
Dr L. THOMAS
PARIS

JOH. CONR. BARCHUSEN
DE
MEDICINÆ
ORIGINE ET PROGRESSU
DISSERTATIONES.
IN QVIBVS
MEDICORUM
SECTÆ, INSTITUTIONES, DECRETA, HYPOTHESES, PRÆCEPTIONES, &c. AB INITIO MEDICINÆ USQUE AD NOSTRA TEMPORA TRADUNTUR.







TRAJECTI AD RHENUM, utrecht

Apud GYSBERTUM PADDENBURG, ET GUILIELMUM CROON. Bibliopolas,

M. D. CC. XXIII.



NOBILISSIMIS AMPLISSIMIS

ET

AUCTORITATE GRAVIBUS VIRIS



CORNELIO QUINT JCto.

ET

HADRIANO STRIK,

DOMINO IN LINSCHOTEN & POLANEN

INCLYTÆ URBIS TRAJECTINÆ

CONSULIBUS,

CÆTERISQUE EJUSDEM URBIS

SENATORIBUS

PIETATIS ET ÆQUI

SERVANTISSIMIS:

PATRIÆ EJUSDEMQUE LIBERTATIS

DEFENSORIBUS ET CUSTODIBUS

ACERRIMIS, FIDISSIMIS,

IN

CIVITATE ADMINISTRANDA

PRUDENTISSIMIS.

ARTIUM DISCIPLINARUM QUARUMLIBET

FAUTORIBUS ATQUE AMPLIFICATORIBUS,

BENEVOLENTISSIMIS MUNIFICENTISSIMIS

S. P. D.

JOHANNES CONRADUS BARCHUSEN.



Edicinam, valetudinis artem, cujus utilitas, Tullio teste, Deorum immortalium inventioni est consecrata, ad integritatem corporis conservandam, atque ad vitium, ægrotationem, morbumque depellendum, maxime necessariam esse, omnibus ad unam nationibus & gentibus persuasissimum est. Hinc, quamvis ex his aliquæ sine Medicis, nullæ tamen sine Medicina vitam degunt. Quid? quod aggrestes & Barbaræ gentes, etsi cunctæ quædam morborum, aliarumque corporis læsionum, remedia noscant,

ut

ut etiam mos est gentis humanæ & doctæ; tamen, si quiddam mali insoliti ipsis acciderit, habent aliquos, qui ad multorum morborum curationem periti sunt: quos consulunt, ac quibus se ad medendum penitus commendant atque tradunt. Hi, quantumvis nomine Medici haud appellentur, at medico tamen officio funguntur. Quinetiam ab ultimis temporibus secum primorum conditionem hominum consideranti, nullo negotio hoc erit perspicuum, illis ipsis necesse fuisse Medicinam invenire; qua læsiones, & affectus, ipsis quoquo modo illati, cito ac tuto tollerentur. Nam fieri non potuit, quin eorum corpora tum exterius casu, punctura, ictu morsuve animalis venenati &c. tum interius ab aëre, cibo potuque aut nimio, aut depravato, aut ad digerendum haudquaquam apto &c. persæpe læderentur ac afficerentur. Fateor equidem rudimenta, & incunabula Medicinæ, fuisse obscura & tenuia; Verum tantam ea deinceps progressionem fecit, tanto artificio, tantaque expolitione a posterioribus distincta est, ut videatur jam pene ab ipsis

ARTIUM DISCIPLINARUM QUARUMLIBET
FAUTORIBUS ATQUE AMPLIFICATORIBUS,
BENEVOLENTISSIMIS MUNIFICENTISSIMIS

S. P. D.

JOHANNES CONRADUS BARCHUSEN.



Edicinam, valetudinis artem, cujus utilitas, Tullio teste, Deorum immortalium inventioni est consecrata, ad integritatem corporis conservandam, atque ad vitium, ægrotationem, morbumque depellendum, maxime necessariam esse, omnibus ad unam nationibus & gentibus persuasissimum est. Hinc, quamvis ex his aliquæ sine Medicis, nullæ tamen sine Medicina vitam degunt. Quid? quod aggrestes & Barbaræ gentes, etsi cunctæ quædam morborum, aliarumque corporis læsionum, remedia noscant,

ut

ut etiam mos est gentis humanæ & doctæ ; tamen , si quiddam mali insoliti ipsis acciderit , habent aliquos , qui ad multorum morborum curationem periti sunt : quos consulunt , ac quibus se ad medendum penitus commendant atque tradunt. Hi, quantumvis nomine Medici haud appellentur , at medico tamen officio funguntur. Quinetiam ab ultimis temporibus secum primorum conditionem hominum consideranti, nullo negotio hoc erit perspicuum, illis ipsis necesse fuisse Medicinam invenire ; qua læsiones, & affectus , ipsis quoquo modo illati , cito ac tuto tollerentur. Nam fieri non potuit , quin eorum corpora tum exterius casu , punctura , ictu morsuve animalis venenati &c. tum interius ab aëre, cibo potuque aut nimio , aut depravato , aut ad digerendum haudquaquam apto &c. persæpe læderentur ac afficerentur. Fateor equidem rudimenta , & incunabula Medicinæ , fuisse obscura & tenuia ; Verùm tantam ea deinceps progressionem fecit , tanto artificio, tantaque expolitione a posterioribus distincta est, ut videatur jam pene ab ipsis

eſſe perfecta. At vero, antequam Medicinæ profeſſores uſque eo artem perduxerint, ſæpe ſæpius inſtituta & dogmata, medendique præcepta mutarunt; aliis alias hypotheſes habentibus, aliamque aliis ſectam ſequentibus. Hinc Medicina toties, ut ex ejus Scriptoribus apparet, interpolata & mutata, inque multas partes diſcerpta eſt; ac deinceps inde complures quaſi familiæ, inter ſe diſſentientes, proſeminatæ ſunt: poſtquam ſuam quiſque Medicinae doctor diſciplinam & inſtituta, perinde quaſi omnium politiſſima & perfectiſſima eſſent, laudibus efferret, diſcipuliſque, ut eadem in omnibus tenerent, commendaret. Haec omnia, quomodocunque fuerint, e compluribus auctoribus collegi, atque in hoc volumen retuli, eorundemque ſummam breviter, quoad fieri potuit, expoſui; ut ii, quibus nec otium eſt, nec facultas, tot libros pervolutandi, quot mihi ſubciſivis temporibus licuit, habeant, unde illa ſummatim percipiant & cognoſcant. Hoc, qualecunque eſt, Vobis, NOBILISSIMI & AMPLISSIMI, qui me ſummo beneficio in perpetuum de-

devinxiſtis, conſecrare & volui & debui. Etenim quibus potius id ipſum dedicarem, quam Vobis, ſumme omnium doctrinarum ſtudioſis, qui omni cura providetis, ut quaevis ſtudia & artes florentiſſima Veſtra in Academia doceantur, illuſtrentur, exornentur. Quantam vero curam, praecipue de Medicina augenda, adhibeatis, cognovimus nuper, Viri NOB. & AMPL. cum noſtro Medicorum ordini benigne ac liberaliter conſuluiſtis & proſpexiſtis; quandoquidem in eum non modo Virum Doctiſſimum Albinum, qui Anatomes vias tradat, cooptaſtis: Verum etiam hortum, in quo major arborum, ſtirpium herbarumque numerus poteſt ſeri, comparaſtis. Ex his & aliis Munificentiae Veſtrae exemplis, quae praetereo, ne in re nota & pervulgata multus ac inſolens ſim, colligere poſſumus, quanto animo libenti prolixoque facere ſoleatis, ut ea, quae ſpectant ad amplificandam atque augendam valetudinis artem, quae ad corpus noſtrum ſartum tectum ab omni periculo conſervandum adeo neceſſaria eſt, abunde adſint. Sed eo jam, unde huc digreſſus ſum, revertar. A Vobis igitur, Viri

ri NOB. & AMPLISS. maximopere peto & quaeso, ut hoc parvi momenti munusculum, quod ego jam nunc suppliciter ac demisse offero, benevole recipiatis. Vile quidem utique, fateor, & non dignum esse donum, quod VIRIS tanta auctoritate gravibus dicetur. At enimvero Diis lacte, rustici multaeque gentes olim supplicabant, ut Plinius tradit, & mola tantum salsa litabant, qui non habebant thura: nec ulli erat vitio Deos colere, quoquo modo posset. Proinde ego, qui nihil praeter me ipsum, & quod quantulocunque ingenio perfectum, & solertia elaboratum, habeo, haec Vobis subjectissime offero, ut erga Auctores salutis meae saltem gratus judicer. Nullus dubito, quin munus hocce gratum acceptumque habeatis.

DEUM O. M. cujus Numini parent omnia, imploro atque obtestor, ut Vos, PATRIÆ PATRES, ACADEMIÆ CURATORES, diutissime salvos & incolumes conservet.

Scribebam Trajecti ad Rhenum
XII. *Kalend. Septembr.* CIↃ. IↃCC. XXIII.

PRÆ-

PRÆFATIO.



Libro de Origine & progressu Medicinæ, quem abhinc annos tredecim edidi, dubium titulum, Historiam Medicinæ, inscripsi; ut mihi contra judiciorum varietates superesset ad veniam regressus, velut emendaturo quicquid desideretur, si labor non esset interceptus. Imitari in hoc volui Apellem & Polycletum, utrosque arte, in qua versabantur, longe celeberrimos; quibus, ut a Plinio Hist. Nat. Libr. XXXV. cap. X. & Æliano Var. Hist. Libr. XIV. cap. VIII. traditum est, eundem morem fuisse: ut perfecta opera transeuntibus proponerent, atque post ipsa latentes, vitia, quæ notarentur, auscultarent, vulgum diligentiorem judicem, quam se, præferentes. Postquam liber iste, quem divulgavi, veniit, ita ut in officina libraria haberi vix possit, in animum induxi eum deintegro edere. At quia hoc interim spatio in multas multorum Homeromastigarum reprehensiones incucurri; quorum alii stylum scribendi, dialogos alii, more hominum invidentium in conviciis roserunt, in circulis vellicarunt, non illo inimico, sed hoc maledico dente carpserunt: mearum itaque rerum multum interesse, judicavi, si me de istis, quæ mihi vitio dederunt, verbisque adeo exaggerarunt, Benevolo Lectori purgaverim. Et primo, quod ad eos, qui stylum reprehenserunt, attinet, fateor atque profiteor, me sæpenumero per errorem fuisse lapsum. Fieri enim vix posse, arbitror, quo minus ille, qui ex tam diversis inter se tam bonis quam malis Latinitatis auctoribus

excerpſit , quod a me fieri oportebat , & opus erat, polite atque apte ſcribat , & non interdum ex incuria delinquat in genere ſcribendi. Quid ? quod jampridem Cicero tradidit, libros mendoſe & ſcribi & venire. Si id temporis , cum Latina eſſet lingua vulgaris & popularis , libri mendis haud caruerint , quid de noſtris ſperandum nullo negotio perſpiciet judex minime ſeverus ; maxime vero , ſi ſecum reputaverit imperitiam , negligentiamque hoc tempore typographorum : qui perſæpe errata , quæ auctores correxerunt , aut relinquunt , aut aliud , quam a nobis indicatum eſt , verbum ſubſtituunt , aut id ipſum , quod notavimus, in locum remotum transferunt. Fuerunt etiam aliqui de librorum cenſoribus , qui perhibuerunt ſcriptis meis complures admiſtos eſſe Archaiſmos , Barbariſmos , & Soloeciſmos. Sed vereor, ut iſti vitilitigatores de hujus Latini ſermonis vitiis interroganti ex tempore , quid ſint , reſpondere poſſint , & , ubi ſint , oſtendere. Bene ac præclare , putant , ſe cauſſæ & officio ſuo ſatisfeciſſe , ſi modo aliquid , quale quale fuerit , culpaverint. Verum ponamus , ejusmodi vitia in ſcriptis meis deprehendi , nonne eadem ſæpius in optimæ Latinitatis auctoribus reperiuntur ; ſi dubitetis, inſpiciatis , velim , Donati , Charifii , &c. inſtitutiones Grammaticas : in quibus compluria admodum exempla , ex auctoribus prolata probatiſſimis , legetis : quibus fortaſſis & ego , quoniam mihi auctoritatem pleraque habere videbantur, aliquando uſus ſum. Sed quid ego argumentor ? quid plura diſputo ? Vos ipſos , tanquam judices , appello, num veriſimile cenſetis, iſtius ſeculi ſcriptores ſe Grammati-

maticorum legibus adſtrinxiſſe? Quantum ad me pertinet, contrarium veroſimile & probabile videtur; illos utpote eas neglexiſſe, ſecutos autem eſſe præcipue uſum, optimum magiſtrum,

Quem penes arbitrium eſt, & jus & norma loquendi. Nonne idem mos eſt omnium gentium & nationum, ut Grammaticorum inſtituta & præcepta dicendi ſcribendique prætermittant, & negligant; aſt potiſſimum communem conſuetudinem inſtitutumque majorum retineant. Sed ſatis de hoc: ſupereſt alterum vituperationis membrum infirmare ac diluere. Scilicet nonnulli mihi crimini dederunt, me in dialogorum ſcriptione, nec incipiendi, nec deſinendi rationem, nec meum proprium, nec aliarum perſonarum, quas introduxi loquentes, decorum obſervaſſe. Atqui quatenus in his deliquerim, perlegenti Diſſertationem de Dialogo conſcribendo, quam collectis Medicinæ practicæ abhinc octo annis in lucem editis, ſubjunxi, apparebit. Quandoquidem vero mihi videor iſtorum vitiorum, quæ mihi exprobrarunt, purgationi abunde ſatisfeciſſe: ea re ſupervacuum habeo, iterum hoc loco ea ſcribere, de quibus copioſe & abundanter in dicta Diſſertatione diſputavi. Verum enimvero mitto hujuſcemodi leves ac nugatorias malevolorum criminationes, quas in me, non Grammaticum, ſed Medicum, præ ſe ferentem, inepte odioſeque effuderunt; malevolentiæ autem ſuæ potius morem geſſiſſent, ſi indicaſſent, me auctorum, quorum dogmata tradidi, mentem minus recte percepiſſe, nec bona fide retuliſſe: etenim hæc, quia præcipue ad me ſpectant, tangere eos oportebat, & revera meam ignorantiam & malam

 fidem

fidem demonſtrare, ſimul & illas oſtendere. Tantum tamen abeſt, ut credam, quod nulla in re erraverim, ut perſuaſiſſimum potius habeam, cujusvis hominis eſſe errare; nullius autem, niſi inſipientis, perſeverare in errore. Sed hæc hactenus: nunc autem pergam ad reliqua. Hiſtoriam Medicinæ multi conſcripſerunt. De his aliqui Medicorum vitas: quidam Medicinæ originem & progreſſum: nonnulli vero utrumque argumentum, tractarunt. Siquidem vero ea hiſtoriæ pars, quæ in ortu & progreſſu artis valetudinis verſatur, in primis mihi viſa eſt ad Medicos pertinere: & ex multorum librorum lectione didici, non pauca ab illis prætereita, quæ tamen cognitione Medicinæ ſtudioſis digna judicavi; quinimo neminem hucuſque fuiſſe, qui eam ad noſtras ætates perduxit: Idcirco mihi dubium non eſt, quin id gratum acceptumque habendum ſit, ſi, quod in hac parte deficit, ſupplevero. Applicavi autem me potiſſimum ad Theoriam ſcribendam: quippe hujus ex alia in aliam ſæpenumero viciſſitudo, atque mutatio erat, immo etiam nunc eſt. Nam eam Medicinæ partem, quæ Praxis vocatur, quæ non ratione, ſed uſu & exercitatione cum primis comparatur, quæque maxime in morborum per ſigna perque tempora cognitione, eorumdemque ſponte Naturæ per *criſin*, aut per victus rationem, aut per remedia tum interius tum exterius adhibenda, ſolutione verſatur, tam ſæpe neque ſuperiores, neque poſteriores, artis antiſtites mutarunt & interpolarunt, quam ante dictam Theoriam. En cauſſam, cur prætermiſi veterum unaquæque ſcripta, morborum ac remediorum, quæ ipſis in uſu erant, appellationes, chirurgorum-

que

que operationes, quæ vel Hippocrates, vel quifquam reliquorum fuperiorum, feu fcripferunt, feu commemoraverunt, fingillatim attingere, ac enumerare; namque trita hæc funt, & communia, & pervagata; quin etiam auctores, qui ejufmodi literis mandarunt, plerifque Medicis in manu funt: adeoque illa ab his, fi modo majorum libros evolverint, facile cognofci & percipi poffunt. Ut autem totam hujus libri fcriptionem in certas partes dividerem, conficeremque negotium ex fententia, putavi, me id gerere poffe nec aptius nec commodius, quam fi primo originem & progreffum Medicinæ generatim atque univerfe oftenderim. Poftea vero quam Sapientiæ profeffores cœperant quoque Medicinæ, quæ ab ultimis temporibus per multa fecula præcipue in Experientia erat fita, operam dare, affectareque ratiocinativum dicendi genus; illi fæpe verfabant multis modis eandem rem, deque hac alii alias rationes proferebant. Siquidem vero quidam ex his, ut conftat, non tot fectatores habuerint, ut familiam certam conftituerent, placuit mihi eorum tam difcrepantes de variis rebus opiniones fummatim percenfere: quod a me factum eft Differtatione fecunda & deinceps ufque ad decimam. At enimvero, exorientibus poftea peculiaribus fectis, & auctoribus, æmulos atque imitatores ftudiorum fuorum habentibus; adeo multa theoremata, placita, hypothefesque cœperunt tradi, ac divulgari, ut nefciamus, dum fua quifque non probabilia, fed certa effe credit, (in his enim eligendis aqua, ut ajunt, nobis hæret) quænam nos amplecti, aut quibus affentiri, debemus. Hæc itaque fingulatim in fequentibus Differtationibus pertra-

ctavi; in quibus ea primum, quæ ad Theoriam, deinde, quæ ad Praxin, spectant, suo quæque ordine presse atque enucleate, ut mihi videntur, exposui. Dialogos autem ideo sustuli, quia nonnullorum sermo increbuit, quosdam ex istis personis, quas introduxi loquentes, fuisse stomachatas, & moleste id scribendi genus tulisse; quasi vero earum ipsarum decorum, ut paulo ante indicavi, nonnunquam haud servaverim; neque istas, prout earum dignitas & amplitudo postulabant, fecerim colloquentes. Posthæc, quoniam ii, qui Dialogos scribunt, necesse habent multa persæpe afferre, quæ ad rem ipsam pertinere non videntur; atque ideo compluria ab illis referuntur, quæ præter modum efficiunt volumen justo majus. Hanc ob caussam, ne iterum in varias reprehensiones incurrerem, colloquia penitus e libro hocce removi; horum autem loco institui Dissertationes conscribere, quarum scribendi ratio utique magis, quam illorum, concisa est: & eas, ut facili negotio possint percipi, in peculiares partes vel membra partitus sum. Neque vero in his solum substiti, verum perplura, quæ intra hoc tempus didici, huic libro inserui, quæ in priori editione desiderabantur: diem enim dies, ut in proverbio est, docet. Tam multa autem hæc sunt, ut liber hicce tertia fere parte auctus in lucem nunc prodeat: quæ si non omnia, pleraque ad minimum vel legisse vel scivisse neminem, ut spero, pœnitebit.

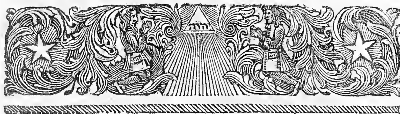
A R-

ARGUMENTA

Dissertationum, quæ in hoc Volumine continentur.

DIS-

DISSER-



DISSERTATIONUM MEDICARUM.

PRIMA.

DE

Ortu & progressu Medicinæ generatim.

I. Reputanti secum corpus hominis fragile & caducum facile persuadebimus, necessarium esse homini invenire, quæ corpus ejus sartum & tectum, ut ajunt, ab omni detrimento conservent: vel, si morbo tenetur, hunc ipsum depellant. Artem, quæ in horum scientia versatur, Medicinam vocamus. Hæc quondam paucarum fuit scientia herbarum, quibus sisteretur fluens sanguis,

vulnera coirent paulatim. [1] Nam primis terræ incolis, siquidem nudi incedebant, velut jam nunc ita mos apud quasdam gentes obtinet, facile usu venire poterat, ut, vel ab aculeata planta lapideve acuto, vel morsu bestiæ, vel ictu venenatorum insectorum, sauciarentur: nec non per lubrica viarum euntibus, aut ad loca altiora ascendentibus, nullo negotio accidere poterat, ut cadendo os quoddam frangeret, vel e loco excideret. Igitur necesse erat adinvenire excogitareque aliquid, quo læsa corporis pars sanaretur; &, si os quoddam fractum vel luxatum, ut id ipsum in suam sedem reponeretur. Hæc Medicinæ pars quam posteri Chirurgiam vocarunt, prima inventa, atque adeo vetustissima esse videtur. Et quamquam hæc longe ante diluvium universale, & excidium Trojæ, inclaruerit, Cicero tamen [2] literis prodidit. Æsculapiorum primum, Apollinis, quem Arcades colunt, specillum invenisse, primumque vulnus obligasse. Hujus deinde duos filios Podalyrium & Machaonem bello Trojano ducem Agamemnonem secutos, non mediocrem opem commilitonibus suis attulisse, narrat Celsus. [3] Quos tamen Homerus non in pestilentia neque in variis generibus morborum aliquid attulisse auxilii, sed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi solitos esse proposuit. Ex quo confici scribit Celsus, has partes Medicinæ solas ab his esse tentatas, easque esse vetustissimas. Has magis tum ab illo parente omnis Medicinæ Hippocrate, quam a prioribus, excultas esse. Deinde, posteaquam diductæ ab aliis habere professores suos

[1] Seneca Epistol. XIV.
[2] Libro III. de Divinat.
[3] Celsus in præfat. lib. I. & VII.

[4]

ſuos cœpiſſe, in Ægypto quoque increviſſe, Philoxeno maxime auctore, quem pluribus voluminibus hanc medicinæ partem, quæ manu curat, diligentiſſime comprehendiſſe. Gorgiam quoque, & Soſtratum, & Hieronem, & Apollonios duos, & Hammonium Alexandrinum, multoſque alios celebres viros, ſingulos quædam reperiiſſe. Ac Romæ etiam non mediocres profeſſores, maximeque Tryphonem patrem, & Evelpiſtum, & horum eruditiſſimum Megem, quibusdam in melius mutatis, aliquantum ei diſciplinæ adjeciſſe. Quandoquidem vero primorum hominum corpora non modo extrinſecus; ut ſupra ſcripſi, ſed etiam interius omnifariam vitio alimentorum, potulentorumve minus cognitorum, vel aëris, &c. lædi poterant, neceſſe erat ipſis adinvenire quædam, quibus interius ſumptis malum contractum depellerent. Equidem non diffiteor hanc Medicinæ partem, quæ Pharmacia vocatur, caſu primum inventam, prout nempe aliquis in alicujus remedii adminiſtratione periculum fecerit, vel etiam ab ipſis brutis animalibus medicationem didicerit, vel quæ ei ſecundum quietem viſa fuerint morbum, quo affligebatur, remotura: De quibus plura deinceps tradam.

II. Sed, ut ordine quodam originem progreſſumque Medicinæ pandam, enarrabo primum Medicinæ inventores de quibus auctores plurimi varias atque inter ſe diſſidentes opiniones habent. Nam Ovidius Apollinem pro Medicinæ inventore habet; eum enim hoc pacto introduxit loquentem [4]

In-

[4] Metamorph. lib. 1, vſ. 521. Et *Callimachus* in hymno in Apollinem vſ. 45.
—— *ab ipſo*
Et medici didicere moras innectere morti.

Hyginus. Fabul. Cap. 274. ſcribit Apollinem artem ocularium medicinam primum feciſſe.

Inventum Medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum est subjecta potentia nobis.

Parens Poësis, Homerum volo, [5] Pæonem: Æschylus [6] Prometheum: & Pindarus [7] Chironem: Ægyptii vero, teste Diodoro Siculo, [8] Isin credunt Medicinam invenisse: alii vero volunt Apim, eandem deinceps auxisse Æsculapium. [9] Artemidorus [10] e diverso ex divinis curationibus, in Templis Pergami & Alexandriæ suspensis, perhibet, aliquos existimasse, Medicinam originem suam cepisse. Chiron Centaurus discipulos habuit Achillem [11] atque Æsculapium. [12] &

[5] Iliad. Libr. 5. narrat Martem a Diomede vulneratum, auxilio Pæonis, dolorem lenientia medicamina inspergentis, curatum fuisse.

[6] Cujus versus inveni apud *Natalem Comitem* lib. IV. C. 17. ubi poëta hoc modo Prometheum adducit de inventis suis narrantem. *Illudque primum, siquis ægritudinem sensisset, ullum non erat remedium, nulla unctio, nullum fuit potabile his pharmacum. Arebant prius, quam ipsis ego commixtiones pharmacorum protuli, omnes quibus levantur ægritudines.*

[7] In Nemeis. Ode. III. *Habeo autem hunc sermonem: qui dicebatur olim Chiron alti consilii vir educavit Jasonem intra tectum lapideum, & postea Æsculapium, quem medicamentorum docuit applicationem multifariam, quæ fit molli manu. Hyginus* Fab. 274. scribit, Chironem Centaurum, Saturni filium, artem Medicinam Chirurgicam ex herbis primum instituisse. *Plinius* lib. 7. C. 56. & Suidas in voce χείρων. Herbariam & medicamentariam, scribunt, a Chirone repertam. *Plutarchus* Sympos. III. Quæst. I. monumentis prodidit, Tyrios Agenori, & Magnetes Chironi, primitias offerre, quod ii primi medicinam fecisse existimantur. Radices enim plantarum erant, quibus ægrotos sanaverunt. *Xenophon* libr. de venatione, memoriæ prodidit, Chironem Jovis fratrem ab eodem patre quidem genitum; verum hunc natum ex Rhea, & illum e Nympha Najade. Item *Donatus* in Georgic. libr. III. scribit Chironem Saturni & Phillyræ filium Medicinæ inventorem esse.

[8] Lib. I. Cap. XXV. tradunt, Isin scientiæ Medicæ fuisse peritissimam & multa pharmaca, inter hæc vero istud, quod Athanasia vocatur, invenisse: edocuisseque filium Horum, quem Apollinem interpretantur, medendi & vaticinandi artem. Imo ad Isidem ad Serapim homines vota pro recuperanda Sanitate faciebant. Et Plinius Hist. N. lib. VII. cap. LVI. *Medicinam Ægyptii apud ipsos volunt repertam.*

[9] Ita Suidas in voce Γραμματα.

[10] Libr. IV. Cap. XXIV.

[11] Vide *Ælianum* de animal. l. II. C. XVIII.

[12]

[12] & Jasonem [13] Achilles, teste Homero [14] primus causam luis, quæ Græcos invaserat, deprehendit: nimirum sentiens morbos, qui populum simul inficiunt, Epidemios vocant, ab Apolline esse, qui idem est Sol. [15] Achilles, Pelei filius, teste Æliano [16] Patroclum Menoetii filium, Medicinam docuit. Æsculapius autem filios Podalirium & Machaonem & Minoum quendam [17] Medicinam edocuit: & postquam Hippolytum, ab equis dilaniatum, sicut fabulosa finxit antiquitas, in vitam revocavit, fulmine tandem a Jove percussus, interiit. [18] Pausanias [19] My-

[12] Teste *Lactantio* de fals. relig. l. I. c. X.
[13] Tzetzæ Histor Chiliad VII. 96. & 94.
[14] Iliad. L. I.
[15] Eundem Solem, ut auctor est *Plutarchus* libro de Homero, adducere anni tempestates, quæ ubi inæquali temperie constent, morbos gignere. Et in universum adeo salutem & exitium virorum Apollini, mulierum Dianæ, hoc est, Lunæ, Homerum adscripsisse. Quin etiam idem Plutarchus libr. de aud. Poetis, hoc elogium Achilli posuit. *Atque ut erat*, scribit, *rei medicæ peritus, post nonum diem, quo judicari talia natura fert, sentiens morbum non esse vulgarem, aut ab usitata aliqua causa profectum, surgens dixit &c.* Vide etiam *Heraclitum Ponticum*, qui similiter, ac *Plutarchus*, & auctor anonymus, qui vitam Homeri descripsit. Solem eundem esse cum Apolline: & pestilentium morborum præcipuam corruptionis causam in Sole esse sitam.
[16] De animalibus. l. I. XVIII, *Disciplinas nimirum heroes tantum & deorum filii exercebant, & radicum naturam, varium herbarum usum, pharmacorum temperationem, cantiones tum inflammationibus, tum reprimendo sanguini propitias, &c.*
[17] Teste Herbelot Bibl. or. pag. 209. ubi hæc. *Le premier Asclepius eut pour disciple Minous, lequel suivant la doctrine de son maitre, joignit le raisonnement, & la Methode, a l'experience, qui avoit été jusqu'alors en usage dans la pratique de la Medecine.*
[18] Dissentiunt inter se auctores, quot fuerunt nomine Æsculapii nuncupati. *Marsham* Chron. sec. I. Æsculapium Ægyptium mille annis Græco superiorem. *Cicero* Lib. 3. de divinat, Tres, narrat, Æsculapios fuisse. *Æsculapiorum primus, Apollinis, quem Arcades colunt, qui specillum invenisse, primusque vulnus obligasse dicitur, Secundus, secundi Mercurii frater. Is fulmine percussus, dicitur humatus esse Cynosyris; tertius, Arsippi, & Arsenoa: qui primus purgationem alvi, dentisque evulsionem, ut ferunt, invenit.* Cæteri auctores, qui de Æsculapio mentionem fecerunt, ut mihi videntur, per scripta sua significarunt Apol-

 linis

linis filium, quem suscepit, Servio Æn. VI. viciata Coronide Phlegydæ filia. Is natus erat execto matris ventre, & factus est Medicinæ peritus. Eodem Servio Æn. VII. teste. At *Julianus* vult Jovem in mentalibus ex se Æsculapium genuisse, ut *Cyrillus* contra Jul. libr. VI. hujus fabulam narrat, super terram autem per fœcundi Solis vitam apparuisse. Eum, ubi ex cœlo super terram prodierit, circa Epidaurum quidem in hominis specie uniformiter apparuisse: quum multiplicaretur autem inde progressionibus super omnem terram salutarem suam dexteram extendisse. Venisse in Pergama, deinde in Joniam, in Tarentum, posthæc iterum venisse Romam, abiisse in Con & inde in Ægas, postea in universam terram ac mare, non sigillatim nos invisisse, & quodammodo animas negligenter viventes & corpora infirma correxisse. Contra hanc fabulam *Cyrillus* scribit. Hoc in ore ac sermone omnium esse, Æsculapium ex Coronide & Apolline natum, quam a sacerdotibus, ut verisimile est, in Apollinis templo viciatam fuisse. Apin Ægyptium non obscurum inter eos, qui illic erant, templi ministros, naturalis philosophici scientia insignem, ferunt primum artem Medicam exquisivisse, tradidisseque felicius, quam eos, qui ipsum præcesserant: hunc peritiam suam cum Æsculapio communicasse. *Hic ubi proficerat in ea disciplina*, pergit Cyrillus, *noluit ultra in Ægyptiorum civitatibus morari, sed lucri cupidus, & turpibus consiliis obnoxius, omnem, ut ita dicam, circumivit regionem, ab omnibus lucrum petens, & venale studium suum languentibus proponens. Inflatus autem ob scientiam, & superbiens etiam Deum se nominabat, & mortuos se suscitare posse delirans imaginabatur. Veniens autem ad Epidaurum & illic summam sibi gloriam arrogans, esse se Deum quendam, fulmine ictus est.* Hunc *Pindarus* Pyth. od. III. appellat, heroëm omnigenorum propulsatorem morborum, & *Ælianus* l. X. Cap. XLIX. morborum depulsorem: & *Plutarchus* sympos. IX. Quæst. XIV. Medicorum præsidem. Hunc alendum, ut *Pindarus* dicta Ode, & *Apollodorus* Bibl. lib. 3. & *Lactantius* de fals. rel. l. I. & Tzetzes Histor. Chiliad. VII. 97. & X. 349. literis mandarunt, cum adhuc infans esset, a patre delatum ad Chironem Centaurum; a quo etiam Medicinam & venandi artem perdidicisse: quinimo ipse parens, teste *Galeno* introduct. C. I., hunc erudivit ad Medicinam exercendam. Hunc, ut *Apollodorus* dicto loco narrat: cum jam Chirurgus evasisset, atque artem ejusmodi jampridem exercuisset, non modo quosdam ab interitu liberasse; sed etiam præmortuos in vitam revocasse. Et *Pindarus* memorata ode canit, *Eos itaque quotquot venerunt ad ipsum, sponte natorum hulcerum participes, aut corrusco ferro membra sauciati, aut saxo eminus misso, vel quibus æstivus ignis depopulabatur corpus, aut frigus: liberans alium aliis doloribus eripui: quosdam mollibus incantationibus tractans, quosdam vero lenia bibentes, aut membris circumponens undique pharmaca, quosdam etiam sectionibus, stare fecit rector. Plato* dial. 3. de Repub. Æsculapium, arbitratur, eam ostendisse Medicinam, qua pharmacis & incisionibus infirmitas tolleretur. Corpora vero penitus interiori corruptione morbosa nequaquam aggressum fuisse. Contra, ac dixi, putat *Galenus* de val. tuend. lib. I. C. VIII. qui postea quam de curandis variis morbis, solo animi motu, ad debitum modum revocato, disseruit, suæ sententiæ testem citat patrium Numen, Æsculapium videlicet. Is *multas scribi cantilenas, mimosque ridicularum rerum fieri, & melodias quasdam instituit iis, quibus vehementiores animosæ par-*

partis motus, *corporis temperamentum justo calidius efficerent. Aliis quibusdam, neque iis paucis, venari, equitare atque armatos exercitari jussit, iisdemque statim tum motuum ipsorum speciem, utique quibus motus injunxit, tum armorum quibus armatis exerceri præcepit, definivit. Diodorus Siculus.* Biblioth. lib. IV. cap. XXIII. monumentis prodidit. Hunc ingenio & vigore mentis excellentem, scientiæ Medicæ graviter incubuisse, multaque hominibus ad valetudinem salutaria invenisse, eoque gloriæ processisse, ut cum multos desperare ægrotantes non sine miraculo sanaret, multos etiam ab inferis in vitam restituere existimaretur. Pluto id ægre ferens, quoniam numerus mortuorum subinde decresceret, atque adeo regni inferni potentia diminueretur, eum apud Jovem accusasse. Quem ob talia facinora, ab Æsculapio perpetrata, irritatum, hunc fulminis ictu necasse. Eandem necis caussam narrat Pindarus. Verum *Plinius* libr. 29. cap. I. auctor est, Æsculapium fulmine ictum, quoniam Tyndaridem revocavisset ad vitam. Item Servius Æn. VI. narrat, Æsculapium fulminibus extinctum, quia Hippolytum ab inferis herbarum potentia revocaverat. Et *Sextus Empiricus* adversus grammaticos. cap. XII. varias rationes affert, quare Æsculapius enectus fuerit. En verba. *Scientiæ nostræ primum auctorem Æsculapium dicunt fuisse fulmine percussum caussa figmento non contenti, quod quidem varii transformant. Stenichorus quidem dicens, quod excitaverat aliquos, ex iis, qui Thebis ceciderant, Polyanthes autem, quoniam eos medicatus est, qui ira Junonis in filias furore erant perciti. Staphylus quod curavit Hippolythum fugientem ex Troezene. Philiarchus, quod filiis Phinei excoecatis visum restituerit, gratificans eorum matri Cleopatræ Erechtei filiæ. Telesarchus denique, quod aggressus sit suscitare Orionem.* Hunc Æsculapium, ut *Hyginus* fab. 274. auctor est, Clinicem reperivisse: & *Celsus* in præf. scribit, eum, quoniam adhuc rudem & vulgarem hanc, Medicinam puta, scientiam paulo subtilius excoluit in deorum numero receptum esse. Et in præfat. introd. *Galeno* adscript. memoriæ proditum est, perfectam Medicinam & omnibus numeris absolutam divinamque, Æsculapium solum invenisse. *Hujus deinde duo filii*, pergit Celsus, *Podalyrius & Machaon bello Trojano ducem Agamnemonem secuti non mediocrem opem commilitonibus suis attulerunt. Quos tamen Homerus non in pestilentia, neque in variis generibus morborum aliquid attulisse auxilii, sed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi solitos esse, proposuit.* Hos paternam edoctos artem multum apud Grajos gloriæ suis sibi meritis comparasse, auctor est *Diodor. Sic.* antedicto loco, adeo, ut a conflictibus aliisque publicis gravaminibus, propter eximiam Medicinæ, quam factitabant, utilitatem, immunes præ cæteris essent. *Phurnutus* de Nat. Deor. cap. XXXIII. scribit Æsculapium dictum ἀπὸ τῦ ἠπιοσθαι καὶ ἀναβαλλεσθαι, id est, ab eo, quod incassetur, & in aliud tempus recipiatur mortis accessus: & veteres eundem ideo Apollinis filium dixisse, quod primus videatur medicam facultatem hominibus demonstrasse. Necessitas enim requirebat, ut numen aliquod eximiæ isti, & præclarissimæ facultati constitueretur, quod ipsi præesset. Cæterum, quamvis auctores illic loci a me citati, nec non *Eratosthenes Cyrenæus Catasterism.* 6. memorent, Æsculapium fulmine a Jove percussum: *Heraclitus* tamen de Incredib. cap. XXVI. memoriæ prodidit, magis rationi consentaneum esse, si dicamus Æsculapium, celebrem in Medicina, Medicinæ dignitate aucta, febri correptum obiisse. Quare propter illum æstum fulmine tactum dicunt.

[19] Mythologiam Æſculapii exhibens, ſcribit, Æſculapium aliud nihil, quam aërem eſſe, ex quo bona valetudo, quam Græci ὑγίειαν appellant, tam homini, quam cunctis aliis animantibus, exiſtat. Apollinem, qui is ipſe Sol eſt, jure patrem Æſculapii perhiberi, quod anniverſarias viciſſitudines curſu ſuo conficiens, aëri ſalubritatem impertiat. Huic Æſculapio, ut Strabo, [20] Pauſanias, [21] & alii [22] perhibent, poſteritas variis in regionibus templa dicavit, ut Epidauri, Coi, Tricæ, Myſæi, Romæ &c. in quibus mos erat ſuſpendere tabulas, curationes ægrotorum continentes. Has curationes, quæ ſcili-

cunt. Æſculapium etiam maxime colebant veterinarii, ut colligimus e Ruellio de veterin. Medic. in præf. libr. 1. ubi Hierocles ita ſcribit. Porro nobis. *Neptunus equeſtris, & Æſculapius, quo cœptis adſpirent, invocentur. Ille, quod ei prorſus equorum cura credita ſit: hic, quod humani generis ſaluti præſit, ut ſi quid etiam Chirone Centauro vel Pelienſibus literarum ludis dignum prodere memoriæ fuerit opus, votis implorati ſubſcribant.*

[19] In Achaicis, vel. libr. 7.

[20] Geogr. libr. 8. ubi de Epidauro hoc modo ſcribit. *Hæc urbs non parum inſignis, præſertim ex Æſculapii claritate nobilitata, quem varia morborum genera curaſſe ſomniaſſe homines. Erat vero templum ægrotantium multitudine uſque quaque refertum, pendentibuſque tabellis, in quibus ſanati languores erant inſcripti Quemadmodum & in Coa inſula fiebat pariter & Trica.*

[21] In Corinthiacis c. LXIX. varia loca memorat, ubi Æſculapius ut Numen quoddam colebatur, & in Achaicis. cap. 135. *Modico a Myſæo intervallo,* ſcribit, *ſurgit Æſculapii Templum, Cyros appellatur. Multa hic monſtrantur morborum remedia.*

[22] Ut Q. *Serenus* in Præfat.

Qui colis Ægæas, qui Pergama, quique Epidaurum.

Ælianus l. 9. c. 33. de animal. narrat fabulam mulieris ex lumbrico laborantis, quam Epidaurum, ut ab hoc malo auxilio Æſculapii liberaretur, profectam. Hanc miniſtros, Deo abſente, in loco, ubi is mederi ſolebat, quieſcere primum juſſiſſe: deinde capite eique reſecto, unum eorum manu in ventrem immiſſa lumbricum, feram, ſane ingentem, exemiſſe: cum vero ii & multum & diu, fruſtra tamen, caput priſtinum in locum reponere conati fuiſſent, interim Deum revertiſſe, eoſque increpaſſe, quod rem ſupra artem & vim humanam aggreſſi fuiſſent: ipſum autem divino & ineffabili modo poſtea caput in antiquum corporis locum reſtituiſſe.

[23]

ſcilicet in Coo reſervabantur [23] Strabo & Plinius [24] dicunt, Hippocratem exſcripſiſſe, ac inſtituiſſe Medicinam, quæ Clinice vocatur. Ejuſdem generis curæ erant paſſim in Ægypto, inque Græcia in Templis vel Æſculapio, vel Iſidi vel Serapidi, dedicatis, aſſervatæ. [25] Probabile itaque mihi

[23] Libr. XIV. *Dicunt etiam, Hippocratem ex curis, ibi in Coo ſc. dedicatis, excerpſiſſe, quæ ad victus rationem pertinent.*

[24] Libr. XXIX. c. I. *Is cum fuiſſet mos*, ſcribit, *liberatos morbis ſcribere in Templo ejus Dei, quid auxiliatum eſſet, ut poſtea ſimilitudo proficeret exſcripſiſſe ea traditur.* Hippocratem puta, *atque ut Varro apud nos credit, jam templo cremato, inſtituiſſe Medicinam hanc, quæ Clinice vocatur.*

[25] Varia hujus generis curationum monumenta paſſim proſtant. Ut apud *Mercurialem* de art. Gymn. l. I. c. I. qui ea ex Maphæorum monumento, in Templo Æſculapii Romæ invento, exſcripſit, & ex græco ſermone in latinum vertit. En exempla aliquot. *Lucio affecto lateris dolore, & deſperato a cunctis hominibus oraculum reddidit; veniret & ex ara tolleret cinerem, & una cum vino miſceret, & poneret ſupra latus: & convaluit & publice gratias egit Deo: & populus congratulatus eſt illi:* Aliud. *Sanguinem revomenti Juliano deſperato ab omnibus hominibus ex oraculo reſpondit Deus, veniret & ex ara caperet nucleos pini, & comederet una cum melle per tres dies: & convaluit, & veniens publice gratias egit præſente populo*, Aliud. *Valerio Apio, militi cæco, oraculum reddidit Deus, veniret & acciperet ſanguinem ex gallo albo, admiſcens mel, & collyrium conficeret, & tribus diebus uteretur ſupra oculos & vidit, & venit, & gratias egit publice Deo.* Aſſolebant ſimiliter in Templo Iſidis tabulas ſuſpendere. Teſtis eſt Tibullus l. I. Eleg. 3.

Nunc Dea, nunc ſuccurre mihi, nam poſſe mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis,

Quin etiam legi apud *Tomaſinum* c. XXXIV. de donariis, hanc Inſcriptionem,

ISIDI, ET. SERAP
SACRUM
PRO EX VOTO
FILIOLI. SALUTE
SUSCEPTA
SAURANA FECIT.

Ex qua apparet, confugiſſe olim ægros non modo ad Æſculapii, ſed etiam ad opem ſeu Iſidis ſeu Serapidis. Qui plura hujus generis monumenta deſiderat, is adeat Gruteri inſcriptiones. Cæterum non modo ex oraculo vel ore Sacerdotum addiſcebant morborum remedia: verum etiam ex inſomnio, quod in templo cujuſdam Dei, vel apud ſe ſomniarunt. Ita leno, quem morbus agitabat hepatarius, apud *Plautum* in Curcul. *act.* 2. ſcen. I. & 2. in fano Æſculapii in ſomnis videbat Deum longe a ſe ſedentem, ſeque non magni pendentem &c. Ita *miniſter Dei Pergami*, teſte *Galeno* de curandi rat. per Sang. miſſ. cap. ultimo, *diutino lateris cruciatu laborans, liberatus eſt arteria in ſumma* ma-

mihi videtur, quod hujusmodi tabulæ, vel in Æsculapii vel Isidis templis suspensæ, primam hominibus ansam dederint medicorum scholas illic extruendi, quo gentium scilicet ingens revalescentium memoria reservaretur: eum ad finem, ut Medicina, tot experimentorum subsidiis nixa, tandem aliquando artis formam indueret. Scholæ medicorum longe celeberrimæ fuere quondam in Coo, Cnidio, Pergamo inque aliis regionibus, [26] ubi partim is ipse Æsculapius vitam degit, partim ejus in honorem templa constructa, ac memoratis curationum monumentis ornata, extiterunt. Alexandriæ inprimis schola medicorum tantam sortita famam est, Marcellino auctore, [27] ut tunc temporis Me-

manu incisa, aggressum & ipse illud insomnii monitu. Ita etiam vir dives, e media Thracia Pergamum, somnio ita jubente profectus, ab Æsculapio admonebatur, ut medicamentum e viperis quotidie potaret, atque corpus forinsecus illiniret. Ac non multo postea evasit leprosus, deinde hac medicina, quam Deus docuerat, exquisite convaluit. Ut *Galenus* de subfig. Empir. cap. XII. memorie prodidit. Pari modo filii, a rabido cane morsi, mater, videbat in quiete, radicem sylvestris rosæ. Quo remedio servatus est ex insperato, & postea quisquis auxilium simile tentavit, ut auctor est *Plinius* Hist. n. lib. 25. c. 1. Et *Jamblichus* de Myster. Ægypti. *in Æsculapii templo accipiuntur* somnia, quibus morbi curantur, ipsaque ars medendi somniis *est comparata* divinis. Exercitus Alexandri morbis mox deperiturus evasit *discrimen remediis adhibitis in somno a Dionysio Deo.* Aliquando etiam, quod aliquispiam usu probatum habebat remedium, Templo cujusdam Dei Deæve dicavit. Hujus generis est collyrium, ab Adriano Cæsare inventum, quod Aurifaber quidam moriens, ut testamentum reliquit, dicavitque templo Ephesio, quo ii, qui a medicis relicti essent, in templo sanitatem consequerentur. Descriptio ejus extat apud Ætium tetrabl. II. Serm. III. cap. CXIII. Huc referenda etiam sunt emplastra Epigoni, & sacrum, quæ in Juleani templo juxta Memphim inventa sunt, quæ a Galeno, de Comp. Medic. per. gen. libr. V. cap. II. describuntur.

[26] Harum medicorum scholarum mentionem fecerunt *Strabo* libr. XII. & *Galenus* meth. l. I. cap. I.

[27] Libr. XXII. in fine fere. *Medicinæ autem* scribit, *cujus in hac vita nec parca nec sobria, desiderantur adminicula crebra; ita studia augentur in dies, ut licet opus ipsum redoleat, pro omni tamen experimento sufficiat Medico ad commendandam artis auctoritatem, si Alexandriæ*

Medico satis fuerit, si modo Alexandriæ artem didicerit; pari modo, ut patrum nostrorum memoria, inclytus is medicus haberetur, qui artis fundamenta sive Paduæ, sive Monte Pessulo jecerit duntaxat.

III. Licet in Ægypto & Græcia jampridem medici nobilissimi atque optimi essent, Herodotus tamen auctor est [28] Babylonios antiquos Medicis haud usos fuisse: Itidem Plinius [29] literis mandavit millia gentium sine medicis degere, velut a populo Romano ultra sexcentesimum annum factum. Verum tamen utut hæc se habeant, narrat Herodotus, priscis Babyloniis in usu fuisse, ut languentes in forum efferrent, prætereuntes consulendi gratia, an simili morbo laborarint? & ecquod remedium ipsis auxilio fuerit? Vero simile itaque mihi videtur, quod remedium usu sæpe sæpius probatum, ab ægris, id flagitantibus, fuerit quoque usurpatum. Eadem veterum Romanorum conditio est, quos, arbitror, remediis iisdem usos, quæ relatione, vel communicatione amicorum experta, antea didicerant. Namque is ipse Plinius attestatur, vixisse quidem quasdam gentes sine Medicis,

driæ se dixerit eruditum.

[28] In Clione. Lege enim sancitum erat, ut languentes in forum efferentur prætereuntes de languore consulendi gratia; an aliquis eodem morbo laborarit, an similem viderint, &c. Neque enim fas erat silentio languentes præterire, verum oportebat explorare, quo affectu aliquis æger esset. Et *Plutarchus* de occulte vivendo. Prisci ægrotos suos in publico proponebant, ut prætereuntium quivis, si quid vel ipse, eodem morbo conflictatus, vel similiter laboranti opitulatus, medelæ nosset, id ægrotanti significaret, ajuntque artem hoc modo experientia adjuvante crevisse. Item *Strabo* Geogr. libr. III. scribit apud Lusitanos moris esse, ægrotos vetusto ritu *Ægyptiorum* in plateis deponere, ut, qui eo morbi genere tentati sunt, commone facere eos valeant. Vide etiam *Max. Tyrii* Dissert. XL. qui hæc subjungit. *Atque ita similitudo morborum remediorum, simul colligens memoriam paulatim in artem redegit totum.*

[29] Hist. nat. libr. XXIX. cap. I.

[30]

cis, nec tamen ſine Medicina: quod non mirum; ſiquidem credibile eſt, humanum genus tunc temporis æque ac nunc ægrotationi obnoxium, vehementerque deſideraſſe bonæ valetudinis recuperationem. Et quantumvis ægri medicorum, qui tunc ob carentiam præceptorum artis, non erant, auxilia non implorarent: amicorum tamen & prætereuntium flagitabant, qui ipſis in loco medicorum tunc inſerviebant. Tandem ſolertia hominum, neceſſitate impellente, factum eſt, ut alius addiſceret medicamenta, quæ crebriori uſu probata fuerunt in capitis affectibus: alius, quæ experta in oculorum vitiis: alius iterum atque iterum alicujus partis medicationem ſibi arrogaret. Nemo univerſum corpus, propter difficultatem operis, quia Medicina nondum erat in artis formam redacta, ad curandum ſuſcipiebat. En cauſam, quapropter apud priſcos Ægyptios, Herodoto auctore, [30] totidem medici fere, quotquot ſunt corporis humani partes. Alius oculis: alius capiti: alius occultis medebatur morbis &c.

IV. Sycophantæ quidam, ut medicorum exiſtimationem violarent, dicta proferre ſolent, imo addunt Medicinam fuiſſe ſtudium ſervis proprium, tantum abeſſe, ut apud liberales artes locum teneret. Verum enimvero, ut ordine quodam progrediar, ſciendum eſt, primos medicos, quorum ab antiquiſſimis auctoribus mentio fit, homines ingenuos, & in ſummo honore a pleriſquis nationibus habitos. Exempli loco ſint Chi-

[30] In Euterpe. *Medicina apud eos hunc in modum diſtributa eſt, ut ſingulorum morborum ſinguli ſint Medici & non plurium. Itaque omnia referta ſunt medicis: alii enim ſunt ocularii curandis oculis conſtituti, alii capiti, alii dentibus, alii alvi partibus, alii morbis occultis.*

[31]

Chiron, Æsculapius, Machaon, Melampus &c. 31 quorum memoria a vetustissimis auctoribus celebratur 32. Quid? quod Athenienses, teste Hygino 33 Medicinam adeo honorificam existimarunt, ut lege sancitum esset, nequis servus aut fœmina artem Medicam disceret. Quotus quisque nescit? Hippocratem, Dioclem, Erasistratum &c. & apud ipsos Romanos, Asclepiadem, 34 Celsum, Sextium Nigrum, Julium Bassum &c. non servos, sed libros homines fuisse, & ab omnibus honorificentissime appellatos. Quid, Ctesias, quem, Xenephon auctor est, 35 in exercitu Cyri medicum fuisse, certe non fuit servus. Item Democides Polycratis Samii tyranni medicus, qui deinde captivus factus, Herodoto auctore, 36 Darium Hystaspin sanavit, qua de caussa amplissimos & honores &

[31] Æsculâpii filius medicorum maximus aut princeps aut muneris sui Serv. Æn. II.

[32] Melampus dicitur teste Athenæo Deipn. lib. II. primus vinum diluendi modum invenisse. Eundem Melampodem Amynthaonis filium καθαρτήν, purgatorem vocat *Servius* Georg. III. quia mulieres furiosas & mente captas per totum agrum palantes teste Pausania libr. II. in primis vero filiâs Pœti purgavit, ad quas usus est veratro albo, ut habet *Galenus* de atra. B. 7. cap. VII. Plinius autem libr. XXIV. Elleborum nigrum ideo Melampodium vocari scribit. Et Herodotus libr. VIII. auctor est Argios necessitate coactos, ut furientes, quos ad salutem reverturus pollicebatur, curaret, Melampodi dimidium regni concessisse.

[33] Fab. c. 274. Videtur tamen mos in Græcia fuisse, ut medicorum servi, qui etiam medici plerumque appellabantur, servos potissimum curarent. vide Platonis libr. XXXIV. Dial. IV. ea enim, quæ a Dominis videbant adhibita auxilia, imperiosi ægrotis servis injungebant.

[34] Cicero scribit libr. I. de oratore, se Asclepiade medico amicoque usum fuisse. Et Epistol. lib. XIII. 10. in qua Sulpicio commendat Asclеponem medicum, ita scribit. *Asclepone Patrensi medico utor valde familiariter, ejusque tum consuetudo mihi jucunda fuit, tum etiam ars, quam sum expertus in valetudine meorum. In qua mihi tum ipsa scientia, tum etiam fidelitate benevolentiaque satisfecit.* Hæc sane consule Romano non digna videntur de medico scripta, si servus fuisset.

[35] De Cyri minor. exped. lib. I.

[36] In Thalia vel libr. 3. & Tzetzes hist. Chiliad. III. 97.

& munera adeptus. Medici item, qui Alexandri Magni exercitui præerant, non magis merebantur servi vocari, quam alii, qui muniis militaribus fungebantur; quos quidem singulos, concedo, e ministerio vel servitio Regis fuisse, non tamen servos, multo minus mancipia Regis. Curtius 37 de Philippo, natione Acarnan, narrat eum fuisse e numero medicorum nobilium, e Macedonia Regem sequentium, quem Philippum Alexander, ob peractam morbi, qui Regem derepente invadebat, medicationem, donis magnificentissimis adfecit, &, ut Diodorus 38 narrat, in fidissimorum ordinem amicorum recepit. Neque ille Menecrates Syracusius, quamquam inflatus & insolens esset, quia compluribus ægrotis fauste feliciterque medicinam fecerat, non videtur servus fuisse. Vero enim simile est Philippum, Macedoniæ regem, Menacratem, Jovis nomen sibi arrogantem, cum suo Deorum nomine, ad cœnam haud invitaturum fuisse si ille suo jure libertateque non usus fuisset 39 A Romanis ipsis anno. V. C. DXXXV, ut Plinius 40 auctor est, Archagatho, Lysaniæ filio, e Peloponneso, oriundo jus Quiritum datum. Tempore Cæsarum plures medici in honore magno habebantur. Is ipse Julius, Sue-

[37] Histor. libr. III. cap. 6. & Plutarch. in Alex.

[38] Biblioth. hist. libr. XVII. cap. XXXI. & *Arrianus* de expedit. Alexand. libr. II. Alexandrum vi morbi levatum, benevolentiam in Philippum declarasse, & per verba significasse, se semper eum pro amico fido habuisse.

[39] Cujus de superbia scripserunt Ælianus. Var. Hist. libr. XII. cap. 21. & Athenæus Deipnos. lib. VII. Menecrates adeo gloriosus & arrogans erat, ut ipsum non puderet scribere Philippo Macedoniæ Regi. *Tu quidem in Macedonia, at ego in Medicina regno. Tu bene valentes, si libet perdere potes, ægris autem ego sanitatem reddere, & a morbo robustos vindicare, mihi si pareant, præstareque ut incolumes perveniant ad senectutem.* Eodem scripsit ad Archidamum Lacedæmoniorum Regem & ad alios.

[40] Libr. 29. cap. I.

[41]

Suetonio auctore, [41] circa Pharmacusam Insulam a prædonibus captus, mansit apud eos non sine summa indignatione cum uno medico & cubiculariis duobus. Plutarchus in Cæs. scribit cum uno medico: quod & vero mihi simile videtur, quod Cæsar admodum charum habuerit medicum, quoniam comites servosque cæteros initio statim dimiserat. Hic Julius etiam, ut Suetonius scribit, omnes Medicinam Romæ professos, & liberalium artium doctores, [42] quo libentius & ipsi urbem incolerent, & cæteri appeterent, civitate donavit. Ex quo loco planum fit medicos antea, juxta ac advenas, urbem incoluisse. Nam, si omnes medici vel servi vel mancipia fuissent, servorum domini sine ullo dubio conquesturi essent, quod Cæsar, aliorum servos & libertate donasset, & civitate; & quoniam nemo, qui in servitute erat, poterat civis Romanus fieri, necesse itaque erat, ut sit prius liber,

[41] In Julio. cap. 1.

[42] In numero autem liberalium studiorum, quæ Græci ἐλευθέρια appellant ponuntur rhetores, grammatici, geometræ. ff. lib. L. tit. XIII. Quare autem Medicina non in numero artium liberalium collocetur, *Isiodorus* Orig. lib. 4. c. 13. has in medium affert rationes. *Quia hæ singulares continent caussas: illa vero omnia.* Nam *&* Grammaticam *medicus scire jubetur, ut intelligere vel exponere possit, quæ legit: similiter &* Rhetoricam, *ut veracibus argumentis valeat definire, quæ tractat: nec non* Dialecticam *propter infirmitatum caussas ratione adhibita perscrutandas: sic &* Arithmeticam *propter numerum horarum in accessionibus & periodis dierum: non aliter* Geometriam *propter qualitates regionum & locorum situs, in quibus doceat, quid quisque observare debeat. Porro* Musica *incognita illi non erit: nam multa sunt, quæ in Græcis hominibus per hanc disciplinam facta leguntur, sicut habetur de Davide, qui a spiritu immundo Saulem arte modulationis eripuit. Asclepiades Medicus quoque phreniticum quendam, per symphoniam pristinæ sanitati restituit. Postremo &* Astronomiam *notam habebit, per quam contempletur rationem astrorum & mutationem temporum. Nam sicut ait quidam medicorum; cum ipsorum qualitatibus & nostra corpora commutantur. Hinc est, quod Medicina secunda philosophia dicitur. Utraque enim disciplina totum hominem sibi vendicat. Nam sicut per illam anima, ita per hanc corpus, curatur.*

liber, antequam civis. Efficitur itaque his rationibus, medicos, ut & liberalium artium doctores, liberos homines fuisse, cum eos Cæsar civitate donasset. Tacitus itidem de Eudemo medico scribit [43] eundem amicum & Medicum Liviæ Augusti uxoris fuisse. Tantum abest, ut persuadere mihi possim, Liviam adeo auctoritatis suæ negligentem, ut amicitiam cum servo contraheret. Ipse Augustus Antonium Musam, cujus consilio & opera e graviori morbo evasit, in honore habuit, ac dedit ei non modo magnam vim auri & argenti, sed permisit eidem, libertus enim erat, usum annuli, equitibus alioquin familiaris tantum. Concessit etiam, ut Dion Cassius [44] memorat, immunitatem non ipsi modo; sed omnibus eandem artem medicam exercentibus, & id quidem non ad præsens, verum etiam ad tempora futura. Quæ singula a me jamjam memorata, non intelligi possunt de servis medicis, quorum, fateor, magnum Romæ fuisse numerum. Oportebat enim omnes prius manumissos, & libertate donatos, antequam ejusmodi immunitatum possent consortes fieri. Quale factum autem ab Historicis memoriæ haud proditum est; sed potius constat, Augusto e vivis sublato, magnum ita dictorum medicorum numerum, temporibus posterorum imperatorum, servitutem compluribus Urbis proceribus serviviffe; adeo commune enim tunc temporis erat medicorum munus, ut vix decimus quisque procerum, vel ditiorum civium, si non plures, saltem unum medicum, haberet. Alius enim erat Iatralipta, qui hero in ungendo in Balneis inserviret: alius ocularius; alius auricu-

[43] Annal. lib. 4.

[44] Rom. Hist. libr. LIII.

[45]

ricularius: alius vulnerarius: alius ad aliud corporis vitium corrigendum animum suum applicabat. 45 Eodem modo fere, ut paulo ante de Medicis Ægyptiis mentionem feci, quorum alius aliam corporis ægritudinem curare solebat. Cæterum, mihi videtur vocabulum medici a priscis, non speciatim, ut hoc tempore moris est; verum generatim, usurpatum. Namque, qui nunc temporis chirurgi, balneatores, ocularii, herniæ medentes, lithotomi, & simili nomenclatura appellantur, hi olim universali nominatione Medici vocitabantur: 46 cum ex adverso medici vocabulum, jam nunc angustius sumatur, nimirum pro homine alicuipiam morbo interiorum partium medicante: Cujus generis etiam, existimo, fuisse eos, qui immunitatem tam a Julio, quam ab Augusto, Cæsaribus impetrarunt. Tandem ponamus, quod sumunt, Romæ unum atque alterum advenam Medicum in servitudinem fuisse, num efficitur ex hoc, Medicinam esse studium servis proprium. Quid? nonne contingere poterat, ut aliquis ingenuus Medicus, ab hoste captivus ac venum datus, deberet emptori servitutem servire; quod etiam nunc alicui nostrorum,

[45] Egregie in rem nostram ff. lib. L. tit. 13. *Medicos fortassis quis accipiet etiam eos, qui alicujus corporis partes vel certi doloris sanitatem pollicentur, ut puta si auricularius, si fistulæ vel dentium: non tamen si incantavit, si imprecatus est, &c.*

[46] Quorum sententiæ favet *Galenus* ad Thrasybulum cap. XXIV. *Etsi enim*, scribit: *quam maxime hunc herniæ dissectorem; illum perforatorem, alium Calculi detractorem nuncupent: omnes tamen istos communi nomine medicos appellant, perinde ut eos, puto, qui a quibusdam membris, quorum præcipue curam gerunt, vocitantur: hos namque ocularios, auricularios, dentifrangibulos vel dentarios medicos nominant: nonnullis a materia nomen indiderunt, cibarios & medicamentarios, aut per Jovem, etiam herbarios vocantes: quidam præterea & nonnullos medicos Vinidatores & veratri datores appellarunt, quia eos crebro talibus remediis utentes conspexerunt.* Vide etiam cap. II. de partib. artis medicat. IV. ubi etiam variorum medicorum mentio fit.

ſtrorum nullo negotio contingere poſſe, ſi utpote is ab hoſte barbaro fuiſſet captus, quis ibit inficias? Certe nulla conſequentia eſt, ex emptis captivis quidam medici fuerunt, ergo artem medicam non niſi ſervi tractarunt; & quod conſequens eſt, Medicinæ inter artes liberales locus non fuit. Quantas immunitates archiatris & medicis complures Imperatores dederint manifeſto apparet e Codice Tit. LII. Leg. 5. 6. 9. 10. 11. lib. x. & libr. XII. tit. XLI. §. 8. & Cod. Theodoſ. libr. VIII. Ex medicis aliqui ſuſtinebant titulum archiatri: ſiquidem vero plures archiatrorum ordines eſſent, ſingulis præerant aliqui, qui comites archiatrorum vocabantur. Non ingratum fore, exiſtimavi, hoc loco, memorare formulam, qua uſi ſunt, qui medico comitis archiatrorum munus aſſignabant. *Quapropter a præſenti tempore comitis archiatrorum honore te decoramus, ut inter ſalutis magiſtros ſolus habearis eximius, & omnes judicio tuo cedant, qui ſe ambitu mutuæ contentionis excruciant. Eſto arbiter artis egregiæ, eorumque diſtingue conflictus, quos judicare ſolus ſolebat affectus. In ipſis ægros curas, ſi contentiones eorum noxias prudenter abſcindis. Magnum eſt ſubditos habere prudentes & inter illos honorabilem fieri, quos venerantur cæteri. Viſitatio tua ſoſpitas ſit ægrotantium, refectio debilium, ſpes certa feſſorum. Requirant rudes, quos viſitant, ægrotantes, ſi dolor ceſſavit, ſi ſomnus affuerit. De ſuo vero languore te ægrotus interroget, audiatque a te verius, quod ipſe patiatur. Habetis & vos certe veriſſimos teſtes, quos interrogare poteritis. Perito ſiquidem archiatro venarum pulſus enuntiat, quid intus natura patiatur; offeruntur etiam oculis urinæ, ut facilius ſit vocem clamantis non advertere, quam,*

quam hujusmodi minime signa sentire. Indulge te quoque palatio nostro: habeto fiduciam ingrediendi, quæ magnis solet pretiis, comparari. Nam licet alii subjecto jure serviant, tu rerum domino studio præstantis observa. Fas est tibi, nos fatigari jejuniis: fas est, contra nostrum sentire desiderium, & in locum beneficii dictare, quod nos ad gaudia salutis excruciet. Talem tibi denique licentiam nostri esse cognoscis, qualem nos habere non probamur in cæteris. 47

V. Sed satis, puto me sententias eorum, qui in medicos, aspere nonnunquam invehuntur, artemque totam cavillantur, delumbasse, ordo scriptionis itaque postulat, ut ad tradendum Medicinæ progressum me convertar. Nemini dubium est, quin Medicina ab initio præter experientiam nullum alium fundamentum habuerit. At quia remedia usu, quamquam crebriori, confirmata, non unius cujusque naturæ accommodata observabant, factum est, ut posteri rationes cœperint scrutari. Hinc ortum est, ut Philosophi, qui rerum causas indagabant, harumque rationes profitebantur, se quoque Medicinæ immiscerent, atque conarentur rationis adminiculo investigare, ecquid causæ esset, quapropter de eodem medicamento subinde infausta exempla caperentur? Hinc factum est, ut medendi scientia Sapientiæ pars haberetur, & a compluribus Philosophis doceretur. Exempli loco adducam Philosophorum antiquorum longe clarissimos Pythagoram, Empedoclem, Democritum, &c. 48 Veterum Indorum Philosophorum, quos alii Brachma-

[47] Ita *Cassiodorus* variar. libr. VII. cap. XIX.

[48] De his Celsus in dicta Præf. & Diog. Laert. in est Phil. Imprimis vero Py-

manes alii Gymnosophistas vocant, apud quos etiam Sapientiæ studium, Medicinæ conjunctum fuit, eadem ratio est. 49 Cæterum Hippocrates 50 jam-

Pythagoræ sectatores Medicinæ operam navabant. *Apollonius Thyan.* in Epist. ad Euphrat. enumerat Medicinam, quam Pythagoras, eodem Apollonio Critoni scribente, vocavit rem divinissimam, inter ea, quæ aliquis a Pythagoreo accipiat. Acusmatici, qui etiam de familia Pythagoræ erant, dixerunt teste *Jamblicho* de vit. Pyth. artic. 82. Medicinam esse in rebus humanis rem sapientissimam. Quantum vero spectat ad medendi rationem, *Porphyrius* de vit, Pyth. literis prodidit art. 33. *Qui recto valerent, semper cum iis versabatur,* Pythagoras nempe: *Si quo corporis morbo laborarent, eos curabat: sin animo ægrotarent, consolabatur miseriam, dolorem partim incantationibus magicisque carminibus, partim vero Musica. Erant enim ei peculiaria quædam carmina, quibus corporum morbis medebatur, quæ cum accineret, ægros pristinæ sanitati restituebat. Erant etiam, quibus doloris oblivionem inducebat & iram mitigabat & libidinem importunam eximebat.* *Jamblichus* vero de affeclis ejus hæc artic. 163. & 244. habet. *Pythagorei eam Medicinæ partem maxime amplectebantur, quæ diætam moderatur, inque hac exercenda erant accuratissimi. Ac initio quidem signa nitebantur addiscere, quibus congruum laboris victusque & somni modum explorarent: deinde quod ad ipsam ciborum præparandorum rationem attinet, illi fere primi commentari de ea, atque disputare aggressi sunt, Cataplasmata autem frequentius quam, qui eos antecesserant, adhibebant; sed unguenta medicata minus probabant, hisque ipsis ad vulnera potissimum sananda utebantur: incisiones vero & ustiones minime omnium admittebant. Quosdam etiam morbos insuper curabant incantationibus. Existimabat autem ille,* Pythagoras sc. *Musicam quoque plurimum ad sanitatem conferre, si quis ea legitimo modo utatur.* Isidorus quidem Orig. libr. VIII. cap. IX. scribit incantatores dicti sunt, qui artem verbis peragunt, sed non satis erat, ut ex ante dictis apparet, quoquo modo verba protulisse, sed necesse erat carmen vel verba certo modulo cantari. Videtur enim Pythagoras effectum incantationis non carmini, non vocabulis, nihil forsan significantibus, sed Musicæ acceptum retulisse potissimum. Et iterum idem auctor art. 208. *Insignis sapientiæ esse expendere & observare, qualibus alimentis utendum, quantumque cibi assumendum sit: eam vero scientiam ab Apolline & Pæone traditam ac postea ab Æsculapio excultam fuisse.* Itidem *Ælianus.* var. Hist. l. 9. cap. XXII. attestatur, famam esse Pythagoreos, summum studium & operam medicandi facultati dedisse.

[49] De quibus *Strabo* Geogr. libr. XV. *Post Sylvicolas Brachmananes,* scribit. *in honore medicos esse ut qui circa hominem philosophentur, frugales quidem, non tamen rusticantes, oryza & ordeaceis viventes: quæ nemo rogatus illis non irrogat, nemo hospitio non libenter suscipit. Posse & eos fæcundos facere, & marium & fœminarum procreationem per medicamenta præstare. Medicinam plurimum per cibos perfici, non autem per medicamenta. Ex medicamentis maxime unctiones probari, & cataplasmata, cætera maleficii non esse expertia. Philostratus* de

[50] jamdudum suasit, nos debere sapientiam, transferre ad Medicinam, & Medicinam ad Sapientiam: Medicum enim Philosophum, Deo esse æqualem. Hæc utcunque ab Hippocrate prolata fuerint, Celsus tamen [51] memoriæ prodidit, Hippocratem Coum, virum & arte & facundia insignem, primum ex omnibus memoria dignis ab studio Sapientiæ disciplinam hanc, Medicinam sc., separavisse. Scilicet Hippocrates noluit, ut Medicus prorsum abdicaret se studio Sapientiæ, sed amputanda voluit, quæ vel Logomachiam, vel nimiam curiositatem, olerent. Inhærendum potius, duxit, studio Physico, quippe id in Medicina incredibilis utilitatis. Philosophia ab Hippocrate honorificentissime appellata est, eademque in caussa fuit, ut artem Medicam rationalem primus statueret: cum antea observationibus solum inhæreret. Profecto Medicinæ rudimentum oppido simplex fuit, atque ad hoc evincendum, puto, non prolixa me indigere demonstratione, quoniam id singulis artibus commune est, ut, procedente tempore, magis magisque indies, peracta rerum multiplici & observatione, & inventione, incrementa capiant, expoliantur, illustrentur, consummentur. Quam rudes rei medicæ homines fuerunt tempore belli

de vita Apollonii libr, VI. scribit. Brachmanes Indorum Philosophos, Gymnosophistis, collem juxta Nili ripas incolentibus, esse sapientiores. Narrat præter hæc, quos sermones Appolonius cum istis habuit. Ex quo loco apparet, hos ab illis fuisse diversos: quamquam *Strabo* Geograph. lib. XVI. *Diogenes Laertius* in procemio lib. I. & *Plutarchus* in Alexandro & Isiodrus Orig. libr. VIII. cap. VI. monumentis prodiderint, Indorum philosophos vocari Gymnosophistas: cum tamen *Philostratus*, hoc nomen Ægyptiorum philosophis tribuit tantum. Verum, quomodocunque sit, significat tamen per scripta sua, hos ab illis disciplinæ fundamenta accepisse.

[50] Libro de decente ornatu.

[51] In eadem præfat.

li Trojani apparet ex Platone, qui merito & jure 52 carpit inconcinnam farraginem, e vino Pramnio, farina & attrito caseo, factam, Patrocli jussu saucio Eurypylo propinatam, cujus facti Homerus mentionem facit. Quam imperiti fuerint prisci medici rerum purgantium, inprimis vero Hellebori, abunde constat ex Ctesia, cujus fragmentum extat apud Oribasium. 53 Scilicet periculosæ plenum opus aleæ eos tractasse, qui ægrotantibus ausi fuerunt elleborum dare. Hinc etiam apud antiquos Ægyptios, teste Aristotele, 54 interdictum erat, ante triduum nequis purgationem in ægris institueret.

VI. Siquidem sæpenumero vocabuli medicinæ mentionem facimus, placet hic vocabuli significationem & definitionem tradere. Significat enim interdum medicamentum, quod vel intrinsecus, vel forinsecus, corporis ægritudini medendi causa, applicatur, subinde ipsam duntaxat artem medicam, quam Hippocrates 55 ita definit, Medicina nihil est nisi adpositio & ablatio. Ablatio quidem eorum, quæ excedunt: adpositio vero eorum, quæ deficiunt. Aliam Medicinæ definitionem suggerit Hippocrates libro de arte, ubi hoc modo,

[52] De Rep. Dial. III.

[53] Libr. 8. cap. 8. Medic. coll., siquidem neque ejus temperiem, neque modum, neque pondus, quod dandum esset, illos cognovisse. Si vero quispiam elleborum potui daret, imprimis hominem admonebat, fore, ut in magnum periculum casurus esset. Cæterum ex iis, qui sumpserunt, multos suffocatos, paucos servatos: at nunc, Ctesii utpote tempore, tuto dari, videri. Melampo tamen, quem *Apollodorus*, biblioth. lib. II. scribit, pharmacorum & purgandi rationem invenisse, res successit ex sententia, siquidem is, ut supra etiam indicavi, usu ellebori albi, Proeti filias, mente alienatas, curavit: teste *Galeno* libr. de arta bile.

[54] Politic. l. III. cap. XV. *Et in Ægypto post tertium diem movere licet, quod si prius, periculo id agant suo.*

[55] Libro de flatibus.

[56]

modo. Medicinam ſentio, ſcribit, *eſſe morbos ab ægris in totum tollere, & morborum vehementes impetus obtundere.* Sed hæc Medicinæ definitio ambigua eſt; poteſt enim utrique tum arti puta, tum remedio, applicari. Herophilus voluit, Medicinam eſſe ſcientiam ſanorum, ægrorum, & neutrorum. [56] Secundum Galenum [57] Medicina eſt ſcientia ſanitatem conſervandi, & morbos repellendi. Recentiores medici aliis verbis quidem exhibent Medicinæ definitionem, at res eodem redit. Exempli cauſa, ſive aliquis cum Waldſchmidio [58] dixerit, Medicina eſt ars vel ſcientia integram corporis humani fabricam conſervandi, & labefactatam convenientibus alimentis & remediis reſtituendi: ſive cum Valentino, [59] Medicina eſt ars vel facultas ſanitatem corporis humani præſentem conſervandi, eandemque labefactatam reſtituendi. Reliquorum traditas Medicinæ definitiones, quia idem deſignant, ſciens prudenſque prætermitto.

VII. Non omnes, qui de Medicina ſcripſerunt, hanc in easdem ſpecies partiti ſunt: verbi cauſa. Plutarchus eam in duas partes diduxit, & ſtatuit [60] partem unam, in contemplatione poſitam, quamque univerſalibus rationibus certaque via doctrinæ ad ſingulorum cognitionem perducere: & hæc eſt, quæ Phyſiologiæ nomine inſignitur. Alteram vero eſſe effectricem, cujus partes eſſe tres; primam, quæ Diætetica vocatur, victus rationem præſcribere: ſecundam, quæ Chirurgia nomi-

na-

[56] Ita *Galenus* de ſubfig. Empir. cap. III. & de arte Medic. cap. II. & *Plutarchus* de Homero libr.

[57] Introd. cap. V. & *Sextus Empiric.* adv. gramm. c. 2. dicit, Medicina eſt ars remedium afferens & dolores ſolvens.

[58] In Inſtit. cap. I. §. 5.

[59] In Curſu Medico in prælim. §. 2.

[60] In libro de Homero.

[61]

natur, manuum opera uti, & tertiam, quæ pharmaceutica appellatur, medicamenta adhibere. Theutas Empiricus totam [61] Medicinam divisit tripartito, in indicationem, curationem, & salubrem: has autem universas acquiri per proprium intuitum, historiam & congruum, de re simili ad similem, transitum. Recentiores Medici quinquepartitam plerumque tradunt Medicinam. Primam partem appellant Physiologiam: secundam Pathologiam: tertiam Semioticam: quartam Hygieinen: quintam denique Therapeuam. Et hæ postremæ sunt ipsius Medicinæ Clinicæ, quatenus vel scientia vel ars est, divisiones. Herophili & Erasistrati temporibus [62] tota ars Medica in tres partes diducta est, (quam sententiam ante memoratus Plutarchus quoque amplexus) scilicet ut una esset, quæ victu: altera, quæ medicamentis: tertia, quæ manu mederetur. Veteres enim prolixum atque difficile studium medicum cognoverunt, in tantum, ut existimarent unum hominem in singulis Medicinæ partibus excellere non posse. Qua de caussa etiam factum est, ut ad peculiarem partem addiscendam se peculiaris homo applicaret; qui victu curabant, Diætetici: qui medicamenta præscribebant vel conficiebant, Pharmaceutici: qui manu curationem instituebant, Chirurgi nuncupabantur. Præter hæc Medicina dividitur in Sectas, quo vocabulo Galenus [63] intelligit collectionem multorum dogmatum, quæ concordant, & ad unum finem tendunt. Sectæ Medicorum principes tres-

[61] *Galenus* de subfig. Empir. cap. III.

[62] *Celsus* in Præfat. lib. I.

[63] In finit. medic. cap. I. ubi adhuc aliæ vocabuli Sectæ definitiones.

[64]

tres fuere, & in primis ab Hippocrate usque ad nostra tempora floruerunt (1) Dogmatica (2) Empirica; & (3) Methodica. [64] Neque vero ex dictis inferendum est, præter harum trium sectarum opiniones nullas alias aut olim fuisse, aut nunc esse in usu; contrarium enim claret satis. Sed licet unus atque alter disparem videatur sententiam tenere, potest tamen is facili negotio alicuipiam e tribus nominatis adnumerari, præsertim vero, cum Galenici, Iatrochemici, Mechanici, vel Mathemathici, ut plurimi medicorum nominari gestiunt, desiderant & acquiescunt, si quando in dogmaticorum seu rationalium numero collocentur. Rationales Medici, ut breviter cujuslibet sectæ præcipua fundamenta attingam, proponebant necessarium esse abditarum & morbos continentium caussarum notitiam: deinde evidentium; posthæc etiam naturalium actionum: novissime partium interiorum; Empirici autem evidentes quidem caussas, ut necessarias amplectebantur: obscurarum vero causarum & naturalium actionum quæstionem supervacuam esse contendebant. Methodici denique statuebant, satis esse quædam communia morborum intueri: siquidem horum tria genera esse, unum adstrictum, alterum fluens, tertium mixtum. Et hæc sunt, quæ a Celso memorantur, qui insuper argumenta, quibus suam quæque secta sententiam munire conabatur, abundanter describit, de quibus deinceps uberius ac fusius scribam: hoc loco tamen sufficiet memorasse modo auctores trium sectarum. Dogmaticæ quidem Æsculapius habetur auctor:

[64] *Celsus* in Præf. lib. I. *Ausonius* Eydill. XI. Præter has, quartam sectam invenisse videtur Agathinus Lacedæmonius, quam græce επισυνθετίκην vocant, ut auctor finition. medic. cap. I. tradit.

auctor, quem insecuti Minous & Parmenides: [65] sed, quia nulla horum scripta extant, quibus assertum probare possumus, oportet Hippocrati, vetustissimo Medicinæ scriptori, primatum Dogmaticæ deferre. Celsus scribit Serapionem primum Medicinam in usu & experimentis posuisse: Plinius ex adverso statuit Acronem Agrigentinum; Galenus autem Philinum Coum separasse Empiricam primum a Rationali. Methodicæ Hæresis repertor ab omnibus fere habetur Themison: absolvisse autem eam Neronis principatu Thessalum Trallianum. [66] Tandem Plinius memorat Iatrolipticem a Prodico inventam, ceu vero ea peculiaris secta fuisset, cujus asseclæ unguentis & frictionibus plerosque morbos fere curare conabantur. At enimvero veterum scripta pervolventi facile innotescet, haud magni momenti fuisse hanc, ut mereretur secta peculiaris vocari; quandoquidem Iatraliptæ, vel aliptæ, latine unctores, ejusdem generis medici erant, ut auricularii, ocularii, &c. qui servitutem plurimum apud proceres Urbis serviebant: qui non ad totam Medicinam addiscendam; at potius ad partem ejus aliquam exercendam, animum appellebant. Quæ cum ita sint, se-

[65] d'Herbelot Bibl. Or. p. 209. *Parmenides le Medecin*, scribit, *qui vint* 750, *apres Minous, trouvant que la Medecine avoit beaucoup degenere & que les Empiriques prevaloient aux veritables medecins bannit entierement les experiences, qu'il reconnut être la plûpart fausses & reduisit cet art au pur raisonnement. Apres la mort de Parmenides les medecins, furent fort partagez entr' eux, les uns tenant pour la methode, & les autres pour l'Experience. Cette division dura jusqu'au tems d'Hippocrate, lequel reünissant par l'excellence de son sçavoir, & par la force de son genie les deux parties opposez, fit un systeme de medecine, qui a été le modele, que tous les medecins Grecs ont depuis suivi.*

[66] Vide *Celsum* in Præfat. *Plinium* H. nat. l. XXIX. Cap. I. *Galenum* introd. Cap. 3. Ab his longe discrepat *Isidorus Hispal.* orig. lib. 4. cap. IV. *Methodica scribit, inventa est ab Apolline, quæ remedia sectatur & carmina. Empirica i. e. experientissima, inventa est ab Æsculapio, quæ non indiciorum signis, sed solis constat experi-*

ſequitur eos haud poſſe medicis, Diæteticæ vel Clinicæ operam dantibus, adnumerari: multo minus peculiarem medicorum ſectam appellari.

perimentis. Logica. i. e. rationalis inventa ab Hippocrate. Iſtis enim dictiſſis ætatum, regionum, vel ægritudinum qualitatibus, artis curam rationabiliter perſcrutatus eſt. Empirici ergo experientiam ſolam ſectantur. Logici experentiæ rationem adjungunt. Methodici nec elementorum rationem obſervant nec tempora nec ætates, ſed ſolas morborum ſubſtantias.

DISSERTATIO II.

DE

Elementis, Natura & cauſſis.

I. Medicos cœpiſſe tum rationales nominari, poſtquam multa a philoſophis mutuarint, hæcque adhibuerint ad habitum corporis humani tum ſani tum morbidi explicandum, inficiari neminem arbitror. Imo & rationalium ipſorum in varias ſectas diviſionem Philoſophiæ potiſſimum adſcribendam, nullus dubito. Siquidem ejus dogmata quanto majorem convenientiam cum œconomia corporis humani videbantur habere, tanto & hæc ſtudioſius a medicis in artem interpolandam ſuſcipiebantur. Aliquorum, de quibus omnes non eandem opinionem habebant, impræſentiarum mentionem faciam, quoniam hæc alibi minus apte inſeri poſſunt.

II. Quandoquidem Dogmatici ſæpe ſæpius in ore inque ſuis ſcriptis habent vocabula elementi & principii, placet ideo primum harum vocum varias definitiones tradere. E Sapientiæ profeſſoribus Plato ſtatuit elementum eſſe compoſitum & effectum: principium vero ſe nihil prius, ex quo gigni potuerit, habere. [1] Stoici, teſte Laertio, [2] agnoverunt diſtinctam vocum ſignificationem. Differre enim, ſtatue-

[1] *Galenus* Hiſtor. Philoſ. cap. XVII.

[2] Libro VII. de Zenone.

tuebant principia & elementa. Nam illa quidem ingenita esse, & corrumpi non posse, elementa vero per igneam evaporationem corrumpi. Adhæc principia esse corporea & informia: elementa autem formata. Aristoteles passim in scriptis suis hæc nomina, tanquam idem significantia, usurpat. Exempli caussa, alicubi locorum scribit, principia neque ex alterutris esse, neque ex aliis, & ex his omnia: & paulo post, omnes enim elementa, & ab ipsis vocata principia, quamvis sine ratione ponant, tamen contraria dicunt: Scilicet ii, qui notiora secundum sensum, & qui notiora secundum rationem pro principiis, vel elementis accipiunt. Etenim hoc cap. v. l. I. Phys. confutat variorum Philosophorum de elementis vel principiis opiniones. Elementi autem Aristoteles omnimodam tradit definitionem. v. g. Elementum dicitur, ex quo componitur primo *inexistente* indivisibili specie in aliam speciem; vel corporum elementa vocantur ultima, in quæ copora dividuntur: vel quod parvum & simplex & individuum, hoc elementum dicitur. [3] Quid, quod Stoici, quorum testimonium paulo ante memoravi, cum elementum hoc pacto definiunt: Elementum est ex quo primum prodeunt, quæ fiunt, & in quod extremum solvuntur, idem dicunt, quod de principiis asserunt, excepto eo, quod dicant elementum corporis compositi ignea evaporatione corrumpi posse, quod ego pernego, materiam utpote simplicissimam, alterationi corruptionive esse obnoxiam; quia nulla res, nisi variis ex primordiis coalita fuerit, corrumpi vel aliam formam, citra alterius rei peregrinæ additionem, assumere potest. Cicero itidem dictis vocabulis promiscue utitur: v. g. [4] qualitates principes, uniusmodi & simplices vocat aerem, ignem, &c. ergo, pergit, illa initia, ut e Græco[7] vertam, elementa dicuntur: & alibi [5] enumerat variorum priscorum physicorum de elementis opiniones, ubi ea nominat principia rerum: & iterum alio in loco [6] hoc pacto

[3] Vide ejus Metaphys. libr. IV. cap. III. De cælo libr. III. cap. III. &c. loca,

[4] Academ. Quæst. libr. I.

[5] Academ. Quæst. libr. IV.

[6] Tusculan. Quæst. lib. I.

[7]

pacto ſcribit, Ariſtoteles longe omnibus, Platonem ſemper excipio, præſtans & ingenio & diligentia, cum quatuor illa genera principiorum eſſet complexus, e quibus omnia orirentur quintam, &c. heic a Cicerone principia, quæ vulgo elementa appellantur. Vitruvius, auctor longe eruditiſſimus [7] recenſens numerum elementorum ſecundum variorum Philoſophorum ſententiam, vocat ea principia. Verum enimvero abhinc amplius centum quinquaginta annis fuerunt nonnulli, qui nomen principii huic rei tantum eſſe tribuendum, exiſtimabant, quæ alteram conſtituit, atque illius compoſitionem ingreditur: vel id principium eſſe nominandum, ex quo primum res aliqua ortum duxit: ideoque hoc eſſe quoddam ſimpliciſſimum: differre autem, principium & elementum, inter ſe hac conditione: ſcilicet principium eſſe aliquid quodammodo incompletum & indeterminatum: ex adverſo elementum eſſe aliquid modo completum & determinatum. [8] At enimvero quantum ad me attinet, non intelligo verba obſcura ambiguaque, quæ interpretes ad naturam elementorum principiorumque deſcribendam adhibuerunt. Nam quotusquiſque cogitatione comprehendit aliquid quodammodo incompletum & determinatum, aut materiam formæ expertem, aut rem haud quaquam genitam nec corruptioni obnoxiam.

III. Licet omnes, qui de rerum natura aliquid locuti ſunt, concordes materiam quandam primam eſſe concedant, de natura tamen ejus, & numero non conſentiunt omnes. Sane in hoc argumento pertractando perturbat nos opinionum varietas, hominumque diſſenſio in tantum, ut aſſerere non verear, non magis in apricum proferri hominum ignorantiam, & in-

[7] In præfat. libr. VIII. de Architectur.

[8] Elementum eſſe partem, volunt, ex quo corpora compoſita originem duxerunt, & in quod iterum reſolvitur, ſpecie minimum & ſimpliciſſimum; verum enim vero principium, in quod ratione cogitationeque duntaxât diſſolvitur corpus naturale, & illud per ſe ſubſiſtere haud poſſe. vide *Eraſti* diſput. part. II. *Fernelii* Part. I. libr. II. cap. III. *Plutarchi* de plac. phil. lib. I. cap. II. *Fuchſii* inſtit. lib. I. ſect. II. cap. IV. &c. Utut dictorum aſſertio fuerit, *Sextus Empiricus* tamen l. VIII. comm. variorum de elementis opiniones recenſens, promiſcue rebus tum corporeis tum incorporeis nomen elementi imponit.

inconstantiam, mutabilitatemque mentis. v. g. Homerus Oceanum cunctarum rerum parentem dixit. [9] Thales Milesius [10] aquam, quam sententiam patrum nostrorum memoria etiam amplexus est Helmontius. Ignem, aërem, aquam & Terram pro elementis agnoverunt Orpheus, [11] Zoroaster, [12] Zenon, [13] Empedocles [14] Ocellus Lucanus [15] Xenophanes, [16] & Ægyptii. Hi Ægyptii, teste Seneca, [17] ex singulis bina, marem & fœminam fecere. Aristoteles [18] dictis quatuor, quintum quoddam corpus æthereum adjecit. Hippocrates ante Aristotelem, & Galenus, & eorundem asseclæ antedictum quaternarium elementorum numerum amplexi sunt. Quatuor elementorum qualitates, calidum utpote, frigidum, humidum & siccum, pro principiis agnoverunt Strato Physicus

[9] In Iliad Ξ.

[10] *Stobæus* Eclog. physic. l. I. c. XIII. *Seneca* nat. Quæst. lib. 3. cap. 13. *Cicero.* Acad. Q. l. I. Vitruvius l. 8. *Plutarchus* de placit. phil. l. I. c. 3. Eusebius præp. Evang. lib. XIV. c. V. *Galenus* de elem. lib. I. c. VIII. *Servius* in Bucol. Eclog. VI. Virgilii.

[11] *Stobæus* dict. Eclog.

Atque unum est, in quo volvuntur singula, corpus
Ignis, aquæ, & tellus atque æther ---

[12] *Hyde* de relig. vet. Persar. c. XXXIV. *Elementa omnia tenentur servare pura, prout in libro zeratushtnama præcipitur.* 167. *conatum adhibeant ut elementa quatuor in puritate conservent absque vitiatione: sive sit ignis splendens, sive aqua currens, sive ventus subtilis, sive terra gravis. Quia ex his quatuor elementis corpora animalium composuit justissimus potentissimus Deus.*

[13] *Plutarchus* de placit. lib. I. c. III.

[14] *Stobæus* & *Diogenes Laertius* libr. VIII. citant versus Empedoclis. Ille scribit, quod Empedocles sensit, quod horum natura de contrariis permista, siccitate videlicet, calore, humore, ac frigore, totum hoc quadam proportione ac temperatione perficiat, sic ut ipsa quidem in partibus mutationes experiatur: totum autem interitum non pertimescat. Ita enim ait: *Interdum per amicitiam cuncta hæc copulantur, interdum per dissidium secreta feruntur.* Hanc opinionem autem contradixerunt *Aristoteles* de coelo lib. III. cap. IV. & *Galenus.* de Nat. Hum. Com. I. §. 3.

[15] De universa natura. cap. II.

[16] *Diogenes* Laert. libr. IX.

[17] Nat. Quæst. lib. III. cap. XIV. *Aerem marem judicant, quia ventus est: fœminam quia nebulosus & iners. Aquam virilem vocant mare: muliebrem, omnem aliam. Ignem vocant masculum, qua ardet flamma & fœminam, qua lucet innoxius tactu. Terram fortiorem marem vocant, saxa cautesque: fœminæ nomen assignant huic tractabili ad cultum.*

[18] *Plutarchus* de plac. Phil. ante memorato loco & vide ipsum Aristotelem passim.

[19]

ficus [19] & Atheneus Attalus. [20] Cicero de Stratone Lampfaceno atteftatur, [21] eundem ftatuiffe ponderibus & motibus omnia fieri. Magorum Sacerdotes [22] & Hippo Rheginus aquam & ignem: [23] Euripides aërem & Terram: [24] Xenophanes, [25] Galeno auctore, aquam & Terram: Anaxemander infinitum: [26] Archelaus infinitum & aêrem: [27] Anaximenes aêrem folum: [28] Diogenes Appolloniates aërem immenfum: [29] Anaxagoras partes fimiles, vel ut fcribit Cicero, [30] materiam infinitam, fed eas particulas fimiles inter fe & minutas: Pherycides Syrus, terram. [31] Philolaus finitum & infinitum. [32] Heraclitus, Hippafus, & Parmenides Cicerone, [33] & Anaxagoras Servio auctore, [34] ignem, pro principiis habuerunt. Galenus auctor eft, [35] Heraclitum fruftula quædam minuta & individua, cognitione tantum apprehenfibilia: & Laertius [36] Parmenidem, Ignem & terram, in principiorum numero collocaffe. Initium omnium corporum materiam effe memorat Plato. [37] Quatuor corpora & ina-

[19] *Galenus* Hiftor. Phil. cap. 15.

[20] Idem *Galenus* in introduct. cap VIII. de Elem. libr. I. cap. XI.

[21] Academ. Quæft. libr. IV.

[22] *Vitruvius* in præf. libr. IIX.

[23] *Galenus* Hift. phil. cap. XV. & *Sextus* Empir. lib. VIII. Comment.

[24] *Vitruvius* dicto loco.

[25] *Galenus* & *Sextus* Empir. dictis locis. Namque ex terra & aqua producti nos fumus omnes.

[26] *Stobæus. Cicero. Plutarch. Eufeb. Galenus. Sext. Empiric* dictis locis.

[27] *Plutarchus* de Plac. phil. lib. I. cap. 3. Stobæus. d. l.

[28] *Cicero. Plutarchus. Galenus. Eufebius. Stobæus* dict. loc. verum *Sextus Empricus* fcribit. d. l. Anaximenem & Idæum Himeræum, & Diogenem Apolloniatem & Archelaum Athenienfem præceptorem Socratis, & ut nonnulli volunt, Heraclitum, aerem dixiffe elementum.

[29] *Stobæus.* d. l. & *Hefychius Milefius* in nomine Diog.

[30] Acad. Quæft. l. IV. *Ariftoteles* l. 3. c. 4. phyficor. *Plutarchus. Galenus.* & *Sextus Empir.* locis memoratis.

[31] *Galen.* Hiftor. phil. & *Sextus* Empir.

[32] *Stobæus* d. l.

[33] Acad. Q. lib. 4. *Vitruv. Plutarch. Galen Sext. Emp. Eufeb.* Stobæus d. l.

[34] In notis ad Eclog. VI. Bucolic. Virg.

[35] In Hiftor. phil. cap. XV.

[36] De vit. philof. l. 9.

[37] Ex qua omnia in fe recipiente mundum effe factum a Deo fempiternum, fcribit *Cicero.* d. l. *Apulejus* vero de dogmatib. Platonis & *Stobæus.* d. l. memorant Platonem tria rerum initia fta-

inane [38] Echantus: numeros, vel potius ut Cicero scribit, [39] ex numeris & mathemathicorum initiis Pythagoras: [40] individuum & inane Metredorus: [41] plenum & inane Leucippus:

statuisse, Deum nempe, & materiam, rerumque formas, quas ideas idem vocat: in absolutas, informes, nulla specie vel qualitatis significatione distinctas.

[38] *Stobæus.* d. l.

[39] Acad. Quæst. l. 4. *Sextus Empir. Stobæus. Plutarchus. Galenus* dictis locis, *Jamblichus* de vita Pythag. auctor est. §. 130. Pythagoram dixisse, nihil in primis rerum elementis purum, sed terram aeris, aërem aquæ, ignem aeris, & aquam spiritus, participem esse.

[40] Timæus Locrus, qui fuit teste *Cicerone* lib. v. de finib. Pythagoræ sectator, ingeniose, ut mihi quidem videtur, de primordiis rerum philosophatus est. Statuit enim subjectum rerum creatarum esse materiam, rationem, seu proportionem formæ, Ideam: harum autem fœtum esse corpora, Terram nimirum & âquam. Hæc vero tali modo producta. Omne corpus asserit, ex planis constare, hoc vero ex triangulis: quorum alterum quidem esse ex rectis angulis æqualium laterum, semi quadrangulum: alterum autem inæqualium laterum, quem habere majorem angulum potentia triplum minoris. Minimum autem in ipso angulum, tertiam recti esse partem: hujus vero duplum, medium esse: Etenim hunc duarum terriarum esse partium: maximum autem rectum ad mediam sesqui alteram proportionem habere: triplum autem esse ad minimum. Hunc igitur triangulum, semi quadrangulum esse, quatenus cum æquilatero triangulo comparetur, perpendiculo bifariam abscisso a vertice ad imum: in partes æquales. Proinde duos utrique esse rectangulos: at in uno, duo quidem latera; quæ quidem in recto sint, æqualia esse tantum, in altero autem omnia tria inæqualia. Hanc vero figuram obliquam vocari. Dictum autem semi quadrangulum fuisse primordium constituendæ terræ. Nam quadrangulum ex his quatuor videlicet triangulis componi. Ex quadrangulo vero cubum generari, omnium corporum firmissimum & maxime stabile: Cui utpote sena latera & octo angulos esse. Et hanc esse rationem, qua propter Terra sit Elementum & gravissimum & difficulter mobile. Hanc in aliud corpus transmutari neutiquam posse, quia nullam habeat cum ullo triangulorum genere communitatem. Terram enim solâm habere proprium & peculiare elementum, semi quadrangulum nempe. Hanc porro elementum esse aliorum corporum, ut ignis, aëris, & aquæ. Etenim composito sexies semiquadrangulo, triangulum ex ipso æqualibus cruribus fieri: ex quo pyramidem, quam quatuor bases & æquales angulos habere, componi, speciem scilicet ignis maxime mobilis & tenuissimarum partium. Post hoc autem id, quod octo constet sedibus, octo quidem bases totidemque angulos habens, esse Aeris elementum. Tertium denique, quod viginti sedes habet, bases quidem totidem, angulos autem duodecim, esse elementum Aquæ plurimarum partium atque gravissimarum. Hactenus *Timæus* in libr. de anima. mund.

[41] *Stobæus.*

[42]

pus. [42] solida & vacua, vel corpus & inane Democritus [43] atomos & inane Epicurus: [44] individua & infinita corpora atque minima Diodorus cognomento Saturnus: [45] Moles & meatus i. e. particulas & locum in quo moventur Asclepiades. [46] Lucem & tenebras Manichæi. [47] Perfectum & imperfectum Confucius, celeberrimus Sinensium Philosophus [48]

IV. Quandoquidem pleræque philosophorum familiæ tractu temporis interierunt; Aristoteles autem sola, acquisito a Pontificia Religione jure Quiritio, diutissime in vigore perseveravit. Quid mirum? quod tunc reliquarum sectarum opiniones paulatim oblivioni traderentur. Hinc factum est, ut a seculo tertio, usque ad decimum quintum, non memoratu dignæ, cum in Medicina, tum in Philosophia, mutationes inveniantur. Istis temporibus namque partim ob tot funesta, ac internecina Christianorum bella, partim ob relegatas in monasteria ad monachos musas, incultæ artes liberales latebant. Præter Aristotelem, & ignavorum somnia monachorum, sapere, erat dementia: imo crimen, & peccatum supplicio puniendum. Non defuerunt quidem plurimi Arabes tunc temporis, ut Averrhois, Avicenna, aliique, qui

[42] *Cicero. Stobæus*. d. l.

[43] *Cicero. Galenus. Eusebius: Stobæus*. d. l. *Diogenes Laertius* lib. IX. Principia omnium statuit Democritus atomos atque inane. Atomos magnitudine & numero esse infinitas, ferrique in toto, ac rotari, atque ita concretiones omnes gignere. Solem & Lunam ex hujusmodi atomorum vertiginibus, & tumorum circumferentiis, esse compositos.

[44] *Plutarchus. Galenus. Sextus Empir. Stobæus*, *Lucretius. Laertius* libr. X. in Epist. ad Herod.

[45] *Stobæus* l. d. l. verum *Galenus & Sextus Emp.* perhibent eum cognominatum Crononem.

[46] *Galenus* in introduct. cap. 8. *Aurelian*. ac. pass. libr. I. cap. XIV. *Sext. Emp*. d. l. His adde Oenopidem Chium. testib. *Galeno* & *Sext. Empir*. duo, ut ignem & Aërem: & Onomacritum, tria posuisse elementa, ut ignem, aquam & terram.

[47] *Epiphanes* contr. hær. libr. II. Tom. III. LXVI. Hujus generis principia præterito seculo rursus in doctrinam suam introduxit Böhmius, quin etiam hoc tempore Kunkelius & alii, iis ad res naturales interpretandum utuntur.

[48] De quibus vide proœmial. declar. §. VI. Confucii operibus præmissam, ubi hæc primo in 4. deinde in 8. posthæc tandem in 64. clasfes componuntur.

qui Medicam juxta & Philosophicam doctrinam excolerent: verum conveniunt præcipue inter se, ut, quantum spectat ad elementorum traditionem, vestigiis Aristotelis insistant potissimum. Aliena autem quadantenus dictis cœperunt primo Chimici, corporum compositionem adminiculo ignis & rerum aliarum indagantes, docere. Et inter hos, ni fallor, fuit Basilius Valentinus primus, qui passim in scriptis suis trium principiorum mentionem facit: non inficiatur tamen & alios, vel sibi æquales, vel ante se decessos, eorum mentionem quoque fecisse. Vocabula vero dictorum hæc sunt, sal, sulphur & mercurius. Alio subinde nomine hæc vocat, ut corporis, quo intelligit sal: animæ, qua sulphur vel oleum: spiritus denique, quo mercurium. Verum enim vero alibi distinctionem facit principiorum ab elementis: per principia jamjam res recensitas, perque elementa, notissimum Aristotelis elementorum quaternarium numerum, intelligit. [49] Gloriosus, & Vertumno iniquo natus, Paracelsus, subdole Basilii principia complexus, hæcque orbi, quasi vero a se inventa, obtrusit. Veruntamen, ut ubique fere, sic etiam hic suam prodit inconstantiam: modo agnoscit Peripateticorum elementa: inconspicua, abscondita vero, tanquam spiritus, quorum domicilia ista vulgaria sint, ponit: modo hæc iterum destruit, atque vult, ea originem e Mysterio magno, quo Chaos indicat, ortum cœpisse: modo cœlum & terram tantum, putat, elementorum nomine digna, hæcque iterum duplicis generis esse: alterum dictorum vocitat marem, alterum fœminam; siquidem ex horum conjun-

[49] Dabo compendium ejus doctrinæ de elementis. Basilius Val. putat dari influxum cælestem superne decidentem & se qualitatibus sideriis miscentem: ex horum conjunctione nasci tertium, corporeum quoddam, ex his tribus postea quaternarium elementorum numerum progigni. Hæc porro auxilio ignis producere animam internam, spiritum tangi nescium, & conspicuum corpus. Hæc tria ope Vulcani inter se copulata dare aliquid, quod tangi potest: Mercurium nempe, sulphur & sal. Ex his tribus tandem coagulando unitis fieri corpus quoddam perfectum. Vide Tractat. de lapid. phil. recapitulationem ejusdem tractat. de arcano magno mundi &c.

[50]

junctione cuncta concreta exoriuntur: modo tria ut sulphur, mercurium & sal habet pro corporum primordiis: modo subvertit hæc rursus, & statuit quodlibet elementum, puta Stagyritæ, in triplicis generis substantiis consistere, ita ut suus cuique sit Mercurius, sal atque sulphur; quadruplicat itaque hæc postrema, ac credit quatuor diversi generis mercurios, sulphura & salia esse: Nimirum esse mercurium proprium igni, aëri, &c. Eadem ratio reliquorum esto. [50] Verum & discipuli, & cæteri disciplinam Paracelsi amplectentes, elegerunt dicta tria, quæ vocaverunt activa: præter hæc iis addidere duo passiva, quæ etiam *relollæa* vel *relollacea* barbaro vocabulo nuncupabant, phlegma scilicet & caput mortuum. Sed & hæc doctrina non diu viguit: experta enim est eandem, sicuti singula in mundo, vicissitudinem. Nam Helmontius peculiari tractatulo eam improbavit, e diverso in corporibus unum primum atque ultimum, *materiale.*, ac *reale* initium stabilivit, & hoc aquam esse, existimavit. Est ipsi præter hoc alterum principium movens & efficiens, quale, putat, seminis ipsam essentiam *Archealem* esse, differreque a forma rei: sed quoniam hæc, & quæ eodem loco ulterius scribit, perplexe ac obscure commemorantur, eam ob caussam his supersedebo. Sufficit modo indicasse, heic loci Helmontium hæc duo, ut omnium corporum principia & caussas, agnovisse. In alio tractatulo aquam & aërem habet pro principiis primogeniis: ex aqua autem virtute seminum, asserit, terram seu corpus quoddam compositum fieri. [51] Cæterum nostra ætate, quantumvis ea bonarum artium, & omni genarum inventionum ferax, non multa, si unice Cartesium quibusdam in locis exceperis, inventa vel excogitata sunt, quæ novitatem doctrinæ elementorum prodant. Quid mirum? sunt enim hæc, mea quidem sententia, penitus in media Philosophia retrusa atque abdita. Tantum abest, ut ii, qui de totius mundi principiis disputant, aliquid certi habeant,

[50] De his vide plura in Dialogo, in quo dogmata Paracelsi speciatim tractabo.

[51] Helmontii doctrina itidem videatur suo loco.

beant, ut more puerulorum balbutiant, & conjecturas vel hypotheses potius, quam, indubitata seu argumenta seu pronuntiata proponant. Genuina enim corporum principia non artificio, propter eorum exilitatem subtilitatemque demonstrari possunt, ut quinque mentis nunciis percipi queant, quamvis interea non negaverim illa quodammodo comprehendi sola cogitatione posse; diversitas hominum in caussa est, ut suæ quibusque sententiæ cummaxime probabiles habeantur.

V. Inter res, quas medici a philosophis mutuati sunt, inque suam artem, assumpserunt, primatum gerit incredibilis famæ, magnique nominis NATURA. Hanc solam propemodum omnes in ore habent. Sola hæc succumbit, hæc juvat, hæc sola hominis & animam & corpus moderatur. Cuncta huic, quæ homini quoquo modo accidunt, vel crimini dantur, vel laudi. Sed quamvis verbum adeo usitatum ac tritum sit: attamen, quid natura sit, hoc obscurum est, & difficiles explicatus habet. Namque alii naturam censent esse vim quandam sine ratione, cientem motus in corporibus: alii autem vim participem rationis atque ordinis, tanquam via progredientem declarantemque, quid cujusque rei caussa efficiat, quid sequatur, cujus solertiam nulla ars, nulla manus, nemo opifex consequi possit imitando: [52] alii, qui Naturam omnium rerum matrem vocavere, ipsum Deum Universi creatorem intellexerunt: Verum qui dixerunt Deum & Naturam nihil facere frustra, statuerunt aliquod, si non Deo fuerit par, ad minimum eo ipso potentia paulo inferius. Princeps Medicorum, Hippocratem volo, sæpe sæpius voce Naturæ utitur, eademque interdum vult indicare, debitam corporis constitutionem: aliquando suam quibusque rebus facultatem, vel proprietatem singularem agendi quiescendive: subinde indolem seu genium cujusdam rei. [53] Quidam e priscis Philosophis per Naturam significare voluit principium aliquod motus & quietis: quidam ignem: quidam spiri-

[52] Hæc *Cicero* de Natura Deor. libr. II.

[53] Vide ejus tractatus de natura hominis, de natura pueri, de articulis, &c. ubi

ſpiritum calidum : quidam corpus & ejus motum : quidam permixtionem & divulſionem elementorum. [54] Superſunt quidem aliæ ejuſdem vocabuli ſignificationes , quas autem, quia partim ſatis claræ ſunt, partim obſoleſcunt, a Lexicographis ſatis ſuperque declarantur, ſciens prætereo Quantum vero ad me attinet per vocabulum Naturæ apte indicari poſſe, cenſeo, ipſam rei cujuſdam elementorum temperaturam; vel convenientem partium diſpoſitionem, quæ neceſſitatem eidem imponit certos motus, certaſve operationes perficiundi. Et, ut exemplo quodam ea, quæ fortean cuipiam obſcura videntur, illuſtrem, in medium proferam horologium, in quo quamdiu ſuam quæque rotula ſervaverit formam, atque quamdiu ipſi decens pondo appenſum, vel lamina ex chalybe rite diſtenta fuerit, tamdiu non poteſt, quin functiones, horologio propriæ, dextre perficiantur. Et in hiſce conjunctim conſideratis conſiſtit proprietas, i. e. Natura horologii. Similiter in aliquo animali quamdiu decens tam interior quam externa membratura, nec non conveniens humorum qualitas, eorundemque aëris inſpirati adminiculo circuitus, adfuerint, tamdiu illud aptum eſt ad vivendum, atque ad exercendum operationes ſibi in ſuo genere familiares. Et tunc idem agit ſecundum naturam ſuam, i. e. ex neceſſitate totius compoſiti, quod non aliter, quamdiu videlicet antedicta ſuo quæque in ſtatu ſunt, agere poteſt. Eadem con-

ubi ſæpenumero Hippocrates hujus generis dictioni operam dedit. *Galenus* aphoriſmo 11. libri. 111. ubi Naturæ mentio fit, ita interpretatur. *Naturas*, ait, *hoc loco Hippocrates ſecundum principaliſſimum, & primum ſignificatum quod ſecundum ipſam maxime ſubſtantiam Naturæ eſt. Ipſam autem eſſe temperaturam quatuor elementorum humidi, ſicci, calidi & frigidi.* Et de Hipp. & Plat. Decret. lib. IX. Cap. xv. citat Hippocratem hoc modo ſcribentem. Non edocta Natura eſt & nullo magiſtro uſa, ea, quibus opus eſt, facit: & alibi. Natura morborum medici ſunt: & alio loco. Natura ſufficiet prorſus, vocat autem ipſam juſtam interdum, & medicum miniſtrum ejus imitatorem. Quæ tamen ſubſtantia ſit Naturæ, quæ nos & finxit & gubernat non auſus eſt pronunciare, ſed noſtræ creationis auctorem, ut omnibus hominibus mos eſt, NATURAM, appellat.

[54] Vide *Plutarchum* de plac. phil. lib. 1. cap. 1. *Galeni* finition. cap. 111. ejuſ-

conditio omnium rerum ab Almo Conditore creatarum esto, quæ omnes suam peculiarem indolem, virtutemque movendi, vel aliarum rerum motum inhibendi, sortitæ sunt potentiam. Ergo, ut finiam, quæ necessario in rebus quibuscunque fieri debent, atque ab iisdem perpetrari, hæc naturaliter contingunt, i. e. contingunt ratione primigeniæ structuræ, seu composituræ partium concinnæ.

VI. Quandoquidem Hippocrates cognitionem caussæ morborum frequentissime inculcavit, ac docuit, quod si quis caussas corporis affecti probe cognoverit, posse eundem nullo negotio ea afferre, quæ corpori commodent. [55] Itaque non ab re fore, arbitror, si primum ostendero, quid veteres Sapientiæ Professores, de natura deque numero caussarum, statuerunt. Ex Stobæo, qui philosophorum de caussis opiniones, ad compendium contulit, quædam depromam. Caussa est, scribit, propter quam effectus, vel propter quam aliquid evenit. Plato triplicem ponit caussam a qua, ex qua, & ad quam: præcipuam tamen facit a qua, sive efficientem. Aristoteles caussam ex qua, vocat materiam: a qua, efficientem: secundum quam, formam: propter quam, finem. Caussam Zeno propter quam, vocat effectum aut eventum, & caussam quidem corpus: effectum autem Categorema. Chrysippus caussam dicit propter quam: & caussam quidem corpus & ὅτι: effectum autem διότι. [56] Medici vocabulo caussæ sæpissime tam sanitatis, quam morborum auctorem, id est, caussam efficientem interpretantur. Hinc congruunt in unum definitiones plurimum, quæ penes medicos ultro citroque occurrunt. Sive enim aliquis secundum finitiones, quæ Galeno adscribuntur, dixerit, caussa est, quæ in corpore quidquam facit, experſque ipsa est corporis: sive ad exem-

ejusdem, ut ferunt, histor. Phil. cap. XVIII. *Laert.* libr. VII. &c. Asclepiades, teste *Cæl. Aurel.* l. I. cap. XIV. dixit naturam ne quicquam aliud esse, quam corpus vel ejus motum.

[55] Libro de flatibus de mulieribus affectib. &c.

[56] Vide *Stobæi* Eclog. Phys. lib. I. cap. XVI. *Galeni* Histor. phil. cap. XVI. Ejusd. Finition medic. cap. IIX. & *Micrellii*

emplum Avicennæ, [57] cauſſa eſt id, quod primo eſt, & ex quo provenit inventio alicujus diſpoſitionis in corpore humano: ſive denuo cum Galeno, cauſſa eſt id, quo tangente afficimur, & quo ſeparato quieſcit affectus: [58] ſive breviſſime ex Athenæo Attalo; [59] cauſſa eſt ea, quæ facit.

VII. Licet veteres medici de cauſſæ difinitione conſentirent, tamen plerique eam non in easdem claſſes diſtribuebant. Nam, qui Rationalem Medicinam tempore Celſi profitebantur, bipertiebantur morborum cauſſas; nimirum in abditas, & evidentes. [60] Abditas ſive morbos continentes cauſſas vocabant, in quibus requiritur, ex quibus principiis noſtra corpora ſint, quid ſecundam, quid adverſam, valetudinem faciat. Neque enim credebant poſſe eum ſcire, quomodo morbos curare conveniat, qui, unde hi ſint, ignorat. Evidentes vero cauſſas appellabant has, in quibus quærebant initium morbi, calor attulerit, an frigus? fames an ſatietas? & quæ ſimilia ſunt. Auctor Finition. medic., habet præter memoratas, cauſſam procatharcticam, antecedentem, per ſe finientem, *concauſſam*, cauſſam adjutricem. Longe omnium autem verboſiſſimus eſt Avicenna in numero cauſſarum. Diſpeſcit quidem has in antecedentes, primitivas & conjunctas: [61] attamen has rurſus dividit complures in ſpecies. Enumerat enim cauſſas calefacientes varias, & cauſſas frigefacientes, humectantes, deficientes, figuram corrumpentes, &c. omnis

crellii Lexic. Philoſ. ubi plura cauſarum genera, quæ ab Ariſtotelis ſectatoribus in philoſophiam introducta, exhibentur. Sed aſtipulor Hoffmanno. Med. rat. Syſt. Tom. II. cap. IV. §. 4. ſcribenti, cauſas ex metaphyſicorum ſcholis in Phyſicam & Pathologicam corporis humani doctrinam minime transferri debere.

[57] Fen. II. lib. I. cap. cap. I.

[58] *Galenus* copioſe de cauſſis ſcripſit in libr. de cauſſ. procath. qvo libro refellit opinionem Eraſiſtrati, cauſſam procatharticam negantis. Porro agit de cauſſis in libro de differ. ſympt. de cauſſis morbor. &c. ut de Sympt. Diff. cap. I. ubi ſcribit cauſam eſſe affectum præter naturam morbum ipſum præcedentem, actionem corporis labefactantem: vel quod jam fecit paſſionem, nec etiamnum facit, cauſam dici.

[59] Finit. medic. *Galeni* operibus inſertar. cap. VIII.

[60] Ita fere in præfat lib. I.

[61] Fen. II. doctr. II. Sum. I. cap. I.

omnis generis caussas, quarum omnium narrationis me tædet; quia hic Arabs res, ut dicunt, præter necessitatem valdopere multiplicavit. [62] Usitatissima medicorum recentiorum caussarum divisio est in procatharcticam, antecedentem, & proximam seu continentem. Procatarcticæ plerumque dicuntur externæ, & remotæ, sanitatis perinde ac morborum, caussæ: ac sub harum numero non solum ita a medicis dictæ res non naturales veniunt; sed etiam cuncta, quæ casu, vel violentia contingunt, & ita morbum concitant. Antecedens, quæ & alias προηγουμένη nominatur, est habitus quidam in corpore latens, qui morbum antecedit, quique aptus morbi cujusdam generationi est. Locum hujusmodi caussæ habent in morbis, qui originem suam vel cacochymiæ debent, vel plethoræ. Proxima denique seu conjuncta, seu continens morborum caussa est, quæ cum morbo cohæret, quam si auferre medicus potis est, tollit tunc morbum: adeoque posita caussa continente, insimul morbus ponitur. Sunt equidem præter has alia caussarum genera, ut caussæ per se, per accidens, *positivæ*, *privativæ*, & nescio quæ plures, ex inani scholasticorum dialectica oriundæ: verum quoniam harum interpretes plurimum meram seu tautologiam vel logomachiam memoriæ tradiderunt jure meritoque hoc tempore exploduntur.

[62] Ibidem Summ. II. cap. I.



DIS-

DISSERTATIO III.

DE

Natura hominis, Semine genitali, sede Animæ & Sanitate.

I. Princeps Medicinæ Rationalis, Hippocrates suadet [1] medico, ut Sapientiam transferat ad Medicinam, & Medicinam ad Sapientiam: Medicum enim Philosophum esse Deo æqualem. Dogmatici, qui plurimum Hippocrati confidebant, ejusdemque consilio & præcepto parebant & obediebant, sedulo operam disciplinæ Philosophicæ dabant. Fuerunt quidem aliqui medici: imo vel adhuc sunt, qui putant Enniani Neoptolemi consilio utendum esse, qui, ut auctor est *Gellius* [2] degustandum ex Philosophia censebat non in eam ingurgitandam: verum alii ex contrario contendebant, quod medicus rationalis se in Philosophiam ingurgitare debeat, & vilipendat cavillationes Eustachii, dicentis Medicinam esse Physicæ partis extremam fecem, [3] apud quam potius regnare conjecturam, quam Rationem.

II. Capite præcedenti quædam generalia, quæ rationales medici e Philosophia petere solent, indicavi; jam vero animus mihi est singularia quædam ostendere ad hominem, ad cujus utilitatem consilia factaque nostra maxime dirigenda sunt, spectantia. Dicam itaque primo de ejus ex elementis concretione. Hippocrates [4] statuit, tam animalia generatim considerata, quam speciatim ipsum hominem ex duobus, differentibus quidem facultate, concordibus vero & commodis usu, igne

[1] Libro de decenti ornatu.

[2] Noct. attic. lib. v. cap. XVI. & idem in Cap. præcedente. Philosophandum est paucis: nam omnino haud placet. Idem Cicero Tuscul. Quart. Libr. II. *Neoptolemus* quidem apud Ennium, *Philosophari sibi, ait, necesse esse, sed paucis: nam omnino haud placere.*

[3] Ita Eustachius ad Disarim apud *Macrobium* Saturnalior. l. 7. cap. XV.

[4] Libr. I. de Diæta.

igne ſcilicet & aqua conſtitui, & utraque hæc ſimul ſufficere, tum aliis omnibus, tum mutuo ſibi ipſis. Igni porro adſcribit facultatem omnia per omnia movendi, aquæ autem omnia, per omnia nutriendi: adhæc ignem caloris & ſiccitatis, contra aquam, frigoris & humoris, auctorem eſſe. Igitur ab horum inter ſeſe temperatura, exiſtimat, ſecerni multas & omnigenas formas ac ſpecies cum ſeminum tum animalium, quas nihil inter ſe ſimile habere neque viſu neque facultate: neceſſe inſuper eſſe, quoniam nunquam ſimul in eodem conſiſtant, ſed ſemper alterentur, ut etiam ea, quæ ab iis ſecernuntur ac producuntur, diſſimilia fiant. Alibi, [5] neque enim omnino ex toto aërem dicit: hominem eſſe, neque ignem neque terram neque aquam neque quicquam aliud: quia non manifeſtum eſt unum in homine eſſe. Nam, ſi unum eſſet homo, aliis prius interſperſis ratiocinari pergit, nunquam ſane doleret, neque enim eſſet, unde doleret; ſin vero etiam doleret, neceſſe eſſet, & quod mederetur, ac ſanaret, unum eſſet. Nunc vero complura eſſe in corpore, quæ, quum præter naturam calefiunt, & frigefiunt, ſiccantur & humectantur, morbos parere; confici itaque ex his, putat, hominem non unum eſſe, id eſt, non ex uno, ſed e multis principiis, concretum. [6] Et poſt paulo [7] ait, ſecedere ſingula in ſuam ipſorum naturam, homine moriente, humidum nimirum ad humidum; ſiccum ad ſiccum: calidum ad calidum: frigidum ad frigidum. Ex his dictis concludendum eſt, Hippocratem, de elementis, vel principiis, corpus cujuſvis animalis conſtituentibus, ratiocinantem, ſtatuiſſe modo duo, modo

[5] De natura hominis.

[6] Ita argumentatur contra Dogma Meliſſi, ſtatuentis, *Diogene Laertio* lib. IX. auctore, univerſum infinitum eſſe & immutabile & immobile & unum ſibi ipſi ſimile ac plenum. Et *Galenus* libr. I. de element. cap. IX. memorat Meliſſum ſenſiſſe unum quodam eſſe infinitum & tranſmutationis expers. Item comment. in libr. de Nat. Hum. §. 3. 5. 10. Et *Ariſtotel.* phyſ. l. I. cap. II. qui unum ſtatuebant, putabant, id denſitate & raritate alia corpora ex ſe producere. Vide etiam *Ariſtotelis* de corr. & gener. libr. II. cap. III.

[7] Libro de Natura hominis.

[8]

modo quatuor principia. [8] Reliqui vel Physici, vel Medici, prout aliquis modo huic, modo alii, Philosophorum familiæ addictus, ita quoque inter se dissentiebant de hominis ex elementis certis compositione.

III. Nec inter ipsos conveniebat de seminis, ex quo homo nascitur, generatione. At enimvero ne aliquem verbi controversia torqueat, sicque vitilitigandi occasionem nanciscatur, in transitu eum moneam, necesse est, me non, ut Stagyritam, [9] genituram distinguere semine, atque genituram appellare id, quod a generante proveniens caussa sit, quæque prima obtineat principium generationis: contra semen, quod ex ambobus coëuntibus originem trahat; sed hæc vocabula, genituram nempe & semen mihi in usum promiscuum, imo tanquam synonyma vocabula, venire. Sed ad rem. Semen, Pythagoras statuit, [10] optimi sanguinis spumam esse: vel nutrimenti partem supervacuam. perinde ac medulla & sanguis sunt. Democritus, [11] Hippocrates, [12] Sphærus, compluresque Stoici, [13] autumant ab omnibus præcipuis corporis partibus semen derivari. Plato censet Spinalis medullæ profluvium. Alcmæon cerebri particulam. [14] Aristote-

[8] Vide paulo post dissertationem in qua Hippocratis decreta pertractabo.

[9] Vide Differt. II.

[10] De generat animal. Lib. I. cap. XXIX.

[11] *Galenus* Hist. phil. cap. VIII. *Plutarchus* de Plac. Phil. lib. V. cap. III. Idem statuit Alexander amator veri dictus, Asclepiadis discipulus, Diogenis Apollonii placitis consentiens. Erasistratus, Herophilus & Stoici, essentiam seminis dicunt sanguinem esse. Quorum, in primis Herophili, argumenta, quibus placitum suum roborare annisus est, vide apud *Oct. Horatianum* libr. IV. cap. II.

[12] Vide dictos auctores memoratis locis.

[13] Libr. de aere, aq. & loc. libr. I. de diæta: at enim vero libro de genitura, quem Polybii volunt, ita de generatione seminis differit. Ab humido hominis spumescente, quod nobilissimum ac pinguissimum, secerni, & ad medullam spinæ venire. Tendere enim in hanc ex universo corpore vias, atque has, se diffindere ex cerebro in lumbos, ac in totum corpus, & in medullam, & ex ipsa medulla vias procedere, ut ad ipsam humidum perferatur, perinde & ex ipsa derivetur. Ex hac medulla genituram pergere ad renes per venas: a renibus autem transire per medios testes in pudendum.

[14] *Diogenes Laert.* lib. VII. de Zenone *Plutarchus* de ira cohibenda, scribit, Zenonem dixisse semen esse mixtu-

 ram

ſtoteles [15] excrementum utilis & ultimi alimenti. Empedocles futuri fœtus partes divulſas partim in maſculo partim in muliebri ſemine contineri. [16] Quin etiam Veteres philoſophi inter ſe digladiabantur de conceptione, utrumne ex patris tantum modo ſemine partus naſcatur, ut Diogenes, & Hippon, Stoicique ſcripſere; an etiam ex matris, ut Anaxagoræ & Alcmæoni, nec non Parmenidi Empedoclique & Epicuro, viſum. Rectiſſime, me judice, Alcmæon confitebatur, ſe rem definire, neſcire, neminem enim eam perſpicere poſſe. [17] E recentioribus alii ſententiam amplectuntur Harvæi, alii Leeuwenhœckii. Ille & ejus aſſeclæ ovulum quoddam, quod in ovario muliebri inveniri, pro ſemine agnoſcunt, in quo integram hominis formam latere delineatam putant: ex genitura vero maris coëundo exhalare auram ſubtilem, hancque uſque *ovarium* pertingere, & cujuſdam ovuli, quod inibi eſt pelliculam penetrare, atque primum motum ipſi tribuere: reliquam autem liquoris genitalis partem iterum extra uterum foras, tanquam ſupervacuam, amandari. [18] Hic Leeuwenhœckius vero, [19] obſervata propemodum in unica genituræ gutta, beneficio microſcopii vermiculorum vivorum myriade, opinatus eſt, hominem non ex ovo, ſed ex animalculo in ſemine virili contento oriri. Enimvero ad opinionem ſuam confirmandam non parum facere putat obſervatio duorum generum animalculorum in ſemine genitali maris, oculo armato conſpiciendorum, quorum alia

ram atque temperiem ab omnibus avulſam animæ facultatibus. Dionyſius Ægeus apud *Photium* CCXI. & Cod. CLXXXV. de Semine in contrarias partes diſputavit, id ſcilicet ex univerſo corpore excerni: & ab utroque parente ſemen emitti animantiaque gigni.

[15] Horum itidem *Plutarchus* & *Galenus*. d. l. mentionem fecerunt. Etiam Hippon Metapontius cenſuit ſemen ex medullis profluere. Parmenides ex dextris & lævis partibus oriri. *Cenſorinus* de die natali cap. III.

[16] De gener. anim. lib. I. cap. XIIX. & lib. 2. cap. 3. ſemen, ait, excrementum eſſe alimenti mutati.

[17] *Ariſtoteles* lib. I. de gen. anim. XIIX. citat verſum Empedoclis, quem ita latine reddiderunt. Sed diſcerpta gerunt mas ipſe & fœmina membra: refutationem ejus ſententiæ vide apud *Galenum* libr. II. cap. VII. de ſemine.

[18] *Cenſorinus* de die nat. cap. III.

[19] Vide ejus tractatum de generatione animalium.

[20]

alia maſculini, alia fœminini generis eſſe, conjectat. [20] Quo pacto autem fœminæ conceptu generetur ex animalculo genituræ homo, ita explicat Cl. Andry. [21] Vermiculos *ſpermaticos*, ſeparato prius ab ovario, & delapſo in uterum ovulo, ultro citroque uteri cavitatem perambulare, tandemque dicto ovulo fieri obvios, idemque gyrare ſupergredique. Præterhæc conjectat ovulum in extremitate, qua ovario adhæſit, habere foramen tantulum, juxta ac pomum decerptum a pediculo, cui adnectitur, ſejunctum: in hoc tandem unicum vermiculum irrepere, occludique, quem deinde, ſepoſita cauda, ſicut hoc ranulis uſu venit, transformari verum in homunculum: exire autem modo memoratum vermiculum ex ovulo non poſſe, quia valvula id impediat, quæ quidem ingreſſum ei permittat, ſed deneget exitum. Cæterum denique vermiculorum ineffabilem numerum mori, præterquam quod alii plura ovula ad ingrediendum apta inveniant. Acutiſſimo Hartſoekero, cujus in familiaritate verſor, veriſimile videtur, ejuſdemmodi punctum albicans (cicatriculam vocant,) quod in avium ovis obſervamus, fœminarum ovis itidem ineſſe, & hanc cicatriculam nihil aliud eſſe, quam parvam cellulam, aptam ad unam ſeminis virilis animalculum hoſpitio accipiendum. Etenim, ſive locus fuerit tantulus, ut ab uno ſolum animalculo occupari poſſit, ſive via, poſtquam unum intravit, occludatur, ovulum, quod ex *ovario* per tubam in uterum decidit, & dictum animalculum ſuſcepit fieri fœtum, nutririque primum ſucco lento, quale ovi album eſt. Siquidem vero ſucci tantum, quanto fœtui perficiendo ad nutriendum opus eſt, non inſit ovulo; eapropter, putat ſubtiliſſimus auctor, id ipſum, ovulum intervenientibus iiſdem papillis, quibus antehac *ovario* affixum erat, jam nunc interiori uteri membranæ glanduloſæ adhærere, indidem

[20] Ita Leeuwenhoek in arcanor Nat. Epiſt. XLIX. pag. 30. & Epiſt. CXVI. ita ſcribit, *humanus fœtus, quantum ego quidem ſtatuo* latet incluſus animalculo ex ſemine virili.

[21] Ou il traite de la generation des vers Chap. XI.

dem alimentum, quantum ipsi pro nutricatu sufficit capere. [22]

IV. Incerta utique & numerorum Platonis obscuriora sunt, quæ Philosophi de generatione animalium disputant. Non evidentiores nec minus obscuræ sunt opiniones & sententiæ, quas habent de animæ natura & sede. Mittam sexcentas, ut ita dicam, animæ definitiones, quarum philosophi in scriptis suis mentionem faciunt, ne in re nota & pervulgata multus & insolens sim. Placet modo indicare sedem animæ, quam Moses [23] & Empedocles [24] in sanguine collocarunt: in toto capite Democritus & Plato: in ea capitis parte, quæ superciliis respondet Strato: in membrana, quæ cerebrum involvit, Erasistratus: in ventriculis Cerebri Herophilus: in toto pectore Epicurus: & Parmenides, nec non illustres medici Philotimus & Praxagoras, [25] in toto corde: vel cordis in spiritu Stoici: in arteriis cordis spiritum continentibus Diogenes: Pythagoras facultatem vitalem in corde: mentem autem & rationem in capite: alii in pericardio: alii in septo transverso. Helmontius, ut est mirus novarum opinionum faber, ita etiam animæ gratia, insolitum dogma protulit, animam utpote hospitari in membrana Stomachi: [26] Cartesius denique in glandula pineali. [27] Asclepiades plane negat regnum animæ aliqua in corporis parte

[22] Vide ejus suitez des conjectures Physiques livr. I. discours VII. §. 24. & seq.

[23] Levit. 17. vs. Nam anima cujusque carnis in sanguine est.

[24] *Plutarchus* de plac. phil. lib. 10. c. v. *Galeni* Histor. phil. cap. CIII. *Phurnut.* de nat. deor. cap. 20. Et hi cæterorum philosophorum de sede animæ opiniones dictis cap. enarrant. Argumenta, quibus aliqui rationem suam conabantur planam facere, in medium profert *Galenus* libr. VIII. cap. I. dogm. Hipp. & Plat. Ubi nervorum origo, argumentabantur, ibi etiam est animæ principatus: atque alii cordi, alii cerebro nervorum originem tribuebant: ergo juxta horum cerebro, at juxta illorum opinionem cordi, animæ principatus est adscribendus. Chrysippus alio modo ratiocinabatur. Ubi affectus animi sunt, ibi etiam principatus est: Affectus animi in corde sunt: Igitur, &c.

[25] *Athenæus* Dei pnos. lib. XV.

[26] Vide ejus Tractatum, cui titulus morb. sed in anim. & *Jus duumviratus.*

[27] P. I. de passionibus. art. XXXI. & sequent.

[28]

parte constitutum: quippe animam nihil aliud esse, quam sensuum omnium cœtum. [28]

V. Nec minus inter ipsos constat de sede animi affectionum. Lactantius [29] literis prodidit, lætitiæ affectum in splene esse, iræ in felle, libidinis in jecore, timoris in corde. Aretæus censet [30] Stomachum delectationis & tristitiæ principem esse. Et patrum nostrorum memoria Helmontius persuasissimum habet, [31] peculiarem stomacho rectorem, quem Archæum crebro appellitat, inesse, eundemque lætitiæ juxta & tristitiæ auctorem esse. Potest alius aliud argutius fingere, & veri cum similitudine suspicari: potest aliud tertius: potest aliud quartus: atque ut tulerint ingeniorum opinantium qualitates, ita singulæ res possunt infinitis interpretationibus explicari, quum nihilominus id, quod verum est, Cimmeriis, ut ajunt, in tenebris abditum lateat. Ejusdem conditionis est physicorum disceptatio de primo vitali corporis principio. Alii cor primum vivere; [32] alii cerebrum & cor; [33] alii meningem, [34] alii iterum aliter sunt opinati. Et quantum ad me pertinet, existimo, perinde ac in automato omnes rotulæ una moventur, ita etiam organa corporis omnia simul vivere: vita namque, ut nemo ignorat, in motione vel circuitu humorum per solidas corporis partis consistit.

VI. Sa-

[28] Cæl. *Aurelianus* tard. pass. l. I. cap. XIV.

[29] De vero cultu. lib. IV. cap. XV. & de offic. Dei cap. XIV.

[30] Lib. II. cap. VI. de signis & caus. diut. morb. Et Plato dixit in capite rationem, in corde iracundiam, in jecore libidinem esse collocatam. *Galenus* lib. 8. cap. I. de Hipp. & Plat. dogm. & *Heraclit. Pont.*

[31] In Tract. *Jus duumviratus.* de ideis morbos. & aliis locis.

[32] Ut *Aretæus* lib. I. cap. I. *Namque in ipso medio*, scribit, *calidum viscus sedet, cor, vitæ spirandique principium. Id pulmoni quoque attrahendi frigidi aëris cupiditatem injicit: siquidem ipsum incendit, verum cor est, quod attrahit.*

[33] Ut iis, qui vel Orphicis vel Pythagoricis sacris fuerunt initiati, juxta ac *Plutarchus* symp. II. Quæst. III. literis prodidit. Cerebrum enim, *Plinio.* lib. XI. cap. XXXVII. auctore, *est viscerum excellentissimum, proximumque cælo capitis, sine carne, sine cruore, sine sordibus: Hanc habent sensus arcem. Huc venarum omnis a corde vis tendit, hic desinit: hic culmen altissimum, hic mentis est regimen.*

[34] De membrana cerebrum supra subterque velante copiose egit *Baglivus* in Tract. de *Fibra motrice.*

[35]

VI. Sanitatem, cui Cous jampridem hoc elogium posuit, [35] quod neque divitiarum neque corporis, neque ullius alterius rei aliqua utilitas sit, nisi insimul sanitas præsens fuerit, non omnes eodem modo definiverunt. Nam Pythagoras statuit sanitatem speciei esse consistentiam: morbum contra esse hujus violationem, [36] Hippocrates ab æqualitate cibos inter & labores mutua sanitatem provenire: [37] alibi literis prodidit [38] quaternarium humorum, rite temperatorum, debita copia præsentium, numerum, sanitatis auctorem esse. Alcmæon causam bonæ valetudinis continentem, existimat, esse æquabilitatem facultatis humidi, calidi, sicci, frigidi, amari, dulcis, ac reliquarum qualitatum. [39] In finitionibus medicis, Galeni operibus adnexis, [40] sanitas definitur, quod sit primarum partium secundum naturam, & humorum, qui in nobis sunt, proba temperies: aut naturalium virium actio minime impedita, Brevissime aliquis dixit sanitatem esse integritatem Naturæ, hoc est corporis humani. Sita autem hæc integritas est in debita solidarum partium forma, inque debita fluidorum mixtura & motu. [41] Est quidem genus reprehensorum, quibus nulla dictarum definitionum probatur; siquidem sanitas, inquiunt, si ita comparata est, non potest gibbus, vel qui aliud genitivum corporis vitium externum habet, quantumvis cæterum ad cuncta sani hominis munera aptus sit, sanus appellari, quod tamen contra veritatem repugnat, & opinioni vulgi maxime adversatur. Verum enim vero responsum a me auferant velim, quod contortius concludant, quam factum oportet. Eruditi enim, eum

[35] Libro III. de Diæta: & auctor operis de salubri diæta nominat sanitatem rem pretiosissimam.

[36] *Diogenes Laert.* libr. VIII.

[37] Libro III. de Diæta.

[38] In libro de Natura hominis.

[39] *Galenus* Histor. phil. cap. 135. & *Plutarchus* Hist. Phil. lib. v. cap. XXX.

[40] Cap. v. & in introduct. cap. XII.

[41] *Hoffmannus* Med. Rat. Syst. Tom. I. Sect. II. cap. I. ita describit sanitatem. *Sanitas est vigor actionum tam corporis quam animi a temperato & libero solidorum ac fluidorum motu sanguinisque & humorum temperie, neque minus a convenientibus secretionibus & excretionibus dependens.*

eum, ut paulo ante memoravi, qui decentem membraturam, quæ consistit in debita solidarum forma cohæsioneque, qui debitam in se humorum temperiem & motum; &, quod summum est, qui insuper sanam in tali composito corpore mentem habet, sanum vocant.

DISSERTATIO IV.

DE

Temperamentis & facultatibus.

I. Sæpissime apud veteres fit mentio de temperamentis & facultatibus. Quid illi de his senserint, id hoc loco breviter summatimque describam. Sed ad rem. Temperamentum, quod alii perigrino vocabulo *complexionem* nominant, est concentus, vel debita mixtio quatuor elementorum, vel potius qualitatum primarum, humidi videlicet, sicci, calidi & frigidi. Quarum primarum qualitatum temperiem, Galenus Naturam, puta humanam, nominat. [1] Hoc est in dictarum qualitatum temperie valetudinem hominis secundam collocavit. [2] Temperamenta numero novena esse statuit, [3] quorum unum tantummodo sanitati convenientissimum, quoniam in hujus temperatura nullum elementorum aliud potentia seu facultate superet: hinc etiam tale vocari temperamentum ad pondus. [4] Reliqua octo, quæ vitiose temperata, iterum bipartitur in quatuor simplicia, totidemque composita temperamenta. Ego hæc potius intemperies nun-

[1] In aphor. Hippocr. libr. III. §. 2.

[2] In aphor. Hippocr. libr. IV. §. XXXIX.

[3] Libri de Temperâm. c. XV. & in finit. Medic. cap. X. sanitas est commoda quatuor elementorum temperies. Constat namque animal ex calido, frigido & sicco.

[4] De hoc vide Institut. *Sennerti.* lib. I. cap. V. ubi insimul agit de temperamento ad justitiam.

nuncupandas, nullus dubito, quia vocabulum Temperamenti significat bonam primarum qualitatum mixturam: [5] cum e diverso dicta octo temperamenta ad unum excessu alicujus qualitatis referta sint. Ex Intemperiei speciebus, ut in viam iterum me recipiam, aliæ vocantur simplices, in quibus una solum qualitas reliquis præcellit: aliæ compositæ, in quibus duæ simul qualitates cæteras duas potestate excedunt. Exempli caussa, si humidum & siccum æquabiliter constituta: calidum vero frigido antecelluerit, resultabit inde intemperies *calida*. Eadem conditio est, si frigus calorem superaverit, exoritur tunc *frigida*: sin vero, frigore atque calore in æquilibritate positis, humor in siccitate dominatus fuerit, progignitur tunc ***humida***: sin autem siccitas humorem superaverit, *sicca* resurgit intemperies. Compositorum nomina temperamentorum, (malim intemperies ejusmomodi appellitare) hæc sunt, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Itaque in unoquoque dictorum duæ qualitates, conjunctim facultate cæteras excedentes, considerandæ sunt, missis reliquis duabus in æqualitate contemperatis. Namque ab exuperantibus qualitatibus, prout semel atque iterum ostendi, singulis intemperiei speciebus nomina imposita sunt.

II. Neque tamen Galenus fuit primus vocabuli temperamenti inventor, sed Hippocrates. Is, libro de veteri Medicina, memorat auctores, qui tunc temporis novo modo artem ex scopis, ac fundamentis suppositis, quærebant: statuebant autem aut calidum, aut frigidum, aut siccum, aut humidum hominem lædere. Cujus doctrinæ capita ab Empedocle, Pythagoræ discipulo, hasce quatuor primas qualitates pro-

[5] Vel secundum *Avicennam* lib. I. Fen. doctrin. III. ita definitur *Complexio*, temperamentum, *est qualitas, quæ ex actione mutua & passione contrariarum qualitatum in elementis inventarum, quorum partes ad tantam parvitatem redactæ sunt, ut cujusque earum plurimum contingat plurimum alterius, provenit: quum nempe ad invicem agunt & patiuntur suis viribus accedit ab earum summa æqualitas, in toto earum similis, quæ est temperies.*

[6]

pro elementis habente, mutuabant, ac tanquam nova placita in Medicinam suscipiebant. [6] Horum decreta Hippocrates argumentis variis confutat; persistendum vero potius in priscorum sententia suadet, qui ratum habuerunt, amarum, salsum, acidum, &c. hominem lædere; sin autem hæc bene temperata fuerint, eadem tunc sanitatis auctores esse. Ab obitu autem Hippocratis, Aristoteles, Diocles, Mnesitheus, Dieuchis, Athenæus Attalus, imo Philosophorum præstantissimi quique, Galeno auctore, [7] statuerunt ex calido, frigido, humido & sicco, mixta tum alia corpora universa, tum vero animantium in primis constare. Horum etiam virorum dogmata amplecti non ipse Galenus dubitavit; peculiares namque libros de natura, deque signis temperamentorum composuit. Cujus multo celeberrimi viri doctrinam postea mirum in modum ejus asseclæ propagarunt. Et inter Græcos Oribasius, Ægineta, & Actuarius: ast inter Arabes Avicenna, Averrhois & Rhasis, inter posterioris ævi scriptores inclaruere Fernelius, Vallesius, Sennertus, & complures alii, qui id negotii sibi dederunt, ut explicarent, quid temperamenta, & quo pacto ea sint dignoscenda.

III. Equidem non nego præter dicta quosdam alia quatuor temperamenta, ut sanguineum, pituitosum, cholericum & melancholicum, in Medicinam introduxisse; verum quantum ad me pertinet, puto, his non competere nomen temperamenti: siquidem Temperamentum, ut paulo ante indicavi, est concinna primarum qualitatum, quatenus simplices sunt, mixtio. Jam autem nemo medicorum quisquam inficiabitur, modo me-

[6] Opinabatur autem Empedocles, teste *Galeno* Comment. in libr. I. de natura hum. §. 13. & §. 4. ex elementis nos & singula corpora esse fictos, non confusis inter sese, ut Hippocrates, qui primus vocabulo craseos usus, sed ex frustulatim compactis & sese attingentibus. Ejus opinionem videtur etiam refutasse Aristoteles libr. I. de gener. & corrupt. cap. X. De Hippocrate, primo temperamenti inventore, mentionem quoque *Galenus* facit libr. I. cap. II. de nat. fac.

[7] De Methodo medendi. libr. VII. cap. III.

[8]

memoratos quaternos humores ab omnimoda elementorum mixtione oriundos esse: unde colligitur, hos injuste nomenclatura temperamenti donari: præterquam quod aliquis vocabulo temperamenti aliam, præter dictam, quæ in usu est, significationem tribuere vellet. [8] Et Astrologi peculiaria excogitarunt temperamentorum genera, atque hæc ab errantium siderum in homines influxu derivarunt: aliud namque vocarunt Saturninum, aliud Joviale, &c. [9] At enimvero, utut hæc mire efficta, & cujusdammodi verisimilitudine, ea probare allaboratum fuerit, quod exploratum tamen esset, in apertum protulit nemo. Hinc factum est, ut ejusmodi temperamenta, Astrologorum puta, quippe vix, aut omnino non aliquam Medicinæ utilitatem afferunt, hoc tempore in apologationibus annumerentur.

IV. Nonnulli recentiores medici censent totam de temperamentis doctrinam, e Medicina ejiciendam: esse enim incertam, & controversam, habereque pro stabilimine quaternarium elementorum numerum, quem veteres, idoneis argumentis & rationibus[10], non confirmasse. Verum enimvero licet hæc de Temperamentis institutio magnum doctissimis quibus-

[8] *Hippocrates* tamen, libro de nat. hom. postquam docte de prioribus, tanquam generalibus, rerum temperamentis disputavit, tandem pervenit ad singularia homini, cæterisque animalibus sanguineis communia temperamenta. *Ita* scribit, *At vero corpus hominis habet in se ipso & sanguinem & pituitam & bilem duplicem, flavam videlicet & nigram, atque hæc sunt ipsi corporis natura, & per hæc ægrotat, & sanus est. Sanus ubi hæc temperamentum inter se habuerint moderatum, tum facultate, tum copia, & ubi maxime fuerint permixta &c.* vide plura in Comment. Galen. I. §. 14.

[9] De his fuse egit *Ptolomæus* Quadrip. lib. III, c. XI. Exempli gratia citabo modo, quæ habet de temperamento Saturni. Ex quo apparebit, quid de cæterorum planetarum dominio statuendum sit. *Primum ergo*, scribit, *quod in stellis dicitur, est quod cum Saturnus orientalis extiterit, subaudi & fuerit dispositor solus, erit natura in figura mellini coloris; mediocrisque crassitudinis, pili ejus erunt nigri, capillique capitis crispi, pectorisque pili spissi, oculi mediocres, corpus temperatæ magnitudinis, & super ipsius complexionem vincet frigiditas & humiditas. Quum autem fuerit occidentalis, erit natus subniger, macilentus, parvi corporis, planos & raros habens capillos, aptæ coadunationis, oculi ejus nigri, & in ipsius complexione vincet siccitas.*

[10]

busque medicorum negotium semper facessiverit, corundemque ingenia diu multumque vexarit, ut explanatius dictorum naturam definirent, eademque Theoriæ Medicæ accommodarent: Verum tamen non video, rationes allatas quamobrem dicta de tot temperiei generibus institutio in Medicina non reservanda sit; facit enim ad intelligentiam veterum auctorum, ut & ad interrogantis vulgi, qui etiamnunc frequentissime talia vocabula commemorat, responsionem: confessa quippe res est, nos debere usum loquendi populo concedere, scientiam vero nobis reservare. Sed in viam.

V. Ex qualitatibus primis omnifariam mixtis temperamenta varia existere, supra membro primo hujus dissertationis exposui. Sed Galenus & ejus Sectatores non in his generatim dictis substiterunt, verum tribuerunt suam cuique qualitati in corpore humano sedem. v. g. ad bilem præcipue divertere calidum & siccum statuerunt: ad pituitam, frigidum & humidum: ad sanguinem humidum & calidum, & ad melancholiam frigidum & siccum. [10] Hinc inde plana fit etiam ratio, quocirca nonnulli medici, si quando plus caloris & siccitatis in homine esset, eundem temperamento dotatum cholerico dixerunt: si frigus & humor dominium haberent, adesse temperamentum pituitosum. Reliquorum eadem ratio est. Igitur, conjunctis qualitatibus primis dictis humoribus, factum est, ut quidam medici, proinde ac synonymis, ejusmodi vocabulis, usi sint. Porro inter Arabes Avicenna, [11] non adminiculo dictorum humorum tantum, sed saporum, quorum suum cuique tribuit temperamento peculiarem, conatus est describere temperiei species. Arbitratur enim, dulcem & salsum

[10] De quibus passim *Galenus*, inprimis in libro de causs. morb. cap. VI. Comment. I. in libr. de natur hum. Hipp. §. XXXVII. in finit. medic. cap. II. Quo tempore anni autem quilibet corporis humor cummaxime generetur: Pituita scilicet hyeme, sanguis vere, Bilis flava æstate; & Melancholia autumno, satis superque Hippocratis librum de natura hominis, vel Epistolam Dioclis ad Antiochum, legenti innotescet. Et *Aristoteles* Probl. sect. I. Quæst. 29. statuit bilem calidam & pituitam frigidam.

[11] In Cantic. I. text. 27. 28. 29. 30. & 31.

ſum & amarum, indicare ſiccitatem; acutum vero, calorem: ſaporem ponticum & acetoſum & ſtipticum, frigus juxta & ſiccitatem, ſignificare: omnem pinguitudinem prodere calorem & humorem: pure inſipidum tandem, monſtrare frigus & humorem pariter.

VI. Neque vero putandum eſt, veteres, de temperamentis magna cura & induſtria differentes, inanes voces, quæ nullam utilitatem habent, fudiſſe. Nam illis qui temperamenta hypothetice ponebant, in more erat poſitum, ut hæc aptarent morborum Theoriæ, & Therapeiæ. Exempli cauſſa, poſita morbi cujuſpiam, a temperie frigida, origine, remedium, contraria morbo qualitate, calida utpote, dotatum, uſurpabant. Reliquorum eadem conditio eſt. Præter hæc ipſis in uſu erat remedium quoddam qualitatum primarum gradibus ſingularibus dimetiri, v. g. hoc frigidum, illud calidum, &c. non modo vocabant, ſed, quod magis admirationem movet, hoc frigidum tertio, illud calidum ſecundo gradu, &c. ſtatuebant quæ ſingula hujus ſcopi ergo dimetiebantur, ut poſitæ morbi cujuſpiam, ab aliqua intemperie oriundi, vehementiæ, ſatis validum remedium opponerent.

VII. Tametſi Hippocrates [12] reprehendit eos, qui autumarunt calidum, frigidum, &c. hominem lædere; tamen libro de Natura hominis, & de locis in homine, & alibi agnoſcit ea, tanquam principia plerorumque omnium animalium, & cauſſas diverſorum morborum. Alibi [12] iterum negat propter calidum homines ſolum febricitare, ſed ſtatuit amarum ac calidum idem eſſe, & calidum & acidum, & ſalſum ac calidum, & alia infinita; & rurſus frigidum cum aliis facultatibus conjunctum. Neque vero in his cauſſis ſolum ſubſtitit Hippocrates, ſed multus inſuper eſt in exponenda humorum corporis natura: in quorum expoſitione tamen ſubinde diſceſſit a ſeſe, id eſt non conſtitit ſibi. Verbi gratia, quodam loco [13] literis prodidit, corpus hominis in ſe ipſo & ſanguinem

[12] De priſca Medicina. [13] De natura hominis.

[14]

nem habere, & pituitam, & bilem duplicem, flavam videlicet atque nigram, atque hæc esse ejus naturam, perque hæc & ægrotare corpus & sanum esse. Sanum esse corpus, quando dicta inter se habuerint moderatum tum facultate tum copia temperamentum, atque optimam invicem mixtionem. Contrario modo si accidat, adesse protinus corporis ægritudinem. Alibi [14] scribit, quadruplicis generis humores, morborum cunctorum, exceptis iis, qui violentia contingunt, auctores corporis esse, Pituitam utpote, Sanguinem, Bilem atque aquam. Suum cuique humori fontem præterea adjungit. Nimirum sanguinis fontem esse cor: pituitæ caput: aquæ splenem: & bilis hepar. Hoc itaque loco lympham vel aquam, omissa una bilis specie, in humorum, morbos efficientium, numero collocat: cujus tamen alibi haud mentionem facit. Is ipse Galenus, [15] quamquam alias strenuus Hippocratis defensor, non negare audet, Hippocratem indistincte de humoribus scripsisse: qua de caussa Plistonicum, [16] & Praxagoram [17] & Philotimum [18] ea emendasse. Quod superest,

[14] De genitura. Hunc librum Galenus putat Polybii esse.

[15] Libr. de atra bile. cap. I.

[16] Is erat teste *Celso* in præf. lib. I. Anaxagoræ discipulus. Et apud Athenæum Deipnos. libr. II. citatur Plistonicus, ut auctor, qui disceptavit de aqua, quod ea coquendis cibis vino utilior sit: & post paulo subjungit a Balnei lotione sanitati maxime conducibile, aquam bibere, vere ac hyeme calidissimam, æstate frigidam, mediocriter tamen, ne exolvatur stomachus: eo consilio, ut ante vini potum in habitum corporis distribuatur, nec eo vini perveniat integra & indomita vis, quæ vasorum finibus impacta mordeat. Idem, teste Oribasio. Coll. med. libr. VII. cap. ult. assolebat ex helleboro glandes conficere, quas ano vomendi caussa immitti jubebat.

[17] Hujus dogmata Dissertatione X. invenies.

[18] Et hic a *Celso* lib. VIII. Cap. XX. in numero clarorum admodum auctorum, qui memoriæ prodiderunt, se femur excisum ex toto restituisse, ponitur. *Galenus* de usu part. lib. VIII. cap. III. narrat Philotimum palam asseruisse, quod & cerebrum & cor sint partes corporis omnino inutiles. Et hic & Praxagoras, existimabant cerebrum esse quoddam auctarium, seu propaginem medullæ spinæ: ob eamque caussam longis flexibus atque involucris constare. Apud Oribasium med. coll. libr. V. cap. XXXII. exstat excerptus locus e Philotimo, qui aqua ante & post cibum sit danda. Ita etiam *Ætius* tetr. II. cap. IX. memorat pileum plumbeum, quem Philotimus excogitavit, ac melancholico, nul-

pereſt, & Galenus paſſim in ſcriptis ſuis, & ſectatores ejus, copioſe ac diu multumque de quaternario numorum numero, quem tenaciter ſervarunt, diſputaverunt, perque hos, ut unicuique, qui primis, ut dicitur, labris guſtavit phyſiologiam, eſt notiſſimum, tam ſanum quam morbidum corporis ſtatum explicarunt. Verum de his deinde copioſe & abundanter conſcribam.

VIII. Dogmatici medici interdum, vel potius nimium ſæpe, in ſcriptis ſuis mentionem faciunt facultatum. De his, quid ſenſerint, placet breviter, quoad fieri poteſt, hoc loco diſſerere. Vocabulum Græcum Δυνάμις interpretatum latine obſervo nominibus facultatis ſeu potentiæ. Princeps Medicinæ, Hippocrates quando ſcripſit, [19] oportet cognoſcere, quæ affectiones homini ex facultatibus ac potentiis, quæ item ex figuris adveniunt, confeſtim expreſſit, quæ vis ſubjecta ſit voci facultatis Nempe facultatem eſſe, ſcripſit, humorum ſummas vires ac robur noſſe. Et rurſus, peracta figurarum partium corporis deſcriptione; ſubjunxit hæc. De potentiis humorum perſpectum habere oportet, quid ſinguli ipſorum in homine facere poſſint, quomodo cognationes inter ſe habeant. Videlicet an dulcis humor in aliam ſpeciem mutetur, non a temperamento, ſed ipſe deſciſcens & immutatus ab eo, qualis primum fuerat, amarus, aut ſalſus, aut acerbus, aut acidus, &c. Et alibi [20] monet medicum, ut anni temporum rationem habeat, quantum potentia quodlibet eorum valeat: nec non ſtudeat cognoſcere aquarum facultates, &c. ex his & ſimilibus locis planum fit, Hippocratis mentem commode interpretari poſſe per vocabula virtutis vel virium, quæ idem, quod Hippocratesinnuit, ſonare videntur. Stagyrita, diſciplinæ Peripateticæ princeps, [21] plurifariam quoque vocabulo

nullum ſe caput habere putanti, imponere juſſit, a quo gravatus ſe caput habere tunc demum intellexit.

[19] Libro de priſca Medicina.

[20] Libr. de aere, aquis & locis.

[21] Libr. II. cap. IV. de anima. in Metaphyſ. libr. IV. cap. XII. tamen aliam ſuggerit *Ariſtoteles* vocabuli ſignificationem. Scribit enim. Potentia quædam quidem dicitur principium motus aut transſmu-

bulo potentiæ usus est; memorat scilicet δυνάμιν sentiendi, & vegetandi, & generandi. Etiam Celsus [22] mentionem facit naturalium actionum, quarum cognitionem hi, qui rationalem medicinam profitebantur, necessariam medico proponebant. Naturales itaque corporis actiones appellabant, per quas spiritum trahimus & emittimus, cibum potionemque & assumimus & concoquimus: itemque per quas eadem hæc in omnes membrorum partes digeruntur, &c. Igitur hæ naturales actiones, sunt eædem, ut mihi videntur, quæ deinde a Galenicis nomine facultatum naturalium descriptæ sunt.

IX. Galenus, quamvis passim facultates naturales commemoret, de industria tamen in peculiaribus libris [23] copiose de his disputat. Ego conferam Galeni verba ad compendium. Et primo ad mentem Galeni facultatem definio, quod ea sit caussa actionis operis, quæ in corpore est. Jacobus Sylvius ita definivit. Facultas est caussa quædam *effectrix* in partis temperamento sita. Ad mentem Galeni trifariam, vel in tres classes, facultates dispesci queunt, ut (1) in principes, (2) minores, vel minus principes, & (3) prioribus ancillantes. Principes iterum triplicis ordinis sunt, ut (α) naturalis, quæ sedem habet in Hepate, (β) vitalis, cujus sedes in corde, & (γ) animalis, quæ rerum in cerebro potitur. Facultas naturalis dividitur rursus in tres principales, ut (1) in generandi, (2) augendi, & (3) nutriendi facultatem. Antequam ulterius progrediar, præter propositum moneam, necesse est, quamlibet facultatem, & actione, & opere, præditam esse. Opus, Pergamenus noster appellat, quod jam

transmutationis in altero, aut prout alterum est. Ex. gratia potentiam ædificandi, in medium profert, quam, ait, non inesse in ædificato: verum artem medendi, cum sit potentia, inesse tamen in eo, qui sanatur, sed non prout vel quatenus sanetur. Capite v. ante memorati lib. de anima distinguit potentiam ab actu. Sentire enim nos bifariam, potentia & actu: reliqua indidem petantur. Cæteris vocabuli potentiæ significationibus, quæ solent plurimum Metaphysicis in usu esse, de industria supersedeo, quoniam Medici iis perraro utuntur.

[22] In præfatione libr. 1.

[23] Quorum titulus est de facultatibus naturalibus.

jam factum atque completum per actionem est, velut sanguis, caro, nervus, &c. actionem vero, ipsum activum motum: causam denique, a qua hæc procedit facultas. Sed in viam. Generandi facultati, [24] quam in conceptu, vel fœtus generatione, Galeni asseclæ considerant, inserviunt alterandi, formandi, nutricandi augendique facultates. Augendi facultatis proprium est, in omnes partes proferre, quæ jam nata genitave sunt. [25] Nutriendi facultati denique famulantur quatuor minores ut, (1) attrahendi, (2) retinendi, (3) coquendi, & (4) expellendi facultates.

X. Nimius in scribendo jure ac merito cuiquam viderer, si singulas singulatim pertractare vellem. Ergo unam tantum, nutriendi scilicet, & eas, quæ huic ancillantur, facultates impræsentiarum declarabo. Nutritionem, inter veteres Galenus statuit, [26] esse assimilationem nutrientis ejus, quod nutritur. Non assimilationem veram, sed tantum apparentem statuerunt Sceptici. [27] Nutricationem autem, ut munia sua obire posset, indigere, Galenus & ejus sectatores putant, aliis quaternis, ipsi famulantibus, facultatibus. Quæ concoctioni præest, efficere, ut rerum nutricatui destinatarum debita fiat digestio. Huic, officio suo perfunctæ, actutum præsto esse attrahendi facultatem, quam, quicquid cujusque corporis partis nutrimento idoneum est, ad se attrahere. Hanc extemplo insequi retinendi facultatem, quam tanquam promum in promtuario

[24] De hac vide de Nat. fac. libr. I. cap. V. & VI.

[25] *Ibidem.* cap. VII. Etenim auctio secundum finitiones, Galeno adscriptas, cap. III. est profectus corporis in longitudinem, latitudinem & profundum.

[24] Fac. nat. libr. I. cap. XII. Finit. med. cap. III. Nutricatio est additio, quæ corporibus in circuitum ac latitudinem fit.

[27] Quantum ad nutritionem pertinet Galenus narrat sectatores Hippocratis statuisse, rem, quæ tum generationi tum interitioni est apta, ex toto unitam esse, alterarique posse: asseclas vero Asclepiadis, eandem statuisse immutabilem, in tenuia dissectam, alterari nesciam, vacuitatibus quibusdam interceptam. Neque etiam vel naturæ vel animæ propriam ullam facultatem esse, sed cuncta primorum illorum corporum, quæ & impatibilia & simplicia proponunt, certo quodam congressu fieri.

[28]

tuario tenaciter servare, quicquid ex usu cujuscunque partis est. Quandoquidem vero complura ventriculo ingeruntur, quæ inepta ad nutricandum sunt, tunc illico, tanquam ancillam quandam, adesse expellendi facultatem, quam id, quod corpori inutile, vel supervacuum est, per omnis generis corporis excretioni dicata loca, foras amandare.

XI. Scio equidem recentiores medicos, istiusmodi facultates irridere & contemnere. At enimvero non adeo perspicacis ingenii facti jam nunc sumus, ut demum a nobis sit vanitas facultatum memoratarum animadversa: verum inter priscos jampridem nonnulli extiterunt, quibus itidem hoc suboluit; ea propter diu multumque inter ipsos disputatum est, ut alter alterius sententias, si non pessumdaret prorsus, delumbaret saltem. Exempli loco adducam concoctionem ciborum in ventriculo, quæ, secundum Empedoclem, fit putrefactione, [28] quam sententiam quoque amplexus est Plistonicus, Praxagoræ discipulus. Hippocrates per calorem cibos concoqui: Erasistratus, Theophrasti æqualis, cibum in ventre atteri contendit. Asclepiades Bithynus, ejusdemque inventorum æmuli, omnia ista vana & supervacua esse proposuerunt: nihil enim concoqui, sed crudam materiam, sicut assumpta est, in corpus omne diduci. [29] Hippocrati astipulati sunt Galenus atque ejus imitatores. Inter Arabes, qui sectæ Galeni potissimum se addixerunt, Avicenna [30] opinatus

[28] Ut refert *Plutarchus* Quæst. nat. II. ejus caussa hunc ex Empedocle citat versum.

In ligno putrefacta aqua, at sub cortice vinum.

[29] Quorum opiniones recenset *Celsus* in sæpe memorata Præfat. lib. I. Asclepiades, teste *Aureliano* celer. pass. lib. I. Cap. XIV. negat ullam in nobis ciborum digestionem esse, sed solutionem ciborum in ventre fieri crudam, & per singulas corporis particulas ire, ut per omnes tenuis ipsa penetrare videatur. In finit. Medic. *Galen.* cap. III. Concoctiones alimenti putat Hippocrates a calido innato: Erasistratus contritione & lævigatione & amplexu ventriculi, & adscitii spiritus proprietate: Empedocles putrefactione: Asclepiades ex crudis digestiones fieri, autumavit. De Erasistrato vide etiam *Galenus* de nat. fac. libr. II. cap. VIII.

[30] Fen. I. doctr. IV. cap. II. Et paulo post subjungit. *Chylus producitur dige-*

natus est, digestionem fieri non propter ventriculi calorem solum, sed & ob vicinarum partium, hepatis & splenis. Jatrochemicorum aliqui succum acidum, vel ventriculo, vel glandulæ pancreati, inhabitantem: aliqui huic adjungunt fermentationem, cujus subsidio volunt cibos mitigari. Inter recentiores denuo aliqui Erasistrati, vetustate tantum non contritum, dogma, revocant, & hoc omnimodis explanare contendunt. [31] Ad summam, ut Venusini Poëtæ verbis utar, [32] Quot capitum vivunt, totidem studiornm millia, sua quisque delectatur sententia.

XII. Nec in explicanda attrahendi facultate concordant tum philosophorum tum medicorum judicia, Hippocrates, Aristoteles, horumque sectatores ajunt; contra Plato, Erasistratus, Asclepiades, & qui horum placita approbarunt, negant attractionem. Hippocrates, Galenus & cæteri, opinantur, quod quælibet corporis animantis pars id, quod sibi conveniens, attrahat, alteret, retineat: quod vero tali viscori dissimile, id putant, juxta ac excrementum ad aliud viscus amandari, ab eodemque attrahi; sic Jocinori varia excrementa esse, quorum aliud lieni, aliud vesicæ bilis, aliud renibus esse jucundum. Erasistratus meatus in hepate trahendi vi privans, appositam posituram, & osculorum causatur angustiam, ac hanc aliorum corporis humorum secretionis caussam esse. [33] Sic etiam plurimi medicorum antiquorum medica-

digestione, cujus subtile a stomacho & intestino attrahitur, vel per vias venarum, quæ meseraica vocantur, impellitur, inde pervenit ad venam, quæ porta hepatis vocatur, & penetrat in hepar in divisionibus, & ramis portæ instantibus. Ibi statuit fieri chyli decoctiones, secernique hic a sanguine primum spumam, quam choleram rubram, dein sedimentum quoddam, quod atram bilem constituere.

[31] Hujusmodi opiniones L. B. inveniet in seq. Dissert. XIIX. Cæterum *Dionysius* Ægeus, cujus Dictyaca recensit Photius CLXXXV. & CCXI. præter dictas refert alias de ciborum concoctione opiniones, quæ usque ad suam viguerunt ætatem. v. g. concoctionem fieri proprietate vel spiritus vel succorum, vel caloris: vel per caloris ad se attractionem, vel arteriarum applicatione, vel per absentiam cum vacuitate. De his omnibus in contrarias partes disputavit.

[32] Satyr. libr. II. cap. I.

[33] Plato in Timæo de electro deque magnete verba faciens, asserit: revera

camentis affinxerunt vim trahendi ſingulares humores; hæc origo eſt ſelectus purgantium, quem tamen jam dudum aſpernati ſunt, & Eraſiſtratus, & Aſclepiades, ſtatuentes ab ipſis evacuantibus medicamentis humores alius atque alius formæ fieri. Neque enim quicquam intereſſe, ajebant, ſive aliquis hydropico medicamentum aquam intercutem, ſive bilem ducens, exhibuerit: omnia enim pari modo vacuare liquareque corpus, ac quod liquatum eſt, cum prius tale non eſſet, efficere. Methodici [34] reprobaverunt quoque attractionem. Nam ſtatuebant non ratione quadam tacita, velut animal ſentiens, poſſe medicamen utilia relinquere, & ab his, quæ contra naturam ſunt, detrahendo ſeparare. Ex adverſo Galenus rerum ſuarum ſatagens multis rationibus, & experimentis ad contrarium probandum adniſus eſt, ſcilicet, cum ab omnibus corporis partibus, quod ſibi ad nutricatum conveniens, tum etiam a cathariticis medicaminibus, ſingulares humores attrahi [35]: quæ ſententia tamen & hac ætate inveteraſcit; quin dicam, deridiculo habetur. Confitemur quidem, quod cuique parti accidat id, quod ei eſt conducibile, atque fiat illud, quod Empedocles docuit. [36]

Dulcia continuo ſe dulcibus applicuerunt,
Acribus acria ſe junxerunt, triſtia amaris
Et recta calidas petierunt fervida partes.

Verum id non tractu, ſed impulſu vel preſſu fieri plerique medici

vera nullius horum fieri attractionem, ſed cum nuſquam ſit vacuum & ſe invicem pulſent ac repellant, concretaque & diſcreta ſuum quæque locum poſcant, diligenti harum rerum inveſtigatori ex his mutuis paſſionibus eventus illos contingere mirabiles, facili innoteſcere. De reliquorum auctorum opinionibus vide *Galeni* libr. II. cap. IV. de fac. nat, ut & cætera capita, unde opiniones has diverſas in compendium contraxi.

[34] Cæl. *Aurelianus* Celer. paſſ. lib. II. cap, IX.

[35] *Sext. Empir.* Pyrrhon. Hyp. I. cap. XXVIII. & libr. II. cap. XIII. ſtatuit purgantia medicamenta non ſolum humores e corpore extrahere, ſed etiam ſemet ipſa una cum humoribus expellere.

[36] Locum excerpſit *Plutarchus* Sympoſ. IV. Quæſt. I

medici jam autumant. Namque ejusmodi particulæ ex humore solidam permeante partem, eidem assimilantur, quæ ratione magnitudinis vel figuræ ablatis vel deficientibus conformes sunt. Cæterum miror rerum vicissitudinem, Attractionem, multi veteres magni faciebant, hæc ab iis, qui in Cartesii disciplina educati, irridetur, eadem nunc denuo, ab iis, qui e schola *Newtonis*, in apricum profertur. Apparet sane ex dictorum inconstantia & mutabilitate incertum ac opinabile esse, quicquid dictæ facultatis gratia quisque aut ajebat, aut negabat.

XIII. Nec de urinæ secretione & medici & philosophi inter se consentiunt: Verbi causa. Hippocrates noster [37] statuit renum cavam partem ad venas magnas sitam, unde enasci ex ipsis venas in vesicam, qua parte potus trahatur per venas in renes. Deinde aquam per renes, tanquam per qualum percolari: *spongiforme* enim esse ipsorum corpus ad vesicam, & hic percolari ac secerni a sanguine urinam. Platonis commentum, scilicet potum quemlibetcunque per asperam arteriam fibris pulmonis allabi, deinde per renes in vesicam trahi, jamdudum ab Erasistrato explosum est. [38] Aristoteles [39] urinæ colationem per renes admittit. Fieri autem urinam perinde & sudorem motu & calore, & exindè indipisci salsum saporem; partem quæ deorsum ad vesicam tendit, urinam: partem quæ ad corporis extremitates vergit, sudorem vocari. Ejusdem sententiæ est etiam Theophrastus, Aristotelis discipulus. [40] Diocles, Erasistratus, Praxagoras, aliique, Hippocratis sententiam complexi sunt. Nempe urinam a sanguine secerni, & in renibus coqui. [41] Asclepiades vult

[37] Lib. de Ossium natura.

[38] Ita *Macrobius Saturnal.* libr. VII. cap. XV. verum *Aul. Gellius* libr. XVII. cap. XI. scribit Platonem ab Erasistrato nobili medico reprehensum, quod potum dixit defluere ad pulmonem, eoque satis humectato, dimanare per eum, quia sit rimosior, & confluere inde ad vesicam.

[39] Problem. sect. II. Quæst. III.

[40] Vide hujus librum de Sudoribus.

[41] *Galenus* de nat. fac. lib. I. cap. XIII.

[42]

vult eum, qui bibitur, humorem in halitus resolvi, atque in vesicam transmitti: inibi vero denuo illos concretos priorem recipere formam, fierique ex halitibus rursus humorem. Quod, ut apte fieri posset, excogitavit incertos quosdam inconspicuosque meatus vesicæ: istiusmodi halitus vero, existimavit, statim ex venæ cavæ partibus in vesica colligi. [42] Lycus Macedo censet totum, quod bibimus, urinam fieri, nisi quod cum alvo exierit, aut in sudorem, aut per eam, quæ sensum oculorum omnem fugit, exhalationem abiverit. Veritatem dicti sui ostendere putat eam, quam quotidie mejimus copiam: atque id hyeme potius cognosci a potatoribus, potum vel vinum tenue congiatim in se ingurgitantibus; quos celeriter paulo minus mingere, quam biberint. Galenus, & qui ejus familiæ nomen dederunt, putant, nullam posse aliam secretionis urinæ caussam, præter attractionem reddi. [43] Nostra ætas, ut est mire omnis generis opinionum ferax, habet sectatores Helmontii, existimantis solos renes urinam facere ex materia, quæ alias fuerit sudor: differreque urinam in homine, non quidem materia primi laticis; sed solo efficiente renum fermento. [44] Habet etiam imitatores Asclepiadis, cujus doctrinam tamen paulo aliter interpretantur, nimirum non uno modo; sed bifariam, separari urinam a sanguine: partem autumant per glandulas, alii sentiunt per tubulos renum, secerni, perque uretheres ad vesicam urinariam amandari: partem iterum aliam sub forma halitus per poros foras intus spectantes vesicæ, eandem ingredi, inibique de novo condensari. [45] D. Morin non dissimilem *Cranio* tulit urinæ secretionis modum: etenim rebatur duplicis generis urinas in animalium corporibus secerni, alteram sepa-

[42] *Galenus* eod. libr. cap. XVI.
[43] Ibid. cap. XVII.
[44] *Helmontius* in Tract. cui titulus, aditus præclusus ad condum viscer. §. XIII.
[45] Vide opiniones hujusmodi apud *Bohnium* in circul. Anatom. progymn. XIV. *Cranium* de Homine. Broekhuysens Oecon. anim. §. XCVI. *Bontekoe* Oecon. anim. §. XXI. Bergerum de nat. Hum. cap. XIX. & alios.

[45]

feparari abducique per ventriculi, & fortaffis etiam inteftinorum, poros: nec non per intervalla, quæ funt intra inteftina in abdominis cavitate, & tandem per poros veficæ hanc ipfam ingredi: alteram autem per arteriam emulgentem, renes, & uretheres ad veficam, abvehi. [46] De omnis generis humorum in corpore animali fecretione Cl. Boerhavio hæc fententia eft. Scilicet vas, humorem quendam fecernens, effe ramum trunci ultimum recte pergentis, cujus diametrum trunco femper effe minorem: hinc partes, cæteris diametro minores, per ramum fluere, hinc fecretionem liquidi a fpiffiori liquore: imo omnes ad unum corporis univerfi fecretiones mechanice fieri: dictarum vero varietatem arteriæ longitudini, ejufdemque complicationi multimodæ, motufque renixui, alii atque alii orificii diametro ad truncum, &c. adfcribendam effe duntaxat. [47] Quantum vero fpeciatim ad urinæ fecretionem attinet, autumat eam fieri vi cordis propinqui arteriarum validarum, qua cruorem aquofum urgeri in innumerabiles flexus, gyros, refiftentias, oppofitos motus,

[46] Voyez le projet, d'un fyfteme, touchant les paffages de la boiffon & des urines, dans les memoires de l'Academie Royale des fciences l'année. MDCCI. Cæterum non poffum, quin hoc loco in medium proferam hiftoriam mulieris, quæ quoties vefperi radicibus betæ rubræ coctis pro acetariis vefcebatur, toties noctu urinam reddebat adeo rubicundam, quafi dilutum dictarum radicum decoctum effet. Tantum abeft, ut jam perfuadere mihi poffim, colorem betæ cum Chylo & fanguine poffe univerfum iter, quod humoribus, qui in renibus fecernendi funt, tribuitur, citra ut is color, invertatur, perficere, ut potius convincar ftatuere, dari a ventriculo ad veficam viam propiorem: quam non in mortuo, fed vivo animali, duco inveftigandam. Ad fententiam noftram roborandam facit hiftoria fexagefima octava centuriæ primæ, ubi Bartholinus narrat de aliquo epotum vinum rubrum mox una cum urina reddente: Quin etiam N. Boyle tract. de *fpecif. remed. concord.* &c. pag. 7. narrat de fructu Americano, ab Anglis *prickied pear*, dicto, cujus caro rubra commefta urinam fimili colore inficit. Ejufmodi fructum, tefte Sloan Catal. pl. pag. 193. fert Opuntia major folio oblongo rotundo fpinis longiffimis & validiffimis confertim nafcentibus obfito, flore luteo. Eadem refert *Matthiolus* in libr. 1. cap. CXLV. Diofc. de Opuntia Indiæ Orientalis. Et Rha Barbarum fæpenumero colorem fuum urinæ impertiri a compluribus obfervatum eft.

[47] Vide orationem ejus de ufu ratiocinii Mechanici in Medicina.

[48]

tus, concussus, permixtiones: tandemque partem ejus liquidiorem per fistulas parum modo angustiores, quam sunt vasa illa sanguifera, secerni, propelli, colligi, ejici. Quæ cum ita sint, rejicit & aspernatur, omnes, a veteribus excogitatas, facultates naturales, & cætera, quæ seculo, non ita pridem præterito, inventa sunt, fermenta, *fermentationes*, *præcipitationes*, pororum *configurationes*, & nescio quæ amplius; quæ non ad collustrandam, sed ad obscurandam Medicorem rationem, reperta sunt [48].

XIV. Cæterum temperare mihi nequeo, quo minus Rationalis Medicinæ iniquam conditionem conquerar. Nempe quod cuncta fere a priscis indefessa indagatione inventa, hoc tempore in vituperationem veniant; &, quod stabile ad diuturnitatem ratocinii medici esset, nil quicquam prope habeamus. Concedo equidem Physiologiam Medicinæ, & in primis eam partem, in qua explicatur corporis habitudo, quatenus illud partium solidarum forma figurave, ac fluidi, generatim considerati, commotione, vitale sit: eatenus subsidio disciplinæ Mathematicæ posse illustrari; at enimvero, cum in corpore animali totidem diversi humores, quotquot Anatomicorum industria hactenus invenit, secernantur, non video, qui aliquispiam mechanicorum viæ insistens, rationem tot variorum humorum secretionis reddere possit. Generalis admodum mihi videtur ratio, quam proferunt de vase humorem separante; quod id utpote sit ramus trunci ultimus recte pergentis, atque cujus diameter semper sit trunco minor: siquidem hæc positio non planam facit rationem, quas ob res in jocinore in primis fel, in renibus tantum urina, inque aliis corporis locis iterum atque iterum alius humor secernatur. Neque enim multum interest, seu id ad aliquem ratiocinii Medici fructum redundat, sive aliquis proscriptas a Mechanicis pororum peculiares figuras, sive rami cujuspiam diametrum minorem, ut Mathematici existimant, secretio-

[48] Vide etiam ejusdem instit. §. 245. 249. 253. 254. 255. 256. 258. &seq.

tionis omnimodorum humorum causam statuerit. Inexploratum quippe, quin dicam inexplicabile, huc usque utrumque ratiocinium fuit; quia viæ, secretioni humorum destinatæ, ne oculo quidem microscopio armato detegi queunt; scilicet qua forma, quave figura interiori singulæ sint dotatæ.

DISSERTATIO V.

DE

Morbo, symptomatibus, morborumque novitate.

I. Pergam hoc loco recensere diversas philosophorum & medicorum opiniones de natura numeroque morborum & symptomatum. Pythagorici statuebant, [1] sanitatem speciei esse consistentiam: morbum contra hujus esse violationem. Socrates morbum dixit esse perturbationem corporis. [2] Deliciæ meæ Hippocrates [3] scribit, quicquid homini molestiam affert, morbus est. Plato [4] definivit morbum hoc pacto, morbus est rei natura cognatæ ex aliqua corruptela dissensio. Inter Methodicos Olympicus [5] morbum statuit esse mutationem a naturali in id, quod præter naturam sit stabile. Galenus [6] finivit dispositionem præter naturalem corporis humani, & ejusdem partium, a qua actio primum læditur. In finitionibus medicis, [7] quæ plerumque Galeno adscribuntur, diversæ extant morbi definitiones, ut morbus est habitus valetudinarius totius corporis aut partis: vel est naturalium facultatum præpedimentum. Et quamvis posterioris ævi Medicinæ scriptores interdum aliis verbis morbum defini-

[1] Teste *Diogene Laert.* Libr. IIX.
[2] *Stobæus* Sentent Serm. XCVIII.
[3] Libro de flatibus.
[4] In Timæo.
[5] Vide *Galenum* libr. I. cap. VII. de method. medend.
[6] De symptomat. different. cap. I. & libr. I. cap. VI. de sanit. tuend.
[7] Capit. VII.

definiverint; de natura rei tamen ſibi conveniunt maxime vel cum tradita Hippocratis, vel Galeni, definitione: qua de cauſſa in iis enarrandis non prolixus ero [8].

II. Quantum ad morborum differentias attinet, aliqui de medicis morbos diſtinguunt ratione temporis, quo alii acuti: alii peracuti alii:diuturni: alii continui: alii vero intermittentes, appellantur. Quidam Medici diſtribuunt morbos primo in vernaculos, qui cummaxime incolis cujuſdam regionis familiares ſunt: ſecundo in morbos diſperſos: & tertio in populariter graſſantes. Novenas morborum differentias Hippocratem noviſſe auctor eſt, qui finitiones medicas collegit. Nomina hæc ſunt, morbus acutus, peracutus, malignus, diuturnus, medius, exitialis, evaſorius, periculoſus, & periculo vacans. [9] Poſterioris ævi ſcriptores diſpertiverunt morbos in plura genera, quam quorum jamjam mentionem feci. Excogitaverunt morbos, partibus ſimilaribus: alios iterum organicis, proprios. Sub illorum claſſe ſunt morbi intemperierum & occultarum qualitatum; ſub horum vero morbi conformationis, numeri, magnitudinis, compoſitionis, ſolutæque unitatis. Inter recentiores alii triplicis generis morbos, ut intemperiei, conformationis vitiatæ & ſolutæ unitatis, ſta-

[8] Capite eodem. VII. Ex recentioribus *Hoffmannus* Med. Rat. Tom. II. cap. II. §. 3. hanc, quam realem vocat, tradit deſcriptionem. *Morbus eſt magna mutatio & turbatio proportionis & ordinis motuum in ſolidis & fluidis, cum vel nimis accelerati vel retardati in univerſo corpore aut in certis partibus ſunt, juncta cum inſigni læſione ſecretionum excretionum & aliarum functionum corporis animati, tendens vel ad ejus ſalutem aut interitum, vel ad pravam partium ad alios morbos diſpoſitionem.*

[9] Quomodocunque hæc morborum a veteribus omnifariam tradita differentia fuerit: Theſſalus tamen, de quo plura in alia differtat. tradam, ſtatuit in victu duo morborum genera, eaque comprehendi aut conſtrictione, aut laxitate. Et quia hæc ſentiens, veterum dogmaticorum placita, ut Herophili & hujus condiſcipuli Philotimi, & utrorumque horum præceptoris Praxagoræ, ab Æſculapio originem generis ducentis: & horum vel æqualium, vel anteceſſorum, ut Eraſiſtrati, Dioclis Mneſithei, Dieuchis, Philiſtionis, Pliſtonici, ipſius denique Hippocratis, contradixit: ea de cauſſa illum Galenus, Method. medend. libr. I. cap. III. & ſeq. ſcriptionis libertate perſtrinxit.

ſtatuunt: alii his morbos compoſitionis adjungunt. Iterum alii quoſdam morbos bipartiuntur in *idiopathicos* & *ſympathicos*: alii iterum atque iterum aliter in diverſa genera illos diſpeſcunt. [10] Quid? quod non omnium medicorum conſenſus eſt de unius morbi in ſuas ſpecies partitione; verbi cauſſa in medium proferam hydropem, ejus duplicem ſtatuerunt differentiam Hippocrates & Diocles: aliam hypoſarcam, aliam aſcitem vocantes. [11] Heraclites Tarentinus totius corporis inflationem vel humoris infuſi penetrationem Cataſarcam: inter peritonæum vero & inteſtina aſcitem vel tympanitidem appellavit. Demetrius Herophili ſectator alium dixit hydropem conſtitui ſine ulla humoris infuſione, ſed ſola inflatione turgente: alium ex humore nunc per totum corpus, nunc inter peritonæum & inteſtina, diffuſo. Plurimi tres differentias tradiderunt, ut cataſarcam, aſcitem & tympanitidem. [12] *Aſclepiades* alium celerem dixit, ut eum qui repente conſti-

tui-

[10] De quibus vide Fuchſium, Fernelium, Sennertum, Waldſchmidium; Valentinum, Zypæum & alios Medicinæ inſtitutionum auctores: inprimis Celeb. *Hoffmanni* Medic. Rat. Syſt. Tom. II. cap. VI. in quo tradit quoſdam morbos eſſe acutos & breves, quoſdam longos: alios eſſe continuos vel intermittentes: ex acutis alios eſſe benignos, alios malignos: item ex chronicis quoſdam malignos fieri: Ex morbis alios eſſe communes, epidemicos alios dictos, alios qui ſparſim homines adoriuntur, & ſporadici dicuntur, alios pandemios, endemios, contagioſos: alios ſimplices vel compoſitos: dari etiam idiopathicos, ſymptomaticos, genuinos, corruptos, recidivantes, anniverſarios, recentes, antiquos & habituales, hæreditarios, adventitios, congruos incongruos, morbos ætati hominum & ſexui proprios; ſanabiles vel inſanabiles, item ſalutares, frequentiores, rariores, periodicos, retrogrados, cognitos, incognitos.

[11] *Galenus* in Hipp. de vict. rat. in morb. ac. comm. IV. XI. eas vocat hypoſarcidium & Tympanitem: & introduct. cap. XIII. tympanitem & aſcitem.

[12] Idem introduct. cap. XIII. *ἀσκίτην τυμπανιτὴν* & *ὑποσαρκίδιον* has ſpecies appellat. *Celſus* etiam has tres ſpecies tradens libr. III. cap. XXI. *ὑπὸσάρκαν* & *λευχοφλεγματίαν* pro ſynonymis habet. Et *Cœl Aurel.* libr. III. cap. VIII. ex quo ſupra dicta & quæ ſequuntur, hauſi, ſcribit hydropem *alium in toto corpore conſtitutum tanquam in papyro vel ſpongia inter viarum raritatem infertum, a liquore vocari leucophlegmatiam, quam latino nomine etiam intercutem recte dicemus: alium in parte corporis inter peritonæum & inteſtina, ſubjecto liquore ſolo, vel admixto plurimo vento, vocarique alterum aſcitem, alterum tympanitidem.*

[13]

tuitur: alium tardum, ut eum, qui tarda passione vexat: & alium, cum febribus, alium sine febribus. *Proculus* Themisonis auditor partitus est hydropem secundum tempora morbi. Initium enim atque augmentum esse leucophlegmatiam, cum ad huc secundum carnem fieri mutationem viderimus: statum vero tympanitidem, cum summa tensio secundum ventrem fuerit facta: declinationem autem ascitem cum quadam adulgentia fuerit inflatio relaxata. *Apollonius* Memphites alium dixit fieri hydropem cum retentione urinæ, alium cum fluore, ut si quid biberit, sine intermissione tanquam per fistulam transiens egeratur, cujusmodi affectum jure optimo *Demetrius* Apameus ab hydrope discrevit, eum, qui sine mora potum liquorem per urinam reddit, diabetem appellans. Aretæus [13] quatuor hydropis species tradit. Τυμπανίαν puta, ἀσκίτην, φλεγματιαν & ἀνάσαρκαν.

III. Ut exprimam, quæ vis subjecta sit voci symptomati, libet quædam e Galeno, qui large & copiose de eo disseruit, petere. Is, [14] facta omnium corporis affectuum, a naturali statu recedentium, in morbum, in morbi caussam, inque symptoma morbi, divisione, morbum definivit, quod sit corporis status præter naturam, a quo functio primum læditur; vel quod morbus sit affectus corporis, affectionem aliquam primum vitians. Vult itaque non omne, quicquid in corpore præter naturam est, morbum confestim esse vocandum; sed id, quod primum actionem vitiet: quicquid vero morbum præcedit, ejus caussam: & affectum, qui morbum sequi-

[13] De sign. & causs. diut. morb. libr. II. cap. I. *Si sit humida suffusio, scribit, quæ in ileis fluitet, & præ inflatione, quum verberantur, tympanum quodammodo referant, τυμπανίας, nominatur: si aqua copiosa in peritonæo continetur, natantque in humore intestina, ἀσκίτην cognominarunt: sin autem ilia nihil istorum habeant, sed omne corpus intumescat, si ex alba pituita crassa & frigida. Φλεγματίας ei nomen est: si in humorem sanguineum, aquosum, tenuem carnes liquatæ fuerint ὕδρωψ ἀνασάρκα generatur.* Et Gariopontus libr. v. cap. XII. quatuor hydropis species memorat, ut tympanitidem, hyposarcam, ascitem, & leucophlegmatiam.

[14] Libro de symptom. different. cap. I. & seq. unde hæc in compendium contuli. Auctor finition. cap. IX. dicit symptoma est *accessorium* affectus.

quitur, ſymptoma eſſe appellandum. Quod ita natura comparatum cenſet, ut id morbum, tanquam corpus umbra, ſubſequatur: proprium præterea huic eſſe, ut ſit præter naturam. Et generatim quidem ſymptoma vocitari, quicquid animali præter naturam contingat: qua vocabuli ſignificatione admiſſa, ſequi, tum morbos, tum morborum cauſſas, quatenus intra corpus ſubſiſtant, eatenus ſymptomata vocarier: e diverſo ſpeciatim vocabulum in uſu eſſe, ſi reliqua omnia, detractis prius morbis juxta & eorum cauſſis, quæ præter naturam ſunt, ſymptomata nominentur. De cætero, quantum ad differentiam ſymptomatum pertinent, exiſtimat ea triplicis generis eſſe; unum ſymptomatum genus eſſe ipſius corporis affectus; alterum functionum læſarum; &, quæ hæc utraque comitantur, tertium ſymptomatum genus conſtituere, quorum originem aut exceſſui excretorum, aut defectui, eſſe adſcribendam. Symptomata actionis læſæ Galenus rurſus bipartitur, in ea, quæ actioni animali, inque ea, quæ actioni naturali, ſuperveniunt. Actiones animales iterum partitur tripartito. Scilicet in actiones, quæ quinque nunciis animæ, ſenſus externos volo, primo peculiares ſunt. Neque enim Pergamenus hac diviſione contentus, ſed triplicem demum ſtatuit ſentiendi actionibus incidere ſymptomatum differentiam. Unam vocat, ſiquando primum ſenſus inſtrumentum male affectum: alteram, ſi ſentiendi facultas: tertiam vero, ſi aliquid eorum, quæ primo inſtrumento ſubſerviunt, male conſtitutum. Altera actionum animalium ſpecies eſt facultas movendi, cujus duplicis ſunt generis ſymptomata: in altero actiones plane inhabiles ad movendum: in altero eædem vitioſe peraguntur. Tertia actionum animalium ſpecies eſt regendi facultas, cujus denuo triplicis generis ſymptomata ſtatuit, unum vitioſæ imaginationis: alterum vitiatæ ratiocinationis: recordationis vitiatæ tertium. Superſunt actionum naturalium ſymptomata, in quibus actiones vitioſe, vel prorſus non, contingunt. Ad hujus generis ſymptomata reducuntur concoctio depravata, prava nutritio, excretiones præter naturam, &c. quorum

rum sub titulo facultatum naturalium solet mentio fieri. Et hæc est compendiaria de significatione, deque symptomatum differentiis, Galeni sententia, quam deinde ii, qui hujus doctrinam amplexi, incredibili modo amplivagis definitionibus, distinctionibus, explicationibus, amplificarunt usque adeo, ut vix decimus quisque medicorum ad talia memoriæ suæ mandanda capax sit. Hinc inde ab recentioribus peropportune factum est, ut tantum symptomatum numerum angustioribus, quam a veteribus traditum, limitibus circumscripserint. Redigerunt namque ea ad tria genera; videlicet ad actiones læsas, ad excreta & retenta quoquo modo male constituta, & ad qualitates externas præter naturam immutatas [15].

IV. Quandoquidem inter medicos raro de natura morbi & symptomatis, & caussa efficiente, convenit; non mirum itaque est, si eorum judicia & opiniones non concordant, ubi animus est cuipiam ægroto medicinam facere. Gratia exempli afferam varietatem, curationis, quam veteres hæmorrhagiæ adhibebant. Alii enim jubebant ægros jacere supinos, vel super eas partes quæ non patiuntur. *Asclepiades* contra supra partes, quæ patiuntur, ægrotantes esse locandos, statuebat. Venæ incisionem in hoc affectu præceperunt Hippocrates, Diocles, Praxagoras, Asclepiades Themcison Erasistratus; sed aliqui ex hujus Erasistrati sectatoribus illam damnaverunt. Improbarunt etiam eandem plurimi methodicorum, caussantes hoc remedii genus tanquam laxativum, fluori sanguinis, ex solutione venienti, inhabile esse, & non idoneum ad constringendum. Thessalus quoque sanguinis missionem in hæmorrhagia admittebat, sed addita distinctione. Etenim si tertia, inquit, die rursum sanguine fluxerint ægrotantes, atque plurimo: quo intelligitur tanquam in com-

[15] Hoffmannus Med. rat. syst. tom. II. cap. III. §. 28. statuit symptomata duplicis generis esse; vel enim a motibus morbosis immediate & proxime fieri, vel demum ex aliis, concurrentibus causis produci: illa quidem symptomata morbi *essentialia*, hæc *secundaria* vocari.

[16]

complexis passionibus, hoc est, strictura obtinente, faciendum approbasse. Alii omnibus statim, atque sine ulla mora venam incidendam duxerunt, in primis vero si sanguis ex thorace vel pulmone fluxerit, vel plurimus, materiæ avertendæ caussa, quo afflictis partibus derelictis aliorsum feratur, ad eas nempe, quæ non patiuntur, vel ob educendam materiæ multitudinem. Volunt præterea hanc operationem, si opus fuerit, semel ac iterum instituendam, quo in partem affectam recurrens sanguis suppressa evacuatione & clausa plaga avocetur. Asclepiades jubet evacuandas venas amplo vulnere incidendas, quo latæ evadant nec celerius coëant divisuræ; facere enim hoc multum ad minuendum sanguinis profluvium, & ad spirandi difficultatem, quibus affectum adjuvari. De ligationibus etiam prisci medici inter se digladiati sunt. Xenephon, Dionysius Erophilus, & Erasistratus probant articulorum faciendam constrictionem: Herophilus vero capitis & brachiorum & fœmerum: Erasistratus magis inguinum & alarum: ligatione quippe sensus sanguinis putat fieri retentionem ob cujusdammodi stuporem forte parti inductum. Asclepiades autem ligationem improbat, eamque negat esse Erasistrato congruam, dicens occludi ligatione non posse sub discrimine venulas, quod Græci diaphragma vocant, nec vinciri eas, quæ supra diaphragma esse videntur. Sectæ Methodicæ principes itidem ligaturam rejecerunt: arcta enim, dicebant, vexat, non impressa, i. e. quæ justo laxior est, inutilis esse perspicitur. Antipater concedebat quidem materiam ligatione teneri, sed cum fuerit indulta vel relaxata, in repentinum atque immodicum fluxum venire. Plurimi etiam de cataplasmatibus vi constringendi dotatis inter se dissenserunt. Hæc Erasistratus admittit, Asclepiades rejicit, tanquam materiam imprimentia vel coërcendo in altum revocantia. Acetum alii velut tussiculam vel fluorem commovens expulerunt, vel quod duras partes densando faciat. Themison vero & Thessalus adhibendum judicarunt. Alii volebant ejus acrimoniam vel nimietatem admixtione aquæ temperandam. Alii clysteres & medicamenta, quæ urinam

urinam provocant, ex usu esse statuebant. Ex motionum genere Erasistatus deambulationem post cibum imperavit. Asclepiades gestationem in hæmoptycis prohibuit. Diocles usus & remediis purgantibus. Praxagoras sudorem & urinam moventibus: & diureticis. [16] Recentiorum hujus affecti diversas curandi rationes prudens prætermitto, uberius enim ac fusius mihi differendum esset, quam hic locus & tempus permittunt.

V. Nonnulli in disceptationem quæstionemque vocant; utrum eadem morborum genera, quæ veteribus innotuerunt, etiam nunc cognita sint, an prorsus nova, veteribus incognita interdum oboriantur? Plerique veterum inter se conveniebant pauca intercedere, sed plura morborum genera indies exoriri. Recogitaturo quippe antiquorum scripta secum facili negotio innotescet, pestem, cujus Thucydides [17] mentionem facit, & quæ tunc temporis immisericorditer adversus omne genus Atheniensium grassata est, medicis ignotam fuisse. Itidem Hydrophobiam & Elephanthiasin, Celso, [18] Plinio, [19] & Plutarcho [20] auctoribus, tempore Pompeji primum in Italia accidisse. Dion Cassius [21] commemorat morbum nulli notorum similem, Romanorum exercitum in expeditione Arabiæ felicis crudeliter affligentem. Lichenas, quos

[16] Hæc e *Cæl.* Aurel. morb. chronic. libr. II. cap. XIII.

[17] De Bello Peloponnes. Libr. II.

[18] Libr. III. cap. XXV. Ignotum pene in Italia morbum esse, scribit, quem elephantiam vocant.

[19] Histor. natur. libr. XXVI. cap. I.

[20] Symposiac. VIII. Quæst. IX. scribit Anthenidorum narrare, Asclepiadis ætate primum Elephantiasin non modo, verum etiam hydrophobiam, innotuisse. Cælius *Aurelian* tamen libr. III. cap. XV. acut. pass. contrarium credit, & probat, hydrophobiam utpote non esse novam passionem, sed eam, quamvis alio nomine, jampridem cognitam fuisse. Adversus Hydrophobiam Celsus libr. V. cap. XXVII. unicum remedium esse, ait, nec opinantem in piscinam non ante ei provisam projicere. Et si natandi scientiam non habet modo mersum bibere pati, modo attollere. Plinius vero Libr. XXV. cap. II. magni pendit radicem rosæ sylvestris. Cæterum libr. XXVI. cap. I. Plinius memoriæ prodidit Elephantiasin Ægypti malum peculiare: & cum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad Medicinam eam.

[21] Roman. Histor. lib. LIII.

quos joculari primum lascivia, ut est procax natura multorum in alienis miseriis, Romani mentagram vocarunt, Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio primum in Italiam irrepsisse, auctor est Plinius: [22] atque morbum adeo fœdum ex Asia ab equite Perusino importatum. Eodem tempore primum innotuit dolor colicus. Nec quisquam prior Imperatore ipso sensit, magna civitatis ambage, cum edicto ejus excusantis valetudinem, legeret nomen incognitum. Annalibus conscriptum esse, idem Plinius attestatur, L. Paulo, Q. Marcio Censoribus, primum in Italiam Carbunculum venisse, esseque id peculiare Narbonensis provinciæ malum. Stomacace quoque novi morbi genus erat, [23] quo Romani, in Frisiis Castra habentes, inficiebantur. Plurimi recentiorum credunt scorbutum, qui hisce oris est etiam nunc familiaris, fuisse. Et ante pauca secula, res nota ac manifesta omnibus, ex America in Europam Lues venerea est apportata: quæ profecto ubique terrarum fere propagata nunc est. Innotuit quoque duobus abhinc seculis sudor anglicus, [24] quo tunc temporis non modo in Anglia, sed in Belgio, in Germania, inque Gallia, plures homines vexabantur, tandemque eo correpti maxima ex parte moriebantur. Variolas item plurimi contendunt veteribus ignotas fuisse, quibus tamen plerique homines sin bis terve, saltem semel, solent hoc ævo ægri esse. Sexaginta abhinc plus minus annos in occidentalibus Britanniæ oris cœpit exoriri novus morbus, infantibus potissimum omnis generis calamitatem importans; eundem medici Rachitidem appellarunt. [25] Sunt & alii, quibus brevitatis caussa supersedeo.

VI. Concedunt utique complures medici diversitatem climatum, diversitatemque ciborum, potuum, &c. sæpe sæpius in caussa esse, ut alii atque alii morbi progignantur. Generi hu-

[22] Histor. nat. libr. XXVI. cap. I.

[23] Hujus mentionem facit Plinius. libr. XXV. cap. III.

[24] De quo morbo agit, Sennertus in tractatu de febribus libr. IV. cap. XV.

[25] Vide *Glissoni* Tractatum de Rachitide cap. I.

humano namque erat primo simplex ex simplici caussa valetudo, multos morbos autem multa postmodo fercula fecerunt, quum luxuria terrarum marisque vastatrix, talia in perniciem hominum prius excogitasset. [26] Verum tamen plurimos morbos, putant non novos ratione incolarum totius Telluris, sed ratione medicorum, eos primo describentium, existimandos. Tali pacto autumant a Romanis Hydrophobiam, Elephanthiasim, lichenas, & alios, jamjam memoratos morbos, fuisse novos vel incognitos vocatos; cum tamen iidem apud cæteras gentes, unde primum contraxerunt, jamdudum notissimi essent. Populo etenim Romano, nullum commercium, nisi cum indigenis Italiæ, habente, imo perraro extra Italiam proficiscente, non poterat, quin is, dictorum morborum, qui alias singulorum climatum regionumve orbis incolas singulariter infestabant, immunis fuerit. Verum enimvero eodem diversarum nationum extra Italiam potiente, ut & istic locorum copias in castris in hybernis habente, aliter fieri quoque non poterat, quin, commercio ita cum exteris inito, tam secundæ quam adversæ fortunæ una particeps fieret. Igitur militibus, seu militiam sequentibus, contagione se apud exteros contaminantibus, iisdemque a morbo contagioso haud penitus revalescentibus, facile usu venire poterat, ut, accepta ad Lares redeundi copia, consanguineos aliosve amicos frequentando, invisendo, cum his contagium, per varia loca circumlatum, communicarent, atque hi iterum atque iterum cum aliis. Pari profecto ratione, qua singuli propemodum morbi contagiosi solent propagari. Præter hæc non inficior contingere posse, ut peregrinator in exteris regionibus in morbum, propter inusitatum aërem, alimenta, &c. vel & ob incognita venena, insecta, &c. incidat, quo tamen alii homines, tametsi viator domum redierit, non inficiuntur. Hujusmodi morbus medicorum, curationi morborum in Regione solum sua incumbentium, scientiam fugere

[26] Ut habet *Seneca* libr. I. Epist. xcv.

fugere nullo negotio poteſt, niſi hunc complurium gentium medicinæ auctores aliter condocefecerint. Nam quotus quiſque noſtrum ſciret dracunculos, [27] morbum Æthiopiæ Ægyptique incolis ſatis familiarem, curare? quis morſum Tarantulæ? [28] quis morbum Ton, [29] quis *Sutan* quem Hiſpani *Tavardillo* vocant. [30] Niſi nos eruditorum ſcripta tales morbos revelaſſent. Verum, quin hi & ſimiles morbi, quoniam vel aëris vel inſectorum vitio, quod ſane peculiaribus Orbis regionibus eſt proprium, contrahuntur, neſciant ideo heic locorum hoſpitari, nullus mihi eſt dubitandi locus. [31]

VII.

[27] Quos *Plutarchus* ſymp. VIII. Q. IX. ex Agatarchide citat. Horum etiam mentionem faciunt Ægineta libr. IV. cap. LIX. & *Ætius* tetrab. IV. Serm. II. cap. LXXXV. Scribunt enim dracunculos lumbricis ſimiles eſſe, & aliquando magnos aliquando parvos reperiri: frequentius quidem in cruribus, ſubinde vero in muſculoſis etiam brachiorum partibus conſiſtentes. Naſci autem hos in Æthiopia, ac in India, in pueris præcipue, eſſeque ipſorum generationem non diſſimilem ventris lumbrico lato. Sub cute enim eos, nihil moleſtiæ afferentes, moveri; verum progreſſu temporis circa dracunculi extremitatem locum ſuppurari, & cutim aperiri, ac dracunculi caput exeri. Plura, ſi quis exoptet, adeat is exercitationem *Welſchii*, quam de Vena Medinenſi, ſeu de dracunculis, ſcripſit.

[28] De quibus inſectis ſcripſit Baglivus diſſertationem.

[29] Quem morbum ajunt originem ducere a vermiculo, digito cupiam pedis inhærente, & loco gangrænam inducente: quin etiam eum eadem nonnunquam ſymptomata excitare, ut dracunculi ſolent. vide *Mangeti* Biblioth. medico-pract. Lit. T.

[30] De quo ſcribit *Careri Voyage du tour du monde* Tom. V. libr. II. chap. I. *Ce n'eſt qu'un grand mal de tête, & d'eſtomac, dont la mort s'enſuit inevitablement, ſi l'on ne donne pas une bonne doſe de coups de baton ſur les bras, les caiſſes, les jambes, & ce coté droit du malade. On frotte enſuite vigoureuſement les meurtriſſeures avec du ſel, juſqu'à les faire devenir noires, afin que le ſang étant ainſi amenè juſqu'à le peau puiſſe couler plus abandemment, quand on fait ouverture avec la lancette, on les lave enſuite avec du vinaigre, & l'on ne donne au malade pendant trois jours, que du ris cuit ſans ſel.* Commemorat præterea morbum nigris incolis *de Bool de Panay* &c. familiarem, in quo linguam parteſque genitales utriuſque ſexus adeo vehementer intus in corpus retrahi, ut ægri in diſcrimen vitæ adducantur.

[31] Quid? *Plutarchus*, paulo ante citata Quæſt., ſcribit, affectus quoſdam olim fuiſſe, quos nunc nuſquam dari. Narrat quendam diu urina difficultate laboraſſe, tandem vero mingendo, culmen

VII. Scriptionis ordo poſtulat quidem, ut morborum cauſſas, de quibus ſupra mentionem feci, pertractem: at enimvero quoniam hæ ſecundum diverſarum ſectarum Medicorum, non uniuſmodi ſunt, ſed prout aliquis alicujus Sectæ præceptis primum imbutus fuerit, ita credit eas multimodas eſſe. Quandoquidem vero hæ multam, & variam, & copioſam dictionem requirunt: proinde eas jam miſſas faciam: commodius enim & aptius a quoquam eaſdem percipi poſſe, reor: ſi deinceps, ubi cujuſque ſectæ decreta & præcepta ſigillatem tradenda ſunt, una commemorarentur.

men hordaceum geniculatum excreviſſe. Alium beſtiolam aſperam, multis pedibus celeriter ambulantem, cum multo ſemiue ejeciſſe. Morbum jocinoris cujus indicium eſſe, quod ægrotans mures domeſticos accurate obſervet, & conſectetur, necubi inveniri.

DISSERTATIO VI.

DE

De medicamentorum inventione, eorundemque facultatibus.

I. Inter maximos quondam habitus medicos Herophilus fertur dixiſſe, medicamenta divinum munus eſſe: & id quidem non ſine ratione addit Scribonius. Prorſus enim quod tactus divinus efficere poteſt, id præſtant medicamenta uſu experientiaque probata. [1] Aſclepiades quidem maximus actor Medicinæ, negavit ægris danda medicamenta, eorundemque loco quinque res maxime auxiliorum profeſſus eſt, ut abſtinentiam cibi, alias vini, fricationem corporis, ambulationem, geſtationes: [2] verum is mihi videtur diſcedere a ſeſe, id eſt non conſtare ſibi: quoniam in libro, qui παρασκευαστικῶν

[1] Ut habet *Scribonius* Largus in Largus in Præfatione.

[2] Plinius Hiſt. Nat. libr. XXVI. cap. III.

κινωστικῶν inscribitur, contendit ultimæ sortis esse medicum, qui non ad singula quæque vitia binas ternasve compositiones & expertas, protinus paratas habeat. Quæ cum ita sint; conficitur ex his Asclepiadem, adeo pugnantia & contraria proferentem, inconsiderate negligenterque scripsisse. Sed homo fuit, parum feliciter se in hoc negotio gessit. [3] Scio equidem aliquos de medicis etiamnunc in Asclepiadis sententia primo loco dicta manere; verum tamen, si istis ingenue aperteque fateri modo allubuerit, nullum meo animo dubium est, quin necessarium maxime ægro medicaminum usum sint judicaturi: atque eos summa laude dignos ducant, qui olim, qui etiamnunc, remedia contra quosvis hominum morbos invenerunt. Sed quo pacto ea primo inventa, eorundemque mixtionis & compositionis rationes postea excogitatæ fuerint, conabor breviter attingere.

II. Nemo nostrum ignorat, paucissimos hominum tale robur ætatis nactos, quod non, etiamsi temperanter ac sobrie vitam degerint, oportuerit ipsos subinde ægrescere, vulnerari, vel quoquo pacto doloribus, vitio corporis ortis, affici. Quibus malis tollendis necessitas eos compulit remedium, ægritudinem corporis, ut & vulnera sanans, doloresque leniens, investigandi. Casu interdum, quod etiamnunc sæpenumero contingit, applicata res est, quæ voto desiderioque ægri satisfecit. Igitur sumpto hujus rei experimento eandem aliis, simili affectu ægris, consulebant revalescentes. Et, si ita aliquoties in hac re periclitati fuerint homines, hanc tum in medicamentorum numero collocabant. Quid? quod quibusdam nationibus hoc in more positum erat, ut tale remedium, in tabula descriptum, in templo Dei alicujus, inprimis Æsculapii vel Isidis, suspenderent. [4] Ad quorum Deum fana ægri missitabant, sacerdotes consulendi gratia. Munus namque horum erat, ut cum ægrotantibus remedium, in

[3] Ita *Scribonius* Larg. in memorata Præf.

[4] Vide Differt. I. ubi copiose de his scripsi.

[5]

in ſimili affectu quondam bono cum revaleſcentis commodo applicatum, cummunicarent. Quin iſtis temporibus ethnici ſolenne habebant deos, medicationis ergo, conſultare. Sacerdotes, occaſionem ægris conſilium dandi captantes, proferebant remedium, cujus de virtute inter ipſos antea conſtabat, quod tamen, quaſi nunc demum ab oraculo revelatum, conſulentibus perſuadebant. Adhæc homines in ſomniando quandoque medicamenta invenere. Hujus generis hiſtoriam memoriæ prodidit Plinius. [5] Nempe cujusdam militantis in prætorio matrem vidiſſe in quiete, ut radicem ſylveſtris roſæ, blanditam ſibi aſpectu pridie in fruteto, mitteret filio bibendam: caſuque accidit, ut milite a morſu canis incipiente aquas expaveſcere, ſuperveniret epiſtola orantis, ut pareret religioni, ſervatuſque eſt ex inſperato, & poſtea quiſquis auxilium ſimile tentavit. Quin etiam bruta animalia oſtenderunt herbas ſalutares, docueruntque hominem, Plinio, [6] & Plutarcho [7] auctoribus, varias medendi rationes. Hippopotamum harundine acuta venam in crure ſe vulnerantem, venæ ſectionem: atque Ibim, adunco roſtro alvum ſuam aqua perluentem, clyſteris uſum monſtraſſe, memoriæ proditum eſt. Nimius ſine dubio haberer, ſi ego, remedia a brutis animalibus monſtrata, nunc temporis perſcribere vellem. Scilicet teſtudines origanum, & muſtelas rutham mandere; Draconem autem fœniculi, hirundines chelidoniæ, & beſtias alias aliarum herbarum uſum, monſtraſſe. Ita etiam complures herbæ inclaruere in illuſtribus perſonis, quæ eas, vel reperiere, vel crebriori in uſu habuerunt, quæque nominatione ſua eas cooptaverunt interdum. Sic Pœonia, Gentiana, Arthemiſia, & ſexcentæ aliæ plantæ nominatiſſimæ, adoptarunt ſibi nomina inventorum, qui eas, ut

[5] Libr. XXV. cap. II. Hiſt. natur.: Cætera, quorum mentio eſt facta, attigi declaravique Diſſertat. I.

[6] H.N. libr. VIII. cap. XXVII. qui plura ab animalibus inventa enarrat.

[7] Qui de Ibide agit in libr. de Iſid. & Oſir. de aliorum autem animalium monſtratis remediis ſcribit in *Gryllo.* & libello de ſolertia animalium.

[8]

ut dixi, vel primo invenerunt, vel frequentiſſime uſurparunt. [8] Et, ſicut nunc temporis non raro accidit, ut aliquis medicamentum contra quoſdam morbos, in genere ſibi ſimiles, opitulans, reperiat: hoc tamen ſine diſcrimine neminem non morbum, Panaceæ inſtar, ſanare jactabundus deprædicet; ita etiam veteres quidam, admirandas incredibileſque, ſupra captum humanum excedentes, quibuſdam plantis tribuere vires, non dubitabant. Exempli gratia Braſſicam modo proferam, cujus de virtute Cato [9] mira prodidit. Hoc pacto de ea ſcribit. Et ſi bilis eſt, & ſi lienes turgent, & ſi cor dolet, & ſi jecur aut pulmones, aut præcordia, uno verbo omnia ſana faciet, intro quæ dolitabunt: eodem ſilphium inradito, bonum eſt, nam venæ omnes, ubi ſufflatæ ſunt ex cibo, non poſſunt perſpirare in toto corpore; inde aliqui morbus naſcitur: quibus, & aliis corporis affectibus, ut brevis ſim, braſſicam ſolam, vel & aliis rebus permixtam, auxilio eſſe, Cato auctor eſt. Sed hæc eſt omni in re animorum conditio, ut a neceſſariis orſa primo, cuncta pervenerint ad nimium.

III. Quod vero ad medicamentorum compoſitiones attinet, opinor, majores Medicinæ eas æque, ac ſimplicia remedia, caſu non modo inveniſſe, verum etiam neceſſitate quadam coactos interdum excogitaſſe. Siquidem medicis ſubinde uſu venire poterat, ut, poſteaquam in ſimplici quodam medicamine, quod ante hac ex ſententia ſuccedebat, incaſſum jam experiebantur, cœperint ſecum reputare, numne ex uſu ægrotantis, convaleſcere hucuſque fruſtra exſpectantis, futurum, ſi unum, ſi duo, ſi plura ſimplicia remedia, in unitatem miſceantur, ut ex his aliquid exiſtat, ſimplicibus ſingulis ſingulatim conſideratis, potentius atque magis efficax. Forte, quod medicus ſibi proponebat, eveniebat; quo obſervato cœpit is deinde eadem compoſitione aliis, ejuſdem generis

[8] Vide Plinii H. n. libr. XXV. cap. VII. ubi plura occurrunt.

[9] De Re Ruſtica. cap. CLVI.

[10]

neris morbo afflictis, medicinam facere, & quidem successu decumbentis ad lectum ægri. En remedium probatum, quo posteri ad similem corporis affectum uterentur. Quandoquidem vero simplex quoddam medicamentum non nisi contusum parti dolenti poterat forinsecus allegari, atque id ægre, ob corporis commotionem, in situ suo, quo minus e loco decideret, detineri: hinc necesse erat medico invenire rem tenacem ut ceram, ut resinam &c. qua cum illud concorporaret, atque inde evaderet compositio quædam, quæ supra linteum vel alutam extensa parti dolenti tenaciter adhæresceat. En originem emplastri, dropacis, cerati &c. Alius tentabat solidum quoddam remedium pulveratum butyro, pinguedini, &c. immiscere, vel cum his decoquere, ut haberet aliquid, quo pars læsa inungatur, en origo unguenti, linimenti &c. Siquidem vero aliquando accidit, ut aliqui propter singularem corporis constitutionem, quam *idiosyncrisiam* medici nominant, rerum unguinosarum pinguiumve usum ferre non possent, exoriente ab harumce usu sæpenumero partis, ubi emplastra cerota unguenta, &c. notabili pinguitudine referta, usui alias essent, inflammatione erysipelate pustulis &c. oportebat tunc non modo aliquod dictorum de parte affecta tollere, verum adinvenire quicquam, quod vitium corporis, vel dolores, quibus æger torquebatur, profligare posset: inde medicus ingeniosus opportunitatem nanciscebatur inveniendi malagmata, epithemata &c. foris corpori admovenda. Similiter, ac de externis scripsi, comparata est medicaminum interius dandorum natura. Etenim remedia a Natura subministrata, si per se abs quopiam devoranda, nequeunt aliter, quam aut integra mandi, aut pila in pulverem tusa, aut eorum pro re nata succus expressus, sumi. At quia plurimi ægroti talia nauseabant, hinc medici periculum faciebant in rebus aqua interveniente coctione extrahendis, inde apozema: aliquando varias res vino vel alii liquori convenienti ad vires extrahendas immergebant, inde vina medicata, propomala, essentiæ, tincturæ, elixiria &c. Interdum res pulveratas melli vel saccharo

L despu-

despumato immiscebant, inde electuaria, eclegmata &c. subinde pulverem variarum rerum triplo sacchari pulverati commiscebant, inde tragemata: quandoque additione rei tenacis variarum rerum pulverem in massam pinsabant, ex qua dein pilulas formarunt. Reliquarum conpositionum eadem ratio est. Nam omnes ad unam præcipue eum ad finem excogitatæ sunt, ut ægrotorum palato gratificarentur, & ne illi ab remediis, propter ingratum plerorumque saporem, abhorrerent; neu eadem, si unis modis tantum devoranda essent, fastidirent [10].

IV. Neque tamen satis esse medicamenta invenisse, omnifariamque miscuisse complures medici contendebant; sed præterea necessariam esse medico nosse virtutes remediorum, ratiocinarique, quid in similibus fieri soleat. Consideranti enim incunabula Medicinæ facili negotio innotescet, eos, qui corpori humano primum Medicinam faciebant, de virtutibus medicamentorum prædicasse, quicquid in horum applicatione usu didicerint: observasseque in primis vires, quas medicamenta, sive juvando, sive nocendo, ediderint; pari sane modo, ut nos quoque de incomperto judicare solemus. Memoriæ utpote mandamus potissime potentiam medicamenti, quæ in sensus incurrit. Exempli gratia, siquod remedium semel atque iterum datum, purgationem vel vomitionem corpori importaverit, non veremur huic facultatem vel purgandi, vel vomendi: si calorem corporis immodicum temperaverit, refrigerandi: e diverso, si calorem decedentem coercuerit, calefaciendi virtutem, adscribere. Reliquorum eadem ratio esto. Verum enim vero Philosophia Medicinæ se associante, cœptum est aliter, ac dixi, medicamentorum vires explicare. At, quia doctrina de temperatione corporum longe vetustissima juxta & tritissima, inde factum est, ut quaternarium elementorum numerum, qualitates eorundemque primas, veteres ad stabiliendum in Me-

[10] Hæc maxima ex parte e præfat. Synops. pharmac. tertium a me edita MDCCXII.

Medicina ratiocinium quoddam assumerent. Assolebant igitur, postquam medicamentorum vires ad Philosophiæ præcepta perpenderant, eas cum maxime subsidio qualitatum, ut vocant, primarum exponere. Ita passim deliciæ meæ Hippocrates, ejusdemque imitatores; ita ultro citroque Aristoteles, & cæteri de familia peripateticorum, de virtutibus medicamentorum disputaturi, proferebant, utebanturque vocabulis frigidi, calidi, sicci atque humidi. Ideoque horum adminiculo mentem suam de qualitatibus secundis, de medicamentorum videlicet viribus purgandi, adstringendi, coquendi, emolliendi, &c. explicabant. Quandoquidem vero perplura medicamenta prostant, quibus id peculiare est, ut corpus humanum calefaciant, refrigerent, vel alio modo plus minusve afficiant; generatim enim simpliciterque quodammodo astrui posse Galenus & ejus asseclæ existimarunt, si quis ejusmodi efficientiam naturalem calori, frigori, &c. attribuerit obiter. Igitur, postquam observarint singularum rerum singulas esse proprietates, & aliis alias magis calefacere aut refrigerare, &c. inchoarunt eas speciatim investigare, adscribereque unicuique certos peculiaresque caloris, frigoris, siccitatis, &c. gradus. Et, quamvis Galenus passim in scriptis suis, peculiariter tamen in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, id sibi negotium dedit, ut doceret, qui examen simplicium, quantum ad eorumdem vires spectat, instituendum sit. Dictis itaque qualitatibus primis hypothesis loco positis, Galenus symmetrum appellat medicamen, quod neque calidum neque frigidum neque humidum neque siccum est, hoc est quod debitam elementorum temperiem sortitum est, si quod autem habuerit principium inter cætera dominans, ratione hujus id ipsum nominationem indipiscitur. Quadruplicis generis autem, multo celeberrimus Vir opinatus est, excepto symmetro, remediorum facultatum primarum excedentium ordines. Verbi caussa. Id, quod non evidenter calefacit, appellat primi ordinis: quod vero manifeste, secundi: quod vehementer, non tamen sum-

me, tertii: denique quod adeo, ut escharam inducere pote est, quarti. Ac ita cæterarum facultatum excedentium naturam esse comparatam statuit. [11] Oribasius, [12] Ætius [13] & Ægineta [14] Galeni hypothesin & placita assumserunt non modo: verum etiam plures, quam a Galeno factum, cujus ordinis cunque plantas, qualitatibus dotatas primis, enumerant. Vallesius, [15] longe omnium, qui mihi innotuere, curiosissimus in demetiendis medicamentorum viribus fuit: quippe eas arithmeticorum more ad calculos vocavit: neque enim contentus erat simpliciter numero integro, prout veteribus in usu erat, sed fracto, computare; ideoque memorat sesqui alteros, sesquitertios, quinque sextos, &c caloris frigorisque, gradus. Admiror viri inclyti acutissimam & subtilissimam medicamenta ad calculos revocandi rationem: quasi vero non anceps numerus esset, si quis integrum ad dimetiendas remediorum vires duntaxat adhibuerit: præsertim vero, cum adhuc sit lis pendens, an caloris an frigoris, &c. tanta portio re vera insit rebus. Quantum ad me pertinet, mihi videntur hæc, quæ ab assectis Galeni dicuntur, concludi contortius, quam ipsi argumentari unquam queunt.

V. Sed utut sunt, ostendam aliquorum opiniones, quas habent de medicamentorum facultatum ordinibus arte determinandis. Medicamentum, quod elementorum temperationem est nactum, a Galeno ejusdemque sectatoribus symmetrum seu temperatum appellitari, paulo ante commemoravi; sed quodnam calidum vel frigidum, &c. primo aut secundo, &c. gradu, id non arte determinatum est; quippe alio alii modo calculum reduxerunt. Sunt qui autumarunt calidum in primo gradu habere duplum caloris respectu temperati: calidum in secundo habere duplum primi, & quadruplum tem-

[11] Vide ejus libros de simplic. medic. facultatibus: in primis vero præfationem, cap. xxx. & ultimum libri quinti, ubi ad compendium fere redegit, quæ in prioribus tractavit.

[12] Medicin. coll. libr. XIV. cap. III. & sequent.

[13] Tetrab. I. Serm. II. cap. CXCVII. & seq.

[14] De Re Medica libr. VII. cap. I. & 2.

[15] Controvers. libr. IX. cap. XI.

[16]

temperati: calidum in tertio, habere duplum secundi, quadruplum primi, octuplum temperati: calidum in quarto, habere duplum tertii, quadruplum secundi, octuplum primi, sexdecuplum autem temperati. Eodem modo computant, si frigidum rerum potiatur. Alii censuerunt calidum in quarto, quintuplum calorem habere temperati: calidum in tertio, quadruplum: calidum in secundo, triplum: calidum in primo, duplum. Alii existimarunt, quanto calor supra frigus excelluerit, tanto gradu corpus aliquod esse calidius, ut, si calor in corpore aliquo uno gradu tantum superarit frigus, hoc sit calidum in primo; sin vero, posita prius elementorum æquabilitate, duobus superarit insuper caloris gradibus, hoc sit calidum in secundo gradu. Eadem reliquorum ratio esto. [16] Sed quomodocunque has & similes opiniones in orbem torserit aliquis, eundem ultro confessurum, arbitror, nil quicquam, quod exploratum esset prorsus, in mensione corporum, ratione primigeniæ ex elementis compositurae, inveniri: contra satis esse, si vires medicamentorum generatim explicantur per vocabula salis nitrosi, alkali tum fixi, tum volatilis, etsim: ut & olei vel essentialis, vel fixi: nec non aquæ vel terrestris principii: quamvis vel horum certa proportio, aut quantitas, aut temperatura nobis abscondita sit. Arduum enim, quin dicam curiositatis merito ridendæ plenum esse opus, puto, indagare velle, quanta quorumlibetcunque elementorum portione Deus. O. M. ad producendas res corporeas usus fuerit.

VI. Cæterum Primus dogmaticorum, ni memoria me fallit, Galenus [17] fuit, qui qualitates corporum bipertitus est, in primas videlicet, & in secundas, e primarum omnimoda seu mixtura seu conjugatione, oriundas. Quid primis proprium sit, facile liquet inter elementorum naturam considerantes: secundis vero id peculiare esse, laudatissimus auctor sta-

[16] Vide jamjam citatum Vallesium dicto loco, ubi hæ diversæ opiniones expenduntur.

[17] Comment. I. in librum de nat. hum. II. cap. VII.

ſtatuit, ut edant vires, indurandi laxandi, emolliendi, adſtringendi, &c. [18] Inter Arabes Avicenna [19] qualitates & facultates medicamentorum parili modo partitus eſt. At enimvero

[18] Veteres enim qualitatibus quatuor principibus facultates Medicamentorum declarabant, Exempli loco ſit Quæſtio XLII. Problem. ſect. I. ubi Ariſtoteles perquirit, cur alia ventrem moveant ſuperiorem; alia vero utrumque, ut veratrum, ut ſcamnonea, ut elaterium? *an quod ex medicamentis, quæ ventrem movent*, ratiocinatur, *alia frigida, alia calida ſunt: itaque alia propter ſuum calorem protinus, cum in ſuperiore ventre fuerint, loca petunt ſuperiora, ac inde liquefaciendo, maxime quæ aliena ſunt, minuſque inſidentia; ſed etiam quæ inſunt naturæ intima, medicamento nempe vehementiori epoto aut copioſiori, quam natura patiatur, tum ea ipſa quam quæ excreſcentem adſuerint, in ventriculum deducant; hic vero fervore excrementa perturbant, flatumque excitant multum, qui obſiſtens vexanſque demum vomitum movet.* De frigoris actione parili modo ratiocinatur. De cætero, velim, ut ſano ſenſu accipiatur, quod ſcripſi Galenum duplicis generis facultates in Medicinam primum introduxiſſe. Nam aliquis mihi objicere poteſt Ciceronem in Acad. Quæſt. ſcripſiſſe. *Earum qualitates ſunt aliæ principes, aliæ ex iis ortæ, principes ſunt uniuſmodi & ſimplices: ex his autem ortæ variæ ſunt, & quaſi multiformæ.* Et Ocellum Lucanum eas numero ſtatuiſſe ſedecim. Quatuor ſimplices & duodecim compoſitas enumeraſſe qualitates. Sub illis calorem, frigus, humorem & ſiccitatem: ſub his vero gravitatem, levitatem, raritatem, denſitatem, lævorem, aſperitatem, duritiem, mollitudinem, tenuitatem, craſſitudinem, acumen & obtuſum, complexum fuiſſe; ideoque longe ante eum Galenum fuiſſe variarum qualitatum mentionem factam. Verum is a me hoc reſponſum auferat, velim, has ab Ocello traditas qualitates compoſitas, ſenſu tactus explorandas, exhibere omnimodam corporum differentiam externam: aſt Galenus eas ſenſu guſtus inquirendas ſenſit: quo facto redegit tale corpus ad genus rei vel adſtringentis ſaporis, vel auſteri, vel amari, vel ſalſi, vel dulcis, vel pinguis. Quibus poſitis cujuſque facultatem ſeu potentiam perveſtigat. v. g. adſtringens aliquod contrahere, denſare, repellere, incraſſare, refrigerare &c. Acidum incidere, extenuare, dividere &c. Et ita de reliquis qualitatibus ſtatuit. Quare autem aliquid adſtringens ſit, tunc rationem petit a quatuor principibus qualitatibus, & dicit adſtringens eſſe terreſtre & frigidum: acidum ſubtile frigidum: amarum terreſtre ſubtile, ſalſum terreſtre calidum, &c. Qualitatum odoratus, quæ ſingularibus ac diſtinctis nominibus carent, eandem ait rationem eſſe. Vide plura in dicto libro de Nat. H. cap. VII. & de ſimpl. fac. lib. V. cap. XXV. & XXVI. Quod attinet ad medicamentorum facultates, Galenus eas triplicis generis ſtatuit. Primæ ſatis notæ ſunt: ſecundas appellat mollientes, digerentes, repercuſſorias, attractrices, deterſorias, & exedentes: tertias vero, quæ vulnera glutinant, cicatricem inducunt, & carnem generant. vide de comp. medic. per genera. lib. VI. cap. V. §. 4.

[19] Cantic. I. text. 29. & ſeq.

[20]

vero posterioris ævi Medici, quique singuli fere Galeni dogmata propagarunt, dictis duplicis generis qualitatibus adjunxerunt tertium, quod peculiariter quibusdam corporis partibus tribuerunt, atque adeo ejusmodi tertiarum, ut vocantur, qualitatum beneficio explicarunt medicaminum virtutes urinam, profluvium fœminarum, &c. ciendi & cohibendi; facultatem autem talem hæc habere ratione totius substantiæ, quam Fernelius putat sitam esse in aliqua, tactus beneficio, investiganda qualitate. Promptas vel apertas illiuscemodi duplicis ordinis qualitates nominarunt, quia effectum, quem remedia utcunque perfecerunt, vel uni duntaxat, vel duobus principiis inter cætera dominantibus, adscribi posse judicarunt. Quandoquidem autem ea, quæ tertio loco commemoravi, effecta animadverterunt haud commode dictis qualitatibus manifestis explicari posse; promtum erat ipsis fingere qualitates occultas vel involutas: hujuscemodi effecta autem edi ratione dictæ totius substantiæ causati sunt. Inde factum est, ut virtutes medicamentorum proprium quemvis corporis humorem purgandi, vel peculiarem corporis affectum sanandi, vel quibusdam venenis resistendi, in classem qualitatum occultarum distribuerunt. [20]

VII. Qua via autem aliquis ad manifestarum medicamentorum qualitatum cognitionem pervenire possit, non omnibus eadem sententia est. Convenit utique inter nos si rudimenta Medicinæ consideremus, pleraque remedia fortuito primum reperta, crebriorique usu tandem confirmata, hominibus innotuisse: veruntamen, aucta excultaque præceptis Philosophiæ Medicina, aliter, ac assolebat, cœptum est rei incognitæ vires investigare. Sensuum enim, in primis gustus atque odoratus, adjumento, explorabant latentes cujus rei cunque qualitates. Sic Oribasius aliique Medici, olfactus subsidio, omnibus odoriferis tribuerunt calefaciendi facultatem. Ita

[20] De his vide Fernelium in Physiolog. lib. II. cap. IV. & de abd. rer. causs. lib. II. cap. XVII. *Sennertum* instit. Part. I. lib. V. sect. I. cap. II.

[21]

Ita Galenus, Ætius, Avicenna, aliique suadent res omnigenas gustatu investigandas, an sint acris amari, dulcis, acerbi, austeri, salsique saporis. [21] Quibus indagatis suas cuique sapori vires adscribunt; quas autem, ut ingenue fatear, incertas, nisi experientia eas antea confirmasset. Explorata etenim prius alicujus rei proprietate potentiave, si quam dein vel odoris vel saporis cujusdammodi convenientiam in altera, etiam tunc incognita, observassent, ratiocinium inde elicuerunt, fore, ut utrisque sint similes virtutes. Exemplum, illustrationis ergo, dabo. Perspectus sit acerbus austerusve Pyrorum silvestrium sapor: cognitum itidem ab iis affatim, quin dicam mediocriter modo, commestis, fauces interioraque oris constringi, nec non alvum muneris sui immemorem reddi. Jam, si cuipiam aliquis rem, cujus vis adhuc incomperta, obtulerit: ille autem gustarit similem huic atque pyris sylvestribus saporem esse; quin & linguam & fauces quodammodo adstringi, nonne is ratiocinativum sequetur statum? si affirmarit, hæc utrimque convenire inter se de viribus Quanto nunc res quædam dictis aut validiorem aut debiliorem linguæ saporem imprimit, tanto & ea aut minorem corpori adstrictionem importabit. Par judicium reliquarum esto facultatum investigandarum. Quod superest veteres dogmatici non rerum suarum se satcgisse rati sunt, si obiter gustus facultates modo memorarint: verum eas insuper putarunt interpretandas ratione multimodæ primarum qualitatum temperationis. Galenus igitur, & qui ejus decreta propagarunt, cum de ratione saporis, ejusque potentiæ disserturi essent, causabantur, quod adstringens, terrestre sit & frigidum: acidum subtile frigidum: amarum, terrestre subtile: acre, igneum, dulce, calidum, sed nondum urens: oleosum, aëreum & aqueum: quod vero absque insigni qualitate, frigidum aqueum. Nec universali hujus generis ratiocinationi immorati sunt duntaxat, sed speciosas, ex Mechanica petitas, caussas, cuique

[21] Has qualitates & facultates memorant dicti auctores in locis, modo a me in notis 12. 13. 14. & 20. prolatis.

[22]

cuique sapori singulariter adscripserunt. Scilicet Platonis sectatores operam suam in hujusmodi Physiologia maxime professi sunt. Hoc pacto itaque saporum naturam descripserunt. Si quando res quædam linguæ admota, vehementer siccet, & constringat, ipsamque in profundo exasperet, hujusmodi acerbam, hoc est intense austeram nominarunt. Quæcunque vero in contactu linguæ ipsam neque constringat neque contrahat, sed extergat eluatque, hanc salsam appellarunt. Quæ autem his adhuc amplius extergat simulque moleste exasperet, amaram vocarunt: quæ mordeat, & calore quasi intenso erodat, acrem: quæ sine calore mordeat vel pungat, habeatque præterea vim, si terræ affundatur, effervescendi, acidam: quæcunque vero sublinat, repleat sedetque exasperatas, & quasi erosas linguæ partes, ipsasque manifesta quadam jucunditate contingat, eam dulcem; sin vero, sine jucunditate id perfecerit, pinguem ejusmodi vocitarunt. [22]

[22] Vide *Galenum* de simpl. medic. facult. lib. I. c. XXXVII. Plato in Timæo ita philosophatur. Venas a lingua, putat, ad cordis sedem, quas esse saporum nuntias tendi. Si quædam in has incidant, ut humidam carnis mollitiem penetrando, ob terrestrem eorum naturam parum liquefacta, venas ipsas contrahant, arefaciantque, ea sapores hujusmodi parare. Videlicet asperiora, acerbum acremque, minus aspera, austerum & *ponticum*: quæ ultra modum illas purgant, linguæque inhærescant, abluunt, ut nitrum, ea amarum: quæ nitro mitiorem vim habent, ea salsum inducere saporem &c. Democritus suam cuique sapori figuram, ob quam res, sapidæ linguam aliter atque aliter afficiunt, adscripsit. *Dulcem saporem, esse, qui rotundus amplusque est: acerbum, qui figura magna perficitur; asperum, qui multis angulis minimeque orbiculatus est: acutum, qui mole constat acuta, & nucis pineæ speciem gerit, & incurvus tenuis, nulloque orbe conglobatus est: acrem qui orbiculatus, tenuis angulatus atque incurvus est: salsum qui angulatus, magnus, distortusque est, & cruribus paribus constat: amarum, qui rotundus, levis atque distortus parva cum magnitudine est: pinguem, qui tenuis, rotundus, parvusque est.* Hæc *Theophrastus*, de caus. plant. libr. VI. cap. II. At cap. I. idem octo saporum genera, ut dulce, pingue, austerum, acerbum, acre, salsum, amarum, acidum eodem fere modo, ut Platonis sectatores, exponit.

DISSERTATIO VII.

DE

Magia, & Astrologia.

I Magi, quod genus ſapientum & doctorum habebatur in Perſis, [1] ortum duxerunt a Zoroaſtre, qui a Perſis vocabatur *Zarduſt* i. e. amicus ignis: item appellabatur *Mog*, unde Græci vocabulum Μάγοι derivarunt [2] Perſomedus erat & cæteros aſtronomos ſapientia ſuperabat, & primus auctor magorum nominis apud ipſos recepti: Fuit autem quingentis ante bellum Trojanum annis. Circumferebantur olim ejus libri quatuor de natura; de gemmis unus: prædictionum ex inſpectione libri quinque [3] Scripſit etiam librum *Bizishk-nâma* a Perſis. i. e medicorum librum, vocatum, in quo munia medici herbarumque vires oſtendit. [4] Statuebat duos eſſe deos, quaſi contrariis deditos artibus, ut bona alter, alter mala opera conficiat: illum per excellentiam Deum vel Oromazan, hunc, quem deteriorem, dæmonem vel Areſmanium appellabat. Illum maxime ſimilem eſſe luci cenſebat, hunc tenebris & ignorationi: medium horum eſſe Mithram. Aliqui de magis dicebant Oromazen natum e luce puriſſima: Areſmanium vero e caligine: eoſdemque bellum inter ſe gerere. Ex ſtirpibus alias

[1] *Cicero* de Divin. libr. I. & Diog. Laert. in Procem. ſcribit Perſis, magos: Babyloniis & Aſſyriis, Chaldæos: Indis Gymnoſophiſtas: Celtis ſeu Gallis, Druidas, & qui Samnothei appellabantur, Philoſophiæ fuiſſe auctores. Et *Suidas* in voce Μάγοι *Magi apud Perſas Philoſophi & Philothei i. e. Sapientiæ & Dei amantes vocantur*, quorum princeps fuit Zoroaſtres.

[2] *Hottinger*. Hiſt. orient. libr. II. cap. VII. §. 16. Mr. *d'Herbelot* Biblioth. Or. pag. 930 auctor eſt Zerdaſcht, vel Zaradaſcht, vel Zerdouſt eundem Zoroaſtrem ſignificare, edocuiſſeque primum hominum cultum & adorationem ignis.

[3] *Suidas* in voce Ζωροάστρης.

[4] Ejus mentionem facit *Hyde* de Relig. vet. Perſar. cap. XVI.

[5]

alias boni Dei, alias mali genii esse judicabant. Eadem ratio est animalium. [5] Itaque prisci magi, ut ex jam dictis apparet, coluerunt bonas artes, collocaruntque omne suum studium pariter ac quondam Philosophi Græci assolebant, in doctrina ac sapientia.

II. Vulgus imperitorum vocat etiam magos, qui rebus naturalibus quædam mira & insolita, quorum ratio sensum & communem hominum captum superat, efficere norunt. [6] Hujusmodi ministrant Mechanica, Optica, Physica, & qui circulatoriam artem tractant.

III. Est & aliud magorum genus, qui sane mentem suam ad impias fraudes, & ad aniles plenasque superstitionis res versant. Illas, perhibent, veteribus & priscis ante diluvium universale hominibus primum ostendisse angelum Pharmarum; [7] postea vero Chamum, Noachi filium easdem Misraimo filio suo, a quo Ægyptii & Babylonii & Persæ primordia generis duxerunt, tradidisse. Hunc gentes, quæ tunc erant, Zoroastrem, redivivum sidus, appellasse, admirantes primum magicæ artis auctorem. [8] Commemorant alii [9] Zoroastrem Bactrianorum regem Nino Assyriorum regi æqualem, qui

[5] *Plutarchus* de Iside & Osir. d'Herbelot Biblioth. Or. in voce *Magius* pag 528. *La Religion de Zoroastre, qui pose deux principes eternels de toutes choses, a sçavoir la lumiere & les tenebres; le bien & le mal, un bon & un mauvais Dieu.*

[6] *Delrio* disquis. magic. libr. 1. cap 2. Magia universim sumpta est ars seu facultas vi creata & non supernaturali quædam mira & insolita efficiens, quorum ratio sensum & communem hominum captum superat.

[7] *Syncellus* Chronogr. ex libr. 1. Enoch de egregoriis: *Pharmarus* princeps undecimus, veneficia, incantationes, præstigias & incantationum impedimenta docuit.

[8] *Clemens* Recogn. ad Jacobum libr. IV. De Chamo narrat hæc pseudo Berosus ab Annio Viterbiensi editus, vel potius confictus libr. III. pag. 25. *Erat Noe filius ex tribus primis adolescentior Cham, qui semper Magicæ & veneficiæ studens Zoroastris nomen consecutus erat. Is patrem Noam odio habebat, quia alios ultimo genitos ardentius amabat, se vero despici videbat. Itaque nactus opportunitatem cum Noe pater jaceret, illius virilia comprehendens taciteque submurmurans carmine magico patri illusit, simul & illum sterilem, perinde atque castratum effecit, neque deinceps Noe fæmellam aliquam fœcundare potuit.*

[9] Ut Justinus in Epitome Trogi. libr. 1. Eusebius præpar. Evang. libr. x. cap. 3. & Orosius libr. 1. cap. 4.

qui primus dicitur artes magicas inveniſſe, & mundi principia Syderumque motus diligentiſſime ſpectaſſe.

IV. Primus de Magia commentatus eſt Oſthanes, Xerxem regem Perſarum bello, quod is Græciæ intulit, comitatus, ac velut ſemina artis portentoſæ ſparſit, obiter infecto, quacunque commeaverat, mundo. Hic Oſthanes maxime ad rabiem, non aviditatem modo ſcientiæ ejus, Græcorum populos egit. Pythagoras, Empedocles, Democritus, aliique veterum Philoſophorum Magiæ diſcendæ cauſſa in Perſidem navigavere: hanc reverſi prædicavere: hanc in arcanis habuere [10].

V. Species Magiæ plures ſunt. Namque ex aqua & ex ſphæris, & ex aëre & ſtellis, & lucernis, ac pelvibus ſecuribuſque & multis aliis modis divina promittit; præterea umbrarum, inferorumque colloquia: quæ omnia tamen Nero vana falſaque comperit [11]. Hæc inventrix ac propagator ſuperſtitioſæ ægritudinum curationis fuit: modo auctor eſt, ut ægrum vocabulis, a nemine hominum hactenus intellectis, lingua ſuſurra alloquatur: [12] modo ejuſdem generis vocabula, chartæ inſcripta,

[10] *Plinius* Hiſtor. Nat. lib. xxx cap. I.

[11] Ibidem cap. II.

[12] Hujus generis eſt illud *Catonis* de Re ruſtica cap. CLX. *Luxum ut excantes. Luxum ſi quod eſt, hac cantione ſanum fiet. Harundinem prende tibi viridem. p.* IV. *aut* V. *longam, medium diffinde, & duos homines teneant ad coxendices, incipe cantare in alio. S. F. motas vata daries dardaries aſtaries diſſunapiter, uſque dum coeant. Ferrum inſuper jactato: ubi coierint, & altera alteram tetigerit, id manu prende, & dextra ſiniſtra pracide. Ad luxum aut ad fracturam alliga, ſanum fiet: & tamen quotidie cantato in alio. S. F. vel luxato; vel hoc modo; huat hanat huat iſta piſta ſiſta domidamnauſtra & luxato, vel hoc modo, huat hanat huat ſis-tar ſis ardannabon dunnauſtra.* Ad Hæmorrhagiam narium ſiſtendam vult Marcellus. de Medic. cap. x. ad aurem ejuſdem partis, de qua per nares ſanguis manat ter novies dici σοκσοκαμ συκυμα. cap. xv. hæc habet adverſus Anginam. *Præcantabis jejunus jejunum, tenens locum, qui erit in cauſſa digitis tribus i. e. medio, pollice & medicinali, reſiduis duobus elevatis, dices.* Exi hodie nata, ſi antea nata; ſi hodie creata, ſi ante creata, hanc peſtem, hanc peſtilentiam, hunc dolorem, hunc tumorem, hunc ruborem, has tolles, has tonſillas, hunc panem, has paniculas, hanc ſtrumam, hanc religionem, evoco, educo, excanto, de iſtis membris medullis. Non modo memorati, ſed etiam alii auctores habent plures hujus generis incantationes: ve-

pta, jubet de collo, tanquam periamma, pendere, vel parti affectæ alligare, ſanitatem amiſſam recuperandi ergo: [13] modo docet, ut animalia, ut plantæ, &c. quorum virtutes ſatis notæ, ſint prius peculiari modo colligendæ, aſſervandæ, uſurpandæ, antequam nugatorias, admirabilitatis plenas, vires edere valeant. [14] Sed hæc eſt omni in re animorum conditio

verum quis ſingula nugivendorum nugalia theoremata recenſebit.

[13] Exempli gratia e libro Marcelli de Medic. cap. VIII. expromam remedium, quod mirifice, aſſeverat, pollere, contra lippitudinem incipientem, ſi in charta virgine ſcribas, & collo dolentis licio ſuſpendas φυρφαραν, & hoc præligamen purus caſtus facias. cap. x. contra profluvium ſanguinis e naribus tale habet, ſcribe in charta virgine, & collo ſuſpendes lino rudi ligatum tribus modis ei, qui profluvio ſanguinis laborat ψα ψε ψη ψε ψη ψα ψε. Qui plura deſiderat, is auctorem hunc, & Q. Serenum, & Trallianum & Paracelſum &c. pervolvat.

[14] Vide Plinium Hiſtor. nat. qui perplura enarrat animalia, vel aliquorum partes, & plantas, & lapides, ut ea ſint ſecundum præcepta Magiæ colligenda, uſurpanda. Ut autem quadantenus innoteſcat, quo ritu plantam ſolebant Magiæ dediti effodere, ac quibus verbis ei adjurare, dabo exempli gratia remedium contra podagram & omnem fluxionem ex *Alex. Tralliani* libr. XI. deſumptam. *Herbam ſacram*, ſcribit, *quæ eſt altercum*, alias Hyoſcyamum, *quum Luna eſt in Aquario aut Piſcibus, effodito ante Solis occaſum, radicem non attingens: ubi effoderis ipſam duobus ſiniſtræ manus digitis, pollice & medico, dicas. Loquor tibi, loquor tibi herba ſacra: cras voco te in domum Phidiæ, ut ſiſtas fluxionem pedum & manuum hujus viri, vel hujus mulieris. Sed adjuro tibi per nomen magnum Jaoth, Sabaoth: Deus qui terram firmavit, & fixit mare fluviis abundans fluentibus, qui exſiccavit uxorem Loth, & fecit eam ſtatuam ſalinariam; accipito ſpiritum matris tuæ, terræ, & vires ejus, & ſiccato fluxionem pedum aut manuum hujus viri, aut mulieris, Craſtino die, ante exortum ſolis, accepto oſſe cujuſcunque animantis mortui, effodito radicem, & accepta ipſa dicito. Adjuro tibi per Sancta nomina, Jaoth, Sabaoth, Adonai, Eloi: ac in ipſam radicem ſalis pugillum conjicito, dicens; Ut ſales hi non augebuntur, ſic neque affectus hujus viri, aut hujus mulieris. Item extremam radicis partem ægro alligato, cavens ne madeſcat, reliquum vero ſuſpendito ſuper cruſtam diebus* CCCLX. Cæterum *Galenus* in Præf. lib. VI. de ſimpl. medic. facult. commemorat, Pamphilum, Xenocratem Aphrodienſem, & Andream, viros de Re Herbaria ſcribentes, quos libris ſuis multa quoque mendacia, multaſque verborum præſtigias, inſeruiſſe. Inprimis vero Pamphilum, in libro, quem de plantis compoſuit, fabulas aniles præſtigiaſque quaſdam Ægyptias, junctis nonnullis incantationibus, quas, cum herbas colligunt, admurmurant, tradidiſſe. Auctorem porro eſſe, ut eæ ſimiliter atque periapta, in uſu ſint: quas tamen, ſi ita ſecundum doctrinam Pamphili de collo ſuſpendantur, non ſolum man-

tio (liceat mihi sententiam Plinii afferre) ut a necessariis orsa primo, cuncta pervenerint ad nimium: tandemque ad abusum, qui plerumque omnis generis errorum parens est. Siquidem vero remedia magica partim ridicula partim superstitiosa, atque adeo effectum, si quod subinde edant, nulla ratione investigari explicarique nequeat, jure meritoque ideo a prudentibus in arte Medica irridentur & in exilium ejiciuntur. Quippe inter omnes plerosque medicos, de plebejis non loquor, constat, Medicinam esse artem, quæ experientiæ & Rationis pariter auctoritate nititur.

VI. Ad Magiam nonnulli referunt curationem *magneticam*, *sympathetico* vel unguento vel pulvere institutam. [15] Hanc quondam ad affectus corporis exteriores potissimum adhibebant; verum non ita diu quidam contendebant eandem quoque ad morbos interiorum partium sanandos esse accommodatam, & ægrum posse æque eminus per nescio quas urinæ ægroti exhalationes, si utpote ea cum re quadam, vi, ut vocant *sympathetica*, referta permisceatur & coquatur, ac cominus usu medicaminis idonei, sanari. [16] Sed usus edocuit hujusmodi curationem paucissimis, imo hominibus simplicibus & credulis tantum, auxilio fuisse. Eadem ratio est morbi per-

manganeias curiosas & a Medicina alienas; sed etiam universim esse falsas, Pamphilus præterea gloriabatur se talia reperisse in libello quopiam ex iis, qui Mercurio Ægyptio inscribuntur, continente triginta sex sacras horoscoporum herbas. Ex hoc libro se incantationes, transformationes, & decanorum dæmoniorumque herbas sacras, didicisse. Galenus aspernatur hujusmodi nugas, verbisque illum perstringit merito: laudat e diverso Dioscoridem, quod quinque libris omnem materiam medicam absolverit: laudat Asclepiadem, Heraclidem Tarentinum, & Cratevam de præparatione aut probatione medicinarum scribentes: laudat Manteiam, quod de iis, quæ secundum locos, ut de purgantibus & propotismis & Clysmis, scripserit: Apollonium, quia de facile parabilibus remediis. Quin etiam laudat Hippocratem, Euriphontem, Dieuchem, Dioclem, Plistonicum, Praxagoram, Herophilum, Nigrum; quos omnes, citra superstitionem & præstigias, haud modicam curam ad medicamentorum scientiam contulisse.

[15] De his vide *Paracelsi* archidox. magic. libr. 1. Crolly Basil. chym. & volumen, quod titulo Theatri sympathetici aucti, in lucem M DC LXII. Norimbergæ editum est.

[16] De hujus generis curatione *Harwig* libellum in lucem edidit.

[17]

permutatio, quam *transplantationem* vocant. Capiunt enim aliquod ex ægroti excrementis, ut salivam, urinam, stercus &c. vel pilos vel ungues &c. Quod cum esca mixtum bruto cuipiam animali ad devorandum porrigunt, vel per se arbori perforatæ infundunt, vel ejus radicibus affundunt. Quomodocunque experimentum fuerit captum, persuasissimum habent, ægritudinem corporis de homine in dictorum aliquod migraturam, & *sympathiam*, ubi caussam curationis ab iis petiveris, censent facere utramque paginam. [17]

VII. Non minus certe astrologi, Medicinæ sese immiscentes, quam magi, vani fallacesque sunt. Tantum ab explorata ratione, quæ præceptis firmis stabilibus, conjunctis naturæ innititur, absunt, ut vix quicquam quam hypotheses, similitudines & conjecturas in medium proferant. Sed ut horum rationes & præcepta, quæ de Astrologia tum veteres tum recentiores dediderunt, quodammodo innotescant, placet præcipua hujus artis capita & fundamenta attingere.

VIII. Astrologiam, ajunt, esse doctrinam, quæ ostendit vires stellarum, cognitas perpetua experientia, & qualitates, temperamenta, & inclinationes in elementis & corporibus hominum, ortas a luce & motu stellarum. [18] Hanc artem, Luciano auctore. [19] Æthiopes primum tradiderunt, & finitimis Ægyptiis imperfectam impertiverunt. Ægypti; vero divinandi rationem, quam ab illis dimidiatam acceperunt, in majus provexerunt. Ajebant alii, teste Cicerone [20] quadraginta & septuaginta millia annorum in periclitandis experiendisque pueris, quicunque essent nati, Babylonios posuisse.

IX. Quod vero ad Disciplinæ fundamenta attinet, non modo veteres Chaldæi Astronomiæ longe peritissimi, ponebant, quod terrena consensionem, quam *symphathiam* vocant, cum cœle-

[17] Vide *Helmontium*, de magnet. vulner. curat. *Maxvellum* de curat. magnet. *Bartholini* centur. histor. anat. *Etmulleri* instit. phys. thes. XIV. & therapeut. cap, II. §. 6. usque ad finem capitis.

[18] Ita *Peucerus* de Divin. eam descripsit.

[19] In Dissert. de Astrolog.

[20] Libr. II. de Divinat.

[21]

cœleſtibus habeant, & ex horum influentiis illa ſemper innoventur: [21] ſed credebant & plurimi medicorum tum veterum, tum recentiorum, complures corporis ægritudines aſtrorum influxu procreari. Ne vero aliquis contortius concludat, aſtrologos in ſumma inanitate verſari, nec quicquam, quod exploratæ rationis ſit, afferre poſſe, ex recentioribus Peucerus concedit quidem, Aſtrologiam pauciores habere demonſtrationes τȣ̃ διότι, ejus quod cauſſam rei explicat, non tamen deſtitui altero genere ἀποδείξιον τȣ̃ ὅτι, demonſtrationis ejus quod eſt, inchoato ab obſervatione, abſoluto autem ac ſtabilito conſentiente experientia & rationibus a poſteriori collectis. v. g. tam certum eſſe lunam ex Tauri & Cancri ſidere commotam effundere humiditates, quam aquam humectare: tam certum eſſe, Martis cum Venere congreſſum, gignere natura ſalaces & in libidinem proclives, quam certum eſt Venerem a medicamentis concitari. [22] Veteres aſtrologi nitebantur plurimum hypotheſi ſpecioſa, & auctoritate, vel Ægyptiorum, vel Babyloniorum, ut Petoſyris, ut Necepſonis, & aliorum, hominem ad naturam mundi, ſimilitudinemque formatum, iiſdem principiis, quibus ipſe mundus regitur & continetur, perenniter perpetuitatis ſuſtentari comitibus, ſtatuentium [23].

X. Peucerus cenſet aſtra agere in naturam elementarem, in eaque ciere & miſcere primas qualitates, & corpora ex elementorum mixtione orta de integro afficere, quin etiam aſtra ut totius corporis & partium cæterarum, ſic cordis craſin, formare. [24] Quid? quod unuſquiſque fere in ſingulos dies ſentit, principes corporis partes, & eos, qui huic inſerviunt humores & ſpiritus alio atque alio modo diverſis cœli conſtitutionibus affici. Languemus quandoque, ſcribit, ante, contra rectius valemus, lætamur, aut ſubito in mœſtitiam labimur: inter-

[21] *Sextus Empiricus* libr. adv. *Mathematic.* cap. XXI.

[22] Ita *Peucerus* capit. de Aſtrologia pag. 175. & 179.

[23] *Julius Firmicus* libr. IV. in Præf. plura. Vide diſſert. X.

[24] Ita de Divin. generib. &. incant,

[25]

interdum omnia ex sententia succedunt, vigemus sensibus, & ad quælibet perficienda apti sumus; aliquando autem citra nostram voluntatem, vel sine ulla causa sontica ad eadem peragenda inhabiles sumus. Tantum abest, ut hæc & similia nobis sine causa accidere possint, ut potius nobis de alia caussa, superne in nos effecta ejusmodi producente, cogitandum sit. [25] Nec Stoici stellarum in hæc inferiora agendi potentiam inficiati sunt, maximeque earum, quæ errare dicuntur, quorum tantum esse concentum ex dissimillimis motibus, ut, cum summa Saturni refrigeret, media Martis incendat, his interjecta Jovis illustret & temperet, infraque Martem duæ Soli obediant, ipse Sol mundum omnem luce sua compleat, ab eoque Luna illuminata gravidates & partus afferat, maturitatesque gignendi. [26] Stellam Jovis aut Veneris cum Luna conjunctam, astrologi jamdudum teste Cicerone [27] salutarem ad partus puerorum censebant: Saturni Martisve contrariam. Ex astris Lunam Firmicus [28] statuit, in primis mortalium vitæ præcipuam dominatricem: nempe prout ea plurifariam cæteris planetis duodena cœli statione vel vicina, vel dissita; conjuncta aut opposita, extiterit. Quinimo Lunam Galenus [29] considerat ut principem non mediocrem, inter Solem & nos in medio constitutam, quæ terram merito gubernet, non potentia, sed vicinitate cæteros planetas exuperans. Avicenna [30] putat cerebrum & humores corporis augeri vel minus, prout Luna aut increscit, vel decrescit. Plinius [31] item censet Sidus Lunæ esse, quod terras saturet accedensque corpora impleat, abscedens inaniat, ideo cum incremento ejus augeri conchylia, & maxime spiritum sentire, quibus sanguis non est. Sed & sanguinem hominum etiam cum lumine ejus augeri ac minui. Et Actuarius

[25] Idem de Astrolog.
[26] Ita Balbus apud Ciceronem de Natur. Deor. libr. II.
[27] De Divinat. libr. I.
[28] Libr. III. cap. XVI.
[29] De dieb. decretor. libr. III. cap. 2.
[30] Libr. I. Fen. IV. Doctr. V. cap. XXI.
[31] Hist. Nat. libr. II. cap. XCIX.

rius [32] ait: *Siquidem quod reliquis propius ad terram accedat, & magnas ex ſuis incrementis decrementiſque ſuſtineat mutationes, prompte noſtra quoque corpora una mutantur.* Quantum vero ad ſubſtantiam humani corporis completo vitæ curſu attinet, Firmicus putat, id ſimili ratione, veluti majorem mundum, diſſolutum iri. [33]

XI. Obtrectatores Aſtrologorum atque adverſarii exprobrant ipſis cauſſarum obſcuritatem, eaſdemque potius ſpecioſas quam veras eſſe. Quid? quod non dubitant aſſeverare, vanam ſuperſtitioſamque eſſe Aſtrologis ſcientiam: judicate enim, inquiunt, quæ poteſt contagio ex infinito pæne intervallo pertinere ad terram & efficere, ut homines alii alio

[32] Method. Medend. libr. II. cap. IV. His adde, quæ habet Guil. *Piſo* Hiſt. Nat. & Medic. Ind. de incolis Braſiliæ. *Plenilunio*, ſcribit, *ac novilunio, imo & quadrantibus ſingulis, atterationes manifeſtas corpora recipiunt. Quo fit, ut Medici non niſi neceſſitate urgente medicamenta propinent, tunc enim dolor exaſperatur, & pejus habet æger. Idem, cogita de Solis motu diurno, ſupra fidem circa meridiem, bilioſi morbi, noctu vero pituitoſi, ingraveſcunt. Motus Lunæ diurnus non minus, quam menſtruus, mutationes evidentes ſuſcitans, obſervatu digniſſima operatur. Singulis enim ſex horis accedente mari morbum ingraveſcere ac dolores exacerbari, viciſſim ſex aliis, quibus mare recedit, cruciatus paululum minui & mitigari, ipſi ægri atteſtantur.* Et quod magis eſt, rariſſime aliquem mari accreſcente, ſed potius decreſcente, interire. Hæc non modo ægris acuto quodam morbo, ſed e fluxionibus & plenitudine laborantibus, imo & parturientibus uſu venire. Ita ut validiſſimæ hujuſmodi influentiæ, & occultæ cœli mariſque qualitates, eoſdem affectus naſcenti & denaſcenti impertiri videantur.

[33] Hominem nempe ad imitationem mundi, & ſimilitudinem eſſe formatum; mundi vero ἀποκατάστασιν i. e. redintegrationem per ἐκπύρωσιν aut κατακλυσμὸν fieri conſueviſſe. Namque exuſtionem diluvium, hoc eſt ἐκπύρωσιν κατακλυσμὸν ſequi. Nulla enim alia re exuſtas res poſſe renaſci, nec ulla re alia ad priſtinam faciem, formamque revocari, niſi admixtiones, atque concretus pulvis favillarum omnium, genitalium ſeminum collectam conceperit fœcunditatem. Haud diſpari ratione corpus hominis eſſe comparatum. *Quotieſcunque enim naturali caloris ardore, id nimis laxatum, humorum inundationibus evaporat, ita ſemper, aut ignito ardore decoquitur, aut nimia deſudatione diſſolvitur, nec aliter prudentiſſimi. Medicæ artis interpretes, ſubſtantiam humani generis, naturali pronunciant ſine diſſolvi, niſi aut humor ignem diſſolverit, aut calore rurſus dominante extinctus medullitus ignis aruerit. Sic omnifariam ad imitationem Mundi hominem artifex Natura compoſuit, ut quicquid ſubſtantiam Mundi aut diſſolvit, aut format, hoc etiam hominem & formaret, & abſolveret* Idem libr. III. cap. I.

[34]

alio modo ſe habeant. Perſuaſiſſimum itaque habent aſtra pleraque (Solem cum Luna excipiunt) ob dictam immenſam intercapedinem, ſeu intervallum, quo a Tellure diſtant, nullas ad nos mittere exhalationes vel influxus, quæ nos notabiliter afficere valeant. Similes utique aſtrologos eſſe, pergunt; iſtis philoſophis, quorum conatus Luciani Menippus irridet. [34] Hi namque, quamvis humi ingrediantur, tamen & cœli terminos perſpicere ſe profitentur, Solem quoque ipſum dimetiuntur, & quæ ſupra Lunam ſunt, aggrediuntur: ac perinde quaſi ex ipſis delapſi ſtellis, ita & magnitudinem illarum & figuram explicant. Et ſæpe numero, cum forte ne illud quidem certo ſciant, quot ſtadiis a Megara abſint Athenæ: tamen ſpatium, quod Solem inter & Lunam eſt, quot ſit cubitorum, audent pronunciare. [34] Et tamen parvi momenti hæc ſunt, quæ veteres aſtronomi de magnitudine deque ſtellarum alterius ab altera ſtatuerunt diſtantia; ſi illorum cum recentiorum dimenſione diſtantiæ magnitudiniſque aſtrorum quiſpiam comparaverit: certe non admiratione tantum afficietur, ſed obſtupeſcet prorſus. Verbi cauſſa Recentiores obſervationibus variis nixi ponunt, imo perſuaſum habent, intervallum, quod inter terram & Lunam interjectum, eſſe XXX circiter diametros terræ: & Lunam terra ſepties novies minorem eſſe. Intervallum inter Tellurem & Solem interjectum quadringenties majus eſſe, quam quod Lunam inter & terram eſt. Et Solem ad minimum ſexagies centena millia Luna, & duodecies centena millia Tellure, majorem eſſe. Intervallum inter Jovem & Solem quinquies: & quod Saturnum inter & Solem decies, majus eſſe. Seſqui autem minus eſſe intervallum inter Solem & Venerem, quam quod inter Solem & Terram interjectum eſt. Quid? Stellarum fixarum proximam a nobis tricies millies diſtare magis, quam Solem. Et, ut cujusdammodi cogitatum de tam immenſo ac infinito aſtrorum ſpatio, ſuggeram (quantumvis non diſſimulem id ne in cogitationem quidem cadere poſſe) proferam, ut aliqui calculis ſubductis rem

[34] Ita Lucianus in Icaro Menippo.

rem declarant. Globum tormenti bellici, *balle du Canon*, *Canoon Kogel* vulgo, ajunt, ſingulis horæ momentis ſecundis perficere viam centum hexapedas plus minus longam. Qua poſita globo eadem celeritate ac vi moto neceſſe eſſe ad perficiendam longitudinem Terræ diametri, quem ſexagies quinquies centena triginta octo millia & quingentas hexapedas longum, octodecim horas & decem momenta. Tricies, dicti temporis i. e. viginti duos dies ſeptendecim horas dictus globus impendeat, neceſſe eſſe, antequam ad Lunam pertingat: duodecies millies. i. e. prope viginti quinque annos, antequam ad Solem: ſepties centena quinquaginta millia annorum priuſquam ad ſtellam fixam nobis proximam: ad remotiſſimam tandem fixam, bis millies centena millia annorum. [35] Sed quis hui non dicat? qui ſecum cœleſtium admirabilitatem rerum reputaverit. Quotusquiſque inficiabitur, quæ memoravi, incredibilia ſane & portentis ſimilia eſſe. Ego demiror utique vaſtitatem corporum cœleſtium, & immenſum ſpatium, quo a Tellure non modo, ſed a ſe mutuo longiſſime diſtant: nihil dicam de pernicitate, qua in orbem indies circumferuntur: quæ ſingula, fateor, adeo magna, adeo immenſa & admirabilia, ut acies ingenii & mentis ea vix aut omnino non perſpicere poſſit. Et tamen, quomodocunque dicta ſe habeant, complures homines, aſtrologos vel mathemathicos vocant, id negotii ſibi dant, ut oſtendant aſtra plerorunque eventorum, quæ ſive telluri generatim, ſive ejus incolis ſpeciatim accidunt, cauſſam eſſe. Sed ſumunt res non conceſſas, & ex illis efficiunt, quod velint.

XII. Alii tamen, quantumvis non negent ſpecioſam ab aſtrologis potius quam veram dari rationem, cenſent præter Solem & Lunam, quorum virtus in hæc inferiora inter omnes homines conſtat, aſtra cætera, quantumvis longiſſime a no-

[35] Voyez Mr. Hartſoeker conjectures phyſiques Diſcours II. art. IV. & V. & Eſſay de Dioptrique chap. X. art. LXIII. item Hugenii Coſmotheorum part. II. qui lepide de magnitudine cœleſtium corporum eorundemque conſtitutione & incolis philoſophatur.

[36

a nobis diffita, efficere, ut multifariæ cujusvis anni oboriantur vicissitudines non modo tempestatum diversarum; sed etiam fertilitatis aut sterilitatis Terræ, morborum diversorum adversus omne genus animantium grassantium, &c. Namque si Sol, si Luna, (ita argumentantur) soli essent omnium effectorum, in hoc globo terraqueo evenientium, auctores: oporterent quolibet anno, quando dicti planetæ anniversaria vicissitudine sive in australem sive in borealem tendunt plagam, eadem effecta producere. Exempli caussa quatuor anni tempora deberent semper se quotannis æquabilia præbere; siquidem memorati planetæ eundem solent locum fere in signifero orbe, & etiam in meridiano nostro, occupare, velut antehac, cum aut ver aut æstas, autumnus aut hyems, esset. Ast quia experimur annum anno calidiorem, frigidiorem, ventosiorem, sicciorem, &c. & has cœli qualitates insequi vel fertilitatem, vel sterilitatem terræ, tempestates, fulmina, turbines, imbres, morbos omnis generis animantia infestantes, & sexcenta alia. Igitur consequens est illud, ex dictis colligunt, ut Sol, & Luna, non singulorum effectuum, qui in Tellure nostra oboriuntur, soli & auctores & actores sint: sed sit præter dictos aliquid, quod talis annorum diversitatis caussa est. Objectanti Deum hoc universum moderari, respondent Eundem ipsum, cum Mundum crearet, singulis creaturis ordinem ac motum indidisse peculiarem, quem illæ, quamdiu erunt, servabunt. Deum itaque sentiunt esse omnium, quæ in hoc universo contingunt, caussam universalem: singulares autem varias, suam cuique individuo propriam esse. Quod autem anni non sint uniusmodi, rationem aliam hujus effecti, existimant, nos indagare nequire, quam si confugiamus ad peculiares astrorum constellationes, conjunctiones, positus, & nescio ad quid amplius, de cœlo stellifero in hæc sublunaria effectum suum edens.

XIII. Alii, quamquam concedant aliam atque aliam siderum posituram plurimorum effectuum, & Telluri & ejus incolis universim ac generatim accidentium, caussam esse;

attamen addubitant, num eadem astra habeant in quaslibet res singularem influentiam, vel contagionem, unde, v. g. aliquis derivare in hominem quemquam omnimodos casus, morbos, mortem, &c. possit, atque præsagire ea etiamnunc futura. Quemnam calculum, inquiunt, subducturus est Astrologus in determinando principio vero hominis, nunc demum nati, vel morbo correpti, vel periculum aliquod subeuntis, &c. Quippe Mathematicis ipsis in confesso est, ignorato vero partus & cæterorum initio, quod horoscopum vel genituram vocant, se, quamvis accuratissimam diligentiam adhibuerint, nullum apotelesma, vel natalitia prædicta dare, conficereque posse: quoniam astrorum positus, ratione commotionis perpetuæ, singulis momentis quodammodo variant. Quid? quod quidam Astrologi solent ponere duplex hominis initium, alterum, quando ex concubitu utriusque sexus fit conceptus: alterum, ubi infans nascitur: [36] verum utrumque maxime ambiguum est, siquidem non constat prorsus, quo horæ momento, immo secundo, adeo accuratum enim calculum ducunt, fœminam concepisse; perraro enim, quin dicam nunquam, accersitur aliquis, qui, dum conjuges Veneri vacant, observet in horologio, in cœlo, vel & in globo, in astrolabio, exquisitum tempus, ut & siderum positum. Eadem ratio partus est; ubi interdum infans aliquot horis, imo diebus, disruptis secundis, utero inhæret, antequam vel ob vitium sui, vel matris, nascatur. Quid? quod uno eodemque temporis puncto nati dissimiles & naturas & vitas, & casus habent; parumne declarant, nihil ad agendam vitam nascendi tempus pertinere? Nisi forte putamus neminem eodem tempore ipso & conceptum & natum, quo Africanum. [37] Quæ cum ita sint, concludunt, ambiguas & vanas esse astrologorum observationes, prædictiones: imo Mathematicis in prædictione & in notatione cujusque vitæ

cx

[36] Vide *Cl. Ptolemæi.* Quadripar. libr. III. cap. I. & Cardani in hunc auctorem commentarium.

[37] Ita *Cicero* de Divinat. libr. II.

[38]

ex natali die minime esse credendum. [38] Imo ipsis permirum videtur, quemquam extare, qui etiamnunc credat iis, quorum prædicta quotidie videat re & eventis refelli. Generalem quidem astrorum in orbem terrarum influxum agnoscunt, eundemque in ejusdem generis corporibus eodem tempore, ac uno modo efficientiam suam edere; at singularem seu propriam quibuslibet individuis, pernegant. [39] Quid? inquiunt, dissimilitudo locorum nonne dissimiles hominum procreationes habet? Quid inter Indos & Persas, Æthiopas & Syros differat corporibus, animis, ut incredibilis varietas dissimilitudoque sit. Ex quo intelligi ajunt, plus terrarum situm, quam Lunæ tractum ad nascendum valere. [40] Sua faciunt, quæ olim Socrates dicere solebat. Nempe homini omnino non curandum esse, ut per cœlestia corpora futurorum, quæ in potestate divina sunt, cognitionem inquirat. Nec enim posse homines illa cognoscere, nec Diis gratum esse, si quis ea, quæ illi occultarunt, curiose diligenterque perquirat. [41]

XIV. Perspectis iis, quæ Philosophi de Astrologis, utramvis hominis fortunam &c. prædicentibus, in contrarias partes disputant, superest tradere Medicorum de Astrologia opiniones. Multi enim medici, astrorum scientiam medico necessariam judicarunt: In primis vero prisci Ægyptii eam magni fecerunt, dederuntque pene de eventu morbi præsagium, quin prius posituram stellarum contemplati fuerint. Imo adeo fuerunt Astronomiæ studiosi, ut non dubi-

ta-

[38] Hæc *Cicero* de Chaldæis libr. II. de divinat. §. 87. & 88.

[39] Vide plura argumenta, quibus Chaldæorum rationes impugnantur apud *Sextum Empiric.* advers. Mathemat. quibus autem *Peucerus* respondet, astra quidem inclinare, verum non necessitare. Quippe voluntatem actionum dominam ab astris ingenerata ac tradita vitia, meditatione atque exercitatione tollere posse, aut corrigere, & frenare. *Thonerus* Epistol. Medic. philos. libr. VI. Epist. XIV. Licet tres prædictiones comprobavit, quas eventus, narraverit, nauci tamen habet astrologorum scientiam & hanc variis rationibus delumbat. Vide etiam *Johnstonii*, Thamaturg. libr. I. cap. VIII.

[40] Ita Cicero de Divinat. libr. II. Quin etiam Hippocrates libro de aëre aquis & locis eodem modo philosophatur.

[41] *Xenophon* libr. IV. de factis & dict. Socrat. & *Eusebius* præp. Evang. lib. XIV. cap. III.

tarint hominis cujuslibet temperamentum, incolumitatem, infirmitatem, tempus Medicinam faciendi, &c. stellarum adminiculo invenire. [42] Antiquissimus Medicinæ auctor, Hippocrates, itidem statuit astrorum exteriorem esse in corpore circuitum, Solis medium, ad cavitates vero Lunam: [43] & hinc inde monet medicum, ut astra observet; præsertim vero tempestates, quæ circa exortum Caniculæ, Arcturi, juxta & Pleiadum occasum contingunt. [44] Et plerique veteres Medici, ut auctor est Diocles Carystius, solebant prænotiones morborum secundum omnimodas Lunæ luminis & motus vicissitudines conficere. [45] Ex recentioribus Medicis Ballonius Astronomiam medico necessariam esse judicat. [46] Nec omnino vanam prædictionem ex astris habuit Petrus Borellus. [47] Tailnierus, quamquam Jureconsultus, non dubitavit scribere [48] eum, qui Astrologiæ ignarus tam longe a Medicina abesse, ut non medicus, sed impostor dici debeat, Inprimis Welschius [49] in exquirenda morborum curatione curiosus est, dum insimul, facta morbi historia, appingit schema cœli, quale id erat per id tempus, quo æger decubuit, & quousque convaluit. Et, ut singularia quædam attingam. Tum

ex-

[42] *Ptolomæus* Quadrip. libr. I. cap. III. memorat libros, ab Ægyptiis ostensores Medicinæ vocatos, in quibus Astrologia, quatenus Medicis ex usu est, fuse traditur.

[43] Libro de Insomniis.

[44] Libr. de aëre, aquis & locis. Et libr. I. de Diæta. Oportet medicum etiam pernoscere hominis naturam & corporum staturas ac ætates, & ad tempora & ad mutationes ventorum, & ad situs regionum, in quibus degunt, & ad anni constitutionem, ac statum proportionem. Quin etiam astrorum ortus & occasus cognoscere oportet, quo mutationes, & excessus ciborum ac potuum & ventorum & totius mundi, ex quibus sane morbi hominibus oriuntur, observare sciat.

[45] Vide librum, cui titulus Mathematices scientiæ prognostica de decubitu infirmorum, Galeno adscriptum. In quo auctor agit, quid rei portendat, si aliquis, Luna in omnimoda Zodiaci constellatione posita, morbo correptus fuerit. Item Rabbi Mosis prognoses Hippocratis secundum variam Lunæ in Orbe signifero posituram. Librum in lucem edidit Alexander de Appennatis cum præfatione Haly.

[46] Vide libr. I. Epidem. & Ephemerid. pag. 48.

[47] Vide Historiar. Observat rarior. Medicophys. cent. II. Observ. XCIV.

[48] Libr. VIII. operis Mathemat. canon. I. super. Ægritud.

[49] Vide ejus decades curationum.

[50]

existimarunt veteres, suam cuique sideri ditionem in homine esse, in quam unumquodque ratione duodecatemorii præcipue efficacitatem edere. Ita, Manilio [50] auctore, Aries potitur capitis: Taurus colli: Gemini amborum brachiorum: Cancer pectoris: Leo laterum & scapulæ: Virgo ilium: Libra clunis: Scorpio inguinis: Sagittarius femoris: Capricornus utrorumque genuum: Aquarius crurum: Pisces denique pedum. Idem judicium Planetarum esto, quibus Astrologi quoque peculiaria membra adscripserunt, credideruntque illos in hæc potissimum dominari. Scilicet opinati sunt, Ptolæmæo auctore, [51] Saturni in potestate esse hominis aurem dextram, splenem, vesicam & phlegma: Jovis, tactum, pulmonem, costas, cartilaginem, & semen genitale: Martis, aurem sinistram, venas & testiculos: Solis, visum, cor, cerebrum, & nervos: Veneris, odoratum, carnem, & epar: Mercurii, linguam, fel atque nares: Lunæ, stomachum, ventrem, muliebriaque pudenda. Paulo aliter Firmicus tradit stellarum erraticarum potentias: scribit enim [52] Saturnum ex corporis partibus habere dextram aurem splenemque ac Melancholiam: Jovem, aurem sinistram & epar: Martem epar cum Jove, naresque cum Venere possidere. Solem caput,

[50] In Astronom. libr. II. cap. XII.

—— *Aries caput est ante omnia princeps*
Sortitur, censusque sui pulcherrima colla,
Taurus, & in Geminis æquali brachia sorte,
Scribuntur connexa humeris, pectusque locatum
Sub cancro est, laterum regnum, scapulæque Leonis.
Virginis in propriam descendunt Ilia sortem.
Libra regit clunes, & Scorpius inguine gaudet.
Centauro femora accedunt, Capricornus utrisque.
Imperat in genibus, crurum fundentis Aquari
Arbitrium est, Piscesque pedum sibi jura reposcunt.

De horum duodenorum signorum natura, forma, qualitatibusque omnis generis corporis ægritudinesproducendi, vide etiam *J. Firmici* libr. II. cap. XII. ut & libr. Galeno adscripr. de spermate cap. XVI. & XVII.

[51] Quadripart. libr. III. cap. XII.

[52] Libr. II. cap. X. & ibi stellarum omnium errantium ducatum indicat.

put, spiritumque ac dextrum oculum: verum una cum Marte nares: Mercurium os linguamque, & orationis humanæ adjutrices manus: Lunam denique sinistrum oculum.

XV. Equidem non diffiteor astrologos non habere rationes inconcussas, quibus id, quod contendunt, possunt planum facere: verum eorum adversarii præterea declarant, cuncta ab astrologis prolata decreta esse mira incredibiliaque otiosi cerebri portenta, figmenta, lusus: quæ, ut facile adstruuntur, ita & facile destruuntur. Nam quis nostrum non admiratione capitur, instant, astronomos sidera plurima nominatione hominis, bestiarum, &c. cooptasse: cum tamen nemo hominum, præter eum, qui talem sibi fingit, aliquam effigiem ut Virginis, ut Leonis, &c. in cœlo stellifero, conspicit. Et hæc est prima, quam posuerunt hypothesin. Huic iterum aliam, non minori, quam prior erat, ambiguitate refertam, apponunt. Exempli gratia. Leo est animal in terra calidum, ferox, robustum, &c. Igitur Leo est signum in cœlo fixum, unicorporeum, quadrupes, irrationale, medium inter domesticum & sylvestre, libidinosum, igneum, Cholericum, &c. ex quibus sumptis concludunt homines, qui hoc signo nascuntur, id est, si Luna in eo fuerit inventa, reges erunt similiter, ac principes, pulchro honorum stemmate decorati, divites: sed infenso quodam superbiæ spiritu elati, sævi, crudeles, &c. [53] Si jam aliquis, quod primo loco positum erat, inficias iverit, corruit omne, quicquid tam debili fundamento superstructum fuit. Atqui potest prima hypothesis negari, quia non demonstratum est constellationes debere ita, ut assolent, & non aliter appellari. Gaffarellus videt in astris literas Hebraicas, [54] Crusius videt in Zodiaco duodecim Patriarchas, Cellarius duodecim Apostolos [55] aliam alius Chimæram videt. Siamenses Zodiacum modo par-

[53] Tali pacto singula Zodiaci signa describit *Firmicus* lib. II. cap. XII.

[54] In fine libri curiositat. inaudit. vide schemata cœli stelliferi literis Hebraicis insignita.

[55] Vide ejus tabulas æri incisas cœlum stellatum Christianum repræsentantes.

[55]

partiuntur in duodecim ſigna, ſecundum menſium numerum: modo in viginti ſeptem partes, ſecundum dierum numerum, quo Luna Zodiacum percurrit: modo in triginta, ſecundum numerum dierum, quibus Luna ad Solem redit. [56] Ergo prout quiſpiam conſuetis cœli conſtellationibus vel ſtellam annumerarit, vel de illis unicam modo dempſerit, illico alia conſtellationis facies erit. Quæ cum ita ſint, liquet inde ſcientiæ aſtrologorum vanitas, & vis maxima erroris, ſed in viam.

XVI. Inter aſtra maxime planetis aſtrologi tribuerunt vim morbos producendi. Exempli gratia, ut ne nimius in ſcribendo ſim, unum atque alterum afferam. A Saturno defluens Luna, ſcribit Firmicus, ſi feratur ad Solem, faciet inſanos, lunaticos, caducos, hydropicos, elephantiacos. A Saturno defluens Luna, ſi Mercurio ſe ſtellæ conjunxerit, & fuerit minuta luminibus, aut ſonum vocis impedit, aut aures obtundit, ſed corpus eorum, qui ſic habuerint, miſera fatigatione deſtillat: facit enim melancholicos, ictericos, ſpleneticos, phthiſicos, hydropicos, pleuriticos, & anguſto meatu cum acerbo doloris incommodo veſicæ tumore conſtructos. [57] Eodem modo & Ptolomæus memoriæ prodidit planetas &

[56] Ut habet Monſ. de la Loubere deſcript. Royaume de Siam Tome ſecond.

[57] Ita idem libr. IV. cap. II. Pari modo ratiocinatur, ſi defluxio Lunæ ad cæteros planetas contigerit. cap. III. IV. V. & ſeq. agit de Luna a ſtella quadam erratica ad aliam defluente, & omnigenam corporis valetudinem efficiente. Quantum vero ad cognitionem hujus doctrinæ attinet, eandemque non facile aſſequuturos, ratum habet I. Firmicus in Præf. libr. IV. ſi perpendamus ad diſciplinæ præcepta Lunam aut *ſynodicam*, aut plenam, aut *dichotomon* i. e. in duas partes diſſectam, aut *monoidem* i. e uniformem, aut *amphicyrton* i. e. gibboſam, utrimque quaſi inflexam, & per has mutatas formas curſu menſtrui luminis complere *Hæc itaque luminis ejus, vel augmenta, vel damna, & diverſarum formarum mutabiles ſpecies, & primo natali die, genituram tractantes, & tertio rurſus die debemus diligenter inſpicere*, præcipit auctor, *ac quibus ſe conjungat, & a quibus defluat, vel recedat, & quatenus ſe poſt primam conjunctionem ſecundis conjunctionibus ſociet, quibus etiam præveniens ſe jungat, quando per altum feratur, quas ſtellas trigonica, quas quadrata, quaſve diametra radiatione reſpiciat; quando, & ad quas ſtellas plena feratur, & minuta luminibus, qualiter conditionis ſuæ ſtellis jungatur, quando in eadem*

& reliqua astra influxu suo in animantia omnimodorum caussam morborum esse. [58] Ita etiam operibus Galeni inserti sunt libri prædictionum, ex astris petendarum. Ejusdem generis sunt Rabi Mosis prognostica, ut & capsula eburnea auctoris incerti. Ad unum omnes persuasum habent juxta omnigena Lunæ in signis Zodiaci schemata, ut & omnifariam planetarum aut conjunctionem aut disjunctionem oriri omnis generis morbos.

XVII. Neque vero substiterunt tantum in caussa cujuslibet morbi ex astris petenda; verum etiam astra observarunt remediorum morbo cuivis adhibendorum caussa. Nam, gratia exempli, piaculum putabant commissurum eum, qui medi-

eadem parte posita synodice se copulatione conjungat, quando eam in iisdem partibus collocatam, Solem orbe suo rapiat, & abscondat, ut sic exploratis omnibus, atque tractatis in genituris hominum plenam pronunciandi scientiam consequamur. Non sua opinionum commenta hæc esse, profitetur Firmicus, sed omnia, quæ Æsculapio Mercurius, Enichnusque tradiderunt, quæ Petosyris explicavit, & Necepso, quæ Abraham, Orpheus, & Critodemus, ediderunt, cæterique hujus artis antistii, perlecta pariter atque collecta, & contrariis sententiarum diversitatibus comparatâ, se in libris suis perscripsisse. Patriarcha Abraham teste *Josepho* antiq. libr. I. cap. XVI. Ægyptios quidem docuit Arithmeticam (Ante ejus adventum enim Ægyptii has artes penitus ignorabant) verum num idem quædam scripta harum gratia posteritati reliquit nec ex Josepho, nec ex Eusebio locum Josephi Præpar. Evang. libr. IX. cap. IV. citante, apparet. Puto itaque librum vel esse suppositium, vel alterius hominis patriarchæ synonymi, temporis autem recentioris, ex quo Firmicus sua hausit.

[58] Vide Quadrip. lib. II. cap. VIII. ubi scribit, Saturnus, si quando solus fuerit dispositionis dominus, diuturnos efficiet affectus, phthisin, febrem quartanam, & alios, ex humorum coacervatione, oriundos. Jove rerum potiente, salubria fore omnia, opinatur: & quando Mars solus fuerit gubernator, futuras tunc esse mortes repentinas, tertianas & alios morbos acutos & malignos. Venerem, si fuerit sola dispositionis domina, eodem modo ut Jupiter solet, efficere, ut omnia fausta contingant. Mercurium vero, morbos e siccitate ortos, nec non febres quotidianas, tussim, phthisin, vomitus, &c. Vide etiam cap. XII. libr. III. ubi plures hujus generis rationes occurrunt. Item Centiloq. *Hermetis* aphor. 54. 74. & *Omar*. libr. III. cap. XII. de nativitatibus. Et *Cardanum* in. Ptolomæum & alios ejus libros, quos de Astrologia scripsit. Item *Taisnierum* operis Mathematic. libr. VIII. in canon. super Ægritud. Idem *Rolfincium* de ordin. & method. med. special. libr. II. cap. XLV. usque ad cap. LIII. In his plurimorum morborum caussas ex astris defluentibus breviter proponit.

[59]

dicamentum purgans Luna crescente cuipiam dederit; item sanguinis missionem vel aliam periculi plenam operationem negabant instituendam; ominosam enim eam habebant, Luna, & cæteris planetis apud infaustum sidus commorantibus. [59] Quid, quod Crinas Massiliensis, ut Plinius tradit, [60] arte geminata, Medicina utpote & Astronomia, ut cæteris cautior religiosiorque esset, eo vesaniæ pervenit, ut ad siderum motus ex ephemeride Mathematica, cibos dandos horasque observandas stulte crederet. Apud Ægyptios jamdudum in more erat positum, herbas identidem secundum cœli constellationes colligere. Pamphilus enim apud Galenum mentionem facit libri Mercurii, triginta sex sacras horoscoporum herbas continentis. [61] Quid dicam de quibusdam Arabibus, deque superstitioso Paracelso? Quem fugiunt ineptiæ ejus pene aniles, quas profert de metallorum aliarumque rerum amuletis, peculiari astrorum constellatione fabricandis, deque collo appendendis? Quid de collectione plantarum, itidem peculiari astrorum constellatione, instituenda? [62] Multi in hac animadvertenda sunt Carrichterus, [63] & familiaris auctor

[59] Sic *Bethem*, de horis planetarum scribit. Malum esse medicinam sumere vel sanguinem mittere in hora vel Saturni, vel Martis: bonum in hora vel Jovis vel Veneris: medium in hora Mercurii. *Zahel* itidem auctor est, fœtum mortuum ex utero esse educendum, Luna & lumine & numero deficiente, descendente a cingulo signorum ad signum septimum. i. e. a medio cœli ad septimum, aspiciente fortunam a tertio vel quarto aspectu Martis: præcipue vero negotium ex voto successurum Luna de signis fœmininis, quæ sunt directæ ascensionis, minime vero in signa tortuosa, ascendente. Medicinam adversus spasmum vel dolorem ventris capiendum: vel emplastrum loco affecto applicandum esse, ascendente Libra, vel Luna in ea juncta fortunis. Gargarismum vel vomitum contra morbos capitis instituendum esse ascendente Ariete, aut Luna lumina deficiente, in Ariete, vel Tauro, ex adverso maximopere cavendum esse ab aspectu Solis ex quarto aspectu, vel oppositione in Ariete propter Solis calorem. Ejusdem generis monita & cautiones tradit de plurimorum aliarum corporis partium affectuum curatione, quibus enarrandis, quia amplam descriptionem postulant, supersedeo.

[60] Hist. Nat. Lib. XXIX. Cap. I.

[61] Vide *Galeni* libr. VI. in Præfat. de simpl. medic. fac. Egimus de hoc supra pag. 93. in nota 14.

[62] Vide ejus Archidoxa Magica, & passim scripta ejus.

 [63]

ctor Schroderus; [64] enumerant enim complura remedia simplicia, quæ putant influentiam sortiri, peculiaresque dotes habere ratione Planetæ, vel signi Zodiaci in ea influentis: & tamen quomodocunque hæc speciosa dicta sunt, & mira ingenii subtilitate adstruuntur; nihilominus tamen, quod exploratum quodammodo esset, offendimus in omnibus auctoribus nihil. Futilem igitur, absurdamque astrologorum scientiam recentiores medici prædicant, quia illi incerta, quæ ne umbram quidem veritatis habent, in Medicinam invehere immiscereve conati sunt. [65]

XVIII. Sed, ut expleam & concludam sententias, videtur mihi esse generalis quidam astrorum in tellurem influxus, & non singularis. Nam nec Sol nec Luna, ut supra §. XI. ostendi, seu singulatim seu conjunctim sumpti, caussæ sunt omnis generis tempestatum, quæ quotannis aliæ atque aliæ propemodum incidunt; sed reliqua sidera & suam contribuunt virtutem, ut aut serena, aut nubilosa, aut pluviosa, aut ventosa, aut calida, aut frigida, temperatave sit tempestas. Quæ diversæ anni tempestates quoque a veteribus sedulo observatæ sunt: Usus quippe eos docuit, quod, prout eæ variant, ita etiam plurifarii morbi exoriantur. Eccam caussam, quapropter mutabilitatem aëris, ventorum, &c. annuatim fere ad ortum aut occasum quorundam

[63] Is peculiarem in lucem edidit librum, quo docet, sub qua Orbis signiferi constellatione, quævis herba medicinalis sit complexa, colligenda, & alii alia admiscenda.

[64] In Pharmac. Med. Chym. Cap. IX. Habentur & ibi res, quæ sub ditione cujusque stellæ errantis cadunt.

[65] Et medici longe celeberrimi terruncii fecerunt astrologorum de curandi ratione monita & præcepta ut Manardus Libr. II. Epistol. I. *Medici recte sibi & ægrotis consulent, si quoties vacuandum videtur, lotium magis, quam astrum inspicient: & venarum pulsationem potius, quam stellarum observabunt configurationem.* Imo, inter plerosque recentiores medicos convenit urgente necessitate non differendam esse in posterum diem sanguinis missionem, purgationem &c. in corpore ægri instituendas operationes, quamquam unus atque alter Astrologiæ sectator contrarium sustinuerit. Uberius ac fuse de his egerunt *Langius* Epist. XXXV. &, a Rejes Elysio jucund. quæst. Campo. Q. LXXV. §. 18. 19.

[66]

dam siderum, evenientium diligentissime percontati sint. Non vacat mihi impræsentiarum diutius hisce immorari; cæteroqui assertum meum auctoritate Hippocratis, [66] Adamantii, Ætii, &c. [67] possem planum facere.

[66] Libro de aëre, aquis & locis: & libr. Aphorism. Sect. III. a §. I. ad §. 24.

[67] Vide Ætij. tetrabibl. I. Serm. III. cap. CLXIII. & CLXIV. Item Oribasii Collect. libr. IX. cap. II., & IV., quæ ab illo ex Antyllo excerpta. Traditur in his aeris differentia, secundum menstruum Lunæ cursum in Zodiaco, ut & differentia aëris in unoque die. cap. VII. & IX. agit de ventorum natura. cap. IIX. de ortu & occasu siderum.

DISSERTATIO VIII.

DE

Arte Gymnastica frictione & Balneis.

I. PRisci ante Herodicum exercitationes corporis magni faciebant, eisdemque præcipue utebantur eum ad finem, ut corpori robur & incolumitatem conciliarent: corpora enim socordia torpescunt. Herodicus autem, quum esset pædotriba & valetudinarius, ut auctor est Plato, [1] Gymnasticam Medicinæ junxit, liberavitque se ejus adminiculo a morbo lethali, quem quibuscunque remediis curare frustra antea adorsus fuit; veruntamen deliciæ meæ Hippocrates Herodici conatum culpat, [2] quod is videlicet adnisus fue-

[1] In libro de Republ. Dial. III.

[2] De morb. popularib. lib. VI. Licet hoc loco Hippocrates exercitationes in curandis febribus damnaverit: inde sane non efficitur nullum earum usum esse in valetudine tuenda. Contrarium apparet e libro III. de Diæta, ubi Hippocrates eas homini, incolumitatem corporis exoptaturo, injungit. Ita enim scribit. *Laboribus quoque ac cursibus circularibus exerceri oportet, & cursibus rectis revertentibus: modicis multo tempore, & deambulationibus in umbra, lucta autem in pulvere, quo quam minime excalescat. Verum volutationes in pulvere meliores sunt, quam cursus circulares. Frigefaciunt enim corpus humores evacuans. A cœna deambulandum non est, sed saltem sur-*

fuerit per præcepta Gymnasticæ febres solvere. Quid? quod asserit Herodicum febrem habentes circuitibus, luctis, multisque fomentis interfecisse: hanc enim male esse indolis, inimicamque fami, luctis, circuitionibus, cursibus, frictioni: immo eundem ejusmodi corporis exercitationes jubentem laborem labore cumulasse.

II. Præter eas exercitationes, quas Hippocrates recenset, Galenus commemorat luctam, pancratium, pugilatum, cursum, pytilissare, in plethro decurrere; umbratilis pugnæ meditationem, summis manibus certare: Saltum, disci jactum, coryco, pila vel parva vel magna, ut & halteribus, institutas corporis fatigationes, vociferationes, &c. Antyllus, quem Oribasius excerpsit, memorat insuper ambulationem, gestationem, equitationem, Cricilasiam, natationem, gesticulationem, ingressum per loca sima. [3] Hæc & similia corporis exer-

surgendum: *mane vero deambulationibus utendum.* Non modo in hoc libro, sed etiam in II. de Diæta commemorat varia exercitia, & utilitatem, quam corpus, si illa debite adhibeantur, inde percipit. Nomina eorum hæc sunt. Cursus longi, recti, revertentes, equestres indefiniti, curvi, circulares: quorum aliqui exutis vestibus velociter peragebantur: dictis adde concussiones, commotiones, & allevationes, luctam cum oleo vel in pulvere, micationem per summas manus, manuum ad Rhytmum motionem, follem, fricationem, volutationem in pulvere, & spiritus detentionem. Ἐλαιώνησιν græci hanc exercitationem vocabant, qua oleo delibuti sese in pulvere volutabant. De quibus *Lucianus* in Gymn. scribit *alii in cœno semet immiscebant, volutabanturque perinde ut sues.*

[3] *Galenus* de valet. tuend. lib. II. cap. XV. dividit corporis exercitia in tres classes, ut (1) in ea, quæ cum celeritate citra vehementiam & robur (2) quæ cum vehementia quadam, & (3) quæ robore quodam perficiuntur. Sub prima classe comprehenditur (α) cursus: (quem tamen Antyllus apud *Oribasium* Medic. coll. libr. VI. cap. XXII. quoniam est deambulatio vehemens & concitata, inter vehementes numerat exercitationes) plurifariam autem cursum fieri: esse enim ejus quandam speciem, quam recta ad anteriora fieri: aliam in posteriora, quem cursum vocari recursum: aliam in orbem; quem circumcursum. Et *Lucianus* de gymnasiis. *Neque vero*, scribit, *cursus in loco plano aut solido conficitur, sed in profunda arena, ubi nulla firmitate planta figi potest, aut sustentari, neque suffulciri promptum est, cadentibus subinde ad singulos passus pedibus.* (β) Umbratile certamen, de quo *Oribasius*. d. libr. cap. XXIX. *Oportet autem non solum manibus cum umbra depugnare, sed etiam cruribus: ac interdum tanquam salientes, interdum vero tanquam calcibus cadentes.* Ejus-

Ejusdem generis est, Galenus quod cap. XVIII. refert, ἀκροχειρισμός, cum duo summis manibus concertant. cap. XXX. dicit gesticulationem, quæ etiam species exercitationis erat esse mediam, inter choream & umbratilem pugnam. (γ) Exercitatio, quæ per corycum. i. e. folle, & magna ac parva pila instituitur. *De folle pugillatorio Oribasius* cap. XXXIII. ex Antillo memorat, *quod is in corporibus imbecillioribus grano ficulno, aut farina: in robustioribus vero arena impleatur: nec non ejus magnitudo ad vires corporis & ad ætatem accommodetur. Suspenditur autem in gymnasiis superne e culmine, tantumque a terra distat, ut fundum ad ejus, qui exercetur umbilicum pertineat. Hunc utrisque manibus tenentes, qui exercentur, primum quidem quiete, postea vero vehementius gestant, ita ut ipsum recedentem consequantur, & iterum redeunti cedant violentia compulsi, postremo vero eum e manibus rejicientes emittunt, ut cum revertitur, vehementius corpori adventu suo occurrat. Ad extremum vero in sedem suam sæpissime restituendo demittunt, ut ex congressu, si non valde advertant, retrocedat. Ex quo fit, ut quandoque manibus occurrant, dum propinquat, quandoque vero pectore, manibus passis: quandoque vero, iis ad terga revolutis.* Præter dictas a Galeno pilæ species Oribasius. cap. XXXII. enumerat medias, & vacuas. Parvæ pilæ magnitudinis esse tria genera, ex unoquoque genere unam extare exercitationem. Quandam enim valde parvam esse, & eos, qui in ea exercentur, corpore maxime elato ludere, & colludentes manus manibus proxime admovere. Alteram pilam esse paulo majorem, qua etiam homines uti, & cubitos cubitis ludendo immiscere, nec corporibus mutuo hærere, nec annuere, sed variis modis moveri, & propter varios pilæ ictus atque motus, huc atque illuc digredi. Tertiam vero pilam, dictis majorem, distantes inter se homines ludere: sed in ea, statariam partem esse & motoriam. Eos, qui manent, pilam emittere cum vehementia, & continuitate, brachiaque & oculos juvare: in motoria vero brachia & oculos pariter juvare; sed cruribus etiam propter cursum, & spinæ propter inflexiones, quæ currendo fiunt, commodum accedere. Exercitationem porro, quæ a magna pila oritur, non modo a superioribus differre pilæ magnitudine, sed etiam manuum figura: nam in superioribus summas manus semper humiliores humeris teneri: in hac vero capite altiores. Quandoque etiam summis pedibus vadere, ut manus extollant: quandoque etiam saltare, quum pila supra eos fertur. (δ) Ἐκπλεθρίζειν est, ut Galenus habet, cum in plethro. i. e. in sexta parte stadii aliquis prorsum retrorsumque vicissim, idque sæpe, in utramque partem sine flexu cursitans, unoquoque cursu breve quiddam de spatio demit, quoad denique in unico congressu constiterit. (ε) Πιτυλίζειν est, si quis summis pedibus ingrediens, tensas in sublime manus, hanc antrorsum illam retrorsus celerrime moveat. (ζ) Celeres tandem motus sunt, circumvolutis nobis velociter vel solis vel cum aliis. Potest & solis cruribus, idque erectus, ac uno loco consistens celeriter exerceri; subinde quidem retro tantum transiliens: interim vero crurum utrumque vicibus referens. Secunda exercitationum, secundum Galenum cap. XIX. classis, complectitur exercitia vehementiora, ut (α) discum mittere. (β) Saltare, cujusmodi exercitatio fiebat, ut *Oribasius* cap. XXXI. ex Antillo habet, circumflexis cruribus, ita ut calcibus nates attingerent; quandoque cruribus alternatim inflexis, ut calcibus nates peterent: quandoque vero utrisque uno & eodem tempore. *Lucianus* de *Gymnas.* *Alii alibi omnes accelerantes in pulvere,*

veluti currentes subsiliunt eodem in loco permanentes, & in altum prosilientes calce lacessunt aërem. Sic etiam transiliebant fossa, grandia plumbi pondera in manus habentes. (γ) Jaculari, quale exercitium, eodem Luciano scribente, instituebant vel hasta in longum projicienda, vel globo æneo tereti, in parvi scuti figuram formato, neque lorum neque baltheum habente: quemadmodum gravem, sursum manu extortum jaculabantur in aerem, certaminis caussa, qui eum quam longissime projiceret. (δ) Agitari celeriter gravi armatura tectus. (ε) Vociferari, cujus exercitationis magister *Phonascus* dicebatur. De hoc exercitio Antillus apud Oribasium cap. IX. *Qui doctrinæ expers est, vociferando dicat, quorum meminerit, quæque clara, & multas habere lenitatis & asperitatis mutationes, videantur. Sin autem versus sciat, Jambicos dicat, & tertius locus elegiæ detur, quartus modulis, numerisque. Qua in re etiam præstat memoriter recitare, quam legere. In primis autem vociferandum est, vocem quam gravissimis fieri sonis potest producendo, tum ad acutissimos eandem dirigendo: deinde, quum non multum in acuto sono permansum sit, retro vicissim paulatim reflectendum, vocem diminuendo, donec ad gravissimum, a qua ductum initium est, revertatur.* (ζ) In numero tandem magnarum exercitationum refertur quoque Cricilasia. De qua Oribasius cap. XXVI. *Sit Crici vel circi diameter minor, quam sit hominis longitudo, ut ejus altitudo ad mammas usque perveniat: neque impellatur per longitudinem, sed etiam errando. Esto autem ferreus auriga, qui ansam ligneam habeat. Nonnulli tamen tenues cricos rotæ adjectos supervacaneos esse putaverunt: veruntamen non ita se res habet, sed stridor ex eis ortus hilaritatem & voluptatem animæ parit. In initio autem rectos impellere cricos oportet: ubi autem corpus incaluerit, atque inane sit factum, tum exiliendum & discurrendum: sub finem vero, iterum recti impellendi sunt, ut statum, quem exercitatio paravit, tueamur.* Seb Tertia denique exercitationum Classi habentur exercitia robusta & opera. Cum aliquis fodit, remigat, bajulat, vel simile opus grave perficit. In horum numero *Galenus.* cap. XVII. habet etiam acclivem ambulationem, & Antillus apud *Oribasium.* cap. XXXV. ingressum per loca sima. Cæterum Antyllus, cujus fragmentum extat apud *Oribasium* coll. libr. VI. cap. XXI. statuit, Ambulationem, quæ auxilii caussa suscipitur, & multam, & contentam esse debere: tum crura impariter movenda, calcibusque incedendum, tum pectoribus pedum cum poplitum contentione ambulandum: ac initio quidem quiete, postea vero vehementius, & rursus vicissim remittendum. Idem memorat robustam deambulationem, quam anhelosis ex usu esse: memorat inambulationem, quam cum intentione crurum, aut calcibus incumbendo fieri: item ambulationem intentam, acclivem, declivem; ambulationem in campis, in terra molli, in arena, in locis domus superioribus, in locis tabulis stratis, in rore, in locis avium volatu frequentatis: ambulationem prope mare, vel circum flumina, & stagna, in aprico, sub tecto, Borea, Austro, Zephyro, vel Apeliote, flante; & suam cuique quomodocunque peractæ inambulationi peculiarem virtutem, adsignat. Porro huc spectat, si quis per funem manibus apprehensum scandat; quin etiam si quis fune arrepto, aut etiam pertica, sublimis ex ea pendeat. Item halterum jaculatio. De quibus Pausanias. libr. V. *Sunt halteres athletarum libramenta, circuli oblongiore figura: illa quidem non prorsus in ambitum circumducta. Nam qua parte manibus prensantur ansulas habent: intra quas digiti, uti intra clypeorum lora, inmittuntur.*

Differre

exercitia partim in Gymnasio, [4] partim foras, sanitatis tam tuendæ, quam labefactæ recuperandæ caussa peragebantur. verbi caussa memorabo quædam, quæ a Methodicis præscribebantur in *lenimento* vel declinatione cephalææ, adhibendam

Differre autem has inter se auctor est Antillus apud Oribasium cap. XXXIX. libri sæpe sæpius a me allegati. Nam vel separatim mitti manibus extensis & circumactis: vel teneri solum in protensione manuum plerumque quiescentium, & brevi motu agitatarum: & iis ipsis, qui exercentur, introeuntibus, & æque, ac pugiles concutientibus: vel quum ii, qui exercentur, manus ad spinam jaculando inflectunt. Pertinet etiam huc Palæstra, quam Oribas. cap. XXVIII. dispescit in vehementem, placidam & erectam. Instituebatur autem luctatio vel in arena vel in cœno. Luctatores enim nudi prius radebantur, vel se mutuo radebant, ac oleo alter alterum inungebat. Deinde alter cum altero congressus omnifariam luctabatur, ut alterum deorsum in cœnum adigeret. De quo luctamine plura apud Lucianum, id pugnæ genus salse perstringentem, in Dialog. de Gymnas. & apud Galenum sanit. tuend. libr. II. cap. VII. Pancratium tandem huc etiam referendum est, in quo, teste *Luciano*, homines, pulvere conspersi, erecto stabant corpore, ac semet verberibus mutuis onerabant, & calcitrabant in tantum, ut aliquando sanguis proflueret. Superest gestatio, quam Antillus apud Oribasium cap. XXIII. dicit mediam exercitationem inter motum & situm partium corporis quiescentium. Celsus libr. II. cap. XV. varia genera gestationum recenset. Gestationum etenim levissimam, esse navi vel in portu vel in flumine: vehementiorem in alto mari navi, vel lectica aut scamno: acriorem vehiculo. Atque hæc ipsa & intendi & leniri posse. Si nihil horum est, suspendi lectum debere, & moveri: si ne id quidem est, at certe uni pedi lecti funiculum subjiciendum esse, atque ita lectum huc & illuc manu impellendum. Si quis memoratarum exercitationum utilitatem in Medicina scire aveat, is citata loca Galeni & Oribasii pervolvat. Etenim, si ego singula recensere vellem, nimis multa hoc loco a me perscribenda essent.

[4] Quod ita dictum est, teste *Isidoro* Orig. libr. XVIII. cap. XVII. & seq. quia juvenes nudi exercebantur in campo, ubi sola tandem pudenda operibantur. Gymnicus ludus autem erat velocitatis ac virium gloria. Ludorum gymnicorum erant quinque genera, ut saltus, cursus, jactus, virtus atque luctatio. Mercurialis, Ioubertus de Gymnas. cap. VI. & *Baccius* de Thermis libr. VII. cap. V. hæc quina enumerant, luctum, discum, jactum, cursum, & pugilatum. Dies, quo quinque genera artium ludo exercebantur, teste Paulo Diac. e Festo Quinquertium, & Græce πένταθλον, vocabatur. Qui in his cunctis excellebat, pentathlus, teste Ioubertο, & Mercur. libr. I. cap. XIV. qui in luctu & pugillatu, pancratiasta appellabatur. Verum Baccius vult παγκρατιαστὴν vocatum, qui omnibus vicisset. Per vocabulum virtutis Isiodorus significat immensitatem virium, quas aliquis & labore & pondere corporis edidit.

dam duxerunt vectionem pro viribus ægrotantis portatoria sella procuratam: & si æger non nimis debilis, manibus hominum aut animalium actu vectionem esse instituendam æquali motu in loco lucido & mediocriter calido. Ac si temperata & sine flatu aëris qualitas fuerit, tunc etiam sub cœlo adhibendam gestationem. Sed longitudinem loci esse observandam, ne frequenti reversione vehiculi circulatus gressus vertiginem inferat ægrotanti. Tunc etiam deambulationem adhibendam, sed primo tardam, dehinc medio tempore fortiorem, atque paulo concitatiorem extentis cruribus. Quibus vero caput fuerit plurimum relevatum, iis etiam lectionem ante ambulationem esse adhibendam, sed deinde leniter summissa voce: *tum exercitium atque unctionem, quæ æqualiter corpus moveant atque curent, ut vestitos faciamus currere, nudos vero cum frictione perungi. Tunc manus suo motu exercere vel certe luctationem jugem facere, adhibito gymnaste, doctore, cujus præceptis pareat, adhibitis etiam iis rebus, quæ implere & commovere caput valent, ut sunt ea, quæ cum jactatione plurima corporis fieri jubentur, nec non etiam circulatos ductus atque retrogressus cum saltibus.* [5] Etenim motu densa laxari Aurelianus putat, & retenta tenuari. [6] A deambulatione levi cephalæa laborantem jubet perungendum, hoc est ex superioribus ad inferiora membratim deductis manibus defricandum. Sic enim capitis densitatem, quæ videbatur illata, solvi, cum inspiratio facilis totum per corpus fuerit effecta. Sed, ut ad exercitationes redeam, cujuscunque exercitationis finis, Celso auctore, [7] plerumque debet esse sudor, aut lassitudo, quæ citra fatigationem sit: idque ipsum modo minus modo magis faciendum est: Galeno autem auctore, [8] constitutus exer-

[5] *Cæl. Aurel.* Morbor. Chronic. libr. I. cap. I.

[6] Idem Morb. chronic. libr. I. cap. I. Et acutor. morb. libr. II. cap. XL. scribit omnem motum efficere viarum raritatem.

[7] Lib. I. cap. II.

[8] De sanit. tuend. passim, cumprimis vero lib. II. cap. XXIII. & *Ægineta* lib. I. cap. XVI. & XVII. & *Oribasius* libr. citato. Exercitationi tamdiu insistendum, dum & corpus intumescit &

exercitationibus terminus habetur respirationis alteratio, quod si ea nondum mutata, signum hoc est exercitii imperfecti.

III. Antequam autem aliquis se exercitationibus dictorum medicorum tempore accingeret, opus erat ipsi frictio, quam præparatoriam appellitabant, eademque calefaciendi corporis caussa instituebatur, fiebatque, primum mollis: mox vero exercitationem aggressuro, dura: [9] exantlatis autem exercitationibus iterum eundem oportebat frictionem subire, quam apotherapeuticam vocabant, atque hæc plusculo oleo, cum spiritus omnimoda retentione, peragebatur. [10]

IV. Non

& color floridus apparet, & motus prompte, æquabiliter & concinne eduntur, & sudor cum calido vapore mistus cernatur. Inhibendam vero exercitationem, quamprimum aliquid horum fuerit mutatum. Gymnastæ enim, & non pædotribæ, (qui modo, quicquid motuum in palæstra perficiebatur, noverat) erat, callere omnis generis exercitationum qualitates, & quid quisque motus tum in valetudine secunda tuenda, tum in adversa redintegranda, in omnis generis ætatum & conditionis hominibus, efficere valeat, vid. cap. XXI. & XXII. dicti libri. Cæterum veteres, qui de arte Gymnastica scripserunt, plurimum ratiocinati sunt de lassitudinibus, ex exercitiis contractis. Commemorat namque Galenus cap. VII. lib. III. tres simplices, & quatuor compositas: capite XIV. autem lassitudines quatuor simplices; & undecim compositas. Primam ex simplicibus vocat ulcerosam, quam ex recrementorum tenuium simul & acrium copia fieri: secundam *tensivam*, affectionem hanc contingere circa musculos & nervos, in quibus tensionem cujusdammodi exercitatos persentire: tertiam *inflammativam*, in qua velut contusas aut inflammatas eos sentire partes, & hanc accidere, excalefactis musculis, aliquid de circumfusis sibi supervacuis recrementis, attrahentibus: quartam denique gracilitatis; generari hanc, musculis ultra modum siccatis, adeo ut denudatum corpus appareat squalidum ac contractum, & ad motum pigrum. Reliquarum undecim nominationes a Galeno non traduntur. Traditur vero non modo ab eo in libr. IV. sed etiam breviter ab Ægineta. lib. I. cap. XX. quarumcunque simplicium lassitudinum curatio.

[9] Vel ita secundum *Æginetam* lib. I. cap. XV. frictio præparatoria instituebatur. Ante exercitia corpus moderata frictione, linteis facta, oportebat calefacere. Deinde oleo fricabatur nudis manibus, donec probe calesceret, & mollitum esset corpus, & florido rubore ruberet, & ad tumorem perductum esset. Eadem fere habet *Oribasius* Coll. medic. libr. VI. cap. XVII. & XV. item Ætius. tetr. I. serm. III. cap. I.

[10] *Galenus* de sanit. tuend. lib. III. cap. II. monumentis prodidit. Omnis exercitationis, probe peractæ, partem postre

IV. Non medicorum, sed servorum, antiquitus erat homines fricare. Ab initio enim frictus non tanto artificio instituebatur, quanto postmodum Prodico Selymbriæ nato, Iatralepticen instituente, reunctoribus quoque medicorum ac mediastinis vectigal inveniente, cœptum est. [11] Tanta deinceps hominum subtilitas fuit, ut ungue fricari, quia cum ratione fiebat, singulare artificium putaretur. Is Prodicus tamen non primus fricationum species invenit, sed longe ante eum Cous noster, cujus auctoritas etiamnunc viget, imo apud posteros perennabit, cum quadruplicis generis fricationum diffe-

postremam dici apotherapiam, eamque duplici consilio suscipi, & ut excrementa expurget, & ut corpus de lassitudine tutum reddat. Priorem caussam etiam exercitationi communem esse, quoniam solidas animalis partes firmet & excrementa expurget. Proprium tamen apotherapiæ scopum esse, ut lassitudinem, quæ succedere immodico exercitio solet, summoveat atque prohibeat. Cujus finis, ut exercitati compotes fierent, oportebant frictiones, quæ per alios cum celeritate administrabantur, adhiberi: imo plurimum manibus fricandum, quo nulla corporis pars nuda relinqueretur, & cum his una, tum ipsarum, quæ fricabantur, partium tensionem, tum etiam spiritus cohibitionem. Oleum quoque fricando corpori largiter erat circumfundendum: huic enim potentiam esse tensa remittendi, & actione vehementiore fatigata, emolliendi. Media igitur fricatio erat mollis duraque, quam etiam mediocrem appellabant. Perficiebatur autem fricantis manibus valenter injectis, ita ut earum compressio proxime ad duram frictionem accederet: cæterum pinguedinis copia & velocitate movendi eatenus remissis, ut plane mediocris evaderet. Ut autem, quicquid excrementorum inter cutem & subjectam carnem residet, per cutim expellatur, haud exiguam apotherapiæ portionem esse spiritus detentionem, rebantur gymnastæ: quam quidem effici tensis omnibus thoracis musculis: iis vero, qui sub septo sub abdomine sunt, remissis. Secundo loco habebant eam spiritus cohibitionem, quæ mediocriter eos musculos, qui in abdomine sunt, tendit. Eum ad finem itaque falciarum circumactus fiebant, tendente se ad singulas eo, qui fricabatur, non tamen cum omnibus pariter se vertente, quum neque continuos motus neque vehementes ei contingere ex apotherapia conveniret. Proinde tum sæpe revolvere, tum sæpe hoc ipso tempore progymnastem mutare oportebat, sæpe ipse a tergo gymnastæ incumbens, atque utrumque crus per vices ei circumplectens, idque cum tensione aliqua non urgente, ab aliis, qui commode contrectarent, fricabatur. Usum hujus aphotherapiæ vide apud Galenum d. libro & Oribasium cap. XVI. d. libri.

[11] Ut *Plinius* H. N. lib. XXIX. cap. I. & lib. XXVIII. cap. IV. habet.

[12]

differentiam ſtatuit atque ſuam quibuſque virtutem adſcripſit. Ait enim hic vetuſtiſſimus auctor Medicinæ, [12] frictione, ſi vehemens ſit, durari corpus: ſi lenis, molliri: ſi multa, minui: ſi modica, impleri. Hippocratis ſententiam fuſius ab Aſclepiade, in eo volumine, quod communium auxiliorum ſcripſit explicatam, Celſus [13] auctor eſt. Theon Gymnaſtes ſex, & Galenus novem, frictionum qua qualitate qua quantitate differentias, tradit. Ille qualitates bipartitus eſt, ut in duram inque mollem: harum unamquamque vero iterum diviſit tripartito, ut in paucam, multam & mediocrem: Hiſce igitur multiplicatis oriuntur antememoratæ ſex frictionum differentiæ. Galenus autem dictis duabus qualitatibus adjunxit inſuper tertiam, quam mediocrem vocavit, eandemque tripartitam, ratione quantitatis ſtatuit, paucam ſcilicet, multam, & mediocrem: quæ tres, dictis ſex quantitatum differentiis, ſi additæ fuerint, efficient novenas fricationum ſecundum Galenum differentias. Equidem fuerunt aliqui veterum, qui ſtatuerunt differentias in frictibus eſſe, ſi quis ſub dio, vel ſub tecto; vel in balneo, vel ante balneum, &c. in locis, frictus fuerit; adhæc fricationes inter ſe differre reſpectu materiæ, qua parctæ fuerint: aliuſmodi enim frictionem eſſe, quæ plurimo, vel modico, vel plane nullo, oleo: atque quæ manu tantum, vel etiam pulvere intermixto; & rurſus, quæ aſpero vel molli linteo, perficiatur. Verum enim vero Galenus tot enerratas fricatuum differentias ſuſque deque habet, exceptis iis, quæ ad paulo ante dictum novenarium numerum redigi queunt. [14]

V. Cæ-

[12] In libro κατ' ἰητρεῖον, a Galeno. cap. v. lib. II. de San. tuenda, citato.

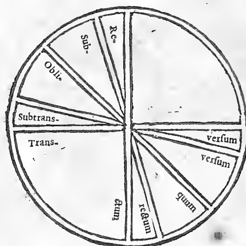
[13] De Re Medica lib. II. cap. XIV.

[14] De his fuſe *Galenus.* in d. l. a cap. VI. uſque ad XII. & eadem habent *Oribaſius* fere coll. med. lib. VI. cap. XVII. & *Ægineta.* lib. I. cap. XVIII. Libet judicium Celſi noſtri d. l. de tot frictionum ſpeciebus prolatum in medium afferre. *Quas tamen ſpecies*, literis prodidit, *ſi quis curioſius æſtimet, quod jam ad Medicum non pertinet, facile intelliget, omnes ex una cauſſa pendere, quæ demit. Nam adſtringitur aliquod eo dempto, quod interpoſitum, ut id laxeretur, effecerat: & mollitur eo detracto, quod*

V. Cæterum fricatio quoque institui assolebat secundum variam posituram vel situm corporis. Interdum namque ex usu esse autumarunt, si transversum: aliquando, si *subtransversum:* subinde, si obliquum, rectum vel *subrectum*, manu ductum, in fricando observarent. [15] Deinde erant etiam, qui numero finiebant, quoties aliquis perfricandus esset; sed non audiendos eos esse, Celsus [16] auctor est; id enim ex viribus hominis potius colligendum esse. Etenim si is perinfirmus fuerit, satis esse si quinquagies: si robustior ducenties esse faciendum: inter utrumque deinde, prout vires sint. Quo fieri, ut etiam minus sæpe in muliere, quam in viro: minus

quod duritiem creabat & impletur non ipsa frictione, sed eo cibo, qui postea usque ad cutem digestione quadam relaxatam penetrat.

[15] En Exemplar, ut plurifariam frictio ad manuum ductum perficiebatur, quod delineare curavi e *Galeni* cap. III. lib. III. de Tuend. valet.



[16] Cap. XIV. lib. II.

nus sæpe, in puero vel sene, quam in juvene, manus dimovendæ sint. Iatrolepticorum munus erat, hæc & similia, quæ vel ad frictum vel ad unctionem necessaria, curare, ut artificiose perficerentur.

VI. Veteres frictionem ab unctione distinguebant, autumabantque, quod plurimum interesset inter hanc & illam In unctura enim, corpus vel ejus pars, unguento delibuta, leviter pertractabatur: durius autem fiebat, si fricatio erat peragenda. [17] Per mihi mirum sanè visum est, unctiones & frictiones, quas tamen sani æque ac ægri quondam magni faciebant, hoc tempore perraro in usu esse, & oblivioni, hominibus se paulatim iis desuescentibus, fere tradi. Sed instabilitas mentis humanæ caussa est, ut, quod firmum stabileque in actionibus hominum esset, nihil reperiatur; verum omne, quale quale fuerit, vicissitudinem tandem subeat.

VII. Et balneorum, quibus veteres tam superba sumptuosaque ædificia destinabant, [18] eadem conditio est. Equidem apud

[17] *Celsus* Capite jamjam citato. *Præterea, ungi etiam in acutis & recentibus morbis oportet, in remissione tamen, & ante cibum: longa vero frictione uti, neque in acutis morbis, neque increscentibus convenit, præterquam, quum phreneticis somnus ea quæritur.*

[18] Quorum rudera etiam nunc variis in locis conspiciuntur. Structuram, quæ apud Romanos solennis erat, vide apud *Vitruvium* de Architect. lib. v. cap. x. Agrippa, ut auctor est Dion. *Cassius*. lib. III. Sudatorium fecit Laconicum. Id genus balnei ita vocari, quoniam hic tum nudari corpora, & inungi oleo præcipue videbantur. Idem, teste *Plinio* H. N. lib. XXXVI. cap. XXV. in thermis, quas Romæ fecit, figlinum opus encausto pinxit: in reliquis albaria adornavit: non dubie vitreas facturus cameras, si prius inventum id fuisset. Si quis plura, quæ ad magnificentiam, quam Romani in adornandis balneis adhibebant, attinent, desiderat, is legat *Senecæ* Epistolam LXXXVI. & Cælii *Plinii*, Epistolam VI. ad Apollinarem lib. V. *Galenus* lib. X. cap. X. Meth. Med. auctor est, Balneum ex partibus varia facultate præditis compositum. Ingredientes enim primum in aëre versari calido, postea in aquam calidam descendere, mox ab hac egressos in frigidam, postremo sudorem detergere. Posse autem primam ejus partem materias per totum corpus tum calefacere, tum vero liquare; præterea, quæ inæqualia sunt æquare, &c. Secundam Balnei partem, si quis in sicco corporis affectu ea utatur, posse madorem utilem solidis partibus immittere. Tertiam posse, ubi quis frigida utatur, totum corpus refrigerare, & cutem densare, & vires firmare. Quartam vero, corpus per sudores citra refrigerationis noxam vacuare. *Langius* lib. I. Epist. L. arbitratur, Balnea publica, excepto apodyterio,

apud Mohammodanos potissimum hoc ævo, quia lege sancitum est, ut munditiei studeant, balneæ in usu sunt; at non tantum apparatum balnearium, quantum apud veteres erat in more positum, habent. Præter munditiei seu lavandi studium vix Mohammodanis alius est scopus, ut balnearia frequentent: cum veteres insuper ea adirent sudandi, fricandi, inungendique caussa. Quid? quod & ægrotantes, non paralytici, claudicantes, scabiosi, &c. vitio nervorum vel cutis externæ laborantes tantum, ut hac ætate tales ad Thermas præcipue ablegare solemus; sed febricitantes, &c. solebant sibi auxilium a balneis petere. Antiqui timidius iis utebantur, Asclepiades audacius: tamen Celso [19] monitore, hic quoque habenda virium ratio est: neque committendum ut per æstum anima deficiat, sed maturius æger auferendus, curioseque in vestimentis involvendus est; ut neque ad eum frigus aspiret, & ibi quoque, antequam aliquid assumat, insudet.

VIII. Nec calida tantum, sed etiam frigida veteres sæpe sæpius usi sunt ad complurium morborum curationem. Antonius Musa cum fratre Euphorbio sæpenumero ægris auctores fuerunt, ut frigidam usurparent, & hanc quidem subinde a balineis. [20] Prior fratrum Cæsarem Augustum, gravi morbo affectum, frustraque Medicorum opem diu implorantem, tandem lavacris frigidis, frigidisque potionibus, sanitati restituit. Marcello autem ægrotanti, Musa parili modo Medicinam faciente, mori necesse erat, [21] Abolescebat postea aliquandiu dicta lavatio frigida, donec civitatem Romanam

rio, quatuor casulis composita; quarum unamquamque peculiarem aquæ, seu aëris calefacti, aut refrigerati, gradum nactam. Apud Romanos erant etiam Balneæ pensiles, quas, ut *Plinius*. H. N. lib. IX. cap. LIV. narrat. Sergium Oratam primum invenisse. Siquis de thermis, quarum usum Romani magni faciebant, plura scire avet, is adeat *Baccii* libr. VII. cap. VI. IX. & seq. de thermis: item Iouberti libellum de balneis.

[19] Lib. II. cap. XVI.

[20] Ita *Plinius* H. N. Libr. XXV. cap. VII.

[21] Ut monumentis prodidit *Dion Cassius* lib. LIII. & ex hoc Xiphilinus.

[22]

manam Charmis Massiliensis invasit, damnatis non solum prioribus Medicis, verum & balneis: frigidaque etiam hybernis algoribus lavari persuasit. Mersit ægros in lacus, videbantur senes consulares usque in ostentationem rigentes. [22] Damnabant tamen insequentes medici talem lavationis frigidæ abusum; verum, quia experimentis confirmatum erat, lavacrum frigidum subinde ex usu fuisse, ideoque Galenus, [23] Agathinus [24] aliique veterum medicorum præcepta monitaque posteris dediderunt, qui lavatio frigida rite instituenda sit, atque perficienda.

[22] Hoc pacto scribit *Plinius*. H. N. lib. XXIX. cap. I. Et Caribæi lavationem frigidam magnifaciunt in catarrho & aliis morbis teste *Rochefort* Hist. de Antilles. libr. II. chap. 24.

[23] Cap. VI. libr. III. de tuend. valetud.

[24] Cujus fragmentum extat apud *Oribasium* Med. Coll. lib. X. cap. VIII. Cæterum veteribus etiam in usu erat siccatio per arenam. Quo pacto autem ea, & quibus in affectibus secundum Herodotum sit instituenda, vide *Oribasii*. d. l. cap. IIX. Idem Herodotus, ut e cap. IX. X. & XI. apparet, adhibebat subinde in curandis omnis generis affectibus vel insolationem, aliquando fomentum ex prunis, seu carbonibus ignitis, institutum

DISSERTATIO IX.

DE

Anatome.

I. Quandoquidem hoc tempore nullus feracior in Medicina locus, nec uberior, quam de Anatome; placet originem ejus & progressum, usum & abusum breviter exponere. Licet per vocabulum anatomes Graji dissectionem quamvis, in primis vero membrorum, significent: [1] Medici tamen eodem declarant abditarum partium, quæ ex animalis cujusdam dissectione comparatur, con-

[1] Vide *Scapula* Lexicon in voce *Τέμνω*.

contemplationem. Confectionis vero species duas statuerunt veteres: alteram ex industria vel in viventibus vel in mortuis, & vel in totis, vel in partibus partium occultarum gratia a Dogmaticis tradi: alteram casu addisci, ut ex vulnere magno quo cuipiam illato, qua specie soli empirici utebantur. [2]

II. Si quis animam revocaverit ad ultima Medicinæ tempora, deprehendet idem anatomen, quamdiu Medicinam, qui e familia Asclepiadarum exercerent, per manus parentes liberis tradidisse, quare hi postquam a teneris unguiculis a majoribus sic instituti atque imbuti essent, nec lectione nec scriptione indigebant. Græci tales vocabant πεπαιδευμένους, id est a pueris instructos. Excedente autem arte e familia Asclepiadarum opus erat posteris, ne anatome oblivioni traderetur, præcepta secandi vel cadavera vel viva animalia monumentis tradere. Primum Dioclem fuisse, attestatur Galenus [3] qui confectionis viam literis prodidit, quem diu postea Marinum esse subsecutum: imperfectam tamen & parum perspicuam dissecandi rationem esse, quam Marinus libris divulgavit.

III. Dubitant nonnulli, an cadaveris hominis confectio unquam ante Aristotelem fuerit instituta? siquidem is in opere talentorum multorum mercede famoso, (Stagyritem enim rumor increbuit, Athenæo auctore [4] ab Alexandro donatum fuisse.

[2] Hæc e Finition. Galeno adscriptis. At Introduct. Galen. adscr. cap. XI. *Anatome abusive quidem dicitur etiam exteriorum corporis partium & particularum commemoratio, quæ verbis unius cujusque ipsorum naturalem situm, ordinem, usum, quem animanti præbent, propriam cuique illorum appellationem: proprie vero anatome interiorum cum sermone explicatio dicitur. Siquidem oculis eas indicatas esse, anatome non est, sed cujusque notitiam ex sermone ac verbis accepisse, & naturales actiones, quo modo ipsas obeant, didicisse præterea; quam invicem communionem viscera aliæque corporis partes per venas habeant.*

[3] De Anatomic. administrationibus libr. II. cap. I. & II.

[4] Deipnosophistar. libr. IX. Non mirum profecto est Aristoteli ad quinquaginta volumina, quæ de animalibus condidit tam magnis sumptibus opus fuisse. Siquidem jussu Alexandri magni regis cupidine inflammati, animalium naturas noscendi aliquot millia hominum in totius Asiæ Græciæque tractu, Aristoteli, summo in omni doctrina viro parebant, inventa novaque, quæ ad animalium naturas spectarent, cum eo communicabant, teste *Plinio* Hist. Natur. libr. VIII. cap. XVI.

[5]

fuisse talentis octingentis. i. e. secundum Causoboni calculum quadringentis & octoginta millibus aureorum ad impensam condendis iis libris de animalibus necessariam) commemorat [5] hominum partes interiores esse in primis minus certas & incognitas, quamobrem cæterorum animalium partes, quarum similes sunt humanæ, esse considerandas. Sed si quis animo attenderit ad morem Ægyptiorum, qui mortuos demptis ex cadavere visceribus oleo cedrino, opobalsamo &c. pollingebant, ut eos ab interitu corruptioneve vindicarent, non ægre judicabit pollinctores, quamquam incuriosius fortassis cadavere viscera, mollesque, corruptioni facili obnoxias, partes, exemerint; habuisse tamen cujusdammodi viscerum structuræ, positus, &c. cognitionem. [6] Plinius [7] literis prodidit, succum raphani prodesse, quando phtisis cordi intus inhæreat, remedium hocce compertum esse in Æypto, *regibus corpora mortuorum ad scrutandos morbos insecantibus.* Sed, quia non constat an a prioribus, an a posterioribus e Ptolomæorum familia, regibus istiusmodi corporum mortuorum investigatio sit instituta, asserere idcirco non audeo, num ante Aristotelis ætatem cadaverum sectio a regibus instituta, nec ne sit? Syncellus Chronograph. pag. 54 edit Paris. ex Africano & Eusebio memoriæ quidem prodidit Athot, Menes Theeinitæ Dynastiæ I. Ægyptiorum regis Filium, Memphi regiam extruxisse, quemque de anatome, medicum enim eundem fuisse, perhibent scripsisse: verum enimvero quin ejusmodi scripta, quæ tempore ante dictorum auctorum per orbem circumferebantur, suppositia & conficta ut Enochi ut Hermetis &c. fuerint, eccui non dubium erit? Democritum quidem, auctores referunt,

[5] Libr. I. cap. XVI. Histor. de animalib.

[6] Quo pacto pollinctores apud Ægyptios cadavera condiderint tradit *Herodotus* in Euterpe, item *Diodor. Sicul.* libr. I. cap. XCI. ubi eos, qui cadavera condiunt, vocat *taricheutas.* Et auctor Introduct. Galeno adscript. cap. I. scribit *Ex cadaverum confectione, quam in condiendis iis asservandisque habere moris erat, multa etiam, quæ manu administrantur, apud primos medicos inventa esse videntur.*

[7] Natur. Histor. libr. XIX. cap. V.

runt, [8] exta rimatum, ut posteritas mederi doloribus interioribus posset: constat enim inter eruditos, non modo eundem mentem suam versasse ad brutorum, sed etiam ad hominum, naturam expiscandam. [9] De Hippocrate dubium & controversum est, sunt qui ajunt, [10] sunt qui negant [11] Pausanias auctor est, [12] inter Apollinis dona esse perveterem ex ære effigiem hominis, cui diuturno morbo, carne consumpta, sola ossa essent reliqua: hancque effigiem, Delphios asseverasse, ab Hippocrate medico dedicatam. At enim vero quoniam scripta Hippocratis perlegenti multa occurrunt, quæ non ita in hominibus, quemadmodum ille putavit, inveniuntur, dubia ratio est, num unquam cadaver humanum dissecuerit? aut, sin fecerit, quin fuerit negligenter factum. Quid? quod Stagirita, eodem capite, cujus verba paulo ante protuli, post paulo subjungit; *Homo plurimum cerebri, proportione magnitudinis, ac humidissimum habet, continent id membranæ duæ: altera ossi adhærens valida: altera ipsum cerebrum attingens, infirmior*, &c. quod de homine non potuit affirmari, nisi fuerit capitis apertio facta. His adde, quæ sequenti capite habet, *Cor hominis*, scribit, *tantum in sinistram partem vergere*, &c. Et iterum, *Est hominis lien suillo similis, sed specie angusta & longa*, &c. Et rursus. Hominis jecur est rotundum ac simile bubulo, &c. Tandem librum primum his verbis clausit. Partes hominis tum interiores has talesque & ad hunc modum haberi, perspectum est. Porro alibi locus est Aristoteli, [13] quem e Synnesi medico Cyprio, ortum

[8] *Ammianus Marcellinus* Histor. libr. XXVIII.

(9) Ut apparet ex Epistola Hippocratis ad Damogetum. Quin etiam *Laertius* lib. IX. memorat Democritum de Peste, de febribus, deque iis, quæ ex morbo tussi agitantur: item prænotiones, & de victus ratione scripsisse. Quæ cum ita sint, efficitur his rationibus eundem omnimodam corporis constitutionem habuisse perspectam.

[10] Ut *Riolanus* in Antropograph. l. I. c. 4.

[11] Ut *Clericus* dans l'histoire de la Medic. part. I. livr. 4. chap. 4. & part. II. livr. I. chap. III. & chap. VI.

[12] Libro X.

[13] Hist. anim. lib. III. cap. II.

[14]

ortum & progressum venarum describente, excerpsit. Item locum allegat e Diogene Apolloniata, ubi hic distincte venarum hominis mentionem facit. Nimirum quo pacto eæ per universum corpus, perque pleraque ejus viscera distribuantur & propagentur, Iterum alibi [14] Aristoteles locum e Polybio, venarum quarundam in corpore distributionem, memorante, excerpsit. Hæc & similia, quomodocunque fuerint, abunde probant, Anatomen quoque in hominibus ævo Aristotelis institutam, & non Herophilum, quem Tertullianus [15] false appellat dicterio lanium, qui sexcentos exsecuit; ut naturam scrutaretur, qui hominem odiit, ut nosset: neque hunc inquam, neque Erasistratum, illorum temporum æqualem, primos fuisse, qui cadaveris humani sectionem instituerunt.

IV. Quamquam ex supra dictis appareat Ægyptios & eos, qui e stirpe Asclepiadis antiquissima nati erant, anatomes cognitionem habuisse: Chalcidius tamen [16] anatomes inventionem Alcmæoni, Platonis ætate philosopho nobilissimo & clarissimo, Pythagoræ discipulo, acceptam refert. Præclari non modo in Medicina, verum in anatome nobiles erant in primis Herophilus & Erasistratus, qui, ut Celsus [17] memoriæ mandavit, nocentes homines a regibus ex carcere acceptos, vivos inciderunt, consideraruntque etiam spiritu remanente ea, quæ natura ante clausisset, eorumque posituram, colorem, figuram, magnitudinem, ordinem, mollitiem, læ-

[14] Ejusdem libri capite III. & cap. IX. scribit. Hominum etiam renes bubulis similes sunt, quippe qui tanquam compositi ex multis renibus exiguis constent: neque æquabiles sunt quomodo renes ovium cæterorumque quadrupedum, habentur.

[15] Libro de Anima.

[16] Comment. in Timæum Platonis. Et *Diog. Laert.* libr. VIII. scribit Alcmæonem Pythagoræ auditorem, plurimum in Medicina versatum fuisse: sed non commemorat eundem sectioni animalium, abs quorum esu Pythagorici abstinebant, operam dedidisse: imo studiose mortuorum attactum, ne se pollurerent, devitabant. Quæ cum ita sint, conficitur ex his, Alcmæonem præceptoris placita neglexisse, aut Chalcidium ei tribuisse, quod verosimile non est.

[17] In Præfat. lib. I.

[18]

lævorem, contactum, processus deinde singulorum, & recessus, & sive quid inseritur alteri, sive quid partem alterius in se recipit. Porro ratiocinabantur dicti auctores, neque enim cum dolor intus incidit, scire quid doleat, eum, qui qua parte quodque viscus intestinumve sit, non cognoverit: neque curari id; quod ægrum est posse, ab eo, qui quid sit ignoret. Et cum per vulnus alicujus viscera patefacta sunt, eum, qui sanæ cujusquam colorem partis ignoret, nescire quid integrum, quid corruptum sit. Ita ne succurrere quidem posse corruptis, aptiusque extrinsecus imponi remedia, compertis interiorum & sedibus & figuris, cognitaque eorum magnitudine. Erasistrato debemus vasorum lacte refertorum, quæ reperit in hœdorum mesenterio, inventionem. Galenus quidem [18] eum falsi incusavit, verum Asellius ea præterito seculo deintegro inveniens ostendit Galenum ista oscitantem hallucinatum fuisse.

V. Verum enimvero quomodocunque veterum anatomes cognitio & scientia fuerit; Galenus tamen [19] asserere non dubitat, neminem tempore superiore ea, quæ vere in anatome apparent, diligenter pertractasse: quinimo libros eorum, qui anatomicos se ipsos vocaverunt, plenos esse innumeris erroribus. Suadet igitur Naturæ speculatori, ut libris anatomicis haud fidem tribuat, sed propriis oculis; aut ad se accedat, aut cum aliquo eorum, qui secum versati sunt, conversetur. Galenus utique magnam scientiam in Philosophia, Medicina, Anatome, ratione temporis, quo vivebat habebat; multaque Secula postea sic viguit Galenicorum nomen, ut nulli alii docti viderentur Veruntamen quam multa sunt deinde ab aliis inventa, quæ ejus scientiam fugerunt. Fabritius ab Aquapendente seculo decimo sexto inter alia reperit valvularum in venis

[18] *Galenus* de anatomic. administ. libr. 7. cap. XVI. In tractatu an sang. in arter. natur. contin. cap. V. Locum ex Erasistrato citat. *Nam si abdomen*, scribit, *& interiorem membranam divisérimus, arterias in Mesenterio plane conspiciemus: in hoedis quidem nuper natis lacte refertas: in adultis animalibus diversas.*

[19] De usu part. corp. tuen. libr. II. cap. 3. & 7.

[20]

nis fabricationem, quam tamen curatius exposuit Paulus Servita Venetus. Hunc perhibent primum excogitasse sanguinis circuitum, quem illum Harvæo, ejus sententiam postea variis argumentis & demonstrationibus planius & apertius declaranti, ostendisse. Quotusquisque inficiabitur Vesalium, qui primus Galeni errores coarguere ausus est, & Casserium, & Eustachium longe Galeno in anatome excelluisse. Quotusquisque ignorat seculum decimum septimum& sequens, quo vitam agimus, fuisse hominum navorum & industriorum, experimentissimorum & diligentissimorum ferax. Ex tam multis liceat mihi in lucem proferre Fallopium tubæ Fallopianæ, Pecquettum receptaculi chyli communis & inde emergentis ducti *thoracici*, & Virsungum ductus *pancreatici*, & Rubbeckium vel Bartholinum vasorum lymphaticorum, Stenonem ductuum *salivalium* superiorum majorum, & Nuckium ejusdem generis ductuum minorum, Ruyschium arteriæ *bronchialis* & membranæ *arachnoedeæ* &c. inventores. Swammerdamum ferunt primum tradidisse modum omnis generis corporis vasa cera vel sevo colorato infarciendi, & carnosas partes spiritui balsamico immergendi, ut citra putredinem diutissime custodiri possent. Cæteros, ut & Anatomicorum de rebus a se inventis altercationes, ne nimius videar, sciens prætereo.

VI. Galenus quidem majorum incuriam & inscientiam Anatomes vituperavit; verum recentiores nec illi, in Medicina inque Anatome quondam celeberrimo, pepercerunt, exprobraruntque rerum anatomicarum negligentiam, & imperfectam notionem rudemque confectionis rationem. Apparent hæc ex iis, quæ Du Fagon, Regis Galliæ comes archiatrorum literis tradidit. [20] Frustra aliquem operam dare corporis humani conservationi, scribit, nisi habuerit perfectam Anatomes cognitionem. Veram autem Anatomen, vult, distinguendam esse ab illa, quæ tempore Galeni erat nota: ideoque minime acquiescendum in cognitione figuræ, coloris, princi-

[20] Thesibus Parisiis habitis, quas *Andry* operi suo de vermibus inseruit, unde hæc rursus in latinum transtuli.

cipum viſcerum ſitus, tendonum, ut & maſſæ muſculorum carnoſæ: ſiquidem hos Anatomicos non plus ſcire, quam lanios, vel coquos, partium, ferculis delicatis aptarum, callentes; verum enim verò medicum oportere potius perſcrutari, quicquid maxime abditum, atque anquirere de primis principiis, viſcera componentibus. Nempe ſtilo ſeu inſtrumento gracillimo minima quæque vaſcula eſſe dilatanda, animo expiſcandi, glandularum prope innumerabilium, & vix conſpicuarum, multiformia cribra, quibus omnis generis humores a ſanguine ſecernuntur, colantur, aliorſum amandantur. Deinde debere eundem exiliſſima nervorum filamenta perſequi, ut inde addiſcat eorundem diſtributionem per omnis generis corporis partes, atque mutuum, quod invicem habent, commercium. Adhæc ſumma oculorum acie obſervandam eſſe muſculorum texturam; quin & beneficio microſcopii inſpicere oportet cavitates, ductus ſpirales, cellulas, &c. quas a fibris tenuiſſimis formari, eum ad finem, ut, cognita dictarum partium exilitate fragilitateque, judicare poſſit, quænam pars aut rupturæ patiens ſit, aut conſervationi: &, quod conſequens eſt, quæ cauſſa, vel adverſæ, vel ſecundæ valetudinis. Nec ſatis eſſe vidiſſe hæc, admonere pergit Nobiliſſimus Fagon, in cadaveribus duntaxat, in quibus modo ſtructuram & poſitum partium ſolidarum conſpici; ſed etiam viſcera animalium viventium eſſe exploranda, animo diſcendi quærendique conſervationem functionum corporis, ut eæ miro conſenſu fiant: itidem fluidarum ſolidarumque partium, quibus machina viva compoſita eſt, pugnam ſeu cujuſcunque modi motionem, agitationem, renixum. Item quomodo fluidæ in ſolidis contentæ, has niſu quaſi continuo impetant: & iterum quo pacto ſolidæ reſiſtant violentiæ fluidorum, quæ continue in latera illarum impingere ſoleant.

VII. Verum enimvero multi medici & olim & nunc addubitant, quin Clinici tam uberes fructus, quos recentiores anatomici promittunt, ex Anatome adeo laborioſa capere poſſint. Nam confeſſa res eſt, ajunt, corporis humani partes triplicis generis

ris esse, solidas utpote, fluidas continentes: dein fluidas, quas juxta ac in solidis, vasis suis contineri: & tum demum impetum facientes, quas solemus spiritus appellare. Et hæc est, vetustissima ab Hippocrate [21] tradita corporis humani divisio. Jam negari haud posse, instant, Anatomen ostendere, quo pacto partes solidæ inter se cohæreant, qua figura, quo positu &c. dotatæ sint. Præterea miram venarum, arteriarum, nervorum, omnis generis vasculorum, glandularumque per universum corpus distributionem: quin & liquoris, in canalibus glandulisque variis contenti, formam externam; denique variorum viscerum obstructiones: vel aliquampiam corporis partem exulceratam, putrefactam, calculo, polypo, vermibus vel similibus corporis vitiis refertam. Hæcque omnia, concedunt partim Physicis, structuram in primis corporis animantis, quatenus organicum est, considerantibus, partim chirurgis ad luxata membra vel fracta ossa restituenda, & ad viscerum, ut & aliarum corporis partium, vulnera sananda scitu maxime necessaria esse. Ignorata namque Anatome, Chirurgus erit minime aptus ad terebrationem cranii, Laryngotomiam, Paracenthesin, & similes periculi plenas operationes perficiendas. Verum enimvero quantum ad medicos, qui medicationi ægrorum interiori operam navant, attinet, statuunt, distinguendos esse morbos ab externa violentia vel prava conformatione ortos ab iis, quorum caussa proxima est sive in humoribus corporis, sive in spiritibus: si illos aliquis secum considerarit, hunc non repugnaturum putant, Anatomen monstrare partem vel locum affectum, quandoquidem caussa evidens est, quæ illos produxerat; sin vero hos, quorum vitium scilicet latet in humoribus seu in spiritibus, tum multum dubitant, an Anatome caussam morborum continentem medicum practicum docere possit: siquidem istiusmodi caussa in obscuro posita est, atque nequit ullo Anatomicorum instrumento, quamquam oculos habuerit eruditos, indagari. Exem-

[21] In libr. 6. de morbis popularibus.

Exemplis non opus eſt, quia res per ſe ſatis plana eſt. Enimvero inter medicos convenit, conjectura potiſſimum, & uſu juvantium ac nocentium debere ea inveſtigari; & præterea quotuſquiſque medicorum gloriari audet, ſe ſcire cauſſam febrium tum continuarum, tum intermittentium, morborum contagio contractorum, convulſionum, &c. Nonne confiteri cogimur ignorantiam noſtram, & heic loci Theoriam Medicam omnimoda ambiguitate premi: quam, vellem, nos ſuperare poſſe.

VIII. Sed inſtant & urgent anatomici præter ſe neminem meliora, recenſitorum morborum explicationi inſervientia, tradidiſſe, ſe enim, facta cadaverum innumerabilium ſectione, exploraſſe inveniſſeque modo hoc, modo illud viſcus, &c. corporis defuncti partes fuiſſe ulceribus, calculis, &c. refertas. Suæ induſtriæ acceptas variorum viſcerum obſtructiones, putrefactiones, multarum partium rupturas, inflammationes, ex quibus crebro gangræna ſphacelusque exiſtunt, referunt. Se tandem ſæpiſſime demonſtraviſſe ſanguinem, cæteroſque corporis vaſa permeantes humores, multimodis ab indole naturali degeneraſſe.

IX. Ad quæ reſpondent adverſarii. Concedimus, inquiunt, nos talium obſervationum adminiculo cauſſam mortis diſcere, vel ultimum morbi effectum; ſed ex his non diſcimus cauſſam antecedentem, quæ hoc produxit. Illius impetum Practicus, in quantum potis eſt, ſupprimere debet, ne hujuſmodi funeſtum effectum producatur. Damus præterea, pergunt, anatomicos poſſe generales cauſſas afferre, v. g. ſolidarum partium exulcerationum auctorem eſſe humorem acrem, in dictis partibus abductum vel ſeparatum: obſtructiones viſcerum fieri plurimum a ſanguine craſſo, aliove humore tenaci, per canaliculas, circuitui deſtinatas, permeare neſcio, &c. At enimvero rationalem Practicum, ajunt, priuſquam ejuſmodi acritudinem corrigere poſſit, ſcire debet, cujus generis ea ſit: quoniam vocabulum Acrimoniæ longe inter ſe diverſiſſimas res ſignificat. Alia enim correctione opus eſſe, ſi *alkalicum*; alia, ſi *muriaticum*; alia, ſi acidum, humores vitiarit. Eandem conditionem eſſe reliquorum, quæ etiam

gene-

generatim afferuntur. Quod fupereft, Anatomes cognitionem Medico practico neceffariam putant: Aft fe non perfpicere, dicunt, quod, fiquis juxta celeberrimi *Fagonis* præcepta corpus humanum didicerit, is tum poffit melius ægrotanti fecundum rationem medicari, quam, qui ejufmodi minutiffimis, curiofitati humanæ tantum fatisfacientibus, fuperfederit. Neminem ignorare, quanto temporis fpatio, quanto indefeffo opere, quantis fumptibus, opus fit cuipiam, antequam ea, quæ a recentiffimis Anatomicis docentur, addifcere poffit; fupereffe plura, & fortaffis utiliora, Medico, victum atque amictum lucraturo, fcitu neceffaria. Neceffe enim eft, fcire initium, progreffum, & finem morborum, eorundemque differentias, figna falutis & Lethi: &, in qua cardo rei vertitur, curationem e triplici Medicorum fonte, diætetico videlicet, pharmaceutico & chirurgico, hauriendam. Medicos profecto habere latiffimum difcendi campum, cui aliquando per totum vitæ curriculum immorari oportet, priufquam labris primoribus cuncta, quæ ab iis intelligi defiderantur, attingere poffint. Et, mea quidem fententia, nemo poteft effe omni laude cumulatus medicus, nifi erit dictarum rerum fcientiam confecutus. Sed majus eft hoc quiddam, quam homines opinantur, & pluribus ex artibus, ftudiifque collectum. Quis enim aliud in maxima difcentium multitudine, fumma magiftrorum copia, præftantiffimis hominum ingeniis, infinita propemodum caufarum varietate, ampliffimis Medicinæ propofitis præmiis, effe cauffæ putet, nifi rei quandam incredibilem magnitudinem ac difficultatem. Hinc perpauci funt, me ipfe de magno numero non excipio, qui de plena perfectaque Medicinæ cognitione gloriari queunt. Veruntamen negari etiam non poteft, multa effe ad ipfam artem Medicam proprie non pertinentia, fed eam modo adjuvare excitando artificis ingenium. Sub horum cenfu eft quoque ifta Naturæ rerum contemplatio, quæ, quamvis non faciat medicum aptiorem, tamen Medicinæ reddit profectum. [22] Et, ut brevis fim, reor, ad ipfam curandi rationem, utcumque ali-

R 3

[22] Ita *Celfus* in Præfat. libr. 1.

aliquis eam secundum variorum Medicorum hypotheses aggressus fuerit, nihil plus conferre, quam experientiam.

X Cæterum nequeo mihi temperare, quo minus quorundam, de ipsa anatome gloriosius loquentium, inscitiam reprehendam. Asserunt enim Anatomen esse clavem, partem principem, imo fundamentum totius Medicinæ, sed eos, qui tantam artis venditationem ostentant, magno in errore versari, facile is animo comprehendet, qui superiora & posteriora Medicinæ tempora inter se contulerit. Antiquissimis enim temporibus plerosque omnes, quin dicam ad unum omnes, qui medica tractarunt, rei Anatomicæ rudes fuisse nullus dubito. Empirici veteres, & Chinensium cujusvis seculi Medici, in facienda Medicina inclyti, Anatomen reprobabant. Ecquem fugit rationalis Medicinæ princeps *Hippocrates* in arte Medica longe celeberrimus, quem tamen constat in Anatome parum versatum fuisse. Eadem ratio est omnium Dogmaticorum ad seculum decimum septimum usque, qui quamvis non nisi vulgaria in anatomicis scirent, nihilominus tamen ægris tam bene prospereque medicinam adhibebant, quam recentiores tot decantatis inventionibus divites. Errant igitur, qui censent Anatomen esse partem primariam vel fundamentum Medicinæ. Nam si illa ita esset comparata, oportet Anatomes imperitos vel nescios minus habiles esse ad ægros curandos, quam anatomicos: imo anatomicos debere illis in morborum curatione longe antecellere, quod tamen neu usus quotidianus neu ratio huc usque evicit. Quid? Si Medicina est ars, quæ in corpore sano conservando, & in morboso restituendo, versatur, ut eam omnes medici finiunt, neu videtur mihi ulla ratio, quæ evincat exercitatissimum quemque anatomicum solo artis suæ subsidio posse alterutri Medicinæ fini satisfacere. Facit quidem Anatome ad qualemcunque corporis conditionem cognoscendam; sed id faciunt quoque Physica, Mechanica, Hydrostatica &c. quas scientias tamen nemo ea propter inter medicinæ partes unquam retulit. Nec veteres, sive Medicinam in tres partes, ut Diæteticam, Chirur-

rurgiam & Pharmaciam; sive in quinque, ut Physiologiam, Pathologiam, Semeioticam, Hygieinen & Therapeam, diduxerint, nunquam Anatomes, tanquam peculiaris Medicinæ partis, mentionem fecerunt. Ex quibus dictis, cum ita se habeant, colligitur, Anatomen inepte partem primariam vel fundamentum Medicinæ vocari, injusteque in numero Medicinæ partium referri.

DISSERTATIO X.

DE

Secta Empiricorum.

I. Expositis hucusque iis, quæ generatim ad Medicinæ ortum & progressum spectant, restant sectæ, earundemque auctores & decreta sigillatim tradenda. Propositum mihi est hoc capite docere, qualis quandoque fuerit secta Empirica, de qua apud veteres sæpe sæpius fit mentio. Verum in principio moneam, necesse est, Medicos Empiricos olim bene, verum nunc temporis male, audire. Peccant autem plerique nunc temporis viventes ignorantia vocabuli, cum eos, qui olim circumforanei, circulatores, &c. nominabantur, etiam appellatione Empiricorum dignos censeant: quum e diverso magnis potius intervallis distinguantur.

II. Empirica, quæ etiam Græce vocabatur *Teretice* & *Mnemoneutice*, [1] propter observationes & memoriam pariter, quibus sectatores potissimum operam dabant, occupata erat in experientia, unde & nomen sortita est. Inter conditores historiæ Medicæ non constat, quisnam primus sectæ hujus auctor fuerit: aliis Philinum Coum, Herophili discipulum: aliis

[1] *Galenus* de sectis cap. 1.

aliis Acronem Agrigentinum, Empedoclis æqualem, ut Empirica Rationali secta antiquior esset: aliis Serapionem, tanquam sectæ auctores, memorantibus. [2] Utut sit, mihi tamen videntur, qui primum medicinam morbo faciebant, in usu tantum & experimentis disciplinam posuisse.

III Scio equidem complures contendere Pythagoram, Thaletem, aliosque Philosophos Medicinæ insimul rationali operam navantes, Acrone antiquiores; concludere ideoque Dogmaticam vetustiorem, quam Empiricam esse. Verumenimvero mihi Empirica videtur antiquior. Medicinam namque, cujusmodicumque ultimis temporibus fuerit, arbitror, totam experimentis deductam ortamque, subinde aliorum interitu, perniciosa discernentem a salutaribus. Quod etiam Empirici tempore Celsi [3] professi sunt, repertis videlicet Medicinæ remediis, homines deinde cœpisse de rationibus eorum disserere: nec post rationem Medicinam esse inventam, sed post inventam Medicinam, rationem esse quæsitam. Nam ne agricolam quidem, aut gubernatorem disputatione, sed usu, fieri Tantum abest, ut medicus possit.

IV. Mirantur multi quid caussa fuerit, quare empiricorum antiquorum scripta prorsus extincta deperditave sint, cum tamen ista secta habuit auctores longe clarissimos. [4] Præter ante memoratos, celebres fuere Apollonii duo, pater & filius, uterque Antiochia oriundus; deinde Menodotus, Sextus, [5] Theutas, Bachius, Heraclides, Zeuxis, &c. [6] Quantum ad me attinet, caussam hujus jacturæ, reor, nullam

[2] Vide *Celsum* in præfat. lib. I. *Plinium*. H. N. cap. I. lib. XXIX. & Galenum de Sectis. cap. I. & in Introductione cap. IV.

[3] In modo memorata Præf.

[4] A *Conringio* quidem introd. in art. Med. cap. II. §. VII. Scribonius Largus & Marcellus Burdegalensis, quorum scripta etiam nunc extant, in grege Empiricorum annumerantur: sed eum per errorem lapsum fuisse, & dictos auctores potius in familiam dogmaticorum cooptandos, evici in Dialogo de opt. Medic. secta in coll. Medic. subjuncto.

[5] Hos memorat *Galenus* in introd. cap. III.

[6] Quorum mentio fit apud *Galenum* in libr. VII. aphorism. LXV. Hippocratis libr. II. cap. VII. Meth. Med. Claris in Empirica auctoribus adnumerat eriam

lam aliam fuisse, quam quod ultimi Empiriæ asseclæ ambirent famam rationalium medicorum, conarenturque rationes tam caussarum morborum, quam curationum ægrorum, tradere. Factum inde est, posteaquam simili modo ut Dogmatici Medicinam profiterentur, ut, coalita utraque tandem secta, Empiria plane obsolesceret. Qua inveterata, mirum non est, quare posterioris ævi medici, contempta tum temporis Empirica, præclarorum quamvis virorum scripta, non magni tamen fecerint. Et, cum præter hæc apud posteritatem, usque ad seculum sextum & decimum, in studio Sapientiæ Aristoteles, inque Medicina Galenus, primas tenerent duntaxat; non admiratione afficior, spretis posthabitivisse usque adeo reliquorum multo clarissimorum doctrina juxta & scriptis; quod nemo posterorum ferme id sibi negotium dederit, ut inveterascentia aliarum sectarum scripta, iterum describenda curasset, sicque ab interitu ea vindicasset.

V. Erat hoc in more positum institutoque veterum empiricorum, ut brevissimas rerum declarationes, non definitiones, sed descriptiones, nominarent. [7] Quamquam hæc modo verborum controversia fuerit, placet tamen Empiricorum qualemcunque descriptionem Experientiæ tradere. Experientiam dicebant, esse ejus, quod sæpenumero & eodem modo visum est, observationem atque memoriam. [8] Theutas, celeber

adnumerat etiam Theodam, Glauciam, Caliclem, Didorum, Heraclidem & Lycum.

[7] Vel illustrationes vel delineationes. Ita *Galenus* lib. IV. cap. I. & II. de Differ. Pulf. & subfigur. Emp. cap. VII. Imo nauci habebant definitiones, quia primus, qui rem cognovit, eam cognovit sine definitione. *Sextus* Empiricus, qui hanc controversiam uberius libr. II. Pyrrhon. hyp. cap. XVI. diremit, falsè cavillatur cum his, qui res per se notas definire conantur v. g. siquis ab aliquo sciscitari velit, an occurrerit ipsi homo insidens equo & canem ducens: his verbis *O animal rationale mortale intellectus & scientiæ capax occurritne tibi animal visibile, latis unguibus, scientiæ politicæ capax, habens conglobationes firmatas super animali mortali, hinniendi facultatem habenti, quod secum ducit animal quadrupes latrativum.*

[8] *Galenus* de optima secta. cap. IX. vel ut habet *Sextus* Emp. adv. Mathem. cap. VII. *Experientia est diuturus usus & operans absque arte & ratione, positus in sola observatione & exercitatione.*

[9] De subfig. Empir. cap. VII.

ber Empiricæ auctor, breviter quidem Experientiam descripsit, eandemque utpote esse rei evidentis observationem; verum tamen ejusmodi descriptionem docet Galenus [9] esse vitiosam: mavult autem paulo ante a me traditam esse substituendam, quæ est descriptio Experientiæ generalis: singularem autem Experentiam vocabant, quod aliquis ἀυτοψία, i. e. proprio intuitu, deprehenderit. Et, quemadmodum ex complurium hominum experientia singula experimenta originem duxere, ita ipsam artem Medicam, a plurimis experimentis ortam, Empirici profitebantur. Comprehensionem censebant esse veram ac firmam rei alicujus cognitionem: Incomprehensibilium rationem illi e diametro esse oppositam: hanc dissensionum, & de rebus obscuris contentionum, caussam esse. [10] De cætero statuebant nos sensus ducere ad experientiam, fieri eandemque proprio contuitu, vel observatione: dein historia, ac congruo de re simili ad similem transitu, quem μετάβασιν vocarunt, Celsus videtur hanc expressisse per *confert similitudo*. Autopsiam Empirici rei evidentis cognitionem non tantum, verum etiam Experientiam vocabant. Alii statuebant autopsiam esse memoriam quandam eorum, quæ sæpe ac eodem modo visa fuerunt: [11] Historiam autem describebant, quod ea sit rerum circa eadem sæpius probatarum narratio. [12] Transitio porro de re simili ad similem, sit iter ad experimentum. [13] Differentiam tamen & Dogma-

[10] *Galenus* de Sectis cap. III. §. 12.

[11] De Sectis cap. II. & cap. I. §. 3. & de optim. secta cap. IV. §. 5.

[12] De optim. sect. cap. XI. & de subfig. Empir. cap. VIII. Historiam alii, esse voluerunt enunciationem eorum, quæ visu percepta sunt: alii enunciationem eorum: quæ evidenter appareant: alii enunciationem propriæ intuitionis.

[13] De subfig. Empir. cap. X. Caussabantur autem Empirici se transitu ad simile indigere, quoniam plurima & pene infinita essent, in quibus observationes erant faciendæ; & opem ferentia essent quoque infinita, ac nemo posset, in omnibus aut plurimis observare. Præterea dixerunt se transitu ad simile uti, nonnunquam ab auxiliis ad auxilia: nonnunquam a locis ad loca: nonnunquam ab affectibus ad affectus. Ab auxiliis quidem ad auxilia, quando mespilum vice cotonei dysentericis exhibuerint: a locis ad locos, quando ea, quæ in musculosis aut nervosis membris observarunt, talibus etiam applicuerint: ab affectibus

Dogmaticus, & Empiricus in vocabulis agnovere: ille statuebat transitum a rei indicantis natura innotescere: hic vero, ea potius sectari censebat, quæ sensu præcognita fuerint: non quidem quod probabile videatur, simile a simili generari, aut agere, aut pati; sed quod experimento compertum sit, ita se invicem habere, quæ sibi similia sint. [14] Cognitionem præterea, quæ autopsia comparatur, vel fortuitam esse, vel consulto factam. Fortuitam sine humano consilio vel casu evenire, vel natura: casu, ut, si quis occipitis dolore ægrotans in ambulando titubaverit, atque adeo involuntarie ad frontem alliserit, indeque propter aliquantum sanguinis, e vena frontis manantis, stillicidium juvetur; Natura autem accidere, si febrem habens, ob hæmorrhagiam narium, confestim a morbo liberetur. [15] Juvantia itaque & lædentia vocabant Naturalia. [16] Consultam denique ab intuitu cognitionem esse, quando aliquis, aut insomniis suadentibus, aut aliunde arbitrio ducto, volens ad experimentum venerit, v. g si febricitans sitim explendi gratia coactus, sive aquam biberit, sive mala granata comederit, a febri ita liberatus fuerit. Dictis duobus experientiam comparandi modis, restat tertius, qui imitatione acquiritur, dicendus. Imitamine igitur comparari Experientiam ponebant, ubi aliquispiam id, quod semel atque iterum ac sæpe effectum conspexit, imitatus fuerit, idemque in iisdem morbis plurimum conducibile invenerit. [17] Hujusmodi repetita effecta

tibus autem ad affectus ita transiverunt, veluti cum remedia, ad sanguinis effluvium probata ad hæmorrhoi morsum accipiantur. Ita *Galenus* de optim. secta ad Thras. cap. XIII. Idem de Sectis. cap. I. §. III. Erat quoque Empiricæ artis quandoque non incongrue de opposito transire ad oppositum, ubi scilicet similia universa incassum fuerint tentata: quod quidem a Dogmatico omnino alienum erat. Idem *Galenus* hæc habet in libro de subfiguratione Empirica. cap. X.

[14] *Galenus. ibid.* cap. X.

[15] Ibidem cap. II.

[16] *Galenus* de sectis. cap. I. §. 2.

[17] Non ita frequenter tamen, ut jam semper ex alio consequatur. Sufficere enim, prætendebant Empirici, ut vel plerumque vel utrovis modo vel raro contingat. Galenus de subfig. Empir. cap. II.

fecta autem judicabant præcepta appellari: a multis vero in unum fasciculum collectis præceptis Medicinam, cum antea vaga instabilisque esset, artis formam tractu temporis indeptam esse. [18] Adhæc esse τριβικὴν, quo vocabulo significari, tritam Experientiam, quam a disciplina, experimentis insistente, ortam, artifices solum usu exercere: Disciplinam vero, quæ in experimentis versatur, vocari, habitum eorum, quæ adeo frequenter evenere, ut theoremata jam inde sint constructa. Theorema nominabant, habitum rei, quam viderunt, cum eventus oppositi distinctione. E. g Id, quod semper eodem modo contingit, oppositum ejus nunquam accidere: Et quod plerumque contingit, ejus contrarium, aliquando quidem, sed raro, evenire. Ejus autem, quod utrovis modo fit, æqualem esse oppositi eventum: sicut illius, quod raro accidit, contrarium frequenter apparere. Quibus fundamenti loco positis, quadruplicis generis theorematum differentias statuebant. Primi generis versari in iis, quæ nunquam: secundi, quæ plerumque: tertii, quæ utrovis modo: quarti tandem, quæ raro contingere soleant. [19] *Syndromen* per eminentiam vocabant concursum eorum, quæ ex longa observatione ita simul convenire comperta sunt, ut incipiant pariter, augeantur, vigeant, declinent, retrocedant. Hujusmodi symptomatum conjunctionem congregationemque morbum nominabant: vel potius in dictorum symptomatum concursu naturam morbi ponebant [20].

VI. Quod vero ad exercitationem usumque medendi attinet, Empirici utique in his inclaruere; siquidem, cum animum modo ad illam applicarent, omissa animalium sive vivorum sive mortuorum sectione, inspectioneque: [21] omissis etiam

[18] *Galenus.* de Sectis. cap. 1. §. 2. Præceptum vel placitum vocabant memoriam eorum, quæ semel atque iterum ac sæpe eidem affectui profuerunt. Ex complurium ejusmodi collectione Medicinam esse ortam, & eum, qui talia collegit, esse medicum.

[19] Idem de subfig. Empir. cap. 11.

[20] *Galenus* de subfig. Empir cap. V.

[21] *Nam colorem*, ajebant, *levorem, mollitiem, duritiem, similiaque omnia non esse talia inciso corpore, qualia integro fuerint,*

etiam obſcuris, ratione tantum inveſtigandis, morborum cauſſis, non potuerunt, quin tandem in Medicina facienda evaderent longe clariſſimi. Poſthæc non illotis, ut ajunt, manibus, juxta ac noſtrates circumforanei temere, & nullo conſilio, Medicinam adminiſtrabant; verum ad præſentium accidentium concurſum reſpiciebant, convenientemque accidentibus curationem, quanquam & morbum & cauſſam ejus ignorarent, animadvertebant. [22] Ejuſmodi enim latentium rerum

rint: quia, quum corporibus inviolatis, hæc tamen metu, dolore, inedia, cruditate, laſſitudine, mille aliis mediocribus affectibus ſæpe mutentur; multo magis veriſimile eſt, interiora, quibus major mollities, lux ipſa nova ſit, ſub graviſſimis vulneribus & ipſa trucidatione mutari; neque quicquam eſſe ſtultius, quam quale quidque vivo homine eſt, tale exiſtimare eſſe moriente, imo jam mortuo. Exempli gratia in medium proferebant uterum, quem ſpirante homine poſſe diduci, prætexebant: minus autem mortuo. *Si quid tamen ſit, quod adhuc ſpirante homine conſpectui ſubjiciatur, id ſæpe caſum offerre curantibus. Interdum enim gladiatorem in arena, vel militem in acie, vel viatorem a latronibus exceptum, ſic vulnerari, ut ejus interior aliqua pars operiatur, & in alio alia ſita. Ita ſedem, poſitum, ordinem, figuram ſimiliaque cognoſcere prudentem medicum, non cædem*, velut Herophilus & Eraſiſtratus perpetrarunt; *ſed ſanitatem molientem, idque per miſericordiam diſcere, quod memorati dira crudelitate cognoverint. Ob hæc ne mortuorum quidem lacerationem neceſſariam eſſe: quæ etſi non crudelis, tamen fœda ſit, quum aliter pleraque in mortuis ſe habeant: quantum vero in vivis cognoſci poteſt, ipſa curatio oſtendat.* Hæc *Celſus* in Præf. lib. I. His adde quæ *Galenus* de ſectis. cap. III. §. XI. habet. *Empirici neque inveniri quicquam membrorum diſſectione concedunt, neque ſi fieret, id arti neceſſarium eſſe: at ne omnino quidem indicationem eſſe, neque aliud ex alio poſſe cognoſci, quia omnia poſtulent ex ſemet ipſis agnitionem: neque id, quod ſuapte natura abditum ſit, ullo ſigno indicari, ac ne ulli quidem arti opus eſſe Dialectica.*

[22] *Galenus* in Introd. cap. II. De cætero periti Empirici non quamcunque ſymptomatum congregationem morbum nominabant, ſed concurſum tantum eorum, quæ ex longa obſervatione ita convenire comperti ſunt, ut pariter incipiant, augeſcant, declinent & recedant. Hujuſcemodi ſyndromen compendii gratia uno nomine, originem ab affecto loco, ducente, nominabant, ut Pleuritidem: ſubinde ab aliqua ſimilitudine, ut cancrum: interdum ab aliquo ſymptomate, ut inflammationem, &c. Syptomatum enim congregationem appellabant Syndromen. v. g. Si quando Empiricus in aliquo advertebat diſtentionem vaſorum, & ruborem & corporis univerſi gravitatem & pigritiam & tenſionem membrorum; concludebat tunc ex hoc accidentium concurſu, ſanguinis miſſionem eſſe inſtituendam. Vide *Galenum* de Subfig. Empir. cap. V. & de multitud. cap. I. Iſtiuſmodi concurſus ob-

rerum conjecturas, ſtatuebant, ad rem non pertinere: quia non interſit, cujus generis morbus ſit, vel quid morbum faciat, ſed quid tollat [23].

VII. Objectabant quidem Dogmatici Empiricis, ſæpe etiam nova incidere genera morborum, in quibus nihil adhuc uſus oſtenderit: ideoque neceſſarium eſſe animadvertere, unde ea cœperint, ſine quo nemo mortalium reperire poſſit, cur hoc, quam illo potius utatur. Verum reſpondebant Empirici, remedia jam explorata eſſe, neque ulla incognita, aut nova, genera morborum reperiri. Quod ſi incidat mali genus aliquod ignotum, non ideo tamen fore medico de rebus cogitandum obſcuris; ſed eum protinus viſurum, cui morbo id proximum ſit, tentaturumque remedia ſimilia illis, quæ vicino malo ſæpe occurrerint, & per ejus ſimilitudinem opem reperturum. [24] Et quantum ad inveſtigationem cauſſarum pertinet, plurimi Empirici eam ab initio flocci fecerunt; Serapion deindè, nec non Menedotus, cauſſas, puta evidentes, ſcrutati ſunt, quos poſtea reliqui ſectatores inſecuti ſunt. [25] Indagabant namque fatigatio morbum, an ſitis, an fames, an frigus, an calor, an vigilia fecerit: an cibi vinique abundantia, an intemperantia libidinis, vel ſimilis in ſenſus incurrens cauſſa. [26] Quid? quod & ratiocinabantur de viribus medicamentorum. Exempli cauſſa nominabo Heraclidem Tarentinum, qui perniciosum judicabat, cataplaſma in phrenitide capiti ſine clyſtere anteceſſo adhiberi, & id quidem pleno corpore, ſiquidem ad caput rapta materia in ſalutis periculum præcipitat ægrum. Ratiocinium quomodocunque fuerit, non dubito tamen Cæl. Aur. orationi aſſentiri, Heraclidem utpote in hoc non

obſervatione invenerunt. Obſervatio deinde memoriam peperit, memoria exrientiam, a qua tandem ars originem duxit. *Idem* de ſubf. Emp. cap. VI.

[23] *Celſus* in Præf. libr. I.

[24] *Celſus* in Præf. lib. I.

[25] *Galenus* de ſubfig. Empir. cap. XII. & VII. Cum his annumerandus eſt Heraclides Tarent. quoniam ſtatuit lethargum fieri multitudine cruditatis, & craſſitudine vel acrimonia humoris. vide *Cæl. Aurel.* acut. paſſ. libr. II. cap. IX. ubi illum nobilem empiricum nominat.

[26] Ita *Celſus* in dict. Præf.

[27]

non suæ sectæ morem servasse, quæ nunquam vasculorum corporis materias attendit: siquidem non solum occultæ sunt, verum etiam plerorumque judicio Empiricorum falsissimæ. [27] Hi enim nullas agnoscebant caussas, nisi quæ in sensus incurrerent: atque hoc cavebant cummaxime, ut ne aliquid propter rationalem consequentiam; sed propter memoriam observationisque evidentiam affirmarent tantum. Igitur rationem Dogmaticam ab Empirica discernere licet, quod illa sit occultarum, at hæc manifestarum caussarum indagatio: [28] illa vocabatur Analogismus, quem quoque Dogmatici describebant, quod is sit comparatio & perceptio caussarum juvantium per similitudinem. [29] Hæc autem appellabatur Epilogismus, quem Menedotus sensui rerum evidentium & memoriæ adjunxit. [30] Epilogismum Empirici describebant, quod sit ratio, quæ id, quod ab intelligentia divertit, in firmam certamque notitiam adducat. [31] Eundem idcirco rationem evidentem esse, arbitrabantur, utilem ad sensibilia, nondum manifesta, invenienda: utilem ad arguendum eos, qui evidentiam rerum impugnent: utilem ad ostendendum, quodnam inter evidentia præteritur: utilem denique ad diluenda sophismata. [32]

VII.

[27] Cæl. *Aurelianus* celer. passion. lib. I. cap. XVII.

[28] *Galenus* de subfig. Empir. cap. VII.

[29] Idem de optim. sect. ad Thras. cap. IX. In prognost. Hipp. Comm. I. §. 9. *Analogismus est ratio, quæ ab evidenti auspicatur, rei obscuræ faciens cognitionem.*

[30] *Idem* de subfig. Empir. cap. XIV.

[31] Ejusmodi descriptio habetur in finition. Med. cap. I. Verum *Galenus* comm. I. §. 9. in pronost. Hipp. dicit *Epilogismus est ratio communis, & omnium assensu conspecta.*

[32] Hunc namque ab evidentibus nunquam abesse, sed cum iis semper versari: longe secus, ac dixi, conditionem rationis esse; quam quidem ab evidentibus initium trahere; verum eandem in ea, quæ perpetuo abdita sunt, desinere. Ideoque varios ejus esse modos, cum ab evidentibus aliquid, quod abditum est, ad aliud accedat: indeque discordiam, quæ dijudicari nequit, oboriri. Hanc indicium incomprehensibilitatis esse dicebant. Comprehensionem vero vocabant, quæ vere ac perspicue cognoscuntur. Præter hæc statuebant, quod incomprehensibile est, id esse caussam dissensionis: siquidem de eo non valemus recte judicare: & rursus dissen-

VII. Supervacuam ducebant considerationem contemplationemque Naturæ, quæ vel conjectura, vel ratione; minime autem ea, quæ sensuum adminiculo, instituitur. Et ego, latentium rerum conjecturas ad Medicinam practicam non pertinere, existimo Etenim secum aliquis reputet velim, num id ad aliquem Praxeos fructum redundet, siquis statuerit, sive hac de caussa concoctionem ciborum in ventriculo intercidere, sive de illa; sive concoctionem esse illam, sive digestionem, sive putrefactionem, sive fermentationem, sive tantum alimentorum attritum. Quid Practici? quid ægrotantis, interest? siquando calluerit quomodo digestio fit, nisi insimul sciverit, quis cibus optime sit digerendus. Hoc scire utriusque eorum magni interest. Neque ad rem pertinere, puto, quo pacto respiratio fiat, cujus quoque aliæ atque aliæ complurium physicorum sententiæ extant; sed quid gravem tardumque spiritum expediat. Eadem reliquarum esto abditarum rerum conditio. [33] Equidem quid succus Scammonei ad purgandum, quid Aristolochiæ radix ad morsus serpentum possit, video; verum cur possit, nescio. Sic ventorum, &c. rationem, quam habeant, non satis perspicio: vim & eventum agnosco, scio, approbo: Quapropter hoc sum contentus, quod, etiamsi, quomodo quidque fiat, ignorem, quid fiat, intelligo. [34]

IX. Sed, ut expediam exitum institutæ de Secta Empiricorum dissertationis, quotusquisque est, qui non admiretur, & indignetur de pudenda quorundam recentiorum medicorum inscitia? qui, dum alii medico vel ob summam inter eos contentionem, vel ob invidentiam uberioris felicioris̃que praxeos Medicinæ, ignominiam maculamve inurere co-

dissensionem inter aliquos obortam rei alicujus incomprehensibilis esse indicium; etenim eam, quæ de rebus obscuris contentio est, posse judicari, negabant: posse autem eam, quæ de perspicuis est. In his enim, cum singula, qualia sint, appareant, si vera loquimur, atque adeo nos veritatis convincant: ita ex adverso nos coargutura, si mentiti fuerimus. *Idem* de sectis. cap. III. §. 12.

[33] Ita Empirici argumentabantur teste *Celso* in Præf. lib. I.

[34] Hæc *Cicero* de Divinat. lib. I.

conantur, assolent eundem appellare nomine empirici; quasi vero tum huic maximum convicium facerent. Næ illi, qui hoc putant, vehementer errant: & tantum a maledicentia absunt, ut inscientes illius laudem potius illustrent.

DISSERTATIO XI.

DE

Secta Methodicorum.

I. Licet *Prosper Alpinus* [1] & *Daniel Clericus*, [2] Viri præclara eruditione atque doctrina, copiose & abundanter de initiis & progressu Sectæ Methodicorum scripserint, ita ut eorum scriptis vix aliquid adjungi posse videatur: reliquerunt tamen nonnulla, quæ mihi spicilegium quasi instituenti auctorum, quos infra citabo, obvia fuerunt. Ex his & aliorum collectis faciam qualecunque totius sectæ breviarium. Sed ad rem.

II. Asclepiade a vita recedente auditor ejus Themison præceptoris placita mutavit. [3] Qui, cum finiverit Medicinam esse methodum quandam, eorumque, quæ in morbis sunt communia, contemplatricem, [4] auctor exstitit peculiaris sectæ, ob dictam medendi methodum, Methodicæ postea appellatæ. Conditor sectæ, ut dixi, erat Themison Laodiceus: at perfector erat Thessalus Trallianus, [5] delens, Plinio

[1] Qui magnum volumen de hac secta in lucem edidit; in quo tamen complura invenies, quæ ex præceptis & institutis methodicorum finxit.

[2] Dans la histoire de la Medicine Seconde Partie liv. IV. sect. I. chap. II. &c.

[3] *Plinius*. H. nat. libr. XXIX. cap. I.

[4] *Celsus* in Præf. lib. I. *Methodica est ratio, quæ ab apparente progreditur, & incomperti comprehensionem facit, ut si sunt sudores, sunt exigui meatus cutis: apparens res enim est sudor: meatus autem esse, incompertum est.*

[5] *Galenus* introduct. cap. III.

nio auctore, [6] cuncta majorum placita, & rabie quadam in omnis ævi medicos perorans. Hunc gloriosum maximeque superbum hominem id temporis fuisse, liquido ex fragmento epistolæ ad Neronem discimus: in qua insolentius se extulit, ac scripsit medicos, qui ante se fuerunt, nihil utile sive ad sanitatem tuendam, sive ad morbos propulsandos, spectet, memoriæ prodidisse. Quid? quod eo usque vesanivit, ut tribunal fingeret, Græcis, veluti judicibus, assidentibus; coram quo singulos Medicinæ antistites accusavit; sed se ipso simul litigatore, simul Agonotheta, simul judice, victoriam sibi tribuente. [7] Ad summam, in tantum se in fortuna insolentem atque arrogantem præbuit, ut non dubitarit in monumento suo, quod erat Appia via, se Iatronicen, i. e. medicorum victorem appellare. [8] Præter hæc non veritus est præter omnium medicorum sententiam, artem Medicam, quæ semper longa difficilisque ad discendam habebatur, brevem facilemque pronunciare, [9] pollicerique se eam sex mensibus traditurum. Quomodocunque sit, id saltem de ejus doctrina constat, eundem sibi summam discipulorum frequentiam, quia plurimi opificum ac imi subsellii homines se in disciplinam ejus tradebant, comparasse. [10] Post hunc celeberrimi in Secta fuerunt Mnaseas, Dionysius, Olympiacus, Mnemachus, Soranus, Julianus, [11] Cæl. Aurel. Moschius, Theodorus Priscianus & alii, quorum memoriam scriptores varii venerantur.

III. Quandoquidem Methodici statuebant animantium corpora ex corpusculis insecabilibus, seu minimis individuisque, ac similaribus orta, ea itaque nominabant *syncrimata*. [12] Dicto-

[6] Libro & cap. modo citat.

[7] *Galenus* Meth. med. lib. I. cap. II.

[8] *Plinius* loco citato.

[9] *Galenus* de sectis cap. IV. §. 14.

[10] *Galenus*. d. libro. cap. I.

[11] His adde Proclum, Rheginum, Antipatrum, Eudæmum, Philonem, Apollonidam, quos memorat *Galenus*. d. l. cap. VII. & in Introd. cap. III.

[12] Idem. de simpl. med. fac. lib. V. cap. XXIV. *Sextus Empiricus*. Pyrrhoniar. hypoth. lib. III. videtur Methodicorum sententiam reprehendere; scribit enim, verum quomodo fieri dicunt syncrimata ex primis elementis, si nec θίξις existat nec ἀφή, id est tactus seu tactionis sensus, nec temperatio aut commistio ullo modo

ctorum autem corpusculorum alia esse solida, alia vero fluida: atque ex horum conjunctione, vel coalitu oriri animantium corporum duplicis generis statum, quem consistere aut contractione aut diffusione: quarum in moderato statu, Julianus existimavit, sanitatem esse positam; contra si fuerit, morbum. [13] Methodicorum quidem alii aliter sanitatem perinde & morbum finiverunt: [14] verum enim ego his, ne in scribendo nimius sim, supersedebo. Attamen moneam, necesse est, mihi videri vocabulum morbi ut & *pathos*, methodicis in usu fuisse ut synonymum. Exempli caussa Olympicus, quum dixerit morbum esse mutationem a naturali in id, quod præter naturam sit, stabilem: sive *Pathon* esse conversionem corporis a naturali habitu in eum, qui præter naturam est, permanentem, idem, quamvis aliis verbis, protulit. Differentiam tamen posuit esse *passionem* inter & symptoma. Scilicet symptoma esse, quod *passioni* accidat, quodque in iis, quæ præter naturam sunt, propriam ac magis singularem habeat figurationem. [15] Cæterum Themison, Thessalus, &c. methodici duos posuerunt modo in victus ratione morbos, & eos quidem simplices, ac primos & veluti elementares esse; quorum alterum a stricto, alterum a laxo, oriri. Præter hos & tertium morborum genus statuerunt, quod vocarunt mixtum,

modo fieri potest. Apparet ex hoc Methodicos temperationem elementorum, quam Hippocrates primus invenit, negasse: e diverso Empedoclis, elementa ut frustula minima in corporibus compositis inter se cohærentia, sentientis, opinionem, fuisse amplexos.

[13] Galenus in libro, quem adversus Julianum composuit. cap. IV. hæc Juliani verba allegat. *Contractionis diffusionisque moderatum statum, commensuratumque statuentes in humanis coagmentis, sanitatis illum nomine appellamus: isti porro mediocritati, cum insidiæ a morbis tenduntur, necessario fit, ut patiantur corpora contracta ac dura, sicciorave aut diffusa, molliaque facta, atque humida.*

[14] Ut, sanitatem esse naturalium actionum firmitatem & robur; morbum vero nequaquam actionis læsionem & infirmitatem, sed, alii corporis quendam affectum, alii corpus certo modo affectum. Olympicus dixit sanitatem esse affectum, qui absentia sit morbi: & morbum mutationem a naturali in id, quod præter naturam est, stabilem: alii sanitatem esse dixerunt, constantiam secundum naturam se habentium actionum. Ita *Galenus* meth. med. lib. I. cap. VII.

[15] Ibid. cap. IX.

tum, ex ambobus modo memoratis simplicibus compositum. [16] Et quia hæc in singulis affectibus occurrere, vel in pluribus eadem esse, observarunt, vocarunt ea morborum communia, vel communitates: [17] quas etiam evidentes nominarunt. Diviserunt porro easdem ratione affectus & curationis bifariam: illius generis appellarunt passivas, ut strictum atque laxum: hujus vero medicamentosas, vel vi sanandi præditas, ut laxare & sistere. [18] Præter hæc decreverunt, quod adstrictio sit densitas, & necessariorum excrementorum suppressio: fluxus autem corporis immodica rarefactio, & eorum, quæ manere debuerant, excretio. [19] Methodicis insuper in usu erant communitates ad Chirurgiam spectantes: consistere has, censebant, in ejus, quod alienum est, ablatione. Alienum autem aliquid bifariam esse, videlicet vel extrinsecus vel intrinsecus: illud simplex esse, hujus vero tres dari species; ergo in universum quaternas, ad Chirurgiam pertinentes, communitates esse: & binas, ut paulo ante dixi, ad victus rationem spectantes. [20] Quibus positis suum cuique communitati tribuebant methodici usum indicandi, quo pacto nempe medicina cuique affectui sit facienda. Et primo asserebant strictam affectionem laxandi necessitatem indicare: fluentem vero affectionem, supprimendi necessitatem: sin vero mixtum fuerit vitium, occurrendum subinde vehementiori malo. [21] Hæc de communitatum, victus rationi propriarum, indicationibus. Supersunt Chirurgicæ dicendæ, quarum prima indicat, quod extrinsecus alienum est, ut telum ut spina, &c.

[16] Ibid. cap. III. & lib. II. M.M. cap. 6. & de Sectis cap. IV. §. 13. & *Celsus* in præf. Themisonis sectatores contendunt nullius caussæ notitiæ quicquam ad curationes pertinere satisque esse quædam communia morborum intueri: siquidem horum tria genera esse: unum adstrictum, alterum fluens, tertium mixtum. Nam modo parum excernere ægros, modo nimium, modo alia parte parum, alia nimium.

[17] Communitas enim est res in pluribus eadem. Galenus de opt. sect. cap. XVI. §. 23. item de sectis cap. IV. §. 13.

[18] *Galenus* in Introductione cap. II.

[19] Idem de optim. sect. ad Thrasyb. cap. XVIII. §. 27. 28.

[20] Idem in Introduct. cap. II.

[21] *Celsus* in Præfat. lib. I.

&c. ut id perfecte educatur. Secunda indicat, ut id, quod loco alienum est, ut suffusio, luxata membra &c. transponendo in proprium locum restituantur. Tertia versatur in iis, quæ magnitudine aliena: cujusmodi sunt abscessus, tumores, condylomata, &c. quorum alia divisionem, alia supervacui abscissionem, indicant. Quarta tandem inhæret iis, quæ defectu aliena, cujusmodi non ut supervacanea, verum quasi deficerent, consideranda: hujus generis esse, ajunt, mutila curtaque cuncta: nec non ulcera, fistulas, &c. quæ singula ex defectu repletionem sui indicare. [22] Quantum vero ad symptomata pertinet, arbitrabantur, non operæ pretium esse, ut in curationis considerationem veniant: sublatis enim affectibus, ajebant, tolli insimul symptomata: positis vero illis, durare etiam hæc ipsa: ideoque hæc nihil indicare, quod in curatione ægri medico incumbat. [23] Verum tamen & Empirici & Methodici & Dogmatici differebant inter se indicationibus: illi negabant ab indicatione remedia inveniri posse: isti putabant ab evidentibus, sensui utilia indicari: at hi ab occultis potissimum; caussas enim morborum in obscuro præcipue esse positas. [24] Cæterum, quamvis Methodici solerent plerumque per dictas communitates quælibet morborum genera explicare, nihilominus tamen statuebant caussarum differentias, quarum aliquas affirmabant esse evidentes, quas, posteaquam auctores adversæ valetudinis fuerint, separari vel evanescere. In harum numero collocabant frigus, æstum, laborem, &c. Aliquas nominabant continentes, & has, postquam morbum excitarint, permanere. Scilicet his præsentibus effectum adesse: his increscentibus affectum augeri: his decrescentibus, minui; & tandem his desinentibus, affectum finiri.

[22] *Galenus* in introd. cap. 11.

[23] Idem de optim. sect. cap. xv. §. 21. Affectus namque caussarum loco habebant, quoniam illa symptomata efficiunt, sed non qua caussæ sunt, sed qua communitates, quas *cœnotetas* vocabant, vim habent indicandi: nihilque vetare, idem & pro caussa, & pro communitate & pro alio quopiam accipi. ibid. cap. xvi. §. 23. & cap. xix §. 32.

[24] Ibid. & cap. vi. §. 8. ejusd. libri.

finiri. [25] Signum distinguebant ab accidente. Nam signum esse, quod non recedit, & semper significato conjunctum est: accidens vero, quod Græci symptoma appellant, esse, quod modo advenit, modo recedit [26] Prætèrea censebant quatuor plerisque morbis esse tempora, ut initium, incrementum, summum impetum, & decrementum. Morborum autem nec non auxiliorum tempora non re ipsa, sed cogitatione differre tantum: morbi enim atque auxilii tempus simul incidere: neque vero auxilii tempus absque morbi tempore deprehendi posse. Tempora autem indicare hoc argumento persuasum habebant, quia sæpenumero observarunt non omni tempore vel

[25] Dioscorides lib. VI. cap. XXXV. Quomodocunque hæc sint a Dioscoride prolata, videntur tamen mihi Methodici non fuisse magnopere de his caussis evidentibus solliciti. Galenus enim de sectis. cap. V. §. 15. eos ita inducit disputantes contra rationales. *An omissis iis affectibus*, inquiebant, *qui in corpore sunt, hæc sc. frigus, æstus, &c. illa sunt, quibus vos mederi debetis, quorum ne ullum quidem est, quod adhuc sit, sed ipsa quidem recedunt: quod autem ab iisdem genitum est, in corpore manet, eique mederi oportet. Id enim affectio est. Hoc ipsum igitur considerandum est, qualenam sit. Si enim adstrictum est, relaxandum: si fluens continendum, quæcunque ea caussa sit a qua alterutrum est genitum.* Neutrum horum contrarium unquam statuebant indicare. Habebant itidem supervacuam caussarum obscurarum investigationem, cum ab affectu propria indicetur curatio, ejus etiam caussa, a qua is ortus sit, cognitione remota. Eandem præterea statuebant conditionem esse temporum anni, ætatum, locorumque; & maximopere se admirari aiebant, cur a majoribus res adeo evidens non sit intellecta: Namque inflammationem, v. g. quæ adstricta affectio est, tam hyeme quam æstate laxantia postulare præsidia. Eandem censebant esse rationem & ætatis & locorum. Quippe memoratam affectionem oportet æque in pueris ac in senibus: æque in Ægypto ac Athenis, una eademque methodo tractare. Reliquorum eandem conditionem esse. Quæ cum ita sint, apparere ex his, illorum indagationem ad nullam Medicinæ utilitatem redundare, sed ea universim vana curiositate tractari. Adhæc disputabant, *quid partium corporis consideratio? an non inanes hæ sunt ad indicandam curationem. Quotusquisque est, qui dicere audeat, inflammationem in parte nervosa esse relaxandam? eandem vero in arteriosa venosave aut carnosa comprimendam?* Similiter, ac de adstricto dicebant, habere se laxum. Quæ cum ita se habeant, quod partis natura nequicquam rationem curandi variet, sed pro genere affectus remedii inventio sit; confici hac ratione, putabant, partis alicujus considerationem esse inutilem.

[26] *Cæl. Aurelian.* auctor. morb. libr. II. cap. XXXII.

[27]

vel cibum vel medicamentum dare, ex usu ægris fuisse, qua de caussa dijudicarunt, hæc propter temporum discrimina accidere. [27]

IV. Quamquam ex cuivis hæresi addictis alius ab alio opinionum dissensione plerumque discreparet: omnium tamen cujusque Medicinæ sectæ professorum in hoc consensio erat, quod evidentia autumarent utilia: utiles itidem Medico analogismum, observationem, historiam, atque ad simile transitum; cujusmodi quatuor erant fulcra doctrinæ Empiricæ præcipua, quibus universam artem superstruendam putarunt. Porro conveniebat inter cujuslibet familiæ principes, historiam sine judicio non admittendam; alia ex aliis deprehendi; iisdem malis præsentibus eadem esse facienda; additione & subtractione servari sanitatem, morbum autem fugari: ad valetudinem tuendam, & morbum sanandum opus esse fugere noxia; usu denique atque experientia omnia, sive perniciosa hominibus fuerint, sive salubria, fuisse inventa. Hæc generalis sectarum consensio: singularis autem & Empirici & Dogmatici hæc erat, quod uterque statueret a nulla re, in sensus incurrente, provenire indicationem: attamen ambo nolebant idcirco observationem rerum utibilium, in sensus clare incurrentium, susque deque habendam. Singularis etiam consensus erat Empiricos inter & Methodicos: adstruebant enim utrique, ocultum ex evidentibus cognosci non posse: igitur conducibilium indicationem inde haudquaquam oriri. Singularem porro doctrinæ consensum habebant & dogmatici & Methodici: statuebant etenim ex sensu cognitis & ex indicatione, quid utile sit, percipi posse. Et, ut breviter unius cujusque sectæ characterem proferam, Empiricis hoc peculiare fuit, quod arbitrarentur, cuncta in Medicina utilia in observando deprehendi: Methodici ex adverso censebant indicationi illa peculiariter tribui debere: Dogmatici vero statuebant aliqua observationis, aliqua indicationis adminiculo, inventa:

[27] *Galenus* de optima secta. cap. xx. xxi. §. 36. xxiii. §. 39.

venta: indicationem autem e caussis potissimum abditis erui posse. [28] Tandem conveniebat Methodicis cum Scepticis de quibusdam placitis: illi enim de incertis non temere judicabant, multo minus arrogabant sibi, ut comprehensibilia, sive sint, sive non sint, pronunciarent; sed apparentia sequentes, ex iis, quod utile modo fuerit visum, accipiebant. Pari modo procedebat scepticus Præter hæc Scepticus autumabat ex coactu *passionum* se a siti ad potum, a fame ad cibum, &c. deduci. Similiter methodicus opinabatur se a *passionibus* ad con-

[28] Ibid. cap. VI. & VII. & in Introduct. cap. II. hujusmodi Methodicæ sectæ characteres habentur. *Methodicam sectam primum notat similis in evidentibus consideratio, sed non in latentibus seu obscuris, quemadmodum in rationali Secta. Hoc unum intercedit discriminis, quod in illa quoque similium inspectio, sed in obscuris consistit: secundum, quod ex simili in evidentibus, affectus, auxilia, tempora, particularia omnia ad generalia reducit: attamen non evidentia tantum Empiricorum more animadvertunt, sed particularibus, nullo generali cognito, insistunt. Tertium est ex communitatum indicatione curationem accipere, nec caussas, ut rationalibus in usu est, exponere, neque facta in concursibus observatione eorum, quæ per experientiam conveniunt, ut Empirici faciunt, contentos esse.* Præter hæc Methodici inficiabantur, humorum seu plenitudinem, seu corruptionem morborum quorumlibet caussam esse. Hoc pacto Julianus Dogmaticorum sententiam conatur confutare. Qui vacuationibus juvari ægros ajunt, necesse est, hos existimare continentem morborum caussam esse plenitudinem. §. 9. &c. Is quidem perhibet hanc rationalium sententiam esse, Galenus tamen eam haud parum limitat, §. 12. Aliam propositionem Julianus Dogmaticos confutandi caussa, subjungit. Si humores, quomodocunque fuerint, sunt in caussa, ut morbi in corpore exoriantur, necesse est, ut facta illorum evacuatione, morbi protinus tollantur: atqui complures sunt morbi, in quibus frustra talis evacuatio instituitur. Igitur conficitur ex hoc, ut Julianus concludit, humores quoquo pacto constitutos nullius morbi caussam esse. Namque morbum, qui a multitudine sanguinis oritur, debere extemplo profligari, ratiocinatur, quamprimum sanguinis missio fuerit instituta; eum, qui e bile, vel pituita originem duxerit, debere quoque illico extirpari, peracta cum Cholagogo vel phlegmagogo purgatione. Sin vero aliquis prætendere velit morbos etiam oriri ab humorum in præposteram qualitatem transmutatione, tunc caussatur hujusmodi transmutationem nec intelligi posse, nec veritati similem esse. Idem *Julianus* §. 7. flocci pendit vocabulum Naturæ. Ita scribit, *Non Hercule nobis,* hi Dogmatici videlicet, *persuaserint, neque vero sibi ipsis, modo verum fateantur, non ignorare se quid natura sit, quam in omnem partem vexant, magnifica ubicunque verba sonantes, an ea sit, aut simplex calidum, aut temperatum mixtumve, aut frigidi spiritusque substantia.*

[29]

consentanea dirigi : scilicet a conspissatione & condensatione ad laxationem; & e diverso a laxatione & effluvio ad ejus compressionem. Omnia enim, quæ a Methodicis dicuntur, referri queunt, ut auctor est Sextus Empiricus, [29] ad coactum & vim, quam nobis *passiones* afferunt; & ad ea, quæ secundum naturam, & ad ea, quæ præter naturam, sunt. Consentiebant ultimo inter se Scepticus & Methodicus, quod uterque omnem a se removeret opinationem : ut & verbis uteretur indifferenter. Quemadmodum enim scepticis in usu erat hæc formula loquendi. Nihil definio, nihil comprehendo; simili modo Methodici κοινοτητα & δίηκειν & ἔδειξιν, & similia promiscue usurpabant.

V. Quod vero attinet ad affectus ab alterutra communitate ortos, Cælius Aurelianus, Methodicæ sectæ professor, sentiebat Lethargiæ, [30] peripneumoniæ, [31] synanchis, [32] spasmi, [33] hy-

[29] Pyrrhon. Quæst. lib. I. cap. XXXIV.

[30] *Aurelianus.* Acut. pass. lib. II. cap. I. hanc tradit Sorani descriptionem. Lethargus est pessura celer, vel acuta cum acutis febribus & pulsu magno ac tardo atque inani. Et cap. V. Mnaseas putat lethargum alium strictura effici, alium solutione, siquidem somnus nunc densitate nunc laxamento corporum fiat. cap. IX. *Lethargica passio nullo alio magis, quam strictura cognoscitur. Lux enim solis atque tepor relaxat: e contrario somnus adstringit.* Attamen Themison jubebat lethargicos obscuro in loco haberi. Etenim, inquiebat, lux apta non est, siquidem movet ac turbat corpora, & non sufficiunt spiramenta turbationi commotæ congruam exhalationem præbere.

[31] Idem. lib. II. cap. XXVII. Peripneumoniam dicit esse passionem generaliter acutam atque strictura excitatam, adjuncto levi humorum fluore, quem Rheumatismum vocant. Vel, ut habet cap. XXVI. *Peripneumonia est strictura vehemens atque acuta pulmonis, cum sputis & siti, & febricula celeri, atque acuta.*

[32] Idem lib. III. cap. I. Quamvis dixerit ex opinione Themisonis, synanchis antecedentes caussas aliquas esse occultas, aliquas manifestas atque cæteris quoque communes passionibus: tamen cap. II. hanc ita definit. *Est autem passio strictura acuta, atque celeris & vehemens & sæpissime continua, aliquando intercapedinata.*

[33] Idem. lib. III. cap. VI. *Est autem juxta definitionis formam conductio, quam spasmon Græci appellant, involuntaria tensio, & conductio partium cum vehementia & acuto dolore, ob stricturæ nimietatem.*

hydrophobiæ, [34] Epilepsiæ, [35] insaniæque [36] caussas esse stricturam. Phrenisim aliam ex solutione: aliam ex complexione stricturæ atque solutionis, esse. [37] Melancholiam esse communiter stricturæ *passionem* magnam: aliquando etiam complexam, ob plurimas egestiones. [38] Ejusdem naturæ existimat esse catarrhum vel Rheumatismum. Namque instar pronuntiati (sic mihi, Ciceronis in vestigio insistenti, liceat appellare axioma) Methodicis erat, constrictionem atque dolorem stricturæ esse accidentia: multorum vero liquidorum egestionem, solutionis esse signum. [39] Inflammationes subinde ab astrictione ortas: interdum vitium mixtum esse. Ponebant enim, Galeno narratore, [40] foraminum alia rara esse facta, & alia clausa, quas ob res aliquem utroque vitio affici. Quid? quod aliqui asserere minime dubitabant, in uno

eo-

[34] Idem lib. III. cap. XI. Hydrophobiam, ait, communiter esse passionem stricturæ atque vehementem & acutam vel celerem.

[35] *Idem* tardar. pass. lib. I. cap. IV. *Epilepsia est passio stricturæ atque vehemens, & cum maxima molestia frequenter revertens, tarda superpositionibus atque lenimentis variata.*

[36] Ibid. cap. V. „ Insania est passio magna atque tardissima, superpositionibus; ac lenimentis variata „ Et post paulo subjungit. „ Nam quod omnis „ furens strictura afficiatur manifestum „ atque probabile est, ex oculis sanguinolentis, qui capite inlato constitutam „ stricturam denunciant: item quod ipsos „ oculos, atque venas in vultu extantiores æger habeat, totius corporis attestante duritie, cum fortitudine propter naturam adveniente, ob stricturæ consensum.

[37] Idem Celer. pass. lib. I. cap. VIII.

[38] Idem tard. pass. lib. I. cap. VII.

[39] De hoc affectu non consentiebant inter se Methodici. Etenim veterum Methodicorum alii stricturam hanc passionem vocarunt, velut expressis humoribus atque coactis, in alia venientibus loca eam fieri asserentes: alii solutionem, ut Thessalus manifestat, atque ejus antecessores, ut Themison &c. Mnaseas vero & Soranus, cujus sententiam Aurelianus amplectitur, complexam inquiunt esse passionem, nunc strictura superante, nunc solutione. *Idem* tard. pass. lib. II. cap. VII. Ut ut ante dictæ morborum definitiones fuerint, methodici secundum Sorani judicium definire declinarunt. teste *Aurel.* acut. morb. libr. II. cap. XXVI. Quid idem *Aurelianus* acut. libr. III. cap. XIX. & XXII. supervacuum esse, scribit, si quis in definitione morbi caussas affectus memoraverit, cum potius sit necessarium id, quod ex caussis conficitur edocere.

[40] De Sectis. cap. IIX. §. 19.

[41]

eodemque foramine & profluvium & astrictionem simul consistere. Qui de mulierum morbis scripserunt, [41] statuebant quoque alios strictura, alios fluxura fieri: illius generis esse menstrua retenta, matricis fervorem, tensionem, inflammationem, tumorem, duritiem & suffocationem; hujus autem mensium lochiorumque fluxum nimium, gonorrhœam, &c. Hæc & similia morborum genera, modo acuta esse, modo longa: & modo increscere, modo minui. Cognito igitur eo, quod ex his est, morbo, putabant, medicinam se nullo negotio facturos. Namque, Celso [42] scriptore, hæc pronuntiata habebant. Si corpus adstrictum est, digerendum esse: si profluvio laborat, continendum: si mixtum vitium habet, occurrendum subinde vehementiori malo. Præter hæc aliter acutis morbis medendum, aliter increscentibus, aliter jam ad sanitatem inclinantibus. Ideoque ab re esse autumarunt, si quis in occultis rebus & suspicionibus incertis occupatus fuerit. [43]

VI. Utut dictorum ratio est, Methodicorum adversarii tamen reprobabant, quod illi curandi morbos præcepta generalia, & non singularia dedissent: cuncta enim nixa esse speciosa communitatum dictarum hypothesi. Enimvero non pugnabant aliquando conducibile esse, ut fluxus coërceatur, & adstrictum laxetur; sed urgebant non semper hoc pacto curationem institui posse. Exempli caussa proferebant recentiores Gonorrhœa virulenta laborantem, cui perniciem mortiferam allaturus esset medicus medicamentis, fluxum cohibentibus, ab initio adhibitis, neglecta prius vitiati humoris correctione. Eadem ratio est, si cuipiam in variolis ægrotantibus alvum obstructam

[41] Ut *Moschion* cap. CXXIV. CXXV. & CXXIX. Ut Cleopatra prior, & *Priscianus* Gynæcior. cap. II.

[42] In Præf. lib. I. Quin etiam veteres mulomedici in animalium curis ac medicinis duplex remedium voluerunt, minutionem sanguinis, per quam stricta laxantur, & ustionem cauterii per quod laxata firmantur, ut auctor est Vegetius de arte Veterinaria libr. I. cap. XXVIII.

[43] *Cal. Aurel.* acut. pass. libr. III, cap. XXI.

ctam laxandi animus esset. [44]

VII Verum enimvero excusatione Methodicus adversus ejusmodi objectiones uti potest; videlicet tunc temporis, quum a conditoribus sectæ dicta pronunciata proferrentur, tales morbos medicis incognitos fuisse. Quid? quod redigi queunt ad tertiam morborum classem; nempe ad morbos compositos, in quibus utrumque & strictum & laxum ponebant insimul morbum efficere Sequebantur itaque heic memoratum paulo ante decretum: vehementiori utpote malo occurrendum esse. Præterea, si quando morbus sanari contumax, extiterit, auxilio metasyncriticam curationem invocabant. Metasyncriseos autem vocabulum, quod Cæl. Aurelianus [45] Latine transtulit recorporationem, idem significare, Galenus [46] statuit, quod nomen μεταποροποιήσεως, i. e. exiguorum meatuum status mutationem. Inter Metasyncritica, hoc est, quæ immutant pororum alienam a natura constitutionem, numerabant napum, sinapi, thapsiam, pyrethrum, &c. acria, quorum esum voce *drimyphigiæ* indicabant. [47] Et, quemad-

[44] Convenit nobis cum Celso de doctrina Methodicorum. Is in Præfat. *Ac ne isti quidem, sc. Methodici, intra suam professionem consistere ullo modo possunt. Siquidem & compressorum & fluentium morborum genera diversa sunt, faciliusque id in iis, quæ fluunt, inspici potest. Aliud enim est sanguinem, aliud bilem, aliud cibum vomere: aliud dejectionibus, aliud torminibus laborare: aliud sudore digeri, aliud tabe consumi. Atque in partes quoque humor erumpit, ut in oculos auresque, quo periculo nullum humanum membrum vacat. Nihil autem horum sic, ut aliud curatur: ita protinus in his a communis fluentis morbi contemplatione, ad propriam Medicina descendit. Atque in hac quoque rursus alia proprietatis notitia sæpe necessaria est, quia non eadem omnibus etiam in similibus casibus opitulantur: siquidem certæ quædam res sunt, quæ in pluribus ventrem aut adstringunt, aut resolvunt; inveniuntur tamen in quibus aliter, atque in cæteris, idem eveniat. In his ergo communium inspectio contraria est, propriorum tantum salutaris.*

[45] Tardar. pass. lib. II. cap. III.

[46] De Meth. med. libr. IV. cap. IV. & de simpl. med. facult. lib. V. cap. XXIV. describitur facultas metasyncritica, quod ea valeat vitiatum meatuum statum transmutare. Eadem *Ætius* tetr. I. serm. III. cap. CLXXXV. & *Oribasius*. Synops. lib. I. cap. XXXIV.

[47] Ita *Scapula* & *Bruno* in Lexicis. *Cæl. Aurelianus* vero vocem tard. pass. libr. I. cap. I. Salsamentum latine reddit: & cap. V. habet drimyphagiam esse acriorem cibum ex aqua & capparibus confectum & aceto & sale & cepe.

quemadmodum Methodici, de natura morborum differturi, mire vocabula abſtruſa, ut dyſpathias, atonias, firmitudines, [48] φθοροποιόν, &c. [49] affectabant: ita etiam affectabant diligentiam in ſupervacuis vocabulis, quibus curationem morborum ſignificare omnibus nervis contendebant Huc pertinent Encolpiſmus, [50] Enchymatiſmus, [51] Encathiſma, [52] Epipaſma, ſalſa dropax, peſſaria, &, neſcio, quæ amplius, metaſyncriticorum remediorum in numero collocata. [53] Statuebant inſuper ſtalticas, hoc eſt ſiſtentes ſeu ſupprimentes, & conſtringentes, & contrahentes, & repellentes, & alia hujus generis, facultates. [54] Hinc apud Moſchum fit mentio ſtalticarum cucurbita-

[48] *Galenus* Meth. med. lib. IV. cap. IV.

[49] *Dioſcorides* lib. VI. cap. XXXV. ubi is Methodicos, vim lethiferam rerum quarundam negantes, his verbis perſtringit. *Sed Methodicos demirari licet, qui mortiferam vim, corporibus illapſam, negotiorum, quæ ipſa faceſſit, eſſe cauſſam diffiteantur, verum ridiuſcule nomini attendunt. Nam apud ipſos palam immiſſa vis φθοροποιὸς id eſt mortifera, nominatur: φθοροποιὸυ autem nullius officii alius eſſe poteſt, quam cauſſa. Ajunt hæc nomina,* μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, *eſſe reliquis omnibus ſimilia, in quibus partes quædam dictionum non pro virtute, ſed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimverò quemadmodum in his vocibus* μάρσιππον & ἀνακαλύπτειν, *partes neque certos, neque principes retinent ſignificatus: ſic in hoc verbo* φθοροποιεῖν, *partis productionis gratia, non pro virtute coaluerunt. Etenim vocabula ejuſmodi in ſe non habere, partes rerum ſignificatrices, ſed nuda & ſimplici pronunciatione eſſe ficta.*

[50] Quandoquidem Cleopatra I. jubet Encolpiſmum confici e ſeminibus, lini, fœnugr. & ſimilibus emollientibus, videtur mihi tale remedium fortaſſis de eodem genere eſſe, quod hoc tempore a Medicis aut cataplaſma aut fomentum appellatur. Theod. Priſcianus habet cap. II. Encolpiſmum fieri ex ſucco aut ptiſanæ, aut fœnugræci aut oleis.

[51] Fiebat etiam ex oleo *Moſchion.* cap. 129.

[52] Erat medicamentum malagmati ſimile e plantis odoriferis coctione paratum. Moſchion cap. 131. cap. 136. habet Encathiſma ex adſtringentibus aqua coctis.

[53] *Moſchion*, quem Trallianus. lib. I. cap. XV. nomine Theodori cognominat. cap. CXXVI. ita ſcribit. *Poſtea vero & metaſyncritica ſubjungimus, quæ conſtant ex ſalſa dropace, & metaſyncriticis, cucurbitis, paraptesi, fricatione partium, epipaſmatis acerrimis, encathiſmate, & ſinapiſmo.*

[54] *Galenus* harum mentionem facit libr. V. cap. XXIV. de med. ſimpl. facult. quas tamen idem haud improbat. Etiam Veterinarii quondam ejuſdem generis vocabulis utebantur teſte Vegetio de mulomedicina libr. II. cap. XXII. quo commemorat cataſtolicum medicamentum: cap. XXVII. aſtaltica medicamenta; cap. XXVI. anapleroticum,

bitarum. [55] Localia adjutoria appellabant, quæ extrinsecus parti affectæ applicantur, ut cucurbitæ cum multa flamma applicatio, Dropax, &c. [56] Verumtamen, antequam hæc metasyncritica curatio, quæ plerumque diuturnorum in morborum medicatione solebat in usu esse, institueretur, præcedebat ordinario circulus resumptivus, quo ægros, morbo, & dolore debilitatos, reficere conabantur. Interdum etiam eundem, finito circulo metasyncritico, de novo occipiebant. [57]

VII. Cæterum decernebant, initio morborum semper

[55] cap. CXXXVI. Quin etiam memorat cibos ftalticos, sub quo genere ei sunt Oriza, lenticula, polenta in aceto decocta, & oleo Hispano condita.

[56] *Cælius Aurelianus* tard. pass. lib. I. cap. I. N. Dictis adde rasionem capitis, cucurbitas recorporativas, sternutamentum, dropacem communem & compositum. *Moschion.* cap. 136. cucurbitas, quæ cum abundante igne partibus externis apponuntur, vocat ftalticas.

[57] Ut *Circulus resumptivus*, quem Moschion *analepticum* vocat, quemque Methodici in curatione chronicarum passionum crebro usurpabant, penitus noscatur, describenda ea duxi, quæ habet Cæl. *Aurelianus* tard. pass. l. I. cap. I. ubi de Cephalæa agit. Ita scribit. „ Est autem *resumptivi cycli* ordinatio „ formanda hoc modo. Prima die parvo cibo atque aqua nutritus ægrotans, „ vel si ferre valuerit: ab omni nutrimento abstentus: alia die levi motu „ erit exercendus atque oleo perungendus; tunc & cibo nutriendus, i. e. ut „ tertiam panis accipiat partem solitæ „ quantitatis, quam facile percipere atque digerere solebat, sed panem, dabimus limpidum, fermentatum: pulmentum autem ova vel holerum betas, aut cucurbitas vel malvas, aut „ lapathos aut bulbos, &c. in hac perseverantes qualitate atque quantitate „ duobus vel tribus diebus juxta virium „ possibilitatem, quo neque parva dando debilitentur, neque actionibus turbati opprimantur. Tum detracti panis partem tertiam adjicientes pulmentum damus, turdorum, ficedularum, aut ex pullis columbarum vel „ gallinarum. Tum rursus post tres vel „ quatuor dies aliam tertiam partem panis adjiciemus & agrestia dabimus „ pulmenta, ut leporis, aut capreæ, atque ita æquali numero dierum peracto, ultimam partem panis addemus. „ Pulmentum dabimus porcinum, tenerum ex aqua, vel non curiose conditum ex anetho, & sale. Præterea „ simili modo erit etiam vini facienda „ partitio, atque per singulas pulmentorum mutationes adjectio: ac si plus „ ægrotans bibere, quam damus, voluerit, aquam sumat. Simili etiam „ modo gestatio atque exercitium, sive „ motus erit augendus, ad comparationem quantitatis ciborum. Perfecto *resumptivo cyclo* erit *metasyncriticus*, cujusmodi curationem recorporativam latine vertit. lib. II. cap. III. „ adhibendus, primo ex parte, de hinc „ per-

per utendum esse adstringentibus, non ut caussæ reprimantur, sed ut corpora firmiora, minusque *passionibus* obnoxia, reddantur.

,, perfectus: quandoquidem passio facile revertitur. Prima igitur die erit cibo abstinendus ægrotans: tum alia die parva adhibita gestatione atque unctione corporis, vel si passio permiserit, lavacro, rursum panis dabimus tertiam partem solitæ quantitatis, quam ante initium curæ facile accipere atque digerere solebat. Pulmentum dabimus salsum, assum, vel tostum: dabimus etiam cappares sinapi madidatas, atque oliva ex viridi olivitate messas, quas colymbades vocant, præcaventes ea, quæ facile caput implent atque gravant, ut est porrum, allium, cepe. Potum dabimus vinum, & si perferre voluerit æger, in iisdem duobus vel tribus perseverabimus diebus: sin minus, secunda die salsamentis admiscemus cerebrum vel piscem. Tunc sequenti die panis detracti partem tertiam addimus: pulmentum damus, holus, cerebrum, piscem tenerum, hoc tribus vel quatuor servantes diebus. Tum rursum aliam tertiam partem panis addentes transimus ex mediæ quantitatis materia ad volentem qualitatem, atque in eadem simili dierum numero perseverantes, ultimam partem panis addemus, pulmentum dabimus porcinæ carnis. Sed si multas mutationes facere voluerimus in quatuor partes, medietatem panis dividimus, ut singulas singulis mutationum pulmentis adjiciamus: hoc est, unam mediæ qualitatis materiæ applicantes, aliam volantum, aliam agrestium, aliam porcinæ carnis. Sed ne quid odiosum e quantitate multorum dierum fiat ægrotanti, hoc est, pulmentorum similis oblatio, erit in communi qualitate specierum diversitas varianda, ut quibus diebus salsamentum damus, Græci drimyphigiam appellant, ejusdem speciem variemus: nunc ex. c. dantes piscem, nunc scarum, nunc cordulam, atque ita in usu mediæ materiæ, quam mesenhylen appellant, nunc turdos, nunc ficedulas, quas miliacas vocant, nunc columbarum pullos, ac gallinarum. Hoc denique etiam in aliis qualitatibus pulmentorum, sive materiarum erit servandum. ut ejusdem virtutis pulmenta specierum mutatione varientur. Erit præterea pomorum quiddam adjungendum, quod inflare non valeat. Sed tempore, quo porci utemur, erunt etiam olera offerenda, solumque id servandum, ne modum quantitatis excedamus, sive qualitatem rerum datarum. Augetur enim oblatio non solum si plurima fuerint diversarum specierum, sed etiam si plus nutrire valuerint In omni igitur mutatione, hoc est transitu ex qualitate ad qualitatem, prima die oportet curandum aquam bibere, adhibita perunctione: in aliis vero diebus etiam vinum accipere, & lavacro corpus recurare; sed non omnibus necessario diebus: siquidem facile caput jugi lavatione ad passionis vestigia revocatur. Similiter autem oportet etiam motus corporis augeri, atque minui. Tunc isto cyclo perfecto erit alius adhibendus, solo ex vomitu, detracta drimyphagia, in quo oportet prima die in parvo

dantur. Compressionem namque corporum atque constrictionem, ajebant, corpora efficere solidiora, prohibereque ne eadem morbo tentarentur. Neque enim imminutione tantum morborum incremento resisti; sed etiam se præstare hoc posse, corporibus firmitatem soliditatemque conciliando. [58] Et hæc erat ratio, quapropter haud crebro purgantia præscriberent, quæ quamquam subinde ex usu ægri judicassent, tamen negabant iis peculiarem esse virtutem privum corporis humorem abundantem educendi; compertum enim se habere, dicebant, humorem, qualis qualis potentia medicamenti excerneretur, non ita in corpore extitisse, verum a medicamento ita immutatum corruptumve fuisse. [59] Quid? principes disciplinæ inter se quandoque diffidebant. Ita Themisonem, lethargicis potionem ex aloe dare jubentem, vituperat Soranus; eamque noxiam esse statuit. [60] Ita eidem Themisoni,

„ parvo cibo & aquæ potu ægrotantem „ servare: Tum alia die levi deambulatione motum vomitum exagitari ex „ radicibus raphani vel similibus speciebus. Postquam ægrotans satis vomerit, & lavacro & pulmento mediæ „ qualitatis usus fuerit, tum post duos „ vel tres dies cæteras cycli partes adhibemus. Et si æger ingravescentem „ vomitum & drimyphagiam perferre „ potuerit, audemus tunc integrum atque perfectum cyclum metasyncriticum adhibere, ut initium a vomitu „ sumentes drimyphagiam jungamus, „ ac deinde per cæteras cycli materias „ decurramus. Hisce subnectit varia extrinsecus capiti applicanda, quæ localia adjutoria appellat, vide paulo ante no. 56.

[58] *Galenus* de optim. sect. cap. XXVII. §. 49.

[59] *Galenus* contra Julianum cap. XIII. exhibet argumentum, quo Thessalus adversus dogmaticos usus est: „ Athletam, *scripsit*, quem volent capiamus bona præditum habitudine, naturaliterque se habentem. Huic bona cum insit in corpore materia firmaque, medicamentum exhibemus, „ quæque excernuntur summe corrupta „ ostendimus. Unde colligimus nemine, qui iis contradicere queat, reperto, „ cum quæ nunc excernuntur acerrima „ simul ac corrupta, antequam medicamentum exhiberetur, talia athletæ „ non adessent, bona enim is habitudine erat, nihil aliud nobis restare dicendum, quam utraque hæc a medicamento fieri: primum quidem materiam ab eo in corruptelam verti, „ deinde etiam excerni, sive per vomitum id sive per alvum fiat.

[60] Cæl. *Aurelianus* celer. pass. lib. II. cap. XXI. Quare autem Soranus ejusmodi potionem noxiam habuerit, hanc affert Aurelianus rationem. „ Forsitan inquit ob nimiam stricturam retinetur, & non solum nihil egerit, „ verum

ſoni, ablutionem frigidæ in lethargo, vitio vertit Aurelianus; quoniam ea non patentiores faciat, ut ille credebat, ſed denſet, vias. [61] Sic in Theſſalum, iliofis exiguum potum dandum jubentem, quoniam ad loca patientia deſcendat, invehit idem Aurelianus. [62] Eſſe enim contra ſectæ diſciplinam, curationem mutare velle ratione locorum affectorum. Non enim ob differentiam partium, argumentatur Aurelianus, mutari liquidarum quantitatem, ſed ob ſtricturam vel ſolutionem.

VIII. Cæterum, quantum ad ſanguinis miſſionem pertinet, non adeo ſcrupuloſi Methodici erant, velut Aſclepiadis æmuli, qui volebant climatum diverſitatis rationem eſſe habendam; ſed ſtatuebant contra, pleuriticorum, v. gr. venam, ſtrictura cogente, ſemper incidendam. [63] Solenne adhæc habebant ægrotantibus aliquibus tridui inediam, quam *diatriton* vocabant, inventum hoc erat Theſſali, injungere: quarto autem & ſequentibus diebus, modice alimenta miniſtrabant. [64] Generatim enim omnium *paſſionum* ſtrictura laborantes minus

„ verum etiam ipſa remanet. Credibile „ autem ad ejus medicamenti ſtomacho „ effectum ſenſum, accurrere materiam, ac deinde ad membranas & „ caput recurrere, quod per vias ſtomacho vicinum eſt; & ad rapienda, „ quæ ſunt ſumma facultate, aptiſſimum „ ob tumoris fervorem.

[61] *Ibid.* „ Quid igitur prodeſt frigidæ ablutio, quæ ſtationem atque „ torporem viarum excludere putatur, „ ſi neceſſario denſitas magis acquiſita „ ægrotantem opprimere perſpicitur. Ita „ corpuſcula, quorum ſtatione viarum „ obtruſionem factam exiſtimat, Theſon ſc. facile utique tranſire vel reſilire poſſunt, ſi capacitas exitum dederit, in quam veniſſe, vel ex qua „ exiſſe videntur. Huic autem rei perficiendæ frigida repugnat: denſat enim „ atque conducit vias.

[62] Acutor. morb. libr. III. cap. XVII.

[63] Idem d. lib. cap. XXII. Soranus hoc pacto argumentatur. *Quærendum inquit, utrum Aſclepiades proprietate regionis noceri ſuſpicatur eos, qui fuerint in ea phlebotomati pleuritici, an vero proprietate paſſionis: ex quibus ſi primum putat, hoc eſt regionum proprietate, vexari omnes oportuit, non ſolum pleuriticos, verum etiam ſynanchicos, & qui fuerint phlebotomati in curatione, & epilepticos etiam, quos phlebotomandos imperat aptiſſime. At ſi ſecundum, i. e. proprietate paſſionis vexari putat, non apud Romam ſolum phlebotomatos pleuriticos, ſed in omni regione noceri debuit indicare.*

[64] *Galenus* Meth. med. lib. IV. cap. IV. Celſus tamen. libr. III. cap. IV. auctor

nus cibabant. Convenire enim ajebant, cibi parvitatem densitati: siquidem corpora minus exhalent; e contrario solutioni uberiorem cibum largiusve alimentum competere: quia id propter crebras excretiones, vel plurimas exhalationes, celerius insumatur. [65]

IX. Subit cogitatio animum, qui fieri potuit, ut secta Methodicorum per pauca modo secula durarit, cum tamen adeo occupata fuerit in explicandis morborum caussis, juxta & in methodo medendi secundum rationem instituenda. Neque vero causari aliquis potest, Methodicos fuisse genus hominum rude, quia generalia tantum dediderunt docueruntque artis præcepta, brevitate temporis a tironibus addiscenda. Namque quemlibet mihi assensurum persuasum habeo, non optima esse, quæ fuse ac prolixe: sed quæ breviter & perspicue docentur. Proinde concludendum ex dictis est, interitionem sectæ adeo inclytæ, non ignorantiæ, non dogmatibus irrationalibus, quæ plena futilitatis modo essent; sed vicissitudini temporum, adscribendam esse duntaxat. Animus mihi præsagit, fore, ut etiam recentissimorum quorumque medicorum placita tandem aliquando inveterascant. Quid? inveterascant? Imo, quando in memoriam reduco quot & quantas interpolationes, mutationesque placitorum, ætatibus nostris in Medicina factas, rapior Hercule admiratione, quod arte Apollinea vix ulla ars sit inconstantior, atque mutabilitati magis obnoxia: atque adeo pene ulla ab artis professoribus sit hypothesis invenienda, quam perpetuare possint.

auctor est, non Thessalum se juniorem, quem fortassis non noverat, sed Asclepiadem, ubi ægrum triduo per omnia fatigasset, quarto die cibo distinasse primum; cum plerique ex antiquis tardius darent sæpe quinto, sæpe sexto.

[65] Ita Cel. *Aurelianus*, Celer. pass. lib. I. cap. XI. vide etiam *Galenum* de optima secta. cap. XXIV. §. 43. & 44.

DISSERTATIO XII.

DE

Doctrina Hippocratis.

I. Hippocrates aperte ingenueque professus est Medicinam esse artem, quæ, quia in ea firma aliqua doctrina tradi non potest, brevi tempore addisci nequit. Caussatur insuper instabilitatem corporum ratione sexus, ætatis, tempestatis, aëris, &c. alio atque alio modo se habentium. Quibus positis sequitur, Medicinam, quæ quondam profuit, in eodem affectu obesse nunc posse, [1] Utinam medici hoc præceptum diligenter teneant, certe non tam præcipitanter ac præpostere, quam nonnunquam assolent, ægrotanti Medicinam facerent. Profecto ii, qui hoc monitum haud observant, gerunt se imprudenter, & agyrtarum muliercularumque more agunt: utique similes sunt iis medicis, qui olim inclytum Heraclitum, aqua intercute laborantem, curare aggressi sunt; de quibus Heraclitus in Epistola scribit, non eos, sed fortunam, ægrotantes curasse. [2]

II. Verum aliqui ex veteribus, ut ne viderentur temere ac fortuitu, inconsiderate negligenterque medicinam fecisse, condiderunt constitueruntque Sectam, quam Rationalem vocarunt. Quantum vero ad ejus professores attinet, qui interdum

[1] Vide ejus librum de locis in homine.

[2] Lubinus aliquas veterum epistolas, in unum fasciculum collectas, edidit, in quarum una Heraclitus arrat Amphidamanti se medicos de aqua intercuti interrogasse, quomodo ex humore siccitas fieret: *Illi vero*, scribendo pergit, *cum non intelligerent, quid quærerem, tacebant, de propria sua scientia dubitantes. Ibi vero cognovi, quod alios etiam non ipsi, sed fortuna curasset, impii illi, Amphidamas, qui artes, quas non habent, mentiuntur, & curant illos, quos non norunt, & homines sub nomine artis interimunt, & naturam & artem injuria afficientes. Turpe profecto est ignorantiam profiteri, turpius autem scientiam, quam quis non habet.* Vide etiam Diog. Laert. de vit. Phil. libr. IX.

dum logici, subinde dogmatici, nominantur, proponebant hæc quatuor scitu necessaria, ut (1) abditarum & morbos continentium caussarum notitiam; (2) evidentium; posthæc (3) etiam naturalium actionum, & (4) novissime partium interiorum. Disconveniebat inter rationales & reliquarum sectarum sectatores; hi enim abditarum caussarum, actionumque investigationem, nec non partium interiorum cognitionem, contendebant supervacuas: illi contra necessarias ducebant. [3] Hujus Rationalis sectæ & auctor & Princeps habetur Hippocrates Cous. Post hunc celebres fuere Diocles Carystius, Praxagoras, Herophilus, Erasistratus & complures alii.

III. Dogmatici quidem a Menodoto, Empiricæ sectæ professore, sarcasmo appellabantur *tribonici*, quasi vero *tribones* nominari non mererentur: quia experientiæ non crederent, sed potius rebus abditis ac ignotis studerent. *Tribonem* enim antiqui vocarunt, qui in aliqua facultate longo se usu exercuerit, ut in ea jam perfectus videri possit. [4] Sed Dogmatici ejusmodi cavillam nauci faciebant, quia non tantum reconditarum rerum investigationi, sed etiam Experientiæ, operam dabant.

IV. Multi negant Hippocratem primo causas morborum obscuras investigasse, atque adeo eundem non primum sectæ rationalis conditorem esse. Nam, ajunt, complures philosophos, Hippocrate superiores, eidem viæ institisse. Pythagoram enim & Empedoclem & alios Sapientiæ Professores, qui insimul Medicinæ operam navabant, causas morborum obscuras, cum de Medicina scriberent, statuisse, deque iis plurifariam disseruisse. Quid? quod Heraclitus, cujus paulo ante mentionem feci, quique tempore Darii Hystaspis vixit, [5] quique Hippocrate auctor vetustior, cum Amphida-man-

[3] De his vide *Celsum* in Præfat. lib. I. *Galenum* in introd. cap. II. & III.

[4] Ita *Galenus* de subfigur. Empir. cap. VIII.

[5] Ut habet *Diogenes* Laert. lib. IX.

Cæ-

manti his verbis fere ſcriberet, laboramus morbo hydrope: adeo, ut quicquid in nobis ejus virtus morbus ſit. Exceſſus caloris, febris: exceſſus frigoris, paralyſis: exceſſus ſpiritus, ſuffocatio: meque jam morbus humore abundat; & poſt paulo & in univerſo humida ſicca, calida frigida redduntur; cauſas ſane obſcuras protulit, morbum, quo laborabat, explicandi cauſa.

V. Rationales concedunt, quod illi ſumpſerunt, priſcos utpote Philoſophos abditas morborum cauſas omnimodis indagaſſe. Neque ignorant ipſum Hippocratem libro de priſca Medicina, nec non alibi, [6] majorum ſuorum decreta confutantem, memorare quaternarium elementorum numerum, ut & eorundem qualitates primas, quæ a Medicis plerumque inter morborum cauſas abſconditas haberi ſolent, injuſte a veteribus ab anteceſſoribus ſuis, morborum cauſis annumeratas: quam confutationem, dant libenter, non inſtituiſſet, niſi majores ejuſcemodi morborum explicationes memoriæ mandaſſent: verum haud quaquam dant alios præter Hippocratem Hæreſis rationalium auctores conditoreſve fuiſſe. Nam conſtare, perhibent, Hippocratem Coum, primum ex omnibus memoria dignis Medicinam ab ſtudio Sapientiæ ſeparaſſe, & illam ad peculiarem diſciplinam redegiſſe: [7] Primum fuiſſe, qui medendi præcepta clariſſime, Plinio teſte, [8] condidit: cum antea nihil, niſi quod confuſum atque abſtruſum in Rationali Medicina, traditum eſſet.

VI. Hippocrates longe celeberrimus in arte medica erat, & honorificentiſſime appellabatur. Græcia namque illi pares, quos Herculi, decrevit honores, quoniam venientem ab Illyriis peſtilentiam prædixit, & diſcipulos ad auxiliandum circum

Cætera, idem auctor tradit varia priſcorum philoſophorum ratiocinia de cauſis tum ſecundæ tum adverſæ valetudinis.

[6] Ut libr. I. De Diæta, item de natura hominis, &c.

[7] Ita *Celſus* in præfat. lib. I.

[8] Hiſt. nat. lib. XXVI. cap. II & primum fuiſſe, qui exteros hanc artem docuit. *Car avant lui* ſcribit d'Herbelot. Bibl. or. 209. *cet art étoit renferme dans certaines familes, qui en faiſoient profeſſion, & qui ne le communiquoient par hors de leur lignée.*

cum urbes dimisit: [9] item, quia exacta scripta de arte Medica edidit, quibus perfecit, ut multi essent Medici, qui ægros servare possent. Posthæc, quod recusasset honores & munera Regis Persarum, communis Græciæ inimici, quæ dare promisit, si ejus exercitum, morbo pestilenti immisericorditer afflictum, curatum veniret. [10] Jure igitur merito posteritas Hippocrati, observantia meritisque suis Græciam sibi universam devincienti, ejusmodi præconium atque honores, tribuit.

VII. Quod vero ad Medicinæ Principis, [11] Hippocratis, doctrinam attinet, statuit is Medicinam nihil aliud esse, quam appositionem & ablationem: appositionem eorum, quæ desunt: at ablationem, quæ exuperant. [12] Hanc artem, sentit, jampridem extitisse: necessitatem autem homines coëgisse invenire & inquirere Medicinam, quoniam observarunt ea, quæ sanis ex usu fuerunt, subinde ægrotis male cessisse. Veterum tamen Medicinam, quamvis non sit exploratæ rationis, ideo noluit esse rejiciendam, sed, quia propinqua sit recto, admirari oportet, quod ex abysso ignorantiæ complura sint eruta, inventaque, quæ posteri probe & recte, & non a fortuna aut

[9] Plinius lib. VII. cap. XXXVII. Et Soranus in Vita Hippocr. Item *Varro* de Re Rustica. lib. I. cap. IV. *An non ille Hippocrates medicus in magna pestilentia, non unum agrum, sed multa oppida, scientia servavit?* Perhibent enim eum Athenis ingentem rogum extructum incendi jussisse, quo aëris intemperies immutaretur. Idem & Acronem Agrigentium fecisse, auctor est Ætius tetrab. II. Serm. I. cap. XCIV. Pestem igni accenso arcere jampridem ante memoratos docuit Iachenus, de quo *Suidas* in vocab. Ἰαχὴ ex versione Kusteri. *Hic fuit Ægyptius, vir singularis a Deo dotibus instructus & ad multa utilis; vixit sub Senye Rege, amuletorum incantationumque peritus, & dolorum morborumque sanandorum summa scientia præditus. Hic enim pestilentias grassantes exstinxit: & primum caniculæ exortum, æstuosum sideris illius influxum mitigavit, quam ob causam magnifico funere elatus est. Et si quando morbus epidemicus invalesceret, sacræ scribæ, ejus fanum adeuntes, sacris rite peractis, ex ara ejus ignem accendebant, rogisque passim per urbem excitatis, aëris fœtidi exitialem luem extinguentes & retundentes, nova plane via morbum ignis beneficio propulsabant.*

[10] Vide Decretum Atheniensium, quod exstat in calce operum Hipp.

[11] Quo titulo eum Plinius. H. Nat. libr. VII. cap. LI. decoravit.

[12] Libro de flatibus.

[13]

aut casu, adinventa, comprobarunt. [13] In primis vero observanda esse juvantia & lædentia & consuetudines, & occasiones. Etenim horum gnarum, censet, minime fortunam respicere, sed eum & sine fortuna auxiliante recte facturum. Quippe tota Medicina constans ac firma, & doctrinæ optimæ in ipsa compositæ: proinde eam haudquaquam fortuna indigere; Fortunam namque sui juris esse, & optatis ad eam pervenire neminem posse. [14] Suadet præterea Medico, ut abstineat a verborum controversiis, juxta & ab inanibus quæstionibus, quales tunc temporis de præparatione, & exhibitione Ptisanæ in usu erant: etenim majores hujusmodi apinis ac tricis nunquam immoratos fuisse: & deinde, quamvis ab aliquo proponantur, difficulter explicari posse: &, quod maximum est, vulgo, auditis lectisve ejuscemodi subtilitatibus, occasionem calumniandi deridendique artem suggeri usque adeo, ut nullam omnino Medicinam putet. [15] Hippocrates insuper floccifacit medicorum quorundam, ut & Sophistarum opinionem, statuentium, Medicinam cognosci non posse, nisi prius aliquis noverit, quid sit homo, quomodo primum factus, quomodo compactus: verum hoc scitu magis necessarium existimat; Naturam videlicet, & quo pacto homo ad ea, quæ commeduntur ac bibuntur, comparatus sit; & quid mali cuique corpori ab unoquoque edulio vel potu importetur. Non sufficit dixisse caseus v. g. est malus cibus, quia affatim comestus dolorem corpori inferat, scire hoc & vulgus; verum potius medico incumbere, ut investiget qualis generis dolorem, & quare hunc, & cuinam hominis parti interiori afferat cummaxime? Boni præterhæc medici esse cognoscere cujusmodi affectus homini propter facultates ac potentias, & qui propter figuras accidant adveniantque. Plurima autem genera figurarum esse, quarum alias esse cavas: alias ex ampli-

[13] Libro de prisca Medicina.
[14] Libro de locis in homine.
[15] De victus ratione in morb. acutis.

[16]

plitudine in arctum coactas, alias expassas: alias solidas & rotundas: alias latas & pensiles; alias extentas: alias longas: alias densas: alias raras & hiantes: alias spongiæ instar ac molles. Facultatem vero esse, humorum summas vires, summumque robur nosse, quid singuli ipsorum in homine perficere queant, & quas cognationes inter se mutuo habeant. Nempe an dulcis humor in aliam speciem mutetur, atque id non a temperamento, sed ipse desciscens & immutatus ab eo, qualis primum fuerat, amarus, aut salsus, aut acerbus, aut acidus. Sit exempli gratia acidus. Humor igitur acidus, reliquos potentia præcellens, maxime erit incommodus. Reliquorum eadem conditio est, excepto dulci, quem omnium homini convenientissimum existimat. [16]

VIII Quod vero ad numerum elementorum, quibus Sapientiæ Professores ad effecta corporum exponenda uti solent, attinet, Hippocrates in eorum numero definiendo inconstans fuit. An vero hæc rerum discrepantia auctoris inconstantiæ, an incuriæ, qui librum descripserunt, an ignorantiæ eorum, qui de ejus scriptis commentarium confecerunt; [17] an malignitati aliquorum, sua scripta titulo Hippocratis edentium, tribuenda, incertum. Quantum ad me pertinet, quæ posteriori loco dicta, ea potius credo. Sed, ut ad propositum veniam, statuit Hippocrates ex igne & aqua oriri omnia, tam animalia, quam quæ e Tellure proveniunt, & ea ex dictis augmentum seu nutrimentum capere: quin etiam cum intereant, in hæc iterum secerni resolvique. Igni adscribit vim omnia per omnia movendi: Aquæ vero potestatem omnia per omnia nutriendi. Utraque hæc principia tum aliis omnibus, tum mutuo sibi ipsis sufficere: adesse insuper igni calorem & siccitatem; aquæ vero frigus & humorem. Quibus plurifariam inter se mixtis temperatisve oriri, separarique multas

[16] Hæc hausi hinc inde e libr. de veter. Medicin.

[17] De his conqueritur *Galenus*, in libr. Hippocr. quæ in Medicatrina fiunt. Comment. I. in prologo, ubi literis tradidit, quod aliqui sint, qui heri ac nudius tertius commentaria conscribant, omniumque Hippocratis librorum peculiarem quan-

multas omnigenasque formas atque species & seminum & animalium, nihil simile nec visu nec facultate se inter habentium. [18] Alibi Hippocrates in hanc disputat sententiam: Id scilicet, quod calidum vocatur, immortale esse, cuncta intelligere, & videre, & audire, & omnia tum præsentia tum futura scire. Quadripartitum hoc esse: plurimum ejus, cum turbata essent omnia, in supernam secessisse circumferentiam; esseque id ipsum, quod veteres æthera vocarunt. Secundam partem infernam, appellari terram, frigidam hanc & siccam, multisque obnoxiam motionibus, cui quoque multum calidi inesse. Tertiam partem, aërem puta, medium occupasse locum, esse eundemque natura calidum & humidum. Quartam tandem partem proximum terræ locum cœpisse, humidamque hanc ac crassissimam esse. Cæterum inter qualitates primas, duas magni momenti arbitratur, calidum utpote & frigidum. Huic tribuit facultatem congelandi: illi autem primo dissolvendi, sin vero diu durarit, exsiccandi potentiam adsignat quoque. Præter hæc sedem cuique peculiarem in homine esse; frigidi ac glutinosi metropolim opinatur cerebrum: calidi vero, pinguitudinem quamvis esse. [19] Verum enimvero, utcumque hæc ab Hippocrate posita, in libro tamen, cui titulus est de veteri Medicina, eos errasse, ait, qui principium tum morborum tum mortis vel unum, vel duo; vel & quatuor qualitates primas, statuerunt. Affert autem Cous argumenta e praxi Medica petita, quibus delumbat illorum hypothesin. Hoc pacto fere argumentatur. Si calidum est aut frigidum, aut siccum, aut humidum, quod hominem lædit, oportet recte meden-

quandam editionem faciant, quos inter esse etiam Dioscoridem, & Artemidorum, cognomine Capitonis. Hos, ait, circa veteres lectiones multa innovasse. E diverso laudat diligentiam fidelitatemque quatuor veterum explanatorum, quorum duos, ut Zeuxin, ut Heraclidem, in omnes Hippocratis libros commentaria confecisse: de aliquibus modo, Bacchium & Asclepiadem, fuisse commentatos.

[18] De Diæta libr. I. & II. *Ex igne & aqua omnia constituuntur & animalia & a terra nascentia, & ex his augescunt, & in hæc secernuntur ac resolvuntur.*

[19] Libr. de carnibus.

dentem auxiliari, dum calidum in frigidum, frigidum in calidum, & cætera in qualitatem sibi contrariam, permutarit tantum; at quia id non eveniat, siquidem unumquodque simplex tali vi non præditum, in considerationem idcirco venire debere, quod in unoquoque forte & humana natura potentius sit, quodque non potuetit subjugari. Hoc ipsum non modo Hippocrates, verum etiam antecessores ejus existimarunt hominem lædere, atque id ipsum auferre vel corrigere adnixi fuere. In numero autem rerum fortium, hominem lædentium, collocarunt amarum, salsum, dulce, acidum, acerbum, fluidum & similia, hinc inde in homine demonstranda. Hæc nunc, si recte invicem temperata, in caussa esse, ut homo sit incolumis: ex adverso, si quod superarit, id auctorem instantis morbi esse. Quod superest, nec calidum nec frigidum aptum ut crassescat aut putrescat; qualia effecta in corpore humano fieri, ac sæpe sæpius nos contueri: neque easdem qualitates primas auctores febrium; sed amarum, sed salsum & cætera, quæ in numero qualitatum secundarum habentur, in culpa esse. Ejusdem namque naturæ, sive idem esse, amarum ac calidum, acidum ac calidum, salsum ac calidum, & sexcenta alia. Frigidi porro, qualitatibus secundis juncti, eandem conditionem esse. [20] Inesse in terra putat, & acidum, & amarum, & dulce, & salsum, omnigenum. [21] De interitu corporum hanc habet opinionem: videlicet nullum omnino corpus perire, neque fieri, quod prius non fuerit. Allucinari eos, qui putant, quidquid ex Orco in lucem auctum, generari: quicquid vero ex luce in Orcum imminutum, perire atque corrumpi. [22] Generari enim & perire significare idem ac commisceri In generatione enim fieri rerum primarum mixturam, congregationem, conjunctionem: contra in interitu vel corruptione compositorum corporum secretionem, disjunctionem modo memoratarum evenire. Nempe ita

[20] Hæc itidem excerpsi e lib. de vet. medic.

[21] Libr. de natura hominis.

[22] De Diæta lib. I.

[23]

ita animalia & pleraque omnia esse natura comparata, ut generentur, ut occidant jugiter. Enimvero, homine moriente verbi gratia, suum quodque rursus in locum secedere disjungique: humidum utpote se iterum humido, siccum sicco, calidum calido, & frigidum frigido associare, conjungereque. [23]

IX. Sed ut ad singularia, quæ ad hominem potius spectant, me convertam, tempore Hippocratis fuit inter philosophos abstrusiorum disputationum amantes, magna quæstio, quid esset homo. Melissus aliique statuerunt unum esse hominem. i. e. ab uno elemento ortum. Alii putarunt ex igne, alii ex aëre, alii denique e terra eum constare tantum. Alii censebant hominem nil nisi sanguinem: alii bilem: alii pituitam tantummodo esse. Jam quomodocunque id unum aliquis perceperit, cogi tamen id ipsum a calido & frigido, ideoque id speciem & vim primigeniam mutare, opinabantur; fierique & dulce, & amarum, & album, & nigrum, & simile quid. At Hippocrates tales opiniones contradixit damnavitque, & statuit contra, hominem nunquam fore in dolore, si unico principio constaret: nihil quicquam enim esse, unde doleret; sin vero doloribus torqueatur, necesse etiam esse, quod ipsi medeatur esse unum: atqui complura esse, quæ medeantur: complura itidem, quæ vel calefaciendo vel refrigerando vel humectando vel siccando morbos pariant; concludit igitur, quia tot morborum totidemque remediorum diversorum genera, hominem neutiquam ab uno Principio ortum; quod & insuper generationem cujusvis animalis indicare, quæ citra admixtionem alterius rei fieri non posse, nisi qualitates primæ debito modo temperatæ fuerint. [24] Cæterum, quæ ad generationem hominis pertinent, arbitratur Hip-

[23] De natura hominis.

[24] Ibidem. vide etiam *Galeni* commentarium in hunc librum §. 3. & seq. Quod vero ad opinionem Melissi pertinet, putat Galenus hunc virum substantiam quandam communem fuisse commentatum, quaternis subjectam elementis, a generatione corruptione liberam, quam posteris ὕλην seu materiam vocarunt.

Hippocrates, genituram a ſingulis corporis membris procedere, a ſanis ſanam, a morbidis vero morboſam, fierique inde ut ex calvis calvi, ex cæſiis cæſii, gignantur. Eadem reliquorum ratio eſt. Semen autem genitale putat utrique ſexui duplicis generis eſſe: alterum a quo maſculi, alterum a quo fœmellæ, gigni; illud forti, hoc vero debile, dotatum indole. In coeundo itaque, ſi ambo maſculum ſemen, hoc eſt validius, excreverint: ſeu, ſi hoc ſaltem illud debile vel quantitate vel potentia ſuperaverit, generari tunc puerulum: ſin vero contra, atque dixi, fuerit utriuſque genituræ mixtio, puellam. Hiſce hypotheſis loco poſitis perſuaſum inſuper habet, mulieres, ſi quando diæta humida & frigida uſæ fuerint, parituras puellas: ex adverſo, ſi calida & ſicca, puerulos. Ut autem parentes ſui voti compotes fiant, neceſſe eſſe, ut non modo fœmina, ſed etiam vir alterutram diætam obſervet. [25]

X. Multus eſt Hippocrates in enarranda ſingularum corporis partium conſtitutione. Eo diſquiſitio ejus eſt loci, ut credat oſſa originem ſuam debere pinguedini terræ, & modico humori, a calore utrimque exſiccatis: nervos plurimo glutinoſo atque frigido pauco: membranas modicæ pinguitudini; & pluſculo glutinoſo. At vero renes hoc pacto productos, cenſet: nimirum parum glutinoſi, parum calidi, a plurimo frigido condenſatum eſſe, ſicque viſcus duriſſimum ex his extitiſſe, & minimum rubrum, quod non multum calidi ſimul coëgerit. Eandem carnis cæterarumque partium, ait, rationem eſſe. [26] Quantum vero pertinet ad cujuſcunque corporis humani principium, negat ei ullum competere; ſed cuique idem principium eundemque finem eſſe, perinde ac circulo, cui etiam neutrum dictorum eſſe. [27] Ita comparatum natura etiam eſſe, ut venarum undiquaque per univerſum corpus diſperſarum, neque initium neque terminationem,

[25] De aere aquis & locis. libr. 1. de diæta. & libr. de genitura.

[26] De carnibus. libr.

[27] Libr. de locis in homine.

[28]

nem, pariter ac de circulo jamjam dictum, rimari potuerit. [28] Inter partes corporis tres numerat, quæ manifeste trahant, quæque plenæ sint attracti humoris: in hoc numero autem ponit ipsam vesicam, caput, & uterum. [29] Valetudinem vero corporis nostri sustentari triplicis generis nutrimento, cibo puta, potu, atque spiritu vel aëre. [30]

XI Quantum ad naturam mentis attinet, Hippocrates literis tradidit, [31] in hominem irrepere animam, ignis juxta & aquæ temperamentum habentem, eandemque esse partem corporis humani; Verum, ut ingenue fatear, non asseveraverim Coum heic loci mentem indicare. Quod autem spectat ejus ad sedem, alio in loco [32] scribit, mentem hominis in sinistro cordis ventriculo insitam, & reliquæ animæ imperare. Eandem, judicat, non alimentis quibuscunque a ventriculo mitigatis, sed pura & illustri substantia, a sanguine secreta, nutriri. Quibus positis, facili negotio inter nos liquet, mentis naturam, Hippocrate auctore, corporatam esse. Præterea opinatur Hippocrates, inter omnia, quæ in corpore sunt, nihil magis ad bene intelligendum vel prudentiam conferre, quam sanguinem: in eo enim in eodem vigore tenoreve persistente, consistere & prudentiam: contra, si aliter fuerit. [33] Delirare porro hominem, Bile intra massam sanguinis ingre-

[28] Libr. de ossium natura.

[29] Libr. de veteri Medicina.

[30] Spiritus enim, qui in corporibus sunt, flatus vocari; qui vero extra corpora existunt, eos aërem. Hunc sane maximum esse omnium, quæ corpori cuipiam accidunt, & auctorem & dominum. vid. libr. de flatibus.

[31] De Diæta libr. 1. & de insomniis. Anima vigilat, & quum corpori inservit, in multas partes distributa, non sui juris est, sed suam cuique corporis parti, pro munibus suis fungendis portionem mittit. Quiescente enim corpore, ait, animam in motu esse, perficere omnes corporis actiones. Equidem corpus dormiens non sentire, ipsam vero animam, quoniam vigil corporis moderator, eadem fere in somnio, andire, videre, tangere, animadvertere, perinde ac si corpus vitam insomnem duxerit.

[32] Libr. de corde, adsumere autem alimentum ex proxima sanguinis cisterna, radios suos eo immittens & depascens.

[33] Libro de flatibus. Assertum suum conatur exemplo somni probare. Etenim sanguinem, scribit, corpore dormiente, frigescere: somno enim frigefactandi vim esse. Frigescente autem san-

grediente, eidemque alienum motum, serosamque indolem; atque majorem calorem conciliante; & hanc esse caussam quapropter phrenitici, aliique febrem habentes, sæpenumero delirent. In desipientia vero melancholicorum vitiosum adesse sanguinem ob admixtam bilem & pituitam: 34 & in temulentis per ebrietatem aucto repente sanguine percelli animum, & in animo intelligentiam; quas ob res ebrios præsentium malorum tunc oblivisci, & nil nisi jucunda imaginari sibi. 35 Posthæc diversitates plagarum telluris esse in caussa, ut homines aliis atque aliis præditi sint moribus. Europæ videlicet incolas præ Asiaticis iracundiores, audaciores, bellicosiores. Rationem esse in promptu, quoniam quævis anni tempora propemodum sibi æqualia; & non ingens discrimen qua calore qua frigore quotannis observatur; quocirca accidere, ut mentes neque stupore percellantur, neque corpora validæ transmutationi obnoxia sint. Etenim ab his, vero simile esse, iram exasperari, cognitionemque & calorem multo magis excitari, quam si quis in eodem statu semper permanserit. 36

XII. Nonnulli in disceptationem quæstionemque vocant; numne Hippocrates cognoverit Sanguinis, cæterorumque corporis humani humorum circuitum? Qui affirmant, hæc habent documenta: Hippocrates venarum per corpus distributionem circulo cuipiam assimilavit. Idem Cous omnis generis somnia interpretans conjectat, si quis. v. g. somniarit cursum, flumina, fontes, &c. significare hæc sanitatem: & corpus valere, omnesque circuitus, & exhibitiones ciborum ac secretiones integras esse. Et post paulo, flumina non solito more fluentia, secundum quietem visa, significare sangui-

sanguine, ejus meatus fieri languidiores; quod hinc palam fieri, quod corpora adgravata reclinentur. Omnia enim gravia deferri natura ad fundum, & oculos ardere, & prudentiam permutari, opinionesque peregrinas mentem occupare & exercere, quæ sane insomnia appellari. Quid autem somnia varia significent, de iis agit peculiariter in libro de insomniis.

[34] De morbis libr. I.

[35] De flatibus. libr.

[36] Libr. de aëre, aquis & locis.

[37]

guinis circuitum: & auctiora quidem fluentia, excessum: imminuta vero, defectum. [37] An vero ex his conficiatur Hippocratem naturam circuitus tam plane percepisse cognovisseque, quam diligentissimi quique nostri seculi anatomici eam perspexerunt, atque argumentationibus firmissimis demonstrarunt, hoc nolim asseverare.

XIII. Cæterum commendat Hippocrates Medico, tanquam requisitum, cognitionem non modo morborum, verum etiam caussarum. [38] Eum enim, qui morbos juxta & caussas noverit, putat, facile allaturum inventurumve, quod corpori sit commodum: hoc vero esse morbo contrarium. [39] Quandoquidem autem perplura sunt, quæ corpus infestant, quæque oculorum aciem fugiunt, & quæ, exauditis aliorum narrationibus, comprehendi cognoscive nequeunt; debere ideoque medicum talia mentis oculis, vel ratiocinatione persequi duntaxat. [40] Neque enim Medicum tantopere in morbis vulgaribus curandis, qui subinde sua sponte evanescunt, inclarescere; sed si magnos, si fortes, si periculosos morbos, quorum natura seu obscura seu abstrusior est, curaverit. [41] Ut autem ad ejusmodi notionem perveniat, necessum esse, observare tempora anni, cujus generis utpote in quibusvis eveniant rerum mutationes: deinde ventos tum calidos tum frigidos: nec non aquarum differentias, item positum urbis, an ea ad plagam septentrionalem, vel contra ad aliam sita: itidem terram ipsam an ea fuerit nuda & sicca: aut densa, & aquosa, &c. quin & incolarum diætam, an bibuli an lurcones, an otiosi &c. vel contrariis moribus præditi sint. Eum igitur, qui hæc & similia diligenter fuerit rimatus, animo identidem præsagiturum morbos quolibet tempore anni futuros; & quæcunque pericula unicuique ex diætæ ac victus immutatione sint timenda. [42] Morbum autem Hippocrates generatim appellat, quicquid homini molestiam atque tristitiam

[37] Vide ejus librum de insomniis.
[38] Libro de arte.
[39] De flatibus.
[40] De arte.
[41] De veteri Medicina.
[42] De aëre, aquis & locis.

[43]

ſtiam affert. Et quantum ſpectat ad modum, ait, omnium morborum unum eundemque eſſe: nec dari ullam morborum differentiam, niſi eam, quæ ratione loci contingat, ſpeciem omnibus unam, eandemque omnibus eſſe cauſſam; [43] locum, tantummodo ſuppeditare differentias morborum, ut in alimento, in ſpiritu, in calore, in ſanguine, in pituita, & reliquis in corporis humoribus, vel partibus ſolidis. [44] Præter hæc morborum genera Hippocrates memorat morbos hæreditarios, vernaculos, epidemicos, & privatos. [45] Auctor finitionum Medicarum, [46] ſtatuit Hippocratem novenas morborum differentias noviſſe, ut acutum, peracutum, malignum, diuturnum, medium, exitialem, *evaſorium*, periculoſum, & periculo carentem. Verum enimvero, utut hic morborum numerus ſit, Hippocrates reprehendit eos, Cnidios utpote, qui morbos ſecundum genera enumerare conabantur. Ponebant etenim Cnidii Medici dari ſeptem morbos bilis: duodecim veſicæ: renum quatuor: ſtranguriæ quatuor: tetanos tres: aurigonis genera quatuor, & phthiſis tres ſpecies. Nempe corporum varietates, quæ ob multas rationes permutantur, conſiderarunt, neglecta morborum *identitate*; quam tamen Hippocrates advertebat, ut morbum a morbo diſtingueret, redigeretque ſuam quemque ad claſſem. [47] Quæ vero ad morborum cauſſas pertinent, Hippocrates eas non uno modo prodidit. Fortaſſis hujus inſtabilitatis cauſſa eſt, quod iis, quæ Hippocratis titulo ſuperbiunt, multa ſuppoſitia ſint intermixta. Utut ſunt, narrabo tamen eas quomodocunque in mentem venerint. Alibi [48] ſtatuit omnes morbos a bile vel pituita oriri: alio loco dicit ſeu

[43] De flatibus.
[44] De Alimento.
[45] Libr. de humoribus.
[46] Cap. VII.
[47] Vide *Galenum* in libr. Hipp. de vict. rat. in morb. acut. comm. I. §. 8.
[48] De morbis libr. I. & libr. de affectionibus. N. Illo libro dicti humores habentur ut cauſſæ corporis inteſtinæ morbos quoſdam producentes. In externarum autem numero collocat, labores, vulnera, cibos, potus, &c. quatuor qualitates principes, &c.

[49]

morborum acutorum auctorem esse bilem: [49] alibi flatum seu spiritum tantummodo omnium morborum caussam esse, unde febres, dolores: [50] &c. cibum & potum vero eundem in corpora nostra inferre, existimat. Alibi aërem vitæ & morbi solum, autumat, auctorem, & eo omnia plena: [51] alio loco, ait, morbos, dolores, &c. ab ingestis fortioribus oriri: [52] alibi posuit quatuor humores, ut sanguinem, pituitam & bilem duplicem; & hos esse in caussa, ut aliquis aut sospes sit, aut morbidus [53] Procreari autem augerique quemquem stato inprimis anni tempore: nimirum pituitam hyeme, vere sanguinem, æstate bilem, &c. autumno atram bilem adaugescere. [54] Quatuor porro loca esse generationi cujuscunque humoris dicata. Pituitæ scilicet caput, sanguini cor, Melancholiæ splenem, & bili jecur: totidemque etiam locos secretioni illorum destinatos; quorum in numero ipsi sunt os, nares, anus, & urinæ meatus. Dictorum humorum autem, censet, aliquid cibis & potibus inesse: ex quibus, in ventri-

[49] Si ea utpote in hepar influxerit, & ad caput constiterit. de *Dieb.* critic. In numero acutorum ab Hippocrate. lib. *de aëre aquis & loc.* ponuntur pleuritis peripneumonia & febris ardens. & libr. de vict. rat. in acut. addit phrenitidem: Præter hos & alios esse, e memoratis qualemcunque ortum ducentes, vel illis propinquitate conjunctos, quorum febres omnino continuas esse, atque lethiferas. Eadem fere habentur in libro de affectionib. in opere Hippocratis supposito.

[50] Libr. de flatibus in fine. spiritus autem omnes nobis ab aqua esse, quod fuse Hippocrates annititur demonstrare. lib. de natura Pueri.

[51] Ibid. ab initio fere, ubi spiritus & aëris vocabula ut synonyma occurrunt. Ex isthoc loco arbitror, Celsum deprompsisse Hippocratem cujusquemodi corporis valetudinem omnimodæ spiritus constitutioni tribuisse: in Præf. lib. I.

[52] De veteri Medicina.

[53] De natura hominis. Sanum quidem putat, fore maxime hominem, quando memorata moderatum inter se habuerint temperamentum tum facultate tum copia, & cum maxime fuerint permixta. Ægrotaturum autem eundem, quum dictorum aliquid minus aut amplius fuerit, aut separatum in corpore & reliquis omnibus non fuerit contemperatum. Libro de *Genitura*, & de morbis lib. IV. Hippocrates enumerat has quatuor, humidi species, sanguinem Bilem, Aquam & pituitam. Tot enim species congenitas, ait, hominem in se ipso habere, & ab his morbos fieri, aut etiam ex morbis discretiones. Atra bilis hoc loco omittitur, substituitur autem ejus in locum Aqua.

[54] Ibid. de Natura hominis.

triculum procedentibus, trahere ad se corpus, secundum fontium diversitatem, sibi similem humorem. [55] Et hæc de caussis morborum generatim:

XIV. Quod vero ad caussas morborum speciatim attinet, nimius sane in scribendo haberer, si in animum meum inducerem, ut singulas perscribam. Attamen, ut lectori quædam innotescant, dabo quarundam corporis ægrotationum caussas. Vitiosam alimentorum digestionem oriri, Hippocrates arbitratur, si quis non expectaverit justum tempus ciborum, pridie ingestorum, concoctioni evacuationique destinatum; sed in ventriculum, etiam nunc cibis oneratum, ferventem adhuc, cibos super cibos ingesserit. [56] Febrem oriri, ait, ob denegatum humoris in carnosa parte circuitum, unde totum corpus incalescere. Calefacto enim sanguine, celerem facere ea circuitum, quæ in corpore sunt: quæ si fuerint attenuata, & sub forma sudoris calidi extrusa foras, sanguinem nativam tum recuperare indolem; & quod consequens est, futurum esse, ut homo febri careat. [57] Fluxus omnimodos partim fieri ob frigus, carne & venis extensis, atque angustatis, quam ob caussam tunc eas humorem exprimere: partim quoque propter calorem, carnes rarefacientem, & humores attenuantem; quocirca carnes humoribus transitum præbere faciliorem, & humores attenuatos facilius illarum tubulos pertransire. [58] Hydropem progigni plerumque, quum quis a diuturno morbo sine purgatione diu permanserit: corrumpi namque tunc carnem & liquari mutarique in aquam.

[55] De morbis libr. IV. Quomodocunque dicta fuerint prolata, mihi probatur placitum, quod Hippocrates hoc lib. IV. memoriæ prodidit. Tria utpote principia esse, ex quibus morbos fieri. Primum situm esse in humoribus, si aut quantitatis, aut qualitatis ratione corpus afficiant: alterum in cœlo vel aëre, cujus vitium nos victus ratione non corrigi posse, velut alias, si nobis modo alluerit, tali pacto humorum vitium, utut fuerit, valemus. Tertium denique situm esse in violentia quadam v. g. si aliquis casu, vulnere, plaga, ictu morsu & simili modo, fauciatus vel læsus fuerit.

[56] De veteri Medicina.

[57] De Diæta libr. II.

[58] Libro de locis in homine.

aquam: subinde etiam vitio lienis, & hepatis & pituitæ albæ: quin minus a dysenteria ac lienteria aquam intercutem produci. [59] Calculum generari, quum vesica & alvus ultra modum fuerint calefactæ, urinam tunc non debito modo excerni, sed in se ipsa concoqui adurique; quapropter, quod in ipsa tenuissimum & purissimum est, mingi; superstite in vesica crassissimo ac turbidissimo, paulatim se coagmentante, in calculum vel tophum concrescente. [60] Sufficiant hæc ad adumbrationem Pathologiæ Hippocraticæ, in quantum ea caussis morborum proximis superstructa.

XV. Quæ vero spectant ad caussas remotas, ita argumentatur auctor. [61] Quando uniusmodi morbus multos homines eodem tempore corripit, ejus caussam tunc aërem, quem inspiramus, esse: siquidem omnibus in promptu est, diætam non posse culpari; quia non vero proximum ad unum omnes tam senes, quam juvenes simili eademque victus ratione usos fuisse; at enim, si omnigeni morbi eodem tempore exorti fuerint, manifesto apparere eorum caussam non aërem, sed pravam victus rationem esse. Nihil igitur utilius, nihilque magis necessarium homini, quam recta victus ratio est: hanc enim incolumitatis caussam esse; hanc ideoque ab inventoribus ratiocinando investigatam, ut posteri scirent, quodnam secundam, quod adversam corpori importet valetudinem? alte-

[59] De affectionibus.

[60] De aëre aquis & locis. Cæterum libr. IV. de morbis Hippocrates sensit calculum impuro ex lacte, in vesica puerorum gigni: non dissimili modo, quam si aliquis in aquam turbidam vasi immissam & aliquantisper sedatam conspexerit, observari tunc ejus in medio fæcem quandam acervatam. Eandem rationem esse urinæ impuræ, *ut quæ in cavo sit loco & maxime se acervans, præ dolore per mictionem non pertranseat, & a pituita cruda concrescat.* Pituitam enim ad fæcem admixtam fieri glutinum. Et primum parvam lanuginem superstare, deinde quod accedit, arenosum fieri, pituita in gluten evadente. Fæcem autem indurari, ac quodammodo lapidescere in duritiem, perinde ac ferrum ex lapidibus ac terra, dum comburantur, efficitur. Plura qui desiderat, is auctoris d. l. pervolvat.

[61] Cujus additamentum, legimus in fine libri de Natura humana. His tamen non dissimilia habet ipse Hippocrates, si modo inter se conferantur, quæ ei sunt libro de victus ratione in acutis, de flatibus, &c. aqua aëre & locis, &c.

alterum assequendi usurpandive; alterum abstinendi gratia.[62] Utcunque hæc se habeant, veteres tamen, teste Hippocrate, vix quicquam memorabile de victus ratione memoriæ mandaverunt: at e diverso Hippocrates jure gloriatur se repertorem diætæ, seque hanc, quantum fieri potuit, ad exploratam rerum, quæ fieri possunt, rationem redegisse.[63] Uberius ac fusius hanc in variis libris pertractavit, adeo ut, ullum ex his summarium, quod multam profecto scriptionem postularet, confici possit.

XVI. In morborum curatione Hippocrates, ut enuntiata profert, concocta[64] medicamentis aggredi oportet, & movere non cruda, neque in principio, si non turgeant. Quæ ducere oportet, quo maxime vergunt per convenientes locos, ducere oportet. Quæ prodeunt, non multitudine æstimari oportet, sed quamdiu prodeant, qualia oportet & facile æger ferat.[65] Sunt quidem Hippocrati plura salutaria monita atque præcepta. Signa prædictionesque morborum, quæ sane ex usu Medici, praxim profitentis, sunt: verum quis singula narrabit? Quid? supervacuus etiam is labor esset, quia auctor inter plerosque medicos versatur; præcipue vero ejus aphorismi, qui a nemine non, ut praxeos præcepta, considerantur.

XVII. Medicamentum appellat Hippocrates omne, quod præsentem statum transmutare valet: omnibus autem fortioribus hoc solenne esse: interim tamen non negligendam victus rationem. Quicquid enim aptum omnia ex præsenti statu ad amovendum vel transponendum, id ægrotanti opem allaturum. Namque nisi id, quod morbum fecerit, fuerit aliorsum amandatum, hunc minime imminutum iri, sed potius increbescere.[66] Quod vero pertinet ad vires medicamen-

[62] De Prisca medicina.

[63] Libr. III. de Diæta. Et libr. I. de Diæta scribit se invenisse primum, quomodo corpus ab excessu superetur, & ad morbum perveniat, & quo pacto ex excessu, utramvis in partem facto, prænotionem morbi medicus sibi comparare possit.

[64] Fit autem concoctio, ex permixtione & temperatura mutua, & quasi coctura. Hoc pacto enim humorum acrimoniam & temperiem tolli. *Ibid.*

[65] Libro de humoribus.

[66] De locis in homine.

[67]

mentorum, ſtatuit Hipprocates dari medicamenta ſingularia, ſingularem corporis humorem evacuantia. Ea etenim, cum corpori fuerint ingeſta, trahere primum ad ſe quod Naturæ ſuæ maxime conveniens: deinde vero, quum utpote ejus medicamenti nimium fuerit datum, ea trahere & reliquos corporis humores. v. g. ſi quis cuipiam Medicamentum cholagogum dederit, primum quidem bilem educi: at enimvero, ſi quantitas remedii fuerit juſto major, illam tum inſequuturam pituitam, poſtea bilem atram, ſanguinem denique in ipſo mortis agone. [67] Tandem, ut ad finem hujus capitis veniam, paucis verbis commemorabo, Hippocratem Medico ſuadere, ut, indagata cauſſa manifeſta, nec non ea, quæ ratiocinatione tantum cognoſcitur, animadvertat inſimul numerum aut parem aut imparem: maxime autem metuendum eſſe numerum imparem: quo die ægros cummaxime conturbari: [68] imo, quod magis eſt, eos plerumque mori die impari, menſe & anno imparibus. In alterutrum diem Hippocrates totam morborum criſin, vel ad ſalutem, vel ad perniciem identidem verſare, decrevit. [69] Aſclepiades talem dierum delectum, ut vanum repudiavit, neque in ullo die, quia par, imparve eſſet; his vel majus, vel minus periculum eſſe, dixit. [70] Sed hæc hactenus, ne videar nimium laborem in Hipprocratis doctrinam contrahendam inſumpſiſſe.

[67] Vide librum de Natura hominis, de medicamentis purgantibus, & de affectionibus.

[68] De Diæta in morbis aecutis.

[69] Libr. IV. de morbis. Aphoriſm. ſect. II. §.23.24. libr. de humor.

[70] *Celſus* de Re Medica libr. III. cap. IV.

DISSERTATIO XIII.

DE

Quorundam veterum Dogmaticorum placitis.

I. MEDICINÆ RATIONALIS sectatores, pollicentes se omnium in corpore humano obortorum effectuum principia & caussas daturos, sæpenumero in magnam aliquam difficultatem incurrere, ecquisnam dubitat? Deridemus itaque & merito & jure Pelopis, Galeni præceptoris, imaginariam Sapientiam, quam sibi gloriose arrogavit in dandis quorumcunque effectorum caussis. [1] Deludimus & plurimos nostri seculi medicos, qui itidem existimant, nullius esse effecti caussam occultam & involutam, sed promptam sed apertam esse omnem. Verum enimvero eos in hac parte delinquere, non opus est, ut fuse argumenter; siquidem neminem nostrum quemquam, puto, inficiaturum, perplura in universo, imo plurima in homine, ad quæ caligat genus humanum. Perpendamus modo morborum caussas obscuras, quæ ratione investigantur, quam diversas & multas de his dogmatici habeant opiniones? Equidem non diffiteor nonneminem mihi objectaturum Plutarchi decretum, morbum utpote nullum gigni sine caussa posse; neque vim esse ullam, (divinam excipio) quæ ex nihilo aliquid contra leges naturæ possit producere. [2] Verum enim nullum mihi dubium est, quin medicus, qui ingenuitatem præ se fert, aperte ingenueque sit confessurus, nobis plurimum latere plerorumque caussam morborum proximam, deque hac nos tantummodo divinare. Profecto si ejuscemodi caussa haud laboraret

[1] Ejus mentionem facit *Galenus* de simpl. medic. fac. lib. XI. cap. XXX. Pelopis ratiocinia vide apud Galenum de loc. aff. libr. III. c. VIII.

[2] In Sympos. VIII. Quæst. IX.

ret ulla animi ſuſpenſione, non tot fictas hoc tempore haberemus in Medicina hypotheſes.

II. Neque vero Dogmatici de cujuſcunque modi cauſſis tantum, ſed etiam de parte corporis affecta, quænam ſcilicet pars in morbis aliquibus, interius in corpore obortis, cummaxime patiatur, & olim & nunc inter ſe digladiantur. Perſuaſum ſibi fortean quiſpiam habet, non arduum eſſe negotium, quia Anatomicus eam facili negotio detegere poteſt: quod verum eſt, concedo, ſi malum conſpicuum in una parte: At enimvero, ſi variæ partes ſimul affectæ, tum primam, ubi videlicet materia morbida, vel reſedit, vel generata fuit, poſſumus ægre indicare. Vero quippe ſimillimum eſt, non omnes, quæ tranſacta Anatomica inſpectione communiter inveniuntur, ab initio affectas fuiſſe inſimul; ſed ſenſim ſenſimque tales ſolidas a fluidis vitiatas. Si vero cauſſa morbi ipſis fluidis, vel ſpiritibus infuerit tantum, tunc ea multo difficilior, quam ſecus, cognitu eſt: hinc mira variarum opinionum diverſitas, dum ſuam quiſque, tanquam omnium probatiſſimam, medullitus amet, opinionem. Quemadmodum nunc tempotis, ita & olim fuit mira ſententiarum ſectatorumque concertatio, æmulatio, affectatio; quæ uſque adeo quorundam hominum animos faſcinaverunt, ut nil, niſi quod ſuæ ipſorum ſectæ doctrinæque, qua primum eruditi ſunt, conforme, rectum putent. Indelebile, Mehercule! malum eſt, quod jampridem Galenus eſt conqueſtus, atque id elui non poteſt, iſta ſcilicet circa ſectas ambitio: Malum hoc, inquit, ſcabie quavis ad ſanandum rebellius.[3]

III. Verum, ut ad propoſitum veniam, oſtendam aliquot exemplis diſcrepantiam opinionum reſpectu partis affectæ. Quæſitum eſt a veteribus, quis in pleuriticis locus patiatur. Pulmones pati dixit Herophilus: hypezocata, membranam latera & interiora cingentem Diocles, Eraſiſtratus, Aſclepiades,

[3] Libr. I. cap. XIII. de nat. fac. Vide etiam cap. VI. de cujuſque animi peccatorum notitia atque medela, ut & comment. II. in libr. VI. Hippoc. de morb. vulgarib. §. 25.

[4]

des, & eorum plurimi sectatores. [4] In peripneumonia, statuit Diocles, pati venas pulmonum: Erasistratus arterias: Praxagoras eas pulmonis partes, quæ spinæ sunt conjunctæ: Herophilus totum pulmonem: Asclepiades eas pulmonis partes, quæ arteriis adhærent, quæque bronchia appellantur: Apollonius Herophilus venas & arterias pulmonis: Soranus autem totum corpus passione vexari, sed pulmonem vehementius. [5] In cardiacis cor affici dixerunt Erasistratus & Asclepiades: alii pericardium: alii septum transversum: alii stomachum: alii pulmones, atque jecur. [6] In Hydrophobia Democritus dixit nervos affici, conjiciens hoc ex corporis spasmo & veretri tentigine: aliqui ex asseclis Asclepiadis membranam ajebant cerebri. Etenim Asclepiades statuit, omnem passionem, ut phrenitidem, lethargiam, epilepsiam, &c. quæ mentem turbaverit, in ipsa consistere. Alii iterum ajebant Diaphragma pati, siquidem in ipso sit dolor constitutus. Artemidorus Erasistrati, & Artorius Asclepiadis sectator, atque plurimi sectæ Methodicæ scriptores statuebant stomachum pati; quoniam singultus sequatur, & vomitus fellis, & appetentia insatiabilis bibendi. Alii ex sectatoribus Asclepiadis volebant utrumque tum stomachum tum ventriculum pati. Gajus Herophili sectator, asserebat, cerebrum & ejus membranam affici: nervos namque voluntario motui servientes atque stomachum colligantes, initium vel originem inde sumsisse: Magnus Ephesus tandem censebat omnia, quæ difficultate motus in hac passione afficiuntur, pati: hæc autem esse cor, stomachum, diaphragma, caput, ilia. [7] Possem quidem plura e veteribus, plurima quoque hujus generis ex recentioribus auctoribus, petere: verum sufficere hæc, arbitror, tanquam documenta dubiæ Medicorum rationis in determinanda plurimorum morborum parte affecta.

IV. Nec

[4] Cæl. *Aurelianus*. celer. pass. libr. II. cap. XVI.
[5] Idem cap. XXVIII.
[6] Idem cap. XXXII.
[7] Idem. libr. III. XIV.

[8]

IV. Nec mirum cuipiam debet videri, nos de parte affecta diſputaturos, noſtræ ipſius mentis cæcitatem patefacere: ſiquidem primarius locus, vel pars corporis in primis affecta perſæpe oculorum noſtrorum aciem, atque ideo noſtram ſcientiam, fugit. Sunt enim multi morbi, ubi pars aliqua corporis, quia iiſdem nervis, vel ſimili dotata membrana, in conſenſum trahitur, atque adeo longe alium, ac revera eſt, morbum mentitur. Exemplum habemus in calculo renum, ubi vomitus & retrorſus teſticulus, qui plurimum morbum comitantur, proveniunt propter conſenſum nervi, & ſtomacho & renibus & teſti, communis. Eadem conditio eſt ſuffocationis in mulierculis, quæ vitio locorum ceciderunt: ubi etiam nervus ab utero ad aſperam arteriam tendit, qui dum inferne vellicatur, ſuperiorem partem viciſſim in conſenſum trahit. Medicus igitur, niſi ſigna, cuique affectui propria, bene obſervaverit; diſtinxeritque, facili negotio poteſt cæcari erroribus, ratione partis cumprimis affectæ. Quandoquidem vero non pauci hujus generis morbi ſunt, in quibus Medici ejuſmodi ſigna, affectum unice ſignificantia, deſiderant; planum inde fit, quare difficilis ad indagandum ſit pars affecta; & quare hujus gratia tot diſſenſiones inter Medicos obortæ.

V. Nec reſpiratio, quæ eſt actio vel negotium, ut inter nos liquet, animantibus ad unum omnibus familiariſſimum, ambiguitate caret; ſiquidem non modo priſci, ſed etiam multi recentiores, ſe inter diſcrepant, quo pacto & quamobrem ea fiat. Empedoclis, Platoniſque opiniones de negotio reſpirandi refellit Ariſtoteles; [8] quam autem ipſe profert æque atque illorum incerta, & dubia eſt. Herophilus quatuor motus

[8] Empedocles ſtatuit fieri reſpirationem & exſpirationem propterea, quod venæ quædam ſint, in quibus eſt quidem ſanguis, non tamen eas eſſe ſanguine plenas: habere autem meatus in eum, qui extra eſt, aërem, partibus quidem corporis minores; iis vero, quæ aëris, majores. Quapropter ſanguinem natum moveri ſurſum & deorſum: deorſum quidem cum aer influat, atque adeo inſpiratio accidat: ſurſum autem, cum aer excidat foras, ac ita fieri expirationem. Vide Ariſtotelis libr. de reſpiratione. cap. VII. ubi Empedoclis verſus citantur. Anaxagoras ſenſit piſces, cum aquam per branchias emit-

tus genera pulmonibus in respiratione tribuit, primum censet in caussa esse, ut externus aër attrahatur; secundum, ut attractus in pectus exprimatur; tertium, ut expressus denuo recipiatur; & quartum, ut receptus iterum foras ejiciatur. Asclepiades autumat caussam respirationis esse attenuatum aërem, qui in cavitate pectoris est; inibi enim externum aëre, quia crassior est, ferri: indidemque vero rejici, quoniam pectus ita comparatum, ut copiosum aërem non continere, neque eo prorsus carere possit. [9] Alii aliter opinati sunt, pari modo, ut etiam inter recentiores, licet suam quisque mentem exquisitissimis demonstrationibus, ac argumentis probare annisus fuerit, non idem opinionum consensus est.

VI. Controversabantur itidem veteres inter se de utilitate respirationis. Hippocrates statuit nutritionis & refrigerationis ergo fieri respirationem. Philistion & Diocles innatum calorem ventilandi refrigerandive caussa. Praxagoras & Philotimus nutricatus spirituum animalium caussa: Nicarchi Praxagoras respirationem ajebat corroborationem quandam animæ esse: Asclepiades autem ipsius animæ generationem. Erasistra-

tant, & eum, qui in ore est, aërem trahant, tum respirare. Diogenes autem putat, cum emittant aquam per bronchias ex circumstante circa os aqua, trahere tunc aërem, qui in ore vacuo est, & qui in aqua quasi inest. Hæc autem fieri non posse judicat Aristoteles. d. l. cap. II. Democritus statuit respirationi inhiberi, ne anima & calidum, quas figurarum sphæricarum primas, exeat. Vivere enim animalia interspiratione, quia aer dictis figuris, pro sustentatione vitæ necessariis, admodum dives fit: ex adverso animans quodvis exspiratione mori; esse enim mortem talium figurarum ex corpore exitum, ob continentium expressionem. Ibid. cap. IV. Plato in Timæo ratum habet: exeunte per os calido, ambientem aërem pulsum, quem eundem in locum, per raram carnis texturam, ingredi. Et quia in universitate rerum nusquam vacuum reperiatur: proinde, cum pectus, pulmonesque spiritum efflaverint, protinus eosdem genere corpori circumfuso meatus corporis penetrante, repleri. Aristoteles. d. l. cap. XXI. dicit, respirationem fieri calido, in quo facultatis nutriendi principium, se augmentante. Etenim quemadmodum alio indigeant alimento, ita & illud, imo & aliis magis; quoniam id calidum aliis alimenti caussa est. Respirationis autem natura, ait, ita comparata, ut follis; cujus exemplo hoc negotium declarare satagit.

[9] Vide *Galeni* Hist. phil. cap. CIV. *Plutarchum* de placit. philos. libr. IV. cap. XXII. Galeni opinionem vide in libro de causs. respiration.

[10]

ſtratus putabat arteriarum expletionis gratia nos reſpirare; Galenus tandem immoderatum calorem refrigerandi & animales ſpiritus nutriendi gratia. [10] Recentiorum tam Medicorum quam Philoſophorum opinionibus, quia notæ ac manifeſtæ ſunt omnibus, impræſentiarum ſuperſedebo.

VI. Sæpenumero mentionem typi inter veteres medicos verſari, offendet, qui eorum ſcripta perlegerit. Horum ſententententiam, quantum eam mente aſſequi valuerim, conabor quoque modo declarare, ut, qui etiamnunc in Medicina tirones ſunt, ſibi ex his aliquam hujusſ abſtruſæ doctrinæ notitiam comparare poſſint. Sed ad propoſitum. Typum vocabant veteres ordinem acceſſionis alicujus morbi: periodum vero tempus acceſſionis in morbo factum. [11] Licet varii morbi, in primis chronici, ut atrophia, paralyſis. lepra, &c. ſint, in quibus nullam periodum, &, quod conſequens eſt, nullum typum agnoſcere valemus: ſunt tamen morbi compluſculi, & hos inter maxime febres, in quibus doctrina de typis & circuitibus morborum, ex uſu eſſe poteſt; quamquam interea non negaverim, eandem plurimis implicatam difficultatibus, quibus pauci fortaſſis, me ipſe non excipio, ſe extricare queunt.

VII. Dividuntur typi in primos, (α) qui brevem habent acceſſionem & diuturnam remiſſionem, cujuſmodi ſunt tertiani & quartani: (β) in ſecundos, qui contrario, ut primi, procedunt modo, ut quotidianus, ſemitertianus; (γ) in conſiſtentes, qui iiſdem horis invadunt, & reſiſtunt: (δ) in mobiles, ſive ii nunc ocyus, ſive tardius, ſeu adveniant, ſeu abeant: (ε) in ſimplices, qui unicum habent paroxyſmum; (ζ) in compoſitos, quibus plures & acceſſiones & remiſſiones ſunt. [12] Præter hæc typum appellabant veteres non omnem cujuſvis morbi

[10] Hæc e. *Galeno* de utilitate reſpirationis. §. 1. 4. 12. Plato in Timæo dicit omne hoc opus in corpore fieri irrigatione quadam & refrigerio ad vitam & nutrimentum.

[11] *Galenus* de typ. cap. 1.

[12] *Ibidem*. cap. 11.

morbi periodum, verum siquæ ex integris diebus juxta & noctibus fuerit constituta: proindeque opinabantur secundum unum quemque dierum numerum, typum esse quoque peculiarem. [13] Quæ cum ita sint, ratum habebant, typorum circuitus viginti, vel triginta dierum spatio non solum terminari, sed diutius moram trahere posse.

VIII. Ut autem aliquis invenire possit, quot sint typorum implexus, necessium esse, statuebant, ut is numerum horarum cujusque typi in memoria habeat, vel in charta descriptum. Scilicet typum quotidianum esse viginti quatuor horarum: tertianum XLVIII. quartanum LXXII. ac ita porro pergendum esse, superaddendo utpote unicuique typo XXIV. Quod, cum aliquis dicto modo typos ad calculum vocaverit, tum experietur typum decumum habere horas CCXVI. trigesimum DCXCVI quinquagesimum MCLXXVI. &c.

IX. Quandoquidem vero typi nomen, non a diebus completis, sed ab accessionis repetitione, sunt sortiti, inspiciendæ veniunt accessionum periodorum horæ, quota pars sint horarum typorum: illis etenim efficitur multitudo, seu species typorum Verbi gratia ponamus quendam experiri accessionem morbi per horas sex, remissionem vero horas duas, ac ita integram periodum octo horis absolvi. Præterea consideremus quoties octo in viginti quatuor, in uno typo nempe, habeatur, inveniemus sane ter haberi, pronunciemus itaque quotidianas tres esse implexas, quia typus quotidianus est horarum XXIV. Ponamus secundo sedecim horarum paroxysmi periodum esse: quoniam autem sedecim nulla est numeri viginti quatuor, sed potius quadraginta octo, seu typi tertiani, particula, & quidem tertia, enunciamus igitur tres febres tertianas invicem esse implexas. Ponamus tertio periodum accessionum esse horarum quinque, quia autem hæ sunt pars vigesima quarta horarum CXX. colligimus ex his viginti quatuor typos, ordinis sexti, invicem esse implexos Ponatur quarto exempli gratia, quod periodus accessionum sit hora-

[13] *Idem* in libro ad eos qui de typis scripserunt. cap. I.

[14]

rarum ſeptem, ducantur hæc in CLXII. pateſcet poſtmodum illa in his vigeſies quater inveniri: ſtatuatur idcirco ſeptem eſſe typi octoni partem vigeſimam quartam: vel viginti quatuor typos octavi ordinis eſſe invicem implexos: vel viginti quatuor typos, intra CLXIIX. horas, ſeu ſeptem dies naturales, evenire, quos typos ideoque octonos eſſe appellandos. Quod autem illæ typo octonario, & non ſeptenario, adſcribantur, ratio in promptu eſt, quod non dentur typi ſecundani, pari modo ut non habentur febres ſecundanæ; ſed eæ, quæ ſecundo quoque die invadunt, ægro videlicet per unum diem febri carente, a medicis appellantur tertianæ. Calculus namque ſubducitur a principio paroxyſmi, quod in numerum primæ diei refertur, ad principium paroxyſmi inſequentis: jam quando id in febre quadam intermittente tertio quoque die contingit, vocatur ea tertiana, ſi quarto, quartana: reliquarum eadem ratio eſt. Typis autem nominatio eſt, non reſpectu periodorum vel dierum numeri, verum ratione vicis paroxyſmorum. Sin autem cuipiam videretur negotium nimis moleſtum, additione, ut paulo ante dixi, numerum horarum cujuſque typi invenire: is poteſt tum via compendiaria eandem inſtituere computationem, ſi modo de numero typorum demſerit unum, & reliquum per XXIV. multiplicaverit. Exempli gratia aveo ſcire typum quadrageſimum quartum, quot is habeat horas, tunc capio quadraginta & tres, quæ per viginti & quatuor multiplicata, efficient mille triginta & duo, qui eſt numerus horarum typi, ut monui, quadrageſimi quarti. Cæterorum eſt eadem conditio. [14]

X. Scio

[14] *Ibidem* cap. V. VI. VII. & XI. unde hæc ad compendium contuli. Quod ſupereſt, numerus horarum circumeuntium per acceſſiones æſtimatur, quoties is metitur aliquem ex iis, qui ſecundum typos habentur, toties typus hujuſmodi illi implicatur vel complicatur. Ex. gr. periodus acceſſionum quindecim horarum, quæ quinque dierum typus eſt, & ſextanus plerumque vocatur, poteſt eſſe, aut octo ſextani, aut ſedecim undecumani, aut viginti quatuor ſex decumani, aut triginta duo vigeſimani primi, &c. typorum, ordinis. Ex his dictis efficitur doctrinam de typis dubiæ rationis haud eſſe expertem. Quinimo

X. Scio equidem nonnullos esse, qui hanc de typis doctrinam judicent curiosam, quæ ad nos non pertineat, imo tanquam nugalia theoremata, quæ modo ingenii, abstrusioribus in disputationibus cupidi, subtilitatem præ se ferunt, habeantur. Verum, ut, quod ego sentio, proferam, non persuadere mihi possum, veteres ejusmodi laborem, quem typorum doctrinæ impendebant, frustra suscepisse. Mihi, Galeni scripta pervolventi, videtur videre excogitatam idcirco hanc doctrinam ab ejus antecessoribus fuisse, ut accessionem morbi futuram prænoscerent, ut victus rationem rite instituerent, nec non tempus scirent, quando medicina esset ægrotis danda. [15] Verumenim vero, quoniam veteres, qui hujusmodi de typis doctrinam singulariter tractarunt, injuria temporum periere; ea de caussa & auctoritate & exemplis destitutus nequeo eam, quæ nunc cuipiam aut incongruens, aut abscondita habetur, facere planam.

XI. Non injuria aliquis ex me percuntabitur caussam, quare aliqui morbi per circuitus eant, redeantque. Libenter fateor perdifficilem & perobscuram esse, quam allaturi sunt, quæstionem. Equidem non sum nescius, diuturnitatem accessionum Galenum adscribere materiæ vitiosæ multitudini crassitiei ac lentori, potentiæque imbecillitati atque meatuum angustiæ: brevitatem autem materiæ inutilis subtilitati; subtilitati, paucitati, & potentiæ naturalis vigori, meatuumque laxitati; sentireque præterea quanto ocyus, vel tardius ejusmodi materia iterum, finito paroxysmo, colligatur accumuleturve, tanto & citius aut tardius, accessionem rursus futuram: quin etiam quotidianam pituitæ, tertianam bili, & quartanam melancholiæ, originem suam debere. [16] Neque ignoro Avicennam etiam morborum circuitum caussam tribuere materiei sive qualitate, sive quantitate perperam

ipse Galenus non diffitetur, eam esse scientiam inanem, & Iatrosophistarum inventum.

[15] *Ibidem* cap. IV. & de differ. febr. libr. II. cap. VIII.

[16] Libr. II. de differ. febr. cap. 16. 17. & 2.

ram in corpore insidenti: & Averrhoem diversæ caloris innati, materiam plurifariam depravantis, indoli: & Gentilem, Thomamque de Carbo, occultæ humorum quorumlibet proprietati; peculiare enim, rebantur, esse pituitæ, ut quotidie: bili, ut tertia: & melancholiæ, ut quarta quaque die, circuitus suos perficiant. Nec latet mihi sententia Apponis, qui vulgo conciliator vocatur, quique periodorum quorumvis morborum caussam Lunæ. Telluris dominatrici., in primis refert. Nec me præterit, Sanctorium putare non humores, sed loca seu partes affectas, prout eædem multifariam dissitæ, aut vicinæ cordi, caussam diversitatis periodorum esse. [17] Reliquarum sectarum hypotheses, ne longius evager, impræsentiarum faciam missas. Verum dicta, quomodocunque fuerint prolata, non dilucidant quæstionem propositam: nec video eam a recentioribus, naturalium rerum indefessis scrutatoribus, citra hæsitationem fuisse enodatam. Non modo ego, verum etiam optimus ac gravissimus quisque perlibenter confitetur, se multa ignorare, & multa sibi etiam esse discenda: quo loci etiam referendam, arbitror, doctrinam de statis morborum quorundam periodis; quam ne Apollinem quidem ipsum, puto, intelligere. Est enim ea numeris Platonis obscurior.

XII. Lubet hoc loco in medio proponere duas rationes medicinales, quarum alteram Græci παροχέτευσιν, alteram vero αντισπασιν vocant; & qui Galenum ex græco sermone in latinum verterunt, illam reddiderunt latine derivationem: hanc autem revulsionem. Galenus auctor est, has esse communia immodici actus evacuandi remedia. Derivationem autem fieri statuit, per loca vicina: si nempe id, quod v. g. per palatum, per alvum, &c. solebat evacuari, per nares, per urinas, & derivetur. At revulsionem fieri per loca contraria. Exempli gratia, humores, si sursum nimia in copia tetenderint, deorsum deducendos; sin vero infra, supra eos esse

[17] Vide *Massariæ* Practic. libr. VII. cap. VIII. de febr. caussa. & Sennerti de febrib. libr. II. cap. XVII.

[18]

esse ducendos; si intrinsecus vergant, eos tum extrinsecus flectendos; sed contra esse faciendum, si aliter, ac dixi, res se habuerit. Eadem ratio est, si vel in dextro vel in sinistro latere affluxus fuerit humorum. [18]

XIII. Sed ut uberius dictas operationes explicem., fluentium humorum medelam, Galenus [19] statuit, revulsionem esse: eorum autem, qui jam membrum obsederunt, derivationem: utrumque vero evacuationis genus, per communes vias fieri. Hippocratem præcepisse, verbi caussa, Medicus in locis muliebribus in contrarium trahet, si eas, quæ in cubito venæ sunt, secuerit, aut juxta mammas apposuerit cucurbitas, vel manus calefecerit & fricaverit atque alligaverit: derivabit autem, si eas, quæ in poplitibus aut talis sunt, venas inciderit, & cucurbitas coxis applicuerit, & crura calefecerit ac perfricuerit atque alligaverit. Et, siquidem in parte dextra locorum muliebrium affectus fuerit, a dextra manu vel crure sanguinem detraxerit; sin vero in sinistra, a membris, quæ illi e directo sunt: hoc enim esse id ipsum, quod Hippocrates κατ' ἴξιν vocavit. Interiores autem venas esse incidendas, quoniam viciniores magisque e directo sunt partibus affectis. Igitur in splenis inflammatione sanguinis missionem esse instituendam in interioribus lævæ; in hepatis, in dextræ manus, venis. Eadem ratio pleuritidis est, in qua sanguinem mittendum, ex eodem latere, quo dolor est. Expedire autem interiorem cubiti venam, quam nunc Basilicam vocant [20] incidere, si dolor ad claviculam pertigerit, aut molestus fuerit: vel brachio, vel mammæ, vel partibus septo transverso superioribus gravitas fuerit [21]. Græci plerique, excepto Archigene [22] hanc sanguinem mittendi rationem

[18] Lib. v. cap. III. & Libr. IV. cap. VI. Method. medend.

[19] De arte curativ. ad Glauc. libr. II. cap. II.

20. Ita putat Brissotus in Apolog. pag. 54.

[21] De quibus vide Galeni comment. II. §. x. in Hipp. de vict. Rat. in morb. acut.

[22] Ætius Tetrab. II. serm. IV. cap. LXVIII. Archigenes in iis, qui morbo acuto infestantur: siquidem circa claviculam vel mammas dolor hæreat, ait, venam incidendam in brachio, non eo, quod recta ab inflammato latere, procedat, sed ab opposito.

[23]

nem in pleuritide secuti sunt. Verum Arabes, quorum de sanguine mittendo præcepta per annos plusquam DCC., nullo pene reclamante viguerunt, sanguinem detraxerunt ex opposito brachio vel ex Saphona ejusdem lateris. [23] Tandem Brissotus MDXV. Arabum castra deserens primus Græcorum dogma per tot secula obliteratum ab inferis revocavit, atque ab oblivione vindicavit. Sed O Deus bone! quantas turbas, quantum bellum inter medicos id ætatis excitabat: tantum profecto erat, quasi pro aris & focis certarent. Controversiam Academiæ Salmanticæ, ut eam dirimeret, committebant. Hæc primo decernebat, ne ulli medicorum liceret in pleuritide secare venam e directo lateris affecti: deinde, caussa curatius cognita, decernebat contra Arabes, & Græcorum placitum approbabat. Quid fit? Adversarii, decreto huic non morigeri, provocabant deferebantque litem decernendam ad CAROLUM V. Imperatorem, contendebantque non modo falsam & erroneam, Brissoti & ejus asseclarum, qui Græcorum tuebantur, doctrinam esse, sed impiam & exitialem eandem esse, quæ non minorem hominis corpori perniciem afferat, quam *Lutheranorum* schismata mortalium animis. Consectabantur eos præterea conviciis, appellabantque hos ignorantes, temerarios, *Erostatæos*, violatæ & temeratæ religionis reos, sæpe sæpius medicorum *Lutheranos*. [24] Tantum præjudicata opinio poterat, ut etiam sine ratione valeret, auctoritas. Sed, ut ad finem properem, reliquæ sunt aliæ viæ quibus dictæ operationes perficiuntur, dicendæ: verum, quia hæ Medicinam ægrotis jamdiu facientibus, satis cognitæ; hac de caussa dictorum enumeratione supersedebo, eademque in medio relinquam. [25]

[23] Hæc *Moreau* de sang. miss. in Pleurit. pag. 27.

[24] Vide vitam Brissoti a Moreau descriptam pag. 103.

[25] Plura, si desiderentur, vide Libellum Galeni de hirudinib. revulf. &c. & de ven. sect. adv. Erasistratum. cap. XII. & de curand. rat. per sang. miss. item Apologiam Brissoti pag. 17. qui vult revulsionem esse arte factam humorum tractum e contrario, quam antea fluebant. Commune equidem opus & revulsionis & derivationis esse, sanguinem videlicet evacuare ex parte affecta,

sed differre utramque inter se, dum illa nitatur ac trahatur in adversum; hanc vero in latus, ideoque melius fieri ex locis vicinis.

DISSERTATIO XIV.

DE

Philosophorum & Medicorum quorundam decretis.

I. Conqueruntur graviter de adulterinis suppositisque auctoribus non modo Theologi, verum etiam medici. Verbi caussa afferam Æsculapium, cujus in librum nuper incidi. Indignus sane hic liber antiquissimo Medicinæ parente, cujus titulo superbit: suppositus est enim ab idiota aliquo Chronologiæ ignaro. Mentionem siquidem facit Aristotelis, qui tamen, ut ad unum omnibus, nisi in historia hospites fuerint, res nota ac manifesta est, illo multis seculis posterior fuit. Ejusdem inscitiæ, quin dicam malignitatis, incusandus est auctor epistolæ Hippocratis Coi ad Moecenatem: cum tamen ille Artaxerxis, hic vero Augusti ævo, inclaruit [1]. Eandem oportet maculam auctori, qui Trotulæ, vel Erotis nomine, supinat, inurere. Perhibent quidem, Augusto regnante, libertum Erotim Juliæ Medicinam fecisse; [2] quandoquidem vero hic auctor, qui librum de affectibus mulierum prodidit, passim Galeni mentionem facit, qui tamen illo duobus fere seculis posterior, patet inde suppositio auctoris. Non melioris notæ, sunt scripta Mariæ prophetissæ, Mosis Sororis, Alexandri ad Aristotelem, &c. de Alchimia. Quod ne-

[1] Idem sentimus de Epistola Hippocratis ad Antiochum. Utræque epistolæ operi Marcelli Empirici præfixæ sunt. Nec minoris facienda est dissertatio Hippocratis de differentia temperamentorum ad Titum Imperatorem, quam commemorat d'Herbelot Bibliothec. Orient. pag. 975.

[2] De quo vide *Mr.* le *Clerq.* Histoire de la Medicine. P. 3. lib. 1. cap. 1.

[3]

neminem, puto, inficiaturum, nisi in historia inque scientiis prorsum plumbeus fuerit.

II. Missos itaque faciam auctores, qui suppositis personis falsos libros in lucem ediderunt; jam vero animus mihi est exponere veterum quorundam Græcorum, tum philosophorum, tum medicorum dogmata, quibus Rationalem Medicinam locupletarunt. Sed ad rem. Plato, de origine morborum percuntans, statuit corpus ex quatuor elementis compactum. Quod, si aliquod eorum excedat, aut deficiat, aut ex loco proprio in alienum transferatur, ad morbos tum pronum esse corpus. Ex secundis compositionibus non rite peractis itidem morbos progigni. Carnem enim, quoties eliquata fuerit, putat, tabem rursus transmittere in venas, unde sanguinem vario colore, amaritudine, & acidis salsisque infectum saporibus [i], bilis, cruoris pituitæque gignere quam plurimum. Quæ quidem omnia sic genita & corrupta sanguinem deintegro inficere: circumferri autem hæc per venas nullo prorsus naturalis circuitus ordine observato. Tertium morborum genus exoriri a spiritu, a pituita, vel a bile. Pituitam acidam, quin & salsam languorum omnium, qui destillatione fiunt, originem esse. Partes corporis tumescentes a bilis incendio & combustione vexari. Pessimum esse malum, quando pus, sanguine mixtum, & villorum ligaminumque fila suo ex ordine dimoveat. Cæterum censet, quod si corpus ignis potissimum excessu langueat, id tum continua febri laborare: si aëris, quotidiana discreta: si aquæ, tertiana, quia aqua segnior est, quam ignis & aër; sin vero Terræ excessu, quartana: siquidem Terra, cum omnium elementorum tardissima & quarto gradu est, fervere defervereque quarto temporis circuitu; hinc origo febrium quartanarum, quæ ægre & tardissime submoventur. [3]

III. Aristoteles posuit bilem calidam, contra pituitam esse frigidam. [4] Bilem statuit caussam morborum acutorum: quin etiam

[3] *Plato* hæc in Timæo. [4] Problem. sect. 1. Quæst. xxix.

etiam a bile sincera credit oriri febres acutas; ab abundantia vero atræ bilis, insaniam. Et, ut brevis sim, Aristoteles, quando de caussis morborum disputat, profert eas explanandi caussa vel bilem, vel pituitam: nec non qualitates primas, ut calidum, ut frigidum, &c. [5]

IV. Theophrastus, de efficientia Solis differens, [6] censet ejus calorem animantium omnium & stirpium genitorem & effectorem esse, eundemque in aëre non impromiscuum manere, sed in eo potius nasci, moderationem quandam multitudinis & subtilitatis ad generandum suscipere: imo calorem, qui in corporibus animatis inest, pluribus admixtum, & peculiari quodam modo temperatum, vivacem & genitabilem ad procreationem similium reddi. Quare spirante Austro, qui ubi mare transierit, regionem multo humore, teste Hippocrate [7] implet, homines deterius, quam solent, valeant, in caussa esse, ait, quod liquatus humor multus fiat a tepore Austri, qui prius erat perexiguus, & ex levi spiritu grave humidum oriatur. Adhæc vim & facultatem nostram esse in articulis positam, quos autem ab Austro solvi. Viscidum enim, quod articulis inest, si congeletur, motum impedire; si nimium humescat, tensionem membri inferre. Sin vero Auster sine pluvia siccus spiret, febres exoriri, quia humorem extraneum calidum in corpora inducat: Austrum enim natura calidum & humidum, ex quarum qualitatum excessu existere febrem. [8] Dulcem ex alimentis confectum humorem, putat, accretioni carnis aptum, salsum vero ineptum; ideo hunc Naturam secernere ut excrementum; quod si in vesica subsidat, uri-

[5] Ibid. Quæst. VI. IX. XII. &c. Ex quibus & aliis quam plurimis locis conficitur Aristotelem non fuisse plane plumbeum in Medicina, ut aliquis scripsit habuitque eundem pro circulatore. Cavillator respexit ad loca *Diogenis Laert.* & *Hesychii* Milesii in vita Epicuri, ubi uterque scribit Epicurum appellasse Aristotelem decoctorem, quod comeso omni patrimonio stipendia fecisset; & medicamenta vendidisset. Eadem extant apud *Athen.* Deipnos. libr. VIII. pag. 354.

[6] Libro de Igne.

[7] Libr. II. de vict. Rat.

[8] Ita Theophratus libro de ventis. Quos Auster producat, enumerat *Hippocrates* Sect. III. aphorism. V. XVII.

[To]

urinam: si in carne, sudorem, dici: Illam sponte ac natura velut agente subsidere: hunc vero motu, aut labore, aut calore, aut spiritus facultate indigere, ut excernatur. Illam nunquam non esse continuam, hunc vero non semper continuum, ac minus sane quam corporis halitum, qui ne sensu quidem percipiatur. Salsum igitur esse, quia crudus: dulce enim esse, quod percoctum est; quod autem leniter coctum aquæ instar esse, ut pituitam & lachrymam. Sudorem quidem omnem salsum esse, salsiorem vero, quo magis a longioribus erumpat partibus. Pueros ob cutem densam difficulter sudare, viros vero facile. Senes vix ullo sudore fœtido manare; caussam esse cutis laxitatem & facilem *transpirationem*, quocirca parum excrementorum, in cute subsistere. Tenuem & aqueum esse sudorem, qui extimus cutis in superficie; crassiorem vero, qui profundior & interior, est. Si una cum sudore ad corporis superficiem expellantur recrementa crassa pravique succi, ut acida, salsa, amara, quæ propter copiam secerni nequeunt, prorumpere hæc tamen, & acrimonia sua carnem exulcerando efficere scabiem, papulas, lepram &c. cutis eruptiones, quas nonnullos revulsione, i. e. in contrarium aversione sedare niti [9] Animi defectionem, dicit, esse privationem, aut refrigerationem caloris innati in locis, quæ respirationi serviunt, accidere hanc aut a frigore, aut a calore & æstu. Nam calorem nimium, minorem nobis insitum, absumere, & tabefacere, & respirationem inhibere. [10] Vertiginem fieri, quando aut alienus spiritus, aut impurus humor ad caput venerit, sive ab alimento aliquo, ut vino, sive ab humore quovis alio, aut quando aliquis caput in orbem agitarit. Cerebri enim locum, quum natura humidus sit, fieri, ut, cum externus & velut alienigena spiritus eo venerit, intrusus propellat, & ad venas humorem, qui inibi continetur, circumagat. [11] Nervorum resolutionem, quamvis alii dicant a flatu, alii a spiritus defectu

[9] Libro de sudoribus.
[10] Libro de animi defect.
[11] Libro de vertigine.

[12

fectu & privatione, putat, fieri omninò a refrigeratione. [12]

V. Hæc allata aliquo modo sufficiunt ad specimen doctrinæ Philosophorum, quos equidem non despicio, quia solebant olim Medicinæ quoque operam dare. Quid? quod medici complura ex illorum doctrina de elementis, de caussis, &c. in Medicinam transtulerunt & sua fecerunt.

VI. Quandoquidem vero ab excessu Hippocratis, disciplina nostra a studio Sapientiæ separata fuit, pertractabo sectatorum Hippocratis placita. Neminem ignorare, existimo, incertum esse quicquid aliqui de Thessali, Draconis, Polybii, &c. [13] Hippocratis vel filiorum, vel generis, vel discipulorum scriptis, commemorant. Horum itaque narratione supersedebo, verum perbreviter dicam rationalem Dioclis Carysstii, omnium longe antiquissimi Dogmatici, Medicinam. Is namque post Hippocratem secundus ætate famaque extitit, & primus fuit, qui libros de anatomicis administrationibus scripsit, cum ante eum medici, (anatome ab iis, qui e familia Asclepiadarum erant, tantum tractata) a teneris unguiculis in ea instituerentur. Hos Græci vocabant πεπαιδευμένους, reliquos vero ἀπαιδεύτους [14]. Perhibent nonnulli Dioclem Antigoni

[12] Tract. de Nervor. resol.

[13] Horum Soranus in vita Hippocratis mentionem facit. De Thessalo, cujus oratio ad Athenienses in calce libror. Hipp. extat, Galenus in libr. III. Hippocr. de morb. vulg. comm. II. scribit, quod fuerit filiorum Hipp. clarissimus, qui nihil non intermittebat, quo ostenderet se æmulum esse & imitatorem parentis studiorum. Et in libr. Hipp. de nat. hum. *Galenus* memoriæ prodidit Thessalum fuisse virum admirandum, quem versatum extra patriam, cum Archelao Macedoniæ rege. Polybium autem, Hippocratis discipulum in patrio solo vixisse, & ne latum quidem unguem a præceptoris doctrina discessisse. Equidem Albanus Torinus MDXLV. Basiliæ in lucem edidit aliquot opuscula Polybii, quæ hic e Græco in Latinum convertit, ut de tuenda valetudine, de feminis natura, de morbis libros duos: sed mihi hæc cum Hippocratis libris de salubri victus ratione, de genitura, deque affectionibus, & interioribus affectionibus, comparanti videntur prorsus eadem esse. Nam nulla in his rerum, sed verborum latine redditorum tantum, est discrepantia. In his auctor, quisquis fuerit, statuit, morborum fere omnium originem esse bilem ac pituitam.

[14] Galenus de anatom. administr. libr. II. cap. I. vide supra Diss. IX. p. 124.

[15]

tigoni temporum fuiſſe æqualem. Quantum vero ad ejus doctrinam pertinet, mire de conceptu, de formatione, deque partu fœtus ratiocinatus eſt: imo de ſingulis ætatum hominis viciſſitudinibus. Namque omnia, quæ homini unquam ſive in vivendo, ſive in moriendo contingunt, fieri, putat, ratione ſeptenarii. Hic numerus ſecundum ipſius mentem habet vires longe potentiſſimas. [15] Semen perſuaſum habet non eſſe ſanguinis *eſſentiam*, ſed ex nutrimento partium fieri. Nam ſi e ſanguine exoriatur, neceſſe eſſe animalia exanguia ſemine careant; quod autem eſſe contra experientiam. [16] In Epiſtola, ut volunt, ad Antigonum de tuenda valetudine exarata, ſtatuit quaternarium humorum numerum omnis generis morborum cauſſam eſſe, generarique illos intervallis, ſeu certis anni temporibus. v. g. ſolſtitium hybernum, ait, augere in hominibus defluxionem ac humorem, uſque ad æquinoctium vernum: quo tempore augeri in hominibus pituitam & dulces ſeroſoſque ſanguinis humores. Plejadum ortum augere bilem fulvam, & amaros ſeroſoſque humores uſque ad ſolſtitium æſtivum: quo adveniente adaugeſcere bilem atram uſque æquinoctium autumnale: atque ab hoc tempore uſque ad Plejadum occaſum augeri pituitam ac tenues fluxiones. Tandem ab dictarum occaſu uſque ad ſolſtitium hybernum in hominibus pituitam potiſſime generari. [17] Generatim autem oriri morbos, exiſtimat, ex inæqualitate elemen-

[15] De his vide *Macrobium* in ſomnium Scipionis lib. I. cap. V. & *Gellium* noct. Attic. libr. III. cap. X. qui varia, ſeptenarium ad numerum ſpectantia, e Varrone excerpſit. Inter alia, quorum jam non faciam mentionem, ſcribit, Varronem affirmaſſe pericula vitæ, fortunarumque hominum, quæ Climacteras Chaldei appellant, graviſſima quæquæque fieri ſeptenariis. Et paulo poſt ſcribit. *Diſcrimina etiam periculorum in morbis majore vi putant fieri in diebus, qui conficiuntur, ex numero ſeptenarii. Eoſque dies omnium maxime, ita ut medici appellant κριτικοὺς καὶ κρισιμοὺς, cuiquam videri primam hebdomodam, & ſecundam & tertiam.*

[16] *Octav. Horat.* libr. IV. fuſe Dioclis mentem exponit.

[17] Hæc Epiſtola, unde dicta excerpſi, inſerta eſt Æginetæ operibus, & eſt Caput. C. libri I. Huic Epiſtolæ, ut ovum ovo, ſimilis eſt epiſtola, quæ nomine Hippocratis Coi ad Regem Antiochum ſuperbit. Extat hæc inter opera Marcelli, poſt præfationem.

[18]

mentorum, quibus corpus compositum, ut & ex prava aëris constitutione. [18] Galenus [19] vero monumentis prodidit, eum statuisse morbum generari a similibus, solvi autem a contrariis. Quo posito sectatores ejus putabant febrem ardentem hyberno tempore aliquem ingruentem, ideo facilius sanari posse, quam quæ fit æstate. Quomodo autem speciatim de morborum caussis disseruerit, discere hoc possumus ex loco, qui de affectione hypochrondriaca reliquus est, ubi statuit in dicto affectu, plus caloris, quam decet, in his venis, quæ alimentum a ventriculo excipiunt, haberi; sanguinemque præterea in his crassescere. Sanguinem vero in dictis venis contineri vel hoc argumento probari posse: quia alimentum in partes corporis, ut alias assolebat, haud distribuatur; sed in ventriculo permaneat indigestum. Calorem vero in culpa esse, cum ab æstu, qui ipsis accidat, tum ab his, quæ ingerantur, innotescere, ait; siquidem saluti ægrotantis conducit si cibos refrigerantes, qui videlicet calorem refrigerare extinguereque solent, comederit. [20] Cæterum opinatus est, posse etiam a similibus morbos produci: verum neminem non morbum sanari a contrariis. [21] Febres oriri credit ob earundem caussam, ut in inflammationibus, abscessibus vulneribusque nos contuemur eas oboriri. [22] Lienteriam fieri magna ex parte propter intestinorum difficultatem; quam insequi materiæ humidæ & spumosæ, & crudæ, & multæ citam post cibum ac potum assumptum excretionem. [23] Tenuioris intestini morbum χόρδαψον, plenioris εἰλεον, nominavit; cum po-

[18] Ita in Histor. phil. *Galeni* operibus inserta. cap. cxxxv. Eadem fere cap. xxx. Libr. v. *Plutarch.* de placit. philosoph. Stobæus serm. xcvIII. scribit Dioclem statuisse plerosque morbos ab inæqualitate provenire.

[19] in aphor. Hippocr. §. xxxIv. sect. II.

[20] *Galenus* de locis affectis libr. III. cap. vI.

[21] Idem in Aphor. Hipp. lib. II. §. 4.

[22] Idem Hist. phil. cap. cxxxIv. & *Plutarchus* de Plac. phil. lib. v. cap. xxIx.

[23] *Galenus* in Aphor. Hippocrat. libr. vI. §. I.

[24]

poſtea, tempore Celſi illum priorem εἰλεὸν, at hunc κωλικὸν nominarent. [24] De morſu, ictu, punctura quorundam venenatorum animalium, ratiocinari annitens Diocles, ſenſit, ipſis vim quandam ineſſe mortiferam; quæ cum fuerit inſinuata in corpora, moleſtiarum, quæ exoriuntur, cauſſam eſſe. Etenim neminem quemquam, putat, inveniri uſque adeo contentionis ſtudio flagrantem, qui aliunde exoriri moleſtias afferet, quam a materia lethifera, partem corporis attingente. [25] Lethargi cauſſam poſuit in capite. [26] Sudores eſſe præter naturam, quoniam omnibus, quæ ad corpus attinent, recte adminiſtratis, & alimento a natura ſubacto, nunquam ſenſibilis humor per cutem excernatur. Quæcunque enim in balneis, aut vehementibus exercitiis, vel propter æſtivum calorem exudent homines, ea ex cauſſis violentis originem habere. [27] Denique acie mentis diſpiciebat proprietates virtuteſque medicamentorum, ac eos inſimulabat inſcitiæ, qui arbitrabantur, cuncta, quæ ejuſdem generis ſapore, colore, odore, &c. prædita quoque eſſe iiſdem viribus. Nec enim, ſi quid alvum ſeu urinam movet, aut aliam quamvis facultatem habet, putare oportet, id idcirco tale eſſe, quia calidum, vel frigidum, vel ſalſum ſit: quippe non omnia dulcia, aut acria, aut ſalſa, &c. ſingillatim conſiderata, eaſdem habent facultates; ſed contra putat virtutem rei, qualiſcunque fuerit, toti naturæ vel ſubſtantiæ tribuendam. i. e. toti concreto. [28] Vinum nigrum, quod dulce eſt, acceſſu tranſituque ſuo lenire, & humores valde ſpiſſans caput minus infeſtare, quæ dulcium natura eſt, morari circa præcordia, ideoque ſputum edu-

[24] *Celſus* libr. IV. cap. XIII.

[25] Plura vide apud *Dioſcoridem* lib. VI. cap. XXXV. Verum hujuſmodi ratiocinium non Dioſcoridi ſatisfecit: ſcribit, enim Dioclem oportuit dicere, *quænam res hoc opus efficiat, ut nihil prorſus nos lædat, incomprehenſa communis cauſſæ, quæ propriis ineſt ratio: quandoquidem tum evidenter indicari poſſit, cum deprehenſa eſt.*

[26] *Cæl. Aurel.* acut. morb. libr. II. cap. VII.

[27] Vide *Galenum* in Aphoriſm. Hipp. libr. I. §. 15.

[28] Ita *Galenus* de alim. facult. lib. I. cap. I.

educere [29] Oleo tandem dicit potentiam esse, poros corporis obliniendi, cohibendique ea, quæ effluere solent; item coria emolliendi [30].

VII. Post Dioclem in Medicina Rationali longe omnium clarissimus habebatur Praxagoras, cujus de doctrina tantum pauca degustabimus. Aristoteli Praxagoras astipulabatur, quod ad nervorum principium pertinet; id scilicet non cerebrum, ut ea plerorumque omnium tunc temporis opinio erat, sed cor esse. Arterias vero e corde oriundas, dum findantur, angustentur ac minuantur, persuasum habet, tandem in nervos desinere. [31] In arteriis negat qualemcunque contineri humorem: [32] sed spiritum quendam, quem crassum & vapori cuipiam similem esse [33] Pulsum & palpitationem; convulsionem, ac tremorem, posuit, arteriarum esse affectiones. Et pulsum quidem secundum naturam: verum palpitationem & tremorem ac convulsionem esse motus præter naturam; & magnitudine solum inter se differre.. [34] Ex motu arteriarum desumi posse, autumat, signum multitudinis sanguinis. [35] Quod vero ad cujusmodicunque corporis statum attinet, solis humoribus, omnifariam aut secundum, aut præter naturam, constitutis, eum adscribit. [36] Galenus, asserit, Protagoram Nicarchi filium, (cujus loco D. Clericus scripsit Praxagoram, fortassis hoc mendum est typographi, qui Galeni opera in lucem edidit) decem humorum species enumerasse, sanguine excepto, qui ipsi est undecimus. [37]

No-

[29] Quod scripserunt Diocles & Praxagoras teste *Athenæo* Deipnos. libr. I.

[30] *Galenus* de simpl. medic. facult. lib. II. cap. XIIX.

[31] *Idem* de Hippocr. & Platon. Dogmat. lib. I. cap. III. & IV.

[32] *Idem* de dignosc. puls. lib. IV. cap. II.

[33] *Idem* an sang. in arter. nat. cont. cap. II.

[34] *Idem* lib. de Tremor. palpit. &c. cap. I. IV. VI. IX.

[35] Idem libr. de multitud. cap. XVI. Et Praxagoras & Philotimus sentiebant, arteriis facultatem pulsandi esse insitam. Argumentum, quo assertum conabantur planum facere, erat tale. quod si quis carnem ab animali corpore abscissam humi palpitantem deposuerit, perspicue inibi arteriarum motum observari posse. Idem de Hipp. & Plat dogm. libr. VI. cap. XII.

[36] Idem in Introd. cap. IIX.

[37] Idem de nat. fac. libr. II. cap. IX. in fine.

[38]

Nomina horum humorum, vel ſuccorum extant apud *Ruffum* Epheſum. [38] Levitatem inteſtinorum, cenſet, provenire, quia lubricum ſit inteſtinum, præſertim vero jejunum; hinc inde citiorem ſolito fieri ciborum dejectionem. Neque enim cibos ideo cito, quia indigeſti permanent, excerni; ſed quia cito egeruntur, idcirco eos nullam ſufferre concoctionem. [39] In vena cava initium eſſe febrium ſtatuit. [40] Adverſus ilioſos temere & audacius ſe geſſit, probans in illis, poſt irritum aliorum remediorum uſum, ventris pube tenus diviſionem: dividendum hinc inteſtinum rectum, atque detracto ſtercore id ipſum conſuendum. [41] Et Praxagoras, & ejus diſcipulus Herophilus, inter ſe quidem conſentiebant, quod ſolis humoribus corporis, quicquid vel ſecundum, vel præter naturam in nobis contingit, tribui debeat: [42] Verum de cauſſa tremoris non fuit utriuſque eadem conſenſio, ille arteriarum affectum: hic autem propter nervorum genus, malum ſemper conſiſtere, aſſerebat [43].

VIII. Herophilus, ſubtilioris ſectæ conditor, teſte Plinio, [44] non magni pendebat ire per ſolitudines, & quærere herbas alias aliis diebus anni, ut id majoribus in more erat po-

[38] Hoc modo dictus auctor de appel. Part. corp. hum. lib. I. cap. XXXVI. *Praxagoras peculiari quodam modo χυμοὶς, ſuccos nominavit, (1) γλυκὺν dulcem, (2) ἰσόκρατον æqualitater temperatum, (3) & ὑαλοειδῆ vitreum*: quem etiam memorat *Galenus* de differ. febr. lib. II. cap. VI.) *hos a pituitæ ſpecie ſic vocavit. Item (4) ὀξὺν acidum (5) νιτρώδη nitroſum, (6) ἁλυκὸν ſalſum, (7) & πικρὸν amarum: hos ita, ut guſtus indicat, appellavit. Alios præterea (8) πρασοειδῆ quidem porraceum ex colore (9) λεκυθώδη vero vitellinum ex craſſitudine: alios quoque (10) ξυστικὸν quidem roſorium aut vellicatorium, quia efficit roſionem, ſeu vellicationem: (11) στάσιμον vero ſtabilem ſeu fixum, quod in venis inhæreant, neque in carnem permaneant, quod illi στάσιμοι χυμοὶ tenues venoſique ſint.*

[39] *Galenus* in Aphor. Hipp. lib. VI. §. I.

[40] *Ruffus* Epheſ. de appel. part. corp. hom. lib. I. cap. XXX. *Galenus* de differ. febr. libr. II. cap. XVIII. in fine: de cauſſa Synochæ differens, paulo poſt ſubjungit, Praxagoram exiſtimaſſe febres oriri ab humorum in vena cava putrefactione.

[41] *Cælius Aurel.* libr. III. cap. XVII. acut. morb.

[42] *Galenus* in Introd. cap. VIII. Celſus in Præfat.

[43] Idem de palpitat. Tremor. &c. cap. IX.

[44] Hiſt. Nat. libr. XXVI. cap. II.

 [45]

positum; sed gratius erat in ejus schola sedere, & verborum inanium auditioni operam dare. Agebant enim ætatem in perquirendis morborum caussis, in describendo venarum pulsu per ætatum gradus in musicos pedes, & in cæteris hujus generis quæstionibus subtilibus. Haud diu ejus secta duravit, quoniam necesse erat in ea literas scire, [45] quarum plerique homines, velut & nunc assolet, fastidiosi. Quanquam in Anatomicis rebus exercitatissimus & paratissimus esset; [46] Galenus tamen errorem ejus, qui putabat, vasi seminali majorem, quam testibus, semen generandi vim esse, coarguit [47]. Placita ejus perpauca tempus, rerum edax, nobis reservavit; eapropter imperfectam solum ejus doctrinæ cognitionem habere possumus: v. g. omne vitium, quod adversam valetudinem creat, in humidis posuit [48]. Mortem repentinam, sine manifesta causa oborientem, censebat, fieri paralysi cordis [49]. Porro statuit quatuor facultates, quæ animalia moderantur: [50] an vero hæ sint eædem, quæ a nonnullis naturales vocantur, an aliæ? incertum. Equidem sectatores ejus facultatem continendi, quæ corpora qnælibetcunque coerceat, ne dissolvant dilabanturve, Stoicorum more credebant: ignorabant tamen an aër, an ignis, an utrique in caussa sint, ut omnigena corpora naturalem servent statum. [51] Introduxit etiam Herophilus trium temporum notationem [52]. Ex iis, qui in He-

[45] Idem libr. xxix. cap. I.

[46] Teste *Galeno* de dissect. vulvæ cap. v. ix. &c.

[47] Idem de semine libr. I. cap. xv.

[48] *Celsus* in Præf. lib. I.

[49] *Cal. Aurel.* morb. chronic. libr. II. cap. I.

[50] *Galenus* de dignosc. puls. libr. II. cap. III.

[51] *Idem* de Multitud. cap. IV.

[52] Ita latine reddunt vocabula græca *τρίχρονον σημείωσιν*. Quid autem hæc *tritemporaria* notatio sit, puto innotescere; si humorum multitudinem, tanquam exemplum, proponam. Ejus notatio e tempore desumpta *præterito* est, otiosa vita, ut & excernendorum ultra modum retentio: e *præsenti*, id ipsum, quod est adimpleri, & ulcerosa dispositio, pigritia, corporis universi gravitas, rubor, vasorum distentio, &c. e *futuro* denique, quod Medicus iis, qui ejusmodi corporis habitu præditi, evacuando humores sit opem allaturus, vide *Galenum* de Multitud. cap. XII.

[53]

Herophili hæresi fuerunt, Demetrius *phrenitidem* dixit *delirationem vehementem, cum alienatione atque febre, desinentem in interfectionem celerem, aliquando & in sanitatem.* [53] *Lethargum, esse passionem acutam cum pressura & obstrusione sensuum frequenter cum febribus.* [54] Peripneumoniam esse tumorem totius pulmonis: sin vero idem ex parte intumuerit, pleuritidem dici. [55] *Furorem appellat parvi temporis excessionem mentis.* [56] In spasmo fieri putat motum per *extentionem* atque conductionem in ligamentis membrorum, & non solum in quibusdam partibus sensibilibus, verum etiam in his, quæ sensu carent In palpitatione motum minorem esse & magis in partibus sensibilibus ac nervis, qui voluntario motui subjecti sunt [57]. Apollonii cognomine *Myos*, definitionem pleuritidis, quia nimis ampla & manca tamen, prætermitto [58].

IX. Memoravi paulo ante Herophilum cognitioni arteriarum pulsationis sedulo operam dedisse; libet itaque hoc loco in medium proferre, quid veteres de ea senserunt. Non omnes in ea inter se consensisse apparet ex tam variis variorum auctorum pulsus definitionibus, quarum apud Galenum mentio fit. Aliter enim eum descripsit Erasistratus, [59] aliter Asclepiades, [60] Heraclitus Tarentinus, [61] Alexander Philalethes,

[53] *Cæl. Aurel.* Acut. morb. libr. I. cap. I.

[54] Idem. acut. morb. libr. II. cap. I.

[55] Ibidem libr. II. cap. XXV.

[56] Idem morb. chronic. lib. I. cap. V.

[57] Idem acut. morb. libr. III. cap. VII.

[58] Idem acut. morb. libr. II. cap. XIII. Hanc habet definitionem *Pleuritis est communiter passio temporalis atque celeris secundum laterum membranas, quas ὑποζωκότας vocant., atque inter earum carnem, aliquando etiam in pulmonis partibus, sæpissime sine tumore vel ex solis caussis effecta.*

[59] Is dixit *pulsum esse motum arteriarum per distentionem & contractionem, quem facultas efficit vitalis & animalis ad implendas arterias, spiritum continentes vitalem.* Galenus de diff. pulf. libr. IV. cap. II.

[60] Qui dixit *motum esse arteriarum per distentionem & contractionem, quæ spiritu implentur, cum extenuantur: cum considunt earum tunicæ, evacuantur. Galenus.* Ibid.

[61] *Pulsum* dixit *motum arteriarum esse & cordis.* Idem cap. III.

thes, [62] Demosthenes Philaletes, [63] Bachius, [64] Aristoxenus, [65] Zenon, [66] Chrysermus, [67] Heraclides Erythræus [68] Agathinus, [69] Archigenes, [70] Magnus, [71] Athenæus, [72] Moschion corrector, [73] Galenus, [74] & alii aliter, & eidem non semper, eodem modo eundem pulsum definiunt. [75]

X. Eadem ratio differentiarum pulsus est, quas plerique omnes

[62] Is, pulsum bifariam definivit (1) ut in *subjectis* est, ait, esse *cordis & arteriarum contractionem atque dilatationem citra voluntatem, quæ apparere possit*: (2) ut in *consideratione*, dicit pulsum esse ictum ex *arteriarum perpetuo citra voluntatem motu ad tactum, & intervallum, quod ictum excipit*. Idem cap. IV.

[63] Is dixit fere eodem modo ut Alexander, ut pulsum ratione subjecti esse *cordis & arteriarum distentionem vel contractionem naturalem. quæ valeat apparere*. Idem cap. V.

[64] Hic dixit pulsum esse distentionem & contractionem, quam simul fieri in omnibus arteriis. Idem. cap. VI.

[65] Qui pulsum finivit, quod is sit functio cordis & arteriarum peculiaris. Idem. cap. VII.

[66] Hic pulsum dixit esse *partium arteriosarum mixtam ex contractione & dilatatione functionem, ex qua eundem omnibus in partibus ordinem consonum esse, sive æqualibus illa, sive inæqualibus temporibus absolvatur*. Idem cap. IIX.

[67] Is hoc pacto. *Pulsus est dilatatio & contractio arteriarum, exurgente undique tunica, & in se ipsam rursus considente ab animali facultate atque vitali, comitans perpetuo tam sanitatem quam morbum, ad sensum deprehendi potens*. Idem cap. IX.

[68] Hic dixit *distentionem & contractionem arteriarum atque cordis esse pulsum, a vitali & animali facultate plurimum valente, effectum*. Idem cap. X.

[69] Is, *cordis & arteriarum motum dicit pulsum esse: vel solam arteriarum distentionem nominari pulsum*. Idem cap. XI.

[70] Secundum hunc, *pulsus est cordis & arteriarum distentio atque contractio naturalis*. Idem cap. XII.

[71] Hic dixit pulsum esse cordis, eorumque, quæ afficiuntur, in molem elevationem & concidentiam sensibilem. *Idem cap.* XIII.

[72] Hic ita. *Pulsus est distentio & contractio cum perspiratu cordis & arteriarum*. Idem cap. XIV.

[73] *Is hoc modo*. Pulsus est motus peculiaris cordis, arteriarum, venarum, cerebri, ambientisque hoc membranæ. quæ in una inspiratione non semel, sed identidem fit. *Idem cap.* XVI.

[74] *Is dixit*. Pulsum esse actionem peculiarem præcipue cordis, deinde arteriarum, quæ distentione & contractione moventur a facultate vitali, quo caloris nativi mediocritas retineatur, generetur autem in cerebro spiritus animalis. *cap.* II.

[75] Ut sectatores Asclepiadis & Erasistrati, quorum Galenus cap. XV. & XVII. mentionem facit. Illi dixerunt. Pulsum esse distentionem & contractionem cordis & arteriarum, quæ non semel sed identidem in una inspiratione fit: *hi vero*, ut Appollonius Stratonis filius. Pulsus est dilatatio arteriæ, quæ supe-

omnes non uno modo numerant. Herophilus quatuor genera ſtatuit: Magnitudinis utpote, celeritatis, vehementiæ, & rythmi. Totidem etiam Archigenes magnitudinis, vehementiæ, plenitudinis, & duritiei, poſuit. [76] Galenus, recenſita priſcorum ſententia, ponit pulſum differre ratione motus trifariam: unum enim celerem, tardum alterum, & moderatum eſſe tertium; & has ſpecies de novo diſpertit primum in novem,

perimpletione fit ſpiritus a corde emiſſi: *vel* Pulſus eſt arteriæ dilatatio & contractio, a facultate, quæ illis adjuncta eſt, proportione: *vel* Pulſus eſt dilatatio, quæ facit, ut tactum arteria feriat. Empirici dixerunt pulſum eſſe memoriam affectuum tactus ex arteriarum motu. *Galenus* de dignoſc. pulſ. libr. I. cap. II. Recentiorum pulſus definitiones, quarum etiam omnigenæ reperiuntur, nunc miſſas facio. Cæterum diſſentiebant quoque veteres inter ſe de modo, quo pulſus fiat. Eorum, qui de familia Eraſiſtrati, opinio erat, *cor primum præ omnibus arteriis diſtendi atque contrahi, immiſſo autem ab illo in arterias ſpiritu, ſimulatque impleantur, diſtendi: primum ipſi cordi vicinas, deinde, quæ has conſequuntur, mox his proximas, atque ita continenter ad extremas omnium arterias motum penetrare, omni ipſis arteriis facultate vocantibus tum peculiari tum a corde ipſis ſuppeditata, cujus ſe ipſæ ope diſtendant ut cor, contrahantque. At Herophilo in Arterias placebat, quia ſunt cum corde continentes, per tunicas influere ab illo vim, cujus ope perinde atque cor, dum diſtenduntur, ex omnibus partibus, unde poſſint, attrahunt quod impleturum ſuam intercapedinem ſit: dum contrahuntur, reddunt. Itaque eas ſimul uno tempore omnes videri diſtendi & contrahi. Idemque conſtitutum ac cor utriuſque motus ſervare.* Hæc Galenus de differ. pulſ. libr. IV. cap. VI. Pneumatici arbitrabantur pulſum conſtare ex diſtenſione atque contractione, ut partibus. *Idem* cap. XII. Et in contractione materiam quandam ab arteriis allici: in diſtentione vero, excerni. Contrarium ſtatuit Galenus. Ibid. cap. II. Quantum vero attinet ad cauſſam pulſus. v. g. vehementis, Herophilus affirmavit ejus cauſſam eſſe vitalis facultatis robur arteriæ: Athenæus vitalis vigoris vim: Aſclepiades utrumque derideculo habet & vigores & facultates, eaque omnia dixit eſſe nomina inania: verum retulit cauſſam vehementiæ ad copiam & ſubtilitatem ſpiritus. Eraſiſtratus non vegetæ tunicarum, quæ arteriis eſt, facultati, vehementiam pulſus aſſignavit, ſed a ſpiritus valenter e corde expreſſi, per arterias tranſitu, ſenſit reniſum in ictu gigni. Archigenes, in vigore motus arteriarum vehementiam pulſus, ſtatuit. Vide plura. Cap. II. Lib. III. de diff. pulſ.

[76] Herophilus hæc pulſuum genera in alias ſpecies diſpertitus eſt, ut ordinis & perturbationis, ut æqualitatis & inæqualitatis: Archigenes vero magnitudini pulſus contrapoſitam ſtatuit parvitatem, vehementiæ remiſſionem, plenitudini vacuitatem, & duritiei mollitudinem. Porro, celeritati tarditatem, crebritati raritatem, oppoſuit. Idem de diff. pulſ. libr. II. Cap. III.

[77]

vem, & deinde in ter novenas species, ita ut in summa viginti septem sint pulsuum ratione motus differentiæ. Ratione distentionis novem ipsi sunt distinctiones, tres scilicet in longitudine, totidem in latitudine, & totidem in profundo; quibus in summam collectis emergunt rursus viginti septem pulsus species. Ratione vigoris tres numerat species, vehementem, imbecillem, & medium pulsum. Ratione corporis arteriarum tres, plenum, vacuum & medium, Ratione temporis denique tres, crebrum, rarum, & medium. [77] Supersunt & aliæ pulsus species, quæ ad aliquam inæqualitatem referuntur; cujusmodi ab interpretibus ita latine redditæ sunt, quin & ob defectum Latinæ, aliquæ Græcam servarunt nomenclaturam, ut pulsus vibratus, [78] dicrotus, [79] caprizans, [80] undosus, [81] decurtatus, [82] innuens, circumnuens, [83] myrme-

[77] De his vide de diff. pulf. libr. I. Cap. IV. XIV. libr. II. Cap. III. Vide etiam *Philaretum* de pulsib. Cap. IX. qui dictis quinque pulsuum generibus insuper quinque alia adnumerat, ita ut in summa sint, dena pulsuum genera. In quibus singulis vero observandam esse quantitatem, longitudinem, motionem, virtutem, qualitatem, spissitudinis motum, æqualitatem, ordinationem, plenitudinem, concordiam vel rhytmum, & calorem.

[78] In quo magna plerumque arteriarum est distentio, & partes arteriæ quædam superiora petunt, quædam vero uno eodemque tempore dimittuntur. *Galenus* de diff. pulf. libr. I. Cap. XXV. In pulsu convulsivo omnia mitiora, quam in vibrato, observari. Plura de causs. pulf. libr. II. Cap. VI.

[79] Seu bis feriens, est cum recessio, quæ creditur, arteriæ non perfecte exequitur, sed cunctatur; idque pro subductionis, aut inhibiti spiritus quantitate; dein repetitio perfecta debitæ fit contractionis. *Galenus* fin. Medic. cap. XI.

[80] Græcis *δορκαδίζως*, est pulsus, qui insurgendo & extollendo fit, sed aliquantum intercisus: deinde citatus differentes motus efficit, ceu caprea, *Philaretus* de pulf. cap. X.

[81] Hunc a vermiculante pulsu Galenus libr. I. cap. XXIII. de Diff. pulf. ait magnitudine differre: in illo fluctuationi undarum; at in hoc gressui vermium aliquid simile reperiri. De caussi. libr. II. cap. VIII.

[82] Græci hunc vocant *μειουρίζον* vel *μείουρον* hoc est mutilum vel decurtatum, quoniam in acutum terminatur: in hoc arteriarum vigor magis magisque in partibus remotioribus dissolvitur. Ibid. cap. IX.

[83] Hujusmodi pulsus fiunt ob inæqualitatem quantitatis distentionis in diversis arteriæ partibus; atque hos non ortum ducere a morbo, vel ab ulla præter naturam caussa, sed a conformatione nativa tantum. *Galenus* de præsag. ex pulsib.

mecizon, scolecizon, & nescio quos amplius [84].

XI. Profecto scientia pulsus, mea hæc opinio est, obscura est, & difficiles explicatus habet. Quotus enim quisque, tametsi per totam vitam se ad scientiam pulsus applicarit, gloriari audet, se mente percipere atque distinguere posse, tot differentes, quotquot a Galeno solo enumerantur, pulsuum species. Quantum ad me pertinet, perplacet mihi censura Celsi: [85] *Venis enim, ait, maxime credimus fallacissimæ rei, quia saepe istae leniores celerioresve sunt & aetate & sexu, & corporum natura, & plerumque satis sano corpore, si stomachus infirmus est, nonnunquam etiam incipiente febre subeunt & quiescunt, ut imbecillus is videri possit, cui facile laturo gravis instat accessio. Contra sæpe eas concitat & resolvit sol & balneum, & exercitatio, & metus, & ira, & quilibet alius animi affectus, adeo ut quum primum medicus venit, solicitudo ægri dubitantis quomodo ille se habere videatur, eas moveat.* Et post paulo. Quas venas autem conspectus medici movet, quamfacile mille res turbant.

XII. Haud diu ante Herophilem in Medicina celeber fuit Chrysippus, cognomento Cnidius. [86] Hunc, Plinius auctor est, [87] antecessorum placita ingenti garrulitate mutasse, eundemque, ut ex Galeni ultro citroque citatis locis, plane aperteque probari potest, inanibus quæstionibus ac contentionibus valde fuisse deditum. Pluribus verbis enim disputavit de origine nervorum, de sede

pulsib. libr. II. cap. XI. & de diff. lib. I. cap. XIIX.

[84] His adde Arachnoidem, cujusmodi pulsus ratione incessus dictorum insectorum sunt nominationem sortiti. Et quod ad eorum pulsuum naturam spectat, hic parvus est, ac brevis auræ in modum agitatus; iste movetur instar vermium reptatus; at ille imprimit digitis, arteriæ incumbentibus, speciem formicæ veluti ambulantis: quamobrem & parvus est, & obscurus. Mentio paulo ante facta est Rhythmi, quo indicatur proportio partium temporis, quæ quendam ad pulsus inter ipsos habent respectum. Heterorhythmus vocaur, siquis alterius ætatis habet rhythmum. Pararhythmus vero, si quis pulsum habet non omnino, sed quadantenus ætati conditionique corporis, conformem. Plura si libet vide Galenum. d. lib. ut & finition. cap. x.

[85] Cap. VI. lib. III.

[86] Quem Diog. *Laertius* libr. VII. scribit Medicum fuisse, a quo Erasistatus professus se multa didicisse.

[87] Hist. nat. libr. XXIX. cap. I.

de animæ & ejus perturbationibus, de virtutibus, animæ facultatibus, & aliis hujus generis subtilitatibus. [88] Pauca admodum supersunt, e quibus ejus opiniones de rationali Medicina petere possumus, præterquam quod Galenus memorat eum statuisse cordis ventriculum sinistrum non sanguine, sed spiritu animali plenum. [89] In praxi Medica magni faciebat vinum frigida temperatum, quale esse præsentissimum adversus choleram remedium. [90] Sanguinis missionem teruncii faciebat. [91] Et, quia is erat Erasistrati, ab Aristotelis filia nati, Theophrasto æqualis, [92] præceptor, vero simile est, utrisque de placitis convenisse. Siquidem autem hujus Erasistrati plura, quam illius, fragmenta hinc inde occurrunt, non difficile ideoque fore, existimo, ex dicendis traditam utrorumque doctrinam colligere.

XIII. Quantum igitur ad placita Erasistrati attinet, corporis initia solidis tribuit, eaque, omissis spiritibus & humoribus, triplicis generis esse, ut nervos, venas atque arterias; duplici

[88] Quarum hinc inde mentio fit in locis, a Galeno in libris de Hippocr. & Platon Dogm., citatis. Verum aliquis mihi potest objicere, loca non e Medici, sed e Philosophi, scriptis Galenum desumpsisse: siquidem Diogene Laert. scriptore liquet inter eruditos, quatuor viros, nominatione Chrysippi Orbi literato tunc temporis innotuisse, unum Sapientiæ professorem, duos Medicinæ operam dedisse, & quartum Georgicorum scriptorem. Quid? quod & Philosophus subtilioribus quæstionibus plerumque immoratus fuit. Verum, qualiscunque ejusmodi objectio fuerit; tamen proximum vero habetur mihi Galenum refellisse Medici, Theophrasti æqualis, opiones; quod, puto, apparere ex hoc inprimis, quia Galenus de Dogm. Hipp. & Plat. VII. cap. I. citat tres libros rationalium Chrysippi, in quibus eum, attestatur, tractasse de peturbationibus animi: citat præterea librum curationum: quos libros sane video a Laërtio, pleraque Philosophi scripta enumerante, haud indicatos.

[89] *Galenus* de Hipp. & Platon Dogm. libr. I. cap. III. Posuit Chrysippus præterea cor fontem omnium animæ passionum esse. Cujus asserti ergo prolixe a Galeno verbis perstringitur. libr. tertio de Hip., & Plat. Dogm.

[90] Vide *Galenum* de venæ Sectione adv. Erasistratum. cap. IX. ubi eundem vocat Erasistratri præceptorem.

[91] *Idem* de ven. sect. adv. Erasistraticos cap. V. ubi scribit non modo Chrysippum Cnidium, & Erasistratum, sed etiam Aristogenem, & Medium, sanguinis missionem flocci fecisse.

[92] *Idem* in libr. an sang. in arter. natur. contin. cap. VIII.

[93]

duplici autem materia regi corpus animale, sanguine perinde ac alimento; dein spiritu, tanquam naturæ in functionibus obeundis adjutore. [93] Calorem, qui nobis est, non esse innatum, sed acquisitum aliunde. [94] Cibum non concoqui, sed atteri in ventre contendit: [95] Esuritionem facere inanes patentesque intestinorum fibras, & cava intus ventris, & stomachi vacua hiantia, quæ ibi aut cibo compleri, aut inanitate diutina contrahi, & connivere, tunc loco, in quem cibus capitur, vel stipato vel adducto, voluntatem capiendi ejus desiderandique restingui. [96] Sanguinem nec in arteriis nec in sinistro cordis ventriculo contineri, sed spiritum, & quidem vitalem. [97] Animalem autem spiritum ab inspiratione nutriri; & eundem, non illico per nares ad cerebri ventriculos pervenire, velut Hippocratis sectatoribus visum; sed e corde per arterias in cerebri membranas transportari. [98] Herophilus autumavit quidem & cor & arterias omnes insimul distendi contrahique: at Erasistratus contra putavit, cor utpote primum, idque mittere spiritum ad arterias; quæ quanto cordi viciniores propioresve, tanto & ocyus spiritu adimpleri, hinc aut distendi aut contrahi illas citius. [99] Quo pacto omnis generis humores in corpore gignantur, an ita in ventriculo fiant, an mixti alimentis potius insint, hoc indagare velle, ad nullum, ait, pertinere Medicinæ usum; sed horum percontationem spectare magis ad Physicam. [1] Animalia, existimat, proinde ac catenam vel calathum augescere grandescereve; cuilibetcunque enim similia, &

[93] *Idem* in Introd. cap. IIX.

[94] *Galenus* in lib. de Nat. Hum. comm. I. in Præf.

[95] Idem de nat. fac. libr. II. cap. VIII. *Celsus* in Præf. libr. I.

[96] Hæc Gellius noct. Attic. libr. XVI. cap. VII.

[97] *Idem*. libr. an sang. in arter. nat. contin. fuse confutat sententiam Erasistrati: & libr. de ven. sect. adv. Erasistratum. cap. II. De corde spiritu vitali pleno vide *Galenum* libr. I. cap. II. de Hipp. & Plat. Dogm.

[98] *Idem* de utilitate respirat. cap. V. §. 10.

[99] *Idem* de differ. pulf. libr. IV. cap. VI.

[1] *Idem* de natur. facult. libr. II. cap. VIII.

& in principio, & in fine apponi seu applicari. [2] Nervos, quos considerat veluti catenam seu chordam, ex tribus diversis natura loris, nervulo scilicet & vena & arteria, contextam, ali statuit a lento tenacique humore, prope nervos residente; quam opinionem satis perspectam putat, siquidem nervi, si elixentur, si putrefiant; in istiusmodi humorem abeunt, dissolvuntur, convertuntur. [3] Inter viscera, duxit, splenem frustra formatum: attamen inter ejus sectatores aliqui extiterunt, qui hanc principis suæ disciplinæ sententiam damnarunt, judicaruntque contra lienem succum ex cibis in usum jocinoris præparare, ut bonus sanguis inde generetur. [4] Ullam in corpore humano trahendi vim esse, de qua nimium multa Galenus disputat, negavit [5].

XIV. Quantum vero pertinet ad sanitatem atque ad morbum, non uno modo opiniones Erasistrati ab auctoribus prolatæ sunt. Namque memini me alicubi legere Erasistratum existimasse nos ægrotare, si alimentum nimium vel incoctum, aut corruptum sumamus, contra si fuerit factum, nos recte valere [6] Alibi proditum est memoriæ, Erasistratum solidis partibus corporis solum tribuisse, quod aliquis aut incolumis sit, aut valetudinarius. [7] Alibi scriptum est, arbitratum esse Erasistratum, quod, quamdiu per venas sanguis perque arterias spi-

[2] *Idem* cap. III. Quantum vero ad nutritionis modum pertinet, sciendum est, Erasistratum nutrimenti per venas transitum ἀνάδοσιν. i. e. distributionem appellasse; translationem autem, vel διάδοσιν, quæ in singula simplicium illorum & invisibilium nervorum arteriarumque fit. Postea transitum, qui per venas agitur, sola successione pro modo ejus, quod evacuatur. In ultimis autem & simplicibus, quæ tenuia juxta & angusta esse, contingere appositionem ex vicinis vasis, in vacuitates eorum, quæ abierunt, nutrimento a lateribus vasorum attracto & translato. *Ibid.* Cap. VI.

[3] *Ibid.* d. c. & libr. de Atra bile. Cap. VII. Ut nervum, ita etiam arteriam statuit trium vasorum complicationem esse, constare eandemque e venis, arteriis & nervis. *Idem* an sang. in arteria nat. contineatur. cap. IV.

[4] *Idem* de atr. bil. cap. VII. & de usu part. libr. IV. cap. XIV.

[5] *Idem*. de nat. fac. libr. I. cap. XVI. & deinceps.

[6] *Idem* in Hist. phil. cxxxv. Plutarchus de plac. phil. lib. V. cap. XXX.

[7] *Idem* in Introduct. Cap. VIII. & Method. med. Libr. II. cap. VI.

[8]

ſpiritus vehatur, tamdiu ſanum fore hominem; quamprimum autem vena a cauſſa qualibetcunque violenta diſtenta, reſerata, ſanguinem tunc, propriis alioqui circumſeptum terminis, in vaſa ſpiritalia, i. e. in arterias incidere, & cauſſam variorum morborum eſſe. Sanguinem namque in arterias transfuſum, ſpiritum a corde delatum, perturbare, illiusque motum alterare. Jam vero ſanguine, extra receptacula debita, in parte principe conſiſtente, oriri febrem: in parte autem ignobiliori & in finibus arteriarum ſe condenſante, gigni omnimodas corporis inflammationes. [8] Alibi poſuit febrem a phlegmone, & hanc a plethora, quæ corrivationis auctor eſt, exoriri. [9] Plethoram vero progigni a copia alimentorum: & ab hac denuo paremptoſim. id eſt caſum ad arteriam fieri. [10] Malam eduliorum digeſtionem exoriri, ſi venter ob imbecillitatem circa illa contrahatur, adeoque illa atterere haud valet. [11] Aquam intercutem oboriri exſtimat ab Hepatis ſcirrho: anguſtiam enim viarum inhibere, ne ſanguis amplius per jecur procedat; [12] at membrorum reſolutionem, ſi quando

[8] Idem de v. s. adverſ. Eraſiſtratum. Cap. III.

[9] *Idem* de cauſſ. procathartic. in med. fere. In libr. de nat. comment. II. §. 22. de Multitud. Cap. LIX. *Celſus* in Præf. Aſt Plutarchus de plac. phil. libr. V. Cap. XXIX. & Gal. Hiſt. phil. Cap. CXXXIV. memorant Eraſiſtratum febrem definiviſſe, quod ea ſit motio ſanguinis ſpiritus vaſa illapſi, non proficiſcens a noſtra voluntate. Sanguinem in corpore concitatum ſpiritus conceptacula. i. e. arterias, ſubire, inibique cum fuerit calefactus, totum poſtea corpus incendere.

[10] *Galenus* de cauſſ. procathartic. Cap. III. N. Celſus in Præfat. lib. I. Eraſiſtrati excogitatam παρέμπτωσιν circumſcribit hoc modo. Si ſanguis in eas venas, quæ ſpiritui accommodatæ ſunt, transfunditur, &c.

[11] *Galenus* de Nat. fac. libr. II. Cap. IX. Siquis vero interrogaret aſſeclam Eraſiſtrati, quod ventriculus male munere ſuo perfungatur. Id reſponſum tunc ei dabatur. *Non curamus*, inquiebat, *nec curioſi ſumus in ejuſmodi cauſſis inveſtigandis: quoniam hæ non ad Medicum, ſed ad Phyſicum, ſpectant.*

[12] *Ibid.* Cap. VIII. *Cæl. Aurel.* Chronic morbor. libr. III. cap. VIII. & *Celſus* libr. III. cap. XXI.

[13] Idem de atra bile cap. V. Eraſiſtratus memorat paralyſeos genus, quod paradoxon appellat: quo ambulantes repente ſiſtuntur, ut ambulare non poſſint, & tum rurſum ambulare ſinuntur. *Cæl. Aurel.* Chronic. morb. libr. II. cap. I. ſtatuit etiam paralyticos, ſive conductione ſive extenſione affectos, diverſe curandos eſſe.

do humores in vasa, spiritui dicata, in nervis, quibus voluntarii motus perficiuntur, desita intercalentur: indolis autem eos, qui nutricationi alias destinati, esse lentæ tenaciorisque, propterea difficulter excerni hoc pacto vitiatos. [13] Ex sectatoribus ejus Artemidorus dixit cardiacam esse tumorem secundum cor. Apollophanes inquit cardiacos febricitare, si quidem hic affectus ex cordis tumore fieri videatur: febriculam autem fieri ex causa magni tumoris [14] Erasistratus porro censebat inflammationem fieri, quando incidens in arterias sanguis, spiritui, a corde delato, se dat obvius, atque ideo ad extremas arteriarum partes repellitur. [15] Suffocari homines in specubus graveolentibus, & ædibus recentissime calce oblitis, ut & ab exhalatione prunarum extinctarum; quoniam tenuis in ejusmodi occasionibus aër est, qui ab arteriis neque recipiatur neque contineatur, verum absque ullo negotio evacuetur; hinc animal quodvis, ob inopiam spiritus, interitui proximum. [16] Cæterum Erasistratus maximopere ambiebat rationem, ac in Empiricis, quod eam nimis præfracte contemnerent, cavillabatur; idcirco suam quibuscunque affectibus, tametsi obscuris, caussam assignabat; inficiabatur tamen communem & supremam morborum caussam esse incomprehensibilem. [17] Tandem Chrysippi, Præceptoris sui, placita pertinaciter observabat: dictorum enim neuter vel sanguinis missionem vel purgationem paulo fortiorem instituendam curabat: [18] in horum autem loco uterque substituebat inediam, exercitia, lavacra, &c. [19] Et quod ad purgationes pertinet, negavit Era-

[14] *Cæl. Aurel.* acut. morb. libr. II. cap. XXXI. & XXXIII.

[15] Galenus de locis affect. libr. V. cap. 3.

[16] Idem de utilit. Respir. Cap. IV. §. 8.

[17] *Dioscorides.* libr. VI. Cap. XXXV.

[18] *Galenus* de V. S. adversus Erasistratæos. Cap. XV.

[19] Idem, de V. S. adv. Erasistratum Cap. XIII. Chrysippus & Erasistratus ideo non adhibebant sanguinis missionem, ut æger, qui propter inflammationes necessario in inediis continendus, perdurare possit. Etenim eis, qui ex inflammatione ægri, non facile esse cibum offere, asserebant; si jam aliquis in talibus affectibus velit insuper venam esse incidendam, caussabantur, periculum

Erasistratus purgantium vim humorem singularem attrahendi, sed quodvis medicamentum, cui purgandi vis inest, quemlibet humorem, ad quem pervenit, in suam naturam convertere [20].

XV. Argumenta, quæ ab iis, qui de familia Erasistratorum erant, in contemptum neglectionemve missionis sanguinis proferebantur, partim ridicula quæsita, partim commentitia futiliaque erant. Exempli gratia. Apoemantes & Strato, caussabantur sectionem venæ perdifficilem, quoniam vasa ægre internoscantur: vel quod per errorem possit arteria incidi. Alii prætendebant quosdam præ timore mortuos: alii, nos accuratam sanguinis mittendi mensuram ignorare, si parum fuerit, ad nullum ægrotantis emolumentum redundare operationem: si nimia fuerit sanguinis missio facta, differre eam nihil quicquam a cæde. Alii paremptosim. i. e. transitionem spirituum ex arteriis ad venas fieri; non posse enim, quin sanguinem evacuando per osculorum aperturam spiritus ipse sequatur. Alias alii rationes proponebant, quas jam missas faciam. [21]

XVI.

lum fore, ne æger viribus concidat. Et quamquam uterque repletionem seu multitudinem sanguinis admitteret; neuter tamen nolebat idcirco missionem sanguinis esse instituendam; sed diminui sed exinaniri eundem posse, aucta sudoris & lotii excretione. Ex usu itidem esse cibos, & deambulationes in locis planis non celeriter peractas; interdum lavacra copiosa, subinde vomitiones, vide etiam cap. XVI. de V.S. adv. Erasistratæos. Qua de caussa vero usum purgantium aspernarentur, hoc argumento agebant. Nimirum quos libet humores tam in purgationibus, quam sanguinis egressu, pariter evacuari; unde nec purgare revera quicquam, sed cum immutatione quadam, & corruptela alvum evacuanda inanire. *Idem* Gal. de purg. medic. fac. cap. IV. De cætero Erasistratus monet medicos, ut in curatione ægrorum advertant, quibus rebus hi assueverint, aut desueverint. Quod ni bene a Medicis observatum fuerit, perraro eos fausto successu ægris opem allaturos. *Idem* de asuetud. cap. II. Præterea in præparandis medicamentis supervacuam, curiosamque damnavit eorum diligentiam, qui fossilia, & alia, remedia a feris, & terra & mari deprompta confundant: expedire potius, ratum habuit, ut, omissis illis, Medicina in ptisana, cucurbita, & oleo aqua temperata, collocetur. *Plutarchus* sympos. IV. Quæst. I.

[20] Idem de purg. medic. facult. cap. I.

[21] *Idem* de V. S. adv. Erasistratum cap.

[22]

XVI. Erasistratus & sectatores ejus persuasissimum habebant sanguinem non naturaliter arteriis, sed spiritum tantummodo, inesse. Quale paradoxum ut mente percipiamus, oportet prius indicare eorum opinionem, quam habuerunt de spiritu. Hunc procreari, putabant, ex ambiente nos aëre intra corpus assumpto, eumque primo in arterias pulmonis, deinde in cor, inque ortas ab eo arterias, didi: & ejus adminiculo arterias, musculorumque cavitates, siquando eo utpote repletæ, extendi: eundem autem fugere, non mirum esse, quia tenuis & levis est; proinde sequi, ut is facili negotio recedat, sine ullo indicio sui. Contineri ejusmodi spiritum, a corde ministratum, in arteriis duntaxat, dixit Erasistratus, & arterias aërem, quem inspiramus, per universum corpus diribere: hæc enim arteriarum munia esse. Objectanti sanguinem protinus effluere ex arteria sauciata, responsum dabat primo spiritum exire, hunc autem e vestigio cruorem, ut ne locus maneret inanis, subsequi. Alteri rursus instanti, in arteria denudata ligataque sanguis sit, nec ne sit? Responsum reddebat simul atque pellis modo detrahatur, e vestigio sanguinem in arterias transfundi. At quia experimentum fieri nequit, nisi corpus aliqua in parte deglubatur; non deerunt ergo & Erasistrato, & ejus assectis tergiversationes, quibus adversariorum opiniones labefactare queunt[22].

[22] *Idem* an sang. in arter. nat. cap. II. VII. X. de v. s. adv. Erasistratum cap. II. Cæterum ut clarior Erasistrati opinio, quam de venis deque arteriis habuit, reddatur indicandum est, illum statuisse venam sanguinis, & arteriam spiritus, esse receptaculum. Deinde grandiora receptacula, ubi divisa fuerint, minora angustioraque quidem, sed etiam numero plura, fieri. Et cum nullus locus datur, ubi circa terminum unius, vas aliud non existat, illa undiquaque per corpus delata, in tam minutos fines desinere, ut contentus in illis sanguis præ extremorum osculorum conniventia intus retineatur: quamobrem, etsi oscula venarum arteriarumque sibi mutuo vicina sint, sanguinem tamen propriis circumseptum terminis permanere; quoniam necubi in vasa spiritalia, in arterias puta, transfundi possit. Verum enimvero, quamprimum caussa quædam violenta advenerit, tum sanguinem ipsum in arterias transfundi: cum hæ alias in statu naturali sint tantummodo spiritu quodam repletæ. Quemadmodum nunc arteriæ ultro citroque per corpus dispersæ sanguine sint vacuæ,

ita etiam Erasistratæi opinabantur, habere se pulmonis arterias. Harum ope in unaquaque cordis elevatione spiritum e pulmone trahi: & hujus transitu fieri pulsum, ei, qui per omnes totius corporis arterias editur, æqualem. Etenim & illarum pulsum non corporis ipsarum functione peragi, ut in corde, sed spiritus transmeantis copia: cor enim compressum ipsis eum transmittere. Verum tamen aliqui arbitrabantur, eadem cordis facultate reliquas arterias, & eas, quas pulmo continet, comprimi attollique. Id autem discriminis intercedere, quod nativa cordi insit facultas: arteriis vero ex illo influens. *Idem* de Anat. adm. libr. VII. cap. IV.

DISSERTATIO XV

DE

Placitis Asclepiadis, Celsi: de Pneumaticæ, & Episyntheticæ, & Eclecticæ Sectarum, decretis.

I. Asclepiades, Prusia oriundus, ætate Magni Pompeji erat Romæ primum orandi magister: quandoquidem autem in ea arte non satis quæstuosus esset, repente se ad Medicinam convertit: atque adeo (ut necesse erat homini, qui nec id egisset, nec remedia nosset, oculis usuque percipienda) torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens omnia abdicavit, totamque Medicinam ad caussam revocavit. [1] Eum vocat Celsus, bonum multarum rerum auctorem. [2] Tullius eo non modo ut medico, sed etiam ut amico, usus est, & attestatur; quod is tum, cum eloquentia vinceret cæteros medicos, Medicinæ facultate usus sit, non eloquentiæ. [3] Mithridatis regis legatos & pollicitationes sprevit: [4] in arte Medica vero sequutus est pleraque Cleophanti, Medici antiqui, præcepta. [5] Inter præclara ejus facinora habe-

[1] Ita *Plinius* H. N. libr. XXVI. cap. III.

[2] Libr. IV. cap. IV.

[3] Libr. I. de Oratore.

[4] *Plinius* H. N. lib. VII. cap. XXXVII.

[5] Hæc *Celsus* libr. III. cap. XIV.

betur, quod funeri obvius intellexit, eum vivere, qui efferebatur, quemque etiam usu vini servavit. Tandem ipse Asclepiades suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus est [6].

II. Siquidem vero Asclepiades, ut constans fama est, quondam in Medicina singularis fuit, placet hoc capite placita ejus, quæ e variis auctoribus collegi, enarrare. Sed ad rem. Asclepiades statuit, omnia fieri necessitate quadam, & nihil sine causa, Naturam, dixit, nihil aliud esse, quam corpus, vel ejus motum. [7] Primordia corporis esse atomos, per quas intelligit corpuscula intellectu cognita, sine ulla qualitate solita, atque ex initio comitata, æternum moventia; quæ suo incursu invicem occurrentia, mutuis ictibus in infinita partium fragmenta solvantur, magnitudine atque schemate differentia: quæ rursum eundo, sibi adjecta vel conjuncta, omnia faciant sensibilia, vim in semet mutationis habentia, aut per magnitudinem sui, aut per multitudinem, aut per schema, aut per ordinem. Deinde fieri meatus corporis, ex dictorum complexione corpusculorum, intellectu sensos, magnitudine atque schemate etiam differentes. Hæc bina nunc, atomi scilicet & pori vel meatus corporis, erant Asclepiadis elementa, quibus pleraque corporum effecta explicavit. [8] Cæterum aliquando ponebat triplicem, quosdam morbos explicandi gratia, hypothesim. Nempe in nobis esse quosdam, qui intelligentia perspiciuntur, meatus, se inter magnitudine distinctos; deinde cum parte humoris & spiritus undique, ratione considerabilium grumorum seu corpusculorum, collectum esse inane innumerabile: tandem perpetuos a morbis emitti vapores, ratione mutabilitatis corporis, aliquando plures aliquando pauciores [9].

III.

[6] Sponsione enim maxime facta cum fortuna, ne medicus crederetur, si unquam invalidus ullo modo fuisset ipse, & vicit suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus. Plinus libr. VII. cap. XXXVII.

[7] Cælius *Aurelianus* celer. pass. libr. I. cap. XIV.

[8] *Idem.* ibid.

[9] *Sextus Empiricus* adversus Geometras cap. XIX. *Galenus* vero libr. I. cap. IV. de Elementis, scribit Asclepiadem so-

III. Neque tamen Asclepiades solus conjectura jampridem, est assequutus, quam seculo præterito Sanctorius labore indefesso stabilivit *transpirationem*, seu exhalationem insensibilem: verum etiam Hippocratem, [10] & plurimos veterum, non fugit corpus nostrum perspirabile; sed non convenit nobis cum illis de materia & copia perspirationis vel evaporationis. Diapnoem enim, quod vocabulum interpretes latine reddiderunt, difflationem, *transpirationem*, *perspirationem*, dixerunt veteres esse aëris ex corpore attractionem per totum corpus, & rursus ejusdem per poros excretionem. [11] Licet nunc videam, visum esse nonnullis, aërem tantum, cutis per poros transire: attamen Galenus [12] auctor est, si humores justo tenuiores, si corpus justo rarius, i. e. si patentiores habuerit poros, celerrime corpus tunc *difflatione* insensibili evacuari, atque adeo macere. Sed, ut ingenue fatear, videtur mihi Sanctorius, Asclepiadem, juges corporis exhalationes statuentem, assecutus fuisse; hac tamen distinctione, quod ille operationem cor-

foramina & corpuscula posuisse. Galenus libr. I. cap. XII. & XIII. de nat. fac. auctor est, Asclepiadem statuisse substantiam quandam immutabilem, alterari nesciam, in tenuia dissectam, & vacuitatibus, quas nunc poros vocant, interceptam. Porro nec naturæ nec animæ propriam ullam substantiam facultatemve esse; sed has primorum corporum, quæ & impatibilia & simplicia, certo quodam congressu fieri. Nihil præterea ex alterius affectu pati: omni substantia naturaliter divisa, atque in elementa, quæ cohærere nequeunt, & in moleculas conscissa. Et quantum ad perceptiones animæ spectat, aliqui ex ejus sectatoribus opinabantur, nullam animæ ab initio esse insitam. Ideoque perceptionem consequentiæ, repugnantiæ, divisionis, compositionis, justi, injusti, turpis, honesti, sensuum ope in nobis fieri, ac animal quibusdam imaginationibus, & memoria gubernari. Alii dixerunt nullam animæ esse ratiocinandi facultatem, sed sensibus nos pecorum ritu duci, propterea nil quicquam nos renuere posse.

[10] Vide aphor. LXIII. Sect. V. aph. LXXIX. S. VII. & ultim. Sect. VIII. & *Galenum* de sanit. tuenda. libr. VI. cap. VI. Item Antyllus apud *Stobæum* serm. XCIX. putat media nocte, quæ hyemem repræsentat, merito dolores ægrotantium vehementiores fieri, ob cutem a frigore densatam, & interceptam transpirationem insensilem.

[11] Ita describitur in finit. Galeni operibus insertis, cap. III. Vide etiam cap. XIV. libr. VIII. de Hipp. & Platon. dogmat.

[12] Libr. II. §. 28. in aphorism. Hipp.

[13]

corporis, quam hic rationis adminiculo investigavit, trutina examinarit indicaritque, quot ac quanta ea pro diversitate sex rerum non naturalium in dies distincta esset. Sed e diverticulo in viam.

IV. Quamquam Asclepiades, Celso [13] auctore, statuerit, facilius concoqui cibos varios: tamen, Cæl. Aureliano [14] scriptore, negavit ullam cibi concoctionem digestionemve in nobis esse, sed solutionem ciborum in nobis fieri crudam, & per singulas particulas corporis ire, ut per omne tenuis ipsa penetrare videatur. Operationem hanc appellavit *Leptomerem*. Deinde neque ferventis qualitatis, neque frigidæ esse, ut cibi attenuentur: neque aliquam caussam ciborum per corpus & distributionis esse, & nutritionis, quam vias receptaculorum nutrimenti diversas; hinc arteriam, hinc nervum vel venam, vel simile quid fieri. Appetentiam credidit viarum majore patefactione & magnitudine fieri in stomacho atque ventre: sitim vero parvarum viarum caussa. Excrementa ventris, negavit, aliena esse natura; quippe quædam animalia ex ipsis nutriuntur. Somnum, statuit, fieri spiritus sensibilis crassitudine. Regnum animæ, quam nihil aliud, quam sensuum omnium congregationem esse, aliqua in corporis parte constitutum inficiatus est. Negavit etiam ullam nobis seu animalem, seu vitalem facultatem esse: [15] sed humorum corporis quomodocunque factam secretionem fieri ratione omnimodæ meatuum formæ, vel angustiæ. [16] Æthiopes celerius senescere, anno

sc.

[13] Libr. III. cap. VI. opinionem tamen ejus redarguit *Celsus*.

[14] Celer. pass. libr. I. cap. XIV. unde, quæ sequuntur hausi. Cæterum Celso non erat opinio, quam de digestione Asclepiades habuit, ignota; scribit enim in præf. I. Asclepiadis æmulos proposuisse, nihil concoqui, sed crudam materiam, sicut assumpta est, in corpus omne deduci.

[15] Galenus de multitudine. cap. VIII.

[16] *Idem* de Natur. fac. libr. I. cap. XIII. Hujus loci etiam sunt, quæ habet *Octavius Horatianus* libr. IV. *Asclepias autem consentiens*, ait, *essentiam atque seminis universalis hominum vel animalium, item principalis corpusculi intellectu sensam: subjectam autem pastilitatis cruditatem, hoc est, novum cibum acceptum sive nova subinde nutrimenta: vult enim ex crudis fieri redhibitiones, ut accepti cibi disjecta materies, in corpusculis minutata,*

seu

sc. xxx., quoniam eorum corpora nimio solis æstu exurantur: in Britannia contra senium anno cxx inchoari, quia corpora ob frigus istarum regionum igneam in se contineant naturam: imo corpora Æthiopum rariora esse, quod relaxentur colore Solis: in septentrionalibus autem regionibus corpora densiora, ideoque etiam vivaciora. [17] Inficiatus est quoque ullam rem ab alia posse trahi: & si aliquis ipsi admirabilem Magnetis facultatem ferrum attrahendi objectaret, diluebat objectum, quod parva sint corpuscula, quæ a lapide Magnete resiliunt, cujusmodi cum aliis ferri similibus corpusculis complicando utrorumque complexum efficiant. Dicta corpuscula autem adeo parva, ut minimorum horum corporum, quæ in aëre circumferuntur, eorum aliqua decies millesima pars sint. [18] Quid caussæ sit, ut in pulmone vena sit arteriosa, & arteria venosa, hoc pacto ratiocinatur. In pulmone tantum, ait, arterias motu agi duplici:

seu cocta, & in lacteum humorem mutata, omnes per corporis partes, ac particulas discurrat, atque ita in nares veniens mucilentum faciat liquorem: in vesicula jecoris, fel: non aliter etiam in seminales venas cadens, ea cum naturali virtute sive fabricatione semen fieri.

[17] *Plutarchus* de Placit. Philos. libr. v. cap. xxx. Verum Rochefort. Histoir. des Antilles libr. II. chap. xxiv. opinionem Asclepiadis funditus repudiavit, scribens: *Mais l'experience des Caraibes, & de tant d'autres peuples de la Zone torride, qui vivent d'ordinaire un si grand âge, pendant que nos Européens sont veus communement mourir jeunes, est contraire à ce raisonnement naturel.* Quin etiam Guil. Piso Hist. nat. utriusque Ind. libr. I. cap. I. de incolis Brasiliæ, quæ sita est sub Zona torrida, scribit eos quidem perquam mature pubescere, senescere autem tarde sine calvitio ac vivere plerumque ultra centesimum annum viridi senecta, quod & non raro usu venire Europœis istuc locorum commorantibus. Quæ cum ita sint, Plagam hanc telluris mereri nomenclationem territorii *Macrobii*; salubritatem autem & longævitatem non promiscue esse omnibus inter tropicos habitantibus: contrarium enim observari in incolis Insulæ S. Thomæ, Guineæ aliarumque regionum, ubi corpora a torrente calore arescere, resolvi, minimeque longævos fieri. In caussa esse attractos a Sole verticali vapores, quos perpetuas *malacias* non dispergi, nec aquas ob tranquillitatem aëris agitari, sed stagnare, hinc tepidos vapores, hinc nebulam & putredinem continuo fere oboriri. Ionge aliam autem rationem esse Brasiliæ, ubi vastissimum oceanum tum pluviis tum ventis perpetuam ad exhilarandum littus materiam suppeditare, non tepidam, sicut extra Tropicos assolet, sed egelidam & siccam., eamque a Sole illustratam ab oriente in occidentem ad milliaria aliquot spirare.

plici: altero, quem familiarem habent, ex propria videlicet ſubſtantia pulſantes: altero, quem e pulmone, in reſpirando ſemper agitato, nanciſcuntur. Inde arterias immenſis tandem laboribus confectas extenuari: cum e diverſo, quæ aliis corporis partibus inſunt arteriæ, uniuſmodi habeant motum, eundemque moderatum; ideoque eas bene nutriri, robuſtaſque eſſe. Venas autem graciles tenueſque in toto corpore eſſe, quia motione careant: pulmonis vero venas, motum ab hoc viſcere adeptas, fieri craſſas robuſtaſque. [19]

V. Ut naturam ſanitatis & morbi exponeret, ſumebat paulo ante memoratos corporis meatus, tanquam res conceſſas. Per hos itaque meatus, ſi ſucci more ſolito percurrerint, ſi nullo fuerint impedimento retenti, ſanitatem ſemper manere: ex adverſo, ſi manantia corpuſcula per inconſpicua foramina ſubſiſtendo iter clauſerint, extemplo morbum inſequi. Moram autem illa facere aut magnitudinis, aut ſchematis, aut multitudinis, aut celerrimi, qui ordinem perturbat, motus cauſſa: aut viarum flexu, concluſione, atque ſquammularum obtruſione, ut in retento ſputo. [20] Solidis itaque corpuſculis tribuit in primis morborum cauſſam. [21] Namque non eſſe activas atque operantes cauſſas ægritudinum in liquidis conſtitutas, quas *ſynecticas* vocant, ſed eſſe antecedentes, quas Græci *procatarcticas* vocant. [22] Manantibus nunc corpuſculis & foraminibus inconſpicuis, tanquam plerorumque morborum cauſſis *ſynecticis*, poſitis, Aſclepiades cauſſam phrenitidis,

[18] *Galenus* de Nat. fac. libr. I. cap. XIV

[19] *Idem* de uſu part. corp. hum. libr. VI. cap. XIII.

[20] Proinde bifariam accidere, ut corpus ægrotet, ſcilicet aut locorum & viarum differentia, aut ſtatione corpuſculorum. *Aurelianus* celer. paſſ. libr. I. cap. XIV. Et *Galenus* method. med. libr. IV. cap. IV. ſcribit Aſclepiadem ſtatuiſſe in ſymmetria quadam exiguorum meatuum ſanitatem: in ametria morbum: in reditu ad priſtinam meatuum ſymmetriam, ſanationem eſſe conſtitutam.

[21] *Galenus* in Introduct. cap. VIII. Et *Celſus* in Præf. lib. I. literis mandavit, Aſclepiadem contendiſſe, morbos fieri, ſi manantia corpuſcula per inviſibilia foramina ſubſiſtendo iter claudunt.

[22] *Cæl. Aurelianus*, celer. paſſ. libr. I. cap. XIV.

[23]

tidis, lethargiæ, pleuritidis, &c. daturus, dixit hos morbos, ſtatione corpuſculorum fieri. Quotidianam majorum corpuſculorum ſtatione fieri aſſeveravit: cito enim ea exantlari atque impleri. Tertianam minorum ſtatione corpuſculorum; quartanam vero minutiſſimorum; ſiquidem ea difficulter impleri atque exantlari poſſunt. [23] Quare autem varii morbi tempore veſpertino vehementiores habeant acceſſiones, in cauſſa eſſe, ait, Naturam, quam veſperi ob aëris craſſitudinem denſatam, inflare corpora, atque acceſſionis initium generare. [24] Bulimum fieri, opinatus eſt, magnitudine viarum ſtomachi atque ventris. Defectionem, immodicum corporis profluvium, maciemque, viarum raritate procreari. Hydropem oriri perforatione carnis in parvam viarum formulam; quæ potis eſt ſolita corporis alimenta ſeu nutrimenta in aquam ver-

[23] *Idem* ibidem. & cap. I. hanc exhibet deſcriptionem Phrenitidis, *Phrenitis, inquit* Aſclepiades, *eſt corpuſculorum ſtatio ſive obtruſio in cerebri membranis, frequenter ſine ſenſu cum alienatione & febribus.* Alienationis ſubſtantiam in ſenſibus conſtitutam: in lethargo, putabat Aſclepiades obtruſionem eſſe in membranis cerebri cum febribus ac ſine conſenſu. & libr. II. cap. XIII. *Pleuritim,* dixit, *eſſe humoris fluorem parvi temporis, atque celerem interiorum lateris partium, cum febre atque tumore.* lib. II. cap. XXXI. *Aſclepiadis ſectatores dixerunt cardiacam eſſe tumorem ſecundum cor, corpuſculorum coacervatione, ſive obtruſione effectum.* & cap. XXXIII. plurimos hoc morbo correptos non febricitare ipſe Aſclepiades ſtatuit. Febriculam enim eſſe fervorem plurimum in omnibus vel plurimis corporis partibus, commutatione pulſus in vehementem propter obtruſionem facta. Choleram dixit eſſe humoris fluorem celerem ventriculi atque inteſtinorum, ex concurſu ſive obtruſione corpuſculorum, atque ſæpe ex indigeſtione initium ſumentem. libr. III. cap. XXII. Diarrhoeam eſſe rheumatiſmum vel fluorem brevis temporis ultimarum partium coli atque inteſtini recti, quam fieri ex conventu vel concurſu atque congreſſu corpuſculorum. Hanc a cholera magnitudine tantum differre: in illa minorem, in hac vero majorem corpuſculorum concurſum & obtruſionem accidere: differre etiam hos affectus inter ſe ratione partis affectæ. In cholericis enim ventris & ſtomachi rheumatiſmum; in diarrhoea vero ultimarum partium profluvium, eſſe. Et *Galenus* libr. de palp. Tremor, &c. cap. XII. *Aſclepiades non ſolum non calorem, ſed neque aliam aliquam naturalem ponens facultatem, omnem febrem propter corpuſculorum, ſemper in meatibus conſiſtere dicens, in meatuum magnitudinibus differentias ipſius collocans. Sic contendit oſtenditque aliquibus neceſſario rigorem conjunctum eſſe, quibuſdam non.*

[24] *Aurelianus* celer. paſſ. libr. I. cap. XV.

[25]

vertere. [25] Plenitudinem tandem, quam *plethoram* vocant, sensit, non continentem morborum caussam esse. Namque sæpenumero observatum, ait, largas inter morbi initia evacuationes factas. Quod si nunc ejusmodi morbi caussa continens esset plethora, velut hypothetice ponitur, oportere tunc ut æger revalescat protinus: ablata enim caussa tolli effectum. At quia contrarium in dies observetur; consequens igitur esse, ut plenitudo non continens morborum caussa sit. [26] In morbo articulari, dixit, non nervos, sed carnem dolore affici. [27] Spiritus cohibitionem, ait, caput opplere [28].

VI. Habebat etiam Asclepiades singulares de Medicina ægrotis facienda opiniones. Nam, quum statueret officium esse Medici ut tuto, ut celeriter, ut jucunde curet, [29] excogitavit quinque res maxime communium auxiliorum, ut abstinentiam cibi, vini, fricationem corporis, ambulationem, gestationes; quæ cum unusquisque sibimetipsi sibi præstare posse intelligeret, faventibus cunctis, ut essent vera, quæ facillima erant, universum prope humanum genus circumegit in se, non alio modo, quam si cœlo emissus advenisset. Blandimenta varia, ut auctor est Plinius, excogitavit, jam suspendendo lectulos, quorum jactatu aut morbos extenuaret, aut somnos alliceret; jam balineas avidissima hominum cupidine instituendo; & alia multa dictu grata atque jucunda, magna auctoritate, nec minore fama, instituit. Traxit præterea mentes artificio mirabili, vinum promittendo ægris, dandoque tempestive, tum frigidam aquam. [30] Aurelianus [31] ridiculam censens Asclepiadis opinionem, quod post

[25] *Idem* libr. I. cap. XIV.

[26] Vide *Galenum* contra Julianum, &c. cap. XI.

[27] *Idem* de loc. affect. libr. II. cap. VII. scribit Asclepiadem fuisse opinatum in articulari morbo nervum affectum, dolore haud quaquam cruciari. quod nihil omnino sentiat: carnem autem, quamquam non affectam, dolere tamen, utpote a parte vicina compressam.

[28] Item de Sanit. tuend. libr. III. cap. IV.

[29] *Celsus* lib. III. cap. IV.

[30] Hæc Plinius. Hist. Nat. lib. XXVI. cap. III.

[31] Celer. pass. lib. II. cap. XXXIX.

[32]

poſt cibum dandum vinum propterea interdixerit, ne citius currens corpora pertranſeat, probaveritque e contrario ſalſum dandum, quo citius corpora penetret, ac ſuos effectus exhibeat. Idem cavillatur cum Aſclepiadis placito, & dicit, hic eſt ille Aſclepiades frigidans atque calefaciens, exantlans atque replens, & contrariis ſemper utens rebus. Cæterum Aſclepiadem adjuvere multa, quorum cura nimis anxia & rudis, ut obruendi ægros veſte, ſudoreſque omni modo ciendi, nunc corpora ad ignes torrendi, ſolesve aſſiduo quærendi in urbe umbroſa: imo vero tota Italia imperatrice, tum primum penſili balinearum uſu ad infinitum blandientem. Præterea, ſcribit Plinius, [32] in quibuſdam morbis medendi cruciatus detraxit, ut in anginis, quas curabant in fauces organo demiſſo. Damnavit merito & vomitiones, tunc temporis ſupra modum frequentes: arguit & medicamentorum potus ſtomacho inimicos.

VII. Attamen alii auctores contra ac Plinius de Aſclepiadis curandi ratione ſcripſerunt. Exempli gratia Cælius Aurelianus monumentis prodidit Aſclepiadem in ſynanchicis etiam uſum fuiſſe Pharyngotomia, hoc eſt cannæ ſive gutturis ob reſpirationem diviſura, quam operationem chirurgi vocant *pharyngotomiam* vel *laryngotomiam.* [33] Et alibi [34] idem auctor ſcribit, fabuloſam arteriæ aſperæ ob reſpirationem diviſuram, quam laryngotomiam vocant, eſſe: quam operationem a nullo antiquorum traditam, ſed caduca atque temeraria Aſclepiadis inventione affirmatam. Quæ cum pugnantia, imo contraria, ſint, neſcio an Plinii an Aureliani ſcriptio fidem habeat? Præterea narrat Plinius, ut ſupra memoravi, Aſclepia-

[32] Loco jamjam citato.

[33] Celer. paſſ. libr. I. cap. XIV.

[34] Celer. paſſ. libr. III. cap. IV. & iterum. ibid. Dehinc a veteribus ptobatam approbat, Aſclepiades ſc. arteriæ diviſuram, ob reſpirationem faciendam, quam laryngotomiam vocant. Ex quibus locis apparet, (1) Aſclepiadem non ſuſtiliſſe talem in anginis medendi cruciatum, ut Plinius memoriæ prodidit, ſed eum ſubinde inſtituiſſe: & (2) Aurelianum non conſentire ſibi, cum modo adſtruit Aſclepiadem ejuſmodi operationem inveniſſe, modo memorat eam a veteribus probatam ſolum approbaſſe.

[35.]

piadem quinque communium auxiliorum genera posuisse: attamen Celsus, auctor gravis, scribit [35] illum mentionem trium tantum in peculiari volumine fecisse: frictionis nempe & equi, & gestationis. Itidem sanguinis missionem, ait, nihil a jugulatione differre: veruntamen alibi ratum habet pleuriticis e venis sanguinem detrahendum, sed observanda climata seu diversas Terræ regiones. se enim vidisse testatur Athenis & Romæ, pleuritide ægros, peracta sanguinis missione, fuisse plurimum deteriore conditione: ast in Pario atque Hellesponto contrarium evenisse. Ita etiam Phreniticis cum dolore ægrotantibus ex usu esse sanguinis missionem judicavit. Dolorem namque majorum corpusculorum statione fieri, quam sola sanguinis missione exantlari posse. Quandoquidem vero phrenitici perraro doloribus torquentur; siquidem in iis angustiis parvorum corporum facta videatur statio; ideoque ægrotantes instituta venæ incisione, animi deliquio atque frigido corporis torpore affici, aut obmutescere, aut delirare. Detracta etenim materia, morbi caussam superstitem crassescere, producereque corporis algorem: quin & cerebri ad membranam spiritum vel fervorem ferri, posuit; statione enim corpusculorum adaucta, ingeminari quoque alienationem mentis. [36] Eadem ratio est Scribonii, Asclepiadem ægris medicamenta danda negasse, scribentis. [37] Celsus auctor est, [38] Asclepiadem fuisse caussatum, omnia fere medicamenta stomachum lædere malique succi esse, ideoque eundem ad ipsius victus rationem potius omnem curam suam transtulisse. Verum enim, siquis probe perspexerit, quid Asclepiades? quid auctores optimæ latinitatis voce medicamenti intellexerint? tunc patebit eos indicasse, quod vim habeat purgationem cumprimis concitandi. Hujus generis medicamento multum antiqui auctores tribuerunt, præcipue vero Herophilus, deductique ab illo viro, adeo ut nullum morbi genus sine hoc curarent; putabant enim

[35] Libr. II. cap. XIV.

[36] Vide Cæl. *Aurel.* lib. I. cap. IV. & lib. II. cap. XXII.

[37] In Præfatione ad Calistum.

[38] In Præfatione lib. V.

[39]

enim, materiam, exacta concoctione, ducendo sæpius alvum, subtrahendam esse. Asclepiades medicamenta, puta purgantia, num ne sustulit? Nequaquam, abusum improbavit: nam is ipse, quamvis alvum non toties, ut veterum mos erat, sed fere tamen eam in omni morbo subduxit: [39] non ut persuasum haberet noxium peculiaremque corporis humorem tantum educi; sed utilitatem, quam inde percipit æger, provenire ratione communis evacuationis, opinatus est. [40] Ejectus etiam est ab Asclepiade vomitus; forsitan offensus eorum est consuetudine, qui quotidie ejiciendo vorandi facultatem olim Romæ moliebantur; neque illum eapropter reprehendo, neque ob id, quod purgationes, quæ valentibus medicaminibus fiebant, expulerit. De cætero astipulor Celso, [41] dicta submovenda non esse perpetuum, scribenti, quia corporum temporumque ratio potest ea facere necessaria, dum & modo, & nonnisi, quum opus est, adhibeantur. Quid? quod ille ipse Asclepiades, si quid jam corruptum esset, expelli debere, confessus est. Itaque non ex toto res condemnanda est, sed in ea quædam paulo subtilior observatio adhibenda. Ad curationem tetani utiles esse clysteres, & eos quidem acerrimos, putavit; salutarem enim ex his generari febrem, quo raptus vel adductio materiæ e partibus affectis ad intestina fiat. [42] Quod vero ad cætera medicamentorum genera pertinet, Asclepiades ea non penitus improbavit; quod si ita res se haberet, is ipse non composuisset librum præparationum medicamentorum, ex quo fortassis Galenus [43] ea, quorum sæpenumero mentionem

[39] Idem libr. III. cap. IV.

[40] *Galenus* de Element. libr. I. cap. IV. Quid? quod is & ejus sectatores opinabantur, medicamentum omne, purgandi facultate præditum, quemcunque humorem ad naturam suam convertere transmutareve; & humorem non talem, qualis e corpore eductus, in corpore antea infuisse: sed, ut dixi, taliter vi medicamenti transformatum fuisse. Equidem concedebant venæ incisione, contentos in venis humores indifferenter omnes exire; verum in purgatione non omnes, sed quosdam modo exantlari, atque adeo sanguinem hoc pacto purum reddi. Hæc *Galenus* de purg. med. facult. cap. II. & IV.

[41] Libr. I. cap. III.

[42] *Cæl.* Aurelian. acutor. libr. III. cap. VIII.

[43] In libris de compos. medicam. secundum locos.

nem facit, excerpsit. Quid? quod Asclepiades contendit ultimæ sortis esse medicum, qui non ad singula quæque vitia binas ternasve compositiones & expertas, protinus paratas habeat. [44] Quæ cum ita sint, conficitur his rationibus, non usum, sed abusum, medicamentorum, reprobasse.

VIII. Quantum vero ad abstinentiam, quam Asclepiades in auxiliorum communium numero posuit, attinet, eam e Celso, [45] qui Asclepiadem in plurimis sequutus, petam. Is autem scribit, abstinentiæ duo genera esse, alterum ubi nihil assumit æger: alterum, ubi nonnisi quod oportet. Asclepiades in febre convellendas vires ægri putavit, luce, vigilia, siti ingenti: sic ut ne os quidem primis diebus eluere sineret, & ubi ægrum triduum per omnia fatigasset, quarto die cibo destinabat. Antiqui quidem quam integerrimis corporibus alimentum offerebant: verum Asclepiades inclinata quidem febre, sed adhuc tamen inhærente. [46] Die, quo æger viribus gravior, jubebat cibum dare paucissimum, atque expectato febrium statu, ptisanam vel hordeum, vel alicam, vel cum beta lenticulam, cujusmodi edulii genus *Teutlophacen* appellavit. Si febris perseveraverit, exantlare obtrusiones, jubebat, requiemque corporis adhibere, ac aquam pro potu dare, non plus quam bis in die usque ad heminam, vel ad summum duas, & hunc modum etiam nocte servandum: sic rursum secunda die, transacto accessionis augmento dandum aliquid de dictis sorbilibus: quin & altera die, declinante febre, eodem pacto procedendum esse: perseverante vero febri rursum abstinere, & præterito similem tertium imitari diem. Adveniente autem septima jam audere ægrum & pane & piscibus, & vino uti; solvi namque morbum tertia sæpe periodo. Neque enim quotidie cibum ægrotanti offerre nutrireve, duxit necessarium, atque id magis, si nulla fuerit solutio conjuncta solo tumore constrictis corporibus: hujus-

[44] Ita *Scribonius Largus* in Præf. ad Caj. Jul. Calist.

[45] Libr. II. cap. XVI.

[46] Idem libr. III. cap. IV.

[47]

jusmodi enim quotidianam non posse perferre cibi sumptionem [47]. Et ut brevis sim, diebus ulterioribus cubantis etiam luxuriæ subscripsit, primis vero tortoris vicem exhibuit [48].

IX. Cæterum erat ipsi in usu curatio febris in robustis instituenda, quam vocavit *Philoparabolon*, quasi vero nunc ausum seu facinus magnum esset effecturus. Erat scilicet ea traditæ a se febrium curationi similis, præterquam quod vinum cum melle circa vesperam non, nisi omnino morbus contrarium ostendit, dederit: sin minus, primo ingressu statim atque plurimum & extentum, hoc est, meracum & salsum dedit vinum; quam potionem e vino & aqua salsa nominavit *Thethalassomenon*, sensitque eam potu *Thalassomeli*, ex duabus aquæ marinæ & una parte mellis parato, validiorem esse, ut & celeriorem præstare opem. Quod vero ad facultates vini pertinet, arbitratus est Asclepiades, id duplicis generis dotatum virtutibus: aliquando enim id sudores cohibere, aliquando vero eosdem prolicere, pari modo fere ut coagulum, quod densat atque extenuat lac, caseo interim & sero singillatim subsistentibus seu separatis Non aliter fere, ac jamjam dictum, vinum quoque, vi quadam percutiendi vel præcipitandi donatum, plurimam nutrimenti partem condensare atque in se cogere: plurimam vero dissolvere attenuareque. [49] Habuit insuper Asclepiades singulares opiniones de facultatibus tum corporis, tum medicamentorum, de peculiaribus medicaminum viribus, deque aliis quæstionibus ad medicinam spectantibus; verum enim vero, quoniam dictarum alibi, [50] mentio facta, ea de caussa has faciam missas.

X. Quod tandem ad frictionem ad gestationem, ab Asclepiade in communium auxiliorum numero collocatas, pertinet, Celsus memoriæ prodidit, [51] illum quidem latius & dilucidius,

[47] Hæc e *Cæl. Aureliani* lib. I. cap. XIV. & XV. celer. pass.

[48] Ita *Celsus*. libr. III. cap. IV.

[49] *Cæl. Aurel.* d. l. & *Galenus* in aphor. Hipp. libr. VII. §. XLVI. scribit Asclepiadem vino, post totius corporis evacuationem, tanquam remedio *extensionum*, usum fuisse.

[50] Vide supra Differt. IV. pag. 58. 59. 60. 61.

[51] Libr. II. cap. XIV.

dius, ubi & quomodo frictione utendum esse, præcipisse: nihil tamen reperivisse, quod non a vetustissimo auctore Hippocrate paucis verbis comprehensum. [52] Quandoquidem autem hujus auxilii alibi, [53] mentio facta, eapropter indicabo gestationem, qua Asclepiades etiam in recenti vehementique febre, præcipueque ardente, ad discutiendam eam, duxit, utendum esse: [54] vias etenim apertiores fieri gestatione, nec non stationem corpusculorum tolli: siquidem vero & defectio & sudor febricitantes, incongrua motos gestatione, plerumque insequantur; hanc ob caussam æstimavit ex usu ægri esse, si nocte, si a cibatione, gestetur. [55] Complura autem genera gestationis veteribus in usu erant, adhibebanturque, & pro viribus cujusque & pro opibus, ne imbecillum hominem nimis digererent, aut humili obessent. Celso auctore gestationum levissima est in navi vel in portu, vel in flumine: vehementior in alto mari, navi, vel lectica aut scamno: acrior, vehiculo, &c. Atque hæc ipsa & intendi & leniri posse: Sin vero nihil horum fuerit, suspendi lectum debere, ait, & moveri: si ne id quidem fuerit, at certe uni pedi lecti funiculum esse subjiciendum, atque ita lectum, huc & illuc manu pellendum. [56] Plinius [57] id solum indignatur, unum hominem e levissima gente, Asclepiadem indicat, sine opibus ullis orsum, vectigalis sui caussa repente leges salutis humano generi dedisse: verum non diu perdurarunt, siquidem plerique

[52] Nimirum, frictione, si vehemens sit, durari corpus: si lenis, molliri: si multa, minui: modica, impleri. ibid.

[53] In Differt. VIII. pag. 118.

[54] *Celsus* libr. II. cap. XV. Tamen Celsus conatum Asclepiadis redarguit, & scribit, id periculose fieri, meliusque quiete ejusmodi impetus sustineri.

[55] *Cœlius Aurelianus.* d. l.

[56] *Celsus*: Ibid. Antyllus & Herodotus (loca excerpsit *Oribasius* collect. Medic. lib. VI. cap. XXIII. & XXV.) commemorant gestationem, quam fieri in lectica, fulcra habente lineis ab angulo ad angulum per pedes distincta: vel fieri in sella, hancque bifariam institui, vel sedentibus iis, qui gestantur, vel jacentibus, vel in vehiculo, vel in navi. Commemorant etiam gestationem curru instituendam: item navi per pontem, gestationem in bigis. Describunt etiam, quid utilitatis una quæque in valetudine recuperanda afferant. vide quoque *Ætium* tetr. I. Serm. III. cap. VI.

[57] Libr. XXVI. cap. III.

que ex sectatoribus Asclepiadis sectæ Methodicorum se adjunxerunt, abrogatis maxima parte, & legibus, & hypothesibus Asclepiadis.

XI. Quandoquidem Celsi sæpenumero mentio est facta, hoc loco libet strictim attingere, quid de Medicina senserit? Quamquam ex ejus scriptis appareat, eum pene quorumlibet sectatorum, qui tunc temporis in Medicina florebant, decreta scivisse, non constat tamen eundem se ulli addixisse, verum potius, quicquid ex omnibus maxime probabile ipsi videbatur, elegisse. Putabat quidem rationalem esse debere Medicinam, instrui vero ab evidentibus caussis, obscuris omnibus non a cogitatione artificis, sed ab ipsa arte rejectis. Communia insuper Methodicorum flocci faciebat, siquidem & compressorum & fluentium morborum genera diversa: aliud esse enim sanguinem, aliud bilem, aliud cibum vomere: aliud dejectionibus, aliud torminibus laborare: aliud sudore digeri, aliud tabe consumi. Nihil autem horum sic, ut aliud curari: qua de caussa necessarium esse, ut protinus in his a communi fluentis morbi contemplatione, ad propriam Medicina descendat. Atque in hac quoque rursus aliam proprietatis notitiam sæpe necessariam esse; quia non eadem omnibus, etiam in similibus casibus, opitulentur. In quibus communium inspectionem contrariam: propriorum autem esse salutarem. Præterea competere eum, qui propria non noverit, communia tantum intueri; eumque, qui nosse propria possit, illa quidem non negligere, sed his quoque insistere. [58] Quibus positis patet, Celsum, quia caussarum abditarum investigationem non magnifecit, ideo non Dogmaticæ; & quia morborum communia non tanti, quanti sectatores Themisonis putabant, habuit, eapropter Methodicæ sectæ, non fuisse addictum. Quod superest in descriptione & prædictione morborum in plurimis Hippocratem secutus est: Asclepiadem vero in communibus auxiliis. Caetera ex aliis auctoribus, ab

[58] Hæc *Celsus* in Præf. lib. I.

ab ipſo citatis, petivit, Fortaſſis is ipſe plurimarum curationum tum in Medicina clinica, tum chirurgica auctor eſt, quas impraeſentiarum ſciens prudenſque prætermitto.

XII. Inter Sectas quondam florebat Pneumatica, idcirco dicta, quoniam qui de hac haereſi erant, pleraque omnia corporis effecta ſpiritibus, qui Graece πνεύματα vocantur, tribuebant [59] Galenus [60] Chryſippum appellat hujus ſectae proavum; conditor vero & princeps hujus diſciplinae erat Athenaeus Attalus, cujus aſſeclae pneumatici vocabantur. [61] Celeberrimi etiam in hac fuere Archigenes, a Tralliano [62] diviniſſimus appellatus, Agathinus, Magnus & Herodotus; [63] quorum ſcripta tamen tempus, rerum edax, abſumpſit. Quae cum ita ſint non poſſum perfectam ſectae, ejuſdemque dogmatum, hiſtoriam tradere. Conabor tamen ex fragmentis hinc inde collectis quoddam ejus doctrinae ſpecimen dare.

XIII. Princeps familiae Pneumaticae, Athenaeum puto, calidum, frigidum, humidum & ſiccum, ſtatuit hominis elementa eſſe proxima, & manifeſta, haec nec ulla egere demonſtratione: [64] proxima autem vocat, quae propria ſunt & nulli alteri communia. [65] Bina ex his, calidum & frigidum ſcilicet, ait, fungi cauſſarum efficientium: & reliqua, ſiccum videlicet & humidum, materiei munere. Huic vero elementorum quaternario ulterius quintum, ſecundum Stoicorum opinionem, addidit, quem ſpiritum vocat. Hunc, putavit, cuncta penetrare, & continere, & gubernare. An hic ſpiritus idem ſit, quem Stoici ἑκτικόν. i. e. habitu poſitum vel comparatum: [66] an vero natura? quam ſpiritum eſſe, atque ignis ſpeciem prae ſe ferre, [67] incertum eſt. Quantum ſpectat ad ne-

[59] In introd. *Galeni* cap. VIII.
[60] De different. pulſ. libr. II. cap. III. prope finem.
[61] Idem de diff. pulſ. libr. IV. cap. X.
[62] Libr. VII. cap. VI.
[63] Horum mentionem facit *Galenus* de diff. pulſ. libr. IV. cap. V.
[64] Idem de Element. libr. I. cap XI.
[65] Ibidem. cap. XII.
[66] Vide cap. IIX. Introduct. *Galeni*, unde hæc contraxi.
[67] Ut habet *Diogen. Laertius* libr. VII. prope finem. Auctor tamen Intro-

negotium generationis consentit cum Aristotele Athenæus; statuit enim genituram non ex omnium animalis partium eliquatione, verum e sanguine tantum percocto produci. Deinde posuit, imo perinde ac pronunciatum quoddam ipsi est; Fieri non posse, ut unum animal in se habeat utraque sui simile generandi principia, materiam puta & facultatem; hæc duo enim ad generationem postulari, arbitratus est. Quibus positis & concessis, concludit sexui fœminino nullum semen genitale esse: sed fœminas materiam generationis, i. e. sanguinem menstruum; at mares genuinum semen, vitalitate seu movendi facultate præditum, suppeditare duntaxat. [68] Cæterum pneumatici antiquum dogma, omne febris genus ex putredine oriri, profitebantur. [69] Rigorem dicebant totam esse affectionem frigidam, quapropter & eum facientis nomine appellabant. [70] Pulsum statuebant, distentione juxta & contractione cordis arteriarumque perfici. [71] Quod superest, dolendum est sane, hujus sectæ scripta & dogmata interiisse. Sectatores ejus Galenus frequentissime omni laude cumulavit, honorificentissimeque appellavit; viros nempe esse cum in cæteris, quæ ad artem pertinent, tum maxime in febrium contemplatione, minime contemnendos. [72] Agathinum nominavit virum non vulgarem. [73] Is erat Herodoti præceptor, cui librum suum dicavit. [74] Archigenis fit etiam honorifica passim mentio: [75] & is erat in disputando longe pertinacissimus: sta-

troduct. Galeni operibus insertus cap. XII tradit spiritum esse, qui lapides continet. Eundem post paulo scribit in lethargico vel cardiaco affectu resolvi.

[68] *Galenus* de semine libr. II. cap. V. & seq.

[69] *Idem* libr. I. cap. V. de different febr.

[70] *Idem* de palpit. tremor. &c. cap. X.

[71] *Idem* de differ. pulſ. libr. IV. cap. XII.

[72] *Idem* de differ. feb. libr. I. cap. V. Præterea aperte ingenueque fatetur, se illis magna ex parte de doctrina febrium consentire, exceptis eis, quæ a medicis ephemeræ nominantur.

[73] *Idem* in libro, qui de typis scripser. cap. IV.

[74] *Idem* de differ. pulſ. libr. IV. cap. XI. Galenus addit Herodotum apud Romanos in exercenda Medicina inclaruisse.

[75] Ut libr. III. cap. IV. de loc. affect. Galenus atteſtatur Archigenem in curandi ratione fuisse longe exercitatissimum.

ſtatuebat enim civitatem potius, quam ullum ſectæ placitum, prodendam. [76] Proh hominum fidem, quæ fuit illa pertinacia, quanta vis amoris erga ſectam. In religione tuenda quidem, fateor, conſtantiam, ſententiæque perſeverantiam laude dignam haberi; ſed quotus quiſque credit ulli medico ſententiam modo ſuam tuendi cauſſa, tantam fuiſſe pertinaciam. Mitto temerariam, irriſione dignam, Archigenis jactantiam & pervicaciam; ſemper æmulatores, ſemper propugnatores ſectæ cujuslibet fuerunt, qui nihil, niſi quod ſuæ diſciplinæ conforme, putarunt rectum. Quemadmodum Metrodorus nihil, niſi quod Aſclepiades: & Zenon nihil, quam quod Herophilus: & Hermogenes nihil, quam quod Eraſiſtratus: ita Herodotus nihil, quam quod pneumaticus aliquis invenit decrevitque, admirabatur & magni faciebat. [77] Eadem poſterorum ſive Galenici, ſive Iatrochemici, ſive mechanici fuerint, conditio eſt. Sed ad propoſitum, abs quo declinavi, revertor.

XIV. Et Aretæus videtur Pneumaticorum, familiæ annumerandus. Perlegenti enim dicti auctoris ſcripta, a me propter fidelem, accuratiſſimaque diligentia traditam, ſignorum morbi doctrinam, magni æſtimata, nullo negotio innoteſcet, in ipſis offendi parilia, ut ſupra ſignificavi. Ita Aretæus rationem daturus, quapropter mulieres ſæpius, quam viri nervorum diſtentione tententur, in medium profert frigidum: & quia illæ inſimul natura humidæ, hinc eas præ viris crebrius ab hoc malo liberari. Verum ſenes cummaxime dicto vitio corripi, in cauſſa autem eſſe frigus pariter & ariditatem ſenectutis. [78] Anginæ cauſſam, exiſtimat eſſe, ſpiritum ſolum, prava converſione in calidiſſimam ſicciſſimamque naturam mutatum; nul-

[76] *Idem* de diff. pulſ. libr. II. cap. III. in fine. Proditionem autem, arbitrabatur, eſſe, ſi vera dicendo, diſſentiendum ſit de his, quibus ea ſecta defenditur: putabat inſuper, omnia ſua decreta turbari, ſi aliquando vel in uno reprehendatur. *Galenus* d. l. de loc. aff.

[77] *Idem* de ſimpl. Medic. fac. lib. I. cap. XXIX.

[78] *Aretæus* de morb. acut. ſign. & cauſſ. lib. I. cap. VI.

(79)

nulla interim corporis parte aliqua inflammatione laborante. [79] Quandoquidem puerorum corpora rara, humida, fluxa, atque crebrior eis, quam adultis, sit difflatio digestiove: hinc illa minus pleuritidi obnoxia: imo pleuritidis omnino expertia esse. [80] Vertiginis caussam, ait, frigidam esse & humidam. [81] Asthmatis frigus, spiritum atque humidum esse caussas: materiam vero, crassos atque intrinsecus abditos humores. [82] Morbi regii caussam opinatur esse calidum fatigatum debilitatumve, quocirca id ipsum in acre atque igneum converti: omne autem humidum in bilem abire, seu transmutari: ignis enim ope id amarum fieri, & bile infici, [83] De cætero reprehendit medicos, qui existimarunt jecoris tantum vitio hunc morbum provenire: contra putat Aretæus, posse aliquando vel ventriculum, vel lienem, vel renes, vel laxum intestinum. i. e. colon, caussæ esse. Jecur dictum affectum producere, si quando aut phlegmone aut scirrho opprimatur. Meatibus itaque, per quos bilis ad intestinum fluit, dicto modo interclusis, bilem retro labi, cumque sanguine misceri; abs quo sanguine, bile infecto, inque cuncta membra diffuso, hæc colore bilis deinceps tingi. Porro arquatum etiam provenire posse, ratum habet, si ventriculi, si intestini coli, facultas concoquendi læsa fuerit: in primis vero concoctionem in colo effici, & ab ipso alimentum in usum jocinoris digeri. Et hoc modo putat posse etiam a caeteris visceribus, sive ea nunc alimentum hepati suggerant, sive ab hoc accipiant, aurigonem oriri. Neque enim per canales duntaxat sensibiles; verum multo copiosius alimentum a Natura halitus sub forma per universum corpus distribui. Etenim tales halitus, quia discurrere facile queunt, a natura per solidas perque densas partes dirigi.

XV.

[79] Ibid. cap. VII.

[80] Ibid. cap. X.

[81] *Idem* de diuturn. affect. sign. & causs. lib. I. cap. III.

[82] Ibid. cap. XI.

[83] Ibid. cap. XV. Indidem ea verba, quæ sequuntur, ad compendium contuli.

XV. De Philarcto, qui mihi videtur aut Galeno æqualis, aut ætate non multum posterior, (citat enim Galenum) [84] mihi dubium est, utrum Erasistrati assecla, an Athenæi? Scribit quidem, in diastole attrahi substantiam quandam arteriæ, quare intra explicatam arteriam refrigerans aër, vitalem resocillans firmitudinem, ingrediatur, & inde animalis spiritus oboriatur: in systole vero, convenientibus ad centrum extremis arteriæ, id quod ex humorum digestione in toto corpore, tanquam fumosum excrementum est contractum, eliminari, excernique. [85] Item arteriam esse aëris & spiritus naturalis copiosioris cum modico admodum sanguine mixti, receptaculum: venam vero sanguinis, cum exigua naturalis spiritus portione confusi, receptaculum. [86] His dictis tamen non efficitur auctorem memoratum fuisse sectatorem Erasistrati, quia Erasistratæi credebant nihil quicquam sanguinis in arteriis in statu corporis naturali contineri, sed merum spiritum. Quandoquidem vero alio loco [87] tradit arteriarum pulsus in primis vim caloris frigorisque in spiritibus significare; existimarem potius hujus generis dictionem pneumaticorum similem esse. Horum quippe mos erat omnimodum corporis humani statum per qualitates primas, perque spiritum explicare.

XVI. Concedatur laus veteribus pneumaticis: hos tamen, si reviviscerent, existimo, Wirdigium, seculi præteriti scriptorem, in loco Coryphæi habituros: Is enim nil nisi spiritus peperit. Dabo præcipuorum dogmatum & positionum breviarium. Cœlos, Wirdigius credit, esse meros spiritus, seu corpus subtilissimum atque tenuissimum. [88] Aërem, quippe spiritus est, necessario sentire: ergo etiam ægrotare; eundemque laborare hyeme febre algida: vere, intermittente; & æstate, febri calida continua cum exacerbatione caloris. [89] Atomos, quia maxime sunt agiles, appellat spiri-

[84] Cap. IX.
[85] *Idem* cap. II.
[86] Idem. cap. III.
[87] Cap. X. vide etiam cap. VI.
[88] Lib. I. cap. III.
[89] Ibid, cap. cap. VI. & §. 4.

[90]

ſpiritus. [90] Hominis ſpiritus, ait, eſſe corpus vivum ſubtiliſſimum, tenuiſſimum, calidum mobileque, a ſubtiliſſima maximeque ſincera ſanguinis parte ſecretum. Spiritus autem *minerales*, ſalinos puta, quos etiam peregrinos vocat, rotundos quidem in ſuperficie eſſe: verum tamen, quia Terræ filii ſunt, atque ab ejus phantaſia generati, idcirco illos eſſe hirſutos, hiſpidoſos, ſenticoſos, aculeatos. [91] Affectiones ſpirituum naturales & præter naturam enumerat adeo multas, ut nihil ſupra [92] Temperare tamen mihi non poſſum, quin lepidam auctoris argumentationem, qua probare conatur ideas eſſe ſpiritus, Lectori exhibeam. Ita argumentatur. Quodcunque ſpiritu ſubtilius eſt, hoc eſt ſpiritus. Ideæ ſunt ſpiritibus longe ſubtiliores. Ergo ſpiritus ſunt. Spiritus conſtant igne & humore pingui, idea non. [93] Ipſum corpus humanum, dicit, ſine ſpiritibus, nec ſanum eſſe, nec dici poſſe. [94] Catarrhi cauſſam eſſe ſpiritum frigoris: eum enim & fugare & necare ſpiritus calidos; quibus fugatis inſequi colliquationem alimenti. [95] Tarantulam, poſtquam hominem pupugerit ſeu icerit, communicare cum homine ideas ſaltatrices: canem rabidum, complures caniculorum ideas: cujuſmodi ſubinde in ſaliva inque urina conſpectas. Præterea hoc ipſis

[90] Ibid. cap. VIII. §. 6.

[91] Ibid. cap. XVI. §. 1. & 2. Eſſe autem ſpiritus hujuſmodi, quia a terra, quæ ſuos habet montes, cautes, ſcopulos acuminatos & prominentes, tanquam a matre, nati ſunt.

[92] Sunt autem affectiones ſpirituum naturales, ut eæ libr. 1. §. 12. & 13. ab auctore enumerantur. 1. *Vita ſeu vividitas, vigor, ſenſatio, vis generandi, vegetandi, ſeſe multiplicandi in infinitum, creandi ideas.* 2. *Subtilitas, tenuitas, teneritudo, penetrabilitas, pernicitas, homogeneitas, ſimplicitas, puritas, ſerenitas.* 3. *Caliditas, igneitas, lumen, luminoſitas, pelluciditas, claritas, radiatio, illuminatio.* 4. *Nobilitas, levitas, circulatio, irradiatio, velocitas, influxus, extenſio, robur, activitas.* 5. *Humiditas, dulcedo. Præter naturalis ſpirituum conſtitutio.* 1. *In qualitate, & quidem in denſitate, ſpiſſitudine, craſſitie, nigrore, obſcuritate, tenebricoſitate, partim in impuritate, & aciditate.* 2. *In quantitate aucta vel imminuta.* 3. *In motu concitato & motu imminuto, motu orgaſtico intumeſcentiæ iracundiæ, motu enormontico, & tandem motu trepidationis, vibrationis, convulſionis.*

[93] Ibid. cap. XII. §. 5.

[94] In Procemio. libr. 1. §. 8.

[95] Ibid. cap. IX. §. 10.

 [96]

ipsis peculiare esse, ut habeant, fermenti instar, multiplicandi sese potestatem. [96] Adhaec hydrophobiam esse symptoma: morbum vero esse de genere febris ardentissimae, ortum ex spirituum igneorum flagrantia, incendio, seu nimia qualitate ignifera: hac de caussa etiam spiritus igneos, ratione naturae igneae, aquam naturaliter aversari. Quapropter autem submersio hydrophobicos plerumque sanet; hanc ejus rei rationem, ait: nempe, sicut copia aquae seu diluvium, ignis incendium: ita submergendo hydrophobicum, spirituum incendium, & una ideas furibundas caninas, mordaces, invidiosas extingui, obliterari, suffocari. [97] Pestem talem Wirdigius longe omnium atrocissimam judicat, quae ex putredine in conflictu quodam occisorum ac insepultorum oritur. Ratio ipsi in promptu est haec. *Miasmata* pestifera, credit, esse spiritus, ex cadaveribus militum, in ipso iracundiae furore occisorum, egressos, in aëre fluctuantes, ab aliis attractos, furorem vindictamque retinentes, eamque exercere desiderantes. Et quia animum, indolem, vindictam, & occidendi furorem, in corpora, in qua migrarunt, exerunt, ideo spiritus hujusmodi vocari a nobis occisores. [98] *Metempsychosin* nihil aliud esse, quam circuitum & transmigrationem spirituum vegetantium in animantia, & animantium in animalia & animalium in homines, & hominum brutorumque in aëreos, & aëreorum in terram, & terrestrium iterum in vegetantia. [99] *Necromantiae* auctores, superstiose credit, esse cadaverum spiritus frigidos, & ab his totam istiusmodi divinationem dependere: adde ex hac inveniri posse Medicinam hactenus incognitam, ad coercendos spiritus morbosos, *enormonticos*, copia, caloreque atque orgasmo, omnifariam corpus humanam afficientes. Conjectat insuper spiritus hujusmodi frigidos, forsan esse nigros tenebricososque; quoniam facultatem habeant spiritus corporis

[96] Ibid. cap. XXIV. §. 21.25.
[97] Ibid. cap. XXVIII. §. 26.28.
[98] Ibidem §. 16.
[99] Hanc esse rerum naturalium periodum, circulum initio & fine carentem, antiquorum serpentem gyratum, se ipsum mordentem: caudamque suam devorantem. *Ibid.* cap. XXI. §. 8.

[1]

ris humani radiantes corruscantesve extinguendi. [1] O delirationem incredibilem! O lepidas anilesque fabulas! Dolendum sane, quod homines non vulgaris eruditionis vitam in ejusmodi fabellis fingendis transigant. Et quod magis est, tunc demum se sibi applausum conciliaturos existimant, si stylo sæpe sæpius tropos; & hos inter cumprimis catachresin & hyperbolem, inseruerint.

XVII. Cl. Majow, quamvis singulares de spiritibus opiniones habeat, mihi videtur pneumaticus dicendus. Etenim spiritus nitro-aërei, ab ipso primum evulgati, ope annititur omnis generis corporis actiones explicare. Pauca modo ex hoc depromam, ut B. L. quoddam ejus doctrinæ specimen habeat. Motum musculorum, statuit, ab effervescentia particularum nitro aërearum & salino-sulphurearum, in motum perniciissimum una erumpentium seu ruentium, concitari; has asserit a sanguine separari: ast illas a cerebro prosilire, atque esse ipsos spiritus animales; particulas autem nitro-aëreas spirituum animalium indoli valde similes, ex hoc argumentatur, quia subtilissimæ, agiles, distentusque capaces sunt. Spiritibus itaque animalibus i. e. spiritu nitro-aëro, pro animi arbitrio e cerebro in partem movendam, prodeuntibus, inibique particulis salino-sulphureis occurrentibus non posse, quin fibrillarum contractio fiat, & partis istius commotio. Igitur spiritus nitro-aëreus particulis sulphureis commixtus, motus corporis velocissimi, & nonnunquam plane ignei, auctor est. Idem spiritus a consortio particularum sulphurearum liberatus, maxime corporis quietis, ut asserit, caussa est. Sudorem esse salsum, autumat, quia particulæ nitro aëreæ & sulphureæ una cum latice seroso foras in cutem pulsæ, eundem acrem & penetrantissimum reddunt. Et, ut breviter & summatim dicam, utramque paginam facit spiritus nitro-aëreus, eo nihil mobilius est, nihil tranquillius. [2]

XVIII.

[1] *Ibidem* cap. x. §. 10.

[2] Vide ejus tractatum, hujus spiritus gratia, in lucem editum: ut & ejus libellum de motu musculorum.

[3]

XVIII. Commemorant veteres etiam *Episyntheticam* & *Eclecticam* sectas; sed, licet de his anquisiverim, invenire pervolvendo varios auctores non potui, quo effici possit alterutrius doctrina: Dabo nihilominus sectæ utriusque reliquias passim inventas. Sectæ Episyntheticæ (quod vocabulum latine reddunt super composita secta) alius Agathinum, [3] alius Leonidem Alexandrinum, [4] asserit, auctorem esse: vocabatur etiam *Hectica*, i. e. habitu comparata: si Agathinus fuerit princeps disciplinæ, videtur mihi is in quibusdam placitis a Pneumaticis dissensisse. Hic enim, ut paulo ante præfatus a Galeno in familia Athenæi habetur: [5] sin vero Leonides, autumo, eum a Methodicis dissensisse; siquidem, cum Lethargum finiverit esse obstructionem secundum vias membranarum cum furore mentis, atque febre & moestitia, ac pressura & pulsu magno, more Methodicorum fere locutus est. [6] Cæterum Leonides admittebat caussas tam obscuras, quam evidentes: cum e diverso Methodici omnia, in corpore oborta, mala per communitates suas explicarent tantum. Assertionem meam possum auctoritate Ætii [7] confirmare. Is, capite de Hydrocephalo, locum e Leonida habet, ubi hic affectionem, ait, oriri, vel a caussa obscura, *localibus* utpote vasis sua sponte rarefactis, & aquosa in ipsis *essentia*, quæ cum sanguine permixta erat, depulsa, inque unum locum congregata: vel e caussa manifesta, vasis nimirum *localibus* ex plaga aut contusione ruptis, & sanguine in ipsis effuso, postmodum rarefacto, atque in *essentiam* fœculentam aut cruentam dissoluto. Supersunt quidem penes dictum ÆTIUM alia loca e Leonide excerpta; verum, quoniam in his cummaxime agitur de curationibus, ad Chirurgiam in primis spectantibus, sine expositione caussarum affectus quoslibet pro-

[3] Ut auctor finition. cap. II.

[4] Ut auctor Introduct. *Galeno* adscriptæ. cap. III.

[5] Ast. *Cæl. Aurelianus* lib. II. cap. X. acutor. mort. Agathinum & Archigenem refert. inter Methodicos.

[6] *Cæl. Aurelianus*. Celer. pass. libr. II. cap. I.

[7]

producentium, hanc ob caussam iis supersedeo.

XIX. Quemadmodum Leonides forsitan a Methodicis defecit, sine dubio fuit eadem conditio Archigenis [8] Ecclecticæ sectæ conditoris, quem paulo ante etiam in Pneumaticis annumeravi. Evenit fortassis, ut quædam ipsi displicerent Athenæi placita, unde occasionem captavit peculiaria tradendi dogmata. Cujus generis autem hæc fuerint, apparebit ex quibusdam locis a Galeno citatis. Sensum eorum, quantum possum, compendifactum reddam. Dolores capitis sine inflammatione obortos, vinculum, quod barbaricum appellat, arcere. Vasis etenim vehementer compressis prohiberi in ipsa incursionem. In *sphacelode* Hemicrania arteriam primo affectam, eandemque inducere dolorem pulsantem persultantemque, adipiscique formam rotundam ac horrorem excitare. Nervos, in describendis dolorum signis pergit Archigenes, subinde intortos distendi, indurarique, hinc inde inferri dolores torpentes, dura distentione cruciantes; quin & profundos infixos, angustiæ plenos, &c. membranas in latum discurrentes excitare inæquales dolores, habereque illas interdum simile quidpiam *hæmodiæ* propter transmissionis asperitatem: superficies & membranas in media carne contentas, si afficiantur, inferre dolores dilaniantes. Dolores a periostio dependentes proinde affligere ac si in ipsis ossibus consisterent. [9] Supersedeo cæteris, quia uberius ac fusius dicta sunt, quam ut

[7] Tetrabibl. II. Serm. II. cap. I.

[8] Cujus Præceptorem Agathinum fuisse memoriæ prodidit Ætius tetrab. I. Serm. III. cap. CLXXII. Narrat de Archigene, quod is Agathinum ex vigiliis delirantem, confestim a vigiliis ac delirio liberaverit, capite ejus multo calido oleo irrigato.

[9] A venis graves & detrahentes, & æqualiter infartos dolores excitari. A carne, & fusos & laxiores, quapropter non adeo extendi videantur; sed ægrotantem arbitrari, quasi sensu asperis quibusdam rebus impleatur. Musculi carnem & nervos, imo etiam arterias, proprietatum misturam in doloribus referre, & efficere frementes, & late se distendentes, ac stupide pulsantes, dolores. Ex reliquis vero ulcerosum dolorem, & in ulceribus leviter acutum, & maxime dulciorem, qui pruriginem inducere potest, pertinere ad superficiem. Punctorium profundas partes infestare: infixum, cum ad sinus accesserit: stimulantem,

 par-

ut a me breviter describi possint: indicari enim istis censebat, quomodo ex dolorum differentiis partes affectæ inveniri queant. Utitur tamen aliquando vocabulis, magis aptis ad saporem, quam dolorem, exprimendum, qua de caussa etiam a Galeno fuse perstringitur. Alibi asserit, Archigenes actiones quasdam lædi, illæsa ea corporis particula, quæ ipsis deputata est. [10] Principatum animæ in corde esse. [11] A vaporibus calidis & acribus ad caput delatis, & animalem in cerebro spiritum evertentibus, ducit, primum hebetudines quasdam oculorum fieri; postea etiam aurium sonitus assiduos, & gravitatem auditus; augescente autem affectione, & oculorum obscuritatem, & vertiginem. [12] Insaniam quidem citra febrem, sed fieri multo sanguine non putrefacto ad cerebrum confluente: eundem aliquando purum esse, & multitudine solum affligi, velut in ebriis: aliquando autem ipsi flavam bilem esse admixtam. [13] Postquam omnes nervi sensum perinde & motum amiserint, siderationem appellari affectionem: sin vero id in parte sive dextra sive læva acciderit, vocari re-

partim eorum, quæ in loco sunt, aliquid affectum esse, declarare, partim contra, utpote eum, qui haudquaquam profundas partes occupat: lacerantem autem esse, qui in sinu quodam consistit. Hæc *Galenus* de loc. aff. libr. II. cap. VII. Capite octavo Archigenis variorum corporis viscerum dolorum singularium descriptio traditur. Scilicet Hepatis dolorem esse *holcimon*; i. e. *tractorium*, & inhærentem, & torpidum & atrocius molestantem. Splenis non esse acutum, sed & gravitatem simul & extensionem habere, atque similem videri ei, qui ad elisionem quidem atque expressionem, sed extrinsecus incumbentem renitatur. Renes & austeros dolores inducere, & cum permanente adstrictione pungentes vesicam vehementer adstringentibus affici doloribus, atque intensionibus punctoriis. Uterum autem acutis, persultantibus, pungentibus, dissendentibus, in modum torminum incedentibus. Eum vero taliter dolere, quia ex hujusmodi mixtione natus sit: ideoque etiam proprietatis ambiguitatem inducere.

[10] *Idem* de affect. locor. notit. libr. III. cap. I.

[11] Ibid. cap. IV.

[12] *Aëtius* tetrabibl. II serm. II. cap. VII. Quod autem aliquis trochum, vel aliam rem gyrantem aspiciens, vertigine corripiatur in caussa esse, quod spiritus *visivus* ad trochum, qui circumvolutatur, allabens moveatur, & simul cum illo circumferatur, atque sic inæqualem, & turbulentum, ac inordinatum humorum & spiritus motum efficiat.

[13] *Ibidem* cap. VIII.

[14]

resolutionem. Oriri autem affectionem hanc a copia humorum viscidorum atque crassorum, nervos obthurantium. [14] Cœliacæ passionis causam esse assiduas ciborum corruptiones, & perigrinorum usum eduliorum; eandemque vero eo magis oboriri, quo magis seu frigus, seu vehemens ardor institerit. [15] Calculos renum a jugi cruditate generari, atque in primis a copia materiæ crudæ congregata, & ardore circa renes & vesicam exorto, humores istiusmodi assante vel torrente, inque lapidem indurante; pari fere modo ut tophi, in aqua reperti, in æreis præsertim balneorum vasis, excoqui assoleant. [16] Hemitritæum ponit in numero intermittentium, atque ducit illud a tertiana & quotidiana ortum: cum contra Agathinus id inter tertianas, a quibus sola accessionis vehementia differat, retulerit. [17] Plerisque morbis duo esse tempora, in altero vigorem seu statum, inque altero ejusdem declinationem, posuit: medio interim tempore, morbi videlicet incremento, omisso. [18] De cætero copiosus admodum est in medicamentorum compositione, eorundemque virium traditione. Fragmenta plurima etiamnunc reliqua sunt penes Galenum, Oribasium, Ætium, &c.

XX. Venit mihi in mentem Posidonius: non iste Philosophus, cujus Cicero meminit, quemque familiarem suum appellat; [19] sed is, quem Archigene, ævo Trajani claro, poste-

[14] Ibidem cap. XXVIII.

[15] *Idem* tetrabibl. III. Serm. I. cap. XXXVII. Non dissimilem dicto affectui tradit caussam volvuli, quem oriri dicit propter continuam ciborum corruptionem: præsertim si multi, si varii, si insueti, & inter hos cummaxime carnes pingues ingerantur. Subinde etiam plagam mundi in caussa esse: quandoque copiosam frigidæ potionis potationem; interdum oboriri intestino, in scrotum una cum stercore, delabente; quod si inde violenter retrudatur, inflammatione exfacile affici: aliquando etiam dictum affectum progigni ob veneni potionem, ob induratum stercus, circa lactes impactum, in uno loco dolore innitente, ut admota manu durities tactui succumbat, quem affectum veteres *Chordapson* vocasse *Ibid* cap. XXVIII.

[16] Ibidem. Serm. III. cap. IV.

[17] *Galenus* de differ. Febr. libr. II. cap. X:

[18] Idem de morbor. temporib. cap. II.

[19] Vide libr. III. Tuscul. Quæst. &c.

ſteriorem conjecto, quia ſolet ab Ætio pone Archigenem collocari: imo Poſidonius citat Archigenem, quod non fieri poſſet; niſi fuiſſet poſterior, vel ſaltem æqualis illorum temporum. Et quoniam inſuper utrorumque ſæpenumero ſub eodem capite fit mentio, quid vetat ſtatuere, utroſque de doctrinæ præceptis congruiſſe, atque Poſidonium Ecclecticæ diſciplinæ, cujus princeps erat Archigenes, ſectatorem fuiſſe. Dabo quædam ejus doctrinæ placita. Anteriore cerebri parte laeſa, ſtatuit, imaginationem ſolum laedi: medio autem cerebri ventriculo laeſo, rationem perverti: poſteriore vero circa occipitium parte laeſa, perire memoriam, & cum ipſa etiam duas reliquas facultates. [20] Carum oriri, autumat, frigidis & humidis humoribus cerebrum occupantibus. [21] Coma vero, vaporibus calidis & humidis e ſubjectis partibus ad caput delatis, ac ipſum implentibus. [22] Morbum, quem Medici incubum appellant, non eſſe daemonem, ſed procemium & praenuncium morbi comitialis, aut inſaniae, aut ſiderationis. Affectum vero oboriri, ſi quando ventriculi cerebri vaporibus & craſſis, & frigidis impleantur, prohiberi tunc, quo minus nervi munere ſuo perfungantur. [23] In convulſione, & morbo comitiali, cenſet, principium nervorum laedi, a re infeſtante & moleſtiam exhibente. Namque prout ſtomachus, aut alimenti copia gravatus,, aut ab acri humore vellicatus, non ſolum ſingultum, ſed etiam convulſionem excitat: ſimiliter principium nervorum, atque ſtomachus, ejuſmodi motionem enormem concitat, dum rejicere conatur, quicquid tandem fuerit id, quod e parte primitus affecta ad ipſum affertur. [24]

XXI. Dionyſius Ægeus, cujus Photius mentionem facit, mihi videtur fuiſſe Sophiſtes, ſic enim appellantur hi, qui aut oſtentationis aut quæſtus cauſſa philoſophantur: aut Pyrrho-

[20] *Ætius.* tetrabibl. II. Serm. II. cap. II.
[21] Ibidem cap. V.
[22] Ibidem cap. VI.
[23] Ibidem cap. XII.
[24] *Ibidem* cap. XIII.

rhoniorum aliquis. Nam Theses, quas protulit, non modo in disceptationem quæstionemque vocavit, sed de his, in contrarias partes disputavit, similiter ac id positum erat in more institutoque Pyrrhoniorum. Sextum Empiricum, si modo ætate non prior fuerit, videtur fuisse imitatus. Supersunt quidem ejus proposita, quæ in quæstione versabantur, sed argumenta, quæ in partes contrarias attulit, injuria temporum deperdita sunt. Tradam ipsas summas propositorum. Venarum principium est cor vel hepar vel ventriculus. Cor emittit sanguinem. Cor non sanguinem emittit, sed arteriæ potius ipsum attrahunt. Cor a se ipso movetur. Cor est arteriarum principium vel pulmo. Arteria illa, quæ juxta dorsi spinam sita, arteriarum principium est. Sanguis naturaliter arteriis inest, & arteriæ non sunt sanguinis receptaculum. Vasa omnia summo simpla sunt, imo plicata atque involuta in Vasorum principium sunt meninga. Exterior cerebri pellicula, quæ in cavitate est, principium est nervorum. Per nervos sensus & motus animanti sunt. In corde non est vis intelligendi sed in capite, aut in medio cerebri ventriculo. Duplex quædam in stomacho est efficientia. Edendi bibendique appetitus per universum corpus diffunditur. Non ita se habet, sed est in stomacho: nec ita, sed situs est in imaginatione. Ex humorum inopia nascitur sitis. Glaucedo ex eo nascitur, quod alimento suo meatus visui inserviens destituatur. Eadem oboritur ob sanguinis in dictum meatum, illapsum: aut ob humidorum crassitiem atque exhalationem. Phrenitis fit per distensionem meningis sanguinisque corruptionem: aut ab caloris excessu; aut ab inflammatione. Lethargus fit ex inflammatione; aut per distensionem corruptionemque. Lethargus non ob multitudinem sed ob qualitatem eorum, quæ exhalantur, accidit. Pharmaca per corpus divisa purgant. Non est utendum medicamentis purgantibus. Vomitus procreatio nihil prodest. In morborum incrementis clysteres sunt utiles. In morborum initio unctionibus non est utendum. Caput ca-

taplasmatis curandum. Balnea febricitantibus ex usu sunt. [25]

[25] Hæc e Photii Biblioth. codic. CLXXXV. & CCXI. cæteras theses, ut de concoctione ciborum, & de semine genitali memoravi supra Dissert. IV. pag. 44. & III. pag. 60.

DISSERTATIO XVI.

DE

Placitis Galeni.

I. Galenus ab ephebis liberalibus disciplinis enutritus [1] gentilem quidem Religionem profitebatur; verum non adeo tardi erat ingenii, ut crederet plures, sed unicum universi Conditorem. Existimabat insuper in hoc sitam esse veram cujusvis pietatem, non ut ei plurimæ taurorum hecatombæ sacrificentur; neque casiæ aliaque sexcenta odoramenta, ac unguenta, suffimigentur; sed si ipse Dei cultor noverit primus, deinde & aliis exposuerit, quænam sit illius Sapientia, quæ virtus, quæ bonitas.

II. [2] Ex instrumentis, quibus res quæpiam invenitur, putat hæc duo sufficere, rationem nempe atque Experientiam. [3] Quod autem ad ullius artis scientiam acquirendam pertinet, neminem, arbitratur, hanc nancisci posse, nisi & methodum quandam habuerit per universalia vocata theoremata, & in singularibus se exercuerit exemplis. Neque enim fieri posse, ut multiplici in quibusvis ægris singulatim instituta exercitatione, quod ex usu sit, fiat; neque sine universalium co-

[1] De his lege cap. X. libri de cognosc. curandisque animi morbis. *Galeni.*

[2] Tam pie sensit libr. III. cap. X. de usu part. corp. hum.

[3] Ita in libr. de curand. rat. per sang. miss. cap. III.

[4]

cognitione exercitatio probe procedat: methodum enim in univerſalibus, at exercitationem in ſingularibus, conſiſtere. [4]

III. Elementum, quoniam ſit minima pars ejus, cujus ſit elementum, [5] cenſet, ſenſibus externis non judicari. Et tale, quia ſimpliciſſimum eſt, atque remotum, ægre inveſtigari poſſe: ideoque vult tradi oportere, tametſi quodammodo compoſita ſint, propinquiora corporum quorumlibet elementa, quæ etiam ab ipſo principia aliquando appellantur; [6] quorum in numero autem ponit ignem, aërem, aquam atque terram. Cæterum differentiam ponit principium inter & elementum, ac autumat principia non neceſſario in idem genus coire cum rebus, quarum principia ſunt: elementis ſinceris vero neceſſario idem genus eſſe. [7] Præter hæc ſuam cuique elemento corporum tribuit qualitatem, ut igni calidam, aëri frigidam, aquæ humidam, & terræ ſiccam. [8] Hujuſmodi qualitates vulgo appellantur primæ, & alibi a Galeno habentur tanquam communia omnium corporum elementa: proxima autem animalium elementa ſtatuit eſſe ſanguinem, pituitam, atque bilem tam flavam quam atram [9].

IV. Memoratae qualitates primae vocantur quoque a Galeno ſimplices, ac perſuaſum habet eas inter ſe plurifariam commixtas, qualitatum compoſitarum, alias ſecundarum, elementa eſſe. [10] Partitur autem has compoſitas in genera qua-

[4] Hæc in libr. IX. cap. VI. Method. Med.

[5] De Hippocr. & Platon. dogm. libr. VIII. cap. IV.

[6] Vide libr. I. cap. I. & ſeq. de elementis.

[7] Ibid. cap. IIX. XIII. & in libr. de Nat. Hum. Comm. I. §. III. ſcribit fere hoc modo, licet principia etiam elementi vocabulo nuncupari queant, tamen, ut ne confuſio rerum fiat, elementi vocabulo ſignificandam, ſenſit, minimam totius rei particulam: aſt principii, particulam minimam, quam ne mente quidem in minores partes partiri valemus. Quæ cum ita ſit, non inficiatur, nos ſincera ſimpliciſſimaque corporum principia revera demonſtrare non poſſe; nimirum ut ſenſuum adminiculo de eorum ſimplicitate aliquis judicare poſſit.

[8] *Idem* libr. I. de element. cap. XIII.

[9] *Ibid.* libr. II. cap. I. & Meth. med. libr. VII. cap. III.

[10] *Idem* de Elem. lib. I. cap. XIII. de

quaterna, ſecundum quoſdam ſenſus externos, ut (1) in numero qualitatum ſaporis habet adſtrictum, auſterum, acerbum, amarum, ſalſum, acre, inſipidum, dulce & pingue: (2) in numero viſus, omnis generis colores: (3) in numero odoratus, omnimodos odores: (4) in numero tactus, durum, molle, friabile, lentum &c. [11] Compoſitionem autem harum qualitatum non vult in eo ſitam eſſe, ut elementa fruſtulatim compingantur, ac ita ſeſe attingant, ſicut quondam Empedocles docuit; ſed Hippocratem, primo *craſeos* ſeu temperamenti vocabulo uſum, ſequitur; elementa utpote invicem commiſceri. [12] Hæc elementa, quomodocunque invicem mixta fuerint, in cauſſa eſſe, ut unaquæque animalis particula propriam actionem edat, & quælibet ab altera diſtincta ſit: provenire enim hoc, quia particula alia alia ſit aut calidior, aut frigidior, aut ſiccior, aut humidior: aut quod binis ſit affecta ſimul qualitatibus. [13]

V. Homini credit eſſe corpus divinum atque optime ad animæ rationalis potentiam ſeu facultatem comparatum: cum e diverſo ſimiæ propter animam ridiculam corpus ſit etiam ridiculum. [14] Membraturam autem, ſeu poſituram quarumcunque partium ſolidarum corporis humani nonniſi adminiculo Anatomes addiſci poſſe, ecquis ibit inficias? verum tamen omnes minutias corporis anquirere velle, exiſtimat, non redundare ad aliquem Medicinæ fructum. Exempli gratia, ſi alicui eſſet animus percontandi muſculos linguæ, quoteni reperiantur, quave forma ſinguli ſint dotati: itidem quot membranæ ſingulis cordis orificiis ſint; quot venæ id ipſum nutriant, aut unde quomodove procedant, aut quo pacto

de compoſ. medic. per genera. libr. v. in Præf. & de ſimpl. medic. facult. libr. v. in Præf. Harum qualitatum mentio facta eſt ſupra Diſſert. vi. pag. 83. & ſeq. ub copioſe & abundanter de his diſſerui.

[11] Vide ejus comment. in lib. de Nat. Hum. Hipp. §. 6.

[12] *Ibidem* §. 14.

[14] i. e. calida & ſicca vel calida & humida, vel frigida & ſicca, vel frigida & humida. vide libr. vii. cap. iii. de Meth. Med. & alibi.

[14] De uſu part. corp. hum. lib. xiii. cap. xi.

[15]

pacto nervus diffissus ex paribus illis, quæ a cerebro deorsum feruntur, eidem inseratur. Hæc & similia, statuit, non ex usu Medicinæ, sed curiosum potius esse ea scire velle [15].

VI. In animalibus sensit, triplicis generis compositionem reperiri. Primam esse earum partium, quæ similares appellantur, veluti arteriarum, venarum, nervorum, ossium, cartilaginum, ligamentorum, membranarum & carnis: alteram instrumentalium, ut cerebri, cordis, pulmonis, hepatis, &c. Tertiam totius corporis [16].

VII. Inter quatuor corporis humores sanguinis maximam copiam adesse, eundemque esse generationis nostræ quasi materiam. Et gignimus ex ipso, ait, dum in utero concipimur, primamque formationem adipiscimur, editique in lucem deinceps formatorum membrorum distinctam applicationem, incrementum & perfectionem inde accipimus. In infantia lacte, ex sanguine ortum habente, educamur: deinde iisdem, quibus adulti, cibis vescimur; ex quibus rursus sanguis, pituita, & utraque bilis genera existunt. [17] Quantum vero ad ipsam sanguinis compositionem pertinet, statuit, hanc non e secundis, velut Plato sensit; sed e primis, qualitatibus originem ducere. [18] Reliquos corporis humores, juxta ac si tantum amandationi extra corpus destinati, imo excrementa essent, considerat [19].

VIII. Partes corporis animalis, autumat, non fieri omnes simul, sed aliquas prius, aliquas posterius, consistere. [20] Cor esse vitæ principium, [21] & cæteris corporis partibus seu calo-

[15] Ex adverso satis esse cognoscere, *a quibus musculis extendatur brachium, cubitus, femur, tibia & pes: a quibus rursum inflectatur: quinam in obliquam singulas partes enumeratas circumagant, quotque unamquamque nervi perrepent, unde progrediantur, quemve sint nacti situm: adhæc ubi vena, aut arteria insignis, ubi parva substrata sit.* vide lib. II. cap. III. de Anatom. administrat.

[16] De different. morbor. cap. III.

[17] Lib. VIII. cap. VI. de Hipp. & Platon. dogmat.

[18] *Ibidem* cap. VII.

[19] Libr. II. cap. VIII. de temperam.

[20] Vide libellum ejus, hujus quæstionis ergo conscriptum.

[21] De usu part. corp. hum. libr. XIII. cap. X.

lorem, seu frigus suum impertiri. [22] Procreari autem id viscus a spiritu & sanguine arteriarum: a corde autem iterum produci arteriam aortam, a sanguine vero procreari jecur, & hoc deinde venarum esse primordium. Cerebrum esse nervorum principium, atque id generari ex solo semine, & cerebrum postea medullam spinalem velut truncum quendam producere. [23] Ventriculum, cui quatuor esse facultates attrahendi videlicet, retinendi, alterandi & excernendi, alimenta assumpta in chylum elaborare; hunc a venis meseraicis exceptum perferri ad hepar, ubi eundem in sanguinem mutari, fierique sanguinis purioris a fæcibus secretionem, vesicula interim bilis id, quod leve & flavum supervacuum recipiente: splene vero, quod crassum limosumque est, attrahente. Chylum, si prius ab eo dicta duo excrementa fuerint separata, & is beneficio innati caloris exactam fuerit adeptus coctionem, statuit, inchoare tum rubescere, induereque naturam sanguinis; quem a vena maxima exceptum in utramque animalis partem, sursum nimirum & deorsum, in usum nutritionis circumferri. Fluorem vero esse sanguini respectu aquæ admixtæ; imo, quod magis est, hanc esse caussæ, ut particulæ nutrientes angustissimos quosque partium nutriendarum poros adire valeant; ac tantum, quantum pro nutricatu necessarium, relinquant. Sanguine istiusmodi particulis, crassioribus puta vel parte fibrosa, privato (aquam etenim nutricationi ineptam esse) non posse, quin is, propter copiam scilicet aquæ ipsi admixtæ, justo fiat tenuior, atque adeo ad alium œconomiæ animalis usum inhabilis sit. Quale incommodum vero ut tollatur, adesse renes, qui tenuem humorem, in sanguine abundantem, secernant, eundemque postmodum ad vesicam urinariam amandent, indidem foras excernendum. [24] Crassum nigricantem quodammodo sanguinem, arbi-

[22] De curand. rat. per. sang. miss. cap. v.

[23] Libr. I, cap. x. de semine.

[24] Hæc e Libro IV. cap. I. II. III. IV. V. VI. & VII. de usu part. corp. human. contraxi.

[25]

bitratur, si propter febrem *phlegmonodem*, aut putredinem incaluerit, transmutari atram in bilem. Huic potentiam esse terram quamvis corrodendi, quod cum fiat, attolli omnes partes sursum; actionem autem ejusmodi vocari subinde fervorem, subinde fermentationem; pari modo ut idem effectus cernitur in aceto, terræ cuipiam affuso. Ob similitudinem itaque efficientiæ veteres ejusmodi humorem appellasse acidum, perinde atque bilem pallidam, iidem amaram nominarunt. [25] Humorem corporis natura frigida atque humida præditum Praxagoras vitreum: alii *scindapson*: Galenus autem appellat pituitam. Ejus vero tria genera esse, unum saporis esse dulcis, alterum salsi, acidi tertium. A vario horum in corpore dominio seu exuperantia multimodas febrium differentias originem ducere [26].

VIII. Respirationis negotium bifariam, inspirando puta & exspirando, peragi; alterum refrigerandi seu ventilandi, alterum fuliginosam extra corpus materiam deducendi, caussa. Duplicem inde corpori impertiri utilitatem: alteram in eo positam esse, ut innatus calor, exacto aëris per asperam arteriam in pulmones ingressu, fartus tectusque conservetur: alteram vero, ut spiritus animales ex aëre, per nares ad cerebrum delato, nutrimentum capiant [27].

IX. Licet Galenus interdum vocabulis spiritus, & aëris promiscue usus fuerit, [28] videtur tamen mihi videre differentiam

[25] Method. medend. libr. XLV. cap. IX.

[26] De differ. febr. libr. II. cap. VI. Et comment. I. de Nat. hum. §. 32. Inesse autem & hoc pituitæ generationi, scribit Galenus libr. III. in aphorism. Hipp. 12. ut, quæ ab intenso frigore efficitur, evadat acida: quæ vero a calore, caput replente, salsa: a modico autem frigore, dulcis, vel nullius manifestæ qualitatis consors. Et de nat. fac. libr. II. cap. IX. dicit, quod ea pituita, quæ dulcis est, salutaris sit animanti, & naturalis: acida, omnino cruda. & salsa, putrida. Cæterum inter dictos humores, *Galenus* libr. de inæqual. intemp. cap. V. sensit bilem flavam natura calidissimam: pituitam vero frigidissimam, esse. Sanguinem deinde respectu caloris ad bilem flavam, & atram bilem, frigoris ratione ad pituitam, proxime accedere.

[27] De utilit. Respir. cap. ultim. & cauff. respir. cap. I.

[28] Ut libr. I. de differ. febr, cap. I. §. 2.

tiam aliquam ſpiritum inter & aërem. Alibi enim [29] literis prodidit ſpiritus, quorum tria genera poſuit, ex aëre inſpirato & humorum halitibus, ortum trahere. Spiritum vitalem ita in arteriis inque corde gigni: animalem vero ex hoc vitali, perfectius concocto, oriri, inque cerebro ſeparari: naturalem denique, ſi quis modo ſit, in jocinore inque venis contineri. Animalem non ideo vocari, quod ſit de ſubſtantia animæ; ſed quod primum animæ, cerebro inhabitantis, inſtrumentum ſit.

X. Platonis veſtigiis Galenus inſiſtens [30] ſtatuit animæ tres eſſe facultates, & ſuam cuique tribuit ſedem. Sedem facultatis iraſcendi in corde: concupiſcendi in hepate, & ratiocinandi in cerebro, collocavit. Functiones animæ vero, cujus cujus ea ſubſtantiæ fuerit, omnigenum corporis temperamentum ſequi: atque hoc potiſſimum cauſſæ eſſe, ut aliquis ſeu bonis ſeu malis animi ſit præditus moribus; imo mores feros poſſe ad tempus occaſione ebrietatis, veneni, morbi, &c. exoriri [31].

XI. Præter has animales poſuit quoque quatuor facultates naturales, ut attrahendi, retinendi, alterandi, excernendique. Verum, quoniam harum alibi, [32] longe longeque mentio facta, hac de cauſſa eas in præſentia faciam miſſas.

XII. In corpore ſtatuit eſſe duo motus genera; alterum in loco, alterum in qualitate; illud lationem ſeu tranſlationem: hoc vero appellari alterationem: prius, quod ab interpretibus vocabulo actionis latine redditum, eſſe motum activum; poſterius autem eſſe motum paſſivum: pati namque, quod alteratur: affectus itaque, dum alterentur, moveri, & ſi moveri deſiverint, alteratos tunc eſſe [33]. In

[29] Ut libr. XII. cap. IV. Meth. med. & libr. VII. cap. VI. in quo tamen memorat duplicis generis ſpiritus, animalem puta & vitalem.

[30] Libr. III. cap. I. libr. VI. cap. VII. & libr. VII. cap. IV. de Hipp. & Platon dogm. & libr. IX. cap. X. de Meth. medend.

[31] Vide Galeni librum, quod animi mores corporis temperaturas ſequantur, inprimis vero cap. VIII. IX. & XII.

[32] Ut ſupra Diſſertat. IV. pag. 57. & deinceps.

[33] Libr. II. cap. III. de Meth. me-

In artuum commotione fungi musculos interiores munere flexionis: extensionis autem exteriores. Perspicuum quippe omnibus est, tensionem & in se ipsos contractionem, musculis esse actionem insitam: extensionem autem & laxationem, oppositis intensis, & ad se ipsos trahentibus, contingere. Quibus positis planum fieri, non senas, ut aliqui falso existimarunt, sed quaternas musculorum motionum differentias esse. Primam consistere in contractione, secundam in laxatione, tertiam in translatione, quartam tandem in tensione *tonica*; quam postremam aliqui male judicarunt vix quicquam a quiete, seu immobili differre musculi statu [34].

XIII. Sanitatem ait, non esse absolute elementorum, ex quibus constamus, aut medium temperamentum, quam *eucrasiam* vocant: aut debitam convenientiam, quam *symmetriam* appellant; sed esse talem corporis constitutionem, in qua nec doloribus torquemur, nec in obeundis vitæ actionibus impedimur. Qua autem ut fruamur, opus esse, ut partes similares debita calidi frigidi humidi & sicci temperie sint dotatæ: compositæ vero ex his, ut organa aliave corporis membra, debito situ, magnitudine, figura & numero constent. Hominem itaque omnes naturæ actiones recte exercentem, optimo habitu, quem *evexiam* nominat, præditum, esse sanum. Et hujus sanitatis duo genera posuit: alterum appellat *evexiam* simplicem: alteram vero athleticam. Distinguit præter hæc ambas a se mutuo: etenim in *Evexia* simplici putat moderatam portionem vel *symmetriam* sanguinis & solidarum partium: in athletica vero, justo majorem, præcipue carnis, copiam, adesse; ideoque hanc ab Hippocrate summe periculosam fuisse æstimatam [35].

XIV. Galenus, de placito aliquo Medicinæ disserturus, industriose observavit, imo & tironibus nimis inculcavit, ut voca-

medend.

[34] De motu musculor. lib. I. cap. VIII. X. & XII.

[35] Vide de differ. morb. cap. I. De Sanit. tuend. libr. I. cap. IV. V. & VI. De optim. corp. constit. cap. I. & seq. de bono corp. habit. cap. I. & seq.

vocabula, quæ homonomiam aliquam habeant, prius finiantur, ut ne ambiguitatem pariant, ac efficiant non rei, quam plerique auctores animo intendunt, sed verborum controversiam tantum. [36] Quam ut devitaret Galenus, statim ab initio monuit, qui vocabula sint intelligenda. Videmus hoc observatum in usurpatione vocabuli affectus, quo utitur ad exprimendum statum corporis sanum juxta & morbidum; siquidem omne, sive sanum, sive ægrum, sive neutrum id fuerit, id quodammodo affici; ab afficiendo igitur esse nomen affectus derivatum. Quæ cum ita sint, morbum dicit perinde definiri, sive aliquis dixerit morbum esse statum corporis præter naturam a quo functio primum læditur; [37] sive morbum esse affectum præter naturam a quo actio læditur. [38] Actionem vocat agentis motum: id vero, quod ab eo affectum est, *passionem*. Verba affici & pati parum modo inter se differre: alterum ab altero differre motu solo. Quippe cessante eo, quod alterabat, immutatio, quæ in passo superest, ejus affectus est. Ita scilicet, ut in ipso verti & mutari & alterari & moveri, *passio* generationem habeat; in eo vero, quod manet & in subjecto corpore reservatur, affectus constet. [39] Omnem autem corporis affectum, qui a naturali statu recedit, ait, vel morbi caussam esse, vel morbum, vel morbi symptoma. [40] Alibi statuit quatuor corpori, de naturali statu declinanti, differentias accidere: primam esse functionis vitiatæ; secundam ejus, qui hunc affectum peperit: tertiam caussarum, quæ ipsum affectum præcedunt: & quartam symptomatum, quæ hunc

[36] Ita adhortatur tirones libr. I. cap. V. & VII. Method. Med. & libr. de sympt. diff. cap. I.

[37] *Ibidem.* de sympt. diff.

[38] Libr. I. cap. VII. & VIII. Meth. medend. Sive siquis dixerit, Morbum esse affectionem quandam in animatis corporibus, actionem primo lædentem, ut Comment. II. §. 2. in libr. de Natur. Hum. sive Morbum esse corporis affectum, qui actionem vitiat; sive Morbum esse affectum præter naturam, qui actioni obest, ut de sympt. diff. cap. I.

[39] *Ibidem* de Sympt. diff.

[40] Caussam, ut multitudinem humoris boni, aut ejus depravationem: Morbum, ut inflammationem, ut ulcus: Symptoma, ut malum colorem, ut gracilitatem. Libr. II. cap. III. Method. Med.

[41]

hunc necessario sequuntur [41].

XV. Quod vero ad morborum genera spectat, Galenus eos primum bipertitur, & alterum in similaribus, alterum in organicis, corporis partibus, ponit: [42] in utrislibet vero autumat seu actionum, seu structuræ, læsionem contingere posse. [43] Cæterum similarium morbos partium originem suam intemperiei cuidam, nonnumquam & duabus simul excedentibus, debere. Ast organorum unum genus morborum esse ratione figuræ: secundum ratione particularum numeri: tertium ratione cujusque quantitatis; & quartum ratione positura. Utrisque vero partibus tam similaribus quam instrumentalibus, morbum communem esse solutam unitatem; ita ut in summa sex sint morborum genera. [44] Alibi posuit partium similarium octo morborum genera, quatuor simplicia, totidemque composita: simplicem partium similarium morbum oriri, si unica modo e primis qualitatibus rerum potiatur, vel reliquis præcellat; compositum autem, si duæ qualitates. v. g. aut calidum & siccum simul: aut calidum & humidum conjunctim: aut frigidum & siccum, &c. seu copia, seu virtute, cætera excedat. [45] Hujuscemodi primarum qualitatum aut unius modo, aut duarum, exuperantiam, exprimit vocabulo intemperiei: cujus itidem octo genera, pariter atque jamjam totidem morborum partium similarium genera memoravi, enumerat [46].

XVI. Similarium morbos tradidi aliquos simplices, aliquos esse compositos; eadem organicarum partium est conditio morborum. Horum Galenus posuit esse quoque aliquos simplices,

[41] *Ibidem* cap. I.
[42] *Ibidem* lib. IX. cap. XIV.
[43] De differ. Morbor. cap. I.
[44] De Method. Med. libr. IX. cap. XIV. & libr. II. cap. VI.
[45] Vide libr. VII. cap. III. & de differ. morb. cap. IV. & de causs. morb. cap. I. & seq.

[46] Libro de inæquali intemperie cap. I. cap. IV. De cætero *Galenus* lib. II. cap. IX. statuit etiam aliam sanitatis, aliam morbi esse intemperiem: illam paulum, hanc vero longissime, a media temperie abesse: illius notam esse, si nulla animalis functio manifeste sit læsa; hujus vero contrariam esse rationem.

ces, aliquos compositos: simplicem vocat morbum, si pars instrumentalis uno vitio laborat: compositum vero contra. Et, ut aliquis melius ac perspicue ejus opinionem de morbo composito possit memoriæ mandare, rem exemplo elucidat luxati membri, inflammatione insimul affecti: ubi luxationem statuit esse totius instrumenti morbum; inflammationem autem non primo neque proprie, sed ex accidenti tantum. Eandem esse rationem lippitudinis, ortæ ab inflammatione membranæ, corneam operientis, ubi etiam ex accidenti fieri totius oculi ægritudinem [47].

XVII. Memoravi paulo ante Galeno vocabulum affectus promiscuæ significationis esse: ait enim tres esse in corpore affectus præter naturam, caussas scilicet, morbos & symptomata. Alibi vero plenitudinem sanguinis, flatus, molem gravantem, humores quoquo pacto vitiatos, ab ipso in numero affectuum, dolores excitantium, collocantur. [48] Ex quibus innotescit quam ampla vocabuli affectus ad mentem Galeni significatio sit. Sanitas, morbus, passio, pleræque morborum caussæ, symptomata, & nescio quid amplius, secundum mentem Galeni sunt affectus.

XVIII. Siquidem adeo multa in numero affectuum ponuntur, ut vix sine confusione percipi queant, dabo idcirco notas, quomodo morbus, passio & symptoma a se distinguantur. Sensit enim Galenus, non omne, quicquid præter naturam in corpore est, morbum vocandum, sed id tale nomenclatione dignum, quod actionem aliquam corporis primum læsit, ac vitiavit. Quod morbum præcedit, morbi caussam: &, si insuper alius affectus morbum sequitur, symptoma esse. Quinimo omne, quidquid animali præter naturam accidit, ut actionis læsio, &c. ab ipso appellatur symptoma. Fuerunt equidem tempore Galeni, qui strictiorem symptomatis significationem tradebant: nempe symptoma esse, quicquid ani-

[47] De different. morb. cap. XIII.

[48] Libr. XII, cap. VIII. Method. Medend.

[49]

animali præter naturam accedit: *Epigennema* vero, non omne, quod præter naturam fit, sed id tantum, quod solos morbos necessario insequitur. Verum enim vero Galenus non curat hujusmodi distinctiones: sed si modo præter naturam fuerit, id enim ei peculiare esse, non dubitat hoc symptoma appellare. Pariter proprium morbi esse, ut sit affectus, dein ut actio seu functio quædam corporis lædatur: quorum neutro ad existentis symptomatis naturam opus esse, cujus, ut dixi, proprium est mutatio a naturali statu: in his itaque & morbum & symptoma inter se diversa esse. Quandoquidem vero *passio* consistat in motu secundum naturam: & symptoma non solum in motu, verum, etiam in habitu quodam, præter naturam, patet inde utriusque differentia. [49]

XIX. At enim vero, Galeno adeo generalem symptomatis finitionem in Medicinam introducente, videtur forte cuipiam supervacua & morborum,eorundemque caussarum mentio, quoniam hæc, si in corpore fuerint, præter naturam aderunt. Difficultatem hanc agnovit ipse Galenus cum scripsit symptoma generatim appellari & morbum & morbi caussam, non quæ extrinsecus, sed quæ intrinsecus in corpore, subsistat. Attamen circumscriptam magis usurpavit quoque vocabuli symptomatis significationem. Quicquid enim, detracto seu dempto morbo ejusdemque caussa, præter naturam etiamnunc superfuerit, id singulariter nominatione symptomatis appellandum, autumat [50].

XX. Symptomata ad tria genera redegit. Primum continere complexu suo symptomata actionis læsæ; alterum symptomata, ex immodico retinendorum vel evacuandorum excessu, oriunda: tertium symptomata alicujus qualitatis naturalis corporis, sine actionum læsione, mutatæ. [51] His positis in suas quodque genus iterum dispertitur species; & has etiam atque etiam alias in classes distribuit. ex. gr. symptomata

[49] Vide de symptom. diff. cap. 1.
[50] *Ibidem*, & cap. 11.
[51] De Method. medend. libr. XII. cap. 1.

mata actionis læsæ bipertitur, in actionem animalem & in naturalem. Animalem rursus dividit in actionem sentiendi, movendi, regendique. Sentiendi actionem secundum quinque nuntios, quibus animus cognoscit, differre: sensorii communis symptomata esse soporem, nec non pervigilium. Movendi actionum symptomatum in numero ponendam ducit impotentiam movendi, ut & mobilitatem vitiosam: hujus autem varias species esse; aliam, si motus diminutus infirmusque; aliam, si motus pravus seu perversus fuerit. Pravum autem esse motum, si quando tremulus, convulsus, palpitans vel vibrans fuerit Naturalium porro functionum symptomata oboriri, si illæ aut male, aut prorsus non, perficiantur. Huc referenda esse cuncta corporis vitia, quæ occurrunt in appetitu prostrato, depravato, aucto: in mitigatione ciborum, in mutatione chyli in sanguinem, in nutritione, in excernendorum retentione, vel retinendorum excretione. Cæteris, quoniam satis superque ab institutiones medicas docentibus explicantur, supersedeo. [52]

XXI. Galenus de caussis morborum hæc habet. Morbum, ait, esse affectum præter naturam, qui actioni incommodet: morbum autem præcedere posse affectum alterum, qui etiam præter naturam sit, non tamen secundum suam ipsius rationem, actionem labefactet, sed morbi interventu; talem affectum non morbum, verum caussam morbi esse appellandam. Namque, quod ex sua natura ei, quod fit, partem aliquam generationis confert, id caussam ipsius dici. [53] Caussarum vero esse duo genera: alias intestinas, alias esse externas: has Græce *procatharticas*, at vero illas vocari *proëgumenas*. [54] Deinde commemorat caussam per accidens, caussam

[52] Vide de symptom. differ. cap. III. & seq. e quibus hæc excerpsi.

[53] *Ibidem* cap. I.

[54] Ita in libr. de Hum. nat. comm. XI. §. 2. De Method. med. libr. I. cap. IIX. De sanit. tuend. libr. IV. cap. II. De caussis *procatharticis* peculiarem librum composuit, in quo fuse de caussis egit.

ſam ſine qua non ; [55] & hanc in morborum curatione ipſum eſſe aërem. [56]

XXII. Galenus curioſus erat in diſtribuendo ad ſuas quemque affectum claſſes; non minorem utique adhibebat diligentiam in tradenda vitioſa corporis affectione: vitioſitatem enim corpus bifariam adipiſci ſtatuit. Nimirum elementares & primas corporis particulas aut æquabiliter, aut inæqualiter, invicem temperatas, illius cauſſam eſſe. Vocat autem æquabiliter temperari, cum ad aliquam intemperiem verſæ æquabiliter omnes corporis particulæ, aut frigidiores juſto, aut calidiores, aut humidiores aut ſicciores redditæ: aut per conjugationem, quædam calidiores ſimul & ſicciores, quædam humidiores pariter & frigidiores, &c. Eandem, differendo pergit, eſſe inſtrumentalium partium conditionem; quarum etiam aliquas æquali, alias inæquali, modo interdum eſſe compoſitas, ſeu factas. [57] Propter qualitates primas aliter, ac decebat, invicem temperatas, dolere hominem, ac eundem per eaſdem curari; immutata utpote vel educta ea qualitate; quæ reliquas virtute præcellebat. Quod & inſuper oſtendit ex operationibus medicamentorum, quæ omnia aut calefaciendo, aut refrigerando, aut ſiccando, aut humectando, vires ſuas edere ſoleant [58].

XXIII. Verum, utcunque dicta ſint, Galenum non præteribat, eſſe inſuper plurimos corporis affectus, quorum origo non apte exceſſui alicujus qualitatis primæ adſtrui poſſit. Hac de cauſſa amplexus eſt doctrinam Hippocratis, alicubi [59] docentis, corpus in ſe ſanguinem, & pituitam, & bilem tum flavam tum nigram, habere. Putat itaque hujuſmodi quatuor humores, ſi quando inter ſe tum facultate tum copia naturæ convenienter permixti, efficere corporis

[55] De differ. ſymptom. cap. I.
[56] Lib. IX. cap. XIV. Method. med.
[57] De tuend. valetud. lib. VI. cap. II.
[58] In libr. de nat. Hum. Comm. I. §. 7.
[59] Libro de Natura hominis.

ris temperationem, i. e. sanitatem: ægritudinem autem; cum horum aliquid plus minusve fuerit, aut separatum in corpore, neque omnibus permistum. [60] Respectu autem elementaris compositionis quaternario humorum numero peculiares virtutes tribuit. Choleram namque facultatis calidæ & siccæ esse: Melancholicum humorem frigidæ & siccæ: sanguinem calidæ & humidæ; & pituitam frigidæ & humidæ. [61] Fieri autem humores dictarum qualitatum consortes ratione cibi potusve, vel ob pleniorem corporis animique motum, aut quietem. [62] Calorem, arbitratur, quinque modis corpori importari, ut (1) a lassitudine ab immoderata exercitatione orta, quam, si totum corpus invaserit, solere febrim insequi, (2) ab ira (3) a putredine (4) ab adstrictionibus & refrigerationibus, ea, quæ difflari consueverant, intus cohibentibus, (5) ab alimentis acribus aliisque calida natura refertis. Frigus oboriri in corpore vel a frigore externo, a cibis potuve frigido, seu frigida qualitate dotato, ab adstrictione & rarefactione: tandem ab otio & immodica quiete. Siccitatem induci in corpus, si quis plurimum evaporet, minus autem nutriatur; contingere autem id præsertim, si curis aut vigiliis immodicis inhæserit, in aëre sicco versatus fuerit: si thermis & medicamentis, vi exsiccandi præditis, usus fuerit. Denique humoris generationis contrariam caussam esse; progigni scilicet eum a ciborum humidorum & potus copia: symbolam præter hæc ei dare vivendi rationem justo delicatiorem, & securitatem animi & crebriorem balneorum aquæ dulcis usum, & otium, & tempestatem pluviosam. Et hæ sunt caussæ, simplices qualitates, producentes, easque in corpore adaugentes. Quod vero ad compositas pertinet, putat earum caussas quoque compositas esse: quas nullo negotio, existimo, aliquem ex dictis meis, combinando utpote duas simplices, deducere posse. Hæc de caussis morborum, ratione omnimodæ temperationis [63].

XXIV.

[60] De atra bile. cap. v.
[61] De causs. morbor. cap. VI.
[62] De curand. rat. per. sang. miss. c. v.
[63] Quas describit in libro de causs. morbor. cap. II. III. IV. V. & VI.

[64]

XXIV. At enimvero alibi ſtatuit corpori duplicis generis cauſſas corruptionis eſſe: quarum alteras inteſtinas & a ſe, alteras externas & ex ſe, vel ſua ſponte. Corpus duplicem ob rationem conſumi: unam eſſe, quod id ipſum vel ætatis decurſu, vel aſſiduo ſubſtantiæ fluore, tendat ad interitum ſui: alteram, quod cibum potumque ſequatur excrementorum quorumlibetcunque generatio. In numero cauſſarum externarum habet primo aërem nobis ambientem, a quo corpus ſecundum diverſum elementarium qualitatum dominium omnifariam immutari: cum hoc annumerat inſuper varias res, idoneas ad corpus vel contundendum, vel divellendum, vel vulnerandum, vel aliquem articulum e loco movendum. [64] Porro Galenus cauſſam corpus intrinſecus affligentem, exiſtimat, duplici occaſione oriri; nempe ob humorum vel plenitudinem, vel depravationem: illam ſolemus *plethoram*, hanc vero *cacochymiam* nominare: illam quantitatis, aſt hanc qualitatis, vitium. Plenitudinis morbos oriri, ducit, ſi, quod ex corpore exhalat, minus eſt, quam, quod accepit: fierique hoc, ſi libera corporis tranſpiratio, ἐνδιαπνευστὸς Græci vocant, ob meatus corporis juſto anguſtiores, fuerit inhibita quadantenus. Ex pravis humoribus putat alios congerere magis ſuccum frigidum & pituitoſum: alios calidum potius & pituitoſum: alios calidum potius & bilioſum: alios aquoſum: alios melancholicum: cujuſmodi ſuccos autem potiſſimum vitio alimentorum procreari. [65]

XXV. Memoratæ jamjam plenitudinis duo genera ponit, alterum ad vires appellat, ad vaſa alterum: illud inficere humores atque in membra imbecilliora fluxionem immittere: hoc autem ora vaſorum recludere dirumpereque. [66] Adhæc *plethoram*

[64] Libr. I. cap. III. de ſanit. tuend.

[65] Libr. VI. cap. V. de ſanit. tuend.

[66] De hum. natur. comm. II. §. 2. De multitud. cap. III. & de curand. rat. per ſang. miſſ. cap. I. V. N. Plethoram ad vaſa aliqui e Grajis vocarunt κατὰ τὸ ἔγχυμα. Putarunt enim in infuſis per vaſa humoribus conſiſtere.

ram non promiscue quamlibetcunque humorum exuperantiam, ut bilis flavæ vel atræ & pituitæ, significare, sed sanguinis duntaxat, vel per totum corpus, vel plurimas & præcipuas ejus partes, abundantis; istorum vero humorum abundantiam nominatione *cacochymiæ*, appellari. [67] Præter hæc & alio modo posuit *plethoram* duplicem: minorem vocat, quæ cavitatem venarum solum replet: majorem, quæ tunicas etiam distendit. [68] *Plethoram* denique cognosci non posse perfecte, nisi in corpore, quod per aliquantum temporis spatium quieverit. Rationem enim esse in promptu, sanguinem in motionibus, in ira, in febribus, &c. rarescere attenuarique; quam ob caussam venas arteriasque dilatari, patentioresque fieri, ac ita præ se ferre, quasi vero abundantia sanguinis afforet; quem tamen, cum se iterum ad statum naturalem contulerit, nequaquam abundare, facili negotio quisque deprehensurus [69].

XXV. Sed hæc de caussis morborum similarium: reliquum est, ut pauca de instrumentalium partium morborum caussis edisseram. Primum dictarum partium morbum evenire, ait, ratione figurationis, dum pars quædam non debitum habeat formamentum. Caussam ejus esse vel informationem fœtus in ipso matris utero protinus vitiatam, vel ob materiæ multitudinem, vel ob qualitatem vitiosam. Adhæc in & a partu posse ab obstetrice juxta & nutricibus infanti calamitatem importari omnimodam, v. g. si membra singula non fuerint decenter fasciis involuta, posse tunc perfacile decentem figuram depravari; quin etiam ob immodicam repletionem, aut alimenti defectum, contingere, ut nonnunquam corpus universum, vel membrum aliquod, nimis crassum, aut extenuatum, evadat. Præter hæc & membris accidere, ut præter naturam, aut levia fiant, aut aspera: horum caussam esse humorum acritudinem, aut medicamina abstergentia: illorum vero res pingues lentoque humore madentes. Morbos

[67] De multitud. cap. XVII. & de Method. med. libr. XIII. cap. VI.

[68] *Ibidem*. cap. XV.

[69] *Ibidem*. cap. XIV.

[70]

bos in numero vocari, si quæ pars naturalis desit: provenire autem eos, si sectio, si putrefactio, si algor præcesserit. Magnitudinem instrumentalium partium augeri ob optimæ materiæ copiam, & propter potentiæ robur: imminui autem eandem a caussis contrariis: sic etiam organicam partem posse vitiari sectione, vel exustione, vel putrefactione, vel immodica refrigeratione in tantum, ut pars, quæ superstes, subinde mutilata reddatur. Morborum compositionis aliquos a repentinis ac vehementibus motibus, aliquos ab articulorum immodico humore, ligamenta quæque madefaciente atque laxante, originem ducere. Unitatis solutionem, vel corruptionem, vel continui solutionem, esse morbum quibuscunque corporis partibus, tam similaribus, quam instrumentalibus, communem. Si quando continuatio in osse tollatur, vocari eam vel fractionem vel cariem; si in carne, ulcus, vel vulnus, vel rupturam: si in nervis, convulsionem. Hujusmodi morbos, statuit a duplici caussa oriri, ab externa videlicet & intestina: illius generis esse, quæ percussioni seu collisioni apta: hujus vero omnis generis motus animalis inordinatos, ut & quoslibetcunque humores acres, vi corrodendi exedendive refertos. [70] Sed hæc hactenus, ne videar nimius in generalibus Pathologiæ decretis: ad singularia ergo mihi progrediendum est.

XXVI. Postquam Galenus posuerit corpora cuncta, quæ generationem atque interitum habent, duplicis generis transmutationi esse obnoxia: alteram alterando, alteram fluendo, accidere (alterari autem corporum substantiam, vel totam per totam transmutari refrigerando, calefaciendo, exsiccando humectandove: difflui autem per sensibiles excretiones, perque occultam transpirationem) [71] multa postea disputat de putredine, complurium morborum auctore. Naturam vero putredinis in hoc positam esse, censet, ut tota putrescentis rei sub-

[70] Vide de causs. morbor. cap. VII. VIII. IX. X. & XI.

[71] Lib. I. cap. XIV. de element.

[72]

substantia a calido externo immutetur, vel corruptela depravetur. [72] Cuncta autem, quæ calidæ, juxta & humidæ indolis, & ad transpirandum inepta, esse ad putrescendum accommodata; atque id in primis, si locis in calidis fuerint asservata. [73] Humorem calidum. v. g. sanguinem putrefaciendo magis incalescere, quam quempiam alium humorem, minus calidum. Putredinis proprium esse, ut in parte ista, cui inhæret, excitet calorem acrem, ac mordacem. Quod si pars, hoc pacto calefacta, insignis fuerit, ut calorem suum cum corde communicare valeat, facili negotio universum incalescere corpus, atque hujusmodi affectum vocari febrem: [74] quam esse quendam totius corporis calorem immoderatum. Hujus febris autem [75] respectu putredinis, tria genera esse: unum, quod caussa putredinis seu præsens seu absens: alterum, quod per totum animal, aut saltem per partem aliquam putredo sit diffusa: tertium denique, quatenus aut sine, aut cum *phlegmone*, sit. [76] En fontem uberrimum, ex quo Galenus tot morborum genera derivavit, tot febres, inflammationes, bubones, Erysipelas, carbunculum, & sexcenta alia. [77] Cæterum arbitratur febrilem calorem non modo in corde, sed subinde in humoribus, subinde in spiritibus, accendi. [78] Pari modo, ut alibi [79] asserit caussas refrigerandi, calefaciendi, &c. aut in humoribus, aut in spiritibus, aut in solidis, esse ponendas. Et, ut exemplum quoddam doctrinæ de febribus, deque earundem differentiis, in medium proferam, dabo, quæ Galenus posteris tradidit. Intermit-

[72] De method. med. libr. XI. cap. VIII. & de diff. febr. libr. II. cap. IX. Sententiam Aristotelis amplectitur, putredinem utpote ab alieno calore oriri. Et Comment. III. de morb. vulg. scribit. *Videtur putredo ex materia quidem gigni humida: ex caussa vero efficiente, extraneo, & præter naturam calore: augeri porro quiete.*

[73] De Method. med. lib. IX. cap. II. & libr. IX. cap. IV.

[74] De curand. rat. per. sang. miss. cap. V.

[75] De causs. morbor. cap. II.

[76] Libr. XIV. cap. VII. de Method. Medend.

[77] De differ. feb. lib. I. cap. III. §. 5.

[78] Ibidem. cap. III. §. 3.

[79]

mittentium febrium, ait, tres esse differentias, quotidianam, tertianam & quartanam: quotidianam ex pituitæ putredine: tertianam ex flavæ: & quartanam ex atræ, bilis putredine, originem ducere. Continuarum, ex flava bile ortarum, duo genera esse: alterum propter continuum fervorem, *synocham* appellari; in unica enim accessione universum tempus consumi: alterum sub se febres continuas, quæ pluribus circuitibus finiantur, complecti. Febrium autem, quæ synochæ nominantur, tres dari differentias. Namque aliquas ab initio, usque ad finem æqualiter ægrum invadere, hinc eas *homotonos* atque *acmasticas* i. e. in eodem statu vigoreque perseverantes: aliquas paulatim augeri, ideoque eas *anabaticas* atque *epacmasticas*. i. e. insurgentes & invalescentes: aliquas tandem paulatim decrescere, idcirco tales *paracmasticas*, i. e. decrescentes, appellari. [80] Licet Galenus doctrinam de febribus sectatorum Athenæi, omnes ex putredine ortas statuentium, plerumque assequutus sit; opinionum tamen dissensione discrepat ab iis ratione originis febris *ephemeræ*, raro ultra diem tertium perdurantis. Exoriri hanc posse, judicat, ex adustione, cruditate, lassitudine, vigilia, perturbatione animi, vel bubone; quin & ex obstructione pororum corporis a frigore aliquo peracta: [81] imo obstructionem sine putrore non valere febrem excitare; præterquam id, quod non transpirat, & copiosum sit & calidum [82].

XXVII. Vocabulo phlegmones Galenus non utitur pro quacunque inflammatione vel *phlogosi*, perinde ac antecessoribus id solenne erat; verum per hoc intelligit inflammationem cum adjuncta partis affectæ tensione, pulsatione atque rubore; consistere autem phlegmonem omnem in sanguinis confluxu majori, quam par erat. Quapropter autem is eveniat, hanc profert caussam. Obortum qualibetcunque in corporis parte dolorem, opinatur, facultatem excernendi sentire, moli-

[79] De Method. Medend. libr. XII. cap. VII.

[80] Lib. II, cap. II. de differ. febr.

[81] De differ. febr. libr. I. cap. V.

[82] Libr. IX. cap. III. Method. medend.

lirique doloris cauſſam auferre: quam facultatem, dum foras cauſam doloris ejicere properet, phlegmonem interdum in parte aliqua concitare, quum utpote materiam doloris cum aliquota parte ſanguinis & ſpiritus in partem afflictam inſimul exprimat. Tumores, qui præter naturam in corpore fiunt, ratiocinando pergit, non eſſe uniuſmodi, ſed ſecundum diverſitatem ejus, quod in partem influit, varios eſſe. Ita ventigenas quoſdam eſſe, ſi copia materiæ ventoſæ adfuerit; Phlegmone vero magis ſimiles, ubi ſanguis: Eryſipelati vero, ubi bilis: *œdemati*, ubi pituita: ſcirrho, ubi craſſus lentuſque humor fuerit parti infixus. Etenim id partibus corporis principibus peculiare eſſe, ut id, quod qua redundantia qua qualitate ſupervacuum eſt, ad partes ignobiliores ſeu imbecilliores, quarum in numero cummaxime glandulas *adenas*, rariori textura dotatas, ponit, amandent. Et hanc eſſe rationem, quas ob res pleræque inflammationes atque tumores ejuſmodi in partibus inveniantur [83].

XXVIII. Quantum vero ad inflammationes in genere ſpectat, ſtatuit, earum duas differentias eſſe: alteram complexu ſuo inflammationes humidas, & alteram ſiccas, comprehendere: illas oriri a calida fluxione membrum aliquod occupante; has vero a calore naturali, ſine humoris alicujus influxu, effervеſcente. Cauſſas eis varias eſſe*, ut vulnera, contuſiones, diſruptiones, &c. humoris cujuſvis abundantiam, ut & acrimoniam. In numero autem inflammationum habet herpetem exedentem, & *miliarem*, eryſipelas & carbunculi ſpecies; bubones, *phyma*, *phygethlum*, lippitudinem, pleuritidem, anginam, peripneumoniam, &c. [84]

XXIX.

[83] Libr. XIII. cap. I. II. III. IV. & V. Method. med. vide etiam ejus librum de tumoribus, in quo agit de phlegmone, deque variis ex aliquo humore ortis tumoribus: cumprimis vero cap. 7. ubi hæc. Quatuor ſunt affectus, qui frequenter propter influxum humorum fiunt, ut eryſipelas, oedema, inflammatio & ſcirrhus. Eryſipelas bilioſo fluore ſuperante: inflammatio ſanguineo, œdema tenui pituitæ conſtitutione, ſcirrhus vero ab atra bile oritur.

[84] De art. curand. ad Glauc. libr. II. cap. I.

[85]

XXIX. Sanguinis profluvium multimodis accidere: arteriarum enim venarumque ora aut reserari, aut tunicam earum dividi, aut sanguinem sudoris modo percolari per vasa. *Anastomosin* accidere propter vasis imbecillitatem, vel sanguinis, ad vasorum ora impetu ruentis, copiam; vel ob acrem, forinsecus incidentem, qualitatem. *Diapedesin* vero ex tunica quidem ipsa rarefacta, sanguine vero attenuato, oriri. Rupturamque denique vasis, sanguinem vehentis, vel vulnerando, vel clamando, vel cadendo, vel contundendo, accidere posse. [85] Palpitationem fieri, cum pars quædam præter naturam, seu invitis nobis & distendatur, & contrahatur: caussam

[85] Method. medend. libr. v. cap. II. Magna inter veteres fuit de differentiis profluvii sanguinis dissensio; unam solam, quæ vulneratione fiat, statuit *Themison*: eruptiones sanguinis statuerunt *Hippocrates* & *Euryphon*; ille solarum venarum, hic vero etiam arteriarum. *Asclepiades* duas differentias posuit eruptionis i. e. rupturæ, & putredinis i. e. diabrosis vel venarum ab re acri exesarum. *Erasistratus* tres, eruptionis, putredinis & anastomosis. Quartum, expressionis puta, dictis trinis adjunxit *Bacchius*, asserens ex gingivis sanguinem fluere sine ulla vulneratione, quin etiam in curationibus fracturarum sæpe fasciolarum ligamenta sanguine cruenta reperiri. *Demetrius* Herophili sectator duas principes differentias, alteram incisuræ, alteram quæ sine ulla sectione, contingat: reliquas vero, quarum multas species esse, dictis duabus esse subjiciendas. Etenim quam memorat incisuræ fieri, in duas divisit species, in eruptionem & putredinem: eam vero, quæ sine ulla divisura est, in quatuor, quarum unam raritate fieri, alteram expressione vel sudatione, tertiam defectione vel debilitate corporum, quam Græci ἀτονίαν vocant: quartam, osculatione, quam ab expressione differre. Siquidem oscula venarum aperiri, inquit, ob nimiam plenitudinem, vel virtutem medicaminum *osculantium*, quæ a Græcis anastomatica vocantur, & magis, inquit, venarum ultimos fines, exprimi etiam sanguinem, vel excludi per venarum latera. Ex Asclepiadis sectatoribus alii inficiati sunt dictam osculationis differentiam: quippe fieri non potest, ut sanguis natura crassus humor per adeo tenuia oscula feratur vel excludatur. Negarunt itidem putredinis differentias; quoniam ex aliis locis acrior humor ferri videatur. Alii vero eundem Asclepiadem non exquisitis argumentis putredinis differentiam ab Erasistrato constitutam expugnasse dixerunt. Aurelianus tres posuit differentias, eruptionis, vulnerationis & putredinis. Sive lacerationis ex tussicula venientis, sicut operantium manus jugi fricatione, lacessiti vulnerantur, sive sudatione sine vulnere, sive vulnere, sive ex raritate viarum effectus fluor ad anastomosin pertineat, sive expressionis vel cujuslibet alterius caussæ ratione accidat. *Cæl Aurel.* Chronic. libr. II. cap. x.

sam ejus esse spiritum crassum ac vaporiferum, debito per vasa transitu carentem. [86] Rigorem esse algorem cum dolore, & inæquali quadam totius corporis agitatione & concussione. [87] Calculum, vel aliquod lapidosum in animali produci, si quando tenax & crassius corporis humor aliquanto temporis spatio, in corpore assetur, atque exsiccetur, v. g. sanguinem, qui in renes advehitur, aut crassiorem justo, aut tenaciorem, aut magis in indolem bilis atræ, vel flavæ, vergentem, per venas per arterias ad renes deferri: inibique calorem præter naturam concipere, a quo partes sanguinis dissimiles exsiccari, assari, indurarique, ac ita in calculum transmutari. Eandemque esse conditionem lapidis, tophi & similis terrestris rei, in variis corporis visceribus, & membris, generatæ. [88] Senectutem denique esse affectum corporis animalis, ortum a calore innato, pleraque corporis viscera, imo universum corpus, paulatim exsiccante. [89] Licet prohiberi nequeat, ut quispiam tandem aliquando senectute conficiatur: verum tamen fieri posse, judicat Galenus, ut eam aliquis tardiusculam adipiscatur. Et hanc Medicinæ partem, quæ procrastinationem senectæ promittit, appellari *Gerocomicam*. In

[86] Libr. de palp. tremor. &c. cap. v.

[87] Ibidem cap. XI.

[88] Quatuor autem lapidis generati caussas esse. Primam vocat *efficientem*, qua calorem: secundam *materialem*, qua humorem crassum ac lentum: tertiam *instrumentalem*, qua renes vel vesicam vel aliam corporis partem, lapidis generationi aptam: & quartam *finalem*, qua ipsum lapidem, existimat, esse significandum. Vide libr. de Ren. dignot. & medic. cap. VII. & VIII.

[89] Vide libr. de Marasmo. cap. II. III. & IV. & de Sanit. tuend. lib. I. cap. II. & III. Et iterum de sanit. tuend. libr. V. cap. XII. dicit senectutem nequicquam esse aliud, quam siccum & frigidum corporis temperamentum, annorum multitudinis ratione proveniens. Itaque de senectutis caussa non convenit Galeno cum iis, quos lib. de Marasmo cap. III. memorat, quique statuebant calorem in nobis, aut in alius animalis corpore velut materiæ cuidam illigatum: primum quidem & humidum esse & debilem, augescere autem usque ad vigoris ætatem, effulgere, & ad maximam magnitudinem attolli, & ignis flammam imitari. Calore ejusmodi ob alimenti penuriam paulatim debilitato, senectam: eodem autem penitus interstincto, mortem propere appropinquare.

[90]

In eo autem cardinem rei verti, ut cor in tantum ne ficcetur, ut inhabile evadat ad munia fua obeunda. Quamdiu enim id fecundum fuam ipfius actionem movetur, tamdiu ullum animal mori haud poffe. Senium igitur procraftinari poffe, autumat, fi cordis, fi jecoris fubftantiam medicus humidiorem effecerit, quam ut tam cito, perinde ac alias folet, exarefcere poffit [90].

XXX. Tradita breviter, quoad fieri potuit, Galeni de morborum cauffis difputandi ratione, fcriptionis ordo poftulat, ut jam commemorem ejusdem præcepta, quæ dedit de morborum curatione. Medicum, cenfet, tum maxime explere munus Medicinæ, fi quando omnes omnium corporis partium functiones, quoquo modo læfas, reftauraverit, hoc eft Medicina eas ad falutem reduxerit: quæ vero falvæ funt, fi eas fartas tectafque confervarit. [91] Sanatio itaque Galeno auctore, nihil aliud eft, quam præfentis in corpore vitiofi affectus naturalem in habitum immutatio. Quandoquidem autem hujufmodi affectus corporis incolumitati contrarii funt, hanc ob cauffam neceffe effe, ut eorum per contraria fiat alterius in alterum affectum, naturæ convenientem, tranflatio, feu immutatio. [92] Indicatione autem ad hanc pervenire in primis Medicum, deinde & experientia: hanc fenfibus, at illam ratione tantum, acquiri. [93] Igitur, qui hoc modo Medicinam fecerit, eundem fe gerere prudenter; imo ut Medicum rationalem feu dogmaticum addeceat. Præterea, quamvis posuerit unam duxtaxat effe curationum quarumvis maxime generalem indicationem, contrarii fcilicet converfionem correctionem: attamen non dubitavit hanc ad tria genera redigi poffe, unum fpectare ad morbum: alterum ad corporis temperamenta: ad aërem, nos ambientem, tertium; cujus cujus enim

[90] De Marafm. cap. VI. & de tuend. valet. libr. V. cap. IV. & VI.
[91] De curand. rat. per. fang. miff. cap. IV. & de art. medic. conftit. cap. XII. & feq.
[92] Libr. IX. cap. XV. Method. med.
[93] De fubfigur. Empir. cap. II.

enim contractam vitiositatem esse arte corrigendam, & id, quod incolume fuerit, conservandum. [94] Præter memoratas indicationes credit insomnia quoque indicare inopias & redundàntias, ac qualitates humorum. v. g. Si quis somniaverit incendium, indicare id exuperantiam flavæ bilis: si fumum vel caliginem, vel profundas tenebras, copiam atræ bilis significare. [95] Reliqua, ne longius evager, quam ratio scribendi permittit, faciam missa.

XXXI. Galenus ducit Medici, celebritatem consecuturi, munia insuper esse, ut crisis in cognitionem omni cura incumbat: quam autem esse subitam morbi ad sanitatem conversionem, definitione declarat. Id Galenum non habet anxium, quantumvis alii aliis verbis dixerint, subitam in morbo mutationem, sive eam, quæ antecedit agitationem, sive integram omnem morbi solutionem, significare vocabulum crisis; sufficere ratum habet, si modo suam ipsius opinionem per vocabula usitata significaverit. [96] Antequam autem aliquis de crisi judicare possit, opus esse, ut notitiam temporum habeat morborum. Et in quantum ad hæc pertinet, rejecit sententiam Archigenis, duo solum morborum tempora, prima videlicet & maxima, statuentis: [97] cum e diverso Galenus quatuor statuat, principium puta, incrementum, statum & declinationem. Hæc etiam ab eo vocantur universalia morborum tempora: singularia autem, quæ in singulas accessiones dividuntur. [98] Quodcunque in his evenit, id vult a medico diligenter animadvertendum, ut qualemcunque morbi eventum præsagiri queat. Cæterum tradit trifariam morbos, aut ad sa-

[94] Method. Medend. lib. IX. cap. XV. & XIV. indicationem autem. libr. II. cap. VII. M. M. vocat ipsam sequentis, vel agentis insinuationem. Etenim ex ipsa rei natura ordiri, atque ab ipsa, quod sequens est, citra experientiam invenire, esse indicatione invenire. Vide etiam cap. I. lib. III. M. M. & de optim. sect. cap. VI. §. 8.

[95] Vide ejus libellum de insomniis.

[96] De crisib. lib. III. cap. I. & II. Et libr. I. cap. I. de crisib. & comm. III. cap. I. in Prognost. Hipp.

[97] De morbor. temporib. cap. II.

[98] Libro de totius morb. temporib. cap. I. & lib. I. cap. II. de crisib.

[99]

salutem, aut ad mortem, tendere. Et primo morbos cito finiri, si excretio quædam copiosa, sive ea per alvum, per urinas, per vomitum, per sudores, per quodlibetcunque sanguinis profluvium: sive per quemcunque partis ignobilioris abscessum, peracta. Utut nunc fuerit, vocari ejusmodi morbi mutationem oportere, crisim perfectam. Absque hac vero, si quis salubris factus, ægritudinem plurimum recidivam esse. Secundo contingere nonnunquam, ut aliqua dictarum evacuationum appareat, nec subita fiat morbi diminutio, & tamen ægrotus non perfecte a morbo liberetur: hinc judicat talem morbi mutationem esse crisim imperfectam appellandam. Tertio subinde morbos paulatim finiri imminuique, & id, cum contingat, a quibusdam crisin abusive dici: melius autem morbi solutionem, autumat, esse vocandam. Quemadmodum morbi tribus modis ad salutem, sic etiam eos ad mortem, statuit, tendere. Namque evenire interdum, ut æger cum turbatione agitationeque & quibusdam excretionibus, vel humorum collectionibus, derepente decumbat: utrumcunque autem per malam crisin fieri: & hanc imperfectam, at illam perfectam appellari. Sin vero æger sensim ac sensim deteriore conditione fuerit, ejusmodi nominari marcorem. Superesse quidem modum quartum subitæ mutationis ad pejus sine copiosis excretionibus, sine humorum collectionibus, ast hunc censet non mereri, ut in numero crisis habeatur [99].

XXXII. Quo pacto dictæ morborum mutationes cognoscendæ sint, statuit, ad has tria signorum genera conferre. De his enim aliqua cogitatione ex urinis alvique excretis, & sputis: aliqua ex affectione totius corporis: & aliqua e facultatibus tam animalibus quam naturalibus, eruenda esse. Et quantum ad urinæ qualitatem pertinet, eam, si bene colorata, si alba & lævis, æqualis, in matulæ fundo subsederit fæx,

[99] Libro III. cap. VII. de crisib. & libr. I. cap. I. de dieb. decretor.

fæx, significare bonam coctionem: e contrario urinam tenuem, fæcis expertem, indicare humorum cruditatem. Cætera quanto minus de statu naturali declinent, tanto magis salutem ægrotanti portendere. Summam autem boni præsagii in dictione Hippocratis consistere. Nempe, si æger fuerit mentis compos, atque ad ea, quæ ipsi offeruntur, bene se gesserit, si respiratio facilis, si tolerabilius dolores pertulerit, si adfuerit bonitas pulsus, si facies sanis simillima, si decens cubitura, & totius corporis æqualitas, &c. bona hæc omnia; e diverso mala, quæ dictis adversantur [1].

XXXIII. Crisin porro ad mentem Hippocratis judicat computabilem: comprehendi autem, seu terminari hanc cumprimis septenario, deinde quaternario, quia hic numerus illum bipartitur: atque hoc esse fundamentum, quocirca quartus quisque dies sit index septimi, & undecimus decimi quarti. Tertii denique septenarii novissimam esse diem vigesimam, & non vigesimam primam: copulari enim inter se, quoties unus dies utriusque septenariis communis est, desinente in eum primo septenario, proximo vero ab eo ipso incipiente. Et hanc esse rationem, quod quadragesimus, sexagesimus, &c. ab Hippocrate in numero dierum decretoriorum sit positus. Quid? quod dies critici eundum ordinem servant ut Luna: eam enim non duo de triginta diebus seu quatuor integris septenariis, sed viginti septem & tertia diei parte, circulum suum absolvere. Pari modo quatuor crises perfectas non XXIIX, seu quatuor septimanis, sed XXVII. diebus, compleri, Et si de hoc numero unus septenarius auferatur, restare viginti; & hanc esse etiam rationem, ante memoratæ addendam, qua de caussa vigesimus quisque dies sit criticus [2].

XXXIV. Quod vero ad crisis caussam attinet, putat, eam esse

[1] De crisib. libr. I. cap. XIV.

[2] De his vide cap. IV. lib. I. & cap. VI. VII. VIII. IX. Libr. II. & cap. XII. libr. III. de dieb. decretor, & comm. III. cap. I. in progn. Hippocr.

esse naturam, caussas morborum impugnantem, sibique in his medicantem. Nauci itaque habet reprehensionem Asclepiadis, omnia in animalibus propter moles atque meatus peculiares fieri, statuentis. Nimis generalia hæc, ast singularia, quæ scitu magis necessaria sunt, esse reliqua ad perdiscendum. Enimvero potentias seu facultates, quibus unumquodque animal gubernatur, esse perquirendas: [3] deinde astrorum superiorum, præsertim vero & Solis & Lunæ virtutes. Neminem equidem in dubium vocare posse, censet, quin Soli sint maximæ quæque vires, quas annuatim ubique terrarum experimur, tribuendæ: verum tamen Lunam quoque diversis affectionibus symbolum dare, [4] quod & jampridem ab Astronomis Ægyptiis, inventum atque experientia confirmatum esse: Lunam nempe non modo ægris, sed etiam sanis, dies, cujusmodicunque sint tandem futuri, prænunciare. Nam secundum variam ejus stationem in Zodiaco, & omnimodum reliquorum planetarum aspectum, alium atque alium in hoc Orbe terrarum, imo in homine ipso, exoriri effectum. Et, ut in summa dicam, Lunæ *tetragonas* & *diametrales* stationes in principiis bonis bonas: in malis malas, facere alterationes [5].

XXXV. Quantum vero pertinet medicamentorum ad virtutes, astruit Galenus, non modo rebus, purgandi facultate præ-

[3] De crisib. lib. III. cap. VIII.

[4] Lib. III. cap. II. de diebus decretor.

[5] Ibidem. cap. V. VI. & XII. Inprimis vero stationem Lunæ plenæ potentiorem falcatæ, putat, statione; quamvis & hæc de aëre decernat. Deinde animadvertendum esse omnimodum Lunæ, juxta salutares aut infaustos planetas, positum: quem, cujusquemodi fuerit, omnis generis efficientiam seu bonam seu malam, in corpore edere. Exempli gratia ponit hominem, faustis planetis in Ariete: malignis vero in Tauro, commorantibus, natum: hunc, Luna in Ariete, Cancro, Libra & Capricorno, posita, se habiturum belle: cum vero Taurum ipsum, vel tetragonum aliquod, vel e diametro ipsi Tauro contrarium signum, occupaverit, eundem male tunc & moleste vitam transacturum: atque huic morborum initia, cum Luna in Tauro, Leone, Scorpio & Aquario fuerit, pessima; sine periculo autem, & salutaria fore, Luna, Arietem Cancrum Libram & Capricornum, permeante.

præditis, peculiares esse, ut humorem proprium educant: [6] verum etiam singulorum remediorum, nomine alterantium a medicis insignitorum, singulas esse proprietates; nonnulli Medici eas vocant vocabulo peregrino *specificas*. Et quamvis aliqui jamdudum ante Galenum, imo qui æquales temporum Galeni erant, ejusmodi placita deriderent contemnerentque, & falsissime dicerent, nunquis præses istiusmodi medicamenta juberet atque imperaret, quemadmodum ab aliquo in Tragœdia imperatum erat

Abi quidem tu flumina ipsa ad Inachi
Thebas, at age tu pergito Cadmeias.

Ita etiam vos medicamenta, tu propera ad hepatis portas, tu ad vesicam vel utrosque renes proficiscere, &c. verum tamen Galenus horum cavillatorum cavillas susque deque habebat. Enimvero exploratum, ajebat, esse sibi de lepore marino, ex omnibus corporis partibus pulmonem solum exulcerante, de cantharidibus vesicam, deque aliis rebus calculum renum corrodentibus, salva interim intactaque reliquorum viscerum substantia: quæ omnia fieri non posse, nisi talis efficientia naturalis unicuique dictarum esset propria [7].

XXXVI. Quare autem aliquod remedium singulariter cuidam affectui medeatur, verbi caussa cancri combusti rabiei? Caussam hujus efficientiæ, judicat, esse totius substantiæ proprietatem: hanc non modo in hoc, verum etiam in aliis affectibus sanandis, sanationis esse auctorem [8]. Tandem in curatione morborum, ut & in tuenda valetudine, ex usu esse exercitationes tolerabiliter, & habita virium corporis cujusque ratione, institutas. Etenim in exercitando corpus triplex cum-

[6] De his vide supra Differt. IV. pag. 61. & Differt. VI. pag. 82. & seq.

[7] Libr. I. cap. II. de compos. med. per genera.

[8] Libro XI. cap. XXX. de simpl. med. facult, & libr. V. earund. facult. in prooëmio scribit eandem esse conditionem complurium, venenorum, antidotorum, purgantium ac plerorumque attrahentium remediorum, quæ singula ratione

cumprimis commodum indipisci. Nimirum organis exercitatione duritiem seu firmitudinem conciliari, fieri praeterea innati coloris incrementum, atque concitatiorem spirituum motum. Calorem adauctum insequi validam alimentorum quaquaversum per corpus distribuendorum attractionem, & alterationem promptiorem, & commodiorem nutritionem, &c. A validiore spirituum commotione autem meatus corporis perpurgari, atque excrementa supervacua evacuari [9].

XXXVII. Verum enim vero, quomodocunque hæc se habeant, contingere non raro, ut ex immodica exercitatione exoriatur affectus, seu constitutio quædam corporis, quam Græci κόπον, Latini vero lassitudinem, appellant. Qualis autem affectus hæc lassitudo sit, non consentire inter se, qui de ea scripsere. Alium enim statuisse eam esse articulorum, propter motiones exsiccatorum, siccitatem: alium, humorem multum & tensionem & calorem, fluxione nimirum e partibus, vehementer agitatis, effusum: alium non humorum multitudinem, sed qualitatem solam, caussari [10] Galenus scribit lassitudinis proprium esse, ut adsit seu horror, seu dolor, seu pigritia quædam ad motum. Horum autem aliquid inveniri in lassitudine ulcerosa, tenta, & inflammationis. Illam generari ab excrementorum copia tenuium simul & acrium, seu cutim seu ipsam carnem ita pungentium vel vulnerantium, ut horror, vel concussio commotioque quædam totius corporis inæqualis, oboriatur: istam exoriri, excremento in musculis in nervis ob nimiam distensionem, quam exercitando admiserunt, residente: hanc denique, qua aliquis sentit contusas, vel phlegmone quasi obsessas, partes, solere maxime incidere, musculis nimium calefactis, quippiam ex circumfusis excrementis, ad se attrahentibus, Præter has esse & aliam speciem lassitudinis, quam evenire, musculis ultra mo-

tione totius substantiæ singulari virtute esse prædita.

[9] De renum affect. dignot. cap. VIII. Plura autem de utilitate exercitationum tradit Galenus libris de tuenda valetudine.

[10] De simpl. medic. facultat. libr. II. cap. X.

modum ſiccatis, adeo ut ſqualens contractumque corpus, atque ad movendum quodammodo iners, appareat. Hanc vocat laſſitudinem gracilitatis. Dictas quatuor laſſitudines ſimplices, vocari, compoſitas vero evadere, ſi una e tribus primis cum alia conjungatur, exoriri tum tres compoſitas, & univerſim ſeptenas laſſitudinum ſpecies [11].

[11] Quid? quod putat, has laſſitudines poſſe ad quindecim ſpecies redigi, ſi utpote hoc pacto inter ſe connectantur. Exempli gratia proponam quatuor ſimplices, ut Ulceroſam, A. Tentam, B. Inflammationis, C. & Gracilitatis, D. Compoſitam fieri, ſi AB. aut AC. AD. BC. BD. CD. aut ABC. ABD. ACD. BCD, aut ABCD. ſibi invicem conjungantur. vide libr. III. cap. XIII. de ſanit. tuenda. Reliqua autem, quorum mentionem feci indidem. cap. VII. VIII. IX. X. & libr. IV. cap. II. & ſeq. quin & de multitud. cap. IX. & XI. nec non *Oribaſii* Synopſ. libr. V. cap. XV. & XVII. in quibus locis etiam curatio dictorum affectuum indicatur., deprompſi. Vide etiam ſupra pag. 17. notam 8. ubi etiam de laſſitudinibus diſſerui.

DISSERTATIO XVII.

DE

Græcorum Arabum Latinorumque medicorum, qui poſt Galenum in Medicina celebres fuerunt, decretis.

I. Galeni dogmata in Medicina per multa ſecula maxime viguiſſe, apparebit ex nunc tradendorum auctorum placitis. Pervelim equidem, ut obiter moneam, ut dicendorum auctorum opiniones ordine & tempore, quo vitam degerunt, reddere poſſim: aſt, quia de eo inter doctos controverſia eſt, quæ etiamnunc propter teſtimonii probati defectum haud diremta; eapropter ordini cum maxime trito inſiſtam, & narrabo primum Græcorum, poſtea Arabum, dein Latinorum de dogmatibus; & quidem breviter pluri-

plurimorum faciam auctorum mentionem. Sed ad propositum.

II. A Theophilo, qui tractatum de urina scripsit, exordiar scribere. Is statuit generari lotium in vena illa magna, a Galeno σέλεχιαῖα vocata, quæ a sima jecinoris parte exoriens aliarum veluti truncus est. In hac, putat, facultatem αἱματοποιητικὴν opus suum absolvere. Præparato namque sanguine, perturbationeque in eodem oborta, quicquid leve est, ac sursum tendit, cujusmodi flavum biliosumque excrementum est, illud vesicam biliariam, juxta hepar sitam, per meatum suum recipere: partem vero terrestrem, & quasi fæculentam sanguinis, splenem beneficio ductus sui ad se attrahere: aquosum autem excrementum una cum sanguine mixtum, in truncum venæ cavæ, a parte superiore ad inferiorem spinæ adjacentem impelli, atque a renibus exceptum in urinam commutari [1] Quapropter urinæ oleum supernet, vel ejus in fundo omnigenum sedimentum subinde reperiatur, hanc rei rationem, putat. Scilicet pinguedinem & carnem intèr solidas corporis partes, & molliores esse, & humidiores. Si quis ergo febri laboret, resolvi primo pinguedinem, partium omnium solidarum solutu facillimam, deinde vero carnem. A calore autem pinguitudinem colliquari, atque in substantiam olei transmutari. [2] Carnem, quæ totum corpus circumvestit, quæque renes constituit, a calore liquatam, caussam esse, ut fiat sedimentum instar ervorum: si sedimentum fuerit, proinde ac laminæ essent vel folia, abradi tunc ea de corporis superficie, præsente in primis febre: alias de vesica duntaxat. [3] Eandem ait rationem esse sedimenti furfurosi. Sedimentum, similagini simile, oriri, autumat, aut ob solidarum partium colliquationem, aut propter adustionem sanguinis: si album fuerit, illam affectionem; sin vero rubrum, hanc significare. [4] Quod vero ad excrementa alvi pertinet, exi-

[1] Vide cap. II. de Urinis.
[2] *Ibidem.* cap. XVII.
[3] *Ibidem.* cap. XVIII.
[4] Vide cap. XX. & XXI.

existimat, ea tunc fore debita constituta, si modo excretionis tempus, tempori concoctionis perfecte fuerit consentaneum. Bifariam autem contingere posse, quo minus debita excernendorum per alvum excretio fiat, atque ea aut tardius justo, aut citius: si tardior fuerit, fieri eam vitio facultatis alterandi aut excernendi: si ocyor, accedere hanc propter imbecillitatem potentiæ retinendi: vel etiam propter bilem flavam, intestinorum tunicam, stimulantem, vellicantem, pungentem. [5] Continuas porro excretiones fieri, vel ob toni vitium, partium nempe juxta ventriculum: vel ob irritationem, e vitiosis humoribus circa ventriculum collectis, exortam. [6] Mirum sibi videri, ait, quod facultas trahendi intestinorum, non modo a partibus superioribus ad inferiores: verum etiam ex inferioribus ad superiores, operetur. Cibum quidem plurimum e regione superiore ad inferiorem pelli: verum tamen vi *peristaltica* infra incipiente, quæ in ipsis intestinis, inque ventriculo, continentur, versus superiora ferri, ac evomi. Quid? quod humor aliquis acris in iis, qui ventrem exonerare nequeunt, iterum sursum vehatur, ventriculum postmodum vellicet, & caput anathymiasi repleat. [7] Flatus vero, ratiocinando pergit Theophilus, generari ex humoribus quibusdam flatuosis circa ventriculum collectis: vel e cibis, a calore debili, in vapores resolutis. Calorem enim cibos mitigantem, si is modo tepidus fuerit, illos quidem digerere: attamen eundem munere suo haudquaquam defungi; sed procreare potius quandam nubeculam, spiritus flatulenti auctorem. [8] Quod superest, honorificentissime & Hippocratem, & Galenum, appellat, atque horum auctoritati plurimum tribuit.

III. Philotheus videtur etiam Galeno ætate posterior, citat enim semel atque iterum scripta Galeni [9] Lapsus itaque

[5] De retriment. alvi cap. II.
[6] *Ibidem.* cap. IV.
[7] Ibidem. cap. XV.
[8] *Ibidem.* cap. XVII.

[9] Libr. I. aphorism. XLI. lib. III. aphorism. XVII. libr. V. aphor. LXIV. Ludovicus Coradus libros e Græco in latinum convertit.

[10]

que per errorem est Neander [10] statuens hunc, cujus expositiones in aphorismos Hippocratis habemus, esse eundem Philotham a Plutarcho [11] commemoratum. Aliqui putant [12] Philotheum, esse eundem Theophilum, cujus doctrinam jammodo enarravi. Sed, ut aliquid de Philothei doctrinam deguſtet, B. L. dabo quædam excerpta. Medicinam in contemplativam & activam partitur. In contemplativa tradi naturam, signa, caussas. In illa parte, quæ naturam tractat, doceri elementa, temperamenta, membra, actiones &c. In ista quæ signa exhibet, demonstrari ut ex iis vel præsentia cognoscamus, vel futura prædicamus, vel superiora nobis in memoriam revocemus. In hac denique, quæ caussarum investigationi dicata est tractari caussam primitivam abditam & continentem. Partem activam, quam vulgo Therapeuticen vocant, complecti id, quod integra fruitur valetudine, & quod curatione indiget. Hoc triplici ratione instituendum, diæta utpote, Pharmaco, vel Chirurgia. Victus rationem vel senibus inservire, vel ægrotis, vel iis, qui ex morbo convaluerunt, vel iis, qui recte se habent, ut ne a morbis corripiantur. [13] Ex morbis v. g. febrem tertianam, putat, e bile flava; quartanam, ex atra bile, quotidianam, e pituita, primas inter corporis humore tenente, existere. [14] Morbos acutos, qui

[10] Syntagm. de Med. laud. orig. &c. pag. 66.

[11] In Antonio. De Philotha Amphissensi medico narrat, eum in numerum asseclarum Antonii ex Fulvia filii receptum, & cum eo, quoties non cum patre cœnaret, una cum reliquis amicis cœnare solitum. Hunc aliquando cuidam, medico, qui una cœnantes disputando & ostentando obtunderet, hujusmodi sophismate os obthurasse. *Quodammodo febricitanti frigida est exhibenda: atqui omnis qui febricitat, quodammodo febricitat: omni igitur febricitanti danda est frigida.* Ex his dictis etiam colligitur non omnes Medicos apud Romanos in servitute fuisse. Cœnare enim cum filio & aliis amicis Antonii triumviri tantum abest a servitute, ut nihil servituti magis possit esse contrarium. Plura hujus generis argumenta vide in dissert. 1.

[12] Gesnerus, qui in Biblioth. tit. Phil. scribit fortassis hic est ille Theophilus, cujus & alia scripta in Medicina habemus: & tit. Theoph. adscribit aphorismos Theophilo. Et Martianus Rota in Præf. ad aphor. Philothei scribit. *Philotheus, qui a nonnullis Theophilus dictus &c.*

[13] Ita *Philotheus* in lib. 1. Hippocr. aphor. 1.

[14] Ibidem aphorism. v. & libr. 11. aphor. 26.

[15]

qui brevi tempore ingravescunt, & ardore & gravioribus symptomatibus stipantur, statuit e bile, vel ex acuta & tenui materia generari, quam quidem ratione substantiæ facile difflari; ratione autem acrimoniæ libenter aliquid in corpore exedere: mordens enim cum sit, molestiam naturæ inferre, eamque ipsam excitare ad expellendum quicquid in corpore adversarium est, & ad sustinendam judicationem. [15] Ex bile flava itidem oriri epilepsiam, pleuritidem, phrenitim, hæmoptysin, tabem, &c. [16] Convulsionem, motum in instrumentis, ad electionem voluntatemve pertinentibus, involuntarium, fieri vel ex multitudine, qua cerebro repleto & nervis, hos ipsos intendi: vel ex siccitate, unde nervos insimul augeri. [17] Ventrem, per quem non modo ventriculum, in quem cibi ingeruntur, sed omnem cavitatem in profundum jacentem, ut cerebri, cordis &c. intelligit, hyeme se ipso calidiorem esse, quoniam propter frigus comprimatur, & meatus ejus coangustentur: qua de caussa innatum calorem contendere, ut transpiret: cum autem id, quod transpirandum est, ob corpus condensatum non inveniat exitum, id ipsum retrocedere ad interiores partes vicissimque ad exteriora redire, ex qua motus vicissitudine magnopere calorem corporis adaugeri, atque adeo quemlibet ventrem se ipso calidiorem fieri. [18] Lassitudinum, quarum Galenus quatuor simplices & undecim compositas statuit, [19] Philoteus tria genera enumerat, ut tentam, ulcerosam & osseam. Primam esse, in qua universum corpus videtur tendi, provenire hanc ex spiritibus flatuosis, distensione quadam corpus afficientibus: Alteram sensum ulceris inferre, generarique ex acuta & mordaci materia: In tertia videri quasi ossa deterantur, hancque provenire ab humore crasso & terrestri. [20] Hippocratis præceptum de corpore

[15] Libr. II. aphor. 18. & 23. 24.
[16] Libr. III. aphorism. XXIX.
[17] Libr. II. aphorism. XXVI.
[18] Libr. I. aphorism. XV.
[19] Vide supra pag. 275.
[20] Libr. II. aphorism. V. Longe ante Philoteum Theophrastus libro de lassit. memoravit ossium lassitudines, quas ὀςώρας nominat. Ossa enim moveri, & confluxum humorum accipere: quos, quando propter multum dolorem intro fluxerint, efficere in ossibus defatigationem.

[21]

corpore purgando ita exponit, facilis in corpore fluxus, quem Hippocrates procurandum monet, *fit duobus modis vel attenuando materiam vel dilatando loca. Oportet igitur & ea, quæ sunt angusta, relaxare, rarefacere, meatus extendere, vasorum os dilatare, humores crassos & lentos, qui continentur in corpore incidere & attenuare. Quibus confectis, & adhibito medicamento humores transferuntur & trahuntur ab eo, & optima fit purgatio* [21].

IV. Complures fuerunt, quibus nomen Sorani erat impositum. Nam is, qui Ephesi erat oriundus, fuit, ut mihi cum Galeno atque Cæl. Aureliano constat, in secta Methodica celeberrimus. Verum ille, cujus mentionem facit Aetius, quamquam perraro, tamen si id agit, more Galeni fere ratiocinatur. Commemorat enim intemperies, quas nauci habebant Methodici. [22] Cæterum prostat liber, titulo Sorani Ephesi superbiens: verum hic auctor imitatus est auctorem Epistolæ, quæ in lucem sub nomine Dioclis ad Antigonum Regem prodiit: vel auctorem libri de dynamidiis, operibus Galeni insertum. Quid? quod Arabum quorundam more potius ratiocinatur. Statuit enim in capite phlegma, in pectore sanguinem, in ventre bilem rubram, inque vesica bilem nigram, residere: atque suis quasque humoris species adaugescere temporibus. Sanguinem namque in corporibus vere, bilem rubram æstate, bilem autem nigram ut & pituitam hyeme, augeri. Præter hujusmodi humores, memorat quaterna fellis genera insuper in homine esse, fulvum nempe, rubrum, nigrum, & phlegmaticum. Præposterum servat ordinem in suo cuique loco, ubi resideat, tribuendo. Vult enim bilem fulvam tempore verno in stomacho: rubram æstivo tempore in latere sinistro (er-

[21] Ibidem. aphorism. x.

[22] Vide *Ætii.* tetrabibl. IV. serm. IV. cap. LXXIV. & cap. LXXIII., in quo agit de Uteri debilitate. hæc habet. *Menstruorum vero tempore, pectinis lumborum ac crurum gravitas adest, & stomachus male habet, & hinc vaporibus ad caput elevatis aliquando deliria succedunt, similesque sunt harum vexationes eis, quæ ab utero strangulantur: quandoque etiam velut atra bile perciti desipiunt, ac furore aguntur.* Capite LXXLI. quo feminis fluxum, &, Capite LXXV. quo uteri resolutionem: & aliis cap. quibus varios morbos tractat, reddit quidem dictorum morborum curationem; verum de eorum

 cauf-

(error est, forsitan putat in latere dextro) nigram tempore hyemali in latere sinistro: phlegmaticam tandem autumnali tempore in pulmone, abundare, ac rerum potiri: [23] sed missum facio, auctorem, quem hominem nugatorium recentiores haud injuste appellabunt.

V. Reputans mecum auctorum Græcorum, qui post Galenum inclaruerunt, doctrinam, hæreo sane in judicando de placitis, quæ cuivis auctori propria seu peculiaria sunt. Quippe ad unum fere omnes excerpserunt, hauseruntque ex antiquis dogmata, methodumque medendi. De iis itaque ægre judicium possumus facere, utrum de suo veterum doctrinæ aliquid addiderint, nec ne? Exemplum sumamus ex Oribasio. Is, ut e scriptis, quæ e tanta collectorum mole nobis etiamnunc supersunt, manifeste apparet, vix quicquam habet, quod ipsi singulatim attribui possit. Etenim is ipse ingenue profitetur, se jussu Juliani imperatoris e præstantissimis quibusque auctoribus, quæ ad valetudinem tuendam pertinent, excerpsisse, eaque septuaginta libris, quorum septendecim etiamnunc superstites, comprehendisse. [24] Quandoquidem vero tam vasta, operosaque librorum moles, difficulter potest ab uno quoque tractari: hac de caussa eam, suasu rogatuque filii Eustathii, Oribasius ad compendium, ad libros novem, redegit. [25] Theoriam Medicam perbreviter, rationem autem curandi prolixe, pertractavit, ac ingentem remediorum copiam collegit. Inter alia, quæ ab ipso memoriæ prodita, quæque ab aliis posterioris ævi scriptoribus semel atque iterum exscripta, eminent notæ signave temperierum non modo totius corporis, sed & vario-

caussis vix quicquam tradit.

[23] Vide ejus librum, cui titulus est, Isagoge in artem Medendi saluberrimam cap. v. XIII. XIX. XX. & XXII.

[24] Hujus gratia vide præfationem libr. I. collect. med. *Eunapius* de vitis Philos. in Zenone. *Juliani tempore complures medici floruerunt, inter quos Zenon Cyprius, doctrina celebri clarus, attigit tempora Juliani Sophistæ & post illum Proceresii, qui Zenoni successerunt. Hic utrumque & profitebatur, & factitabat medicinam E discipulis clari nominis fuere Magnus, Oribasius & Ionicus, qui veluti inter se partiti sunt præceptoris studia.* & pag. 184. edit. in oct. Oribasium & Ionicum laudat propter artis peritiam.

[25] Vide præf. synopf. libr.

[26]

riorum viſcerum. Firmam corporis conſtitutionem æſtimat, ſi id in medio omnium extremitatum fuerit poſitum. Nempe, nec nimis obeſum, ſi nec gracile, craſſum, calidum, frigidum, nec alio quodam qualitatum exceſſu, præditum fuerit: &, ut breviter & ſummatim dicam, quod naturales animaleſque actiones habet integras. Colorem rubrum corporis, capillos nigros paululum hiſpidos, venaſque latas indicia eſſe, quod tale corpus juſto calidius ſit, quin etiam citiorem in infantia dentionem ſubeat. Frigidæ temperiei notas eſſe, ſi corpus tactu frigidum, ſi glabrum, ſi pingue, ſi venæ anguſtæ ſint. Siccæ temperiei indicia hæc eſſe, corpus durum ac aridum eſſe, difficulterque moveri, ſqualidum ac ſiccum ab exſiccantibus fieri. Humidæ vero temperaturæ ſigna eſſe, ſi corpus molle, ſi majori carnis copia refertum, unde illius craſſities, vel obeſitas; ſi male fert uſum rerum humidarum. His ſubjunxit ſigna intemperierum compoſitarum, non modo corporis generaliter; ſed etiam ſpeciatim diverſarum ejus partium, ut capitis, ut cerebri, ventriculi, pulmonis, cordis, atque jecoris. Profecto ſi hæc omnia ſigillatim enarrare vellem, neceſſe mihi eſſet de his facere peculiare volumen, quod procul dubio plerique lectores faſtidient: ea de cauſſa brevitati ſtudens his ſuperſedeo. [26] Facultatum corporis principum, ſtatuit, tria genera dari, ut naturalem ſpiritalem & animalem. Illam prodere omnes corporis ægritudines per urinam aut alvum: iſtam, vitiatum pulmonem & reſpirationem: hanc vero affectus capitis. Ex his facultatibus aut recte aut minus recte ſe habentibus ſignificari morbi magnitudinem & exitum. Ex his unam ſemper duas, aut duas unam, vincere. Et licet virtus ſpiritalis & animalis mortem minentur, naturalis tamen, ſi modo valida fuerit, ſpem bonam de ægro tali habere indicat. Verum ſi naturalis debilis fuerit, hanc ſolam reliquas duas ſubjugare, & cauſſam eſſe, ut æger moriatur. Aſt bonum nunquam non eſſe ſignum

[26] Plura ſi deſiderantur, vide ſynopſ. libr. v. cap. XLIII. XLIV. XLV. XLVI, &c. cap. LI. & ſequentibus tradit intemperierum curationes.

ſignum, ſi cunctæ facultates firmitatem & robur habuerint. [27] Quantum vero ad omnis generis corporis affectus ſpectat, ſtatuit, œdematis cauſſam eſſe fluxionem aliquam pituitoſam: Vitiliginis albæ ſanguinem pituitoſum ac lentum, qui diuturnitate temporis colorem indeptus fuerit albidum: nigræ vero cauſſam, eſſe ſuccum melancholicum. Humorem, qui lepram efficit, ſtatuit, ad imas uſque partes penetrare: &, qui ſcabiem, corporis ſuperficiem occupare. A ſanie tenui atque acri, cæteris craſſioribus admixto, oriri impetiginem, quam facile, ait, ſeu in ſcabiem, ſeu in lepram degenerare. Inflammationum cauſſam materialem eſſe ſpiritum flatuoſum craſſum, vaporiferumque: corporis autem denſitatem ſpirituum evaporationem inhibentem, eſſe cauſſam adjuvantem. [28] Flatus in ventriculo gigni, autumat, e ſuccis vel cibis, ab imbecillo calore in vapores diſſolutis. Omnimodas jecoris affectiones oriri, putat, vitio variarum intemperierum. Calidam ſuccos aſſare: frigidam humores craſſos, & ad fluxum atque motum contumaces reddere: ſiccam, ſuccos craſſiores ſicciores que juſto efficere: humidam vero partes juſto dilutiores facere. [29] Febrem hecticam non ſolum in humoribus ſpirituque, ſed etiam in ſolidis partibus, conſiſtere. Calorem in hoc morbo ægros non ſentire, quia omnes corporis particulæ æquabiliter calefactæ. [30] In curatione morborum plerorumque oportere medicum reſpicere victus, imo vitæ rationes conſuetudinemque, quas æger ab ineunte ætate ſuſcepit; ad præceptum hocce probandum profert Galenum, quem ægrum quendam genere hominem ruſticum & agreſtem, cui Glauco diu multumque fruſtra medicinam fecit, inviſiſſe, eundemque interrogaſſe de conſuetudine victus. Ad quæ ille, conſuevi, inquit, erucas agreſtes comedere. Galenum vero poſt-

[27] Hæc *Oribaſius* in aphoriſm. XXVI. libr. I. Hippocr.

[28] Hæc habet Synopſeos libr. VII. cap. XXXV. XLIIX. XLIX. & L.

[29] Dictæ ſynopſ. libr. IX. cap. XIX. & XX.

[30] *Ibidem* libr. VI. cap. XXI.

[31]

poſtquam faſciculum erucarum collegiſſet, coctam offerre voluiſſe. Sed ægrotus ſupervacuum, inquit, ejuſmodi coctio eſt, des, obſecro, crudam modo: ſolebam enim jam dudum hac delectari. Annuente Galeno ruſticum ab eſu dictæ herbæ protinus e morbo gravi recreatum fuiſſe. [31]

VI. Philagrius, quantum e variis ab Ætio excerptis locis addiſcere potui, videtur mihi non magnam operam cauſſarum abditarum, morbos efficientium, inveſtigationi impendiſſe; ſed potius tractaſſe, quæ ad curationem morborum ſpectant. Interea tamen non inficias ibo, conſtare e capite, in quo de affectibus lienis cognoſcendis egit, eundem placita Galeni fuiſſe amplexum. Statuit enim lienem, ut cætera corporis membra, ſecundum octo intemperierum genera, a Galeno primum excogitata, omnifariam affligi. [32] Idem judicium facio de Philumeno, quem etiam in numero ſectatorum Galeni, vel Archigenis, habeo: quod liquet, quia febrem ardentem progigni putat e flava bili putrefacta, ac jugiter incenſa. [33] Tonſillas deinde, quoniam in loco calido & humido ſint poſitæ, frequentiſſime ideo affici inflammatione. [34] Cætera, quorum in dictis fragmentis fit mentio, pertinent potiſſimum ad medicationem rite inſtituendam.

VII. Ægineta & Aetius inſtiterunt methodo Oribaſii, excerpſeruntque atque ad compendium redegerunt complurium ſcripta veterum. Quid? Ægineta in præfatione operis ſui ingenue fatetur, ſe compendium e veteribus confeciſſe, atque in hoc minime fœturas ſuas, paucis quibuſdam exceptis, propo-

[31] Vide *Orabiſii* expoſitionem in aphoriſm. XXXII. libr. II. Hippocr. Ego hanc hiſtoriam in operibus Galeni, quæ nobis ſuperſunt, invenire non potui.

[32] Hæc *Ætius* tetrab. III. ſerm. II. cap. VII.

[33] *Idem* tetrab. II. ſerm. I. cap. LXXVIII.

[34] *Idem* tetrab. II. ſerm. IV. cap. XLV. & tetrab. IV. ſerm. IV. cap. LXXXIII. ſtatuit Philumenus uteri inflammationem ob multas cauſſas contingere: videlicet vel ex plaga, vel menſium obſtructione, vel abortu, ulceratione, nimio coitu, fellæ durioris inſeſſu, longa ac intenta ambulatione: vel frigore, ac flatibus, eam oboriri.

posuisse. Quæ cum ita sint, nescio sane, si qua inde depromam, an ea ipsi, tanquam sua, vendicare ausim. Et præter hæc, quamvis lectori aliqua in ejus scriptis obveniunt, quæ videantur proprio marte elaborata: tamen, si ea cum placitis Galeni comparentur, clare perspicueque ex his conficitur, Æginetam in numero asseclarum Galeni, cujus doctrinam est amplexus, collocandum. Idem judicium judico de scriptis, deque doctrina AETII.

VIII. Alexander Trallianus quoque in dandis morborum caussis, ut ipse fatetur, [35] assumpsit plerumque placita Galeni; & quantum ad rationem medendi pertinet, complura mutuatus est ab Archigene, Apollonio, Aetio, Theodoro Moschione, &c. Dabo aliquot specimina, e quibus hypothesis, vel doctrina, quam habet de morborum caussis, innotescet, v. g. Cephalalgiam oriri posse, autumat, a calida intemperie, exempli gratia, jocinoris: calidius enim justo hoc viscus, ubi exstiterit, mandare vapores exhalationesve sursum ad caput, hujus dolorum auctores. Eandem, ait, rationem esse ventriculi, intemperie calida, præditi. Non modo calidam, sed & frigidam intemperiem, & biliosum, & lentum humorem, &c. posse capiti omnis generis dolores importare, existimat. [36] Phrenitidem nasci e flava bile, in cerebro aut ejus membrana, inflammationem excitante. [37] Paralysis caussam putat humorem crassum, viscidum frigidum: interdum etiam terrestrem & melancholicum: aliquando intemperiem calidam caussæ esse, ut sanguis reliquique humores nimis torrescant. [38] Melancholiam subinde provenire e copia sanguinis, cujus vapore spiritus animales perturbari: subinde e bilioso & acriori sanguine: quandoque vero a sanguine melancholico, plus satis

[35] Libr. XII. cap. I. in quo febres tractat.

[36] *Idem* libr. I. cap. V. Et cap. XI. exhibet notas Cephalææ, quam, putat, subinde oriri e cerebri inflammatione, aliquando fieri ex insidente spiritu flatuoso, interdum ex acri & bilioso humore, aliquando etiam e calida corporis intemperie.

[37] *Ibidem* cap. XIII.

[38] *Ibidem* cap. XVI.

[39]

ſatis aduſto, vapores abundanter capiti tranſmittente, animalemque in eo ſpiritum, permutante. [39] Aquam inter cutem ducere originem a jecore admodum refrigerato: quocirca id viſcus non amplius cibos in ſanguinem, ut alias aſſolet, ſed in aquam, aut in pituitam, aut in flatus, tranſmutare. Hiſce poſitis ratum habet Aſcitis cauſſam eſſe tenuem ſeroſumque humorem: tympanitidis, flatus: Anaſarcæ autem, humorem pituitoſum. [40] Calculos in renibus generari a tenacibus craſſiſque humoribus, ab immodico renum calore invicem compactis, atque toſtis; calculos veſicæ autem, quoniam e materia craſſiori conſtent, non depoſcere tantum calorem, quantum calculi renum materia requirit, ſed illam prompte ab inſito qualicunque calore in lapidem concreſcere.. [41] Profluvium ſeminis non provenire ſolum a copia ejus, facultatem retinendi, in vaſis ſeminalibus contentam, gravante: verum etiam ex acrimonia ac tenuitate ſeminis. [42] Febrem denique, opinatur, ſedem ſuam habere in corde. Materiam illius triplicis generis eſſe: ſubſiſtere enim eam vel in ſpiritibus, vel in humoribus, vel in ſolidis corporis partibus: ſi in illis ſubſtiterit, oriri diariam: ſi in iſtis, febres putridas: at vero ſi in his, hecticam. [43] Hæc & ſimilia ratiocinia, quomodocunque fuerint, in medio relinquam: hoc tamen de Tralliano poſſum aſſeverare, eum accurate & exquiſite ſigna, vel notas morborum ſecundum datam hypotheſin, tradidiſſe, atque curationem morborum ad eandem normam cauſſarum direxiſſe. Cæterum in morbis medicandis fidit multum amuletis. Et inter hæc cummaxime aſſerit exploratum ſibi eſſe de annulo ferreo octangulari, cui ſint inſcripta hæc Græca φεῦγε φεῦγα ἰοὺ χολῆ, η κορύδαλος ἐζήτει: in capite autem ejuſdem annuli figura inſtar literæ N cum ſenis parvulis circulis, quemadmodum heic inſerta figura exhibet [figura]: cujuſmo-

[39] *Ibidem* cap. XVII.
[40] Libr. IX. cap. I. & II.
[41] *Ibidem* cap. IV. & VII.
[42] *Ibidem* cap. IX.
[43] De his lege libr. XII. in quo copioſe doctrinam de febribus pertractat.

jusmodi confectum annulum, ait, multum valere contra dolores colicos. [44] Ita etiam contra podagram commendat versum ex Homero, laminæ aureæ insculptum. [45] Adversus calculum proficere putat tesserulam ex ære ignem nondum experto, factam, cui insculpendum esse leonem, & lunam dimidiatam & stellam, cujus tesseræ circulo nomen feræ conscribendum, postea hanc tesseram annulo aureo inclusam, in digito, qui minimum sequitur, gestandam [46] Nec minoris facit Altercum, Luna vel cum Aquario vel Piscibus versante, effossum, & certis verbis adjuratum. [47] Sed mitto ejuscemodi superstitiones.

IX. Nonius, qui librum Imperatori Constantino Porphyrogenito dicavit, statuit favum, ulcus multis foraminibus pervium, ex quibus melli similis humor excernitur, originem ducere e nitrosa salsaque pituita [48] Dolorem capitis ex ardore vel vini vel Solis, vel febris, vel e frigida vel calida intemperie, vel ab elevatis a ventriculo vaporibus vel ex immoderato

[44] Affectus Colici varias species memorat: aliam enim putat contrahi ex frigido humore, aliam e flatibus, aliam ex obstructione indurati stercoris, aliam denique ex humore calido & bilioso. Vide cap. I. libr. X.

[45] Est versus xcv. Iliad. B.

Τετρήχι δ' ἀγορὴ, ὑπὸ δὲ ἐστοναχίζετο γαῖα,

Hunc ita latine reddiderunt. *Turbata autem fuerat concio, subtus autem gemuit terra.* Trallianus libr. XI. auctor est, dictum versum aureæ laminæ inscribendum, quum Luna est in Libra: præstare autem multo, si illa in Leone inveniatur.

[46] Honestum enim esse morbum vincere, & omni machina ægris succurrere. Quid? quod Galenum, qui incantationes ne esse quidem putavit, longa vita usuque rerum multarum docuit, ut crederet ipsas plurimum ad arcendos morbos posse. Citat *Trallianus* libr. IX. cap. IV. ejus verba e libro, quæ de Medica Homeri tractatione reliquit, qualis liber autem injuria temporum periit. En verba. *Nonnulli putant incantationes anicularum fabellis esse persimiles, quemadmodum ego quoque diu existimavi: temporis autem processu ab iis, quæ evidenter apparent, persuasus sum vim in ipsis esse. Nam in percussis a scorpio adjumentum sum expertus: nihil autem minus etiam in ossibus gutturi infixis, quæ incantatione statim expuebantur: ac multa præclara singula habent incantationes, quum institutum consequuntur.*

[47] Hujus feci supra Differt. VII. pag. 93. mentionem.

[48] Cap. VII.

[50]

rato vini usu. [49] Phrenitidem ab abundante sanguine, vel bile flava vel atra. [50] Lethargum ex pituita humidiore cerebrum madefaciente. [51] Coma, a pituita frigida in cerebro contenta. [52] Coma vigil e contrariis humoribus, a bile utpote & pituita, quorum illum vigilias, hanc vero somnum inducere [53] Melancholiam ex humore melancholico, cerebrum occupante: aliquando etiam ex humore, qui sursum a ventriculo ad caput tanquam evaporatio ascendit, cujusmodi affectionem vocari hypochondriacam. [54] Vertiginem nasci ex frigido & glutinoso humore, cerebrum occupante; aut e vaporibus calidis & acribus ad caput delatis, spiritum animalem in cerebro vertentibus, & quasi in gyrum agentibus. [55] Epilepsiam ab obstructione cerebri, transitum spiritui animali inhibente, cujus caussam esse humorem pituitosum & melancholicum: nonnunquam morbum exoriri per consensum oris ventriculi, aut alterius partis ut manus vel pedis, cum aura quædam elevatur ad cerebrum. [56] Apoplexiam oriri, pituita frigida principes cerebri ventriculos opplente. [57] Phlegmone fieri sanguine ad membranam adnatam fluente. [58] Scabiem, ex humore salso & nitroso [59] Febres tum continuas tum continentes universe fieri, a materia intra vasa vel putrescente vel effervescente: [60] speciatim vero tertianam existere e flava bile, extra vasa putrescente: [61] quartanam, ab atra bile, & quotidianam ex pituita extra vasa putrescente. [62] Bulimum, nasci ex refrigeratione & *necrosi* ventriculi: appetitum caninum autem ex humore frigido & acido in ventriculo: [63] colicum affectum ex pituita frigida intestinis crassioribus impacta [64] Dia-

[49] Cap. XI. & seq.
[50] Cap. XXV.
[51] Cap. XXVII.
[52] Cap. XXIX.
[53] Cap. XXXI.
[54] Cap. XXXII.
[55] Cap. XXXV.
[56] Cap. XXXVI.
[57] Cap. XXXVII.
[58] Cap. XLVI.
[59] Cap. XLIX.
[60] Cap. CXXXVII.
[61] Cap. CXXXVIII.
[62] Cap. CXL. & CXLI.
[63] Cap. CLVII. & CLVIII.
[64] Cap. CLXX.

Diabeten fieri ex renum calore, eos enim ſemper potum e ventriculo trahere, quem, poſtquam ob imbecillitatem continere nequeant, celeriter tranſmittere. [65] Lapides in renibus generari a craſſo & pingui humore, in eorundem cavitatem illapſo, quem ab ignea caldore iſtuc loci aduri indurarique, donec lapis evadat. [66] Priapiſmum fieri ex flatulento ſpiritu, quem in tumorem attolli, & ab imbecillo calore ex humidis, lentis & craſſis ſuccis generari. [67]

X. Palladius etiam dogmata Galeni amplexus eſt. Scribit enim a quaternis humoribus, male conſtitutis, omnigenos morbos exoriri. Ex. gr. Bile flava in vaſis redundante, ac in univerſum corpus ſe diffundente, fieri icterum, opinatur. Ab eadem bile, putrefacta autem, vaſis inhærente, febrem ardentem: ſin vero eadem extra vaſa fuerit, intermittentem febrem oriri. Sinceram itidem bilem in aliqua corporis parte redundantem, putat, efficere herpetem: eroſionem vero huic affectui fore adjunctam, credit, ſi modo dicta bilis fuerit putrida. Pari modo de reliquis humoribus, tanquam cauſſis plurimorum morborum, diſſerit. [68]

XI. Actuarius, vir præclara eruditione, cenſet hominem ex duobus contrariis, anima videlicet & corpore, conſtare; quorum alterum cum altero maximam coiviſſe ſocietatem. [69] Animam autem eſſe ſpiritum atque ſubſtantiam ſimplicem, divinam, immortalemque, ac habere intelligentiam. i. e. facultatem conſultandi, dijudicandi, ratiocinandi, ſuadendi, diſuadendi: [70] eandemque parum, aut prorſus nihil commercii cum ſpiritibus noſtris habere. Animam itaque, in abſtracto conſideratam, nequaquam poſſe pati; verum ſi evenit, ut quarundam paſſionum noſtrarum particeps fiat, fieri id ob ſpiritum, qui nobis eſt, animalem, quo mens, tanquam vehiculo vel miniſtro quodam, utatur: imo admi-

[65] Cap. CLXXVIII.
[66] Cap. CLXXIII.
[67] Cap. CXCIV.
[68] Hæc in ejus conciſa ſynopſi de Febribus cap. V. & VI.
[69] Libr. I. cap. I. de ſpirit. animal.
[70] *Ibidem* cap. III.

[71]

adminiculo spiritus animalis eam ipsam sua secreta, suasque exerere actiones. [71] Quantum vero ad spiritus pertinet, putat, quatuor diversos nobis esse Primum ventriculo inesse, & frigidæ & humidæ quodammodo qualitatis esse, eundem in aliis visceribus postea attenuari, perfectionemque nancisci, dempto ipsi supervacuo semper humido. Etenim optimum ex alimentis in ventriculo elaboratum succum, quem ait spirituum nostrorum & principium esse & materiam, tendere ad jecur, ac inibi, nec non in venis, mutari in spiritum naturalem. Hoc spiritu, juxta ac instrumento, arbitratur, animam uti, quando concupiscit varia: hujus beneficio nutriri corpora nostra: hunc denique cunctarum functionum naturalium auctorem, juxta & actorem, esse. Porro sanguinem, transacta in gibbas jecori partes distributione, secundum venam, quam λαϐδοειδῆν appellant, diduci: partem itaque ejus loca petere inferiora, partem vero recta pertendere ad cor; ibi eampse per dextrum ejus ventriculum permeare in sinistrum; eque hoc deinceps per arterias in universum corpus propelli: vel sanguinem, in dextro cordis sinu per tenuia quædam foraminula eructantem, a sinistro illius ventriculo excipi. Sed utut sunt, tamen non vult percolatione per dicta foramina duntaxat sanguinem tenuiorem fieri; sed multo magis in considerationem venire, & continuam ejus commotionem, ipsiusque cordis calorem. Quæ cum ita fiant progigni interea spiritum quempiam, a Medicis vitalem appellatum. Hunc e corde, proinde ac e fonte, & instrumento vitalitati dicato, procedere, perque omnes corporis partes distribui. Hunc, si ratio ejus impetum reprimere nequeat, caussam esse, ut ira, seu aliæ animi perturbationes oboriantur. Vitalem autem spiritum tum denique in animalis principalisque spiritus ideam transire, si in finibus cerebri alteratus transformetur in tenuissimam pellucidamque substantiam. Ejusmodi spiritum deinde respectu meatuum nervorum, quorum alios aliis esse diluci-

[71] *Ibidem* cap. v.

lucidiores, obſcuriores, ſeu anguſtiores, &c. plurifariam affici, immutarique: & hinc inde variorum apprehendendi modorum cauſſam eſſe. Quid? quod ipſum ſpiritum animalem in unoquoque inſtrumento ſenſifero, autumat, peculiaris indolis eſſe. Eum enim in oculis luminoſa, in auribus aërea, in lingua, humida: in naribus vaporifera: in inſtrumentis, tactui dicatis terrea præditum indole. Tradita ſic cujuſcunque ſpiritus generatione & natura, credit inſuper quemlibet poſſe a vaporibus craſſis caliginoſiſque, a prava ciborum digeſtione ortis, quodammodo incraſſari, fierique turbidum; quare poſtmodum quemque evadere ineptum ad munia ſua obeunda. [72] Quod vero ipſum corpus attinet, putat Actuarius, cor hepar & cerebrum præcipuas ejus partes eſſe. In primis vero cordi, tanquam naturalis caloris & vitalis roboris theſauro, eſſe primatum referendum. Hepar deinde ſecundo loco ponendum. Id ipſum caloris cordi inſiti magis particeps, quam alias corporis partes: eundemque per venam cavam, quam omnium venarum principium judicat, advehi. Cerebrum denique ſenſum motumque ac actionem ἡγεμονικὴν corpori ſuppeditare. Cæterum has partes principes, cuncta in corpore obvenientia, ſive mala, ſive bona fuerint, inter ſe communicare atque conſortionis quadam lege pati: uniuſmodi enim in omnibus influxum pariter & conſpirationem eſſe. [73] Quantum vero ad præparationem humorum pertinet, exiſtimat, quatuor in diverſis fieri corporis locis concoctiones generales: primam in ventre; ſecundam in venis meſeraicis & in cava hepatis parte; tertiam in gibberoſa jocinoris parte, atque venis, indidem originem ducentibus; quartam vero in extremis corporis partibus: inque illis fieri partium, nutricatui deſtinatarum, appoſitionem, compagem, aſſimilationem. [74] Sed ſigillatim, perbreviter tamen, de ratione cujuſque concoctionis diſſeram. Cibum dentibus prius manſum, ait, aptum eſſe ad

[72] Libr. II. cap. XVII. & libr. I. cap. VI. VII. VIII. IX. XV. XVI. & XVII. e quibus verba ad compendinm contuli.

[73] De urin. differ. cap. III.

[74] *Ibidem*. cap. V.

[75]

ad digerendum. Hunc a ventriculo excipi, qui corrugatus alterat cibum interveniente calore genuino in ſuccum: cujus partem puriorem, chylum dictam, venas meſeraicas, originem ab hepate ducentes, e ventriculo ipſo, eque inteſtinis ſugere, imo veluti emulgere: quam poſtmodum ad cavam hepatis partem deferri, ubi eam in ſanguinem mutari. Quandoquidem vero cum omnigenis plurimum particulis refertum; hac de cauſſa veſicam bilis, in gibbera hepatis parte ſitam, omne, quicquid tenue atque acre in eo ſanguine fuerit, attrahere: ſiquid vero terreſtris melancholicique humoris ipſi ſanguini admixtum, id ipſum ſplenem, e regione jecinori adjacentem, trahere: ſeroſum denique in ſanguine ſupervacuum a renibus ſecerni, ſubque forma lotii deinde foras excerni. [75] Actiones autem cujuſcunque coctionis omnifariam depravari poſſe: interdum vitium inſtrumentis, digeſtioni dicatis, inhærere: ſubinde debilitatam concoquendi virtutem: quandoque intemperiem humorum, ut craſſitudinem, lentorem, &c.: nec non multitudinem, eorundemque pravam computreſcendo contractam qualitatem, in culpa eſſe. [76] De intemperiebus, & ternis facultatibus hominis principibus, ut & de vitali in corde, de animali in cerebro, deque naturali in jecinore, reſidentibus, convenit ei cum Galeno. [77] Quin etiam cauſſam febrium, & reliquos corporis affectus, more & modo Galeni declarat. [78] Quod vero ad naturam nervorum attinet, ſtatuit Actuarius, aliquos e cerebro, aliquos e medulla ſpinali, originem ducere, & alios ſenſibus, alios motui deſtinatos. Ineptos eos ad motum fieri, vel ab intemperie qualibet, vel mutilatione, vel diſſectione, vel ab infarto humore: convulſione autem, & tremoribus membra affici, nervis ob plenitudinem, ictum, ſiccitatemque, ſua in principia contractis: quin

[75] Vide de cauſſ. urinar. libr. II. cap. II. & de urin differ. cap. IV.

[76] Lib. II. cap. III. de cauſſ. urinar.

[77] De Method. Med. libr. I. cap. III. & V.

[78] Vide libr. II. cap. I. de Method. med.

quin & convelli, tremereque membra, propter facultatem alternis vicibus partim victam, partim vincentem. Etenim gravibus, ratione naturali deorsum tendentibus, facultatem attollentem reniti; atque ita, cum æquis fere viribus & oppugnantia & reluctantia inter se decertent, oboriri vitium, quem tremorem vocamus. Convulsionum tria genera esse, unum τέτανον vocari, ubi statuarum instar ægros, ob nervorum distensionem erectos, seu sedere, seu jacere: alterum, si ægrotantes circa regionem pectoris magis convelluntur, ἐμπροσθότονον: & tertium, si dorsum & scapulæ convulsione affliguntur ὀπισθόνον, nominari. [79] Sanguinis e venis missionem, ut etiam leviter Actuarii medendi rationem tangam, utilem judicat in plenitudine, ac calidorum humorum putredine; inque iis, quibus excretiones consuetæ sunt suppressæ. Venas porro non easdem semper esse incidendas, sed vitiorum ratione aliis alias esse præferendas: alias dum refellere: alias dum humores derivare, animus est. [80] Præter hæc subinde ex usu esse, ut arteria, quamquam arduum sit negotium, quia fluxus sanguinis potest ægerrime sisti, incidatur. Namque vehementissimos capitis, dentiumque dolores, & maximas lippitudines, & catarrhos cumprimis generari, quando sanguis tenuis, ac spiritibus refertus, cujusmodi præsertim in arteriis contineri, copiose ad caput deferatur; inde eum ipsum quasi ignescere, & spiritus ejus propter calorem adauctum quadantenus accendi; inde arteriis acutissime vibrandi, juxta & concutiendi, potentiam impertiri. Quæ cum ita eveniant, non posse, quin ante memorati affectus oboriantur. Quod sicubi sanguis corruptus putrisque commoretur, [81] eo loci admovendas hirudines putat: cucurbitulas vero cum scarificatione, si noxii humores in profundo lateant: sine sacrificatione autem eas esse utiles, ubi revellere, & spiritum crassiorem

[79] *Atque eorum omnium caussa*, scribit, *dorsi medullæ ictus*, *& refrigerationes*, *ac ejusmodi quidam humores confluentes*, *censentur*. libr. I. cap. XVI. de Method. medend.

[80] Libr. III. cap. I. de Method. med.

[81] Cujus affectus pertractavit libr. II. cap. III. de spirit. anim. nutrit.

[82]

ſiorem fluctuantem exhaurire, diſcutereque cupimus. [82] Cæterum, ut brevis ſim, in methodo medendi perſequitur Galeni ſectam; [83] cujus placita ſupra [84] recenſui. Sed ſatis de Græcis.

XII. Antequam de Arabum placitis ſcribere occipiam, lectorem obiter moneam, neceſſe eſt, pleroſque eorum & Judæorum, qui de Medicina ſcripſerunt, doctrinam Galeni fuiſſe maxime amplexos, eandemque poſteritati propagaſſe: non ſinceram tamen atque integram hanc conſervaſſe, ſed plurimis argutiis inanibuſque quæſtionibus eam ſubinde cumulaſſe adeo, ut nihil ſupra. Damus hæc non omnibus ita videri, ſed ea aliquos velut ſubtilitates admirari: verum tamen non ambigo aliquem inficiaturum, quod ii, qui dictos auctores ex Arabico ſermone in latinum verterunt, non modo complura perperam interpretati ſint, & quod bene Arabice, male reddiderint Latine: ſed etiam dubia & obſcura fecerint, quæ in lingua Arabica, vel Hebræa, forte ſatis clara ſeu plana ſunt. Verum quomodocunque ea ſint, ego enim litem, ob dictarum linguarum ignorantiam, dirimere nequeo, perſequar propoſitum. Abubeter Rhaſis, is enim mihi primum incidit in mentem, multum ac prolixe tradit omnis generis intemperierum ſigna. Deinde, quid rei portendat omnifaria corporis membratura non tantum univerſim, ſed & ſpeciatim, conſiderata. Ideoque curioſe indagat formam figuramve capitis, oculorum, naſi, imo plerarumque propemodum externarum corporis partium. Quibus perſpectis non judicat modo de dotibus animi, deque pravis hominis moribus: verum etiam de omnimoda corporis valetudine, tum præſente, tum futura. [85] Signa itidem tradit, quî cognoſcendum, quod aliquis quaternario humorum numero abundet. [86] Quando de morborum cauſis agit, ſequitur plurimum doctrinem

[82] *Ibidem* cap. II. III. & IV.

[83] Cujus gratia vide libr. VI. de Method. med.

[84] Vide ſupra pag. 266. & deinceps.

[85] De quibus vide ejus tractat. II.

[86] *Ibidem* cap. XX. & ſeq.

[87]

nam Galeni. Exempli cauſſa proponam Febrem diariam, cujus cauſſam ſuadet prius inveſtigandam, antequam aliquis ei medicinam faciat. Aliquando etenim ejuſmodi febrem oboriri ex abſceſſu calido, vel flatu craſſo, vel humore mordace, vel ſiccitate intenſa, vel intemperie calida, frigida, &c. ſimplici: ab intemperie, ut vocant, cum & ſine materia. [87]

XIII. Avicenna Medicinam vocat conſervationem ſanitatis atque curationem morborum, dividitque artem in Theoriam inque praxim: illam verſari circa ſex res naturales, circa morborum cauſſas, & circa ſymptomata; hanc vero circa chirurgiam, & diætam & pharmaceuticen. In rebus naturalibus annumerat clementa quaterna, cuique noſtrum ſatis nota: ex quorum compoſitione ac temperie corpora originem ducere. [88] Bina ex his, ut ignem & aërem, appellat levia, totidemque gravia eſſe elementa, ut aquam, ut terram. [89] Temperamentum eſſe qualitatem, ex actione & *paſſione* mutua contrariarum qualitatum elementorum, ortam. Et quia ſua cuique elemento qualitas, quam ſimplicem appellat, hinc etiam reſpectu exceſſus harum quatuor qualitatum ſimplicium, quaternas intemperies ſimplices: totidem vero compoſitas exoriri, duabus primis in corpore compoſito dominium habentibus, ſeu reliquas virtute antecellentibus. Præter hæc, cenſet, unamquamque dictarum octo intemperierum aut ſine, aut cum materia, conſiſtere: illiuſmodi eſſe, quum qualitate ſolum corpus afficiatur: hujuſmodi vero, cum humor vicinus, in quo una aut binæ qualitates reliquarum poſitæ ſunt, corporis ægritudinis fuerit auctor. [90] Exempla hujus generis affectuum ubique obveniunt, quamobrem horum narratione ſuperſedeo. Tertium genus ante dictarum ſex rerum naturalium occupare quatuor corporis humores. [91] Porro, quod ad corporis viſcera & membra attinet, arbitratur, hæc qua-

[87] Vide de Ephemera. cap. 11.
[88] Vide ejus cantic. prim. part. §. 1.2.3.4.5.6.&7.
[89] Plura habet lib. 1. Fen. 1. doct. 11.
[90] *Ibidem* Doctr. 111. cap. 1. & cantic. p. 1. §. 18.19.20.21.22.&23.
[91] P. 1. cantic. §. 56. & ſeq.

[92]

quatuor, cerebrum nempe, cor, jecur, & testiculos, esse primaria; quinimo ipsis primatum debere. Nam cerebrum tutari cor a calore, ut ne inflammetur. Cor vitalitatem toti corpori largiri. Hepatis munia esse, ut cibi ad nutriendum reddantur idonei: & absque testibus esset corpus, nullam generationem seu propagationem sobolis futuram. Recensita membra constituunt quartam rerum naturalium classem: [92] quintam vero spiritus, quos triplicis generis corpori inesse, naturalem utpote, vitalem atque animalem; horum autem quemlibet ex vapore sanguinis generari. Acceptam imaginationem, memoriam & intelligentiam, debere corpus spiritus animalis incolumitati referre. [93] Tandem ad sextam classem redigit septem facultates naturales, ut facultatem (1) generandi seu genituram immutandi, (2) fœtum formandi, (3) attrahendi, (4) digerendi, (5) retinendi, (6) expellendi, & (7) assimilandi, quicquid corpori pro nutricatu destinatum. Dictis addit duas potentias vitales, quarum alteram auctorem esse dilatationis & constrictionis cordis & arteriarum: alteram autem variorum affectuum, ut amoris, ut odii, lætitiæ, tristitiæ; &c. Adhæc posuit Avicenna novem facultates animales, ut quinas, secundum numerum sensuum externorum, quibus mens percipit: deinde facultatem lacertas artusve corporis movendi: & facultatem imaginandi, & memorandi, & ratiocinandi. [94] Hisce sex rerum naturalium generibus contraria posuit sena rerum non naturalium genera, quæ etiam hoc ævo in Medicinam theoreticam recepta sunt. [95] Cæterum ad digestionem ciborum, rite perficiendam, multum facere, autumat, ut homines cibum prius dentibus bene mandant, eundemque saliva subigant. Quo peracto eum non propter stomachi calorem duntaxat, verum etiam ob calorem & jocinoris & splenis in chy-

[92] *Ibidem*. §. 70. usque. §. 77.
[93] *Ibidem*. §. 81. 82. 83. & 84.
[94] Ibidem de §. 86. usque 97. vide etiam lib 1. Fen. 1. doct. VI. cap. 1. & seq.
[95] De his disserit a §. 100. usque ad finem tractatus primi.

chylum, digerendo quasi, converti. Subtiliorem ejus partem ab intestinis attrahi, inque venas meseraicas impelli: postmodum ad venam, portam hepatis dictam, pervenire; ubi eundem per totum hujus visceris *parenchyma* distribui, inibique mutari in sanguinem, in bilem tum flavam tum nigram, & pituitam. Nimirum suum quisque humor ibi rudimentum capit: perfectior autem fit in aliis visceribus, ubi, pariter atque in promtuario, ad usum œconomiæ animalis reservatur. Quemadmodum Chylum ob peculiarem hepatis virtutem in sanguinem, ita etiam sanguinem rursus in mammis in lac, converti. [96] Cibum vero nominat, quicquid habet potestatem corpus animale seu nutriendi seu augendi: medicamentum autem, quod alterandi seu vincendi. [97] Caussam vocat, quod primo est, & ex quo provenit aliquis affectus corporis humani v. g putredo: morbum esse affectum non naturalem corporis v. g. febrem: symptoma autem, quod antedictum affectum sequitur, ut sitis, dolor capitis, &c. [98] Caussarum denique alias esse primitivas, alias conjunctas, alias efficientes. Hæc caussarum genera etiam atque etiam Avicenna in complures partitur species, quas si singulatim enumerare vellem, Hercule! non unius paginæ scribendæ mihi esset negotium. Mitto itaque has: quidni mittam? Enimvero ejusmodi partitiones subtiles perfacile in unum confunduntur; nec non perturbationem non modo memoriæ, sed etiam menti, important. [99] In explicanda morborum caussa amplectitur potissimum placita Galeni. Gratia exempli in medium afferam Febrem, quam finivit, esse calorem extraneum in corde accensum, quem ab eodem corde, adminiculo spiritus & sanguinis, per

[96] Vide libr. I. Fen. I. doctrin. IV. cap. II.

[97] Cantic. part. I. §. 122.

[98] Libr. I. Fen. II. doctrin. I. cap. I.

[99] Aliquarum caussarum ad mentem Avicennæ mentionem feci supra in Differt. II. p. 39. Plura, qui cupit, is adeat libr. I. Fen. II. doctrinam. II. in qua fuse XIX. capitibus omnis generis caussas tractat. Dictarum compendium inveniet Cantic. part. II. a §. 175. usque ad §. 217.

per arterias & venas in universum corpus distributi. Speciatim vero cholerae putredinem esse caussam febris tertianae: sanguinis, continuae: melancholiae, quartanae: pituitae tandem quotidianae. [1]

XIV. Abhomeron Avenzoar scribit, Medicos solere unumquemque calorem praeter naturam e corpore exeuntem vocare febrem: & si aeger fuerit intemperiei biliosae tantum, febrem tum fore de genere cholerae, quam, ait, vel in venis, vel extra venas, putrescere. Si in illis computruerit, oriri tertianam continuam, sine rigore, sine typo aliquo procedentem; verum si extra has, provenire inde tertianam simplicem cum rigore invadentem, & sudore declinantem. Praeter haec a cholera vitello simile, a bile prasina, a bile aerugini simile, peculiares, existimat, provenire febres. Adhaec phlegma putrefactum, & sanguinem & humorem melancholicum, posse non modo singulatim, verum etiam plurifariam invicem conjunctos, omnis generis febres producere. Namque tertianam, quam vocant non puram, fieri e cholera phlegmate mixta: e sanguine atrae bili mixta aliam; & ex aliorum humorum mixtura iterum atque iterum alius generis febrem. Non modo dictum numerum humorum quaternarium, sed etiam pravam spirituum constitutionem caussam esse, ut variae febrium species oboriantur. Ita diariam febrem opinatur illorum vitio exoriri. [2]

XV. His, quae utpote ad doctrinam de febribus spectant, non

[1] Vide lib. IV. Fen. I. Tractat. II. cap. I. Ut quadantenus exponatur, quam verbosus & copiosus Avicenna sit in dandis morborum caussis, verbi gratia proferam in medium febrem ephemeram; quam, sentit, exoriri posse, vel a motione spiritus ad interiora, vel a nimia tristitia, vel a multitudine cogitationum, vel ex ira, vel ex vigiliis, vel e somno quieteque nimia, vel e gaudio, timore, labore, dolore, syncope, fame, siti, obstructione, ingluvie, apostemate, siccitate & asperitate, soliditate ac condensatione cutis a frigore vel aquis adstringentibus, vel a vino, vel cibis calidis. De his, quomodo nempe unaquaeque possit febrem diariam corpori importare, copiose ac prolixe dicit libr. IV. Fen. I. Tractat. I.

[2] Vide ejus librum de febrib. cap. I. II. V. VI. VII. & XIII., e quibus memoratas rationes contraxi.

dissimilia sunt, quæ habet Haly Abbas. v. g. Quartanam, ait, ex humore melancholico, crasso siccoque, maturari nescio, oriri: ideoque etiam talem ægre solvi. Medicationem autem febrium putridarum in hoc consistere, ut calor extinguatur, ut humor putris evacuetur. [3] Cæterum commendat medicis Astronomiam, quam iis utilissimam putat. Assertum conatur facere planum auctoritate Hippocratis, cujus librum de variis Lunæ, in signis duodenis, schematibus profert, atque docet, quid boni, quid mali, ipsius cum his congressus portendat? Sed librum hunc puto suppostitium, & haudquaquam tanto auctore dignum. Ejusdem conditionis est liber prædictionum, quem, dicit, in capsula eburnea inventum: commemorat enim talis auctor varias gentes, tempore Hippocratis incognitas.

XVI. Rabbi Moyses etiam, ut cæteri, Galeni sectam atque institutionem persequutus est. Quid? aphorismos, qui etiamnunc supersunt, e Galeno, demptis paucissimis de suo additis, excerpsit. Damascenus collegit præsagia futurorum eventuum morborum, partim ex Hippocrate, partim ex aliis auctoribus.

XVII. Si quisquam unus veterum Medicorum unquam curiosus fuit in dimensione virium medicamentorum, tum mehercule in his Alchindum nemo, me judice, arbitror, excellet. Equidem Galenus agnovit quatuor facultatum gradus, sed obiter hujusmodi doctrinam tractavit; verum Alchindus eam ad regulas Matheseos redegit. Et, ut cujusdammodi cogitatum hujus abstrusæ scientiæ habeat B. L. indicabo, temperatum ab eo appellari medicamentum, in cujus compositione vel mixtione quatuor qualitates primæ sunt ad æquilibritatem redactæ. Id Alchindus opinatur quinquemodis de æqualitate sua decedere posse. Primum esse, si excessus alicujus qualitatis primæ se habeat, ut duo ad quatuor, vel 4. ad

[3] Ita lib. de febrib. cap. XII. XIII. & XXII. Conferenti Haly Abbatis cum Constantini Africani scriptis nullo negotio innotescet easdem res in utriusque scriptis exstare, & alterum ex altero descripsisse.

[4]

ad 8. v. g. si quando calidæ duplo respectu frigidæ qualitatis in re quadam est: secundum, si caloris triplum, & ejus rationem esse ut 4. ad sex. vel 6. ad 9: tertiam, si quatuor calidi portiones adfuerint; rationem esse ut 5. ad 3. vel 9. ad 7.: quartum, si duplo adhuc pars una additur, rationem esse ut 2. ad 5. vel 11. ad 23. quintum tandem, si duplum iterum binis partibus augeatur, & rationem hujus esse ut 3. ad 8. seu 18. ad 38. Quantum vero ad decantatos quaternos facultatum quarumlibet gradus attinet, putat Alchindus rem quamlibet calidam primo gradu esse præsentibus duabus caloris, & frigoris una parte: reliquis interea qualitatibus in æqualitate positis. Rem esse secundi ordinis, quando quatuor caloris, & una frigoris adest pars: tertii ordinis, ubi octo caloris & una frigoris: quarti denique, quando sedecim caloris, & unica frigoris portio, adfuerit. Eandem, ait, rationem esse frigido calorem: aut sicco humidum, dicta proportione, excedente: nominationem namque unumquodque sortiri ratione qualitatis inter cæteras dominantis. Hisce positis tradit quot modis medicamenta componenda sint. Ultro quidem profitetur, innumerabiliter id fieri posse: attamen arbitratur omnes propemodum ad sex genera redigi posse. In primum refert, si calidum cum calido: in secundum, si frigidum cum frigido: in tertium, si calidum cum frigido: in quartum, si temperatum cum temperato: in quintum, si temperatum cum calido: in sextum denique, si temperatum cum frigido, misceatur. Sed, ut ingenue fatear, non modo qualiscunque facultatum dimensio, verum etiam doctrina de compositione medicamentorum perincerta speciosaque est: et vix; quod probabile, quod verum sit, habet quicquam. Perpendat aliquis formulam, quæ mihi nunc in mentem venit, ad ejus hypothesis præcepta compositam: & nullus dubito, quin mihi sit astipulaturus, nihil exploratæ rationis in ejusmodi doctrina unquam iri repertum. En exemplum. Cardamomi drachmam unam, asserit, habere partem unam caloris, partem mediam frigoris, partem unam siccitatis, & di-

midiam humoris: ſacchari drachmis duabus eſſe & caloris, & frigoris ſingulorum partes duas; ſiccitatis autem & humoris ſingulorum partem unam: myrabolanorum Indicorum drachmæ uni, & caloris & humoris eſſe ſingulorum partem dimidiam; frigoris vero juxta & ſiccitatis ſingulorum partem unam: emblicorum drachmis duabus eſſe caloris & humoris ſingulorum partem unam; aſt frigoris & ſiccitatis ſingulorum partes duas. Siquis jam ſubduxerit calculum, tunc innoteſcet quatuor & dimidiam partem caloris in hac mixtura inveniri, & totidem frigoris: ſiccitatis vero partes ſex, & humidi partes tres. Quandoquidem vero tantidem caloris, quanti frigoris, ideoque exiſtimat Alchindus, mixtionem hujuſmodi ratione dictarum duarum qualitatum temperatam: & quoniam duplum. i. e. ſex ſiccitatis, & ſimplum. i. e. tres partes humidi, hinc inde hanc medicamenti formulam eſſe ſiccam in primo gradu. At enimvero, ſi quis negaverit tot gradus, quot Alchindus poſuit, ſeu calidi, ſeu frigidi, &c. rebus memoratis ineſſe, (perſuaſum enim habeo vix quemquam ejuſmodi hypotheſin ullis rationibus certam indubitatamque effecturum) nonne ſua ſponte omnis inde deducta evaneſcet argumentatio? [4]

XVIII. Abhenguefit, ſcriptor Arabs, commentarium de virtutibus medicamentorum confecit, doctrinamque Galeni tamen de iiſdem facultatibus quadantenus amplificavit, atque plurimis exauxit diviſionibus. Dabo qualecunque libelli compendium. Quandoquidem finis Medicinæ ſit ſanitas, officium itaque Medici eſſe, ait, addiſcere ac inveſtigare, ut ad dictum finem perveniat. Bifariam autem, exiſtimat, medicum ad illum pervenire poſſe: agnoſcendo ſcilicet corporis cujuſlibet temperamentum; poſt hoc autem potentias ciborum & remediorum. Verum horum facultates & operationes indagandi, ſtatuit, octo eſſe rationes. Primo, vult, rem conſide-

[4] Hæc ex *Alchindi* lib. de medicinar. compoſitar. gradib. inveſtigand. cap. III. VII. IX. & XI. compendifeci.

[5]

derandam ſingulatim, quas actiones utpote naturaliter, & quas ex accedenti, ſuſcipiat. Secundo morbum, cui medendum, an ſimplex an compoſitus? Tertio contrariis morbo ſanandum. Quarto indagandum, ut potentia medicamenti ſit æqualis potentiæ corporis ægritudinis. Quinto, an debito tempore medicamentum operetur? an diu poſtea? ſi hoc modo eveniat, ex accidenti: ſi illo, effectum tunc ipſi proprium, eſſe. Sexto, an in unoquoque individuo, ac eodem tempore virtutem ſuam efficiat; an contra? utrumlibet ob modo memoratam rationem accidere. Septimo diſtinguendum, an medicamen eodem pacto agat in homine, ac in bruto quodam: ſic Altercum turdis, & elleborum coturnicibus, cibum eſſe; haud quaquam verò homini. Octavo denique differentiam eſſe faciendam in medicamento atque cibo. Medicamentum namque mutare alterareve corpus ratione qualitatum primarum aut ſecundarum: atque cibum, quoniam de ſubſtantia ſua aliquid corpori additur, augmentum, ſeu nutrimentum, corpori ſuppeditare. Cæterum fuſe agit de octonis ſaporibus ſimplicibus, ut de *pontico*, amaro, acido, acuto, auſtero, ſalino, pingui & dulci, quomodo e primis qualitatibus originem ducant, & quæ ſint unius cujuſque ſaporis vires ordinariæ. Verbi gratia *Ponticum* cenſet eſſe terreſtrem, eum aggregare & conſtringere corporis poros; acutum eſſe igneum, & ſubtile reddere & mundare & vehementer calefacere: acidum eſſe frigidum & humidum, hunc bilem refrenare, & ſanguinem ventremque ſtringere. Reliquos quos brevitatis cauſſa prætermitto, eadem ratione explicat. [5] Quod autem ad ipſa medicamenta attinet, ſtatuit, eorum quatuor eſſe genera. In primo collocat, quæ non mutant corpus, quatenus integra permaneant: corpus tamen ab iiſdem immutari, quatenus vitalitatem, ſeu animam exuat, fierique id a venenis, ut a morſu viperarum, propter intenſum calo-

[5] Conferantur cum his, quæ ſupra Diſſert. VI. pag. 88. de medicamentorum facultatibus ſcripſi.

lorem: vel ab opio, propter intensum frigus, aliquod corpus vivens perimente. In secundo ponit, quæ corpus immutant, & corrumpunt; hujus eneris esse hyoscyamum attenuando subtiliandove nimis, & cantharides putrefaciendo, corpus corrumpentes. In tertio refert, quæ corpus mutant, nimium eidemque calorem important, ut Euphorbium, ut pyrethrum, ut piper, &c. In quarto tandem genere habet, quæ in corpus quidem apta sunt alterationem inducere: vinci tamen ea a corporis robore, sic cepas, allium, sinapi, &c. calefacere: sic lactucam, hordeum &c. refrigerare corpus; verum non in tantum, ut periculum ingens ex eorum usu metuendum sit. Quæ in binis prioribus, quia ipso corpore valentiora sunt & id ipsum destruunt, hæc pharmaca corrumpentia, vel venena potius: reliqua autem, quæ in posterioribus generibus habentur, quia hæc in corpus, & id vicissim in illa agit, stricte vocanda esse medicamenta, putat. [6]

XIX. Alsharavius unus eminet inter omnes Arabes in tradenda signorum scientia. Uberius ac fusius eam pertractavit, quam ut hanc possem compendifacere: verum tamen labris primoribus nonnulla attingam. Signorum genera tria tradit. Primi generis signa incolumitatem: secundi infirmitatem: & tertii conditionem corporis mediam, ostendere. Bipertitur denuo quodlibet genus, subque prima classi materiæ, subque altera accidentium signa, complectitur. Per materiam significat quatuor elementa, ut humidam, calidum &c. temperamentum corporis efficientia. Accidentium signa in tres species dispescit. Ex his enim alia tactu: alia functionibus perfectis & imminutis, percipi, ut sensuum motusque abolitionem, concoctionem ventriculi vitiatam &c.. Exhibet præterea tres species majorum signorum. Ex his alia significare præterita, quæ recordativa vocat. v. g. aspectu corporis madidi

[6] Vide cap. I. III. V. & VI. de simplicium medicinar. virtutib. in gener. & in specie.

madidi conjectura auguramur sudorem præcessisse: alia indicare præsentia, & dici demonstrativa, ut pulsum magnum & frequentem ostendere vigorem & excessum caloris. Alia prodere futura, ac vocari *præsignificativa* v. g. ex viso saltu vel tremore inferioris labii præsagimus vomitum instare. In signis & accidentibus, ait, non rei, sed verbi tantum esse controversiam. Nam in ægroto, quæ accidentia sunt, eadem a medicis signa vocari. Ex signis alia esse, quæ nobis extra corpus apparent, ut mutationem coloris cutis, ejusdemque mollitiem, duritiem, calorem, frigus & partium numerum. Constitutionem autem corporis interioris manifestari per signa e functionibus læsis, ex excretis, e loco doloris, ex alteratis a morbo membris, e communicatione, ut dentes, facies, cerebrum &c. quæ dolores suos cum aliis partibus nonnunquam participant, ex juvantibus & lædentibus, desumenda; Præter hæc recenset decem signa, quæ medicum docent rationem curandi ægrotum. Hæcque autem petenda esse, statuit, e cognitione morbi generis; e caussa ipsius; e potentia infirmi; e temperamento, quo, dum sanus esset, præditus erat: e consuetudine: ex aëre & tempestatibus anni: e regione & loco habitationis: ex aëre, quomodo is tempore morbi se habeat: tandem ex ætate. His, tanquam generalibus positis, subjunxit singularia signa, ut temperamentorum, partium præcipuarum corporis, ejusdemque facultatum &c. quæ omnia accurate sane & cogitate scripsit. Eadem conditio est Practicæ ejus, in qua describenda miram accurationem adhibuit; inprimis, vero ut ab initio monui, in tradendis morborum signis, tam præsentem, quam futuram, ægri conditionem, ostendentibus & prædicentibus, [7]

XX. Johannes Mesues, quem nonnulli pharmacopæorum Euangelistam appellant, medicamento, censet, vim purgandi esse non ratione temperamenti, non quatenus contrarium agit in contrarium, non quatenus simile trahit simile; sed quia id coe-

[7] Vide Theoricæ tract. VI cap. III.

cœlitus talem sortitum est facultatem, posteri dixerunt ob qualitatem occultam, vel ratione totius substantiæ. Astipulatur quidem Platoni, sentienti singulis rebus Naturam singulas indidisse proprietates, quarum ratione singulares quoque facultates habeant, easque ratione formæ & motionis insitæ; siquidem nullius rei actio propria esse potest ulla, nisi quam forma ipsa excitet seu dirigat; verum hæc demonstrare non esse Medici, sed Philosophi, altiora contemplantis, Neque tamen inficiatur Medicamentum humores purgare, sed Naturam, vult, actionem ejus inchoare, limitare, dirigere. Humorum quippe evacuatio Naturæ est opus, ast Medicamentum ipsius Naturæ artificis instrumentum. Verum enim vero, utut hæc prolata sint, adminiculo tamen qualitatum tum primarum, tum secundarum, explicat medicamentorum facultates, pariter atque prædecessores, disciplinæ Galeni professores, solebant. Porro, quod ad medicamentum generatim pertinet, statuit, quanto id temperamento hominis medio propinquius, tanto id salubrius: contra, quanto id remotius, tanto malignius, habendum esse. Et ubi id qualitatibus a medio hominis temperamento plane recedat, tum venenum potius, quam medicamentum, dicendum Suaveolens medicamentum, autumat, fœtido salubrius. Fragrantiam enim, partes principes facultatum roborare, spiritus instaurare, & facultates animamque exhilarare; contrarium autem in fœtore observari. Qua de caussa vero sua cuique plantæ sit virtus, putat esse rationem, quod singulæ e terra alimentum sibi conveniens atrahant: ita vitem, ait, dulce: Lupinum, nitrosum: cucumerem agrestem, amarum, ex partibus terræ adustis natum, alimentum attrahere. Quid? plantas, existimat, vitiari, ac viribus diminui, nec non subinde internecinas seu venenificas fieri, si quando debito in loco vel humo haud provenerint: aut si in vicinia aliarum sibi dissentium plantarum sitæ: quin etiam Solis aliorumque siderum positus, atque contagiones, multum pollere ad peregrinas cuipiam plantæ conciliandas vires. Licet ab initio

Mesues

Mesues negaverit purgantia humorem evacuandum attrahere: verum tamen, an hujus canonis immemor, in sequentibus posuit purgans quoddam vi attrahendi insita, ac quasi delectu quodam ex venis, & corporis meatibus, sensum fugientibus, proinde ac magnes ferrum, aut succinum festucam, cognatum sibi quemque humorem ad se in ventriculum & intestina rapere. Purgationis tamen modum, qui per alvum fit, naturam potius, quam eum, qui per os, moliri. Materiam enim ob insitam gravitatem nullo negotio ad inferiora ruere. Adhæc plures venarum meatus, excrementis expellendis dicatos, ad intestina, quam ad ventriculum, ferri. Proinde Naturam non ventriculum, sed intestina, excrementorum evacuationi destinasse: illius namque munia esse attrahere, horum vero expellere. [8] At enimvero, habeat se actio purgationis, quomodocunque velit, non inficiaturum, putat, quemquam, evenire non raro, ut purgationi immodicæ succedant febres, aliique affectus. Quapropter autem ejuscemodi oboriantur, plurifarias reddit Mesues caussas. Nempe purgans quoddam, quia præter modum calidum ac acre est, in corpore subinde intemperiem calidam & siccam relinquere: vel quia materiam quidem commovit, sed non expulit, ideoque eam computrescere, ac febrem excitare: vel quia purgationi immodicæ supervenerunt vehementes, aut animi, aut corporis, motiones: vel quoniam frigoris interventu pori corporis fuerunt coangustati, atque adeo transpiratio insensibilis impedita: vel quia calor Solis humores a medicamento commotos insuper incendit: vel eapropter, quod ea, quæ materiam coquere & expulsioni aptam reddere debebant, non fuerunt prius sumpta; quocirca medicamentum, dum crudam trahit materiam, interdum eam dissolvat quidem, verum haud evacuet, sed conculcet potius, & auctor sit, ut facile putredinem subeant humores. Dolorem capitis, opinatur, purgationem efficere, vaporibus a medicamento, præsertim violenter, aut imperfecte,

[8] Vide Intentionis. 1. cap. 1. & 11.

ᵭe, vacuante, in caput allatis: ut & originem ducere posse ex caussa aliqua externa, ut capitis calore, frigore & similibus. Vertiginem vero, quod aliquando vapores a medicamento moti & sublati caput petant, ibique motum rebus agitatis proprium excient, qualis est aquæ in gyrum commotæ, vel vorticis in modum circumactæ. Pari modo & vapores, in cerebri ventriculis & arteriis circumactos, una secum spiritus circumagere: maxime vero, quo loco nervi, sensuum opifices, exoriantur. [9]

XXI. Plerique medii ævi scriptores eandem cantilenam canunt. Siquis id negotium sibi dederit, & obiter modo inspexerit Mesuæ filium, [10] Averrhoem, [11] Elluchasem, [12] Isaa-

[9] Ita in Intention. IV. cap. I. II. & III.

[10] Verbi caussa afferam, quæ habet summ. III. cap. I. de dolore capitis, quem *Sodam* appellat. Ita interpres Arabicum Latine reddit. *Intentio in curatione hujus ægritudinis, si sit complexionalis, & non habens materiam, est alterare & sedare tantum. Et si est cum materia, circa alterum duorum occupabimur, vel utrumque & sunt aut abscissio caussæ, aut sedatio doloris, aut utrumque.* c. II. memorat *Sodam* calidam, vel a sanguine, vel a bile, originem ducentem. cap. III. scribit. *Loquemur deinceps de soda frigida, sive sit sine materia, sive cum materia phlegmatica, vel melancholica, sive permista, sive ventosa.* De reliquis corporis affectibus deinceps pari modo disserit.

[11] Is in libro de febrib. sæpenumero mentionem facit temperiei frigidæ, calidæ, &c. cap. I. scribit. *Incipiemus a mala complexione universaliter totum corpus ambiente, quæ febris nuncupatur.* cap. IV. de diuturnitate accessionum hæc habet. *Paroxysmus longus est propter ipsius humoris tarditatem, & paroxysmi ipsius plus continuantur, quam Choleræ paroxysmi, quia iste humor putrefactioni est magis appropriatus.* cap. VII. ita de caussis febrium ratiocinatur. *Et scias, quod compositio febris est a caussa locali, aut a caussa materiali. Item caussæ materiales tres habent modos. Unus est, quando duo miscentur humores, & tunc materia febris fit inter illos duos humores simplices, qui singulas possunt facere febres. Item alius modus est, ut una fiat putrida, & alia hectica. Tertius modus est, ut unus modus faciens febrem sit cum apostematibus, & alius sine. Et aliquando componuntur duæ febres, & miscentur earum paroxysmi absque eo, quod materiæ misceantur: & hoc propter caussas locales accidit, sicut possibile est, ut una esset intra venas, & alia esset extra, & in hoc genere locatur febris, quæ hemitritæus nuncupatur. Et aliquando humores febrem facientes erunt vicini, sed non mixti. Et possibile est etiam, ut omnes istæ species ad invicem componantur, &c.* Cujusmodicunque hæc fuerint, non dubitat tamen Averrhois cap. X. sequentia, de Rationis in Me-

[12] Isaacum Israelitam, hujus filium adoptivum, [13] Serapionem, &c. [14] Inveniet utique eos decreta Galeni propagasse, & omnimodam corporis valetudinem quaternario elemen-

Medicinæ instabilitate, scribere. *Necessaria est in hac arte præter universalium rerum cognitionem experientia, propter quam particularia principia habeantur, in eo, quod in unoquoque individuo fieri debet. Et scias, quod ipsa principia scribi non possunt omnia, quia sunt infinita. Et ista pars scientiæ medicinalis nobis vetat perfectionem habere in hac arte, eo, quod magis appropriata est Experientiæ, quam Rationi.*

[12] Is scripsit librum, quem nomine *Tacuini Sanitatis* nuncupat. In hoc agit de sex rebus non naturalibus, quatenus suas quæque vires in corpore Humano edant. Galenicorum ratiocinativo dicendi generi operam dedit potissimum; Mentem enim suam quaternis qualitatibus principibus declarat.

[13] Ille, cap. I. finivit febrem, quod ea sit *calor, innaturalis, a corde exiens, & arteriis ad omnia membra corporis, ejusque nocens actioni.* cap. III. XXXI. & XXXIII. statuit caussam febrium esse, quatuor humorum putrorem, vel aliam eorum quoquo modo conceptam vitiositatem. Verum cap. XXVI. improbat eorum sententiam, qui dicunt, *quod fumus de ebullitione sanguinis, qui adscendit ad caput, sit calidus & humidus; quia fumus ad caput adscendens, si fuerit humidus, eliquabitur in pectoris concavitatem, descendens & de pectore in diaphragma, & ibi apostema generabit, quod vera pleurisis nuncupatur: pars vero fumi, quæ in capite remansit dissoluta, per poros cum sudore, & fumo egreditur; unde dicimus, quod fumus, qui fit ex ebullitione sanguinis, est calidissimus & siccissimus de genere Choleræ rubræ, unde non potest eliquari inferius ad diaphragma, sed in cerebri pelliculis invi scatur, & generat ibi apostema, quod Phrenesis dicitur.* Filius ejus, facta cap. I. facultatum naturalium, & cap. XXIV. putredinis caussæ, more sectatorum Galeni, mentione, cap. XXIX. accessiones febrium, intervallis redeuntes, oboriri, existimat, ratione materiæ omnifariam seu motæ seu in quiete positæ. Verbi gratia: *si materia*, scribit, *fuerit cholerica, tertianam veram generat, 12. horas tenens, & 36. quiescens: si sit phlegmatica, amphimeriam facit, 18. se horis movens; & 6. quiescens: quod si melancholia, quartanam generat, quæ 24. horis movetur, & 48. quiescit. Caussa diversatis harum gravitas & levitas esse materiæ ad putredinem convenientis.* Parilia fere habet. cap. XLI.

[14] Is etiam, ut cæteri, cap. XII. statuit, febrem diariam oriri e sanguine, sine putrore tamen, calefacto: cap. XIII. Tertianam a putredine bilis: cap. XIV. quotidianam a phlegmate putrefacto & a calore immodico: & cap. XV. Quartanam ex adustione aut sanguinis, aut bilis, &c. Imo in toto libro, quem de Praxi Medicinæ scripsit eodem dicendi & ratiocinandi genere usus est, quo cæteri Arabes vel Judæi. Librum autem de medicamentis simplicibus collegit e Dioscoride, Galeno, Rhase, Aben Mesue, Abhenguefit, Isaac Aben Amram, & quamplurimis aliis, quibus fere nihil de suo addidit.

mentorum numero, & ex his ortarum temperierum octonario: item quaternario humorum, aut alii atque alii spirituum constitutioni, aut putredini seu exuperantiæ alicujus humoris, &c. retulisse. Sed Satis de Arabum Hebræorumque Medicina.

XXII. Post Galeni e vita excessum inter Latinos de Medicina scriptores nobilis est Q Serenus, cujus versus, quibus tradit variorum medicationem morborum, adhuc nobis supersunt, verum is non est curiosus in caussis morborum abditis indagandis: proinde asseverare non possum, cuinam Medicinæ sectæ fuerit addictus. Eadem ratio est Nicandri, quem, quamvis longe ante Galenum vitam degerit, ideo heic commerero, quia de Theriaca & alexipharmacis Græca metra composuit. Reliqua est etiam Epistola Vindiciani, in qua conqueritur de ignorantia medicorum, sui temporis æqualium. Narrat præterea Imperatori Valentiniano de curationibus quorundam ægrorum a se bene peractis. [15] Discipulus ejus Octavius Horatianus, qui idem est, qui alias Theodorus Priscianus vocatur[16] quamquam leviter ratiocinia medicorum tangat, medius mihi habetur. Namque Hippocratis subinde defendit partes; aliquando Asclepiadis placita, interdum etiam Methodicorum, amplexus est; quandoque videtur Galeni sectam sequi. [17] Marcellinus, pari modo ut Scribonius Largus & Ni-

[15] Hæc Epistola Libro Marcelli de medicam. est præfixa.

[16] Ut apparebit ei utriusque scripta inter se conferenti.

[17] Exempli gratia adducam quædam loca, ut e Præfat. libr. I. *Inest nobis*, scribit, *calor ignit''s, qui cum se in altioribus præcordiorum locis repentina aliqua necessitate commoverit, & velut advectus tempestate, loca aliqua naturaliter quieta turbaverit, vaporem acriorem procurat, & tum quidem ex altitudine stomachi febrium ferit originem.* cap. XIII, taxat nonnullos methodicos, quod calidis & chalasticis adjutoriis, sæpe ipsam hepatis substantiam dissolverint. cap. XXI. libr. II. *Fit itaque Rheumatismus, licet de phlegmate speciali, natura frigida quam maxime fiat, attamen ex aliis humoribus calidioribus aliquando commotiones exsuscitat: frequenter autem hoc phlegma, licet natura subpingue sit, velut est vulnerum sanies, attamen cum se inter articulorum conjunctiones, usu commotionum viscaverit, tunc tardi gressus, tunc dolores vitandi, tunc tormenta graviora succedunt.* Libr. III. de mul. pass. secundum Methodicorum hypothesin loquitur, ut cap,

Nicolaus Myrepſus, monumentis medicaminum compoſitiones & virtutes, omiſſo ratiocinativo dicendi genere, mandavit. Plinii ſecundi titulo ſuperbit quidam auctor, qui quinque libros de Re medica ſcripſit: eundem autem Galeno poſteriorem eſſe conficitur ex his, quia ſemel atque iterum Galenum citat. [18] Suppoſitius etiam auctor mihi videtur. L. Apulejus Madaurenſis, qui de viribus complurium herbarum ſcripſit: ſtylus enim admodum diverſus eſt ab eo, cujus metamorphoſes & reliqua ſcripta etiamnunc extant. Nec pluris æſtimandus eſt libellus de Betonica, Antonio Muſæ vel Apulejo aſcriptus: dictio enim, quam in hoc libello deprehendes, neutri auctori convenit. Eſt & alius Theodorus, qui nonnulla de Diæta literis prodidit, ſed mihi Theodori Priſciani cum hujus ſcribendi ratione comparanti videntur utrique idem eſſe; de virtutibus enim medicamentorum eodem modo ratiocinantur fere, ut methodici aſſolebant. verbi cauſſa. *Crocum frigidum eſt & ſcalticum; ſampſucum calidum & calaſticum eſt: ſpica celtica & caſſia æqualis eſt & ſtiptica: myrrha calida & glutinoſa & ſcaltica eſt: maſtix intus cathartica, foris tonetica: folium frigidum & toneticum eſt: ros ſyriacus frigidus & ſcalticus eſt: Galbanum calidum & calaſticum eſt: Squinantium calidum & thermanticum &c.* [19]

XXIII. Conſtantinus Afer Græcorum pariter & Arabum eruditum pulverem attigit, & more iſtius ſeculi, quo vixit, docte

cap. II. *Sunt variæ & diverſæ cauſſæ matricem frequentius alterantes, quæ licet ſub duabus præcipue principalibus paſſionibus, conſtrictionis, vel laxationis comprehendantur, tamen etiam ſub certis accidentibus, alias cauſſas efficiunt.* Uſurpat etiam more Methodicorum vocabula medicamentorum, ut encolpiſmi, encatiſmatum, chalaſticorum. libr 4. Aſclepiadis opinionem de humorum ſecretione, cujus ſupra Diſſert. XV. pag. 220. mentionem feci, amplectitur.

[18] Ut libr. IV. cap. XXVI. XXIX. XXXIX. XLI. XLII. & libr. V. cap. XXV. & deinceps tradit victus rationem eorum, qui calida vel frigida hepatis & ſpenis intemperie laborant, quin etiam podagra ex cholerico humore. Cujuſmodi morborum cauſſas fruſtra quiſquam apud Plinium ſecundum quæret.

[19] Hæc e cap. IX.

[20]

docte ac enucleate scripsit. Et, ut quoddam exemplar doctrinæ ejus proferam, dabo aliqua ex scriptis ejus excerpta. Medicinam bipartitus est in Theoriam & Praxin. Theoriam esse perfectam rerum, solo intellectu investigandarum, notionem, subjectam rerum peragendarum memoriæ. Praxeos vero esse monstrare, ut ea, quæ aliquis in Theoria addidicit, seu sensuum seu manuum operatione, sint hominis ad utilitatem dirigenda. Theoriam divisit tripartito, (1) in rerum naturalium, (2) in non naturalium, & (3) in earum, quæ præter naturam sunt, cognitionem. Rerum naturalium in numero ponit elementa, temperamenta, humores, membra, facultates, actiones & spiritus. Ex his tria, ut elementa, temperamenta & actiones esse sensibilibus juxta & insensibilibus secum communia: reliqua quaterna vero sensibilibus tantum esse propria; dicta septem autem ideo naturalia vocari, quia caussæ sunt, ut quoddam corpus animatum subsistat. Sex res, a medicis non naturales appellatæ, satis notæ sunt. Præter naturam tria esse ut morbum, morbi caussam, & symptoma. Elementum dicit esse simplicem minimamque corporis compositi particulam: & quod ad ejus numerum attinet, assentitur veteribus, quaternarium elementorum numerum statuentibus. [20] Ita etiam in tradenda corporis cujusmodicunque constitutione plerumque Hippocratis, Galenique placita est amplexus. An vero quædam ipsi singularia sint, dijudicabit B. L. si quando dicenda exempla secum reputaverit. Spiritum, ait, esse corpus subtile, in corpore humano e corde ortum, ad arterias delatum, ad vitalitatem corpori inducendam. Hunc respirationis pulsusque auctorem: hunc, posteaquam a cerebro in nervos derivatus, motionum sensuumque quorumlibet caussam esse. Et hoc præsente corpus vivere, absente vero mori, apparere ex hoc, quia motus ventris & oris, labrorumque ac pectoris in agone indicent, spiritum e corpore exire foras. Duplicis generis hujusmodi

[20] Vide ejus locor. commun. libr. I. cap. II. & III.

modi ſpirituum in corpore ineſſe: alterum vocat vitalem, &c. hunc nutrimentum ab aëre capere, animationemque in corde indipiſci, e quo deinceps in univerſum corpus didi, & pulſus & anhelitus, atque adeo vitæ, auctorem eſſe: alterum appellat animalem, quem ab illo primordia generis ducere, atque in cerebro naturam ſuam ſortiri, inibique efficere cogitationem, memoriam, providentiam; & ex hoc per nervos in reliqua corporis membra demiſſum, ſentiendi movendique poteſtatem nanciſci. Non uniuſmodi ſingulis hominibus ſpiritum, quem medium cerebri ventriculum incolere, ſed ſuum quibuſque ſingularem, eſſe. Aliquos enim præditos ſpiritu ſubtili, claro ac puro: talemque eſſe cogitationis, bonæque perceptionis, atque rationis & auctorem, & diſpoſitorem; aliquos vero habere ſpiritum, contrario, ac dixi, modo conſtitutum, eundemque levitatis, ſtultitiæ atque amentiæ auctorem. [21] De corporis partibus, putat, alias eſſe temperatas, ut cutim, ut cuticulam: alias intemperatas, quia plus aut minus quaternis principibus qualitatibus refertæ; univerſe tamen ſi illæ conſiderentur, calidas eſſe eas, quæ ſanguinis ſunt conſortes: frigidas autem, quæ hujus exortes. Sigillatim vero ſi membra corporis aliquis cum animo ſuo conſideraverit, apparere, ratum habet, renibus, ſplene, jocinore, &c. cor calidius eſſe. Frigidarum partium, ut oſſium, cartilaginis, tendonum & nervorum, &c. pilos longe frigidiſſimos: humidiſſimam pinguedinem: & ſicciſſimos pilos & oſſa. [22] Ex facultatibus naturalibus quatuor magni pendit, appetendi puta, continendi, digerendi, expellendique facultates. Has in pleriſque corporis membris ineſſe: abſque illis enim ſi eſſent, hæc neutiquam functiones ſuas obire poſſe. In ſumma dictas quatuor Naturæ tam ſanitatem conſervandi, quam infirmitati ſubveniendi ergo, ancillari. [23] Cordis

[21] Ita philoſophatur in libro, cui titulus eſt de animæ & ſpiritus diſcrimine.

[22] Hæc locor. comm. medic. lib. I. cap. VII.

[23] *Ibidem* libr. IV. cap. IV.

dis arteriarumque motionem, quam anteceſſores ejus cum dilatatione conſtrictioneque follis compararunt, ait, non ita ſe habere penitus; ſed illam a facultate cordis, aërem appetente, perfici. Hanc facultatem Cor dilatandi, aërem ad ſe e pulmonibus, ad quos beneficio pectoris venit, trahere: arterias vero eundem beneficio dictæ facultatis e corde ad ſe attrahere; cujuſmodi attractionem flatus dici, ſicque deinde per univerſum corpus diſtribui. [24] Quandoquidem in Africa, ubi Conſtantinus vixit, in more eſt poſitum, ut mancipia ſæpenumero veneant, empturientibus auctor ſuggerit ſigna, quibus cognoſcendum, an mancipium ſanum, nec ne ſit? Et primo colore corporis effici, putat, qualiſnam humor cæteros, qua qualitate qua quantitate, præcellat. Tradit deinde alia cujuſmodicunque corporis conſtitutionem ſignificantia. v. g. Alopeciam indicare cerebri intemperiem: vocem raucam, lepram: balba verba, copiam phlegmatis in cerebro: halitum oris fœtidum, putredinem humorum, &c. [25] Quod vero ad morborum explicationem pertinet, arbitror, Conſtantinum ex ſententia Galeni dixiſſe. Quatuor qualitates principes, totidem corporis humores, & exortæ ex his omnis generis intemperies, faciunt in declaranda morborum cauſſa ſynectica utramque paginam. v. g. Venenum canis rabidi, aſſerit, propter nimiam ſiccitatem & vim deſiccandi, qua id refertum, cerebro admodum nocere: hinc horrorem aquæ, & cætera ſymptomata, exoriri. [26] Apoplexiam ut & Epilepſiam a ventriculorum cerebri, propter abundantiam phlegmatis, obſtructione naſci. In illa tres cerebri ventriculos ſubito oppilari: qua de cauſſa membra, ſenſui ac motui voluntario dicata, ob denegatum facultatis ſentiendi movendique influxum, torpida, & quaſi inanima, jacere. In hac, Epilepſia videlicet, non adeſſe omnium, ſed quorundam, cerebri ventriculorum, &

[24] *Ibidem* cap. v.

[25] Plura, ſi deſiderentur, legas libr. I. cap. xxiv. d. loc. comm. & *Rhaſen.* ad Manſorem libr. II. cap. xv.

[26] *Ibidem* libr. VII. cap. xx.

[27]

& nervorum, membra corporis moventium, obſtructionem. [27] Si verum eſt, ut perhibent, [28] Conſtantinum ſeculo decimo in Medicina inclaruiſſe, conficitur ex hoc variolas, non eſſe novum morbi genus: quippe laudatus auctor earum facit mentionem, & præterea addit, veteres eas ignis carbones, *Siri*, & filias ignis, appellaſſe. Cauſſam autem earum a menſtruo, quo putat fœtum in utero nutriri, deducit: & quia id quibuſdam rebus refertum, quæ non ex uſu nutricatus infantis ſint, has deinceps in corpore collectas ad corporis exteriora propelli; ubi tandem vel ab aëre contagioſo, vel ab errore in diæta commiſſo, ebullitionem humoribus inducente, tandem aliquando activæ reddantur. [29] Si Haly Abbas Conſtatino fuerit ætate poſterior, ut fertur, conſtat ex utrorumque collatione Haly Abbatem Conſtantini libros exſcripſiſſe vel e Latina in Arabicam linguam convertiſſe.

XXIV. Quemadmodum Conſtantinus Africanus, ita eodem fere modo in declarandis morborum cauſſis procedunt auctores ſcholæ Salernitanæ; nec non liber, qui titulo Macri ſuperbit, ubi hic vires medicamentorum peculiaribus gradibus, pariter ac Galenici aſſolent, dimenſus eſt.

XXV. Gariopontus quoque plurimum ſectatur Galenum. Dictionem ſententiæ meæ argumentari poſſum exemplo *monopagiæ*, quam, ſtatuit, a bile rubra & ſanguine oriri. [30] Ita etiam ſenſit Epilepſiam provenire ſanguine viſcido atque felle nigro, cerebrum, animæ habitationem, petentibus. [31] Phre-

[27] Ibidem libr. IX. cap. VII.

[28] Mercklinus in Lindano redivivo & alii, quos indicat. Et ante Conſtantinum Rhaſis variolarum paſſim mentionem fecit.

[29] Vide loc. comm. med. lib. VIII. cap. XIV.

[30] Ita libr. I. cap. III. „ Si Cholera rubea & ſanguine mixto, una pars capitis in acutum dolorem „ venerit. Monopagiam Græci di„ cunt: ſi & oculus ſimul cum una par„ te capitis, Hemicraneum ab eis dici„ tur, ex eiſdem cauſſis, quibus & ſupe„ rior paſſio naſcitur.

[31] *Ibidem*. cap. VI. Tria hujus morbi, ait, genera eſſe, ut Analepſiam, & Epilepſiam. Analepſiam dici eo, quod ſacras capitis partes ſenſu privet. Epi-

Phrenitidem veram, ait, e sanguine vel cholera: spuriam vero e phlegmate & cholera, fieri. [32] Podagram, cujus duas species esse, calidam utpote & frigidam, exoriri putat ex aliquo quaternorum humorum. Neque vero ex his, tanquam per simplicem supervenientem materiam solum, solere *rheumatismos* fieri; sed subinde in caussa esse quatuor qualitatum primarum intemperiem seu simplicem, seu compositam. [33] Febrem esse calorem immodicum, cordis arteriarumque actiones naturales lædentem. Tria posuit febrium genera: unum in spiritibus: alterum, in humoribus: & in solidis, tertium. Febres, quae in spiritibus, appellari diarias. Ex humoribus vero v. g. e phlegmate intra vasa putrefacto, & id quidem a calore præter naturam a corde procedente, fieri *amphemerinam* synocham: phlegmate autem extra vasa putrefacto oriri quotidianam intermittentem: & *causonem*, cholera rubra in vasis putrefacta: ab eadem vero extra vasa, tertianam intermittentem. Eadem reliquorum humorum excedentium conditio est, quos vel simplices, vel & omnifariam mixtos, arbitratur, febres efficere. E solidis, ut carne, pinguedine, venis, arteriis & nervis, præter naturam calefactis, fieri tertium genus febrium, hecticarum scilicet. [34] Aliquando Gariopontus more Methodicorum ratiocinatur, quod liquet, cum dixerit omnes febres typicas esse vel strictas, vel solutas, vel mixtas. Item sudorem esse utilem, si solutio *passioni* infuerit: sin vero strictura, attendendum tunc ad infirmitatis magnitudinem. [35]

XXVI. Restat quidem, ut posterioris ævi scriptores, ut Rogerium, Rolandum, Arnoldum de villa nova, Petrum Aponam, [36] Gentilem Fulginatem, Franciscum Pedemontium,

Epilepsiam, a mentis & sensus oppressione, quibus occupatis etiam corpus possidetur. Catalepsiam vero esse passionem epilepticorum cum febre, quæ epilepticis non est, quos spumam per os & nares digerere, quod catalepticis non solet usu venire.

[32] *Ibidem* cap. VIII.

[33] Vide libr. IV. cap. III. IV. & VII

[34] Vide libr. VI. cap. I. VII. & seq.

[35] *Ibidem* cap. VIII. & libr. VIII. cap. XI.

[36] Qui scripsit librum, quem vocat conciliatorem differentiarum philosophorum

tium, Gordonium, Guainerium, in ævo, quo vivebat, a quibusdam Monarcham Medicinæ vocatum, Savonorolam, & sexcentos alios, recenseam: verum, quoniam omnes prope, qui usque ad seculum XVII. inclaruere, doctrinam Galeni, & Arabum illius placita mirum in modum amplificantium, professi sunt, ea de caussa ego horum recensione supersedeo; siquidem satis superque de dictorum placitis scripsi.

XXVII. Oblivioni tamen non tradendi sunt morbi totius substantiæ, quos Fernelius primo in Medicinam invexit. Sensit enim triplicem morborum in partibus *similaribus* [37] differentiam. [38] Primam esse sitam in materiæ immoderatione, alteram in intemperie: tertiam denique in formæ seu totius substantiæ corruptela. Etenim, quoniam tria sunt, ut materia, forma & temperamentum, ex quibus pars unaquæque *similaris* constituitur, perque hæc quoque subsistit atque conservatur: ita etiam hæc tria in culpa esse, ut dicta pars aut bene, aut male, subsistat. Namque illorum trium integritatem & moderationem, partis esse sanitatem, eorundemque contrarium i. e. immoderationem, morbum. Totam autem rei substantiam, statuit, esse perfectionem & integritatem, qua res unaquæque consistit. Hæc quoties immutetur, & de perfectione decedat, rem totam continuo perfringi: ipsamque illius decessionem, morbum esse totius substantiæ, seu hujus cujusdammodi corruptionem; cujusdammodi inquam, quia si ea fuerit penitus corrupta, non posse, quin insimul ejusdem interitus propediem sit affuturus. Cæterum totius

phorum & medicorum: pertractavit in primis res, quæ in quæstione versantur, de quibus dialectice disputavit. Temperare mihi nequeo, quo minus hoc loco afferam descriptonem futilem medici ab aliquo antecessorum traditam. *Medicus est invidiæ pelagus inexhaustum, detractionis organum, indefensæ aut indefessæ ambitionis perforata clepsydra, alienæ veritatis garrulus contradictor, ignorantiæ propriæ inconfessor, inexcusabilis infirmorum neglector.*

[37] Quarum denæ species ab Anatomicis enumerantur ut os, cartilago, ligamentum, membrana, fibra, nervus, arteria, vena, caro, & cutis. Hæ rursus dividuntur in *spermaticas*, sanguineas & mistas. Vide Anatomiam *Bartholini* in Procem. ut & alios auctores, qui copiose de hujus generis partibus differuerunt.

[38] Vide Patholog. lib. I. cap. VII.

tius substantiæ morbum, sive simplicem esse corruptionem, sive putredinem: illam esse spiritus innatique caloris, qui præcipua est partis substantia, dissipationem ac extinctionem; hanc vero substantiæ partis dissolutionem. Hujusmodi morborum præterea duo genera posuit, altero manifestos, ut scabiem, phthisin, &c. altero occultos, complectitur. Hos rursus tripertitur in pestilentes, contagiosos atque venenatos. Occultos autem nominat, quia corruptelam & perniciem ab occultioribus vel involutioribus, iisque maxime externis, caussis habeant: esse enim harum aliquas, tota *essentia* nobis contrarias & infensas, si modo quicquam earum nos, ut decet, attingat, id tum omnino lædere assiduumque incrementum sumere: aliquas vero tota specie nobis esse adversarias; & harum alias cum aëre spirando trahi, ut Pestilentiæ, &c. morborum contagiosorum semina: alias extrinsecus nos attingere, ut canis rabidi, vel alius venenatæ bestiæ, virus: alias intro sumi vel cibi, vel potus, vel medicamenti specie. Præterea dari venenum, quod halitu nos ferit, omnium præsentissimum; quod, quum multo tenuissimum sit, spiritu haustum, celerrime per pulmones in cor, viscus vitæ nobilissimum, & in arterias, inque universum denique corpus obrepere, primumque spiritus, deinde humores, postremo partium substantiam, labefactare. [39] Quomodocunque hæc a Fernelio posita fuerint, Sennertus tamen inficiatur putredinem, ulcera maligna & spiritus dissolutionem, esse in numero morborum totius substantiæ referendas: quoniam dictorum caussae ad qualitates principes referre queunt; verum e diverso, si maligna & venenata caussa læsionem vel affectum in parte similari excitet: &, si idem affectus sanescere remediis, respectu qualitatum principum agentibus, nesciat; sed id fiat occulto modo, vel ratione totius substantiæ, in tali remedio singularis;

[39] Hæc excerpsi e lib. II. cap. IX. X. & XI. de abdit. rer. caus. & verba ad compendium contuli.

ris, tunc non dubitat ejuſcemodi affectum ad morbos totius ſubſtantiæ referre. [40]

[40] Plura vide apud dictum *Sennertum* in Inſtit. libr. II. Part. I. cap. IV.

DISSERTATIO XVIII.

DE

Ægyptiorum & Aſiaticorum tum veterum tum recentiorum medicorum placitis.

Soloni in præfecturam Ægypti Saiticam profecto, deque rebus antiquis magna cum cura & diligentia ſciſcitanti, fertur quidam de ſenioribus ſacerdotibus dixiſſe, *o Solo, Solo, vos Græci pueri ſemper eſtis, juvenis ſemper vobis eſt animus, in quo nulla eſt ex vetuſtatis commemoratione priſca opinio, nulla cana ſcientia.* [1] Arrogabant enim ſibi veteres Ægyptii plerarumque artium inventionem & perfectionem. Nec mirum, ſi etiam de Medicina a majoribus ſuis inventa atque inſtituta inſolenter gloriati ſunt. Ut autem hiſtoria Medicinæ neu manca quodammodo neu imperfecta ſit, in animum meum induxi hoc capite quædam de eorundem Medicina ſcribere.

II. Siquidem varo perpauca apud varios auctores, quorum libros etiam atque etiam pervolutavi, illorum medicinæ exempla extant; idcirco diffido me poſſe quoddam Medicinæ ſpecimen exhibere. Quid? quod illa pauca, a me jamjam proferenda, inter ſe congruere non videntur. Nec mirum, ſi ea nobis non cohærentia, diſſentanea, ſuperſtitioſa, imo ridicula, videntur: quippe e variis auctoribus, quorum quiſque id, quod ad ſtabiliendam ſuam hypotheſin faciebat, cummaxime ex Ægyptiis

[1] Hæc Plato in Timæo.

[2]

ptiis excerpsit, deprompta sunt. His porro addatis, velim, prout Græcorum aut Latinorum & reliquarum gentium; de hypothesibus philosophiæ vel Medicinæ nec olim erat, nec hodie est, consensio; ita fortassis etiam priscorum Ægyptiorum erat ratio. Sed ad rem.

III. Medicinam primo ab Iside repertam statuebant Ægyptii, scripsisse autem Hermetem, Osiridis scribam sacrorum, & Isidi a marito, diversis nationibus bellum facturo, consiliarium & administrum datum, [2] de medicina sex libros, quos Pastophori, ædium sacrarum custodes, ediscebant. In dictis libris continebantur ea. quæ ad corporis constructionem, ad morbos, & instrumenta, & medicamenta, & oculos & muliebria, pertinebant. [3] Sacrorum scribæ etiam asservabant librum sacrum *Ambrem* dictum. Ex hoc de aegroto judicabant, praedicebantque futuram qualemcumque aegri conditionem, atque eam ex aegri decubitu signis quibusdam perspiciebant. [4] Parilia forte in hoc libro erant, qualia in aphorismis vel Coacis praesagiis, vel praedictionibus Hippocratis continentur.

IV. Quantum vero eorum philosophandi rationem, quatenus ea Medicinae convenit, attinet, censebant materiam fuisse rerum principium, ex qua deinceps quatuor elementa discreta, perfectasque complures animantes duxisse ortum [5] Ex singulis elementis bina fecere, marem & fœminam. Aërem marem judicabant, qua ventus est: fœminam, qua nebulosus & iners. Aquam virilem vocabant mare: muliebrem omnem aliam. Ignem nominabant masculum, qua ardet flamma: fœminam, qua

[2] Ut habet *Diodor. Sic.* lib. I. cap. XVII. XXV. *Syncellus* Chronogr. pag. 55 scribit *Tosorthum* vel Sosorthum Dynastiæ III. secundum regem, ob medendi peritiam ab Ægyptiis pro Æsculapio habitum.

[3] *Clemens* Alexandr. strom. lib. VI. Pastophori erant teste *Horo Apoll.* Embl. XL. ædis custodes. *Apulejus* Metamorph. lib. XI. cœtum Pastophororum vocat sacro sanctum collegium.

[4] *Horus Apoll.* Embl. XXXVII.

[5] *Diogines Laert.* in Procem. Alii putabant humidum quoddam ab initio tria prima corpora effecisse ut terram aërem & ignem *Plutarch.* de Iside & Osiride.

[6]

qua lucet innoxius tactu. Terram fortiorem, ut saxa cautesque, mares appellabant: fœminæ nomen assignabant huic tractabili ad culturam. [6] Ex horum quatuor elementorum commixtione non modo mundum, sed etiam corpus hominis, Deum hominis fabricatorem, composuisse, ut omnium istorum conjunctio temperata animal ad formam divinæ imitationis ornaret, & in parvo corpore omnium elementorum vim atque substantiam, natura cogente, conferret, atque divino illi spiritui, qui ad sustentationem mortalis corporis, ex cœlesti mente descendit, licet fragile, simile tamen mundo, pararet hospitium. Ea re hominem, quasi minorem quendam mundum, stellas quinque errantes, Solem etiam & Lunam ignita, ac sempiterna agitatione sustentare, ut animal, quod ad exemplar mundi factum est, simili divinitatis substantia gubernetur. Hinc est, quare Petosyris Necepsoque tradiderunt hominem ad naturam mundi similitudinemque formatum, iisdemque principiis, quibus ipse mundus regitur & continetur, perenne perpetuatis sustentari comitibus. [7] Cor Ægyptii habebant pro principe corporis totius parte. [8] Augeri id per singulos annos in homine putabant, ac binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: ab eo detrahi tantundem, & ideo non vivere hominem ultra centesimum annum defectu cordis. [9] Nervum quendam tenuissimum a digito sinistræ manus, qui minimo est proximus, ad cor hominis pergere ac pervenire Appion scripsit Ægyptios insectis apertisque

[6] *Seneca* Natur. Quæst. libr. III. cap. XIV.

[7] *Jul. Firmic.* Astronom. Præfat. in libr. III.

[8] *Horus Apoll.* Emblem. XX.

[9] *Plinius* Hist. nat. lib. XI. cap. XXXVII. & *Censorinus* de Die natali cap. V. ex Varrone allegat Dioscoridem astrologum scripsisse. Alexandriæ inter eos, qui mortuos solent conservare, constare *hominem plus centum annis vivere non posse. Id cor humanum declarare eorum, qui integri perierunt sine corporis tabe; ideo quod multis annis pependit cor hominis, incrementa ætatis & diminutiones conservent. Et anniculi pendere drachmas duas, bimi quatuor, & sic in annos singulos usque ad quinquagesimum accedere binas: ab his centum drachmis ab anno quinquagesimo item decedere in unoquoque binas. Ex quo perspicuum fit, centesimo anno redire ad anni primi pondus, nec longius vitam posse produci.*

tisque humanis corporibus reperiisse. Propterea non inscitum visum esse eum potissimum digitum tali honore, gestatione puta annuli, decorandum, qui continens & quasi connexus esse cum principatu cordis videretur. [10] Hunc digitum sacerdotes, quos prophetas vocabant, singulis confectis odoribus illiniebant. [11] Semen genitale, aliqui existimabant, e spina dorsi defluere [12].

V. Mirifice veteres Ægyptii fabulis superstitioneque delectabantur. Gratia exempli proferam Decanos vel Deos æthereos, quos numero triginta sex esse. In singulis orbis signiferi sideribus ternos decanos quasdam partes singulatim possidere, quasdam vero vacuas relinquere. v. g. primas tres arietis partes, censebant, vacuas: quinque sequentes possidere Decanum *Asiccam*, hunc sequi novem vacuas, post tres plenas *Senacher*, dein sex vacuas, tandem quatuor, quas *Asentacer* tenere. Reliquorum Signorum eadem ratio est. Per hos Decanos Necepso, Ægypti justissimus imperator, omnia vitia valetudinemque seu adversam seu secundam collegit, ostenditque quam valetudinem quilibet Decanus efficeret. Quia una natura ab aliis vincitur, unusque Deus ab altero: ex contrariis ideo naturis contrariisque potestatibus omnium morborum remedia divinæ rationis magisteriis adinvenit. [13] Ex his triginta sex Decanis, Ægyptii autumabant aliquem singulari corporis parti præesse, ejusdemque male se habentis curationem suscipere. Hunc invocabant, ut vitiatam corporis partem restitueret. [14] Neque tamen omnem spem sui diligenter curandi in Decano aliquo tantum habebant, sed etiam morbis singulis singulares decanorum dæmoniorumve herbas sacras adhibebant. Hujusmodi sacræ horoscoporum herbæ nu-

[10] *Aul. Gell.* noct. Attic. lib. x. cap. x.

[11] *Macrobius* Suturnal. libr. VII. cap. XIII. qui eadem, quæ Gellius, de digito annulari narrat.

[12] *Horus Apollo* Hieroglyph. libr. II. §. X.

[13] *Julius* Firmicus libr. IV. cap. XVI. ubi reliquorum Decanorum nomina & loca traduntur.

[14] *Origenes* contra Celsum. libr. VIII.

[15]

numero eodem, ut Decani, erant, ſcilicet triginta ſex: ita ut ſua cuique Decano herba eſſet. [15] Cæterum ſtatuebant Lunam non modo ægris, verum etiam ſanis dies, cujuſmodicunque tandem ſint futuri, prænunciare. Etenim hanc, ſi juxta planetas temperatos ſteterit, quos latini ſalutares, Græci ἀγαθοποιὺς, nominant, procedure fauſtos ac bonos dies: contra, ſi ad intemperatos, graves moleſtoſque. [16] Abſurda ea incredibiliaque procul dubio videbuntur, quæ de ſplene canis narrant; canem nempe inter omnia animalia habere lienem leviſſimum: hujus vitio illum furere & mori. Quid? quod ii, qui canis funus procurant, (Ægyptiorum enim pollinctores non modo hominum, verum & variarum beſtiarum, cadavera condiebant) ubi morituri ſunt magna ex parte ſplenetici fiunt: quin etiam quod, qui ita affecti fuerint, nec odorari poſſunt, nec ridere, nec ſternutare. [17]

VI. Licet Ægyptii Iſidi, vel Hermeti, vel Serapidi Medicinæ inventionem tribuerint: ſacerdotibus tamen in primis curam medicinæ amplificandæ expoliendæque demandarunt. Hi Sacerdotes enim non eam Medicinam invenerunt, quæ periculoſis medicamentis utitur; ſed ejuſmodi, quæ, quum æque tuto ſumi poſſunt, ac cibi quotidiani, tantam utilitatem præbent, ut nemo inficiari poſſit, ea corporibus ſaluberrima eſſe, & facere multum ad vitam longam. [18] Præcepta proinde multa de victus ratione rite inſtituenda dabant. Ii ipſi abhorrebant abſtinebantque a pleriſque leguminibus, præſertim a fabis, quas ne ſerebant quidem in terra ſua [19] Averſabantur itidem carnem tum ovillam tum ſuillam, quam multum ſupervacanei in corpore producere; præcipue vero oderant ſuem, propter ejus

[15] Hæc Pamphilus e libello Mercurio-Ægyptio inſcripto teſte *Galeno* de ſimpl. med. fac. libr. VI. in præf. qui illum, tales ineptias opinionumque commenta proferentem, aſperioribus verbis perſtringit.

[16] *Galenus* de dieb. decret. lib. III. cap. VI. qui aſſerit ſe dictum dogma compertum habere.

[17] *Horus Apollo* Hieroglyph. lib. I. XXXVIII.

[18] *Iſocrates* Buſirid. laudat.

[19] Herodotus libr. II.

ejus coitum Luna decrescente, & lac, quod bibentibus lepram scabiemque asperam inferat. Aspernabantur etiam cæpas, quia Luna decrescente vigere & augescere solent, & earum usus castimoniam tollit: alii causabantur, quod sitim creent: alii, quod lachrymas eliciant. Salem cibis detrahebant, quo tempore animum inducebant sancte ac pure vivere: eum enim homines reddere bibulos & voraces.

VII. Quandoquidem aër, quo ad vitam degendam continuo nobis opus est, non uniusmodi semper est, sed noctu densatur, corpus comprimit, animamque ad quandam mœstitiam compellit: ideo Ægyptii, quamprimum a somno surgerent, statim resinam adolebant, ut aërem purgaret, spiritumque, qui concretus cum corpore languorem contraxit, resuscitaret. Meridie, sentientes Solem e terra multum ac gravem vaporem attraxisse, eundemque aëri admiscuisse, myrrham, ab iis *Bal* i. e. delirationis amolitionem vocatam, suffiebant. Privatim vero magni faciebant *Kyphi*, quæ est mixtura sedecim rerum, [20] Aliquantum hujus supra prunam positum suavem utilemque emittit exhalationem, qua aër mutatus spiritu suo etiam corpus afficit, temperiemque blandam adipiscitur. Porro *Kyphi* cum liquore temperabant, ut bibi posset: potum enim ob vim molliendi, qua dotatum est, id interiora corporis, purgare. [21] Quin etiam, ut morbos declinarent, singulis mensibus triduum corpus vomitu vel clysteribus purgabant, ciboque se abstinebant. Statuebant enim rerum, quæ corpus nutricantur, majorem partem esse supervacuam, ex qua morbos confici: ideoque expedire eam, ut morbi principium tollatur, e corpore educere, & per jejunitatem imminuere [22].

VIII.

[20] Ut mellis, vini, juvæ passæ, cyperi, resinæ, myrrhæ, aspalathi, junc odorati, bituminis Judaicæ, folii ficulnei, juniperi majoris & minoris, cardamomi & calami. Hæc compositio e *Plutarcho* de Iside & Osyride. A *Galeno* de antid. lib. II. cap. 9. & lib. I. cap. 3. & *Ætio* tetrab. IV. serm. I. cap. XCIX. & Ægineta libr. VII. cap. XXII. & *Myrepso* sect. I. §. 298. & sect. XXXI. §. 9. memorantur etiam variæ cyphi species, quæ tamen ab Ægyptiorum differunt.

[21] Hæc *Plutarchus* lib. de Isid & Osyr. & Symposiac. VIII. Quæst. VIII.

[22] *Herodotus* libr. II. & *Diodor.* Sic. libr. I. cap. LXXXII.

[23]

VIII. In morborum curatione non licebat Medicis ante tertium diem movere, hoc est dare, quæ vel alvum vel vomitum concitarent. Quod si prius ejusmodi purgationem instituissent, faciebant hanc periculo suo. [23] Medici enim ex lege scripta medicinam, per multos medicos illustres antiquitus concinnatam faciebant. Si leges, quas sacri codicis [24], lectio tradebat, secuti ægritudinem corporis depellere non quiverant, culpa vacabant, indemnesque abibant. Sin vero contra præscriptum egerant, capitis judicium subibant. *Nam medendi rationem, longo temporis usu observatam, & ab optimis artificibus ordinatam paucos ingenio & solertia superaturos, legis lator censuit* [25].

IX. Neque vero intra hæc tota eorum Medicina erat, sed ipsis in usu erant alia medicamenta, quæ vel foris corpori appendebant; vel intus ad devorandum dabant. Verbi caussa. Rex Nechepso [26] auctor erat annuli ex jaspide confecti, cui figura draconis radios habentis, insculpta. Hunc gestatum prodesse ventriculi orificio. [27] Lapidem Judaicum pulveratum cum aqua instar pultis tenuioris subactum, & derasis circa vesicam ac pubem pilis exterius applicatum, confringere calculos in vesica idem Nechepso literis prodidit. [28] Tradidit etiam melancholicis & crassum sanguinem habentibus conferre plurimum Armenium, quo pictores utuntur, ad grana quinque datum: vomitorium enim est. [29] Idem præcepit e floribus chamæmeli, ubi in vigore sunt, in pila tusis ac probe con-

[23] Aristoteles Politic. libr. III. cap. XV.

[24] Forte hic erat idem liber *Ambrem*, de quo supra pag. 320. scripsi.

[25] Hæc *Diodor.* Sicul. loc. citato.

[26] Qui secundum *Georg. Syncellum* in Chronograph. vixit anno Mundi 4151.

[27] *Galenus* de simpl. Medic. facult. libr. IX. profert hæc e libro XIV. Nechepsonis. Eandem lapidis efficientiam sibi compertam esse, asseverat *Galenus*, quamvis sine sculptura esset de collo suspensus. Eadem *Ætius* Tetrab. I. serm. II. cap. XXXV.

[28] *Ætius* tetrab. I. serm. II. cap. XIX.

[29] *Idem* cap. XLVII. tetrabibl. serm. II.

contritis mediocres pastillos fieri, quos in umbra diligentissime siccandos. Utiles hos esse febrem habentibus magnitudine fabæ ex aqua calida datos: quin etiam jussit ex uno pastillo & oleo, quantum satis est, linimentum confici, quo universum corpus a capite usque ad pedes illiniendum, dehinc febricitantem stragulis cooperiendum, donec sudore manaret. Sudor *enim*, inquit, *movebitur*, *bonus in iis*, *qui evasuri sunt*, *& a febre liberabuntur* [30]. Nec minus Ægyptii veteres in chirurgia celeberrimi erant, quod colligimus ex Herodoto [31] Cyrum ab Amasi medicum ocularium, omnium, qui in Ægypto essent, præstantissimum, petentem, literis prodente: item e Plinio, [32] scribente ex Ægypto talium vitiorum (puta lichenarum, quos Romani joculari licentia mentagram appellavere) genitrice, medicos Romam Tiberii Claudii Cæsaris pricipatu advenisse, curasseque hunc fœdum vultus morbum causticis solis. Quo pacto aërem accensis per urbem rogis purgabant, grassante in populum morbo epidemico, ostendi supra [33].

X. Seculo decimo in Ægypto medicus *Al Tamini* ingenii laude floruit. De eo scribit *Abul Pharajius*, quod ille in arte medica solidam sibi scientiam compararit, atque summam diligentiam & curam collocarit in medicamentorum compositione. Seculo decimo & primo, moris erat Ægyptiorum, ut aliquem febre liberarent, dare primum febricitanti medicamentum *catharticum* & placentulas comedendas una cum *julapio*, & hæc quidem in ipsa febris accessione; postmodum vero venam incidere. Cuidam medico Arabi, quamobrem ita ageret in febre quotidiana, quæ ante quatriduum principem quendam Arabum corripuerat, quærenti, respondebat Ægyptius. Bene, Domine mi, febris est quotidiana, composita ex sanguine & flava bile, quæ post quatriduum decesserit, cumque medicamen-

[30] *Idem* Tetrabibl. I. Serm. I. titulo *Anthemidis*.

[31] Lib. III. Thaliæ inscripto.

[32] Hist. XII. lib. XXVI. cap. I.

[33] Dissert. XXII. pag. 166.

mentum, purgans nempe, ei exhibuerimus, dissolutus est sanguis, manetque flava bilis, adhibituri autem ei sumus *phlebotomiam*, ut a flava bile tuti simus, volente Deo. [34] Sed satis de veteribus.

XI. Qui jam Ægyptum incolunt, an alii priscorum reservarunt, an alii Galeni aliorumque decreta assumserunt, non facile dixerim. Asserunt namque, teste Prospero Alpino, omnium morborum genera vel a calore vel frigore oriri: & contraria contrariis, curari. [35] Febres pestilentes quidam eorum credunt procreari a ventis e proximo Urbi, Alexandriæ puta, lacu spirantibus: hos enim habere vim putredines insignes gignendi: at alii a putridis venenosisque exhalationibus, aëri sese permiscentibus. [36] Familiarissimum adversus morbos ipsis præsidium est sanguinis missio, cujus institutæ tres afferunt rationes. Prima est, quod putent quoslibet fere morbos istic locorum vel a calore tantum oriri, vel aliis quibusvis caussis insuper calorem esse adjunctum: quibus positis persuasum habent, peracta sanguinis missione corpora admodum refrigerari. Altera est, quod existiment corpora, ob copiosam aquæ Niloticæ, ut ibi mos est, potum, sanguine abundare. [37] Hujusmodi aquam autem, superstitiose credunt, præ alia facilius in sanguinem mutari: quippe talem potentiam tum demum dictam aquam acquisivisse autumant, postquam Moses virtute divina eam in sanguinem mutasset. Tertia denique ratio est, quod negent ullam corporis Cacochymiam, sed potius abundantiam boni sanguinis, complurium morborum caussam esse; Quo evacuato & morbum infringi. [38] In Diæta statuunt, nihil, quodcunque ægri ex instinctu Naturæ appetunt, posse nocere: siquidem ipsa Natura tutius ac

[34] Hæc *Gregorius* Abul. *Pharajius*, Dynast. Historia, a Pocockio latine reddita. pag. 214 & 235.

[35] De Medicina Ægyptiorum. lib. I. cap. II.

[36] Idem. cap. XIV.

[37] Et veteres Ægyptii ut tradit *Plutarchus*. lib. de Isid. & Osir. credebant aquam Nili potam pinguedinem carnisque facere incrementum.

[38] Idem. lib. II. cap. I.

[39]

ac prudentius cuncta in commodum inque emolumentum corporis movere, quam præstantissimus quisque medicorum [39].

XII. Sed missa Ægypto tendo in Asiam, de cujus incolarum medicina mihi permulta occurrunt, quæ breviter, quoad fieri potuit, narrabo. Sed ad rem. Brachmanes tanta celebritate famæ jam pridem noti, non plane hospites in Medicina sunt. Nam hi artes, quibus doctrinæ liberales continentur, tractant, & sic majorum institutum in omnibus tenent: pariter ac id olim seu Persarum magis, seu Ægyptiorum sacerdotibus, erat in more positum. Et quantum ad eorundem Medicinam attinet, jactant se de ea habere auctores, quos ab hinc amplius MMMM annis vixisse: & hos auguste sancteque venerantur: his sententias vel præcepta, quæ habent; his sua quoque experimenta, accepta referunt, eorundemque auctoritati subjiciunt. Res herbaria ab iis carmine tractata est, cujus primus quisque versus incipit a nomine plantæ proprio, hinc ejus speciem, proprium, accidentia, formas, partes, locum, tempus, vires, usum &c. accuratissime persequitur. Hinc est, ut Brachmanes, audito plantæ alicujus nomine, extemplo recitare possit quæcunque de ea dicta sunt, atque possunt dici. Namque a teneris, ut Græci dicunt, unguiculis consuevit hæc addiscere [40] Distribuunt medicamenta in sex classes, secundum totidem sapores principes; quorum in numero ponunt acidum, dulcem, salsum amarum, acrem & adstringentem. Quod autem medicamentis suus quibusque sapor, & vis sit, tribuunt hæc terræ, aquæ, igni, ventis, aëri, Soli & Lunæ: omnifariam quorumlibet constitutionem & constructionem

[39] Idem libr. I. cap. III.

[40] Hæc Nob. van *Rhede* Præfat. in Tomum III. Horti Malabarici. Cæterum non possum non Brachmanum in dicendo moderationem modestiam ex dicto auctore perscribere. *Jucundissimum sæpe audivi acroama*, scribit, *hos puta Brachmanes seu Gentiles philosophos inter se dissimiles & certantes pondere argumentorum, quæ ex sententiis regulis, rhytmis ex antiquitate, & libris suorum majorum eruditione illustrium depromebant. Disputabant*

nem dirigentibus. Dictas sex classes denuo partiuntur in triginta & duas, atque in his, ajunt, cardinem artis medicamenta componendi verti. Ex morbis alios esse primitivos, alios ex his natos, quos numero duo millia octingentos quadraginta & septem esse. Tres morbos præcipuos, credunt, unicuique homini esse congenitos. Primum vocant *Wadum*. i.e. ventum in corpore: alterum *Bittum*, i.e. vertiginem vel stoliditatem: *Tshertum*, i.e. humorum impuritatem, tertium. Hos volunt, ex variis caussis emergentes, inter cæteros morbos secundum hominum diversitatem conditionemque præponderare, atque adeo alios morbos vel excitare vel supprimere. Quid? persuasissimum etiam habent multum planetas pollere ad morbos procreandos.[41] Tria, ratione trinarum morborum classium, statuunt, pulsuum genera: quorum pulsuum radicem esse sub umbilico ad intervallum quatuor digitorum transversorum. Ab hac, opinantur, oriri octies novena millia arteriarum, quas inde universum per corpus dispergi. Radicem hanc, coralliis forma haud dissimilem, latam quatuor, altam duos, transversos digitos: esseque eundem ipsum locum, in quo homo concipiatur. Neque vero perinde esse, judicant, cujus cujus manus venam medicus tetigerit, sed ducunt in viris dextræ, in fæminis lævæ, pulsum esse explorandum. Pulsuum modos significant per vocabula pulsus graditur, instar ranæ subsultat, instar lumbrici reptat &c. vel incedit ut pavo, ut gallina, ut passer &c. De respiratione hæc sentiunt, aërem scilicet spatio unius diei & noctis vigesies millies & sexcenties inspirari ordinario: quod si plus aut minus fuerit, id ipsum morbosum esse. Medicorum ordinem in octo classes, secundum totidem morborum genera, distribuunt. Prima classis complexu suo continet, qui morbos infantum: secunda, qui morsui vel ictui venenatorum animalium medicinam faciunt. Tertia, qui dæmones fugare ac mentis morbos

tabant vero, atque uniusquisque sententiæ suæ fortissime patrocinabatur, incredibili tamen modestia, quam in cultissimis gentium philosophis desideres, sine ulla acerbitate, animi perturbatione, aut neglecto secus sentientium mutuo honore.

[41] *Baldæus* de Indor. Idololatr. cap. VII.

[42]

bos curare. Quarta, qui in venerem frigidis, quique ad coitum ineptis opitulantur. Quinta, qui morbos cæteros, corpori ingruentes, medicant. Qui in hac classe, apud Indos clari & in magno honore sunt. Sexta classi continentur, qui manuum opera succurrunt. Septima, qui senium retardare, canitiemque avertere. Octava tandem, qui capitis oculorumque vitiis curationem adhibere, callent. Quandoquidem vero res ardua & difficilis sit dicta penitus pernoscere: ideoque satis esse, censent, si aliquis se uni tantum classi vel duabus pluribusve solum addicat, neglectis tantisper reliquis, donec in his, quæ excolendæ sibi sumpsit, inter ceteros excellat. Præterea credunt suum cuique classi præsidere quoddam numen, tanquam patronum, cujus in tutela eampse esse; hoc illi, qui classi isti se totos dediderunt, auguste sanctèque venerantur. Omnes persuasum habent, infantum morbis præesse ventum: morbis ex venenatorum ictibus, aquam: dæmonibus profligandis, aërem: in venerem frigidis, ventum ignem: Chirurgiæ Lunam: canitiei impediendæ Terram: quintæ classi Solem: capitis oculorumque morbis animam hominis. De cætero artem venam tangendi callent, & ægrotorum excrementa, præcipue vero urinam, considerant [42] In curatione morborum, quamvis morbus a sanguinis multitudine, ortum duxerit, atque ideo aliquid, ut plerique medici censent, de ejus mole detrahendum sit, venæ incisionem haud quaquam instituunt, sed jubent, ut æger aliquandiu se cibo abstinat [43].

XIII. Siamenses, gens Chinensibus contermina, plumbei prorsus in Clinice, in Chirurgia inque Anatome sunt. Nec solliciti sunt de fundamentis Medicinæ; verum de ea securi sunt animi, si modo magnum compositionum medicamentorum numerum, quem a majoribus acceperunt, possederint. Variant nihil in his, quantumvis symptomata sæpe sæpius contrarium postulare videantur. Et tamen multi a morbo recreantur, quod vero potius temperantiæ in victu, cui hæc na-

[42] Hæc e Bibliothecæ novissimæ VII. §. 3. ubi excerpta extant e *Grundleri* Medico Malabarico.

[43] Dappers *Beschryv. van Asien* p. 52.

[44]

natio maxime ſtudet, quam medicorum peritiæ, tribuendum eſt. Ægroto id in primis curæ eſt, ut univerſum corpus molliatur, quod ut debite fiat, quidam hujus rei peritus in ipſum ſcandit atque jugiter calcat. [44] Perſas veteres in Medicina & Aſtronomia excelluiſſe tradit *Abul-Pharajius*. Hi in medicina facienda videntur magorum ſectam atque inſtitutionem ſecuti, de quibus ſcripſi ſupra. [45] Hippocratis autem præcepta & inſtituta poſtea didicerunt e medicis Græcis, quos Cæſar Aurelianus una cum filia, quam Sapori, Perſarum Regi, collocavit, in Perſidem miſit. Seculo decimo inclytus in medicina erat *Ali Ebno l'Abbas* magus. Hunc ferunt librum Al Maleci i. e. regium, conſcripſiſſe. de quo *Abul Pharajius* hæc literis prodidit. *Liber eſt inſignis & ſyntagma egregium, cui eo tempore animam applicuerunt homines, ipſumque ſedulo triverunt, donec prodiret canon* Avicennæ, *quem amplexi librum* Al Maleci *aliquantulum neglectui habuerunt Eſt autem* Al Maleci, *quod praxin ſpectat, potior, canon, quod ſcientiam ſolidor* [46] Medici vero, qui hoc tempore in Perſide medicinam faciunt, maxime Avicennæ inſtitutionem & diſciplinam imitantur. [47] Apud cæteras gentes Medicina abjecta & neglecta jacet, ſi quod grave malum incidit, implorant opem alicujus a Papa miſſi in iſtam regionem: ex his miſſis enim aliqui ſedem ſtabilem & domicilium certum habent, aliqui Chriſtianam religionem propagandi cauſſa huc & illuc paſſim vagantur: omnes vero medicinam iſtis nationibus faciendi gratia veniſſe prætexunt: ſimiliter ac ii, qui in Chinam mittuntur, Matheſeos ſtudium præ ſe ferunt, idemque ſolum, quo religioni prodeſſent, profiteri ſimulant.

XIV. Chinenſes autem de Medicina mirabiliter & loquuntur & ſentiunt. Humidum *radicale* enim, auctoritate codicis *Daykio* innixi, credunt, triplicis eſſe generis, unum debile, al-

[44] Hæc *Monſ. de la Loubere* dans la deſcription du Royaume de Siam. Tom. I. chapitr. x. §. 2. 3. & 6.

[45] Diſſertat. VII. pag. 90.

[46] Hæc *Gregorius Abul-Pharajius* Hiſtor. dynaſtiar. a *Pocockio* editæ pag. 51. 82. 214.

[47] *Olearius* im fünfften buch der Perſianiſchen Reiſe beſchreibung.

alterum debilius, debilissimum appellant tertium. Triplex hujusmodi humidum, persuasum habent, in utriusque brachii arteriis residere: originem vero illius esse a pectore ad brachium utrumque. Humidi *radicalis* debilis arterias in utroque brachio a pectore originem ducere, desinere autem in medio digito: debilioris arterias indidem incipere, at finiri in extremitate pollicis a parte exteriore: debilissimi tandem arterias in utroque brachio a corde oriri, terminari vero apice minimi digiti in parte exteriore. Singularum porro arteriarum ab initio ad finem longitudinem esse trium pedum & semissis, & summam omnium humidi radicalis arteriarum, pedum viginti & unius. Non dispar est ratio calidi innati, cujus arterias, credunt, in utroque brachio a capite originem capere, desinere autem digitorum in extremitatibus. Et hoc trifariam in corpus didi distribuive. Primi, quod appellant calidum innatum forte, arterias in utroque brachio inchoare ab apice digiti indicis, harum vero finem esse in extremitate nasi. Debilis, quod alterum calidi innati genus est, arterias oriri in brachio utroque a minimo digito utrinque, verum terminari hoc interioribus angulis. Tertii tandem, debilissimi puta, arterias, incipere quoque in ambobus brachiis, circa extremitatem digitorum annularium utriusque manus: terminum autem habere in utroque hirquo exteriori. Longitudinem arteriarum, singulatim consideratarum, esse quinque pedum; summam vero omnium sex, tres namque in utroque brachio habentur, & triginta pedum. Quemadmodum in brachiorum, ita etiam in pedum, arteriis seu venis, arbitrantur, triplicem calorem nativum atque humorem primigenium dominari. Etenim calidi innati fortis originem a naso putant, & finem in extremitatibus digitorum pedum esse intrinsecus. Calidi debilis, quod in utriusque pedis arteriis, principium esse ab internis hirquis, finem vero in exteriore minimi digiti utriusque pedis parte. Calidum debilissimum oriri itidem ab hirquis interioribus, at vero terminari inter penultimum & antepenultimum pedis utriusque digitum. Quamlibet harum arteriarum longi-

gitudinem esse pedum octonoriam: & quandoquidem in utroque poplite sint arteriæ senæ, efficitur inde, omnium longitudinem in summa esse quadraginta octo pedum. Pari modo disserunt de pedis arteriarum humido primigenio. Quamlibet ejusmodi arteriarum longitudinem, statuunt, sex pedum cum dimidio, omnium autem summam novem & triginta. Exhisce dictis constat arterias, tum calore innato, tum humore primigenio, refertas, numero duodenas esse. Præter memoratas intestinas, statuunt quoque quatuor externas arterias, in quibus ejusdem generis calidum & humidum contineri seorsim. Eadem vero conjunctim duodecim vasis inesse. Primum vasorum genus, vitali spiritu plenum, CLXII. pedes: ast alterum, spiritibus orbum, CCCLXV. pedes, longum. In illis secundum naturam in primis calidum nativum, quod sursum ferri, reperiri; verum in his præcipue humidum inveniri primigenium, quod potissimum duci deorsum. Qui motus, si æqualis fuerit, quin & si dictus humor & calor in sanguine secundum naturam invicem mixti, efficiunt, ut Chinenses opinantur, corporis incolumitatem. Contra, atque dixi, si fuerit, propediem affuturam corporis ægritudinem. Cæterum in curatione ægrorum vilipendunt sanguinis missionem. Argumentantur namque incisa vena non pravum modo, sed & bonum, cruorem, prodire. At enimvero confessam rem esse, inquiunt, sanguinem vitalitatis esse fontem: ergo quanto magis quispiam ejus jacturam fecerit, tanto & eundem imbecilliorem futurum. His de caussis e re Medici judicant, ut sanguis quoquo modo a colluvie sua depurgetur; cummaxime autem a flatibus, quos plerorumque affectuum, quibus corpus est obnoxium, & auctores esse, & actores. Fieri autem sanguinis correctionem non melius posse, existimant, quam ustione *moxa* instituenda: aut punctura acus, ad id negotium affabre effectæ, varias per corporis partes peragenda [48].

X V.

[48] Hæc e *ten Rhyne* Mantissa schematica, & libello de acu punctura excerpsi, & inde feci dictorum qualecunque breviarium. Qui plura scire avet, quo-

XV. De Medicina Chinensium Nob. Cleyerus specimen in lucem edidit, quod Francofurti ad Mœnum impressum est, quin etiam promovit, ut R. P. Boymii clavis Medica de Pulsibus ad mentem Chinensum edita sit; subjuncta autem hæc est Decuriæ II. Anno IX. Ephemeridum Medico Physicarum Academiæ Naturæ curiosorum. Licet dicti auctores ob tot accepta a Chinensibus fragmenta, ejusdemmodi res nonnunquam complexu suo continentia, perturbate scripserint, conabor tamen de his attingere varia, ex quibus, nisi me fallo, apparebit scientia Chinensium. Sed ad rem. Primum Medicinæ auctorem, Chinenses, credunt, esse Imperatorem HOAM TI, quem vixisse MMDCCXCVII. ante natum Christum annis, eundemque libros de pulsibus, adjuvantibus *Ki pe*, *So ven*, & *Luy cum* conscripsisse [49] Plerique medici operam dant potissimum unius generis morbo curando; cujus curationem ab atavis acceptam tenent in familia sua nepotes. Alii febri hecticæ; alii puerorum: alii mulierum &c. morbis, medicinam faciunt tantum. [50] Anatome, sine qua corporis ejusque partium tum exterior tum interior conformatio, positus &c. cognosci nequeunt, ab illis non tractatur. Rationem autem, quapropter hanc artem non exercent, afferunt, quod in hominis mortui corpore multa dissolvantur & diffluant, quæ in vivo aliter sunt. Hinc esse, ajunt, quod multa perspicacissimis Anatomicis lateant. [51] Mirum proinde non est, quare Chinenses, neglecta Anatome, præpostere, imo insulse, de cujusquemodi corporis constitutione, ut mox ostendam, ratiocinentur.

XVI. Chinenses in hoc universo tres præclaras, statuunt, substantias, supra cælum, infra Tellurem, in medio autem ho-

quo pacto acu punctura vel moxa, vel alia materia lævi inflammabili, in variis corporis partibus ustio sit instituenda, is pervolvat *Kæmpferi* amœnit. exotic. fascic. III. observ. XI. & XII.

[49] Ut habent *Boymius* in Præfat. & *Couplet* in Præfat. & *Couplet* in Tab. Chronolog. Monarch. Sinicæ, Confucii operibus subnexis.

[50] *Boymius* in annotat. ad præfat. de recept. libr.

[51] Idem cap. XVII.

[52]

hominem, quem utrarumque priorum esse participem. Similiter, atque de universo dixi, dividunt corpus humanum tripartito. Supremam complexu suo continere, quicquid est super septum transversum: mediam, quicquid est illud inter & umbilicum; infimam denique regionem, quæ sub umbilico pedibus tenus reperiuntur. Aliquando, de dictis corporis regionibus differturi, metaphora utuntur, ac in illa ponunt varias nebulas, in ista pluviam, in hac vero lacum & stagna, quæ ex dicta pluvia confluxere. Ita etiam convenientiam dari, contendunt, pulsum inter & dicta tria jamjam memorata. Supremo pulsui, quem etiam nomine cœli, quia is cum suprema corporis regione consentit, nuncupant, dominari calorem primigenium. Infimo, quem Terræ nomine insigniunt, quemque cum infima corporis regione convenire, dominari humidum *radicale*. Medium tandem appellant vocabulo hominis, quoniam hic in medio mundo situs, & ei fit consensus cum media corporis regione. [52] Hæc duo, calidum primigenium puta & humidum radicitus infixum, sunt ex sententia Chinensium principia omnium rerum intestina. His, credunt, cuncta in universitate rerum animari. Ex horum omnifariam facta mixtione exoriri omnium, quæ in hoc universo sunt, affectiones & vicissitudines, tam generationis quam interitionis caussa, obortas. Quinimo ab eorum omnimoda conjunctione, seu congressu, dependere tum incolumitatem tum infirmitatem corporis. [53] Sedem autem & domicilium eorum collocanda esse, putant, in spiritibus & sanguine. [54] Quid? quod

[52] Quandoquidem ii, qui Cleyeri Specimen Medicinæ Sinicæ Francofurti anno. M. DC. LXXXII. ediderunt, id magna in membra, ægre ab aliquo pervolvenda, dispertiverunt: &, ut ne videar ego mea opinionum commenta evulgasse, cogor ideo paginas operis, quod quadruplicis generis alphabeto impressum, citare. Hæc itaque, quæ jam prolata, hausi e part. II. pag. 3.4. & 85, & *Boymii*, cap. VII.

[53] *Ibidem* pag. 2.65. & 76. Porro utrisque esse triplicis generis diversitatem vel gradus: primum magnum, alterum exiguum, & deficientem tertium, appellant; quos gradus, sentiunt, se in utriusque manus pulsibus explorare posse vide. pag. 7.

[54] *Boymius* cap. I.

[55]

quod ſuum cuique principio ſpiritum eſſe, fingunt: humidi radicalis ſpiritum, putat *Boymus*, eſſe eundem, qui a medicis noſtris, vitalis: & caloris primigenii, qui animalis vocatur. [55] Spiritus autem hominem ab alimentis accipere, hæc in ſtomachum demitti; ſtomachum ad quinque membra & inteſtina vapores ſeu ſpiritus mittere: eos vero, qui puriores ſunt, in ſanguinem reſolvi. Per ſanguinem deinceps & ſpiritus humidum radicale & calorem primigenum, veluti per ſua vehicula ad omnes corporis partes in orbem circuli inſtar circumferri. [56]

XVII. Res, quæ ab ipſis elementa dicuntur, fingunt e cœlo, & conjunctis cum cœlo qualitatibus, calido utpote & humido, ortum duxiſſe. [57] Hæc elementa autem eſſe quinque numero, ut arborum, ignis, terræ, metallorum & aquæ. Hæc, arbitrantur, hoc pacto & ordine producta. Ab humido fertili, quod ſentiunt e cœlis primitus demiſſum, ſingulari modo enatas arbores: ex his, puta aridis, ignem ſeu ſpiritus igneos: ab igne, quoniam poſt ſe plerumque fæces vel cineres relinquit, terram. ex terra, metallum: ex metallo aquam: ex hac rurſus arbores; & ſic ſingula, ſecundum eorum doctrinam, inter ſe reciprocantur. [58]

XVIII. Corporis partes bipertiuntur Chinenſes in membra nempe & inteſtina. Membra præcipua eſſe numero ſex, totidemque inteſtina. Membra, quibus potiſſimum humidum radic. ineſt, tria eſſe ex parte ſiniſtra, ut cor, hepar, renes: e dextra item tria, ut pulmones, lienem, & portam vitæ Ex inteſtinis, apud quæ in primis calor primigenius hoſpitatur, numero tria eſſe e parte ſiniſtra, ut inteſtina minora, folliculum fellis, ureteres: totidemque e dextra, ut inteſtina majora, ſtomachum, & tertiam corporis partem, quæ orditur ab umbilico, & ad plantas pedum pertingit. Alii e Chinenſibus hæc dicta ad qui-

[55] Idem cap. XII.
[56] Idem cap. VII. VIII. & IX.
[57] Idem cap. cap. IV. e quinis, mox dicendis elementis, duo e chaos proceſſiſſe.
[58] *Cleyerus* part. II. pag. 6. Et *Boymius* cap. IV.

[59]

quinarium numerum redegerunt, omissa vitæ porta, quo vocabulo alias solent dextrum renem appellare. Eadem conditio est intestinorum, de quibus, si numero quinque tradantur, demum modo dictam tertiam corporis partem. Ex his membris & intestinis contendunt vitam in reliquum corpus inque exteriora sensuum organa derivari. [59] Præsertim vero pulmones, & initium vitæ, & finem, esse: siquidem ea ab inspiratione incipiat & in exspiratione desinat; utrasque autem actiones pulmonibus tantum esse proprias. [60] Ex memoratis quinque membris primo nasci renes volunt, eosdemque omnium primos esse actuosos, deinde cor, post jecur, hinc pulmones, tandem lienem. Renes dentium, aurium, ossium eorundemque medullæ caussam esse. Cor faciei, humerorum, palmarum, manuum, linguæ atque sanguinis: Hepar oculorum & nervorum. Pulmones narium, labiorum, cutis, capillorum atque unguium. [61] Et ex omnibus membris superiorem locum habere pulmones, quos suis quasi alis cætera membra tegere, omniumque viarum motum in se recipere: inde fieri, ut pulmonum via sit instar maris, omnes pulsus congregantis & reciprocantis, quibus vitam conferat & spiritus vitales, & exterius quocunque effundens, cutis capillorumque accretionem promoveat [62].

XIX. Opinantur præterea eum, qui sciendi est cupidus corpus hominis esse sicut minorem mundum, oportere gnarum esse differentiæ, quæ cœlum inter & terram est, ut & conformitatis, quam sex spiritus cum quinque moventibus. i. e. elementis, habent. [63] In cœlo esse novem stellas & planetas, in terra novem magnas earum partes, nec non novem membra, & totidem vias, inesse. [64] Admirabilia, quin dicam incredibilia, proferunt de consensione necessitateque, quam persuasum habent, quinque corporis principibus membris intercedere cum quinque aliis hujus universi rebus.

XX.

[59] *Boymius* cap. II.
[60] Idem cap. IX.
[61] Idem cap. VIII.
[62] Idem cap. XIV.
[63] Vide Part. I. pag. 16.
[64] *Ibidem*. pag. 34.

[65]

XX. Sed, ut explanatius edisseram, necesse est, ut rationes eorum subjiciam. Cor, credunt, corporis esse perfectionem, respondere id Marti, æstati, meridiei, austro, elemento ignis, sapori amaro, colori rubro: delectari milio carneque ovilla, odisse calorem, recondere spiritus, dominari sanguini, liquorem digerere in sudorem, indicem ejus esse linguam: habere diminuti humidi *radicalis* viam ad manus a corde: cum plenum fuerit, somniare timenda & monstrosa, cum vacuum flammas, ignem, lucem; quando calidum, pulsum esse solidum: si frigidum, subtilem: ejus intestinum vel adjunctum, esse lactes, quos habere a manibus ad caput magni coloris primigenii viam naturæ igneæ. Hepar consentire cum Jove, Vere, tempore matutino, oriente, elemento arborum, vento, sapore acido, colore cœruleo, gaudere semine lini & carne gallinarum, odisse ventum, recondere animam, imperitare sanguini & nervis, liquorem digerere in lachrymas, fenestras ejus esse oculos: habere deficientis humidi *radicalis* viam naturæ aëreæ a pedibus ad pulmonem: plenum sylvas & montes, vacuum herbas subtiles & gramen, somniare; si calet, tristitiam gignere, si friget, defectu spirituum laborare; ejus membrum adjunctum esse fel: hoc itidem esse naturæ arboreæ, & habere viam diminuti caloris primigenii a manibus ad caput. Renes seu vesicam de proprietate convenire cum Mercurio, Hyeme, nocte, septentrione, elemento aquæ, frigore, sapore salso, colore nigro, gaudere fabis & carne suilla: odisse siccitatem, recondere spiritus generosos, imperare ossibus, laticem mutare in urinam, fenestras ejus esse aures: habere imminuti humidi rad. viam naturæ aqueæ a pedibus ad pectus: quando plena, renes gravesentes, quando vacua, homini secundum quietem videri, se transnatare aquas metu: si calet, alvi fœces & urinas spissas esse: si friget, evacuari præter modum omnia: ejus membrum adjunctum esse ureteres: habereque magni caloris primigenii viam naturæ aqueæ a capite ad pedes. Pulmonem respondere Veneri, autumno, vesperæ, occidenti, elemento metalli,

65 sic-

65 ficcitati, colori albo, delectari oryza & carne equina, odio habere frigus, abscondere corpus, moderari aëreos spiritus: humores mutare in mucum, fenestras ejus esse nares: habere humidi radic. viam a pectore ad manus: ubi plenus fuerit, arma & bella, ubi vacuus, in quieta videri rura aquea & campos: si calet aut friget, efficere ut pellis aut incalescat, aut frigescat: intestinum magnum esse illi adjunctum, idque habere lucidi caloris primigenii viam a manibus ad caput. Lieni, alibi scribit stomacho, consensionem esse cum Saturno, & cum postremis duo de viginti quorumque quatuor anni temporum diebus, & cum media inter quatuor cœli cardines parte, cumque elemento Terræ, tepore, sapore dulci, colore flavo: eundemque prosequi odio teporem, oblectari tritico & carne bubula, recondere animos, dominari carni: humores permutare in salivam, fenestram ejus esse os: habere magni humidi radic. viam a pedibus ad cor: si plenus fuerit, cantum & læta, si vacuus, cibum ac potum, & rixas ob cibum, in somnis videri: si calet, mox pinguescere, si friget, indicare defectum alimoniæ: ejus intestinum esse stomachum, quem habere puri ac lucidi caloris primigenii viam a capite ad pedes, naturæ itidem terreæ. His quinque membris principalibus adjungunt portam vitæ, quam, volunt, igni cordis suppetias venire, & concurrere in ordine ad gignendam terram: subjici igni forinsecus advenienti, naturam habere aqueam, esseque una cum tertia corporis parte, quæ ei in loco intestini est, perfectorum spirituum domicilium, formæque alicujus membri expertem,

[65] Sinenses, quando metallorum nomen & naturam pulmonibus tribuunt, indicare volunt pulmones & illis adjuncta magna intestina habere qualitates, in quibus ipsa metalla præter cætera elementa excellunt, ut crassitudinem, opacitatem, frigus. Per has enim aquam, quæ maxime frigida est, produci. Ita etiam metalla quatenus sonora sunt, eatenus ad aërem maxime spectare. Inde, quoniam aër est levissimus, pulmones eorundemque vias, quia ejusdemmodi qualitatem sortiti sunt, levitatem, hoc est, exiguam aut nullam gravitatem, habere. Eodem modo philosophantur de reliquorum membrorum qualitatibus primis. Hæc *Boymius* cap. XI.

tem; habereque diminuti caloris primigenii viam naturæ igneæ a manibus ad caput [66].

XXI. Præter hæc opinantur Chinenses suam quibusque membris invicem esse, aut caussam, aut effectum, aut necessitudinem, aut minus; quæ indicaturi metaphorice utuntur vocabulis matris, filii, hostis & hospitis. Ut cordis matrem, ferunt, esse hepar: filium, splenem & stomachum: hostem, renes: hospitem, pulmonem. Jecoris matrem esse renes: filium, cor: hostem, pulmonem: hospitem, lienem & stomachum. Renum matrem esse pulmonem: filium, hepar: hostem, splenem & stomachum: hospitem, cor. Pulmonis matrem esse lienem & stomachum: filios, renes: hostem, cor: hospitem, jecur. Lienis tandem & stomachi matrem esse cor: filium, pulmonem: hostem, hepar: hospitem, renes. Eandem, putant, rationem quinque elementorum esse. Ex. gr. Elementi aquæ matrem esse metallum: filium, arbores; hostem, terram: hospitem vero, ignem, &c. [67].

XXI. De sanguinis circuitu, quem, de se ipsis gloriosius prædicant, ante quatuor millia annorum sibi innotuisse [68] incredibile dictu, quam inauditam habeant opinionem. Ut autem aliquis dictum circuitum mente possit facile percipere oportet primo indicare respirationem, quatenus ea cum sanguine atque spiritibus de motu reciproco conveniat. Sentiunt enim intervallo unius in statu naturali respirationis fieri quatuor, vel quinque ad summam, pulsus, & eodem temporis spatio calorem primigenium, vel spiritus & humidum radic. vel sanguinem progredi in corpore sex digitorum longitudine. Ex quo confici, putant, intra XXIV. horas nostrates, (nam Chinenses diem & noctem in duodenas partes partiuntur) quibus tredecim millia & quingentas respirationes fieri, sanguinem

[66] Vide Part. I. pag. 8. usque 14. Part. II. pag. 6. 7. 8. 11. 49. 85. usque 87. & iterum pag. 101. & 102. e quibus dictas opiniones excerpsi, & ad qualecumque compendium contuli. Vide etiam *Boymii* cap. II. & IV.

[67] Ita *Cleyerus* Part. II. pag. II.

[68] *Ibidem* pag. 85.

guinem absolvere intra vasa iter octoginta & unum mille digitorum. Nolim, quispiam credat, adeo longas vias in corpore esse: verum Chinenses credunt sanguinis circuitum respondere, cœlorum per domos quinquagenas, conversioni: hinc arbitrantur spatio unius diei & noctis sanguinem quinquagesies circuitum suum perficere. Quandoquidem vero spatio unius respirationis fiunt quatuor vel quinque arteriarum pulsationes, & spatio diei ac noctis contingunt tredecim millia & quingentæ respirationes; effici hac ratione, autumant, non fieri plures pulsus, eodem temporis spatio, in statu corporis naturali, quam sexaginta septem millia & quingentos, nec pauciores, quam quinquaginta & quatuor millia [69].

XXII. Quantum vero attinet ad rationem circuitus, quo pacto scilicet contingat, persuasum habent, dari duodecim in corpore humano vias ordinarias, vel membra, per quæ sanguinem, & spirituum vehiculum, humidum *radicale* sc. circumire. Dictæ autem viæ hæ sunt, ut via pulmonis, majorum intestinorum, stomachi, lienis, cordis, lactium, ureterum, renum, pericardii, tertiæ partis corporis, fellis & hepatis. Ex sex viis quinque membrorum præcipuorum, ut pulmonis, stomachi, cordis, renum & jecoris, nec non pericardii, arbitrantur, deduci humidum radic. plus aut minus intensum; e senis autem viis membrorum reliquorum deduci calorem primigenium, magis aut minus intensum. Posthinc tres vias humidum devehentes ordiri ab ipsis membris, ut a corde atque pectore, & in manibus desinere: totidemque vias a pedibus oriri, terminarique in membris. Itidem tres vias esse a capite ad pedes, ac totidem a ma-

[69] Vide Part. I. pag. 7. Part. II. pag. 15. 79. 80. 90. & 93. & *Boymii* cap. XII. In exspiratione putant calorem igneæ naturæ ejici, & sequenti mox inspiratione frigus humidum aërem naturæ intro assumi. Hoc pacto etenim integram respirationem fieri. Secundum *Boymii* calculum oporteret fieri intra XXIV. horas in homine sano non pauciores quam quinquaginta quatuor millia & non plures quam sexaginta septem millia & quingentos venarum pulsus. vide etiam cap. XIV.

a manibus ad caput, quibus, putant, calidum, per corpus distribui His addatis vias, humido destinatas, plerumque magis introrsum, ut ad pectus, ventrem, &c.: e diverso caloris vias potius extrorsum, ad partem corporis posteriorem, ut ad dorsum, &c. ferri. Tandem singulis duodenis viis assignant semitam quandam, cujus ope membrum quodvis ad aliud, inter se reciprocum, ferratur. [70] Præter has duodecim ordinarias finxerunt etiam octo extraordinarias, ad circuitum spectantes, vias. Has oblique, sentiunt, in se recipere, quicquid in illis exuperarit. Primam, appellant, congregationem caloris primigenii, eamque oriri infra spinam dorsi, pergereque occipitio & vertice tenus: ingredique cerebrum & terminari versus maxillæ superioris dentes. Secundam, congregationem humidi radic. dictam, oriri ex anteriore parte, infra deflectere circa ventrem & viscera, ascendere ad guttur, ad caput, terminarique propter oculos. Tertiam, radicem duodecim viarum dictam, oriri prope pubem infra umbilicum dextrorsum & sinistrorsum, pergere stomachum usque & pectus. Quartam oriri e lateribus infra, eamque corpus, cinguli instar, omnium pulsuum vias, cingere includereque. Quintam e medio calcaneo oriri, inde extrorsum ferri, ascendereque transversa ad os, & infra aures: hanc, credunt, calorem dextræ & lævæ corporis partis moderari. Sextam itidem, putant, e medio calcaneo provenire, ac progredi ad pectus & guttur, imo ad ipsos oculos usque; hanc ab utraque parte humidum interius regere. Septimam exoriri e loco, ubi concurrunt caloris viæ, a calcaneo incipere, vergereque ad ventriculum, lienem, caput, aures. Octavam denique oriri e loco, ubi concursus viarum humidi ab interiori talo ascendit oblique ad ventrem, deinde

[70] Part. II. pag. 12. 84. & 95. Ut autem aliquis perceptionem humorum circuitus, prout Chinenses eum tradunt, habere possit, curavi a Cleyero effictum exemplar ficti circuitus, ut per duodecim vias ordinarias absolvatur, heic apponere.

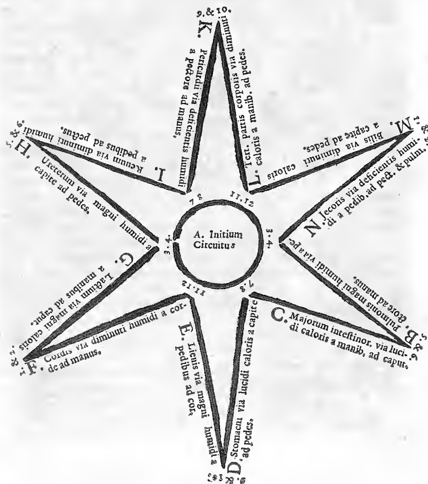
[71]

deinde ad pectus, & tandem ad partem verticis anteriorem [71].

XXIII. Quo modo autem humidum *radicale* & calor primigenius viginti quatuor horarum ſpatio circumagantur, hæc opi-

[71] Vide Part. II. pag. 68.

[72]



opinionum commenta afferunt. Hora tertia apud Europæos matutina, putant Sinenses, pulmones propagare humidum radic. per spiritus & sanguinem ad manus vocarique magni humidi radic. viam. Hora quarta, eosdem pulmones per supradictam manuum viam humidum radic. producere. Hora quinta in magnis intestinis proferri calorem naturalem per spiritus & sanguinem a manibus : appellarique puri & lucidi caloris viam. Hora sexta, eadem magna intestina propagare calorem primigenium per dictam viam a manibus ad caput. Hora septima & octava stomachum producere calorem primitivum ad pedes: viam nominari pedum lucidi caloris primigeni. In secundo puncto manus dextræ tam viæ quam membri statum propagare. Hora nona & decima lienem proferre humidum *radic.* ad cor: dicique pedum magnam humidi *radic.* viam. In secundo puncto manus hujus viæ & Stomachi statum propagare. Hora XI. & XII Cor propagare humidum *radic.* ad manus; vocarique manuum diminuti humidi *radic.* viam. A meridie hora I. & II. parva intestina producere calorem ad manus: appellarique manuum magni caloris primigenii viam, Hora III. & IV. uretheres propagare calorem innatum ad pedes; vocarique pedum magni caloris viam. Hora V. & VI. vesicam vel renes proferre humidum *radic.* a pedibus : nominarique pedum imminuti humidi *radic.* viam. Hora VII. & VIII. a vitæ porta hnmidum *radic.* ad manus provehi: dicique manuum deficientis humidi *radic.* viam. Hora IX. & X. tertiam corporis partem a manibus calorem propagare: vocari viam diminuti caloris manuum. Hora XI. & XII. Fel producere calorem nativum ad pedes, appellarique pedum imminuti, caloris viam. Hora I. & II. a media nocte. Hepar propagare humidum *radic.* a pedibus: viam vocari pedum deficientis humidi *radic.* Memorant præterea quot singulis horis respirationes & pulsus venarum fiant, & quantum iter spiritus cum sanguine in venis conficiant. [72]

XXIV.

[72] *Boymius* cap. XIII.

§. XXIV. Quod autem aliquis aut longævus, aut brevioris vitæ ſit, adſcribunt effectum hunc corporis humani circulo, cujus centrum eſſe mediam regionem; at circumferentiam caput pedes & manus. Proinde quanto aliquis circumferentiam circuli vitalis ampliorem nactus fuerit, tanto longiorem, opinantur, ejus vitam futuram, contra eſſe in circulo minore. Neque tamen unicum in quolibet homine fingunt circulum vitalem, ſed aliis alios eſſe inſertos. Enimvero naturam horum comparatam eſſe ut orbis terrarum, quem ex annuis, menſtruis & diurnis circulis conſtare [73].

XXV. Cæterum faciunt ad modo dictorum cognitionem & intelligentiam tempeſtates anni, juxta & tempus menſtruale. Annum non modo quadripartitum, ſed etiam quinque partitum, reddunt. Statuunt namque quælibet quatuor anni tempora conſtare e ſeptuaginta & duobus diebus, qui quater multiplicati efficiunt ducentos octoginta & octo dies: reliquos inſuper eſſe extremitati cujuſque tempeſtatis duo de viginti dies, quos quater quoque multiplicatos, efficere quintum anni tempus, ſimiliter, ac priora, ſeptuaginta & duos dies complexu ſuo continens: & hos, ſi ſupra memoratis addantur, efficere annum Lunarem trecenorum & ſexagenorum dierum. [74] In quolibet anni tempore, credunt, peculiare elementum, & unum e corporis viſceribus, rerum potiri. v. g. tempore verno elementum aëris ſeu arboris, & hepar: æſtivo, ignem & cor: autumnali, metallum & pulmonem: brumali, aquam & veſicam: in fine autem cujuſlibet annuæ tempeſtatis, terram & ſtomachum, tenere dominatum. Non modo hæc quinque anni tempora, verum etiam menſes anni, volunt, eſſe obſervandos: horum enim ratione ſpiritus, propter diverſitatem caloris & humidi, modo adaucti, modo diminuti, identidem variari. Namque prima & ſecunda Luna ſpiritus caloris occipere, habereque tepidum Veris tempus: tertia & quarta, eos reddi magnos & perfectos, habereque calidum Æſtatis

[73] *Idem* cap. IX.

[74] Vide *Cleyeri* part. II. 19.

tis tempus: quarta & quinta, incipere humidum radic. & ejus spiritibus tunc principatum deferri, obtinereque humidum Autumni tempus: septima & octava, spiritus humidos evadere pleniores, atque tempus nancisci frigidius: nona & decima, spiritus humidos apparere longe perfectissimos, indipiscique tempus brumæ maxime algidum: undecima tandem & duodecima Luna, spiritus naturales calore parvos quidem videri, & tempus frigidum indeptare; sed eos magis ac magis deinceps augeri, redauspicarique, ac subire deintegro, similiter atque jamjam narravi, pristinam vicissitudinem. [75]

XXVI Quamquam ea, quæ huc usque de Chinensium Physiologia scripsi, nonnemini abstrusa & recondita videantur, comparanti tamen hæc cum eorundem pathologia constabit pleraque in unum congruere, & inter se mirifice reciprocari, attamen id dolendum est, eos in dictionibus nimiopere tropis, in primis vero horum affectionibus, ut catachresi, hyperbole & allegoria, uti: quas cum nimis valde adhibeant, dicendo rem frequentissime obscurant. Sed ad propositum meum redeam, necesse est, nempe ad quinque elementa, e quibus corpus humanum compositum est. Magnopere refert, ajunt, ut elementa inter se mutuam conservent æquabilitatem: ex his enim si unum modo fuerit cum cæteris inæqualiter temperatum, protinus morbum apparere. [76] Et eorum vitium esse in hoc positum, ut aut vincant, aut vincantur: illius generis appellant excessum, hujus vero defectum unius aut plurium elementorum: [77] præsertim vero oportere medicum cum animo suo calorem primigenium, & humidum radicitus infixum, considerare. Illius enim malignitatem corpori importare perturbationem, & quatuor partium molestias, faciei ruborem, maculas, deliria, inconditosque sermones, &c. hujus autem febrem malignam, gravitatem, oculorum ventriculique dolorem, venenosos spiritus pervadere cor, & frigus de-

[75] *Ibidem.* pag. 107. & 18.
[76] Part. 1. pag. 16.
[77] Part. 11. pag. 30.

[78]

deficiens dilatari abſque obſtaculo in quatuor partibus ; imo ejus humidi venenum deprimere, &quaſi abrumpere, ſpiritus [78].

XXVII. Præterea ſtatuunt tres caloris primitivi, totidemque humidi radic., vias eſſe: in his morbum ſubſiſtere: has, nec non earum origines, morbum ſuſcipere : totum diſcrimen in eo poni, ut illius viæ efficiant calorem externum, & pulſus celeritatem : hujus vero frigus externum, & pulſus tarditatem. [79] Præter dictas ſex vias ſupereſſe quinque vitia, quæ læſionem efficiunt. Primum fieri ab interiori vento vel vitio vacui, unde in corpore calorem oboriri, verbi gratia. Cor, tali vitio affectum, cognoſci poſſe e colore rubro. Jecur quidem, omnium colorum dominum & auctorem, in ſe cœruleum; verum ejus viam, cum ea cor ingrediatur, efficere rubrum : ſi ſtomachum, flavum : ſi pulmones, album : ſi veſicam, nigrum colorem ; nec non in cauſſa eſſe, ut calor in utroque latere, &, cum oppleantur, dolor progignantur. Secundum a caloris æſtu, quo ſiquis lædatur, eum tunc odio habere odorem & fœtorem. Equidem ſuum cuique membro eſſe odorem, tamen omnis generis odorum principatum cordi eſſe delatum. Cor quidem in *parenchymate* ſuo producere odorem aduſtum : verum tamen ejus viam, ſi ea ſtomachum ingreſſa fuerit, ſuavem : ſi hepar, carnis ſimilem : ſi pulmones, fœtorem carnis putridæ inſtar, efficere. Tertium corporis vitium exiſtere ex alimentorum nimietate & defatigatione nimia: eum, qui hoc vitio laborat, ſapore amaro oblectari : indicium hoc eſſe morbum eſſe calidum a corde, quod calori dominatur, & a ciborum gravitate, unde corpus obdormiſcere. Quartum exoriri, ſi corpus maligna febris corripuit, ſi ægrotans nugas garrivit, ſedem ejus malignæ febris eſſe in pulmone: quale vitium autem ut declararent Chinenſes,

[78] Part. 1. pag. 44. & 32.

[79] Quod vero ad nominationem dictarum ſex viarum attinet, ſcitu eſt caloris primitivi vias appellari nomine magni, lucidi, & diminuti caloris: humidi radicitus infixi vias, nomine magni, deficientis, & diminuti humidi. Vide Part. 11. pag. 25.

[80]

ſes, hanc habent hypotheſin, nempe cuilibet viſceri, cenſent, quorum quinque memoravi, peculiarem eſſe ſonum: omnium tamen vocibus & ſono imperare pulmonem. Nam, ſi via pulmonis hepar ingrediatur, eam gemitus: ſi cor, loquacitatis & riſus: ſi ſtomachum, cantus. ſi veſicam, ſingultus: in ſe ipſo vero pulmonem fletus, eſſe cauſſam. Quintum tandem corporis vitium naſci, ſi v g. æger propter humorem interiorem lædatur, cujus indicium eſſe ſudationem jugem: viam enim veſicæ occupaſſe cor; &, quandoquidem veſica humoribus dominatur, inde contingere, ut, ſi ejus via hepar ingrediatur, eadem lachrymas: ſi cor, ſudorem inſtabilem: ſi ſtomachum, ſalivam nimiam: ſi pulmonem, copioſum narium mucum; in ſe ipſa autem urinam, producat [80]

XXVIII. Præter ea, quæ paulo ante de febri maligna ſcripſi, ſentiunt, febrem malignam oboriri, ſi quando quatuor anni tempora non ſervent proprietatem ſuam, ſed contrario, ac decet, modo ſe habeant: potiſſime tamen talem febrem a quinque cauſſis oriri. (1) generari ab interiori vento, quoniam ſudor, ob malignitatem venti, læſionem accipiat: & ſi ea accidat in calore primigenio, pulſum apparere natantem & crebrum, eo, quod læſio ſit in motu ſanguinis, & ſpirituum, qua de cauſſa calorem ſurſum tendere; ſin vero in humido *radic.* ſit, ejus malignitatem pulſum mollem ſubtilem & debilem prodere. (2) naſci a frigore, & ægrum haud ſudare: inde fieri, ut corpus doleat; & quia hic morbus ex caloris primitivi & humidi radic. nimietate exoritur, ideo pulſum eſſe intenſum, rarum, & calidum in primo & tertio loco. (3) progigni a calore primigenio & humido *radic.* natantibus: ideoque in tertio & primo loco pulſum ſentiri natantem & crebrum, quem ſignificare cor a calore lædi. (4) exoriri a peſte ſeu tepore, motum hujus morbi omnes vias permeare, atque omnia tempora, quia contrario modo procedunt,

[80] *Ibidem.* pag. 32. & ſeq.

dunt, percurrere: inde fieri ut, qui tali morbo laborant, ratione spirituum multitudinis, aut ocyus, aut tardius convalescant. Tandem (5) produci ab humido tepore, quem, si calori primigenio infuerit, indicare pulsum mollem ac debilem: sin autem humido *radicali*, pulsus esse parvos & celeres. In summa vero, putant, in maligna febri, duas malignitatis species reperiri: alteram in calido primigenio, alteram in humido *radic.* positam [81].

XXIX. Præter hæc morbum, censent, quinque modis progigni, nimirum vitio vel vacui, vel repletionis, vel latrocinii, vel exiguitatis, vel *rectitudinis*. Exempli gratia proponam Cor. In hoc, vitio vacui ob ventum, nasci morbum: vitio repletionis, quia id cibo, labore & defatigatione oneretur: vitio exiguitatis, cor affici frigore, ex quo malignam febrem existere: vitio latrocinii, si cor affectum fuerit, morbum oriri ex humore & frigore, si non mortalem, saltem periculosissimum: vitio denique *rectitudinis* morbum, quoniam sit ipsius cordis, sua sponte convalescere. Eadem conditio est reliquorum viscerum primariorum.

XXX. Has quinque modis cujusvis visceris vitiositates, credunt, se pulsu dignoscere posse, quare species pulsus solent quoque antedicta vitiorum nominatione nuncupare: & quia insuper vel durities, vel mollities in pulsu observatur, hinc harum ratione quodlibetcunque membri principalis vitium duplicant, & probant inde bis quinis morbis membrum quoddam laborare, hoc est, decem modis id affici posse. Quæ cum ita se habeant, colligunt ex his, decem diversi generis morbos cuilibet membro esse [82].

XXXI. Præter hos, sentiunt, esse etiam quinque extorum nobilium morbum, quem vocant aggregationis spirituum. Hepatis ab aggregatione spirituum morbum, nominant pinguedinem spirituum: assimilari hunc inverso calici, nasci sinistro in latere, esseque diu immedicabilem, concitare tussim, & fri-

[81] *Ibidem.* pag. 60. 61. & 63.

[82] Part. II. pag. 23. 24. & 26.

 [83]

& frigido-calidum morbum. Cordis morbum appellant nomine trabis casus immobilis; ejus locum esse supra umbilicum; cor in hoc affligi ac contristari: affectum itidem de genere tardorum esse. Stomachi morbum nominant vasculum spiritibus repletum; & quia stomachus est in medio, malum hoc in cavitate ventris residere, ac manibus & pedibus dominari. Siquidem vero illud vasculum non recipiat a stomacho colorem flavum, & stomachus recipiat humido-calida, & insuper usu alimentorum cor haud generetur, sed potius icterus; hinc ejus in loco oriri malum aggregationis spirituum stomachi. Pulmonis ægritudinem vocant *cié puén*, hanc residere infra latus dextrum, importareque corpori metum, anhelationem, & tussim diuturnam. Vesicæ morbum nuncupant nomine *puén tuy*, hunc infra residere, atque singultum excitare [83].

XXXII. Sed alia, quam jammodo proposui, ratione discrunt de dictorum quinque viscerum morbis & curatione. Perhibent enim e deficiente primi generis pulsu in primo manus dextræ loco, & pellis marcore & capillorum defluviis, colligi malam pulmorum constitutionem. Pulsus deficientes secundi generis indicare cor, sanguinis Dominum, male se habere, & quod consequens est, sanguinem diminui, siccari, evacuari; ex his deinceps in quinque membris & sex intestinis marcorem existere. Pulsus tertii generis deficientes ostendere male affectum stomachum, quem, cum bene se habet, recipere quinque alimentorum spiritus, ut tritici, oryzæ, fabarum &c. per quos exterius carnem interius vero membra & intestina, alescere: stomachum autem graviter affectum insuper ex eo apparere, quod nec cibus nec potus digerantur, quare necesse esse, ut caro langueat & flaccescat. Pulsus deficientes quarti generis patefacere malum, quo jecur afficitur: conspici id potissimum in nervis, quos remissos & laxatos corpus totum pari modo afficere. Hepar enim sang-

[83] *Ibidem.* pag. 35, & seq.

[84]

sanguinis officinam ac condum esse. Hoc sanguinem cordi ministrare, nervos irrigare, unguiumque incrementum promovere. Quinti generis pulsus deficientes prodere affectum vesicæ, quem etiam ossa arefacta & marcida significare: ex hoc debilitatem corporis & somnum gravem oriri, vesicam autem, cum sit cæteris visceribus inferior, beneficio spirituum suorum conservare quinque membrorum ac sex intestinorum vias: nec non caussam esse, ut pili, ossa eorundemque medulla increscant. Dictorum quinque viscerum morbis medici Sinenses has curationes adhibent: ut in morbo pulmonum, volunt spiritus pulmonum est restaurandos: in cordis morbo, motum spirituum & sanguinis attemperandum: in stomachi, medicinam esse in recta potum & cibos adhibendi ratione, frigida & tepida commiscendo: in hepatis, remissionem spirituum esse inducendam: in vesicæ tandem morbo, augendas esse vesicæ qualitates [84].

XXXIII. De amentia differturi distinguunt hanc a delirio. Si humidi radic. malignitas interior adeo immoderata ut foras egrediatur, & inde caloris gravitas oboriatur, eam tunc caussam esse, ut aliquis diliret, & propter calorem obortum ægrotus commoveatur: &, quia malum solidum & intra plenum, propterea delirantem parum dormire, nec esurire, verum gloriari de auctoritate sua, cantare, lætari, &c. Verum, si ejusdem humidi plenitudo, & redundantia in actum eruperit (vocatur gravitas humidi) fieri amentiam, quam in tristitia positam: eadem fere de hac proponunt, quæ nostrates de melancholia. Amentiæ porro quinque species ponunt. Primam fieri a calore, & ægrum instar mortui stercus egerere: secundam ab humido *radic.* tertiam ex vento: quartam ex tepore; quintam tandem vocant equi amentiam, hanc intervallis venire, & efficere hominem manibus ac pedibus reptantem [85].

XXXIV.

[84] *Boyemus* Cap. XIV.

[85] *Cleyeri* spec. pag. 65. part. II.

[86]

XXXIV. Quantum ad eventum morbi attinet, Chinenses præsagiunt, imo prædicunt, si morbi irrepant in vias naturali ordine sibi succedentes, aut ad viam, a qua prior vinci nequeat, verbi caussa: ubi malum suum cor transmiserit stomacho, tanquam filio: aut hepati, ceu matri: aut ubi cor a pulmone, veluti hospite, abs quo superari nequit, malum receperit; contingere tum, ut ejusmodi morbi, quia non radicitus infixi, sed congruenter naturæ procedunt, facilius curentur. E diverso, si morbi malum in viam exonerent, quam vincere queunt, e. g. Si cor pulmoni, hic hepati, hoc stomacho, hic renibus, hi cordi, hoc rursus pulmoni, malum transmittat, evenire, ut tales morbi, quoniam nullum corporis membrum suffert bis a sibi contrario lædi, si non lethales, ad minimum diuturni, evadant [86].

XXXV. Ad ipsam medendi methodum quod spectat, decernunt quæstionem, an plenitudo, an vacuitas sit caussa, ut membrum aliquod ægrotet; illam e velocitate, hanc vero e pulsus tarditate, apparere: illi mederi non posse, nisi evacuatio in filiis instituatur, neque huic, præterquam quod mater oppleatur, vel restauretur. Verbi gratia, miram dictu proferam allegoriam; hujus enim Chinenses sunt admodum studiosi. Hepar aëreum, inquiunt, si a corde igneo invaditur, filius invadit matrem, & vacuitatis vitium est in hepate aëreo; ideo matrem hepatis restaura, i. e. vesicam aqueam, & solves filium, i. e. igneum cordis pulsum. At si hepar invaditur a pulsu vesicæ aqueo, mater invasit filium, i. e. aqua arbores, & multitudinis vitium est in jecore: idcirco hic matrem hepatis, h. e. vesicam evacuare oportet, & solvere filium hepatis, i. e. cor. [87] Obscuritates profecto & ænigmata

[86] Ibidem. pag. 9.

[87] Rationem hujus curationis addunt. *Namque*, ajunt, *si hepati arboreo vacuo velis mederi per pulmones metallicos, inducendo pulsum illorum, cum hepar intus habeat aquam, & ex hepate fiat ignis, qui solvit metalla, unde arbores non ferunt metalla, ac proinde sic morbos non curabis, sed augebis.* Eadem ratio est reliquorum membrorum vel vacuitatis, vel plenitudinis vitio laborantium. En aliud ratiocinium. Si oriens i. e. hepar fuerit plenum,

ænigmata somniorum hæc Europæ incolis procul dubio videbuntur: quinimo tota Chinensium doctrina nos ad admirationem traducit; quoniam tot rebus, quas credunt inter se admirabiliter reciprocari, referta est. Sed eccui dubium est, quin illi vicissim admirentur quorundam nostratium doctrinam, qui mira de septenario numero, aliarumque rerum de incredibili cum hominibus conformitate, convenientia, consensu, &c. differuerunt. Quid alias e tanta opinionum diversitate eruitur, quam, quod illi suis, nos nostris delectemur, sententiis. Verum, ut ne a proposito declinemus, pergam recensere, quæ Chinenses in medendi methodo advertunt.

XXXVI. Quandoquidem Chinensium natio, ita natura comparata, ut ab homicidio, atque ab omni violento sanguinis profluvio, abhorreat, ratio hæc est, quare sanguinis missionem non instituit. Adde his eorum argumenta, quæ afferunt. Scilicet, nimium sanguinis caldorem, aut vim, non magis ejus missione temperari, quam bullientis aquæ fervorem, instituta quoquo pacto ejus detractione, solvi. Nisi aliquis bullienti frigidam affuderit fervorem vix imminutum iri caussantur. Argumentantur insuper, sanguinis detractione, vim morbi quidem minorem fieri, sed morbum ideo non tolli, ergo supervacuam ejusmodi esse. Medici namque esse, malum, in corpore obortum, extinguere: id autem fieri sanguinis purgatione, & spirituum congruentium temperatione. In his duabus, purgatione nempe & restauratione, quas naturæ maxime consentaneas judicant, vertitur potissimum eorum

num, & occidens, i. e. pulmo vacuus, necesse erit, restaurare boream, i. e. aqueam vesicam; quia austri ignis & arborum orientalis filius, i. e. cor, & vesica hepatis mater, est: deinde austrum, i. e. cor, evacuare. Hanc ob caussam jubent quinque elementa in æquilibritate servare: arbores porro ad orientem, metalla ad occidentem, spectent. Igitur si vis naturalem in metallis plenitudinem servare, *fac æqualitatem in igne; si vis ignis habere æqualitatem; fac conservari æqualitatem in terra; si vis arbores retinere suam plenitudinem connaturalem, fac servent metalla suam æqualitatem; si vis ignem retinere suam connaturalem plenitudinem, fac aquam observare suam æqualitatem.* Vid. part. II. pag. 28. & seq.

rum curandi ratio. Clyfteres, cucurbitæ, epithemata; unctiones, &c. vix in ufu funt. Hæc, quia extrinfecus applicantur, ideo minus in morborum interiorum curatione efficere. Urinæ infpectionem vilipendunt; hanc enim nihil, quod exploratum fit, prodere, præterquam aliæ res adminiculentur. Has inter in cujufvis affectus fignificatione eminere pulfum: huic, quomodocunque prave conftituto, medentur tantum; atque ad hujus inftaurationem, feu ad ejus in naturalem ftatum reftitutionem, cogitationes fuas dirigunt [88].

XXXVII. Hæc habent de generali pulfus curatione præcepta. Septem exteriores pulfus, ubi intra & extra habuerint calidum primigenium, purgandi funt per inferiora. Octo interiores pulfus, ubi habuerint intrinfecus & extrinfecus humidum *radicale*, fudatione funt relaxandi. Septem exterioribus pulfibus, fi calor primigenius extra, & humidum radic. intra, fuerint, cito fubveniendum eft fudatione. Octo interiores pulfus, fi funt infra, funt abigendi. Perhibent enim calorem primigenium intra, & humidum radic. extra, celeriter defcendere [89].

XXXVIII. Siquidem vero Chinenfium Medicina, maxima ex parte in cognitione pulfus pofita eft, non ægre dijudicabit B. L. multa admodum effe in medium proferenda, fi de omnibus, quæ pulfus gratia monumentis prodidere, vellem figillatim fcribere. Attamen, ut lectori quædam perceptio hujus doctrinæ fit, dabo quædam paffim ex antedictis auctoribus excerpta. Chinenfes tanquam pronunciatum habent, quod is, qui cupidus conjiciendi de morbis, vita, & morte perfecte, debeat in primis habere fingularem, & accuratam, pulfus notitiam: [90] fine hujus enim cognitione vix ullum præclarum facinus a medico perpetratum iri. Ut autem aliquis eo ufque pertingere poffit, neceffe eft fcire, pulfum a Chinenfibus in utraque manu in tribus locis explorari. Primus locus eft fub carpo, alter infra eminentiam offis cubiti feu radii,

[88] *Ibidem* pag. 72. & feq.
[89] Part. 1. pag. 27.
[90] Vide part. 1. pag. 1. & *Boymius* in Præfat. ad medicos.

[91]

dii, tertius secundo versus cubitum proximat [91] Hæc tria pulsuum loca, statuunt, respondere tribus paulo ante memoratis corporis regionibus. Supremo utriusque manus pulsui convenire cum suprema corporis regione de cujusmodicunque corporis statu: imo pulsum, qui istic loci observatur, indicare morborum statum, qui in illa resident. Reliquarum & pulsus & corporis regionum, ajunt, eandem esse conditionem; hac tantum exceptione, quod pulsus lævæ, sinistram: & dextræ, dextram corporis partem, seu bene, seu male, constitutam prodat. [92] Et hæc non modo generatim; sed speciatim credunt, se in peculiari manus observationi pulsus destinato loco posse peculiarium viscerum conditionem explorare.

XXXIX. Licet aliqua sit dissensio inter veteres & recentiores Chinenses de visceribus, quæ ex unoquoque loco utrique sciscitantur: tamen, ut nimiam sententiarum dictionem effugiam, indicabo modo recentiorum opiniones. Hi enim primo lævæ loco assignant pulsum cordis, & lactium: secundo, pulsum hepatis & fellis: tertio, renum & ureterum; primo autem dextræ loco, pulsum pulmonis & intestinorum crassorum: secundo, stomachi & lienis: tertio denique, pulsum portæ vitæ, & infimæ partis corporis. [93] Præter hæc, sentiunt, in locis manus sinistræ teporem, ventum & frigus residere, & morbos ex his oriundos vergere extrorsum: verum in locis dextræ siccitatem, humorem & æstum; & si quis morbus a dictis exoriatur, eum tendere introrsus. Statuunt insuper pulsus, qui extrorsus tendunt, septem esse species, ut pulsum natantem, plenum in extremitate, in medio vacuum, crebro-acutum, plenum chordæ tensæ similem, intensum, & exundantem. Hujus generis multos in læva adverti, habereque naturam caloris primigenii. Porro pulsuum, qui introrsum spectant, octo esse species, ut pulsum parvum, pro-

[91] Part. II. pag. 5. ubi auctor tradit delineationem utriusque manus, & nomina cujusque pulsus regionis. vide etiam Tab. V. in calce *Boymii* libro subjunctam.

[92] *Ibidem*. pag. 85.

[93] *Ibidem*. pag. 5. & Part. I. pag. I. & seq.

profundum, remiſſum, raro obtuſum, tardum, cadentem, molli-ſubtilem, & debilem. Hos plerumque in dextra obſervari, indolemque humidi *radic.* nactos. Præcipuam rationem, quare pulſus tot modis varient, ſitam eſſe non modo in calore primitivo, & humido radicitus infixo; ſed etiam in quinque elementis. Et, quia utriuſque generis pulſus, in ſummam redacti, quindecim ſunt; inde argumentantur, tres pulſus ſpecies ſub cujuſlibet elementi ditione eſſe. [94] Ex his ſex pulſus, ratum habent, ſubire mutationem, ut profundum, raro obtuſum, & brevem, quos habere triplex humidum radic. & in humido radic habere calorem primigenium: pulſum natantem, crebro acutum, & longum habere triplicem calorem primigenium, & in hujuſmodi calore humidum *radic.* Etenim, niſi aliquis exteriorum juxta & interiorum pulſuum deſtructionem fuerit ſcrutatus, vix quemquem vacuitatis & plenitudinis cognitionem habiturum. [95] Præter dicta pulſuum genera, opinione non ſolum, ſed & ad veritatem ſibi perſuadent, ſingulorum corporis membrorum principum, quorum quinque enumerant, ſingulos eſſe, aut naturales, aut eorundem naturæ contrarios, pulſus. Sic renum pulſum naturalem, dicunt, profundum in loco, paulo ante memorato, inveniri: remiſſum & languidum, ſi vitioſus fuerit. Hepatis pulſum naturaliter chordæ extenſæ eſſe ſimilem: huic autem adverſarium, natantem, raro obtuſum. Cordis pulſum naturalem eſſe exundantem: contrarium, profundum. Stomachi pulſum eſſe remiſſum & languidum: contrarium, ſi quando chordæ extenſæ ſimilis fuerit. Pulmonis tandem pulſum naturalem eſſe natantem, ligni fluctuantis inſtar: contrarium, exundantem, magnum. Et hos non ſemper ita ſe habere, ſed ra-

[94] Part. 1. pag. 25. 15. & 16. Namque pulſum natantem: raro obtuſum & debilem, elemento metallorum: tenſæ chordæ ſimilem, intenſum, cadentem, elemento arborum: crebro-acutum, profundum, molli-ſubtilem, elemento aquæ: in extremis plenum, in medio vacuum plenum exundantem, elemento ignis: parvum, remiſſum, tardum, elemento terræ, ſubjectum. vide etiam *Boymius* cap. XVI.

[95] Ibidem. pag. 19.

[96]

ratione quatuor anni tempestatum alio atque alio modo variari. Sic renum pulsum, præter eum, qui sibi familiarissimus est, tempore verno similem esse chordæ tensæ: æstivo, esse exundantem: autumnali, parvum ac natantem: brumali, profundum & crebro-acutum. Eandem, ajunt, reliquorum viscerum rationem esse. [96] Dictos naturales cujusvis visceris pulsus, sentiunt, posse ob quinque vitiosos pulsus decem mutationes subire. Scilicet, pulsus vacuus, plenus, exiguus, latro vel rectus (hæc nomina quinque vitiosorum sunt) potest bifariam affici, aut ratione duritiei, a calore primigenio; aut ratione mollitudinis, ab humido *radic.* provenientis. v. g. Pulsum vacuum posse insimul aut durum, aut mollem, esse. Eadem cæterorum est conditio. [97] Non modo generaliter, verum etiam singillatim, de antedictorum pulsuum significationibus differunt. [98]

XL.

[96] Vide Part. II. pag. 13. & Part. I. pag. 7. & *Boymius* cap. XIII.

[97] Part. II. pag. 26.

[98] Verum, ut aliquis Chinensium pulsus doctrinam mente capere possit, breviabo quadantenus, quæ Cleyerus memoriæ mandavit. Part. I. pag. 103. & seq. Ex septem pulsuum externorum in tribus utriusque manus locis natans est primus. (α) Hunc tangendo videri deorsum deflectere, & ad superficiem abundare in modum folii cepæ: eum generaliter indicare morbum ex pulmonum vento ortum: singulariter autem in loco primo manus sinistræ, ventum, calorem, capitis dolorem: in dextræ guttur adustum, nares oppletas; in secundo loco sinistræ, oculorum rubedinem, perturbationem, & dolorem: in dextræ, ventris vacuitatem, siccitatem, sitim; in tertio lævæ, aurium surditatem, obstructionem: in dextræ, meatum urinæ obstructum. (β) In medio ruptus & in extremis plenus. Hunc generatim significare sanguinis fluxum & vacuitatem: singulatim vero in loco primo sinistræ, sanguinis intra pectus congregationem: in dexstræ cruciatus pectoris intestinos; in secundo sinistræ flatuum confusionem vomitionemque sanguinis: in dextræ, intestinorum tumorem; In tertio sinistræ & dextræ, puris & sanguinis loco urinæ mictionem. (γ) Acuto-creber, tactui videtur proinde ac uniones rotando decurrerent. Hunc generaliter indicare vomitum, cui ventum dominantem adversari: singulatim vero in loco primo sinistræ, cordis calorem, linguæque violentiam: in dextræ, pellis & pilorum arefactionem; in secundo sinistræ, capitis dolorem, oculorumque tumorem: in dextræ, narium calorem, orisque fœtorem; in tertio sinistræ, stomachi debilitatem atque renum dolorem: in dextræ, aquam intercutem infimæ partis corporis. (δ) Plenus & solidus, cum elevetur, habet excessum. Hunc generatim cordis suffocati calorem

XL. Præter dictos quindecim ordinarios Chinenſes commenti ſunt novem extraordinarios pulſus, quos, credunt, ſtatis anni temporibus ſubinde procedere; quos plerumque nomine

indicare: ſpeciatim vero in loco primo ſiniſtræ, faciei ruborem ac venti generationem: in dextræ pellis aduſtionem, mejendi difficultatem; in ſecundo lævæ, morbum congregationis ſpirituum, in dextræ, cordis dolorem; in tertio ſiniſtræ meatum urinæ oppilatum: in dextræ, difficultatem mingendi. (ε) Chordæ extenſæ inſtar. Hunc generaliter ophtalmiam, & nervorum, propter celerem motionem, ſignificare defatigationem: ſingulariter in loco primo ſiniſtræ, capitis dolorem, cordiſque ſuſpenſionem: in dextræ, calorem primigenium condenſatum, & alligatum; in ſecundo ſiniſtræ morbum congregationis ſpirituum ex cibis indigeſtis: in dextræ, ſtomachi deſtructionem, & faſtidium ingens; in tertio ſiniſtræ ventriculi dolorem, gravitatemque renum: dextræ, flatum veſicæ. (ζ) Intenſus excedit, & cum elevatur, oppido eſt celer. Hunc generatim indicare, flatus in corpore primatum tenere: ſigillatim autem in loco primo ſiniſtræ, cordis dolorem, cui frigus adverſatur; in dextræ, tuſſim; in ſecundo ſiniſtræ, ſtomachi deſtructionem, & faſtidium ingens; in dextræ, motus nervorum celerrimos; in tertio ſiniſtræ, ſurditatem: & in dextræ, umbilici contractionem. (η) Exundans, cum elevatur, infra admodum magnus eſt. Hunc patefacere generaliter dominium caloris, & ex eo ortum dolorem: ſingulariter vero in loco primo utriuſque manus, pectoris ac cordis calorem & triſtitiam: in ſecundo ventris perturbationem, ciborumque vomitum; & in tertio loco dolorem pedum, meatumque urinæ conſtipatum. Sic cæteras octo pulſuum ſpecies, qui alias inteſtini dicuntur, hoc pacto enumerant. (ϰ) Pulſus parvus, quem ſe ita habere, perinde ac ſiquis filum ſericum palpet. Hunc generaliter indicare affectus ex ſanguinis corrupti defluvio ortos, item triſtitiam: peculiariter tamen in loco primo ſiniſtræ, frigus cordis vacuum, debilitatemque: in dextræ aſcenſum ſpirituum vacui frigoris; in ſecundo ſiniſtræ, oculos videri quaſi flores gignant: in dextræ, cor & ventriculum dolore oppleri; in tertio ſiniſtræ, ſudoris inhibitionem, in dextræ vero, alvi fluxum. (β) Profundus, quem prope os inſtar mollis Goſſypii deprehendi. Hunc quidem generatim morbum, ex frigidorum ſpirituum copia natum, indicare: ſpeciatim autem in loco primo ſiniſtræ cordis dolorem, ſpirituumque anguſtiam: in dextræ, tuſſim; in ſecundo ſiniſtræ morbum congregationis ſpirituum & cibi nondum digeſti; in dextræ, ſpirituum anguſtiam, cordiſque dolorem; in tertio utriuſque manus, urinæ ſubtilitatem ac renum gravitatem. (γ) Remiſſus, e magno & tardo compoſitus. Hunc generaliter calorem, & putridum ſtomachi teporem: ſingulariter autem indicare in primo loco utriuſvis manus humerorum concuſſionem & dolorem: in ſecundo, ſpirituum congeriem, alligationem lumborum, & ventriculi dolorem; in tertio, vacuitatem veſicæ, tinnitumque aurium. (δ) Obtuſo rarus, ab initio is vacuo, in fine pleno, eſt ſimilis. In-

mine viarum pulſus nuncupant. Cleyerus putat hos non conſtituere novum quoddam pulſus genus, ſed potius novas qualitates, quas ante nominatis eſſe ſuperaddendas. 99 Commemorant inſuper ſedecim pulſus monſtroſos. Appellantur ita, quia plerumque mortem antecedunt, & hujus ſunt prænuncii.

Indagaturo talem videri, perinde ac aliquis cultro ſuperficiem arundinis ſæpius rodat. Hunc generaliter ſignificare morbum ex defectu, & corruptione ſanguinis: ſingulatim vero in loco primo utriuſlibet manus, cordis atque pulmonis vacuitatem, & debilitatem, in ſecundo ſiniſtræ lateris ac viſcerum obſtructionem: in dextræ, aquam in ventre, a cibis non mitigatis, exortam; in tertio ſiniſtræ, ventris fluxum ex frigore: in dextræ, murmur inteſtinorum itidem ex frigore. (ε) Tardus, quem generatim indicare ſpiritus aëreos ex frigore natos: ſigillatim loco primo utriuſque manus, ſupremarum partium frigus & vacuitatem; ſecundo, dolorem in media corporis parte e frigore; tertio, magnum imæ corporis partis frigus. (ζ) Cadens, talem prope os validum reperiri, ictumque eſſe inſtar demerſæ rei, & mox iterum emergentis. Hunc generaliter ſpirituum veneniferorum aggregationem prodere; ſingulariter autem in primo utriuſlibet manus, ſpirituum in pectore congregationem; in ſecundo, ſpirituum in inteſtinis congeriem oculorumque obſcuritatem; in tertio ſiniſtræ, cibos non concoctos; in dextræ profluvium alvi. (η) Molli-ſubtilis, quem ſimiliter eſſe, ac ſi quis tangeret goſſypium intra aquam. Hunc univerſe indicare intenſum infimarum corporis partium frigus: ſigillatim vero in loco primo alterutrius manus, vacuitatem debilitatemque ſudorem tollentes; in ſecundo ſpirituum imbecillitatem, & triſtis iræ diſperſum; in tertio, oſſium, ob malignitatem frigoris, tarditatem ſeu ſtuporem. (θ) Debilis. Ab hoc digitum, ſicut a lana, leviſſimo tactu affici. Generatim hunc ſignificare morbum, e vento cum ſpiritibus colligato, ortum: ſpeciatim vero in loco primo utriuſcunque manus; ſpirituum caloris primitivi vacuitatem; & inopiam; in ſecundo loco, nervos ſpiritibus tranſitum impedientes, in tertio, dolorem cutis & ſpiritus defectionem. Vide etiam *ibidem* pag. 42. & ſeq.

[99] Nomina eorum, qui proprio loco egrediuntur, hæc ſunt. (1) Pulſus longus, ſimilem hunc eſſe haſtæ vibratæ. (2) Celer: utroſque dictos eſſe a calore primigenio. (3) Brevis: ſimilem hunc inveniri grano oryzæ. (4) Vacuus, quem non diſſimilem globo fili ſerici. (5) Alligatus: hunc cerebro & cumulatim venire, redireque. (6) Vicarius: hunc, quamquam ſe elevare annitatur, tamen id interdum violenter peragere. (7) Trahens; hunc non inveniri, præterquam quiſpiam valde premat locum. (8) Motus: hunc, cum elevetur, evaneſcere. (9) Subtilis: hunc ire redireque valde debiliter, ſimiliter ſe habere, ac ſi quis goſſypium tangat. Hos ſeptem eſſe ab humido *radicali*. Quid rei ſignificent, ibidem pag. 105. indicatur.

cii. [1] Ex omnibus autem pulsibus eum, qui radice caret; i. e. qui in infima pulsus regione adverti nequit, maxime lethalem judicant. Eadem ratio est pulsuum duorum in pedibus observandorum: quorum alterum pertinere ad stomachum, & ad pedis superficiem intra pedis pollicem, explorarique altius prope ipsum os fere: alterum pertinere ad renes, invenirique circa os exstans ad latus, ferrique interius supra calcaneum. [2] Pergunt porro, & tanquam enuntiatum habent, pulsum tardum, frigus; & celerem, calorem, indicare. In numero autem tardorum habent, si spatio unius respirationis tres vel

[1] Primum (α) vocant ranæ saltantis pulsum. Hunc spatio unius respirationis nunquam apparere integrum, semel tantum pulsare. (ϐ) Piscis caudæ immotæ pulsum, quia proinde movet digitum, ac piscis natans movet caput immota cauda. (γ) Pulsum absconditi gladii, quia apparet & disparet celeriter, uti gladius derepente vibratus subito evanescit. In una respiratione fieri duas tantum pulsationes. (δ) Pulsum versi floris, Lusitanice *Golfaon* dicti. Illum ab initio parvum, postea oblique descendere, atque in una respiratione semel modo pulsare. (ε) Pulsum, jusculi pinguis instar sursum ebullientem. Hunc ab initio parvum, dein magnum, semper tamen debilem. In una respiratione accidere XII. ictus. (ζ) Calicis orificium. Hunc duo extrema tantum attingere, in medio vacuum: in una respiratione fieri. IIX. vel IX. ictus. (η) Pulsum, gallinæ rostri, grana carpentis, instar. Hunc advenientem esse celerem, & digitum pungere Intercapedine unius respirationis interdum. III. subinde. VIII. vel IX. pulsationes contingere. (θ) Pulsum domus stillicidii. Advenientem esse plenum, abeuntem debilissimum: intervallo unius respirationis fieri tres ictus. (ι) Projecti lapidis pulsum. In hoc, tempore unius aut duarum respirationum, unicum duntaxat ictum observari. (ϛ) Pulsum solutæ chordæ. In hoc contingere, ut tempore complurium respirationum semel appareat. (ϛα) Pulsum herbarum. In una respiratione observari IX. vel X. ictus; hunc deficere, & cum elevetur, impleri. (ϛϐ) Pulsum terræ globulis similem. Hunc plenum & magnum animadverti, carere autem & principio & fine; in una respiration- IX. vel X. pulsationes contingere. (ϛγ) Pulsum destruentem, similem esse duabus fabis aquæ innantibus. Advenientem plenum, abeuntem tardum esse: tempore unius respirationis fieri VII. vel VIII. ictus. (ϛδ) Pulsum poli. Advenientem magnum, abeuntem vero esse plenum: spatio unius respirationis fieri duas pulsationes. (ϛε) Pulsum motui complicationis similem. Una respiratione contingere X. ictus, dein sistere ad tempus; parvum hunc sine capite, nec redire posse. (ϛζ) Pulsum chordæ distentæ ac personanti similem. Spatio unius respirationis exhibere. I. III. vel VIII. ictus, antequam subsistant: venientes creberrimos, abeuntes minus celeres, esse.

[2] Part. II. pag. 4. 91. & 92. Etiam *Boymius* cap. XV. recenset varias pulsuum species,

vel pauciores: in celerum vero, si sex vel plures contingant ictus. Namque naturæ convenientem esse, perhibent, si dicta temporis intercapedine arteriæ quater, si quinquies, pulsarint; si aut plus aut minus fuerit, extemplo morbidum corporis statum, pronunciant [3].

XLI. Neque Chinenses omnium, qui unquam ingeniosi & solertes in explicanda tot differentium pulsuum natura fuerunt, longe subtilissimi, in dicta pulsuum theoria subsistunt; verum etiam ostendunt complures, suæ ipsorum genti peculiares, venam tangendi præceptiones; quæ tamen maxime nituntur hypothesibus. paulo ante a me allatis, e quibus illas deduxerunt: dictis addo Medicum sanum, a curis liberum, jejunumque matutino tempore ægrum visitare, oportere: adhæc anquirere de sexu, æger an mas an fœmina? Nam hanc in primo & tertio loco alium, quam illum, pulsum habere. Itaque si alter alterius pulsum habeat, apparere ex hoc istum agrotare. [4] Præterea investigare oportet medicum an brevis an proceræ staturæ? an obesus, an gracilis æger: item an puer? hunc enim intercapedine respirationis naturaliter habere octo arteriarum pulsationes. His & aliis probe prius consideratis Medicus Chinensis, post aliquantam apud ægrum moram, jubet, ut manum in pulvinari deponat, deinde tribus dextræ digitis, tria lævæ ægri loca primo attingit: disponit autem suo quemque digitum ordine. Primum digito medio tangit locum medium,

species, ex quibus Chinenses prædicunt, quo die, mense & anno aliquis sit moriturus.

[3] Part. I. pag. 7. & Part. II. pag. 25. & 70. *Boymius* cap. XIV. pulsus tardos vocat deficientes, celeres vero excedentes. Si arteriæ intervallo integræ respirationis bis pulsarint, vocatur istiusmodi pulsus destituentes vel corrumpentes: si semel dicitur pulsus auferens integritatem vitæ: si intra unam & dimidiam respirationem semel pulsent vocatur mortalis: monstrosus vero, si intervallo duarum respirationum semel: ubi tandem intercapedine duarum & dimidiæ respirationis unicus pulsus accidat, indicare hunc ægrum non surgere amplius posse. Celerum pulsuum eadem ratio est. Nam si sexies arteriæ spatio unius respirationis pulsarint, appellantur pulsus aberrantes a via: si octies, auferentes integritatem: si decies, periculosi & mortales: si duodecies, vitam abrumpentes.

[4] *Boymius* cap. XV.

dium, qui eſt infra os cubiti, ubi id nonnihil eminet; deinde primum locum, qui ſub carpo eſt, indice: & poſtea tertium, qui infra dictum os ſecundo loco proximus, annulari digito. Pari ratione digitis ſiniſtræ, loca ægrotantis dextræ ſciſcitaturus, negotium ſuum agit. Nimirum primo digitos ad cujuſque ſuperficiem applicat, ſic ut cutem leviter modo ſtringant: alteram pulſus regionem exploraturus, arteriam digitis utcumque deprimit: infimam denique, quam & fundum vel radicem vocant, ad nervos ipſos & oſſa validiore contactu pertractat. [5] In primis vero explorat, an pulſus e tertio loco, ubi humidum radic. rerum potitur, aſcendat ad primum, ubi calor primigenius primatum tenet: vel an contra, e primo ad ſecundum locum deſcendat? vel an aliquis pulſus in alterius locum irrepat? vel an proprius extra ſuum locum evagetur? Præter hæc, quomodo pulſus ab oſſibus & carne veniat pellis ad ſuperficiem? ſpiritus enim auctores eſſe, ut pulſus ſubeant ejuſmodi mutationem: deinde, qui abeat aut recedat a pelle ad carnem, oſſa & ſanguinem. Porro, quo pacto pulſus adveniens contingat manum, & recedens quo modo quieſcat. [6]

XLII. Siquidem vero infantium morbi, ut tradunt, pulſu dignoſci nequeant: proinde medici in primis vultus colorem obſervant. Rubrum cordis, flavum ſtomachi, cœruleum hepatis, album pulmonis, nigricantem renum ſeu veſicæ, ægritudinem prodere. Deinde tribus dextræ digitis, ſiniſtræ infantuli capitis parti: vel e diverſo dextræ parti, tribus lævæ, admotis, indagant, an calorem ſentiant: ſi ita fuerit, ſignum hoc eſſe, aſſerunt, a maligno vento infantulum lædi, ideoque nares obthuratas, vel tuſſim, vel calorem, adeſſe. E diverſo, ſi frigus ſentiant, indicium hoc eſſe, infantem extra a frigore, & intra ab alimento, lædi: hinc

[5] *Boymius* cap. VII.
[6] Vide Part. II. pag. 16. & 71. & 80. & *Boymius* cap. XV.

hinc vomitum, ventrisque profluvium, ut & calorem externum oriri. Si duo priores digiti tantummodo incaluerint, signum esse, supra calorem, & infra frigus, dominari. Cæteris, brevitatis caussa, supersedeo. [7] Habent quidem Chinenses signa, quæ ex omnis generis linguæ colore: & situ macularum diverso, hauserunt, [8] ut & habent signa ex observatione coloris, soni: appetitus, somnii, & ex aliis corporis qualitatibus, desumpta, quæ forsitan nostratibus clinicis subinde usui futura. [9] Sed quis omnia narrabit?

[7] *Ibidem* pag. 82. Hæc infantium semestris & junioris ætatulæ morbos explorandi ratio. Paulo aliter, atque memoratum est, procedunt in natu majorum infantium morbis inquirendis. Scilicet conspiciunt ægri infantis tres indicis articulos: si masculus est capiunt lævæ, si fœmella, dextræ manus indicem; fricant hunc quodammodo, ut clarius & venulæ, & lineamenta, & color, appareant. Colorem violaceum, calorem: rubrum, frigus: Cœrùleum, timorem panicum & ventum: album, sanguinis defectum: nigrum, malignitatis aliquid in medio esse: flavum, affectum stomachi, significare. Color qualiscunque in infimo articulo conspectus, secundum Chinensium opinionem, manifestat morbum curatu facilem: in medio, graviorem: in supremo, sin mortem, affectum saltem curatu difficilem.

[8] De quibus peculiarèm libellum; prioribus in calce annexum, *Cleyerus* in lucem edidit.

[9] Hæc siquis scire aveat, is pervolvat cap. xx. vel Part. II. pag. 47. & seq. ubi satietatem hujus doctrinæ inveniet,

[1]



DISSERTATIO XIX.

DE

Doctrina Paracelsi.

I. Chemiam esse artem vetustate antiquissimam jampridem ante me ostendit celeberrimus Borrichius. [1] Quid? quod etiam exteræ nationes & gentes Chemiæ inventionem Dæmonibus vel Diis acceptam referunt. [2] Equidem non inficior hanc a Dæmonibus traditam hominibus autem esse

[1] Oratione de ortu & progressu Chemiæ: & Hermete Ægyptiorum, in quo Chemiam ab Hermanni Conringii animadversionibus vindicat.

[2] En quæ *Syncellus* in Geograph. hujus gratia monumentis prodidit. *Cæterum operæ quoque pretium est Zosimi Panapolitæ Philosophi, divino cultui magis ac magis augendo, ex ejusdem scriptis Libro Imuthi nono testimonium his verbis conceptis adjungere. Referunt sacræ scripturæ, hoc est libri, o mulier, Dæmonum genus quoddam esse in mulierum consuetudinem venire solitum: horum mentionem agit Mercurius in Physicis, ac omne ferme tam certæ, quam obscuræ auctoritatis volumen; de illis nonnihil edisserit. Hoc itaque veteres, & sacræ scripturæ, affirmant, Angelos quosdam mulierum cupidine tactos, in Terra delapsos Naturæ opera eas edocuisse, eapropter, quod prava quæque, & inutilia eis revelassent, cœlo extorres perpetuo exilio damnatos ferunt. Ex his gigantes ortos eædem scripturæ testantur: primumque artium hujusmodi documentum est Chemia: librumque hunc vocat Chema, unde & Chymiæ nomen factum.* Etiam Persæ, teste *Thoma Hyde* de relig. vet. Persar. crediderunt Diabolos metallorum fossitiorumque omnifariam peractarum operationum auctores esse. Ita cap. XIII. quatuor Diabolos memorat, ut Sasta, Bushi aspferésh, Ukiderugi, & Askânesh-derugi, quibus, ait, commissum esse negotium corrumpendi metalla, eaque rubigine afficiendi corrodendique, ac exedendo vitiandi. Et cap, XIX. scribit. *Est autem Shahrivar nomen angeli, qui præest igni, & omnibus metallis ac mineralibus, eisque bene mundandis, & omnibus rebus ac negotiis, tam hoc mense*, Augusto sc. *quam quarto ejusdem die factis ac faciundis.* Brachmanes, teste *Grundiero* in Medic. Malab. cujus excerptum in Biblioth. novis. VIII. §. 3. narrant Chimiam a Deo *Tschiwen.* lib. quatuor traditam. Chrysopoeam & medicamentum immortalitate inducens jam diu hominum mentis occupasse, ecquis non miratur. Isidem teste *Diod.* Sic. Biblioth. lib. I. hoc reperisse Ægyptii credebant. Et olim & nunc tam Chinenses, quam Siamenses utrisque quam maxime operam dant. De quibus vide *Nieuhoff.* in descript. Sinæ cap. VI. & *Mr. de la Loubere* descript. du Royaume de Siam. chap. X.

[3]

esse fictam & commentitiam fabulam, a Magis, a sacerdotibus, aliisque sapientiæ Professoribus, (hi enim potissimum Chemiæ olim operam navabant) fortassis excogitatum, vulgum ab hac arte arcendi caussa: nec non ut Chemia, juxta ac cæteræ Mathematicæ artes, in majorem hominum, & admirationem, & venerationem veniret: invalescente tamen credulitate, superstitionis matre, Magia, cujus pars Chemia habebatur, exosa hominibus, contemtuque laborabat; quasi vero cunctarum effectionum, quæ captum vulgi superant, machinator esset aliquis Dæmon duntaxat. Cujusmodi præjudicata vulgi opinio tantum valuit, ut multum ac diu Chemia sub paucorum eruditorum umbra delituerit. Namque honos, teste Tullio, [3] alit artes: omnesque incenduntur ad studia gloria: jacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur.

II. Perdiu hæc ars jacuit in tenebris, ex quibus eam in lucem vocarunt seculo septimo, & sequentibus Arabes, qui ejus ope complura excogitarunt remedia ægritudinum. Horum in vestigiis multi Europæi institerunt, tandem Theophrastus, cognomine Paracelsus, misso sectatorum Galeni, cujus placita potissimum apud medicos, ubique terrarum tantum non vigebant, ratiocinio, novam, inauditamque hactenus, in Medicinam introduxit ratiocinationem, quæ experimentis Chemicis maxima ex parte nititur. Paracelsus, cujus decreta animum induxi jam tradere, quamvis plurimorum medicorum sermone vapulet, ab iisdemque male audiat, eum utpote omnium bonarum artium esse rudem, impium, gloriabundum, qui omnes omnium scientiarum doctores fere præ se contempsit, bibacem, & nescio quid amplius eidem a molestissimis doctrinæ suæ exactoribus crimini datum; [4] tamen non fuit adeo stolidus, nec irreli-

[3] Tusculanar. Quæst. lib. I.

[4] In primis vero *Thomas Erastus* in disputationibus & libro de Auro poculento, & *Oporinus*, Paracelsi amanuensis & *Conringius* introduct. in art. Med. cap. III. §. 38. & passim in scriptis suis, ejus facta carpserunt. *Conringius* eum vocat monstrum hominis, in perniciem omnis melioris eruditionis natum. Si plura cupis, adeas, velim, *Sennerti* librum

irreligiosus, &c. ut inimici ejus monumentis prodidere. Sed, quid purgem Paracelsum de insimulatis facinoribus malis? supervacuum hoc est: siquidem Bitiscus in præfatione operum Paracelsi, latine in lucem editorum, id negotium pererudite tractavit, absolvitque. Verum ut exhibeam exemplum pietatis, quæ omnium virtutum est fundamentum, judicate, quid magis pium dici potest, quam, cum Paracelsus Diaboli fraudes, pessimorum quorumque hominum conamina prava, spernens, statuerit, non hominibus, divorum in numero positis: non bonis angelis, multo minus ipsi Diabolo ejusdemque asseclis; sed soli Deo, cujus providentia administretur mundus, oportere unumquemque se in clientelam commendare.[5]

III. Neque tamen diffiteor sermonem ejus & arrogantiæ plenum, & jactantiæ; atque insuper ei plurimum insulsitatis esse admixtum. Præter hæc eundem semel atque iterum ac sæpe non modo Galenum, Avicennam, &c. sed plerosque dictorum sectatores maledico dente carpsisse. Siquis obiter modo legerit, quas Paracelsus in præfatione in librum *Paragranum* habet basilicas atque imperiosas edictiones, nullum mihi dubium est, quin idem insimul hominis stoliditatem superbiamque derideat. Quid jactantius, quid insulsius, excogitari potest, quam cum Paracelsus præ se ferret, gloriosiusque de se ipso prædicaret, tantum utpote se esse, ut cæteri medici, qui veterum Medicinam profiterentur, non digni, qui corrigiam calceamenti sui solverent.[6] Sed utcunque dicta sint, attamen, quod alius Paracelso dat crimini, hoc alius dat laudi: quod alius superbiam, hoc alius magnanimitatem vocat; ita suos quisque habet, vel vituperatores, vel laudatores.[7]

IV.

brum de Chymicor. cum Aristotelic. & Galenic. consens. & dissens. De his, cujuscunque modi fuerit, *Bitiscus*, qui opera Paracelsi Latine in lucem edidit, Paracelsum excusavit in præfatione, operibus hujus præfixa, quæ tanquam apologia pro Theophrosto habenda.

[5] Vide ejus fragment. de morb. invisib.

[6] Ita in paragrano 11. Tractat. 1. de Philosoph.

[7] Tali Paracelsi excusatione adversus

IV. Sed mittam viri mores, & alia quæ ad vitam quoquo modo transactam spectant, narratione potius delibabo ejus doctrinam quam pingui, ut ajunt, Minerva pertexam. Communem rerum omnium materiam, informem, omnium proprietatum expertem, quam veteres Chaos, Paracelsus appellat Mysterium magnum. Id, ait, unicam esse rerum omnium caducarum matrem. Etenim peracta ejus prima sejunctione in conspectum prodivisse quaterna elementa, ignem scilicet, aërem, aquam, atque terram. [8] Verum tamen, utut hæc sint, non vult aquam, quatenus humida, seu ignem, quatenus urens, &c. pro elemento habendum. Id enim, quod in conspectum, seu in sensus externos, venit, esse modo elementi cujusvis receptaculum. Id ipsum etenim, quod elementum constituit, esse merum spiritum, & vigere vivereque in rebus, pariter ac animam in corpore. Primam enim elementorum materiam nihil aliud, quam vitam esse, ac matricem sui fructus. Hæc quatuor elementa, statuit, omnium creaturarum matrices. [9] Quomodocunque dicta fuerint, alibi tamen posuit, unicum tantum modo esse elementum, atque hoc in quatuor diversa corpora divisum; [10] pari modo, ut jamjam de mysterio magno disserui. Non contradictio hæc doctrinæ, sed vocabuli est tantum. Quemadmodum Mysterium magnum in quatuor elementa, ita rursus, statuit, quodlibet elementum in tres partes divisum, in salem puta, quem Balsamum: in Resinam, quam sulphur; & in liquorem, quem *Gatoronium* vel Mercurium, nominat: hæc tria unumquodque corpus constituere: Præter hæc tria nec plura, nec pauciora, in corporibus inveniri: ex his tri-

sus ejus reprehensores utitur *Bitiscus* in memorat. Præfat.

[8] Libr. I. text. III. IV. & XI. Philosoph. ad Atheniens.

[9] Philosoph. ad Athen. libr. II. text. II. & III. Hoc autem, in Philos. de elem. aër. cap. I. nominat. elementum, quod vim habet refrigerandi & calefaciendi. Et Paramir. lib. I. cap. IV. scribit. *Elementum est matrix sui fructus.*

[10] Id est ejus partem aliam in terra, aliam in aëre, aliam in igne, aliam denique in aqua habitare. ita lib. Azoth. cap. II.

[11]

tribus cuncta corpora originem ducere. [11]

V. Peracta Mysterii magni primo in quatuor elementa sejunctione, censuit, hanc insequi secundam, ex ipsis elementis procedentem, disjunctionem. Etenim universum, quod in igne latuit, in cœlos transformatum, singula astra constituisse. Aërem, quo nihil subtilius creatum, esse fatalium invisibilium cistam, atque inde provenisse *Dimeas* saxa, *Durdales* arbores, *Neafarenos* terræ poros, & *Melosinias* sanguinem humanum, incolentes. Ex aqua, cujus secretionem totam nondum factam, originem duxisse pisces, animaliumque quorumlibet carnem: item sal, corallium, & cæteras æquoris plantas: quin & Nymphas, Sirenes, *Dramas*, *Lorind*, &c. E terra omnis generis plantas, metalla fossiliaque: nec non *Gnomos*, sylvestres, & lemures. Ex *Sylphis* gigantes, ex pygmæis nanos, ex nymphis *Sirenes*, progenitos; atque horum quemque velut illorum monstra considerandum esse. [12] Præter hæc Paracelsus quadruplicavit singula elementa, judicavitque quatuor ignis, totidem aquæ, &c. genera, esse. Quod paradoxum vult ita intelligendum. Nempe, ignem quidem unum esse, verum ejus aliquantam reperiri portionem in aëre, in aqua inque terra. Ita etiam aërem in igne in aqua atque terra. Reliquorum eandem esse conditionem. [13] Ut elementorum, ita comparatam pariter primarum qualitatum naturam. Namque ignem, & aërem, & terram, & aquam habere suum humidum. Sicci & calidi frigidique in cæteris elementis parilem rationem esse. [14] Haud dispari ratione differit de quadruplici firmamento secundum quaternos mundos, in quatuor perfectas *essentias* diviso. Animadvertendum hic est, vocabulo firmamenti Paracelsum astra, vel universum cœlum stelliferum; voce mundi quadruplicis, cœlum, terram aquam atque aërem, indicare. [15] Licet Paracelsus passim

[11] Ita in Labyrinth. medicor. cap. III.

[12] Hæc in Philosoph. ad Athen. lib. I. text. XII. XIII. XIV. & XV.

[13] De Pestilitat. tractat. II. cap. III.

[14] Paramir. lib. II. cap. VI.

[15] Philosoph. ad Athen. lib. II. text. XIX.

[16]

ſim poſuerit cœlum, ut & ſingula aſtra ex elemento ignis orta: attamen alibi ſtatuit, coruſcum Solem nihil aliud, quam ſal perſpicuum & tranſparens, ex tribus primis extractum & clarificatum: Lunam eſſe Sulphur: & corpus tenebrarum, liquorem. [16] Spirituum, quorum quemlibet peculiarem habere facultatem imaginandi, & quos generatim *Scayolas*, vel non Adamicos, nominat, credit quinque genera eſſe. In aqua Nymphas, &c. in igne *pennates*, ſalamandras: in aëre, Sylveſtres: in terra *gnomos*, lemures pygmæos incubos, &c. inhabitare; quinti autem generis multa millia dari. [17] Hos non Adamicos, putat, ſanguinem quidem & carnem & oſſa habere: verum tamen hæc longe alterius indolis, ac noſtra, eſſe. Eorum enim corpora adeo ſubtilia eſſe, ut & murum ſeu portam clauſam penetrare poſſint. Et tamen non eſſe ſpiritus, quia loquuntur, edunt, bibunt, ambulant, & gignunt liberos [18].

VI. De principiis rerum Paracelſus alibi aliter, ac jamjam commemoravi, philoſophatur. Tradit enim Deum, per verbum Fiat, primo aquam creaſſe: ex hac autem prodiiſſe Sulphur, Mercurium & Salem, & ex his tribus denique omnis generis corpora originem duxiſſe, ipſo quaternario elementorum numero non excepto. [19] Sulphuris præterea in homine quaternas ſpecies eſſe. Rubrum, album, flavum & viride. Rubrum in carne in ſanguine inque viſceribus principalibus: flavum in adipe, in medulla inque omento: album in

[16] Lib. Meteoror. cap. III.

[17] De Peſtilitate tractat. II. cap. I.

[18] Lib. de Nymph. Sylphis; &c. tractat. I. cap. II. *Etſi vero utrumque ſint*, philoſophando pergit, *ſpiritus ſcilicet, & homo; illorum tamen nullum ſunt. Homines enim eſſe nequeunt, quia ſpiritualiter ambulant. Spiritus eſſe non poſſunt, quia edunt, bibunt, carnem & ſanguinem habent. Sunt ergo creaturæ peculiaris, ab utraque priore diverſa, & ex gemina illorum natura mixtio una facti ſunt, ſicuti compoſitum quoddam ex dulci & acetoſo, quorum tamen nullum eſt: aut veluti duo colores, ſub ſpecie una.*

[19] Vide tract. I. cap. III. de peſtilit. de trib. prim. Eſſ. cap. I. Paramir. lib. I. cap. II. & ſeq. De baln. Piper. cap. I. & alibi.

in ossibus inque venis ; & viride in Bile, esse. Mercurii tres species dari, ut gravem in carne: levem in pulmone: & mediocrem in ossibus. Salis tandem quatuor species esse. Dulcem salis partem in carne: salsam in sanguine: amaram in felle: & acidam in extremitatibus membrorum. [20] Sulphuris proprium esse, flagrare: Mercurii pondus: & salis saporem, suppeditare. Alibi duxit sal omnibus rebus formam & colorem conciliare: sulphur autem corpus, incrementum, digestionem, &c. Gubernatricem salis esse Lunam: at sulphuris gubernatorem esse Solem. Utrosque planetas porro adminiculo & Sulphuris & Salis gignere Mercurium. [21]

VII. Sed mihi videor adversarium & obtrectatorem Paracelsi audire, Ehem! inquit, quos fluctus in simpulo excitavit Paracelsus; quasi vero memorata tria principia sui consilii essent inventa: cum tamen longe ante fuerint Isaaco Hollando, ut & Basilio Valentino, cognita Et hic promiscue utitur vocabulis salis & corporis, Sulphuris & animæ, Mercurii & spiritus. Sed quid plura referam? si quid boni Paracelso est, habet id, dum alienis plumis superbit, compilando utpote aliorum scrinia eruditionis. Cætera nil nisi nugalia theoremata. Verum enim vero is injuste reprehendit ac incusat Paracelsum plagii? quippe ipse Paracelsus [22] citat Hermetem, ut testem seu auctorem, memoratorum trium principiorum. Quæ cum ita sint, tantum abest a plagio, cujus aliqui eum incusant, ut is mihi potius videatur probitatem quandam & ingenuitatem præ se tulisse. Confessa enim res est, neminem vocari plagiarium, si ingenue, per quos profecerit, professus fuerit. Sed e diverticulo in viam.

VIII. Constitutionem proprietatemve cujuslibet corporis. Para-

[20] Fragment. tom. 1. titulo *Conceptum aliud*, *&c.* & Paramir. libr. 1. cap. 11. scribit: *quod Sulphur est, flagrat; quod fumat, est Mercurius, & quod in cinerem abit, est Sal.*

[21] De Pestilitate tractat. 1. cap. 1v.

[22] Lib. 1. de generat. rer. natur.

[23]

Paracelſus poſuit, in dictis tribus principiis ſitam, appellavitque hanc vocabulo peregrino *Yliadum*. Idem, quod indicare ſatagebat, ſignificare poterat per vocabulum Temperamenti, jamdudum uſu receptum. Dictum *Iliadum* duplicis generis eſſe, alterum elementorum, alterum hominis: in illis dicta tria inveniri ſimpliciora, in hoc contra magis compoſita, Ex hoc *Iliado*. i. e., temperie vel mixtura varia corporis valetudinem tum adverſam tum ſecundam provenire. [23] Alio loco dicit *Yleidum* eſſe aëris elementum: in animalibus vero ſpiritum, per omnia membra pertranſeuntem. [24] Quantum vero ſpectat ad corpora ex elementis concreta, exiſtimat Theophraſtus, ea nihil aliud, quam vaporem coagulatum eſſe: vaporem autem iſtiuſmodi e liquore mercurii, qui varius eſt, ac jugiter evaporat, ortum habere; & quamprimum exhalando aërem peregrinum contigerit, protinus eundem coagulari. Quamdiu materia, unde ejuſmodi vapor prodit, æſtuet, tamdiu quoqne rem quamque incrementum capere: e diverſo ceſſante æſtuatione, ceſſare etiam evaporationem, &, quod conſequens eſt, incrementum. Materiam, quæ ſuppeditat vaporem, ligni incremento deſtinatum, appellat *Derſes*: e qua herbæ proveniunt, *leſſas*: e qua Metalla, *Stannar*: e qua lapides, *Enur*.. Et hæc ſunt dictarum rerum prima materia: [25] ultimam autem, quam *prædeſtinationem* vocat, eſſe ſine elemento, & ſine *eſſentiæ* præſentia: imo concreta cuncta, ut ortum e vapore duxerint, ita rurſus in interitione in modum vaporis reſolvi [26].

IX. Mira incredibiliaque memoriæ prodidit de *Eveſtro*, quem ait, ſpiritum eſſe, Aſtronomiam docentem: eſſeque aut mortalem, aut immortalem: ut & auctorem cujuſcunque vaticinii. Vates namque & divos adminiculo *Eveſtri* vaticinatos, ac quælibetcunque miracula perpetraſſe. Verum enimvero

[23] Tom. I. fragment IV.

[24] Lib. II. Tractat. II. cap. II. in explicatione de Tartaro.

[25] Philoſoph. ad Atheniens. libr. III. text. III.

[26] *Ibidem*. lib. II. XVII.

vero, sint hæc quomodocunque posita, adstruit Paracelsus differentiam inter *Traramen* & *Evestrum*. Hujus naturam jamjam indicavi, at illius *Trarames*, ait, proprium esse, ut suggerat acumen, & quid ratio sit. Denique *Turban* magnam esse *essentiam* ejusmodi, quæ præsagiat universa in quatuor mundis futura. Quicquid autem monstrose, & contra naturam, aut consuetum communemque hominum opinionem, futurum, id per *Evestrum* vatem cognosci: atque id sumi, adumbrareque se interveniente *Turban* magna. Adhæc *Evestrorum* naturam & numerum infinitum credit. *Evestrum* esse, quod noctambulones comitetur: *Evestrum* præmonstrare & bonum & malum: *Evestrum* cogitata inquirere, atque omnimodas operas sine corporali motione perficere: usque adeo *Evestrum* esse rem admirabilem, & originem omnium, quæ unquam notatu digna in Astronomia, in vaticinio, inque Medicina, obvenere. Imo nullam esse naturæ cognitionem, nisi intellectus ex *Evestro* petatur. Quid? quod neminem oportere Theologiæ operam dare, nisi intelligat, quid ante memorata sint. Namque *Turban* magnæ Deum mandata dedisse de *Trarama* instiganda, ut *cagastricum*, i e. depravatum cujusvis intellectum ex *aquastrica Necrolica* exstinguat [27].

X. Hominem, Paracelsus statuit, e Limbo procreatum. Per limbum intelligit non modo tellurem, sed universum mundum. Quandoquidem vero ex hoc homo duxerit originem, ideoque eundem merito minorem mundum vocari. Esse etenim eadem in homine, ratione cujusdammodi conformitatis, quæ in magno mundo sunt. In cœlis esse viam lacteam, planetas, Zodiacum, &c. in Tellure omnis generis metalla fossitiaque reperiri; eque terra provenire melissam, cheiri & sexcentas alius generis plantas: hæc & similia quoque *analogice* in homine repertu esse non difficilia. [28] Quid? quatuor ventos

[27] *Ibidem*. text. XVIII. & seq. ad ad finem libri. Item lib. Azoth. cap. II.

[28] Vide *Paramir*. lib. II. cap. IV. de Orig. morbor. matric. *Paragrani* tract. II. de Astronom. & *Labarynth*. medicor. cap. IV. & Tractat. I. cap. I. de Lunaticis. & Philosoph. Sagacis. L. I. cap. II.

[29]

tos cardinales in homine dari, exiſtimavit. Orientis regionem terminari in fine ſtomachi, & hic Eurum potiri rerum: Occaſum prodire e regione monoculi, adſcendere ad inteſtinum colon, terminarique fundo ventriculi, & eouſque Zephyrum procedere: Boream provenire e media ſpinæ dorſi regione, & tendere verſus ventrem; in parte Septentrioni oppoſita, ſcilicet circa regionem umbilici, exoriri Auſtrum. [29] Septena pulſus genera in homine, totidemque in Mundo majori, reperiri: atque hæc nihil aliud, quam ſeptem planetarum motiones eſſe. Pulſum autem, ait, eſſe menſuram temperaturæ corporis, ſecundum ſex locorum, a planetis occupatorum, conditionem. Duo pulſus genera, quæ in pedibus conſpiciuntur, eſſe Saturni & Jovis: duo in collo, Veneris & Martis: duo in utriſque temporibus, Lunæ & Mercurii: Solis autem pulſum in ſiniſtro latere ſub corde eſſe. Ad ſummam cœlum & terram eſſe unum hominem, nec plus nec minus in utriuſlibet ipſorum natura inveniri. Quæ cum ita ſint, ſummopere commendat Medicinæ ſtudioſo; quinimo nimis inculcat, ſcientiam ſuperorum atque inferiorum, qua ſibi conformia, qua diſcordia, ſint: & quatenus his omnibus analogia quædam, vel neceſſitas intercedat cum homine. [30] Sed ad limbum. Hunc ſtatuit, Deum homini, viro puta, ab initio inſeviſſe, adeo ut is in poſterum ipſe eſſet limbus, e quo proles futurorum hominum originem caperet. Fœminam vero ipſi adjunctam tanquam matricem, in qua tenerum fœtum ad ſimilitudinem hominis fingi formarique. Quo pacto autem formamentum hominis in matrice fiat, id aciem

[29] Hæc in Tom. I. in tractatu de Colica.

[30] De Peſtilitate tract. I. cap. III. & paſſim in ſcriptis ſuis. Ejuſmodi analogiam vocat *ibidem* cap. V. artem *ſignaturæ*. Hanc Medico ſcitu admodum neceſſariam judicat. Ex hoc fonte plurima morborum remedia eruta, verbi cauſſa. Carduum, quoniam ea planta habeat aculeos, *ſignaturæ* ratione indicare, in ſe reconditam eſſe quandam virtutem adverſus pectoris laterumque punctiones. Perſicariam maculis inſignitam ſanguineis eandem ob rationem valere ad vulnera recentia. Reliquorum, quæ brevitatis cauſſa omitto, eadem conditio eſt.

aciem oculorum indagare non posse. [31] Ita etiam se habere genituram, sine qua nullum animal progigni. Albicantem etenim, lentoreque aliquanto præditum, humorem, qui vulgò semen audit, non esse verum semen genitale, sed modo involucrum seu receptaculum ejus: inconspicuum enim id natura sua esse, & mole sua vix magnitudinem pisi æquare. [32] Præterhæc suam cuique sexui esse genituram; & quoniam utræque inæquali semper portione permisceantur, effici hac ratione, ut homines forma inter se plerumque sint dissimiles. [33] Quod autem a parentibus decente corporis membratura dotatis, nonnunquam gignantur claudi, vel simili corporis vitio affecti, caussam esse; putat, quod interior homo imaginationis curvus, vel alio quodam vitio laboret. [34] Homini insuper duplex corpus esse, alterum a cœlo stellato, a terra alterum: illud, pariter ac singula astra, non indigere nutricatu; hoc vero oportere in dies alimentis nutriri. [35] Quid? quod opinatus est, alimentis: v. g. bolo panis sanguinem, carnem & cæteras corporis partes, qua tales, inesse inconspicuas. [36] Cæterum & alio modo considerat nobis duplex corpus esse; unum e genitura, alterum ex alimentis, originem ducere. [37] Ita etiam asserit nobis duplicis generis scientiam seu cognitionem boni ac mali esse, nominatque hanc Tincturam, quia hæc aliunde, proinde ac in Chimicis e rebus variis, derivatur: unam, quantum ad animalem naturam attinet, nobis ex astris: alteram, quæ plus quam naturalis, a Supremo esse Numine [38].

XI. Humanum corpus quamquam statuerit e quaternario ele-

[31] *Paramiri* lib. IV. de Matrice.

[32] *Ibidem*. lib. II. cap. I. & de Morb. tartareis. cap. II.

[33] Tractat. II. cap. VI. de generat. homin.

[34] Lib. III. de origin. morbor *invisib*.

[35] *Paramiri* tractat. III. cap. II. & III. de ente Naturali. & *ibid*. lib. II. cap. VIII. de orig. morb. ex trib. subst. dicit homini etiam esse corpus inconspicuum, quod non ex Limbo; sed ex inflatu Dei productum.

[36] Modus *pharmacand*. tractat. III.

[37] *Paramiri* lib. I. cap. VII. de orig. morb. e trib. &c.

[38] De *Pestilitate* tract. I. cap. III.

[39]

elementorum numero compositum: [39] alibi tamen asserit, dictorum qualitates primas, quæ plurifariam invicem mixtæ temperamenta constituunt, nihil quicquam ad Medicum spectare. [40] Eadem conditio est temperamentorum, quæ nominationem a quaternario humorum sunt sortita. Horum in loco autem ponit (1) acorem, quem natura frigidum ac siccum inprimis in atra bile residere: (2) dulcorem, frigidum & humidum, phlegmati: (3) amaritiem, naturæ calidæ & siccæ, bili: (4) salsitudinem, indolis calidæ & humidæ, potissimum sanguini, præsto esse. [41] His utcunque positis, alibi tamen iterum admittit quatuor humorum genera, ut (1) sanguinem in venis, (2) humidum in carne, (3) viscidum in nervis & (4) pinguedinem in arvina. Præter hæc, tria alia homini inesse, perque universum ejus corpus distributa: appellat hæc nomine Mercurii, sulphuris & salis. [42] Quid? quod alibi docuit hominem esse vaporem coagulatum: coagulationem autem corporis fieri a solis vaporibus, & membris *spermaticis* e genitura oriundis: quin etiam omne alimentum non nisi vaporem ex liquoribus condensatum esse: hunc dicit intus in corpore rursus, proinde ac glacies a Sole, dissolvi liquescereque, ac ita in omnes corporis partes didi. Id enim, quod homini pro nutrimento est, nunquam coagulari: quod autem in corpore crassescit, id esse tanquam stercus considerandum [43].

XII. Porro, quantum ad nutrimentum attinet, statuit, quatuor elementa hoc homini ministrare: absque his enim si homo esset, ne diem quidem supervivere ipsum posse. Enimvero hominem ideo edere, quia e terra: ideo bibere, quia ex aqua: ideo respirare, quia ex aëre: ac ideo calorem eidem opus esse, quia ex igne, originem duxit. [44] Alimonium esse id

[39] Libro de Hydrop. cap. IV.
[40] *Paramir.* lib. I. cap. IV. de orig. morb. e trib. &c.
[41] *Ibidem.* tract. III. cap. X. de *Ente* Natural.
[42] Lib. II. cap. III. de Peste, cum additionib.
[43] Philosophiæ ad Athenienf. libr. III. text. IV.
[44] *Paramir.* libr. IV. de orig. morb. matric.

id ipſum, quod nos ipſi ſimus: id eſt, neceſſe eſt, ut habeat partes corpori noſtro aſſimiles, quæ amiſſarum locum explere queant. Deinde non quamlibet corporis ſeu expletionem ſeu ſaginationem eſſe proprium alimonii ſed inſtaurationem vel redintegrationem partium: quæ, ut dixi, quoquo modo fuere abactæ, quas Paracelſus, pro ſua conſuetudine, nomine vocat inaudito, membrorum interitum. Quo conceſſo definivit famem, quod ſit index adventus mortis in interitu membrorum. [45] Adhæc, ventriculum quidem ſolum Reipubl. corporis cauſſa operari, ac cibos vincere: verum enimvero, excepto hoc ventriculo, ſuum quæque membra habere inſuper ſtomachum, qui, quod prius in ventriculo mitigatum, de novo ſecernat, quod ſibi utile: reliquum vero intactum amoliatur. [46] Præterea opinatur Theophraſtus ciborum digeſtionem, æque fieri poſſe in ore, ac in ventriculo: verum totum utriuſque rationis diſcrimen in eo ponitur, quod, qui in ore cibos mitigant, non cacent, ſed mejant duntaxat: & tali modo complures divos, ac eremitas vitam tranſegiſſe: cacare autem eos, qui in ſtomacho cibos digerant. Hujus generis ruſticum: at illius, nobile eſſe nutrimentum; ſiquidem id, quod in os ingerimus, non minus digeſtionem ſubeat, quam, quod ad ventriculum glutiendo amandavimus [47].

XIII. Vocabulis digeſtionis & putrefactionis promiſcue utitur: ait enim digeſtionem eſſe putrefactionem: & putrefactionem eſſe mutationem alterationemque ciborum in ſubſtantiam a priore alienam; perfici autem hanc adminiculo ignis, quem omnis generis eſcas in ſe habere abſconditum. [48] Quod autem tot diverſa digeſtionum genera, diverſæque excrementorum ſecretiones peragantur, oportere nos acceptum opus beneficentiæ magni *Archæi* referre. Namque

matric. & *Paragrani* tractat. II. de Aſtronomia.

[45] *Paramiri* libr. I. cap. VII. de orig. morb. e. 3. &c.

[46] *Ibidem* lib. III. tractat. IV. de orig. morb. e tartaro.

[47] *Ibidem* tractat. II. & de modo *pharmacandi* tract. III.

[48] De Peſtilitate. tract. I. cap. V.

[49]

que hujus munia esse, cibum peragere, purum ab impuro sejungere, calorem suum cuique parti mittere, dispensareque cætera, quæ cuique sunt parti necessaria. [49] Quod vero attinet ad doctrinam de spiritibus hominis, Paracelsus ponit homini duos esse spiritus, quorum alterum appellat spiritum vitæ, primo generis humani parenti a Deo inspiratum: alterum autem sensit, duxisse originem e limbo i. e. chaos, vocatque eundem naturalem: hunc naturalis: illum divinæ, scientiæ auctorem; hunc una cum homine interire: illum vero interitionis esse nescium. [50] Dictum naturalem alibi vocat vitalem, adstruitque eundem per singula corporis viscera, perque artus distributum, omnis generis motionum, quæ in corpore eveniunt, auctorem esse: [51] præsertim vero magnifacit istam portionem spiritus, quæ septem principaliora corporis viscera, a Paracelso planetas vocata, incolit. Et ratione hujus homini septenas diversi generis esse vitas; quarum tamen nullam genuinam seu veram esse adeo, ut cum vita, quam anima suppeditat, comparari possit. [52] Porro distinguit spiritum, voluntatis auctorem, a ratione, quam mentem, ut asserit, producere: persuasum quippe habet, in infantibus, quoniam perfectam non habeant voluntatem, non inesse spiritum; hunc enim generari in iis, qui perfectam habeant voluntatem, atque ejus subsidio agant; proinde concludit, eundem non astra in homines immittere, sed suum quosque homines sibi efficere. Etenim ut ex silice ignis, ita ex voluntate cujusque hominis hujusmodi Spiritum progigni: nec uniusmodi hunc, ast alius atque alius indolis, in quolibet homine reperiri. Verum tamen quomodocunque natura ejuscemodi spirituum sit, intercedere tamen, arbitratur, alteri cum altero subinde aut necessitatem, aut inimicitiam: hinc eveni-re

[49] Paramir. lib. IV. de orig. morbor. matric. & de mod. *pharmacand.* tract. III.

[50] Philosoph. sagac. lib. II. cap. I. & de Lunatic. tract. I.

[51] Libr. I. cap. I. de virib. membror.

[52] *Paramiri.* tractat. III. cap. VIII. de *Ent.* nat.

re nonnunquam, ut homo in hominem ſine ſontica cauſſa magnum aut amorem, aut odium mutue habeat. [53] Alio loco Paracelſus dictis duobus ſpiritibus adjungit tertium, quem appellat ſidereum, quem primordia generis ex aſtris ducere. Reſpectu horum triplicis generis ſpirituum, homini cuique triplicis generis quoque ſapientiam eſſe. Primam appellat carnalem ſeu animalem: alteram ſideream, ſeu intellectum terrenum: utraſque has eſſe interitui obnoxias; tertiam denique ſpeciatim ſpiritalem, quam a Deo homines derivare, atque hanc eſſe immortalem [54].

XIV. Quantum ſpectat ad potentiam aſtrorum, Paracelſus haud retinuit perſeverantiam ſententiæ ſuæ. Etenim ſubinde adſtruit nullum jus in homines habere aſtra, nec quicquam nobis imprimere: ſed hominem omnibus planetis potiorem; [55] interdum vero contrarium aſſerit, quod ſcilicet mores noſtri, naturarumque proprietates ab aſtris formentur, & ſtellarum potentiæ plus, quam medicus ſæpenumero apud ægrotos, polleant. [56] Incredibile fortaſſis cuipiam habebitur, quæ Theophraſtus ſtatuit de mirabili portentoſiſſimaque Saturni invidia: eum utpote aliquando invidia in tantum excandeſcere, ut cuncta ſibi obvia vorare, putrefacere, ac quoquo modo corrumpere cupiat, ut ne cuiquam ex uſu ſint: ideoque eundem quoque omnium morborum eſſe auctorem. Contagionem ejus ex infinito pene intervallo, poſtquam ad hominem pertinuerit, efficere, ut hic evadat mendax, doloſus, caninus, avarus, & neſcio quid amplius. [57] Sed miſſam facio Saturni, reliquorumque aſtrorum, portentificam poteſtatem.

XV. Sudorem opinatur Paracelſus duplicis generis in corpore eſſe: alterum per poros, per *emunctoria* alterum manare.

[53] *Ibidem.* lib. IV. cap. III. & IV. lib. II. cap. VII. de orig. morb. e. 3. &c.

[54] Lib. II. cap. I. Philoſoph. Sagacis.

[55] *Paramir.* tract. I. cap. II. III. IV. V. VIII. de *ente* aſtror. & *Paramir.* lib. II. cap. VII. de orig. morb. e. 3. &c.

[56] *Ibidem.* lib. I. cap. IV. de orig. morb. e. 3. &c. & de *ente* Aſtror. cap. XI. partic. II.

[57] Vide libr. II. cap. II. de Peſte.

[58]

re. Per *emunctoria* intelligit inguina, aures & mamillarum latera, seu alas. Hujus generis sudorem esse de natura sulphuris, verum non uniusmodi: Antimoniale enim per inguina: Arsenicale per alas: perque aures Marcasitam, secerni. At illius generis sudorem esse tantum evacuationem supervacuorum universi corporis humorum. [58] Mulierum menstruum habet pro veneno teterrimo perniciosissimoque: [59] imo Diabolos ex hoc aëreo & igneo veneno in aëre araneas excludere procreareve. Et quod magis admirationem movet, nullum, asserit, menstruum esse, quod non muliebri semine sit perfusum atque commixtum: hinc inde progigni omnes pulices, araneas, asellos, teredines, erucas, & sexcenta alius generis insecta [60].

XVI, Incepte ac putide scripsit Paracelsus de productione homunculi artificialis e semine genitali viri, quod cucurbitæ sigillatæ immissum, in fimo equino tantisper putrefaciendum, jubet, quousque incipiat moveri seu vivere: postmodum oportere hunc homulum arcano sanguinis per quadraginta septimanas nutrire; quibus peractis generari verum & vivum infantem, cæteris, qui a fœminis nascuntur, prorsus similem, præterquam quod longe minoris staturæ sit futurus. Præterea hunc homuncionem, si quando ad maturiorem ætatem pervenerit, aut pygmæum, aut gigantem, evasurum. [61] Ejusdem conditionis est generatio incuborum atque succuborum, quos

[58] Lib. I. cap. v. & hujus lib. additament. cap. VII. & fragment. lib. III. cap. v. de Peste.

[59] *Paramir.* lib. IV. de orig. morb. matric.

[60] De *Pestilitate* tractat. IV. cap. II. Porro scribit, *sicut Mumia Vini, & Magnes Vini, qui nihil nisi ignis sunt, venenum Menstrui alliciunt: ita Mumia quoque. i. e. ignis hominis, & Magnes sanguinis. i. e. spiritus vitæ, venenum pestis ex veneno menstrui mulierum attrahit. Sicut enim ex veneno menstrui mulieris Basiliscus oritur: ita ex eodem pestis quoque in homine gignitur.*

[61] His adde, quod scribit, hoc unum esse ex maximis secretis, quæ Deus mortali, & peccatis obnoxio, homini patefecit. Esse enim miraculum, & *magnale* Dei, & arcanum super omnia arcana, & merito in secretis habendum. Et quamquam hoc hactenus hominibus notum non fuerit, fuisse tamen id Sylvestribus, & Nymphis, & Gigantibus ante multa tempora cognitum, quos inde itidem ortos. vide lib. I. de gener. rer. natural.

quos itidem ſtatuit e genitura, quam homines ſomniando cum voluptate emittunt, produci: nocturnos nempe ſpiritus hanc ſuſcipere, atque inde ſupra memoratos producere [62].

XVII. Nec minoris ſunt facienda ſigilla, amuleta, charactere & vocabulis Barbaris expreſſa, & complura alia, anilem redolentia ſuperſtitionem. [63] Quamvis hæc & ſimilia nemini hoc tempore probentur, inde profecto haud ſequitur, ſingula viri placita eſſe ex Medicina ejicienda. Non araneas, quæ e quolibetcunque flore venenum; ſed apes, quæ & e venenoſis floribus mel colligunt, imitari debemus. Nullum credo unquam auctorem fuiſſe, imo in poſterum futurum (imbecillitas hæc mentis humanæ eſt), qui non doctrinæ ſuæ habeat aliquod erronei inſertum, quod quiſpiam e poſteris Momi maledico dente carpere poſſit.

XVIII. De *Ente*, cui, neglecto ſcholarum more, inuſitatam ſignificationem tribuit, ſingularem opinionem habet. Definivit enim *Ens*, quod ſit cauſſa ſive res, vim habens corpus regendi. Quina, ſtatuit, *Entis* genera Primum appellat *Ens* Aſtrorum; ſecundum, *Ens* veneni: tertium, *Ens* naturale: quartum, *Ens* ſpiritale: quintum denique, *Ens* Dei. [64] Alibi mentionem inſuper facit Entis *Pagoyci*, nec non ſeminis. [65] Ita etiam aſſerit *Entis* aſtrorum omnifariam conditionem venenoſam eſſe. Quod ſanguinem ſolum lædit, eſſe indolis *Realgaricæ:* quod caput, Mercurialis: quod oſſa atque venas, ſalinæ: quod aquam intercutem inducit, auripigmenti: quod febres, amaræ. [66] *Ens* ſpiritale vocat, quicquid ſine materia in vivente corpore ex cogitationibus gignitur. [67] Quod

[62] Spèrma autem tale, putat, ex imaginatione in amore *Hereos* natum; quem nequicquam aliud eſſe, quam quod ſibi aliquis per phantaſiam in animo fingat fœminam, ac eam quaſi comprimens ita cupidinem ſuum expleat. vide libr. III. de orig. morb. inviſib.

[63] Quorum ultro citroque in ſcriptis ſuis: in primis vero in *Archidoxis* magicis, mentionem facit.

[64] *Paramir.* de v. *entib.* morb. nõ. VII. & VIII.

[65] Ut de *Peſtilitate.* tract. IV. cap. IV. de *Ente* aſtror.

[66] Ejuſdem *Paramir.* cap. XI.

[67]

67 Quod vero ad *Ens* veneni pertinet, arbitratur Paracelſus, unicuique rei alimentariæ ineſſe tum *eſſentiam*, tum venenum. 68 Vocabulo *Eſſentiæ* ſignificavit id, quod ad hominem ſuſtentandum eſt aptum: veneni contra, quod ad deſtruendum. 69 Quæ cum ita ſint, argumentatur, nullum morbum ſine peculiari veneno oboriri: 70 venenum autem hocce in homine produci ex digeſtione putrida, 71 quam vocabulo Barbaro appellat *Hirbel*, & cujus tres ſpecies tradit. Putredinem in ſanguine, vocabulo *Hirbel Aquaſtri Cagaſtri*: putredinem in carne, *Hirbel* ignei: putredinem denique in ſtomacho, inque extis reliquis, *Hirbel Ares*, nuncupat. 72 Quid? quod ulterius ratum habuit, cum ea, quæ corpus ſuſtentandi cauſſa, tum ea, quæ medicationis ergo, aſſumuntur: priuſquam ad alterutrum finem accommodata evadant, oportere putrefactionem ſubire; qua peracta immutari illa, transformarique in ſubſtantiam, naturæ noſtræ magis, accommodam. 73

XIX. Ut autem aliquis ad cognitionem cujuſcunque veneni perveniat; neceſſum eſſe, ut intelligat cujuſmodi ſit, quod per loca, ſecretioni humorum dicata, excernatur. Namque, quod cutis per poros exſudat, eſſe Mercurium reſolutum: quod è naribus effluit, ſulphur candidum: quod in auribus ſecernitur, Arſenicum: quod in oculis, ſulphur: quod per veſicam excernitur, ſalem reſolutum: quod per anum, ſulphur putrefactum. 74 Morbum quemlibet, ait, eſſe flagellum, quo Deum homines caſtigare, commonefacereque, ut ſalutem curationemque non Divis, Ethnicorum more, nedum Medicinæ, at Divinæ ejus clementiæ referant acceptam. 75 Imo

[67] Vide *Paramir.* de v. *entib.* nō. VIII. & tractat. IV. cap. I.
[68] *Ibidem.* tractat. II. cap. I.
[69] *Ibidem* cap. VIII.
[70] *Ibidem* tractat. I. cap. IX.
[71] *Ibidem* tractat. II. cap. VIII.
[72] Libro *Azoth.* cap. II. §. 2.

[73] *Paramir.* lib. I. cap. VI. de orig. morb. e. 3. &c.
[74] Ejuſdem tractat. II. cap. XII. de *ent.* venen.
[75] *Ibidem* tractat. V. cap. V. de *ente* Dei.

Imo morbum quoque esse purgatorium: Dæmones ejus esse medicos imperitos. [76]

XX. Ad duo genera morbos redegit, ad naturales scilicet, atque ad flagellum: [77] vel ad materiales, & spiritales. [78] Morbos, qui ex *Ente* Naturali prodeunt, dispertitus est iterum in quatuor genera. Primum, ait, complecti morbos diuturnos, quorum caussam a sideribus: secundum, acutos, quorum caussam ab alimentis: tertium, naturales, a temperamentis; & quartum, morbos tingentes, quorum caussam ab humoribus, derivandam. [79] Quod vero ad morbos, qui potestatem Divinam speciatim agnoscunt, attinet, existimat horum caussam nequire a Medico indagari. [80] Alio loco statuit *Iliadum* omnes corporis ægritudines efficere. Nempe, quoties singularis in corpore fuerit oborta sive secretio, sive corruptio, affectum hujusmodi ex *Iliado* originem duxisse. At enimvero, quando universum corpus affectum, ut in Apoplexia, &c. morbum talem ex Elementis prodire, propter liquoris Naturæ, seu Balsami, resolutionem. [81] Adhæc opinatus est, morborum, quorum naturam generatim in pondere, numero & mensura sitam, [82] semina duplicis esse generis: alterum nominat *Iliastrum*, *Cagastrum* alterum: illud originem capere e primitiva materie, ex qua utpote cuncta corpora sui generis primordium ducunt; hoc vero adesse exacta rei cujusquam corruptione: illius generis morbos, esse hydropem, aurigonem, podagram, &c. ast hujus, pestem, pleuritidem, febrem, &c. [83]

XXI.

[76] *Ibidem* cap. III.

[77] *Ibidem* cap. II.

[78] Ejusdem *Paramir.* tractat. IV. cap. II. de *ente* natur.

[79] *Paramir.* tract. III. cap. XI. partic. I.

[80] *Ibidem.* tract. V. cap. VIII.

[81] Libr. II. tract. II. cap. III. de Tartaro. §. 3. & cap. 4. §. 2. *Yleidum* autem cap. II. §. 2. dicit esse aerem *elementalem*, & in nobis esse spiritum, qui per omnia membra transire debet. Quod si pori, per quos ipse transire debet, sint obstructi, morbos tunc originem inde ducere.

[82] Paramir. lib. I. cap. I. de orig. morb. e. 3. &c.

[83] Labyrinth. medicor. cap. XI. & libro *Azoth.* cap. I. *Yliastrum* dicit esse primam materiam, ex qua Sulphur, Sal &

XXI. Præter hæc Paracelfus, ad propiora progrediens, ftatuit morbos non in quaternis Peripatericorum, fed in tribus elementis, Sulphure nempe, Sale & Mercurio, quæ vocabulo fubftantiæ nuncupat, confiftere. Dicta tria confiderat, tanqnam cauffas plerorumque morborum generales: non ita fub forma minerali in corpore exftantes; verum ut tres natura diftinctos humores, ad memoratorum indolem quadantenus conformatos. Quicquid enim ad deflagrandum idoneum, hoc fulphur: qnicquid ad evaporandum, hoc Mercurium: quicquid ad convertendum in Salinum corpus, hoc appellat Sal. [84] Efficere autem fulphur febres aliquas, apoftemata, icterum, &c. idem vero putrefactum fi fuerit, ob defectum falis, efficere pleuritidem, febres tum ftomachi tum jecoris, hemicraniam, oculorum dentium auriumque dolores, &c. Mercurium adfcendentem, cum exitum quærat, & eum invenire nefciat, facere maniam, phrenitidem, vefaniam, apoplexiam, artuum quorumque tremores, &c. Sal vero, poftquam fuerit aliis rebus obviam factum, coagulari, concitareque calculum, podagram, variorumque vifcerum obftructiones: at enim, fi idem fubtiliter comminutum attenuatumve, ex eo gigni fcabiem, ulcera omnimoda, Eryfipelatem, *fiftulam*, cancrum, &c.

XXII. His utcunque generatim pofitis adjungit fingulas fingulorum principiorum proprietates. [85] Mercurium enim, cujus tot fpecies, quot corporis membra, putat, trifariam fecerni; deftillatione nimirum, *fublimatione* & *præcipitatione*. Fieri infuper hujufmodi operationes ratione caloris, cuju tres fpecies numerari: unum externum: alterum inteftinu as quacunque corporis motione: & a ftella quadam ignifera provenire tertium. Mercurium porro quomodocunque deftillatum corpori importare mortem repentinam, generaque mor-

& Mercurium condita; *cagaftrum* autem non modo fignificare corruptum aliquod, verum eriam S. Nitri.

[84] *Paramir.* lib. I. cap. II. & III. de orig. morb. c. 3. &c.

[85] Vide fragment. medic. tom. I. tractat. II. cap. I. II. & III.

[86]

morborum, qui hominem derepente interimunt: sublimatum, maniam, phrenesim, &c; præcipitatum vero, arrthritidem, chiragram, &c. Sequitur sal, quod statuit, quatuor modis immutari, resolutione videlicet, *calcinatione*, *reverberatione* atque *alkalisatione*. Ternas vero hujus mutationis caussas ponit. Primam esse ingluviem seu edacitatem, quæ caussa est, ut caro nimis mollis, teneraque reddatur, sanguisque luxuriet: alteram, cum corpus calefactum subito refrigeretur: tertiam autem ab astro quopiam salem nimiopere exsiccante. A sale resoluto serpigines, pruritus, sudores salsos, &c. a sale calcinato scabiem, ulcera, &c. a sale *reverberato* canceronoma, lepram, &c. oriri. Naturæ autem sulphuris, quod omnifariam a quaternario elementorum separari, nihil habeo, quod addam: quin puto me ejus paulo ante abunde mentionem fecisse. [86].

XXIII. Reprehendit & exagitat Paracelsus veteres, quod dixerint hunc morbum esse natura cholericum: illum melancholicum, &c. sed e contrario existimat, morbos secundum omnigenas rerum proprietates esse nominandos. Quibus positis erysipelatem, vitrioli; cancrum, *Colcothar:* lupum, aluminis plumosi, & reliquos sua quemque nominatione cooptat. Memorat præter hos, morbum Pulegii, morbum Melissæ, Hermodactili, &c. Commemorat Colicam Zibethinam, moschatam, & nescio quos amplius? [87] Scilicet æque statuit, ut morbi virtute Anatomes, quæ in luce Naturæ fundata, i. e. secundum omnimodum, seu compositionis, seu resolutionis modum, quem cum aliis rebus habent consentaneum, nominentur. Enimvero errorem eos errare, qui febrem propter fervorem adjunctum ita appellent. Fervorem enim esse quidem signum, sed neque materiam neque caussam affectus. Ut itaque secundum hanc conditionem suum febri nomen imponatur, appellandam vult febrem morbum Nitri sulphu-

[86] *Paramir.* lib. II. cap. IV. v. & VI.

[87] Vide fragm. tom. I. titulo *conceptum aliud*, &c. & *Paragrani* alterius tract. I. de Philosophia.

[88]

ſulphuris incenſi. Pariter Apoplexiam proprio vocabulo nominandam Mercurium *Cachymialem* ſublimatum. Quoſdam morbos putat nominatione remedii, quo frequentiſſime ſanentur, cooptandos: ſic Epilepſiam, quia *viridello*, hoc eſt vitriolo, iterum & ſæpe ſanata, nuncupandam vocabulo morbi *viridelli*. [88]

XXIIII. In primis vero copioſe prolixeque diſſerit de morbis tartareis, quorum materiam ſimilem eſſe lapidi vini, qui hoc tempore potiſſime Tartarus audit. Quandoquidem vero Tartarus concretum ex oleo, aqua, ſale atque terra corpus habet: ac horum ratione corpus ægrotantis incendit aduritque, pari modo fere, ceu perhibent, ut damnati igne gehennæ torquentur: eam ob cauſſam transferri verbum oportere in Medicinam, ac ejuſmodi morbos a tali cauſſa generatos, & dictum cruciamentum corpori inducentes, nominandos *tartareos*. [89] Per vocabulum tartari autem intelligit, quemlibet humorem terreſtrem ad coagulandum habilem. Ejus totidem genera, quotquot modis corpora ſe inter diverſa: alius enim generis eſſe Tartarum lactis: alius hordei; alius carnis, panis, &c. eandemque differentiam Tartari in univerſo orbe reperiri. [90] Attamen, utut hoc placitum fuerit, redigere non dubitat totidem innumerabiles fere Tartari ſpecies ad quatuor genera. Primum ſtatuit comprehendere Tartarum mortalem, omnium peſſimum. Hunc enim vel veneni, vel magnitudinis, vel multitudinis, vel *idioſyncraſiæ* ratione, ſævos atrociſſimoſque concitare dolores. Secundum complecti Chronicum, quem dicit, propter naturam fixam & induratam, in eodem ſtatu permanere, & non ad ſalutem, verum ad mortem tendere. Tertium manſuetum, quem quidem

[88] *Paramir.* lib. I. cap. VI. de Orig. morbor. e. 3. &c.

[89] De morb. *Tartareis*. cap. I. Et *Paramir*. lib. III. tract. III. dicit. *Tartarum eſſe morbum extraneum rerum creſcentium, qui ex terra & ejus liquoribus enaſcitur*.

[90] *Ibidem* cap. II. III. Et *Paramir*. lib. III. de orig. morb. e. 3. &c. dicit, Tartarum eſſe excrementum cibi potuſque per ſe, ab hominis ſpiritu ita coagulatum.

dem dolores aliquantulos excitare, verum non adeo intolerabiles, ut in numero *passionum* haberi possint. Quarti tandem sub imperio esse Tartarum prætereuntem: hunc quotidie colligi, & iterum secerni; ideoque eundem placidissimum juxta & lenissimum esse. [91] Scripsi paulo ante liquorem terrestrem generalem Tartari materiam: propiorem autem, censet Paracelsus, quadruplicem, bolum utpote, lapidem, viscum atque arenam. His cibos potusque, qui nobis pro sustentione vitæ opus sunt, plerumque refertos; proindeque non mirum esse, cur materia tartari rursus in corpore separetur. [92] Nempe ciborum Tartarum ad intestina tendere, indidemque per alvum excerni: at Tartarum potus, quem longe durioris formæ sive figuræ, quam ille e cibis oriundus, ad jecur ad vesicam pertendere, ac ita identidem a corpore secedere. [93] Indurescere autem Tartarum magis ac magis a spiritu salis, [94] exindeque ab eo periculum aliquod extimescendum: quinimo tanto pejorem fieri, quanto magis ex longinquo venerit, atque longe lateque fuerit dispersus. Tartarum itaque cum Tartaro ratione loci, vel vasorum, quorum complura enumerat, differre. Minimum a Tartaro oris: minus periculi ab eo, qui Oesophago inhæret: majus ab eo, qui in fundo ventriculi: maximum vero periculum ab eo, qui in interaneis residet, extimescendum. [95] Licet Paracelsus putaverit singulis humidis Tartarum inesse: cerevisiæ tamen arbitratur duplicis generis esse, alterum e frumento, vel polenta, ex qua cerevisia coquitur; alterum ex aqua, existere. [96] Quod autem Tartarus tandem aliquando condenseat, indurescatque, caussas esse geminos, homini insitos congenitosve, spiritus, *Archæum* puta & salis spiritum. Hominibus equidem promiscue Tartarum

[91] Vide cap. XIV. de morb. *tartareis.*

[92] *Paramir.* libr. III. tract. I. de orig. morb. c. 3.

[93] *Ibidem.* tractat. II.

[94] *Ibidem* tractat. II. lib. I. de orig. morbor. e. Tartaro. & cap. IX. de morb. tartar. ubi spiritum salis appellat *Heroem coagulationis.*

[95] *Paramir.* lib. III. tractat. II.

[96] *Ibidem* tractat. I.

[97]

tarum esse insitum; necesse enim esse, ut microcosmus parilia, ac macrocosmus, habeat: [97] mulieres tamen præter dictum habere quoque genus Tartari, quod eas a viris una cum semine genitali accipere. Quale postmodum non fœminis tantum, sed & tenello cuique fœtui, omnigenas corporis ægritudines, quas hæreditarias vocant, importare. [98] Hunc Tartarum innatum persæpe in conspectum venire in forma usneæ, grandinis, gemmarum, &c. [99] In summa Medicum indigne vocari, cujus Scientiam Tartari morbi, eorundemque accessiones, fugiunt. [1]

XXV. Verum enim vero, antequam morbos, qui primordia generis ex Tartaro duxere, commemorem, necesse est, ut obiter moneam, Paracelsum Catachresi nimiopere studuisse, cum virtuti partium quarumcunque corporis *digestivæ*, i. e facultati purum ab impuro separandi, imponat nomen stomachi. In mitiorem itaque partem interpretemur, quando Paracelsus scribit, carnis stomachum esse in liquore ejus, seu cruore, situm: & eundem, si non rite separaverit, quæ separanda erant, caussam esse, ut Tartarus copiose in carne generetur, e quo deinceps plurimos morbos, cum primis vero maciem seu tabem, exoriri. Idem judicium facere oportet de stomacho medullæ, cujus Tartarum, quamvis secernatur, propter pinguitudinem non coagulari, sed formam liquoris nancisci; quem tamen idcirco non minoris faciendum censet: quippe & hic varios morbos, ut Rheumatismum, Arthritidem, Ischiaticam & similes, inducecere potis est. Tartarum, qui in ore gignitur, efficere putredinem gingivarum, cariem doloresque dentium, &c. Tartarum

[97] De Morbis *tartareis*. cap. v.

[98] *Ibidem*. cap. vi.

[99] De Tartaro lib. i. tractat. iv. cap. i. Inter fragmenta habetur schedula, in qua hujusmodi tartari species declarat. Ut Tartarum *pruinæ* esse arenæ subtilissimæ, rubræ aut albæ instar: *gemmæ* esse granula, gemmis non diaphanis & rotundis similia: *grandinis* vocari, cum grana non sint rotunda: *Usneæ*, quando per adhærentia se manifestet.

[1] *Paramir*. lib. iii. tract. iv. de orig. morb. e Tart.

tarum ſtomachi facere ſingulariter gulæ ardorem, anguſtias præcordiorum, & alias omnis generis torſiones. Tartarum inteſtinis inhærentem eſſe auctorem colicæ, torminum abdominis, diarrhœæ &c. Tartarum bilis pariles acceſſiones, perinde ac calculus aſſoleat, excire; cujuſmodi ſunt vomitus, bilis exundationes, tormina ventris, &c. Ex tartaro Hepatis progigni Eryſipelatem, hydropem, fluxum hepaticum, varias febres, &c. Tartarum urinæ, cujus ſub ditione cadere venas meſeraicas, renes atque veſicam, magis ac vehementius hominem exagitare, quam aliud aliarum corporis partium Tartari genus ſolet. Humorem enim quemvis corporis, quanto magis e longinquo venerit, velut urina, tanto magis matureſcere & limpidum evadere; quare etiam Tartarum, qui inde fit, duriorem & acriorem; atque ideo eſſe magis aptum, ad hominem omni modo excruciandum. In pulmonibus autem minori in quantitate, quam alias in aliis viſceribus aſſolet, Tartarum aggregari, eſſe eundemque præ cæteris natura ſubtiliorem: proin efficere anhelationem, tuſſim, phthiſin, febrem hecticam, &c. [2] Ut autem aliquis præcaveat ſibi, evitetque, ut ne Tartarus in corpore generetur, neceſſe eſſe, judicat Paracelſus, ut ventriculus cuncta ipſi immiſſa, præſertim vero ipſum Tartarum, mitiget, vincat, deſtruat adeo, ut non amplius nocere valeat. Facere autem hæc cumprimis quaſcunque res acidulas tam naturales quam artificiales: [3] &, ut Tartarus, quamquam cum variis rebus aſſumptus, in quapiam corporis parte non adhæreſcat, præter butyrum, ſeu oleum Olivarum, vix aliquod efficacius inveniri remedium; quin minus cavendum ſibi ab iis, quæ Tartaro abundent [4].

XXVI. Antequam ea, quæ ad calculum pertinent, referam, indicari primo oportet Paracelſum duplicis generis corporum duritiem

[2] Hæc ex eodem, ut & tractat. v. dicti libri compendifeci.

[3] Vide cap. XVI. de morb. tartar.

[4] *Paramir.* lib. III. tractat. III. de orig. morb. e Tart.

[5]

ritiem ſtatuiſſe: alteram vocat congelatam a frigore igneo, alteram vero coagulatam, quam ortum ducere a frigore aqueo. [5] Deinde poſuit duplicem calculi materiam: alteram nobis non ſecus, ac in macrocoſmo, ineſſe: alteram in nos vel potum, vel cibum importare: utramque vero bifariam indureſcere: congelatione utpote, quam efficere igneum ſalis ſpiritum protinus, proinde ac idem ſpiritus ſalis fulmen, ex ſale & ſulphure compoſitum, illico in lapidem, ceraunium dictum; convertat; coagulatione deinceps indurari materiam lapidis propter intenſum frigus. [6] Verum, utut hæc ſint, alibi aſſerit ſpiritum ſalis, quem heroem coagulationis appellat, omnimodam in corpore efficere materiæ indurationem. [7] Differentiam agnoſcit in lapidibus inque *Duelech*: hoc enim eſſe medium quiddam inter lapides & Tartarum, imo eſſe lapidem ſpongioſum, cum e diverſo lapis formam magis compactam adeptus ſit [8].

XXVII. His quomodocunque poſitis Paracelſus adjungit curationem omnigeni Tartari, calculi, &c. quam in hoc conſiſtere, ait, ut dicta in fluorem redigantur, ac ſub forma aquæ foras eliminentur. Bifariam, aſſerit, id poſſe fieri, medicamento ſcilicet, quod intrinſecus aſſumendum, & quod *Potentivum*: altero, quod forinſecus applicandum, quod *Acuativum*, vocat: illius virtutem non modo Paracelſus, verum etiam Helmontius, miris laudibus prædicavit, innuitque id parandum e ludo, qui ſpecies lapidum eſt; hujus vero, *Acuativi* puta, confectionem ſatis clare tradit. [9]

XXVIII. Sed antequam Paracelſi placita de Tartaro mittam, breviter indicabo commenta aliqua opinionum, quarum etiam hinc inde mentio fit. Hujus generis eſt *Spara*, quam dicit eſſe vim mineralem ex *Ilech* primæ ſubſtantiæ ex *Ente* pri-

[5] *Paramir.* lib. II. cap. VI. de orig. morb. e. 3. &c.

[6] *Ibidem* lib. III. tract. VI. de orig. morb. e Tart.

[7] De morb. Tartar. cap. IX.

[8] *Ibidem* cap. XI.

[9] De morbis ex Tartaro tract. II. cap. I.

primo; vel esse partem præcipuam fossilium quatuor majorum, per hæc autem intelligit forsitan sal, alumem, calcem, & chalcanthum: asserit enim ex his Tartarum fieri. [10] Commemorat etiam gluten, quod chirurgi solent frequentissime *Synoviam* appellare. [11] Sine hoc autumat nullum unquam dolorem in membris corporis exterioribus contingere: in primis vero si ei aliquid salsi, vel acidi, fuerit permixtum. Hoc gluten si ultra modum fuerit inspissatum, efficere articulorum quorumlibet contractionem, sine membri tamen alicujus consumptione. [12] Imo ipsam podagram nihil aliud esse, quam sulphur in dicta *Synovia* accensum. [13] Memorat præterea *Idestrum*, quod ortum cœpisse e fossilibus per quatuor elementa; ideoque in eo conjunctionem *Humoralem*, naturalem & fossitiam inesse. [14] Tartarum resolutum, ob absentiam salis, haud exciere quidem dolorem: verum propter deficientem vim renum, ejusmodi Tartarum digerendi, facile putrescere, accipereque formam saniei,

[10] De Tartar. tract. IV. cap. I. in *expositione* & Fragment. in cap. III. tractat. IV. de Tartaro. Illo loco dicit vim *mineralem*, & humorem salis, humorem aluminosum, & humorem calcis, & humorem *vitriolatum*, esse humores, quos corpori inesse. Et in supra dicta schedula *Spara* est res, in qua est aliquid peccans, non separata a bono.

[11] Fragment. de Tart. intern. tractat. V. cap. cap. II.

[12] De Tartar. lib. I. tractat. IV. cap. II & in hujus exposit. Præter hæc lib. I. tract. II. cap. II. statuit gluten solum nullos dolores inferre: sed quando sal resolutum, humor *mineralis*, vel salsus aliquispiam liquor ei fuerit permixtus; hinc acerbissimos exoriri dolores, imo ipsam podagram. Nam gluten seorsim consideratum esse innoxium, & instar salis dulcis.

[13] Libro de Podagra. cap. IV. Cæterum lib. VII. paragraphor. cap. I. §. I. credit, nullum corporis membrum *Synovia* peculiari destitutum. In renibus *Synoviam* se manifestare colore rubro: in sanguine, rubicundiore: in cerebro, cinereo albumineque ovi crassiorem: in splene, atro: in bile, luteo & crassa forma: in matrice, forma crassa ac tenaci, in medulla tandem sub forma spicea & viscida. Et quantum ad ejus utilitatem pertinet, sensit *Paracelsus*. §. 2. quod *Synovia sit partis suæ nutrimentum, & conservatio retentivæ & motivæ virtutis, ex viribus virtutis digestivæ.*

[14] De Tartar. lib. I. tractat. IV. in cap. II. expositionib. & in annotationibus cap. III. Tractat. IV. inter Fragmenta collocatis.

[15]

nici, quam appellat *Pustam*; quamque pronunciat nullius, aut saltem difficillimæ, curationis. [15] Sed missos faciam morbos e Tartaro oriundos: satis superque enim arbitror me eorum fecisse mentionem: ad alios properabo. Verum, quo me vertam, nescio? Siquidem non possum non perturbate scribere, quia Paracelsus similes inter se morbos nonnunquam confudit. Non mirum proinde, si mihi, dogmata ejus ad compendium conferenti, idem citra voluntatem meam usu veniat.

XXIX. Ex *Iliado* quidem statuit, morbos universim exoriri: hunc enim esse omnigenis rebus tum ad sanitatem tum ad corporis ægritudinem spectantibus, refertum: singulatim tamen de unoquoque morbo disputaturus, alias atque alias exhibet morborum caussas. Præter dictas, quas paulo ante commemoravi, ratum habet, primum morbum, qui corpus humanum corripuit, e sale acri corrodenteque natum: secundum e sale *vitriolato:* [16] reliquis aliam caussam adsignat. v. g. omnes tam interiorum quam exteriorum partium ægritudines, quæ conjunctam habent & inflammationem, & tumorem, & escharam, existere ex arsenico: imo ne mortem quidem, quomodocunque naturaliter evenerit, non excipit. A Mercurio nasci cunctos morbos, qui natura calidi sunt, atque punctiones sanguineaque apostemata inferunt. Ex alumine scissili hydropem, tumores ulcerosos, &c. Ex Alumine plumoso morbos cum fissuris. Ex glacie, qui e vento durescunt, ut Herniam ventosam, &c. E sulphure paralysin, lethargum, apoplexiam, &c. E chalcantho, ulcera rubra, sicca, serpentia, tumoreque carentia. E *vitriola* albo, canceronomata, &c. E sale communi, qui per se consolidantur, ut abscessus, &c. E sale acuto, apostemata mortifera, ut anthracem &c. [17] E Nitro tres morbos primarios, ut

(1)

[15] *Ibidem*. tractat. v. cap. I. & scholiis in hunc tract.

[16] De Tartaro libr. II. tract. II. cap. IV. in *commutatione*. vide etiam supra nõ. 81.

[17] Vide Fragment. Tom. I. *Con-*

ceptum

(1) febrem quamcunque intermittentem, quam definivit, quod sit motus Nitri cum frigore primum, dein calore, in ægrum invadens: (2) carbunculum, quem quidem cum algore incipere, at postea jugi calore finire: subque hoc comprehendi Anthracem, pestem, phlegmonem, &c: (3) Flammulam, quam definivit esse morbum, tam frigore quam calore afligentem. Equidem a calore seu caput, seu alia corporis membra, perpetim infestari, inducique delirationes: verum tamen contingere hæc omnia sine ulla aut abscessus, aut exulcerationis obortæ, indicio. Hoc morbi genere complexæ sunt febres ardentes, synanches, &c. Progenerari autem istiusmodi morbos, quia Nitrum sit rei cujuscunque, esui aptæ, sordes; quinimo, dum putrefactionem quoquo modo in corpore efficit, auctorem putridi corruptique sanguinis esse. Febrium itaque intermittentium periodos variare, prout Nitrum aut ocyorem, aut tardiusculam, in dies subiverit, putredinem.[18] Alibi scribit materiam peccantem in febre esse sulphur & sal petræ: idcirco febrem finivit morbum nitri sulphurisque accensi.[19] Apoplexiam & fulgur prorsus inter se, qua generatione, qua operatione, convenire: imo utraque inter se cum proprietate tum potestate similia. Hoc enim de fulgure compertum se habere, quod, salva intactaque, vel cista, vel vagina metallum, in alterutra reconditum, uno puncto temporis ab eo fundatur: similiter apoplexiam varias corporis partes interiores momento quasi liquefacere, cute interea illæsa.[20] De Epilepsia statuit, quod ejus dentur quatuor species secundum elementorum numerum: & aliud morbi, ab

ceptum aliud. Et *Paramir.* tractat. I. cap. IX. scribit, *nullum usquam morbum sine certo veneno affligere. Venenum siquidem cujuslibet morbi principium est, ex veneno omnes morbi emergunt, tam externi, quam interni, nullo excluso.*

[18] Ita lib. IV. de Tartaro *nitreo.*

[19] De *Pestilitate* tract. I. cap. V. At Fragm. de Tart. cos. I. 3. Paracelsus audacter asseverat, quod, nisi Tartarus esset, febres nullæ unquam sint orituræ. Proprietates enim febrium conditione Tartari, putat, esse designandas.

[20] Libro de Apoplexia. §. 3.

[21]

ab eo *Realgar* nominati, genus esse, si originem a choas, i.e. ex aëre: aliud, si ex aqua, &c. duxerit; enimvero suum cuique elemento esse *Realgar*. [21] Primum suffocationis mulierum originem esse e cœlo viri, mulierem taliter afficiente. Quod si morbus in actum deduci debeat, virum ægrescere in caduco: videlicet ejus sidus esse caducum; aut id propensionem saltem ad ejusmodi statum habere. [22] Hydropem esse affectum in regione jecoris e Tartaro aluminoso ortam: fierique per spiritum *mineralem* visceris istius partium resolutionem; [23] vel stellam hydropicam, quam *Zedos* appellat, salem *Microcosmi* irradiare, ac portionem ejus; pariter ac Sol vinum, liquare; quam per poros carnis deorsum tendere, tumoresque hinc concitare sero repletos. [24]

XXX. Mira plerumque Paracelso est vocabulorum abusio, quid mirum? erat enim licentiosus sine urgente necessitate novorum vocabulorum fictor. Assertum meum, non puto, egere ulla demonstratione: siquidem eorum conplurium a me in hoc capite est mentio facta; habet præter dicta adhuc plura, sed quis est potis omnia enarrare? Attamen non possum, quin hoc loco ostendam Paracelsum abuti vocabulis diarrhϾ, dysenteriæ, lienteriæque: quas, statuit, non modo vitiosas alvi secretiones; verum, si ejusmodi materia, quæ in quibusvis solebat per alvum excerni, itidem sive per os, sive per vesicam, excernatur, non dubitabat affectum dysenteriam, lienteriam, &c. vel urinæ vel vomitus, nominare. Horum affectuum, a dissolutione ortorum, tria ponit genera; in primo album: in altero rubrum; inque tertio, laxum excerni. [25] Pestem definivit, quod sit morbus ab *Iliado* arsenicali separatus. [26] Secretionem autem fieri secundum

[21] Paragraphor. lib. III. cap. II. §. 1. 2. 3.

[22] Plura vide *Paramir.* lib. IV. de orig. morbor. matric.

[23] Fragmentor. lib. IV. annexor. nō. 4.

[24] Libro de Hydropisi. §. 6.

[25] Paragraphor. lib. I. §. 3.

[26] De Tartaro lib. II. tract. II. cap. III. & cap. II. ejusdem libri dicit, Pestem esse aërem suæ regionis, ex primo corpore generatum, *oppilatum* sine egressu

dum tempus *Arlatum*. *Arlatum* tempus esse, quo corpora composita contra ordinem *Iliadi*, qui ternas habet periodos, resolvantur. [27]

XXXI Vocabulo *Crisis* Paracelsus quoque inusitatam tribuit significationem. Dicit enim *Crisin* esse spatium temporis, a principio morbi adusque principium mortis. Primam diem, per excellentiam *Crisin:* ultimam, qua fuerit resolutio morbi facta, appellat *creticam*. Memoratque insuper *Crisin* arsenici, *Crisin* Mercurii, sulphuris, &c. nec non indicat quot diebus, seu quot horis, quæque terminetur. [28]

XXXII. Quantum denique spectat ad curationem morborum, Paracelsus pie statuit, Deum, O. M. cujus omnipopotentia rerum universitatem moderatur, Medicum esse summum, [29] eundemque hominum valetudini tum secundæ, tum adversæ, prospexisse in tantum, ut ea, quæ aut incolumitatem sartam tectamque conservant, aut infirmitatem valetudinis tollunt, ipsis præsto essent. Rem Medicam fore perbono loco futuram, si modo medici sedulo ante dictorum investigationi darent operam. [30]

XXXIII. Medicorum sectas, vel potius genera, enumerat quinque. Sub primo collocat Naturales, qui more veterum, qui frigidum calido, humidum sicco, plenitudinem evacuando, inanitatemque expletione, &c. curabant, similem quoque corporis ægritudinibus curationem adhibent. Secundi generis nominat *Specificos*, quos propter singularem formam proprietatemve alicujus rei morbo medicinam facere; non dissimile sane modo, ceu Magnes ferrum ad se allicit; quem id non peragere respectu primarum qua-

egressu de Materia arsenicali, & *Opprimechtioli*: *Opprimechtiolum* autem vocat quemlibet fumum ex metallo vel fossili exspirantem.

[27] De *Pestilitate* tract. II. cap. I. §. 2. Primam periodum vocat juvenilem, & ad statum pertinere absque secretione: secundam esse morbi, ad secundam mundi partem declinare, & ætatem afferre sanitati contrariam: tertiam vero finem esse, & mortem adducere.

[28] Vide lib. II. cap. IV. de Tartaro.

[29] *Paramir*. tract. V. cap. V.

[30] *Ibidem* lib. II. cap. VIII. de orig. morb. e. 3. &c.

[31]

qualitatum, sed ratione singularis, nobis etiamnunc incompertæ, virtutis. Tertii vocat *Characterales*, quos incognitis characteribus, ut & incognitis nobis vocabulis, omnes morbos curare. Spiritales quarti generis vocat; hos enim nosse herbarum radicumque spiritus cogere usque adeo, ut ægrum, quem infirmarunt, rursus sanent. Quinti tandem generis appellat fideles, quia, pariter ac Christus & ejus discipuli, per fidem morbo medentur. [31]

XXXIV. Quod ad medicamenta attinet, Paracelsus miris laudibus extollit *Mumiam*, incredibiles eidemque assignat virtutes. *Mumiam* autem dicit ipsum hominem: [32] alibi vero hominem, qui animam exuit: tum florem ejus, in viribus & arcanis naturalibus, erumpere. In hujuscemodi *Mumia* reperiri omnes omnium plantarum fossiliumque proprietates. *Marchasitam*, gemmas, antimonium, opopanacem, Melissam: ad summam omnia naturalia in *Mumia* inesse. Nimis multa sane oporterent hoc loco proferri, si abstrusiorem *Mumiæ* naturam penitus indicare animum inducerem, quamobrem hanc impræsentiarum missam faciam. [33]

XXXV. Medicamen omne habet inutile, quod ineptum est ad computrescendum: putrefactionis enim auxilio recludi, inque actum deduci remediorum quorumcunque facultates. Deridet atque contemnit Paracelsus percontationem dimensionemque facultatum medicinarum per gradus caloris, frigoris, &c. [34] sed vim plantæ alicujus nos paucis vestigiis posse indagare, contendit, contemplatione utpote coloris florum. Etenim, quot diversi generis colores floribus sunt, totidem & eos virtutibus præditos diversis esse, putat. Quamvis ita innotescat plantarum vis an una, an plures sint; tamen

[31] Vide *Paramir*. prolog. II. & III.

[32] *Paramir*. lib. II. cap. II. de orig. morb. e. 3. &c. ubi insuper addit, *Mumiam* esse balsamum, vulnera sanans.

[33] Plura, si desiderentur, videatur introitus lib. IV. de orig. morb. *invisibil.*

[34] *Paramir*. lib. II. cap. I. de orig. morb. e. 3. &c.

[35]

tamen hanc inventionem non satis esse, judicat, sed præterera explorandos septem gradus & sapores salium, per cujuslibet plantæ in sua principia resolutionem: se enim de sale absinthii compertum habere, gloriose dicit, quod ejus ope possint quatuordecim morbi perfecte sanari; cum sulphure sex magni: liquore autem absinthii ultra centum & sex: Item saccharo plumbi, triginta & duobus morbis se medicinam afferre posse: alterutro autem vel sulphure, vel Mercurio Plumbi, jactat, octoginta septenis affectibus. [35] Plura quidem hujus generis in medium possem proferre: verum, quoniam inter omnes constat, Paracelsum fuisse gloriabundum, qui nunquam non data occasione se magnifice jactat & ostentat: eapropter hæc prudens prætermitto.

XXXVI. Sed mihi videor aliquem ex adversariis, qui Paracelsum jocose ludit, audire. Euge! inquit, quam multa Syrorum olera: quantane laboravit Paracelsus Chemiæ antistes, μικροφιλοτιμία, a Theophrasto Eresio jamdudum descripta. [36] Ego Hercule Paracelsi, quem haud injuste Planetiadem, sicutolim a vagando Didymus [37] sectæ Cynicæ philosophus cognominabatur, itidem cognominem: ego inquam, imaginariam ejus supinamque eruditionem titivillitio non emptitem. Nihil sanum profecto, nihil doctum, sed monstrosum sed Barbarum est prope omne, quod literis mandavit. Quantamne licentiam arrogavit sibi in fingendis vocabulis novis: quasi vero verba deessent ad ejus abstrusa, quin dicam absurda, dogmata proferenda & exponenda. Verum enimvero mihi videtur adversarius more sannionum ex musca elephantum, ut ajunt, facere. Pro ingenti crimine habet, quod Paracelsus doctrinæ novæ a se tradendæ gratia, nova identidem vocabula excogitarit: quasi vero is solus talem licentiam sibi vindicasset. Neminem quemquam præterire puto morem dialecti-

[35] Vide de *Pestilitate* tract. I. in fine fere.

[36] Ethic. Character. cap. XVII.

[37] Ejus mentionem facit *Plutarchus* libro de oracul. defectu.

alecticorum, quorum verba quoque nulla sunt publica, suis utuntur. Etenim id quidem commune omnium fere est artium: aut enim nova sunt rerum novarum facienda nomina, aut ex aliis transferenda.[38] Licet non approbem, quod Paracelsus sæpenumero citra necessitatem nova vocabula finxerit, atque complures opiniones falsas de multis rebus habuerit: ex his tamen non conficitur, totam ejus doctrinam esse repudiandam. Consideranti enim ævum, in quo vitam vixit, & homines, quibuscum Paracelsus plurimum, ut perhibent, versatus est, minime mirum videbitur, eum adeo multa vaniloquia operibus suis inseruisse. Quotus quisque nostrum opinione non solum, sed ad veritatem sibi persuadet, plurima forsitan in juventute, cum judicium ejus nondum limatulum esset, ab eo literis mandata, quæ deinceps ætate provectus improbavit.

[38] Ita *Cicero* Academic. Quæst. lib. I.

DISSERTATIO XX.

DE

Severini, Crollii, Scheunemanni & Helmontii, hypothesibus.

I. Sectatores quidem Paracelsus habuit nonnullos, qui eum cæco impetu secuti sunt, & in verba magistri jurarunt; fuerunt tamen alii, qui ejus dogmata, quæ extra modum absona & absurda videbantur, sin rejecerint, saltem compta & mitiora redderent. Horum in numero habeo Petrum Severinum, virum oppido in studio literarum multum versatum, abs quo doctrina Paracelsi primum posteritati propagata est. Placet pauca e libro, cujus titulus est *Idea Medicinæ* Philosophicæ, libare.

II. Elementa, posuit, totius creaturæ receptacula, hæeque in duos globos esse distributa: unumquemque vero globum complexu suo continere bina elementa: superiorem globum, cœlum vel ignem & aërem: inferiorem autem, terram & aquam complecti: & hæc, cum in vicinitate versentur, absque ullo negotio invicem conjugari, conservari tamen beneficio balsami & *radicalis* tincturæ; absque hoc enim si essent, nec misceri, nec corrumpi, possent. Quadruplicavit more Paracelsi dicta elementa, ac statuit ignem terrestrem, aërem terrestrem, &c. Terram cœlestem, aquam cœlestem, &c. hæcque omnifariam cunctis rebus inesse. Imo, quod notatu dignum, elementa hæc, asserit, esse loca, matrices, domicilia vitali validaque potestate munita; quæ semina, generationi consecrata, foveant, digestis temporibus suscitent, ad maturitatem promoveant. Et quia loca sunt, incorporea sint, necesse esse. Etenim, nisi dimensionum legibus carerent, nequaquam tantam corporum, principiorum & seminum multitudinem, tam facile, ut assolent, recipere possent: infinita tamen non esse, quoniam vitalis virtus ipsis fines, seu terminos, præscribat. [1]

III. His quomodocnnque positis, non inficiatur Severinus, Hermetis discipulos, instituta corporum artificiali secretione, manifeste magis, quam alios dicta elementa conspexisse, introduxisseque magna utilitate principia potentiora, seminum proprietates, conditiones ac naturam magis explicantia. Triplicis generis esse hæc corporum principia, & nomine Salis, Sulphuris & Mercurii innotuisse. Neque vero horum unumquodque esse simplex, sed suum cuique esse Sal, suum Sulphur, suum Mercurium. Haud dissimile modo comparatam esse animalium, plantarum, fossiliumque naturam. Singula enim habere proprium Sal, Sulphur, & Mercurium: ideoque hujusmodi principia genere quidem, sed non specie, inter se similia esse. [2]

IV.

[1] Hæc e capite v. excerpsi, ac breviter, quoad fieri potuit, descripsi.

[2] Ita cap. VII. philosophatur.

[3]

IV. Vitale principium, cujus virtute vivere vigereque omnia, nomine Balsami, sulphuris vitalis, humidi *radicalis*, *Mumiæ*, &c. nuncupat. Quid? nomina hæc qualiacunque non sufficere ad dona tam divitis Naturæ declaranda. Generationem enim & *transplantationum* varietatem, imo universæ fundamenta Naturæ, in hoc Balsamo contineri. Tale Balsamum præterea sicut fontem, & principem omnium actionum, quæ in hoc mundo oboriuntur, considerandum: esseque illud calidum innatum, quod Hippocrates pronunciavit crescentibus plurimum inesse; idemque corpori, ut ne putrescat, pro sale, vel loco salis, datum. Hoc non uniusmodi, sed respectu corporum, diversum esse. Id Balsami genus enim, quod animantibus inest, subtilitate oppido multum antecellere plantarum fossiliumque Balsamum. Et, ut cujusdammodi cogitatum dicti balsami habeant L. dabo exemplum grani, terræ commissi. Id, arbitratur *Severinus*, putrescere, resolvi, perire; *radicalem* tamen humorem, vel Balsamum, in quo totius seminis structura & potestas vigent, servari: quem quoque caussam esse, ut corpus novum mundi in scena appareat: sin vero id Balsamum fuerit quoquo pacto, seu frigore seu calore intenso, &c abactum, sterilescere granum, vel semen quodvis, evasisseque progenerandæ plantæ, &c. inhabile. [3]

V. Vocabula seminis, Astri, radicis, principiique a *Severino* promiscue, & tanquam synonyma, usurpantur. Quantum vero ad seminum naturam attinet, statuit, semina esse vincula utriusque Naturæ visibilia inconspicuis se conjungentia. [4] Alio loco definivit semen, quod sit principium vitale, in se continens spiritus mechanicos & tincturas universæ structuræ individui cujuscunque. [5] Quin etiam semini ascribendum esse, ut cuilibet corpori sit peculiaris forma, color, odor, &c. Surdum propterea atque cœcum habet omne Sapientiæ studium, quod, neglecta seminum contemplatione, pri-

[3] Hoc pacto ratiocinatur. Cap. II.
[4] Ita Cap. VI.
[5] Taliter Cap. VIII. de semine disserit.

[6]

privationem, materiam informem, & qualitates venatur mortuas. Etenim semina esse inconspicua, ac pura, omnis generationis, omnisque corruptionis, expertia: verum elementa nobiscum negotiari, commorari, sensibus (sed sapientum) sæpenumero repræsentari. [6] Indissolubili nexu, ait, semina elementis conserta cohærere, & vix ulla mentis subtilitate disjungi posse; hinc etiam censuram sensuum plane repudiare. Si elementis ita cohærent, quid mirum? si nusquam corpora, seminibus penitus destituta, reperiantur. Quæ cum ita se habeant, concludit, incredibilem innumerabilemque seminum varietatem, in hoc universo prostare. [7] Quid? quod ipsa cujusvis rei generatio sita est in seminum progressione; quam tamen ipsos spiritus mechanicos perficere. Namque apud hos vigere scientiam, cujus potestate elementa, corporum principia consentanea, ex alimentis opportuna mixtione aucta, ex inconspicuis visibilia, ex incorporeis corporea, evadant; partiumque numerus, situs, consensus, figuræ, magnitudines, &c. secundum *prædestinationes* dictæ scientiæ definitis temporibus, absolvantur. Hos spiritus, inquit, nosse ex iisdem elementis cor, cerebrum, hepar, nervos, venas, arterias, ossa, &c. conformare [8]. Ut autem *Severinus* mentem suam de *prædestinatione* verbis explicaret, citat locum e Libro Hippocratis de diæta, ubi Princeps Medicinæ, explicatis generationis & corruptionis modis, proposita dogmata finit hac clausula, *omnia fieri per divinam necessitatem*. Hanc, inquit, *Severinus* esse illam *prædestinationem*, a Paracelso toties decantatam [9]. Aliquis vocet hanc instinctum naturalem, aut alio quovis nomine, per me licet: ego interea persequar institutum.

VI. Quandoquidem cuncta viventia, philosophari pergit *Severinus*, vitæ unitate, principia & exemplaria sua imitentur: mixtionem ideo Naturam fuisse molitam, & illam esse sitam in

[6] Vide Cap. VI.
[7] Ita Capite VII.
[8] Talia cap. VIII. & X. habentur.
[9] *Ibidem* Cap. VIII.

[10]

in conjunctione diversarum quidem rerum, attamen secum conspirantium. Subjecta mixtionis esse elementa, & corporum principia, ex alimentis virtute & scientia spirituum mechanicorum, producta. Nam tum primum fieri mixtionem, cum ex incorporeis corpora, sed plane spiritalia, conficiantur. [10] Reciprocari autem haec plurimum inter se, ac produci ex spiritibus corpora, & vicissim corpora in spiritus resolvi: quinimo discrimen utrorumque in hoc positum, quod corpora sint spiritus crassiores; e diverso spiritus corpora subtilia purioraque [11].

VII. Rerum mixtionem, censet, omnifariam peragi. Etenim aut elementa invicem, aut haec cum principiis: aut principia inter se, aut omnia simul subinde, misceri. Verum enimvero, utut haec fuerint posita, non dubitat tamen mixtionem ad tres classes redigere. Scilicet, aut perfectum perfecto, aut impurum impuro, aut puro impurum, confundi; optimum vero mixtionis modum, autumat, si quando purum vel perfectum cum puro permisceatur [12].

VIII. Praeter dicta, ut ad alia me recipiam, *Severinus* amplectitur opiniones Paracelsi, majoris cum minori mundo analogiam quandam statuentis. Exempli gratia. Meteora, quae in magno mundo sunt & ignis & astrorum effectus, in nobis esse febres, Epilepsiam, hydropem, catarrhos, &c. Septem metalla ejusdem indolis, ut septena principalia corporis viscera. Fossitia plurima de potentia deque effectu convenire quodammodo cum lepra, alopecia, scabie, cancro, &c. Eandem conditionem esse urticæ, aronis, flammulae, &c. ut pustularum, pruritus, herpetis, &c. Ita etiam Melissae, violarum, Chamaedryos; ut spirituum vitalium cordis, cerebri, atque hepatis. Haec, imo his longe majora mysteria, humanam Naturam ostendere, si modo oculorum non vulgari acie considerentur [13].

IX.

[10] Sic Capite IX.
[11] Vide Cap. II.
[12] Ita Cap. IX.
[13] Hoc modo Cap. IV. differit.

IX. Primam rerum faciem, censet, fuisse puram, integram, perfectam, sine corruptione, sine morte: at enimvero post praevaricationem Adami, primis seminibus maledictione Divina novas supervenisse tincturas; quarum admixtione calamitosam in sortem transplantatam esse totius creaturae pulchritudinem. Haec utcunque sit, remansisse nihilominus prima semina, sed novis sed infelicibus obducta vestimentis. Morbos partitus est in tres classes. In prima collocavit morbos haereditarios, cujusmodi propter propagationis constantiam, praesentem seminis vigorem demonstrare: in altera contagiosos, quales indicare *transplantationis* documenta: in tertia denique eos, qui tempori, regioni, aetatique proprii sunt; atque hujusmodi esse documento, radices morborum constare. Porro dividit semina ratione originis suae, quam vel ab elementis, vel a planetis, duxere. Quo posito, arbitratur, constare inter omnes esse morbos aqueos, terrenos, &c vel Saturninos, Martiales, Mercuriales, &c. Neque vero hos omnes ejusdem esse Naturae, sed singulas species pro trium principiorum diversitate a se mutuo etiam distingui. Exempli gratia Epilepsiam, Apoplexiam, Paralysim, &c. esse quidem morbos Mercuriales; singulos tamen alia atque alia individuorum sobole conspicuos. Reliquorum eandem esse conditionem. Adhaec semina, tametsi in generationum initiis in ventriculo radices agant, ac spiritalem in formam resoluta aliis rebus permiscեantur: nihilominus potentiam in iis esse superstitem, mixti coagulationem efficiendi: indeque ortum capere morbos a lentore *Tartareo* ortos, quorum caussam spiritum quempiam, vel aluminosum, vel *vitriolatum*, vel *cachymialem*, *bolarem*, &c. esse. Namque spiritibus ventriculi mechanicis, ab aluminosis & stipticis tincturis, inquinatis, dextre perfici neutiquam posse humorum corporis alterationes, resolutiones, secretiones, &c. quoniam corpus tunc tarde ministerium suum absolvat. Praeterhaec non modo planetas, verum etiam caetera astra, ad nos mittere influxum, omnimodorum affectuum auctorem. Sic Plejades, Hyades, Piscium constellationem, &c. demissa coelo in Aërem influentia, in corpore humano efficere pigri-

pigritiem, somnolentiam, &c. quidni concludendum inde? instat argumentando, illis de proprietate somnifera convenire cum papavere, Mandragora, *Vitriolo*, &c. Similiter Bootem, Ursam, sidus Aquarii, postquam eorum contagio ad aërem pertinuerit, ac ita fuerit inspirata, importare corpori tussim, dysuriam, horrorem, articulorumque dolorem. Et quia, ut opinatur, hæc omnia contingunt ratione cujusdammodi acrimoniæ, acoris, &c. judicat, illis itidem pariles, ut aceto, alumini, acaciis, &c. virtutes esse. Pari modo ratiocinatur de aliorum astrorum effectibus, quibus brevitatis caussa supersedeo [14].

X. Quod ad signa & differentiam dolorum corporis pertinet, existimat *Severinus*, spiritum *vitrioli*, æruginis, tartarive, vehementiores, quam aluminis & salis gemmæ, dolores producere: omnium acutissimos esse, quos spiritus seu salis seu Nitri efficit: frigoris auctores esse vel acetosæ, vel aluminis, vel Berberis tincturam: ruborem, calorem, inflationem pulsationemque, inducere Tartari æruginisque tincturam, spiritibus arsenici permixtam. Quid? defendit etiam Archigenis placita, vocabulis saporum dolores quoscunque, in corpore obortos, nuncupantis [15].

XI. Morborum omnium curationem putat bifariam institui posse: & alteram quidem, quam universalem appellat, absolvi uno eodemque remedio, impuritates omnis generis morbosas consumente, auferente, vel Balsamum innatum restaurante, mitigante, corroborante: alteram vero singularem, secundum omnimodas morborum indicationes per idonea, e tribus regnis desumpta, medicamenta absolvi. Quamobrem autem hæc operationes suas perficiant, non melius nos addiscere posse, existimat, quam per artificialem corporum resolutionem: cujus beneficio, substantiarum facta sejunctione, in conspectum venire corporum proprietates, quæ antea compositionis virtute occultabantur. Sic diu multumque plures in dubium vocasse opii vim stupefaciendi, cum tamen sit res ama-

[14] Plura vide cap. XII.

[15] Vide cap. XIII.

amara, quæ alioquin generaliter calida habetur: aliis interim primis, aliis secundis, corporum qualitatibus, ejusdemmodi facultatem tribuentibus: sed futilitatis plena esse horum judicia; siquidem facta opii per ignem resolutione sibi innotuisse, asseverat *Severinus*, oleum quoddam, vi somnifera præditum, pariter atque ut tale in chalcantho, inque quibusdam plantis, non raro invenitur: præterea acquisivisse sal, facultate sudorem ciendi, dotatum. Pari modo se aliquando perrexisse, ait, cum vini diversam potentiam explorasset. In spiritu vel Mercurio, quia is hominis spiritibus quadantenus conformis est, virtutem vini, corpus corroborandi animumque exhilarandi, sitam: sal Tartareum autem, alteram vini partem, caussam esse, ut ii, qui consueverunt in se crebro merum ingurgitare, sæpe sæpius doloribus Podagræ, colicæ, calculi, &c. torqueantur. [16] Sed satis superque de dogmatibus *Severini* scripsi.

XII. Crollius, quamvis non multum mentem ad ratiocinia appulerit, habendus tamen est, ut ex ejus scriptis liquet, in numero sectatorum Severini; cujus, ut & Paracelsi, doctrinam miris laudibus prædicat, eandemque scriptis exaggerat adeo, ut nihil supra. Præter dictorum auctorum ipsi propria non sunt dogmata: verumtamen dedit sibi negotium de decantata majoris cum minori mundo similitudine, quam vocant *signaturam*, peculiarem in lucem edere tractatulum: in quo ostendit, plurimas res, ob aliquantam conformitatem & formam, quæ ipsis cum homine intercedunt, indicare usum & vires, quibus pollent multum in Medicina. Hartmannus Crollio doctrinæ laude non est inferior, utrosque Libavius scriptionis libertate perstrinxit, exagitavitque partim ob complura, eorum scriptis inserta, superstitionem redolentia, partim ob alia, quae vel

[16] Ita cap. XIV. argumentatur. Equidem *Davissonius* in lucem edidit prodromum commentariorum Ideæ Medicinæ *Severini*, qui fere ipso libro *Severini* quadruplo major est. Verum ille mihi videtur hujus doctrinam potius obscurasse, quam illustrasse. Si prodromus tantæ molis est, judicate, quantae ipsi commentarii, quos confecit, sint futuri.

vel a Religione Christiana, vel a Philosophia Aristotelis, sunt aliena.

XIII. Sed ne videar concisae brevitatis nimis studiosus, habeo necesse scribere aliquas Crollii opiniones, tametsi cum Paracelsi vel Severini decretis persaepe concordent. Verum ad rem. Firmamentum, quo intelligit cœlum stelliferum, statuit esse lumen Naturæ, unde omnia naturaliter homini influere. Etenim, sicut corpus primitivum attrahat elementa per famem & sitim: ita spiritum sidereum hominis a radiis superiorum siderum, omnes artes, scientias, & facultates, omnemque sapientiam humanam ad sese allicere. [17] Hunc spiritum vocabulo laris, penatis, Dæmonis boni, hominis umbratilis, & nescio quo amplius, nuncupat. [18]

XIV. Hominem, creaturarum præstantissimum, nobilissimumque esse, quia totius mundi partes habeat; imo nihil sit in majori, quod non reapse in minori mundo reperiatur; [19] corpus Physicum quidem a Terra seu elementis; sidereum autem corpus, quod est domicilium animae, eundem ab astris cœli accepisse. [20] Siquidem vero hoc inconspicuum, eam ob caussam appellat hoc spiritum, primordia generis, ut dixi, ex astris ducentem. quem tamen una cum corpore terreno interire. Praeter hunc & alium nobis spiritum esse immortalem, a Deo inspiratum: [21] eundemque omnis generis disciplinarum capacem; quinimo omnimodae ple-

[17] Ut nequis in animum inducat, me mea modo cogitata memoriæ mandasse, oportet *Crollii* præfationem *admonitoriam*, ex qua hæc in qualemcunque ordinem redegi, secundum seriem paginarum, proferre: quippe eam auctor, ut liquet, in membra haud dispertivit. Usus autem sum editione M. DC. XXXV. a *Michaele* in lucem in 8. prolata: in qua ante memorata pag. 48. habentur.

[18] Pag. 70. Penatis nomine eum nuncupari, quia penes nos, seu nobiscum nascatur. Præterea eum appellat familiarem sophorum homunculum, interiorem Paracelsi *Adech*, spectrum, Naturæ lumen, Evestrum præsagiens, & propheticum in homine, imaginationem, quæ in se claudit omnia astra, esseque omnia astra, & eundem cum cœlo retinere cursum, naturam atque potentiam.

[19] Vide pag. 67.

[20] Pag. 61. & 133.

[21] Ita pag. 59.

plenum ſcientiae, & id quidem priuſquam corpori fuerit adjunctus. Quibus conceſſis ſequi ait, cunctarum notiones rerum nobis eſſe ingenitas: haſque indigere modo excitatione noſtra, ut in apricum proferantur. [22] Praeter haec, ſtatuit, hominis, quatenus corporeus eſt, parentes eſſe cœlum atque Terram: ideoque, qui parentes noverit, eundem facili negotio cognitionem filii aſſecuturum. [23] Corpus hominis Phyſicum nil aliud, quam Sulphur, Sal & Mercurium eſſe, idque nutrimentum a Terra capere; ſed ſidereum, effluviis aſtrorum victitari. [24] Tantam huic ſpiritui eſſe virtutem, ut, quorſum ille imaginetur, ipſum corpus ſimul attollat atque traducat, teſte noctambulone, & aliis. [25] Et ſi homo ſecundum hujus inſtinctum, quod alias vocant vivere ſecundum carnem, vitam tranſigat, planum tunc fieri, num ei conveniant epitheta canis, vulpis, lupi, &c. quorum hinc inde in S. S. fit mentio. [26]

XV. Hominem porro, cum ſit majoris mundi quinta *eſſentia*, opinatur, non ſolum imitari poſſe cœlum, ſed etiam nutu ſuo regere, eidemque, ſi modo allubeſcit, dominari: atque id per fidem & imaginationem. Omnes enim res habere inſitam erga animam obedientiam: hinc, quod ſi anima magno deſiderio aliquid exoptarit, omnes omnium naturalium virtutes ipſi ad vota deſideriave obtemperare. In ſumma, quicquid corpore fit modo viſibili, idem & fieri fide ſeu imaginatione, more ſpiritali. [27] Ita matrem, imaginationis adminiculo, tenellulo fœtui imprimere nævos; ita plurimos morbos imaginatione concitari. Quid? hominem per fidem imaginationis ſæpenumero plus, quam optimos quoſque medicos

[22] Hic. pag. 51. Platonis ſententiam amplectitur.

[23] Pag. 26.

[24] Pag. 45. verum pag. 27. dicit Materiam hominis eſſe extractum quatuor elementornm, aeris ſcilicet, terræ, aquæ & ignis.

[25] Pag. 165.

[26] Pag. 59.

[27] Pag. 74. 75. Imaginationem enim hominis eſſe magnetem attrahentem ultra mille milliaria: imo quicquid vult in exaltatione ſua, id ex quatuor elementis ad ſe attrahere.

[28]

dicos per medicamenta idonea, operari. Etenim animam rationalem vehementi imaginatione excitatam, & ipsam superare Naturam: perque suas affectiones multa in corpore proprio immutare non modo, verum etiam in alieno; posseque utrivis, aut ægritudinem corporis, aut sanitatem, immittere [28].

XVI. Crollius etiam disserit multum de Astro: intelligit autem per hoc corpus insensile, inconspicuum, sine ratione tamen in crescentibus, & in viventibus cum ratione: corpora vero esse astrorum excrementum, eorundemque operatione producta. Quæ cum ita sint, judicat, nullum corpus sine astro, & e contrario nullum astrum sine corpore visibili, existere. Astra enim formare ac producere ex se omnigena corpora, & producendo hæc illa insimul sese multiplicare. Exempli gratia. Triticum in terram projectum, cujus semen esse astrum, id est corpus inconspicuum, producere ex se corpus visibile, nec non multa alia indidem progigni astra. Pariter se habere naturam reliquorum, & crescentium, & viventium. [29] Convenit Crollius etiam cum Paracelso de creaturis, seu incolis quatuor elementorum: quarum ille plura genera enumerat, quam Paracelsus [30] Sed mitto ejuscemodi nugas, conferam me potius, necesse est, ad alia, scitu magis digna.

XVII. Medicum scribit oportet nasci e lumine Gratiæ & Naturæ ab interiori inconspicuoque homine. [31] Adhæc oportere Medicum percontari, indagareque Naturæ convenientiam: videlicet quomodo astrum Medicinæ seu cœli magici, &

[28] Pag. *116.* & 71.

[29] Vide pag. 70. & 71.

[30] Deum, pag. 28. asserit, creasse in omnibus quatuor elementis ad evitandum vacuum creaturas vivas inanimatas, videlicet sine anima intelligente. Aquæ inesse nymphas, *undenas*, *melosynas*, & horum monstra, seu spurias Syrenes, aquæ innatantes: Terræ gnomos, lemures, *Sylphos*, montanos, *Zenettos*, quorum monstra esse pygmæos: Aeri umbratiles, Sylvestres, Satyros, & horum monstra esse gigantes: Igni denique *Vulcanales*, pennates, Salamandras, superos, quorum monstra esse *Zundel*.

[31] Pag. 24.

[32]

& interius hominis Aſtrum inter ſe conveniant; externum etenim perducere nos ad inteſtinum. [32] Præſertim vero Medicum, quem Naturæ miniſtrum vel interpretem vocat, tunc demum conſequi celebritatem, ſi innatam naturalium vim per Chemiam cum conſtellatione cœli ſtelliferi, ejuſdemque influxu, copulaverit. [33] Sed hic labor, hoc opus.

XIIX. Morbos (quorum tot genera, quotquot ſpecies, corpora, & ſemina creſcentium, reperiantur) originem ducere, putat, e Natura ſeminis, ſive a trium principiorum aſtris, ut & mechanicis ſpiritibus inconſpicuis. [34] Et, quamvis opus arduum ſit conari inveſtigationem cauſſarum morbi, nihilominus ratum habet nullum morbum eſſe, qui non ſuam habeat Medicinam; praeterquam is occulta *prædeſtinatione*, mortalibus incomprehenſibili, peculiari Numinis ira genitus, evadat tandem incuratus. [35]

XIX. Neque vero eſſe Medicum, qui remediis morbum expellit, ſed Naturam ipſam, qua ſignificat *Mumiam* vel Balſamum inteſtinum, hoc negotium ſuſcipere. Medicum modo illius imbecillitati, intrinſecus quoquo pacto generatae, ſubvenire rebus externis. [36] Medicinam autem veram, aſſerit, in vitali ſulphure, totius Naturae theſauro, contineri: fundarique animalium, plantarum & foſſitiorum, Balſamo. Hujus ope, ſi nempe debite praeparatum, & ab omnibus impuritatibus ſeparatum fuerit, omnes omnium morborum curationes poſſe perfici; privatim vero, ſi a pio eruditoque Medico fuerit datum. [37] Licet interea non neget melius aliquando eſſe nullum adhibere medicamentum, ſed operationem ſoli *Archæo*, magis potenter, quam medicus cum ſua medicina poteſt, morbos interiores pellenti, committere. [38] Duplicis generis, ſtatuit, Medicinam: alteram viſibilem a Patre

[32] Ita pag. 46.
[33] Vige pag. 131.
[34] Pag. 46. & 122.
[35] Hæc pag. 83.
[36] Pag. 120.
[37] Vide pag. 24. & 25.
[38] Ita pag. 120.

[39]

Patre creatam, quam, nisi artificialiter fuerit parata, non oportet adhibere: alteram inconspicuam a Filio per verbum. Medicamentum itaque esse corpus visibile: at verbum, corpus inconspicuum; &, sive herba sanet, sive verbum, efficientiam tamen soli spiritui Dei, Naturæ conjuncto, tribuenda messe. Ita enim rerum naturam esse comparatam, ut quælibet, quæ sub Luna sunt, potentiam, qua referta, indepta sint de cœlo: cœlum vero de *intelligentiis:* spiritus autem a summo Numine. Verbo scripto, seu characteribus, & sigillis, ad statam siderum posituram fabricatis, præter veros Magos, accuratissimos Naturæ exploratores, neminem quemquam morbo mederi posse autumat [39].

XX. Quantum vero ad Naturam Medicinæ attinet, adstruit, eam nihil aliud esse, quam appositionem illorum, quæ desiderantur, videlicet virium juxta & Balsami refectionem: dein ablationem eorum, quæ redundant, impuritatis utpote morbosæ. [40] Antequam autem quoddam medicamentum effectum suum edere possit, necessum esse, ut ejus vita prima auferatur intercedente putrefactione & renovatione, per Chemiam instituta; acquiri tunc ejus vitam secundam, in qua tria principia cum suis arcanis viribus se medico manifestent. Namque sine instauratione nullum Medicinæ arcanum, quod sine quavis qualitatum compositione consistat, haberi posse. [41] Et quamquam tale aliquis medicorum fuerit nactus; attamen quandoque evenire, ut æger non convalescat; cujus infausti successus octo potissimum rationes esse. *Primam* esse, quando terminus vitæ adest, qui nulla arte, nullisque remediis potest prolongari. *Secundam*, si propter imperiti medici ignorantiam, morbus adeo perniciosus ac internecinus evasit, ut ei deinde incassum, quamvis alias optimum, adhibeatur remedium. *Tertiam*, si Medicus tum demum, quando Natura succubuit, accersitur, Medicinam utpote morbo invalescenti faciendi ergo. *Quartam*, si

[39] Ita pag. 86. & seq.
[40] Vide pag. 116. & seq.
[41] Pag. 44. & seq.

ſi ægrotus invitus, ac medici præceptis non obſequitur. *Quintam*, ſi ſingularis cujuſdam hominis proprietas, ſanationi inepta, adfuit. *Sextam*, ſi morbus *prædeſtinationis* finem aſſecutus, fieri tunc non poſſe redintegrationem læſæ partis v. g. cæcitatis, ſurditiei, calculi, &c. *Septimam*, ſi æger de Medico ſuo diffidit. *Octavam* denique, ſi Deus propter peccata hominem morbo, tanquam caſtigatione, affecerit; loco piaculi tunc morbum eſſe, admonereque hominem de vitæ tranſactae emendatione. [42]

XXI. Verum mihi videor aliquem Doctrinam Crollii inſectantem & exagitantem, audire, ehem, inquit, quantopere diſcipuli a moribus Praeceptoris degenerarunt. Paracelſus, ut fertur, habebatur, quin dicam etiamnunc habetur, impiorum in numero: verum aſſeclae, qui doctrinam ejus propagarunt, ut Crollius, Dornaeus, Hartmannus, Kuhnrad, Fludde: præcipue vero ii, quos vocant fratres *roſeæ crucis*, qui incredibilem morum diſciplinæque ſanctimoniam præ ſe ferebant, fuerunt admodum religioſi; quinimo, ut, quod ego ſentio, fatear, ſuperſtitionem anileſque fabellas cum Medicina admiſcuerunt. Sed qualiſcunque dictorum ratio eſt, neminem, puto, qui ſcit quid diſtant æra lupinis, in his viris probaturum ſuperſtitionem, credulitatis matrem: ſed ſelecturum ea, quæ cum ſacris bibliis, cumque ſana ratione, ſunt conſentanea; reliqua miſſurum ad popellum, ad aniculas, ſuperſtitionis aniliumque fabellarum mirum in modum avidas. Sed ad propoſitum revertar.

XXII. *Scheunemannus*, quamvis pleraque Severini placita amplexus, cumulavit tamen ea variis dictionibus obſcuris. Exempli gratia. Interiorem ſeu *eſſentialem* corporum conſtitutionem, quam more Severini, & Crollii *Anatomiam* appellitat, ſtatuit, ſeptem mutationum niti gradibus, combuſtione nempe, *ſublimatione* ſolutione, putrefactione, deſtillatione, coagulatione, & tinctura. His ſeptem mutationum ſpeciebus tria principia amittere qualitatem formæ, aſtri, ſpiritus, contra

[42] Hæc a pag. 160. ad 170. fuſius traduntur.

[43]

tra adipifci qualitatem materialem, vifibilem, tactilem: Hæc tria tamem, quomodocunque fuerint mutata, variifque corporis virtutibus ac proprietatibus referta, redigi poffe ad denarium, numerorum perfectiffimum. Sub hoc denario autem complectitur quatuor Mercurii, tria fulphuris, totidemque falis, genera. In primo ponit Mercurium *pneumofum*, quo indicat fpiritum æthereum: feu veterum calorem innatum, corporis humani lumen, omnium, quæ in corpore accidunt, actionum & motorem & rectorem. In fecundo Mercurium *cremofum*: convenit huic de proprietatibus cum humido *radicali*, de quo fectatores Galeni multa decantaverunt. In tertio Mercurium fublimatum, quem, ait, effe *radicalis* humidi fpiritum acutum, penetrabilem, &c. fubtiliffimæ naturæ. In quarto Mercurium *præcipitatum*, quem effe fpiritum æthereum, vere famelicum acidum, acrem, &c. effeque præterea univerfale univerfitatis rerum fermentum vivax; quas ob res folida quæque, fibi obvia, comminuat, diffringat, diffolvat. In quinto fulphur congelatum, quo vult fignificare fpiritum puriffimum, odorum, candidum, dulcem, &c, Mercurii acorem & falis amaritudinem dulcore fuo, temperantem. In fexto fulphur refolutum: id liquidum & molle, omnefque partes benigno irrorare madore. In feptimo fulphur coagulatum, quod natura vifcidum, refinæ fubinde fimile, fœtidum. In octavo fal *calcinatum* feu uftum, vitæ id Balfamum effe, congelareque infuper Mercurium & fulphur invicem in uniufmodi corpus: nec non omnis generis fapores ab eo originem ducere. In nono fal refolutum, quod, quamvis liquidum fit, guftu fuave ac dulce: ideo tamen ei non humectandi, fed potius exficcandi indurandique, poteftatem effe. Tandem decimo in genere collocat fal *reverberatum*; hoc generale univerfæ naturæ effe lixivium: potentiam huic effe purgandi corpora quælibet a fordibus: hinc, cum eas omnifariam eliminet, efficere, ut illa mundentur, gerenerentur, vivefcant. Per hunc denarium, ftatuit, omnium morborum ortum, circuitum, confummationemque effici atque abfolvi.

 folvi.

ſolvi. [43] Et, ut exemplum ſumatis ex hac doctrina, indicabo breviter, quos morbos, credit, ab unoquoque produci. Mercurium *pneumoſum*, ſeptem mutationum virtute debilitatum, inferre corpori omnis generis inflationes: Mercurium *cremoſum*, repentinam mortem: Mercurium *ſublimatum*, affectus omnigenos, quibus punctiones cum fervore adſunt. Mercurium *præcipitatum*, arthritidem, tophos, &c. [44] ſulphur *congelatum*, ardorem in febribus: ſulphur, *reſolutum*, omnes affectus ſomnolentos: ſulphur *coagulatum*, omnimoda corporis per loca, excretioni dicata, profluvia: ſal *calcinatum*, omnigenos corporis tumores molles: ſal *reſolutum*, Tartarum, calculum, &c. Sal *reverberatum* tandem, variias cutis deformationes, ut ſcabiem, lepram, &c [45] Et hæc ſunt præcipua *Scheunemanni* placita, quæ tamen a paucis in Theoriam Medicinæ ſuſcepta, atque id non mirum eſt; perplexa enim ſunt, atque magna in iis eſt obſcuratio. Verum plurimi ut *Rulandus*, *Petræus*, *Quercetanus*, *Beguinus*, *Sala*, &c. in doctrina Paracelſi perſtiterunt, exceptis iis, quæ ſuperſtitionem utcunque redolebant.

XXIII. *Helmontius* tamen, quantumvis magnam ſpeciem doctrinæ Chemicorum præ ſe tulerit, nihilominus tamen præcepta inſtitutaque Paracelſi reprobavit ex parte maxima, eorundemque in locum alia ſubſtituit, in quibus certe æque atque in Paracelſi magna obſcuratio eſt. Enimvero introduxit in Medicinam perplura non modo vocabula peregrina fictaque; verum etiam diſputationes abſtruſiores, magnas quæſtiones, ac opiniones de rebus multis valde obſcuras [46].

XXIV.

[43] Hujuſmodi decreta, qualia qualia ſunt, deſumpſi e cap. 1. Libri, qui titulo *Medicina reformata* ſuperbit.

[44] Vide cap. II. III. IV. & V. in quibus reliquos morbos indicat, ſubnectitque eorundem curationem.

[45] Hæc in capitib. ſeq.

[46] Non poſſum, quin heic e volum 1. Epiſt. III. Guidonis Patini perſcribam, quam aſperis verbis Helmontium is perſtrinxit *Pour van Helmont il n'en fera plus. C'étoit un meſchant pendart Flamand, qui eſt mort enragé depuis quelques mois. Il n'a jamais rien fait qui vaille. J'ay vu tout ce qu'il a fait. Cet homme ne meditoit qu'une Medecine toute de ſecrets*

XXIV. *Helmontius*, tria Paracelsi principia improbans, ascivit ad hanc dignitatem duo alia: Elementum nimirum aquæ, quam vocat initium ex quo; & fermentum, initium seminale per quod cuncta efficiuntur. [47] Eodem res redit, si quis vocabulo fermenti, formam: & aquæ, materiam, intellexerit. Alibi, ubi de industria de elementis agit, statuit, cœlum, terram & aquam, tanquam omnium nascendorum corporum materiem, ab initio rerum creatam esse; & nequaquam terram, sed cœlum, complexu suo aquam continuisse. Quo posito, existimat, hac ratione effici, aquam Terra multo nobiliorem, puriorem, simpliciorem, principio propiorem, fortisque cœlestis magis participem. Quid? Sacra biblia non facere ideo creationis aquæ & aëris mentionem, quia cœli etymologia utrumque significat. [48] Quod cum ita sit, dicta duo, aërem nempe & aquam, posthabita terra, elementa primigenia. Neque etiam hæc invicem conjungi, mutarique in uniusmodi substantiam; sed diversitatem in eorum proprietatibus apparere non modo, verum etiam has argumentationibus firmis declarari posse, demonstrarique adeo, ut nullus scrupulus amplius restet. [49] Terram vero quod attinet, licet ea in principio ab Almo hujus Universitatis conditore creata sit, proprie tamen primordia generis ex aqua duxisse: quare etiam nullas seu generationes, seu mistiones in rerum Natura fieri, præterquam quæ quibuscunque refertæ seminibus sunt. [50] Etenim has ambas fermentis omnimodis dotatas, atque invicem mixtas, constituere modo liquorem, plantarum generationi dicatum, modo succum, mineralibus generandis destinatum; hunc ficto vocabulo *Bür*, illum *Leffas*, nominat. Pro Terra primigenia autem habet arenae speciem, quae apud nos vernacula est, & quae Belgice vocatur *Quell-Sand*.

XXV.

crets Chymiques & Empiriques, & pour la renverser plus vite, il s'inscrivoit fort contre la saigné, faute de la quelle pourtant il est mort phrenétique.

[47] Libro, cui titulus est caussæ & initia natural. §. 22. & 29.

[48] De Elementis. §. 5.

[49] De Aëre. §. 11.

[50] Progymnas. Meteor. §. 13.

XXV. Aquam, arbitratur, ſemine vel fermento prorſus deſtitutam, productioni quarumcunque rerum etiam eſſe inhabilem. [51] Fermentum namque eſſe medium, quo ſemen materiam omnimodis diſponat. [52] Quinimo Fermenti vocabulum generaliter ſignificare, quoddam creatum formale, quod neque accidens, ſed in modum lucis, ignis, formae, &c. in rerum principio conditum: hujus gratia nempe, ut ſemina praeparet, excitaret, praecederet. Adhaec eſſe primitivum rerum initium, virtutemque terræ vel locis quidem, ſed non rebus ſeminalibus, inditam; quoniam id perſæpe ſemine prius, atque hoc ipſum generet, propter generabilem, quem habet, rerum Naturæ ſpiritum. Ideoque fermentum ſeminale non eſſe illud, quod alterutrum duorum principiorum, ſed ejuſdem productum, & effectum ſeminis individui; qua de cauſſa id etiam caducum, interituique obnoxium; cum e contrario fermentum primum, in elementorum finibus conditum, mutationis, viciſſitudinis, ut & interitionis, plane ſit expers. [53] Fermenta porro duplicis generis ſtatuit; alterum in ſe continere auram fluidam, *Archeumve* ſeminalem, qui ſua fluxura ad animam viventem aſpiret: alterum vero complexu ſuo continere initium motus & generationis. Præterhæc differentiam in fermento & ſemine ponit. Illud enim eſſe odorem, vel qualitatem fracidam, maſſam ſeu materiem aliquam ſimili labe inficientem; hoc vero ſubſtantiam, cui *Archeus*, qui eſt *Gas* ſpiritale, modo inſit, continentem in ſe fermentum, imaginem atque notitiam diſponendi res quaſlibet, ſecundum præſcripta, quæ diſpoſitor ille Mundi Deus prædeſtinavit, ſtatuit, approbavit. [54] Et, ut rei ſummam tradam, opinatur Helmontius, fermenta per ſemina interventu elementi Aquæ utramque in Mundo facere paginam. [55]

XXVI.

[51] De Element. §. 13. & 16.
[52] De Lithiaſi. cap. v. §.4.
[53] Cauſſ. & init. natur. §. 23. & 29.
[54] Imag. ferment. imprægn. &c. §.8. & 12.
[55] *Ibidem.* §. 1. 1. & cauſſ. init. natural. §. 31.

[56]

XXVI. Arhecum esse quendam incomparabilem producendarum quarumlibet rerum naturalium scientissimum architectum his rationibus & argumentis docet. Scilicet, naturalia quælibetcunque generanda habere motionum, quibus plerumque praedita sunt, quendam auctorem, impulsorem, ordinatoremve interiorem. Hunc, tanquam auram, in semine fœcundo clausum: hunc futuram adumbrare generationem: hunc tandem generatum corpus ad usque ejus interitionem, comitari Sine hoc enim si res quaelibet essent, nunquam ad destinatum statum pervenirent, sed dubiam confusamque actionem, & effectum sortirentur plurimum.[56] Et alibi asserit dictum Archaeum commorari apud spiritum quendam seminis, cui rerum, a se peragendarum, typos ac, nescio quas, umbratiles praenotiones, inesse: omnes autem ex praecedentis idea defluere Neque vero considerandum hunc, quemadmodum simulacrum aliquod mortuum, seu inanimum; sed potius eum omnimoda instructum scientia, praeditumque insuper potestatibus necessariis res destinatas efficiendi:[57] atque adeo & vitæ & sensationis primarium esse organum: imo primum animantis motorem, ac, ut ita dicam, fabrum.[58] Sed haec argumenta ad probandum, Archaeum esse, plerique hoc temporis medici infirma nugatoriaque ducunt.

XXVII. Vocabulum *Gas* omnino insolitum medicis, & inauditum, Helmontius primo in Medicinam una cum aliis inusitatis dogmatibus introduxit. Vocabulo autem *Gas* significat halitum, vel spiritum coagulari nescium. Hujus generis esse aquam a frigore in halitus mutatam: item spiritum degenerem, superstitem penes corpora, in vase clauso usta; qui tum demum fugatur, si quando in aëre libero crementur: Item exhalationes e rebus, fermentationem subeun-

[56] In tractatu, cui est titulus *Archeus* Faber, in quo pluribus verbis de admirabili incomparabilis *Arhchai* potestate disputat.

[57] De Lithiasi. cap. v. §. 4.

[58] De febrib. cap. IX. §. 12.

[59]

beuntibus, prodeuntes. [59] Quæ cum ita sint, statuit diversa ejus genera: aliud enim *Gas* esse ventosum: aliud *Gas* pingue: aliud *Gas* siccum: aliud fumosum: aliud ferum, quod nec coërceri, nec in corpus conspicuum, cogi possit. Hujus, quod postremo memoravi, quodque ab Helmontio *Gas sylvestre* appellatur, de genere esse flatus corporis: quos vel a cibis nondum digestis, vel a cremore, vel a stercore ciborum, vel ab alimento intestinorum degenerante, originem ducere. Quibus positis, effici inde, putat, quaternos nobis esse flatus interiores: quintum externum, *Tympaniam* vocat, extra intestinum claudi: sextum naturalem, requisitum seu ordinarium: septimum tandem veneniferum in corporis habitu. Nullum horum flatuum esse vaporem, seu halitum aqueum; aquam enim, utcunque in minimas redactam particulas, pristinam naturalemque semper, si illæ modo iterum coagmententur, assumere formam. Neque flatum esse vel aërem vel ventum: siquidem uterque non sit de compositione concretorum: Restat igitur ut omnis in nobis flatus sit *Gas Sylvestre*, alimentorum digestione, e cibis, potu, & excrementis, exortum. [60]

XXIIX. Verum, ut ultra prosequar, mittam hujusmodi effrenum indomitumve spiritum; mecum autem alia atque alia Helmontii commenta opinionum reputanti in mentem venit *Blas*, quo indicat primo duplicem astrorum motum: uno, quo per omnis generis loca feruntur; altero, quo diversis mutationibus sunt obnoxia. Illius generis *Blas* Maris æstum, silente etiam vento, ciere: hujus vero proprietatem, in coloris frigorisque productione, consistere; quam tamen insequi potissimum solere variam ventorum mutabilitatem. [61] Quantum vero ad *Blas* humanum spectat, putat Helmontius, homini duplex esse: alterum naturalium, alterum

[59] Vide progymnas. meteor. §. 28. tract. *Gas* aquæ. §. 6. 7. 10. 12. item *complex.* atque mistion. elemental figment. §. 10. & in tractat. de aura vitali.

[60] De flatibus. §. 4. 32. 33. & 34.

[61] *Blas* Meteoron. §. 1. & 6.

[62]

terum voluntariorum, motuum caussam esse: utrumvis non sequi, sed imitari modo, *Blas* stellarum; non coactu, sed voluntario, proinde ac quisquam unus sponte veredarii vestigia sequatur. In infirmitatibus tamen corporis *Blas* humanum sæpenumero præcedere, ac sidereo influxu quasi futuras prænunciare tempestates: pariter atque hoc assolent bruta animalia, quæ, quia uno die prius, quam homo, creata; atque adeo illorum *Blas* præcedat *Blas* stellarum: hinc præscia venturæ cujuscunque tempestatis. In hoc brutorum *Blas* cardinem seu augurii seu haruspicii verti: quo tamen tum veteres tum recentiores persæpe abusos fuisse ad superstitionem propagandam [62].

XXIX. Mihi autem de Archæo de *Gas* deque *Blas*, quorum jamjam mentio facta, recogitanti videtur Helmontius nequicquam aliud, cum hæc excogitasset, quam apologationes, quam vaniloquia, monumentis prodidisse. Referenda hæc duco ad ejus fabularem insectorum, animaliumque variorum generationem, interventu fermenti singularis factam. Quotus enim quisque hominum observavit unquam, si exutum hominis indusium in cumulum tritici per quicquam temporis recondatur, ex hoc progigni mures? Quin etiam herbam Basilici contusam, inter lateres depressam, soli expositam, intra aliquot dies prodere scorpiones? Pediculorum pulicumque ex fermento sudoris; & formicarum e melle & pane siligineo invicem mixtis originem ecquis nostrum credit

[62] Vide *Blas* humanum. §. 9. & 5. Quod autem ejuscemodi *Blas* sit aliquid, quod a lumine & motu astrorum diversum, abunde apparere ex hoc putat; quia ægroti aliique homines, quamvis fuerint sub tecto, vel in loco obscuro positi, atque dictis careant; *analogon* Lunæ motum persentiunt, venturasque tempestates prædicunr. Namque ipsis rerum feminibus inesse connata & cognata cœli lumina, quæ se ad proximorum siderum motum, adeoque ad *universalissimum* astrorum *Blas*, componere. Præterhæc clausis hypocaustis ideo istiusmodi efficientiam ab aliquo observari: non quod ea forinsecus in illud incidat; sed quia cœlum intrinsecus, in initiis vitalibus gerat, quo *pentaculo* Numen animantia quæque signasse. Vide tractat. *Astr. necess. non inclin. neque signif.* &c. §. 15. & 17.

credit? [63] Non opus eſt hæc re & verbis refutare, ſatis eſt ea modo memoraſſe, vanitas eorum illico proditur. Sed ad alia.

XXX. Helmontius de alimentorum digeſtione differens, ponit ſena digeſtionum genera. Primam fieri in ſtomacho beneficio fermenti acidi, a liene mutuati. Spleni namque eſſe ventriculi curantiam, eundemque hujus digeſtioni præſidere, dum debitam fermenti acidi, quo refertus eſt, portionem ventriculo inſpiret. Quod ſi non fuerit factum, exoriri cruditates, anorexiam, bulimum, &c. [64] Præter hoc acidum, poſuit, lieni quoque eſſe vitale fermentum, proprietatem, odorem ſaporemque, cum ſpiritu vitali participans. Quale, cum ſit indolis ſalſæ ac balſamicæ, pollere adverſum quartanam; cujus materiam illud ſubigere, vincereque. [65] Verum enimvero fermenti virtutem cibos mitigandi, cenſet, non ſitam eſſe in acore ſolo; ita enim ſi comparatum eſſet, deberet quoque in mechanicis fieri farinæ, ope aceti, vel ſucci citri *fermentationem:* at, quia hoc non accidat, effici hac ratione, concludit, fermentum ſtomachi eſſe eſuriens acidum, ſui generis ſingulare: imo & hominum & brutorum fermenta eſſe inter ſe diverſa, qua qualitate, qua potentia. [66] Argumentatur autem dogma unico panis exemplo, qui, licet plurimis animantibus, tanquam alimentum uſui ſit, reſpectu tamen ſingularis fermenti, ſingulariter vincitur, ac omnifariam immutatur: quod ſe abunde declarare poſſe, autumat, exemplo excrementorum animalium, pane cibario veſcentium: quæ excrementa, quantumvis ex eadem materia ſint producta, inter ſe diverſiſſima eſſe; cujuſmodi non forent, niſi panis in unoquoque peculiarem ſui immutationem ſubiviſſet. [67] Præter-

[63] Hæc habentur tract. *Imago fermenti impregn.* &c. §. 9. 10. 12. & 13.

[64] Sextupl. digeſt. §. 2. 11. 12. 20. & 29. Libr. de ſpiritu vitæ. §. 8. Jus duumviratus. §. 8.

[65] Libr. *Scholar. humor* paſſiv. decept. cap. IV. §. 23. & 24.

[66] Tractat. calor efficienter non digerit. &c. §. 26. Vide etiam Lib. Imago ferment. imprægn. §. 24.

[67] Lib. de ſpiritu vitæ. §. 9. Et ſcab. & ulcer. Scholar. §. 29. 30.

[68]

terhæc differre fermentum stomachi acidum a cæteris rebus acidis potestate. Illud etenim alimenta quælibet penetrando, ea reddere volatilia: cum e diverso spiritus quispiam acidus, comminuendo corpora, ipse coaguletur, vel crassescat, ac fixam stabilemque quodammodo nanciscatur qualitatem. [68] Licet ita Natura comparatum sit ventriculi fermentum, acidum quodvis fere, debite sumptum, illi gratum, imo requisitum sit; verum tamen idem acidum, si extra ventriculum tetenderit, in perniciocissimum corporis hostem evadere; & auctorem esse, ut aliæ atque aliæ corporis partes in discrimen deveniant. [69] Enimvero acidum in intestinis divertens, tormina efficere ventris: Lotio si fuerit immixtum, stranguriam: si inhaeserit cuti, scabiem: si ulceribus, exesionem: si artubus, podagram, concire. [70] Quid? totidem ulcerum fermenta statuit, quot diversae eorum corruptiones, corruptorumque diversitates, reperiantur [71].

XXXI. Magni facit *Pylorum*, quem injuste nonnullos proinde ac janitorem ventriculi considerasse duntaxat; cum is e contrario sit digestionis primæ moderator, atque appetitus stomachi rector: & præterea intestinis imperiosus adeo, ut non modo horum contenta moderetur, sed etiam venarum vicinarum conatus enormes reprimat. Quæ cum ita sint, augustius præcellentiusque esse Pylori, quam orificii ventriculi superioris, officium. Adhæc Pylorum, nullius potestati obnoxium, habere absolutam potestatem vitalem, ac proprium, ceu uterus. *Blas* movens, omni humano arbitrio liberum Verum enimvero, tametsi Pylorus suæ spontis sit, oportet tamen, ut is cum felle consentiat: oboriri alias dysenteriam, diarrhœam, tormina, hæmorrhoidum dolores, & similia abdominis cruciamenta. [72] Fel namque esse jecoris ac sanguinis Balsa-

[68] Tract. imag. ferment. imprægn. &c. §. 25. & 26.

[69] Tract. a sede animæ ad morb. §. 5.

[70] Pleura furens. §. 14.

[71] Scabies & ulcera Scholar. §. 28.

[72] Pylorus rector. §. 3. 22. 17. 6. & 18.

ſamum, viſcus nobile, neceſſarium, ut ne piſces quidem, quos alioquin mera aqua ſuſtentat, ſine hoc vitales ſint. [73] Refertum enim eſſe inſuper fermento aliquo, quod chylo, e ventriculo egreſſo, ac ad duodenum pervenienti, inſpiratum, immutat illius acidum volatile, in ſalſum volatile, vel in ſal urinæ: atque hoc cum contingat, fieri ſecundam alimentorum digeſtionem: cujus officinam, quam abuſive ſtomachum appellat, inteſtina gracilia eſſe. [74] Tertiam digeſtionem perfici in venis meſeraicis, ubi, tanquam in officina, chylum a bile informatum, deintegro aliam indolem indipiſci, mutarique in humorem ſalſum rubicundi coloris; adveniente iſtic locorum cruento jocinoris fermento. [75] Quartam digeſtionem peragi in corde, inque ejus arteria: in quibus rubentem craſſioremque venæ cavæ cruorem, motu, calore, & fermento amplius laborari, volatilioremque effici. [76] Scilicet in ſiniſtro cordis ſinu, tanquam in officina, habitare ſingulare quoddam, maxime vitale luminoſumque fermentum, ſpiritum puta vitalem; quod non tantum efficere, ut cruor in ſanguinem (differre enim utroſque inter ſe) ſed ut ſanguis arteriarum ultimo, in ſpiritum vitalem Archæi tranſmutetur. [77] Hujuſmodi ſanguinis in dictum ſpiritum mutatio, habetur Helmontio pro quinta digeſtione; [78] cui tamen haud parum opitulari ait, inſpiratum aërem, cruorem venarum commaxime volatilem ſubtiliſſimumque efficientem. [79] Sextam tandem atque ultimam digeſtionem in culinis ſingulorum perfici membrorum. Totidem enim eſſe ſtomachos, vel officinas potius, quot membra altilia,

[73] Scholar. humoriſtar. paſſiv. decept. cap. 11. §. 8.

[74] Sextupl. digeſt. aliment. hum. §. 7. 9. 21. & 24.

[75] *Ibidem* §. 60. & 61.

[76] Ibidem. §. 29.

[77] *Blas* humanum §. 22. & 21. Dictam differentiam cruoris & ſanguinis in hoc poſitam, ſenſit, *quod ſanguinis ab anima immortali, informetur in ſiniſtro ſinu: cruor vero minime, ſolaque luce, formæ ſenſitivæ participative, non autem informative illuſtretur.* Porro opinatus eſt cæteras digeſtiones quietem exigere: quartam vero, perenni motus continuatione perfici.

[78] Sextuplex. digeſt. &c. §. 62.

[79] *Blas* humanum. §. 45.

[80]

tilia, suum cuique esse innatum spiritum, accomodum sibi alimentum præparantem. Et has esse illas sex, quas provida Natura constituit, digestiones: in septimo autem numero ipsam *sabbatizare* vel quiescere. [80]

XXXII. Commemoravi paulo ante spiritum vitalem incolere cor, [81] quin & alias ejus potestates: addatis his, velim, eundem esse qualitatis salsæ, cordisque motorem, esseque luminis vitalis hospitium. Vitam etenim humanam esse lucem formalem, autumat Helmontius, nec non ipsam animam sentientem esse lucidam, qua exstincta e vestigio mori hominem. Animæ enim sentienti involutam esse hominum mentem immortalem, quam a morte avolare, postquam illa perierit. [82] Ad hæc spiritum vitalem communicare lucem suam cum novis spiritibus, novissime a sanguine arteriarum secretis: cujus cum participes fiant, arterias tunc infimul elevari, ac ita earundem pulsum efficere. Denique e spiritu vitali fieri, postquam ab anima prius informatus fuerit, spiritum animalem, quem in nervis ultimam indeptare determinationem. Alibi scripsit hunc, in sinus cerebri translatum, variam suscipere characterum determinationem: ita ut movens evadat spinali in medulla: cernens in organis visus. Reliquorum sensuum eandem conditionem esse: hoc tamen discrimen intercedere, quod si spiritus, organo cuipiam proprius, errore in aliud membrum ingrediatur, ineptus tunc fit, ad debitam in tali membro sensationem perficiundam. Hinc provenire non raro digitorum stuporem, partium quarundam sive motionis, sive sensationis sin abolitionem, diminutionem saltem; quoniam, ut dixi, alieno devioque spiritu irrorentur. [83]

XXXIII. Narrat Helmontius admirabilia, quin dicam incredibilia de duumviratus potestate, habetque hanc hypothesin,

[80] Sextuplex digest. &c. §. 67. & 84.

[81] De magn. vulner. curat. §. 109. & *Blas* human. §. 23.

[82] Spiritus vitæ §. 19. *Blas* human. §. 92.

[83] Vide tractatum de Aura vitali in medio fere: & de spiritu vitæ. §. 14.

thesin, esse conspirationem in œconomia corporis bene gerenda & stomachi & splenis. Hanc vocabulo, in Medicina hactenus inaudito, appellat duumviratum. [84] Et primo quantum ad stomachum, superius videlicet ejus orificium, *spectat*, constare, ait, id maxime sensile. Molestam enim ipsi esse manum, quantumvis leviter, & tantillum temporis, appposita fuerit. Planum putat inde fieri, illud esse cujuscunque sensus fontem [85] Enimvero unam hominis animam in stomacho, tanquam lecto suo, cubare, seu residere. Proinde vitales universim potestates indidem ortum ducere. [86] Alibi vero statuit, duumviratum constare ex intellectu proprio, mente immortali, & animæ sentientis, peculiaribus sibi organis utentis, imaginandi potestate. Utut hoc assertum fuerit, caput tamen ideo nec otiosum nec frustra factum esse: sed id cogitata, in duumviratu, corporis in meditulliis sito, formata, & ad se allata, rursus in partes corporis inferiores, conducere, vel distribuere. [87] Quamvis autumet vim primorum motuum esse effrenatam quandam imaginationem, in arbitrii potestatem nondum redactam, in splene residentem: [88] attamen alibi, duumviratus præsidi, in hypochondrio habitanti, hanc provinciam tribuit. Imo duumviratum universo imperare corpori; esseque auctorem phantasiæ, Veneris, somni, vigiliæ, [89] incubi, [90] asthmatis, [91] &c. atque animæ sentientis hospitium. [92] Porro lienem esse cogitationum, idearumque fontem: inde eas deduci in stomachum, duumviratus socium, & in sexu fœminino, in uterum. Dictarum autem

[84] Sedes animæ §. 26.

[85] A sede animæ ad morbos. §. 1.

[86] Jus duumviratus. §. 58. & tract. sedes animæ. §. 17. scribit, Mentem non habere propinquius, aut similius sibi subjectum in quo hospitetur, quam illud lumen vitale, quod vulgo animam *sensitivam* dici. In hac Mentem involvi, & mandato divino, vitæ vinculo, ligari. Pereunte autem *sensitiva*, per sui *annihilationem*, non posse mentem diutius in corpore subsistere.

[87] Jus duumviratus. §. 61. & 7.

[88] De ideis. morbos. §. 6.

[89] Duumviratus §. 15.

[90] Jus duumviratus. §. 15.

[91] Vel potius nidum asthmatis esse in duumviratu, unde videlicet totius moderamen pendere. Ita in tract. de Asthmat. & tussi. §. 28. & 29.

[92] Inprimis vero eam in stomacho resi-

tem idearum tria genera ſtatuit. Primo ideas duumviratus: altero Archæi: & tertio uteri ideas, complectitur. [93] Poſita in duumviratu anima, atque adeo imaginandi facultate; ſupervacuum, exiſtimo, indagationem ejus idearum argumentis prolixe probare. Præſentiam vero idearum Archæi, Helmontius arbitratur, oſtendi poſſe per quatuor morborum catervas ut (1) per morbos hæreditarios, quorum ideas aliquot annos delitere, antequam ſe exerant; (2) per morbos ictu morſuque animalis venenati, ut & contagio, contractos, intervallis in actum deductos: (3) per morbos *concentratos*, quos etiam vocat torturas noctis: & (4) per morbos, quibus virtus eſt inæquabilis, ſeu robur inæquale. [94] Uterum denique, ut ſingularem habeat monarchiam, ſic etiam morbos. Quemque enim efferatum uteri affectum eſſe quandam inſaniam, vel dementiam *Archæalem*, in ipſo utero reſidentem. [95] Et ut in ſumma, quod de ideis habeo, dicam, cenſet Helmontius, ipſis eſſe vim quælibetcunque perficiendi potentiſſimam. Etenim ſine his ſi Archæus eſſet, inhabilem certe eum fore ad quamcunque Naturæ actionem, operationem, propagationem. [96]

XXXIV. Superſunt duo cuſtodes conſiderandi, poſitos hos opinatur, prope utraſque aëris valvas, ad infringendam aëris atro-

reſidere. Vide tract. confir. morb. ſedes §. 2. nō. 8.

[93] De conceptis. §. 1. 2. & 6.

[94] De morbis *Archealibus*. §. 11.

[95] Tractat. de conceptis. §. 7. & 13.

[96] De ideis morboſis. §. 19. & 20. *Ab ideis enim*, ſcribit, *omnis motio naturæ, & actio, tam in remediis, quam venenis, omniſque poteſtas naturalis ſeminaliter a parente quolibetcunque eſt impreſſa: imo introducuntur ideæ exoticæ, alienæ, aſcendenteſque in jam conſtitutas, quia ideæ, non ſecus atque lumina, ſe mutuo penetrant, & Symbolum Archæi, cum Archæo perpetuum atque ſyngamicum ſervant. Quæ ideæ, dum materiam capeſſunt, jam morbus natus eſt.* Dictis adde. quæ Helmontio ſunt Libr. de conceptis. §. 21. ubi innuit conceptam ideam, in vitæ ſenſibilis imaginatione, eſſe duplicis generis. Sub altero ideas, e ſeminibus morbidis: ſub altero, ex interiore aliqua cauſſa, ortas, complectitur. Illius generis eſſe dementiam vituli caniſque rabiem; at hujus deliria febrientium, &c.

[97]

atrocitatem. Quo munere ubi debite fungantur, bene eos valere: e diverso, quando ob naturalis roboris debilitatem lassescunt, eos tunc primæ suæ destinationi ex voto satisfacere nequire: elaborare ideo copiam muci, quem esse generis neutrius: quoniam de proprietate ei non convenit cum ulla reliquorum corporis excrementorum specie; mucum inquam ideo custodes lassos e crudiori latice, & cruore parare, ut partes oblinendo ab injuria seu aëris seu humorum defendat. Mucum proin narium superne stillantem, æque ac pituitam inferne tussiendo excreatam, a custode facultate originem ducere: excrementum quidem utrumque non inutile; ast, propter custodis utriusvis errorem, noxium. [97] Latici, cujus modo mentionem feci, & quo latini, ut nota res est, omnis generis humorem significant, Helmontius peculiarem assignavit significationem. Nempe laticem vocat istum liquorem insipidum, qui cruori quidem admixtus, sed ab eo distinctus, est. Eundem indicare satagebat humorem, quem recentiores appellant lympham, & cujus vasorum ordinem, ac progressum monstrant: in iis utpote ejusmodi liquorem, ab Helmontio meditatione solum investigatum, reapse inesse. Quinque modis dictum laticem, arbitratur, in aliquem corcoris fructum redundare: (1) laticem temperare cruoris acorem; præsertim vero, si cruor laborando, sudando, balneando, &c. ob auctam corporis *perspirationem*, se nimiopere condenseat; latice hinc illum dilui, ac ita reddi fluidiorem: (2) siquidem chylus vel cruor nonnunquam sale abundet, laticem tunc ipsis adminiculo esse, quoniam sal istud recipit, ut evertatur: (3) efficere, ne ullum densioris compaginis residuum, in ultima alimonii evaporatione remaneat; sed simul, ratione fermenti arteriarum, *transpiratione* foras eliminetur: (4) sudorem constituere; quem secum abducere partium, per quas permeat, sordes: (5) laticem ad linguam ad oculos, &c. adductum fieri salivam, lachrymas &c. [98]

XXXV.

[97] Vide tract. custos errans §. 26. 27. 30. 5. 6. & 27.

[98] Libr. latex hum. neglect. §. 3. 12.

XXXV. Helmontius veterum placita redarguens, ſtatuit, morbum eſſe aliquid, quod, poſtquam nociva quædam peregrina poteſtas vitale principium violavit, penetravit, ac *archæum* excitavit ad indignationem, furorem, metum, &c. naſci. [99] Morbi autem, ex aliquo ſemine orti, naturam initiumque, in Idea quadam ſeminali, & in materia *Archæi* conſiſtere: [1] alius vero indolis eſſe morbum ab externa cauſſa productum, ut vulnera, & quæcunque meatum aliquem intercipiunt. Ideoque illiuſmodi morbos habere materiam, & cauſſam efficientem: utramque vero in ipſo *Archæo* ſitam: [2] vel ut alio loco dicit; morbum quemvis, ab inteſtina utpote cauſſa obortum, fieri ab *Archæo* in ſe ipſo; & quidem ſuopte nutu, dummodo materia quædam data occaſione, vel fortuito, ipſum quomodocunque turbaverit. Enimvero *Archæum* in ſingulis morbis turbari calamitateque affici. Quod cum eveniat, eundem fingere ſuomet more in ſe ipſo ideam perturbationis vel afflictionis, efficientem dein morbi cauſſam ſeminalem. Eſſe autem tot morbos, quot idearum morboſarum ſpecies: & viciſſim totidem ideas morboſas, quot ſordium in homine diverſitates. Perinde enim eſſe, ſordes, ſive forinſecus intrarint, ſive intrinſecus digeſtionum quarumvis vitio progenitæ, ſive a ſucco alimentario vel vitali, utcunque vitiato, fuerint obortæ. Utut Natura *Archæi* morboſa fuerit,

3. 12. 13. 14. 19. & 20. Cæterum quod ad ejus proprietatem pertinet, ſcribit §. 11. laticem in cruore oberrare permiſtum, non quidem ut partem cruoris, aut reſiduum lotii excrementum, ſed ad varia utilem: ideo eum habet pro humore peculiari inſipido, fatuo, innocuo, concurrente viarum ſocio, vide. §. 29.

[99] Tract. de ortu. imag. morboſ. §. 2. Et libro, cujus titulus, progreditur ad morb. cognit. *Morbum*, ſcribit, *appello non diatheſim, ſed ipſum ens prævaricans, quod ex ipſo Archæo cuditur vitale.* vide etiam ignoti hoſp. morb. §. 40. Progreditur ad morb &c. §. 14.

[1] Ignot. hoſpes morb. §. 77. nō. 4.

[2] Ibidem §. 31. 32. 40. & 43. ſcribit. *Siquidem in cunctis morbis ſeminalibus, materiam reperio occaſionalem, quæ inſtar violenti hoſpitis, impetum facientis, hoſpitium atque jus violat, & œconomiam turbat. Inde invenio ipſum Archæum turbari in ſingulis morbis; hinc namque & alteram materiam morbi internam conſidero: partem videlicet Archæi, quam deturpavit propria exorbitatione, in quam partem, ideam finxit ſuæ perturbationis, ſeminalemque cauſſam morbi efficientem.*

rit, perſuaſum habet Helmontius, morbos redigi ad duo genera in primis poſſe: ſcilicet ad recepta, atque ad retenta. [3] Primo complecti (1) injecta a ſagis, (2) inſpirata ab *endemicis*; (3) ſuſcepta ab irruentibus, aſſumpta vel potu, vel cibo, vel veneno, vel medicamento: & (5) *heteroclita*, ut torturam noctis, robur inæquale, ſterilitatem. Secundo complecti, (1) relicta, ſeu excrementa in I. II. III. vel VI. digeſtione, (2) tranſmutata in modo enumeratis digeſtionibus, (3) tranſmiſſa ab una digeſtione in alteram. [4] Prioris generis, proditorum more, forinſecus in corpus intrantia, *Archæum* commovere adeo, ut damnoſo ſibi conſilio ideam morboſam in ſeſe formet, eamque ſuæ materiariæ parti imprimat: atque adeo verus veri morbi parens fiat. Poſterioris generis noſtra culpa aut defectu provenire; & tunc quidem, quando haud ſtato tempore, debitaque quantitate eliminentur foras: conſideranda enim hæc veluti concordiæ, Oeconomiæ animalis hoſtes, ſeu perturbatores; quos nequaquam eſſe participes oporteat hæreditatis vitæ noſtræ. [5] Quod vero ad ſedem morborum ſpectat, exiſtimat Helmontius, morbos ad unum omnes adoriri animam ſentientem; quam quidem natura ſua interitioni obnoxiam, &, ut paulo ante dixi, ad tunicam ſtomachi commorari: nihilominus tamen eandem, ipſam mentem immortalem hoſpitio invitare, imo ſuſcipere: ſpirareque ſpiritum, modo inſenſili, in quæcunque corporis organa, tametſi incredibilem canalium anguſtiam, & tenuitatem nacta ſint. Poſita morborum ſede in anima ſentiente, & hac rurſus in ſtomacho collocata, non dubitat, ſtomachum morborum ſentinam appellare. [6] Tandem morbum a morte, etſi utraque ex eodem principio exorta ſint, diſtingui ratione idearum ſeminalium; quarum illum eſſe participem, hanc vero expertem [7].

XXXVI.

[3] Vide tract. cujus titulus diviſ. morb. §. 1. 2. & 4.

[4] Ita in morbor. phalange ſecund. cauſſ. occaſ.

[5] Diviſion. morbor. §. 5. & 6.

[6] Tract. confirm. morb. ſed. &c. §. 1. 2. nō. 6. 9. 10. & §. 9. 10.

[7] Progreditur ad morb. &c. §. 14.

[8]

XXXVI. Helmontius erat certe molestissimus decretorum non modo Galeni, sed etiam Paracelsi, exactor, irridebatque inter alia hujus de tartaro dogma, quod pro agresti habet; [8] quum tamen Paracelsus, ut Dissert. XIX. ostendi, ex tartaro complures morbos existere persuasissimum haberet. Quare autem Helmontius dictum dogma, quod tamen complures Medici quandoque ratum habebant, improbavit, hæc habet rei documenta. Paracelso, hoc enuntiatum, nequicquam aliud, quam quod per ignem probari possit, credendum, proferenti, astipulatur. Quo admisso probat calculum, vel lapidosam, in corpore animali inventam, materiam, & Tartarum, quo fœcem vini induratam indicant, inter se esse disparia. Scilicet Tartarum vini in aqua ebulliente liquescere; contrarium observari, siquis modo periculum fecerit in quocunque calculi, in animantibus reperti, genere. Adhæc, utrumvis igne, secundum præcepta artis, destillatum, suggerere indagatori diversa initia. [9] Ex his exemplis, cæteris brevitatis caussa supersedeo, putat penitus confici, quod ad demonstrandum sibi constituit: nempe nullum e Tartaro oriri morbum: adeoque Tartari in Medicina considerationem frustra institui.

XXXVII. Is ipse autem, ut calculi in animalibus sæpe sæpius inventi, generationem, exponeret, fingit quoddam semen, in lotio per materiæ transmutationem generatum: cujus caussa calculum, quem *Duelech* vocat, lapidescere in duritiem. Istud semen adeo potens esse, ut, quamvis calculosus non bibat nisi aquam destillatam, nihilominus inde calculus generari possit. [10] Alibi vero statuit, calculum fieri a trium, natura diversorum, spirituum, quos urinæ inesse, conjunctione. Unum spiritum esse indolis salino-volatilis: alterum vinosæ, inflammantem se instar spiritus vini: & terrestris tertium.

[8] Invent. Tartari in &c. §. 1. & 23.

[9] Tartarus non in potu §. 7. Tartari vini histor. §. 13. 14. & 15.

[10] Eodem tractatu *Tartarus non in potu* §. 7.

tium. [11] Hoc pacto exiſtimat fieri calculi generationem. Spiritum urinæ, apprehendere terram volatilem, e ſemine, ac fermento fracido putridoque, procreatam; poſtmodum ſuſcitare inſimul ſpiritum vinoſum, occultum adhuc urinæ incolam. His, ut dixi, concurrentibus adjungere ſe præterea ſpiritum terrenum, quem, putat, prioris generis ſpiritus, coagulationis auctoris qualitate, imbui: quæ cum ita eveniant, contingere extemplo firmiſſimum dictorum connexum. Monſtroſe Hercule hæc omnia; quoniam calculus in medio urinæ coagulatione; & quidem tantillo temporis ſpatio, progignatur: & tamen eundem poſtea non poſſe rurſus in aquam reſolvi. [12] Quid? quod ratum habet, integrum hominem, poſſe in duritiem lapideſcere, velut hujus metamorphoſeos varia paſſim exempla proſtare: ſi modo is, in loco fracido concluſus, ab odore ſaxifico ſuffocatus; cujuſmodi odorem deinde, vult, in arterias, inque ſolidas corporis partes, pervadentem, tranſmutare cadaver, priuſquam putreat, in petram. [13] Verum enim vero, his quomodocunque poſitis, perſuaſiſſimum habet, Tophum, qui in artubus podagra laborantium reperitur, longe alius naturæ, ac calculum, eſſe. Generari enim e *Synovia*, quam eſſe lentorem pellucidum, oſſium in articulis reſidentem, hos lubricandi cauſa a Natura comparatum. [14] Hoc lentore ſemel acore infecto, partes ejus aqueas ſenſim ac ſenſim exhalare. Quod cum contingat, reſiduum paulatim areſcere, indureſcereque adeo, ut plerumque Tophi & formam & naturam præ ſe ferat. [15] Quantum vero ad Podagram attinet, judicat Helmontius, eam eſſe characterem morbidum,

[11] De Lithiaſi cap. III. §. 42. & 43.

[12] *Ibidem* cap. IV. §. 1. 2. Et §. 10. ſcribit. *Itaque generatio Duelech non eſt cocta mucilaginis, vel ficta pituitæ imaginaria petrificatio, calore loci areſacta, aut areſcendo indurata; ſed eſt trium ſimul ſpirituum transmigratio in Duelech, vera eſſentialique tranſmutatione.*

[13] *Ibidem*. cap. I. §. 16.

[14] Volupe vivent. morb. &c. §. 20. Hujuſmodi *Synoviam*. §. 15. ſenſit, necubi ſolitariam occurrere, quam ubi duo oſſa ſe mutuo tangunt.

[15] Vide de Lithiaſi. cap. III. §. 14. 15.

[16]

dum, instar seminis in spiritum vitæ insertum; quem, postquam maturuerit, fermentum acidum una cum partibus, spermaticis dictis, fermentans progignere. Acorem igitur esse doloris caussam: ast dolorem, quem noxiam atque tristem, dicit, esse sensationem, in spiritu vitali conceptam, & per vitalitatem cum anima sentiente communicatam, [16] esse vicini, boni & insontis, cruoris affluentis caussam. Equidem quicquid subtilem acorem in dicto spiritu suscitat, maturat, auget, vel promovet, id etiam accessiones morbi provocare: verum tamen in curatione Podagræ, non considerandum præcipue esse acorem; quippe is modo a morbi caussa principe productus: sed meditari medicum debere de charactere seminali Podagræ, e spiritu vitæ, abolendo, extirpando. Hoc etenim superstite, nihil medico gnaro dignum, perpetrari [17].

XXXVIII. Febrem, statuit Helmontius, esse ipsam partem materialem *Archæi*, indignatione turbati. Nempe partem *Archæi* per iram fœdari deformarique: hinc suscipere ideam indignationis; quam ideam peregrinam *Archæum* conari intervallis de se exterminare: inde accessuum lassitudinisque in febribus caussam deducendam, quia spiritus, imagine odiosa insignitus, ineptus evadit ad solita munia sui regiminis obeunda. Duplicem porro, persuasum habet, febribus esse caussam adventitiam. Alteram captare occasionem, dum in ultima alimenti digestione degeneres contingant mutationes: degenerare autem eas vel rei extraneæ admixtione, vel impressione peregrina, vel errore indignati *Archæi*. Alteram, ubi venæ mesenterii in Ilei intestini extremis trahant succum quendam, quem stercus liquidum appellat. Utravis ratione, si aliquid fuerit separatum & diutius, quam addecet, in corpore detentum; vel alicubi in partem, ubi non oportebat, de-

[16] *Ibidem* cap, IX. §. 36. &c. §. 18. 19. 21. 23. 24. & 28.
[17] Vide tract. volup. vivent. morb.

delatum, evadere id in *Archæum* hostile, & caussam cujusvis febris fortuitam. Communem omnium febrium auctorem esse *Archæum*, alicujus adventitiæ rei sibi adversæ indignatissimum. De proprietate itaque & nomine febres sibi convenire: distingui autem a se ratione materiæ & loci Quantum vero ad locum, vel sedem febrium attinet, arbitratur Helmontius, eam primis officinis circumscribi. Nimirum ordiri a Pyloro: terminari vero in duodeno ejusdemque vasis, in cæteris intestinis & venis mesenterii; aut ordiri a splene, & terminari in jecore. Quanto autem sedes febrium fuerit ori ventriculi propior, tanto & febres molestiores, ac formidabiliores. In primis vero oportet a Medico considerari stomachus, tanquam palæstra febrilis certaminis. Hæc de sede febrium generatim: jam vero de quarundam singulatim dicam. Febris quotidianæ, ut & hecticæ, domicilium collocat in cavitate stomachi: ardentis malignæque sedem prope os ventriculi. Pejoris enim moris esse febres, quæ in convexa, quam quæ in concava, stomachi parte resident. Quartanam solum exlegem in ipso liene inque venis, huic visceri contiguis, hospitari. Quod vero ad auctorem delirii, quem Helmontius sagittarium delirii appellat, putat is dictum apud præcordia commorari. Fieri autem deliria, febribus quibusdam conjuncta, materia in primis febrili in officinas somniorum irreptante. Hisce hypothesis loco positis, Helmontius asseverat, omnium febrium caussam adventitiam (namque ad hanc respiceat medicus, necessum esse) una falce quasi posse amputari: & id quidem remedio sudorifero, caussam fortuitam, ubicunque locorum ea demum extiterit, extenuante, resolvente, liquante, abradente, abstergente. Dicta caussa autem quomodocunque correcta, & sedato Archæi, ideas febriles formantis, furore, facile deinceps secerni, quæ & qualia debeant. Remedium, cui tale negotium committendum est, asserit, esse præcipitatum *diaphoreticum* Paracelsi: ejusmodi gloriatur omnem febrem unica potione sanare: Hectica excepta, quam tamen intra menstruum spatium a dicto re-

remedio subjugari. [18] Quam vellem Helmontius nobiscum tale febrium remedium communicasset, occultatio seu ignaratio liquoris *Alkahest*, quo tale sudoriferum hydrargyri pulverem jubet parandum, caussa est, ut ejus confectionis frustra suscipiatur labor.

XXXIX. Helmontius, mirus rerum verborumque fictor, morborum gratia commentus est aliquod soporiferum seu *anodynum*, dictos morbos efficiens. v. g Apoplexiam, vult, ex præludio virulento *anodyno* & cadaveroso, in præcordiis concepto, generari fortuito. Id posteaquam maturuit, inficere simili labe *Archæum* loci: quem statim, ob id ipsum vi, & superare cerebrum, & consternare. Paralysin dicit esse partium, sensationi dicatarum, contractionem, a terrore solo excitatam. Singulares vero membrorum resolutiones exoriri a præfato veneno soporo, vertigine non adesse somniferum cadaverosum, sicut in Apolexia, sed inebrians, quale in Tabaco. In summa omnes nervos contendit, ut persuadeat dictos affectus, ut & epilepsiam, coma, tremorem cordis, &c. sua quosque habere venena singularia, potestate tamen soporifera referta [19].

XL. Ut autem res quædam medicamentosa sit, necesse esse, ut ipsi sit convenientia cum Archæo, & hic illam in deliciis habeat. Nec satis est talem invenisse, sed oportet nosse peræquam ejus proportionem comparationemque, quam habeat cum Archæo, id est quo pondere, & tempore ægroto danda sit. [20] Medicamenta autem agere, censet Helmontius, potissimum ratione odoris. Etenim, quia odor, symbolum fermenti, atque ideo seminalem transmutationis caussam, contineat; non dubitat ex isto exemplo concludere, rerum quarumcunque vires atque robur odoribus peculiariter esse tribuenda. Odores igitur plerorumque medicaminum, ratum habet, importare præcipue corpori

[18] Pervolve librum de febrib. cap. IX. §. 10. 23. cap. X. totum. cap. XIII. §. 4. 5. 7. 8. cap. XIV. §. 1. 7. cap. XVII. §. 4. 8. & 12. e quibus dictæ febrium doctrinæ qualecunque confeci compendium.

[19] Plura vide in tractat. de Lithiasi cap. IX. §. 81. 82. 86. &c.

[20] Natura contrarior. nescia §. 42. 44.

[21]

ri aut purgationem, aut quemvis alium effectum, quem illa edere solent [21].

[21] Imag. ferment. impraegn. &c. §. 17. & 18. & Pharmac. ad disp. modern. §. 41. *Didici pleraque remedia odore atque sapore, tam intus, quam extra nostris auxiliari infirmitatibus.* Et tract. Butler *Ergo cujuslibet medicaminis vis propemodum in contactu odoris ac suffitu quodam fere momentaneo concluditur.*

DISSERTATIO XXI.

DE

Campanellae & Rogertsii Doctrina.

I. Campanella, vir sane acerrimo ingenio & in artium studiis liberalissimis & doctrinis multum versatus, ob aemulorum invidentiam Magiae, atheismi, proditionis &c. [1] eum incusantium, varios miseriarum humanarum casus tulit. Hujus vitam, scripta, & quam misera multumque jactata fuerit fortuna peculiari libro literis prodidit *Ernestus Salomon Cyprianus.* Quandoquidem vero Campanella in Medicina prope singularis fuit, non ab re duxi, si quaedam ex ejus scriptis, quae ad illustrandam Medicinam faciunt, excerpserim.

II. Deum T. O. M. sensit *Campanella* ab initio locum creasse,

[1] Exempli gratia proferam locum e *Guiel Du Val* phytol. gener. quaest. 3. pag. 75. ubi verborum contumeliis Campanellam hoc pacto lacerat, *Ce sont*, scribit, *les mêmes dogmes des Manichéens, qu'a voulu follement, temerairement, & plus audacieusement renouvelle, je ne sçay quel nouveau Philosophrastre, impudent, calumniateur du grand Aristote, & l'ennemy juré du Peripatisme, Frére Thomas Clochette, dit Campanelle, Dominicain. Car c'est ce vil, & meprisable Marsyas, ce pygmée, ce Dave, ce Phaéton, ce Hibou, cette Chauve-souris, ce Zoile, ce jaseur impertinent, qui s'éleve contre l'Apollon, le Hercule, l'Oidipe, le soleil, le prince de la Philosophie.*

[2]

asse, inque eo posuisse corpus informe actionisque expers; aptum tamen extendi, contrahi, dividi, in unum congregari, & omnem suscipere figuram, & actionem & artificium, sicut cera omne sigillum. In hac corporea mole, Deum dixisse, ut nascerentur duo fabri incorporei, quos nihil posse nisi in corpore subsistant. Hos non esse formarum physicarum organa, sed formatores. Calori & frigori, utrisque principiis maxime actuosis, hanc materiam quomodocunque informandi potentiam adscripsit. Horum alterum alteri, simulatque creata essent, inimicum fuisse, dum utrumque cupiat totam materiæ molem occupare. Calorem convertisse magnam materiæ partem in fumum: ex cujus rarefactæ materiæ subtiliori parte cœlum, & minus tenui aërem, e crassiore tandem mare, extitisse. Frigus autem, quod in conflictu duriter se habebat, cum se undique ab inimico exhalante undiquaque calore superbo, suam attenuante molem, in medio circumdatum sentiret, collegisse se in medio firmamenti cum propria materiæ portione ac constituisse corpus quoddam densum, durum, immobile, Terram a Prima Sapientia vocatum [2].

III. Ex hac Deum, peracta reliquarum rerum creatione, animal plenum rationis, quem vocamus hominem, procreasse [3]. Compositum autem hominem esse e solido, humido, spiritu & mente, quæ ipsi propria est. Hanc non cum corpore nasci, sicut aliæ partes solent, nec interire, sed advenire post corporis perfectam fabricam. Soliditatem corpori esse e multis corpusculis se in unum locum condensantibus. Humidam vero qualitatem ipsi esse ex majori distensione & minori particularum conjunctione. Spiritalem tandem naturam oriri e moleculis maxime rarefactis, minima earundemque copulatione. Has quatuor partes mutuis utilitatibus una contineri, nec posse, ubi una defuerit, simul subsistere, sed totum compositum protinus dissolvi, excepta mente, sine qua infantem in utero plures dies, quasi animal, vivere. So-

[2] *Campanella* Physiologic. cap. I. artic. II. III. & IV.

[3] Ibidem cap. X. artic. IV.

Solidas partes indigere humidis, ut harum crassiorum particulis alantur & inungantur, mobilitatem eis inferendo, & ne arescant, & rumpantur: humidas solidis, ut ab his tanquam in vasis contineantur: spiritum vero humidis, ut earum subtili portione nutriatur; & solidis, ut retineatur ne evolet. Verum enimvero humorem egere spiritu, ut ab eo generetur ex cibis exprimendo succum aptum, ut caleat & moveatur: Solidum autem, ut sustentetur; &, ubicunque opus est, moveatur: Mentem denique indigentem esse spiritus, ut per eum corpus studiose moveat, & rerum naturalium scientiam accipiat [4].

IV. Mihi videtur Campanella vocabulis spiritus & animæ usus fuisse, ut Synonymis. Nam spiritum dicit [5] primordia generis duxisse e corpore tenuissimo, lucido & calido, mobili, potente, sentiente & appetente, ideoque mortalem esse. Animam esse ipsum spiritum tenuem & calidum ingeneratum in humore intra crassam molem, unde egredi prohibitus eam ipsam effingat formetque ad usus permanentis vitæ [6]. Unicam esse animam, unum scilicet Spiritum in toto corpore, variis in vasibus habitantem & operantem [7]. Eundem esse spiritum, quem veteres animalem, vitalem & naturalem vocarunt: nec eum tres sedes habere ut caput, cor & jecur, velut aliqui putarunt, sed unam duntaxat, caput puta: cæteras esse officinas, ut ventriculum, cor epar; aut vias & funes, ut nervos fibrasque. Caput esse nervorum, ossium venarum & arteriarum principium, licet alibi ob usus varios plus dilatentur & crassescant. Liberum spiritum dici, qui apud cerebrum habitat, & in nervoso genere inambulans, foras introque vigilias, somnum & perturbationes efficit: infixum autem, qui in fibris cutis, carnis, sanguinis &c. detinetur [8]. Pulsum arteriarum spiritum continuo exhalantem in-

[4] Medicinal. lib. I. cap. I. artic. I.
[5] Ibid. cap. III. artic. I.
[6] De sensu Rerum lib. II. cap. IV. & cap. VIII.
[7] Ibidem cap. IX.
[8] Lib. I. Medicinal. cap. III. artic. II.

instaurare, idcirco eum nunquam, nisi in apoplexia, spiritu cerebro suppetias veniente, arteriisque cum modico crasso imperfectoque spiritu remanentibus, cessare. Per respirationem ventum cordi infundi ad excitandum vivificandumque nativum colorem & convertendum sanguinem in spiritum intra arterias, ipso simul vento in spiritum transeunte [9]. Hunc spiritum natum cœlestem igneumque esse: proprium ejus esse semper moveri, ab hujus perenni motu vitam dependere. Cor, cerebrum, arterias pulmonesque, non agere, sed pati. Hæc acceptam actionem spiritui soli referre: patibilem ipsis modo naturam esse, qua corpus sartum tectumque conservetur [10].

V. Licet complures in homine humores sint, sanguinem tamen pro principe habet: ex hoc, quia præ cæteris est subtilis, spiritum continenter ali: nutriri autem corpus e crassioribus ejusdem particulis: Reliquos corporis humores habet in numero excrementorum. Neque vero eos ea re ut supervacuos esse habendos, sed suum quemque in corpore usum habere, v. g. atram bilem ad famem stimulare: flavam bilem stimulare spiritum ad excernendum excrementa alvi, & ad iram: humorem, qui in percardio colligitur, facere, ut cor, ob jugem motum, ne arescat: partem seri misti pinguedine cum sanguine ex venis permedias exudantem fibras retinere Carnem & nervos & ossa, quasi rore perfusos madidosque, ut sint ad motum prompti, & ne siccescant & rumpantur. Et sic suum cuique humori usum tribuit, quem, ne longius evager, prudens prætermitto [11].

VI. Vitam, censet, esse solidarum, humidarum & spiritalium partium consensionem, mutuis officiis & utilitatibus in animali per calorem innatum contentam: imo vivere idem ipsi est, quod esse. Quandoquidem vero vita hominis mortalis constet ex vita & morte: alias enim corporis particulas &

[9] De sensu rerum lib. II. cap. IX.

[10] Lib. IV. medicinal. cap. III. 2. & libr. V. artic. I. §. 3. part. I. artic. I.

[11] Medicinal. lib. I. cap. IV. artic.

& spiritus in aërem jugiter recedere, & in hac nostra vita mori: alias vero deintegro ex cibis, ut resarciant damnum, generari: ea propter cibum & potum esse individui medicinam naturalem, sicut coitus est medicina speciei, ne intereat. Famem igitur & sitim, si congruenter naturæ fuerint, tantum abest, ut morbi sint, prout aliqui opinantur, ut sint potius amor & desiderium medicinæ, ad instaurandum corpus necessariæ. Famem vero fieri suctu jocinoris, & ventriculi venarum, quas, ubi plenæ sunt, non sugere, quia non indigent.

VII. Ægritudinem corporis, statuit Campanella, esse medium quoddam vitam inter & mortem: [12] progigni fere omnem a destillatione, inflatione, putredine, cruditate, obstructione vel inflammatione [13]. His in alio libro [14] adjungit refrigerationem, exulcerationem, tumorem, ariditatem, *immobilitatem* tremorem, relaxationem, animique affectiones. Hujusmodi corporis affectus habet pro caussis morborum formalibus: in proximarum autem numero habet impotentiam & læsionem alicujus partis ex ingestione aut egestione, & debilitatem alicujus partis. Sedes primas morborum esse in spiritu, humore, & solidis corporis partibus [15]. Et licet homo aliqua ex dictis caussis non afficiatur, vitam tamen ejus non perpetuam ac sempiternam fore, præterquam quod divinæ virtutis particeps fuit. Propter peccata enim mortem naturalem homini accidere, quam fieri e morbo naturali, senectute nempe. Nam calorem nativum depasto proprio subjecto, idque in tenuitatem convertente, ad exteriora evolare, similiter ac ignis candelæ ceram aut oleum attenuat, & postea consumpto pabulo avolat. Hujusmodi mortem esse cum voluptate vel sine dolore: contra naturam vero, ubi illato morbo aut vi extinguatur & pervertatur. Senectam vero fieri continuo caloris augmento, quem semper plurimum exhalare, cum tenuitate

[12] Ibidem lib. II. cap. I. artic. I.
[13] Moralium cap. VII. artic. II.
[14] Medicinal. lib. III. cap. II. artic. II.
[15] Ibidem cap. I. artic. II.

[16]

tate tandem copiosiori, quam partes, quæ ex cibis in corpore generantur, aptæ sunt ad damnum illatum restaurandum. Adhæc epar induratum non bene & æquabiliter fundere succos, sed adurere. Inde sequi etiam caloris paucitatem in copia, & tandem debilitatem in robore, partesque exteriores fieri quasi rimosas: per quas & frigus occidens, & calorem attrahentem calorem, ingredi: hinc senes plus frigus sentire quam pueros: Pueris enim minus caloris in robore, sed plus in copia, inesse. Hanc caussam esse, quare plus in corpus de cibo, quam de corpore in aerem vertatur: Ideo illos alimentis mollibus & multis indigere; solida enim eos gravare, quoniam calor ea non fundere potest. E diverso senes plus Caloris in robore, sed minus in copia, habere; idcirco duriorem & modicum cibum iis convenire. Juvenes robore & copia caloris abundare, ideoque eos solido & multo alimento vitam sustinere [16].

VIII. Verum, ne ea, quæ de calore in robore, vel in copia scripsit, cuiquam obscuritates & ænigmata viderentur, insolentem dictionem illustrandi gratia, in medium profert carbones accensos; his statuit, calorem in robore, flammæ autem, vel rebus inflammatis, calorem in copia inesse: diversitatis rationem esse subjectum vel materiam ignis, quæ si densa fuerit, ignis particulas esse magis coactas, & unum in locum quasi congregatas; sin vero rara fuerit, easdem magis spatiosum ampliоremque locum occupare [17].

IX. Febrem putat Campanella non morbum esse, sed bellum contra morbum a spiritu illatum. Nec ea melius remedium animantibus, ut sanitatem amissam recuperent, a natura datum esse [18]. Nec eam inter morbos, sed inter symptomata, referendam duxit. Hoc pacto eam definivit. Febris est caloris nativi in animantis venis & spiritu accensio ad putrefactum humorem coquendum, & expellendum [19]. Febris autem

[16] Medicinal. lib. II. cap. I.
[17] Ibidem lib. V. cap. I. artic. II.
[18] Ibidem libr. VII. cap. I. artic. II.
[19] Ibidem lib. III. cap. II. artic. I. & cap. III. artic. II. scribit febrem esse inflammationem spiritus contra mor-

tem, ut morborum remedii & allevamenti, hæc habet documenta. (1) Confessam rem esse ait, omnes morbos a superveniente febre depelli: ægrotos autem, qui, ubi opus est, non febricitant, morbo opprimi & perire. (2) Plerosque omnes medicos docere febrium accessiones fieri, ut humores pravi extra vasa ferantur, & per poros exhalent. (3) Tum demum naturam pro ægroti salute decernere, posteaquam morbus ad summum augmentum devenit; præsertim vero, ubi accessio febris fuerit maxime vehemens Pulsum crebriorem, celeriorem, vehementiorem, & calorem auctum, febrem habentibus esse, ut spiritus multi, magna quippe eorum jactura in febri fit, reficiantur, qui in bello conficiendo iis, qui extabant, succedant, materiam nocivam attenuatam devictamque educendi ergo Nam febris finem primarium esse vincere dictam materiam & expellere. Quid? quod putat omnem febrem esse iracundiam, i. e. accensionem spiritus ad vindictam, i. e. ad occisionem & expulsionem caussæ hostilis. Quæ cum ita sint, confici ex his, opinatur, eos in errore versari, qui censent febrem esse rem malam: quantumvis interea non negandum sit, caussam ejus esse malam [20].

X. Febrium tria genera ponit. (1) Ephemeram, quam præcipue in spiritu, quia ibi caussa est, contra quam is pugnare debet, accendi. [21] (2) dici putridam, quoniam putrescentibus humoribus ad hos pellendos calor augeatur, licet per con-

morbum ea caussa factam, ut noxii humores, vapores & excrementa, expellantur. Et lib. XII. cap. II. artic. I. nullam febrem, scribit, esse morbum, sed morborum remedium: nec ullam esse *essentialem*, sed omnem *symptomaticam*. Et de sensu rer. lib. II. cap. XIII. *Quando inter venas malignus humor oritur, sanguis & spiritus accenduntur, ad ejus expulsionem, & adeo agitantur, quod ille humor, vel vapor calescit attenuatur, & extra venas propellitur per rimulas interfibrales. Et hæc pugna est febris quæ tantopere prodest, victoriosis remanentibus sanguine & spiritu: nocet autem si vincantur: non quia ipsa accensio nocet, quæ febris appellatur, sed quia superare morbum non potuit.* Et Physiologicor. cap. XV. Art. I. scribit febrem esse augmentum motus & caloris ipsius spiritus, ad molestiam sibi creantem rem amovendum & expellendum occupati.

[20] Medicinal. lib. VII. cap. I. artic. I.

[21] Ibidem lib. III. capit. IV. artic. V. Et

consensum partium in toto composito febris fiat: (3) Hecticam, quam in primis in totum solidum grassari. [21] Primi generis vocat febrem spiritalem. Hujus caussas, quoniam in spiritu ex malo jamjam illato existunt, manifestas esse. Ex animi concitationibus iram non efficere febrem, sed eam ipsam esse febrem ex sola occasione sine caussa: reliquos vero animi affectus ut tristitiam, lætitiam, timorem, quin & aërem calidiorem, laborem, dolorem, vigilias, somnum, famem, ebrietatem, cruditatem, catharrum, inguinumque tumores, cutisque obstructionem considerandas esse ut caussas febrem ejusmodi inducentes; ad quas amoliendas & debellandas spiritum accendi. Siquidem vero hujusmodi febris caussæ notæ & manifestæ sunt; propterea eam non difficulter a Medico cognosci: adesse enim calorem mitem, urinam naturali similem, vel parum mutatam: pulsum nullam fere inæqualitatem, vel modicam saltem habentem: & accessione finita pulsum statim fieri sanorum pulsui consimilem &c.

XI. Quantum ad ejus curationem attinet, Campanella medicum hortatur & suadet ut primo spiritum ferventem & pugnantem juvet, ut vincat: minime autem hunc a pugna revocet, nec pugnam extinguat. Secundo, ut hostis, propter & contra quem bellum febrile geritur, tollatur, & spiritus dimicans victoriam ab eo reportet. Tertio, ut læsiones, quæ multæ ex hoc certamine in spiritu inque aliis corporis partibus fiunt, auferantur. [22]

XII. Ex febribus in humoribus a spiritu accensis alias continuas esse, ut Synochum, Lipyriam &c. quas fieri ab humorum multitudine: aut si locus, in quo dicti in copia insunt princeps quædam corporis pars est: aut ex quo caussa morbi, pro-

v. Et moral. cap. VII. artic. IV. *Tria sunt febrium genera*, scribit, *totum quidem corpus excalefacientia, sed ortum proprium habent, aut in spiritibus, sic fit febris diaria; aut in humoribus, & sic putrida: aut in solidis, & sic hectica.* Et Medic. lib. VII. cap. III. *febres accenduntur, omnes in spiritu, hostem vero habent, vel in spiritu, vel in solido, vel in humido.*

[22] Medicinal. libr. VII. artic. I. & II. cap. III.

[23]

propter anguſtiam, aliamve ſpiritus incommoditatem vel imbecillitatem facile expelli nequit. Alias febres in humoribus eſſe intermittentes, ut quotidianam, tertianam &c. alias eſſe medias, ut quotidianam, tertianam & quartanam continuas; quas quidem quandam acceſſionum remiſſionem habere, ſed non tantam ut æger videatur febri omnino carere. [23]

XIII. In remittentium & intermittentium febrium curatione monet primo calorem febrilem eſſe promovendum, ut humorem peccantem poſſit attenuare, evacuando minuere, & vias ad evacuandum aptas facere, quominus ſpiritui incommodet atque prælium irritet. Tertio damnum, quod ſpiritus & ſanguis; & ſolidæ partes in hoc certamine faciunt, reſarciendum eſſe. [24]

XIV. Febrem hecticam tandem, putat non eſſe ullam, niſi ubi ſolidum ſorditie, aliave intemperiem partium efficiente re, vexatur. Tunc enim ſpiritum adverſus cauſam inſultantem, & ſolidi temperamentum depravantem, accendi; atque ideo calorem novum in ſolido excitare. Quandoquidem vero is agitatione nequeat ſimul pugnare, vitio non in vaſis, nec in medio ejuſdem generis partium, ſed in ſolidis, ad quas motionem ſpiritus non pertingere, ſubſidente: ea re febrem hecticam non ſolvi, nec intermittere, ſed calorem illum durare temperiemque demoliri, ſpiritu contra ſolidi intemperiem pugnante. Colliqueſcere autem corpus, atque adeo macere, quoniam calor in carne & cæteris ſolidis concluſus non exhalare poteſt [25].

XV. Conceſſa hypotheſi, febrem quamlibet a ſpiritu ad confligendum cum hoſte ſe inflammante exoriri, exiſtimat, aliam ab alia differre calore & pulſu tantum. Nam quo minor calor accendatur, pulſusque ex æqualibus, temperatis &c. fiant magni, celeres, crebri & vehementes, & calor e tepido fervens, eo minoris

[23] Ibidem cap. v. artic. I. & III.
[24] Ibidem cap. VII. artic. I.
[25] Ibidem cap. IV. artic. I. §. 5. 13. & §. 16. ſcribit. *Hectica autem fit ob calorem incluſum in ſolido, ita ut non poſſit tranſpirare, nec ventilari: & cum ex hoc ſequitur nutritionis impeditio aliqua ex cauſſa, ſequitur tabes.*

[26]

noris periculum momenti esse. Quod si calor major oboriatur, & fervens quasi, itidemque fiant pulsus majores, celeriores, crebriores & vehementiores, majoris momenti periculum esse: maximi vero, ubi accessiones fuerint ardentes, pulsus maximi, velocissimi, creberrimi, & vehementissimi. Neque tamen hæc scivisse satis est, sed addiscendam quoque esse differentiam febris ratione materiæ, quam cognosci e caloris qualitate, & accensionis modo, & coloris varietate, & materiæ, in cutim proruptione, ex urina & alvi dejectione & pulsu [26].

XVI. De febrium typis, quod aliquæ videlicet certum habeant circuitum, & intervallis accedant, & recedant hanc *Campanella* habet opinionem. Omnem febrem, censet, oriri ab quolibet humore depravato. Verum tamen accidere plerumque ut quotidiani circuitus febris a pituita, trini a bile flava, & quatrini, ab atra bile, exoriatur. Quartanam autem ex atra bile non ideo existere, quia ejus nec tanta copia nec robur est, alioquin ejusmodi febris non tam longa esset; sed quoniam atra bilis ob suam crassitiem quarto quoque die ad belligerandum provocat spiritum. Quomodocunque dicta se habeant, putat tamen febris circuitum, non a natura humoris, sed læsionis, oriri. Et, ut se ex quorundam laqueis facilius expedire possit, in subsidium vocat astra, quæ motum suum semper cum rerum inferiorium motibus communicare: in primis vero omnes humores Lunæ & obedientes esse & subjectos. Atram enim bilem Lunæ & Saturni: flavam Lunæ & Martis: pituitam Lunæ & Veneris: sanguinem Lunæ & Jovis: Spiritum Lunæ & Solis Mercuriique: semen Lunæ Veneris Martis & Jovis, in ditione esse [27].

XVII. Accessio autem febris quare brevior fiat, culpam confert in humorem tenuem, qui nullo negotio vincitur & exhalat: in meatuum, per quos facile permeat, laxitatem: & in vim corporis validam id, quod corpori est noxæ, expellendi.

[26] Ibidem cap. II. Artic. III. §. 3. & 6. III. cap. II. artic. V. §. 9. & deinceps Item moralium. cap. VII.

[27] Ibidem artic. II. §. 1. & 3. & lib.

lendi. Acceſſuum vero productionis cauſſam eſſe vel vaſorum, in quibus materia febrilis accenditur, anguſtiam: vel materiæ craſſitiem & renixum contra coquentem & ferventem ſpiritum: vel imbecillitatem ſpiritus, qui fervorem & agitationem humoris vitiati intendere non valet. [28] Intermittere febrem, quando pars humoris valida e corpore expulſa eſt: increſcente autem indies reliquo humore ſpiritum de integro adverſus eum intervallis excandeſcere donec totum extrudat. At enimvero, ubi humor multus eſt & depravatus, intra vaſa & ſanguinem & cor. &c. afficiens, laborare, continuo ſpiritum, contraque illum pugnare eum ad finem, quoad ex parte ipſum vincat, eque vaſis extrudat: ſicque fieri febris ad tempus remiſſionem, quam indicare periculum mortis præteriiſſe. Sin vero ſpiritus dicto modo humorem expugnare nequit, vitio præſertim in venis capillaribus ſubſiſtente; & partibus corporis exterioribus frigentibus, interioribus autem æſtuantibus, ceu malignis morbis uſu venit, tum ſpiritum tamdiu cum hoſte præliari, quouſque eum perimat, aut is ipſe ab hoc interimatur; & in hac pugna accidere *criſes* ſæpe vincentis aut ſuccumbentis ſpiritus indicia. Ubi vero acceſſiones una vel altera hora anticipet, & febris augeatur, ſignificari per has morbi materiam potentiorem eſſe: ſin autem tardius redeant & febris minuatur, indicare hæc ſpiritum robuſtum & potentiorem eſſe [29].

XVIII. Equidem ſcio multos eſſe, qui hæc, quæ Campanella ſpiritui tribuit munia, habent pro viſis falſis & inanibus, aſſeruntque eum ὑπερβολικῶς ſcripſiſſe, attuliſſeque nec argumenta nec rationes firmas, quibus docuit ſpiritum adeo potentem, quem ſane rationis atque intelligentiæ oportet præditum eſſe, in corpore humano habitare; imo hujus æque ac Archæi, de quo capite præcedente ſcripſi, naturam eſſe, obſcuram, & difficiles explicatus habere. Qui cum ita ſit, eum in medio re-

[28] Medicinal. libr. VII. cap. II. artic. IV. §. I.

[29] Ibidem lib. III. cap. II. artic. V. §. 7. & 12.

[30]

relinquam, tradere autem pergam quid de morborum quorundam judicatione, quam medici *Crisin* appellant, ſenſerit. *Criſin Campanella* ſtatuit, eſſe judicium vel ſententiam de lite, quam morbus cum natura ſuſcepit, orta ex humorum immutatione & tendente aut ad ſalutem, aut ad mortem, quando tempus congrediendi eos maxime urget. Nam Naturam anniti jugiter nocivos humores a locis vitæ ſeparare, pellereque in loca minus periculoſa, vel eos in utiles convertere: dein, quod noxæ eſt, foras expellere, quibus converſis aut expulſis oportere bonam ſpem de ægroto habere. Et licet tempus, quo Natura cum morbo de primatu decertet, continuum ſit; tamen iſtud in primis morbo aptum & congruens eſſe, quo humores a Natura alterentur. Neque tamen omnes morbos Naturam ad certamen inſtigare, ſed quos magnos eſſe. Neque hos ſolos ad belligerandum aptos, ſed neceſſe eſſe, ut ægri natura ſit potens ad hoſtem propulſandum, languida enim ſi fuerit, eam magno morbo in tantum ſuccumbere, ut nullum inter utroſque certamen, ſed potius mors confeſtim ſequatur, vel pugna imperfecta, & ejus quoddam ſpecimen modo. Hanc *criſin* pro bona habet, quæ evenit in morbi ſtatu coctione apparente: meliorem autem eſſe, quæ in declinatione morbi, ſecernente Natura e corpore id, quod ipſi adverſarium eſt. Salutaris criſeos ſigna eſſe, ſi fiat in morbi ſtatu, ſi coctio perfecta in excrementis, ſi in die *decretorio*, ſi excretiones morbo convenientes & loco affecto, ſi æger facile morbum fert, tandem ſi e morbo recreatur. Exitialis autem indicia eſſe, quæ dictis e diametro contraria ſunt. [30] Melius eſſe febri ſupervenire materiæ corruptæ in cute eruptiones, quam contra. Has enim indicare dimicantem ſpiritum viciſſe, & morbi cauſſam in cutem protrudiſſe, & cauſſam, quæ remanſit, non tantam eſſe, ut ſpiritum etiam atque etiam ad pugnam laceſſere valeat [31].

XIX.

[30] Medicinal. lib. IV. cap. I. artic. I. & cap. II. artic. I. II.

[31] Ibidem. lib. III. cap. IV. artic. VII. §. 7.

[32]

XIX. Morbos diuturnos, ſentit, ſequi motum Solis, deque iis judicandum eſſe, Sole proprium diametrum & quadratum attingente. In morbis vero acutis Lunæ quartas, non prout a Solis conjunctione incipiunt, ſed a loco, in quo morbi in principio Luna reperitur, obſervandas eſſe per ſeptimanas, uſque quo ad idem punctum intra XXVII. dies & VIII. horas revertetur. Suadet itaque Medico, ut videat in ephemeride locum Lunæ; quo temporis puncto æger primum decubuit, & exſpectet non in ſeptimo, niſi Luna in medio motu ſit, ſed paulo ante, vel poſt *criſin:* quam bonam futuram prædicat, ſi Luna ad quadratum. i. e. ad nonageſimas cœli partes veniens, benifica aſpiciat: malam vero, ſi malefica. Neque hæc animadvertiſſe ſatis eſt, ſed vult dictis eſſe adjungendas eclipſes, cometas, planetas tum faventes tum nocentes & horoſcopum Enimvero diverſitatem horoſcopi, putat, cauſſam eſſe, quapropter e duobus eodem temporis articulo ægreſcentibus conſimilique morbo laborantibus, alter convaleſcat, alter vita diſcedat. Magni itaque facit prædictionem & notationem cujuſque vitæ ex natali die ut paſſim ex ejus ſcriptis, præcipue vero e volumine, quod de Aſtrologia confecit, apparet. [32].

XX. Quandoquidem vero ejusmodi prædictiones, hoc tempore a pleriſque doctis pro apologationibus habentur, ea propter has prudens prætermitto: aggrediar autem ad morbos ſpiritum deſcribendos. E ſpiritu nullos morbos per ſe exiſtere, putat *Campanella*; eum enim in tantum a natura ſua degenerare non poſſe: ſed ab objectis vel ſubjectis cauſſis ad de-

[32] Ibidem lib. IV. cap. I. art. I. & II. N. Aſpectum trigonum & ſextilem Aſtrologi habent pro benevolo; pro noxio autem & infelici quadratum & oppoſitionem, quam alii *diametrialem* appellant. Qui plura de aſtrorum potentia ſcire cupit, is adeat, velim, Julium Firmicum, Ptolomæum, Cardanum Taiſnierum &c. magna cum ſolertia illam deſcribentes. Nimium oportet me in ſcribendo eſſe. ſi præcipua tantum hujus doctrinæ capita, quæ ad ſupra dictorum intelligentiam faciunt, attingere coner. Tamen quædam pertractavi, ſupra Diſſert. VII. de Aſtrologia pag. 96.

[33]

determinationem actuum & refectionem, & conservationem sui facientibus, morbos effici. [33] Caussarum subjectarum, ex quibus spiritum morbos trahere, duo genera statuit, humores videlicet, ex quibus nutritur, & corpori continuatur: dein organa sensibus & motui dicata; ab his eum affici, cumque his iisdem miseriis & ærumnis premi. V. C. Dolorem in spiritu fieri a vaporibus e ventriculo exhalantibus pravis, acribus: nec non a crassis ventriculi humoribus. Vertiginem itidem fieri in spiritu, a vaporibus pravis ex ventriculo in cerebrum ascendentibus, quibus spiritum supernare; quos, cum natura mobiles sint, impulsus eorundemque infernas continuo sequatur, in gyrum verti, ac, cum exitum non inveniant, insimul spiritum gyrare & premere. [34] Epilepsiam generari a flatibus succosis, caput occupantibus, nervorumque poros non prorsus, sed ex parte, obstruentibus. Quos, cum spiritus excutere allaboret, atque ideo in caput confluat, caussam esse, ut conflictatio & tam enormes, corporis distortiones & tremores oboriantur. [35] Imo omnes morbos somniferos. & eclipsin quasi vitæ inducentes, putat, oriri a succis, flatibus refertis, a superioribus ad inferiora delatis. Podagram vero, Chiragram, gonagram, coxendicis dolorem, nervorumque & contractionem & resolutionem fieri ex humoribus, in quos vapores in capite converti, ad inferiora defluentibus, & partis, in quam influit, muneris functionem impedientibus. Tantum porro abest, ut dicti morbi a se toti sint diversi, prout complures sic habent persuasum; ut potius sit eadem res, quæ dictos affectus corporis excitet, differens modo & loco & magnitudine. Nam humorem defluentem, ait, ubi in articulis pedum constiterit, viam moventi spiritui impedire, præcludereve, nervosque comprimere: adeoque & ipsum spiritum inambulantem & innatum afficere: &, quod consequens, ita dolorem commovere magnum & acerbum. Eandem esse rationem, si humor in manibus, vertebris,

[33] Medicinal. lib. VI. cap. I.
[34] Ibidem cap. III. part. I. artic. I. & 2.
[35] Ibidem cap. IV. artic. V.

 [36]

bris, coxa, cæterisque articulis, subsliterit. Si nervos repleat, atque cohibeat, quo minus spiritus movens & sentiens eos permeare possit, efficere paralysin: si musculos & nervos referciat, ad eam partem eos torquens & relinquens, in quos spiritus alias libere & licenter solebat agere, affectum dici spasmum [36]. Catarrhum fieri, putat, ex illis vaporibus & humoribus, qui ad cutem feruntur expurgandi; ast a frigore poros apertos intrante prohibiti & repercussi, ad cerebri, universique corporis centrum revertuntur, ibique in fluores conversi stillant deinceps ad inferiora. [37] Tussim esse conatum spiritus stringentis inferioris & aperientis superiores gutturis partes, cum impulsu ad expellendum aliquid rei nocivæ per asperam arteriam aut Oesophagum. Tussim enim in gutture similiter, atque sternutationem in cerebro per nasum, & febrem in venis, se habere. Aliquando tamen tussim siccam, quæ nihil fere emolitur, exoriri, ex destillatione liquorum subtilium, & acrium, ex capite in asperam arteriam: quos in respiratione obvios se spiritui dantes spiritum conari quoquo modo repellere. [38] De incubo ita differit. Ex crapula, vel continua ventris cruditate generari vapores crassos, frigidos; quos cerebri spiritum affligere, meatus obstruendo; quo circa illum indidem erumpere non posse, ut munia sua sustineat: inde oriri respirandi difficultatem, & sensum pressius & strangulationis: hinc vocem tolli, & minus articulate proferri: mox tamen post dictam anxietudinem spiritum denuo prorumpere, perque solitas vias redeundo in libertatem vindicari. Mulieres, hoc affectu correptas putare se ab incubone, quem pro quodam dæmone habent, premi. [39]

XXI.

[36] Ibidem cap. v. artic. I. §. I. 2. Et artic. III. *Puto autem*, scribit, spiritus exhalantis, vel refugientis, vel membrorum a suo recto situ *excompaginationem*, *dici resolutionem*. Hanc non in toto cerebro, alioquin apoplexia esset, sed in spinali medulla incipere. Artic. IV. scribit convulsionis caussam, esse musculorum nervorumque obstructionem & spiritus abscessum.

[37] Ibidem cap. v. artic. II. §. 3.

[38] Ibidem cap. XI. artic. I. §. I. 3.

[39] Ibidem cap. III. artic. III. Part. III.

XXI. Licet complures ſint cognoſcendi rationes, unam tamen, cenſet *Campanella*, eſſe naturam cognoſcentem, animalem, menti ſubditam, ſenſilia eidemque objecta ſubminiſtrantem. Sentire autem eſſe præſentis objecti perceptionem: memoriam ſenſum anticipatum: fidem conſenſum, ſeu ſentire per alium: imaginationem eſſe ſimulacri, non rei, ſenſum, ſed rem repræſentantis: rationem ſentire in alio, id eſt, in noto ignotum, & concludere ex illo de hoc: intellectum penetrare tanquam jaculum ad rem, quæ non ſentitur: judicium tandem eſſe quoddam de omnibus notionibus decretum. Judicium autem falli vel ob imperitiam, quando aliquis naturam rei ab uno fortaſſis, & non omnibus ſenſibus, compertam habet; verbi cauſſa, ubi quiſpiam remum prima vice in aqua conſpexerit, putat eum fractum eſſe, quum ita oculorum ſenſui videatur: vel ob inconſiderantiam, quando aliquis v. g. ſtatuam ligneam primo conſpectam judicat inconſiderate hominem ſe vivum cernere. Inconſiderantiam autem fieri, quando aliquis rerum, de quibus quæſtio eſt, imperitus, vel ſi res menti impedimentum infert, quo minus e rebus viſis recte ratiocinari poſſit. v. g. qui delirant, & credunt ſe videre, & eſſe, quæ non ſunt; his quidem res ita recte videri, quamvis re vera non ſint. Sic aliquis melancholicus conſpecto fortuito pepone putrido & tabeſcente imaginabatur ſe itidem putreſcere, & propterea ſudare: e ſudore, quo manabat, colligebat, & ſtatim perſuaſiſſimum habebat, ſe tabidum eſſe peponem: talem ſeſe aliquot dies eſſe, credebat, donec aëris caldor, unde ſudabat, mitigaretur. Huic humorem melancholicum, judicat *Campanella*, non falſam imaginationem intuliſſe; ſed tantum obtuliſſe occaſionem imaginandi, & rectæ rationis impeditionem. Equidem omnes humores, ubi morbos pariunt, aptos eſſe ad incommodandum ſpiritui in rebus cognoſcendis & diſcernendis: ſed atram bilem, quoniam ſua caligine obſcurat ſpiritum, & intermixta fuligine ejus diſcurſum impedit, ſine morbo, ſine febre, rationem depravare. Nam ſpiritus melancholicorum tenuiſſimos eſſe;

esse; ideoque aptos affectibus quacunque re parva ortis: imo & scientiis occultis: id circo quoque aversari hominum consortia, quia ob nimiam tenuitatem, qua dotati sunt, maxime læduntur. Sin autem impuritas fuliginis insuper accesserit, & ex adusto sanguine humores tetri, necesse est, eos insanire, videreque imagines diras, & credere, quicquid imaginantur, esse verum. Sensiles esse, atque sagaces, memoriolaque vacillare, quoniam tenuis spiritus subito continuoque volat, nec cum adveniente satis rei perceptæ communicat. Eos autem, qui plurima crassaque bile atra referti sunt, sordidos esse, stupidos, sepulchrorum amantes, plorare, mortem appetere: spiritu in tetrum mutato, consimilia sibi cupiente. Phreniticorum delirium fieri a cerebro ejusque membranis inflammatis: qua de caussa spiritum inhabitantem attenuari, acremque evadere, & undique abigi, nec, quo se vertat, habere locum certum: undique ignem similiter, atque hominem, cujus domus ardet, timere. Hinc ipsis videri tam multa videre, quæ reapse falsa sunt: quibus judicium tamen reluctari non valere [40].

XXII. Fateor equidem, delirationis caussas, quas *Campanella* excogitavit, speciosas esse; verum non certas. Et quotus quisque de re adeo retrusa atque abdita, ut delirium quoddam est, planius & apertius differet? Prætermittam itaque, quæ nimium recondita & penitus abstrusa a natura nobis relicta sunt; sed eorum loco dabo, quod *Campanella* de medicamentorum facultatibus sensit. Omnia medicamenta, censet, agere in corpus ratione caloris vel frigoris. Medicamenta, quæ his facultatibus dotata, vocat *activa*. Caloris autem & frigoris naturam in se ipsis nec augeri, nec minui; sed in subjecto, in quo recipiuntur, amplificari, & minui. Præterea calorem differre a se ipso in subjecto, robore & copia, veluti paulo ante memoravi, & tum hæc verba, quoniam obscu-

[40] Medicinal. libr. VI. cap. III. part. II. pag. 340. & deinceps. item pag. 349.

[41]

obſcura videbantur, expoſui. [41] Ex odore acuto, & laxa exilique materia cognoſci res, copiam caloris: e gravi odore & materiæ denſitate robur caloris habentes: Hujus generis eſſe rutam, raphanum, allium &c. illius vero origanam, ocimum, petroſelinum &c. Ex iis, quæ robore frigida ſunt, eſſe glaciem, nivem: ex iis, quæ copia, aërem borealem, ventum a ſeptentrionibus, aquam fontanam &c. Quod ſi medicamentum quoddam calefaciens excedat corporis noſtri calorem in robore & copia, illud hoc deſtruere, vel eam corporis partem, cui admovetur, lædere: nec ei ſalutare, vel ex uſu futurum, niſi corrigatur, mitigetur: vel ſi unquam utile fuerit, id caſu eveniſſe tantum. Rerum calefacientium nos indigere aut ad ſubſtantiam alicujus membri, aut ad ſolam qualitatem, calidam augendam. Si animus eſt calefaciendi ſubſtantiam, adhibendam eſſe medicinam, caloris robore illud membrum plus minuſve ex ſententia medici vincentem: ſin vero qualitatem alicujus viſceris, ut hepatis, ſplenis &c. calidam augendam medicus deſideret, adhibendum eſſe remedium copia, & non robore caloris illam exſuperans: contra, ac dixi, ſi medicationis viæ inſtiterit, effecturum medicum, ut viſceris iſtius calida intemperies, & durities, quas merito & jure abominatur, exoriantur. Quandoquidem a frigore materia aliqua liquida condenſatur, vel contrahitur, & a calore tenuia corpuſcula e ſolidis expelluntur, confici ex his, judicat *Campanella*, nec humidum nec ſiccum eſſe qualitates actuoſas, ut nonnulli vulgo credunt, ſed eſſe duos gradus ejuſdem materiei. Neque medicamenta agere & moliri aliquid ratione ſiccitatis, neque ratione humoris; ſed per calorem exſiccare, perque frigus humectare vel utrumque facere ob particularum vel humidarum vel ſiccarum admixtionem [42].

XXIII. Quare autem aliæ res ſingulariter capiti; aliæ pectori

[41] Vide ſupra pag. 437.
[42] Medicinal. libr. V. cap. I. artic. II. I..

ctori: aliæ ventriculo: aliæ jocinori &c. maxime conducant, aut noceant, non posse, existimat, illarum efficientiam apte beneficio primarum qualitatum explicari; sed esse cognationem naturæ, & quasi concentum, consensumque, quam Græci συμπάθειαν: aut illis quoddam contrarium, vel dissensionem, quam ἀντιπάθειαν vocant. Proinde dictas res non ullam vim habere, nisi quatenus ex qualitatibus primis constituantur: nec modo inter se, sed etiam cum stellis, & cum rerum universitate eandem effectionem sortiantur [43] Quid? quod & septem sidera, tanquam caussæ rerum inferioris mundi universales, sunt consideranda Ab hoc fonte & capite deducit complurium morborum caussas pariter & remediorum multorum agendi rationem. De his Astrologorum more uberius ac fusius disputat, quam quod ego ea hoc loco edisserere possim [44]. Quid supra [45] de his uberius ac fusius in contrarias partes disputavi.

XXIV. Interroganti in quam Medicorum familiam putem *Campanellam* referendum esse, respondeo; mihi hujus dogmata, cum aliorum dogmatibus comparanti videri eum in numero *Pneumaticorum* esse habendum. Nam hi, ut supra [46]. ostendi, spiritui magnam vim quodlibet fere in corpore animante efficiendi adscribebant. De eadem hæresi est etiam *Rogersius*, quanquam Iatro-Chemicum præ se gerat. Sed placet mihi aliquid ex ejus doctrina degustare

XXV. *Helmontius* quidem sena [47] at *Rogersius* quina, digestionum vel coctionum genera statuit in corpore humano esse. Primam appellat *Chylosin*, quam fieri in ventriculo, in quem mansos cibos demitti, quos inibi intercedente calore, & fermento acri ab arteriis forsan advecto, vel ventriculi plicis inhærente, inter se mutuo colluctantes, & reniten-

[43] Ibidem artic. III. §. 6.
[44] Ibidem cap. III. artic. I. & seq. usque ad cap. VII. vide etiam cap. XIV. libr. III. de sensu rerum & Astrologicorum libr. IV. cap. VIII.
[45] Vide supra Dissertat. VII. de Astrologia pag. 196.
[46] Vide supra Dissert. XV. pag. 132.
[47] Vide Dissert. XX. pag. 4. 8.

tentes exagitari, imo quaquaverſus tumultuoſe ac turbulente ferri eum ad finem, quoad ciborum compages ſoluta, atque illi in ſuccum cinereum, hordei cremori ſimilem, qui *Chylus* vocatur, converſi fuerint. [48] Hunc liquorem poſtea e ventriculo demitti, & in tenuia inteſtina: ex his puriorem illius partem, a fibris inteſtinorum continuo ſe contrahentibus & dilatantibus & ſpiritibus animalibus impellentibus, pelli in *galaxiam* vel venas lacteas, ex his in venas *meſeraicas*, unde eundem rubrum in ſuccum converſum denuo protrudi ad hepar, ubi triplicis generis ſuccos ab eo ſecerni: tenuiorem ſero ſimilem ad renes, deinde ad uretheres & veſicam: craſſiorem ad lienem: medium partim ad porum biliarium, partim ad veſiculam bilis, amandari: reſiduum chymum ita a fæcibus depurgatum, adminiculo hepatis caloris, & fermenti ejuſdem, & ſpiritus naturalis conjunctione, perfectiorem reddi ad tertiam coctionem, *hæmatoſin* puta, in corde ſubeundam. Secundam autem, de qua jam modo dixi, appellat *Chymoſim*. [49] Tertiam peragi cordis calore & fermento, ejus foco vel appenſis vaſis immorante: quinimo perennem cordis motionem multum ad ejus perfectionem facere. Nam a corde dilatato chymum defæcatum ſuſcipi in ejus ventriculum dextrum: indidem autem per ejus contractionem propelli per arteriam pulmonis ad hoc ipſum viſcus: & confeſtim ex hoc repelli per arteriam *venoſam* in ſiniſtrum cordis ventriculum: ex quo, conſummata jam nunc ejus coctione, ſine ulla mora per illius contractionem in arteriam aortam impelli; cujus ope deinceps partem ejus per arterias *carotides* ſurſum ad cerebri ventriculos, *pneumatoſeos* ergo, amandari: partem vero deorſum ad minores arterias mitti, ex his in venas impelli, ſicque per univerſum corpus diſtribui [50]. Quartam coctionem, quam *pneumatoſin* vocat, ſubire ſanguinem, per *carotides* ad cerebri vaſa delatum, caloris fermentique anima-

[48] Ita libr. II. cap. I. Sect. II.
[49] Ibidem Sect. III.
[50] Ibidem Sect. IV.

nimalis virtute. Agitari enim moverique continenter sanguinem istic locorum, fierique particularum crassiorum a subtilioribus secretionem: Illas ad fundum aut infundibulum præcipitari, has vero, quæ spiritum animalem constituunt, in nervos susceptas per totum corpus, sensus, motus, & nutricatus gratia dispensari. Perplacet ipsi sententia Willisii, huic utpote spiritus confectioni similitudinem cum Chemicorum destillatione esse, statuentis calvariam pro alembico, nervos pro totidem rostris, in quos spiritum elaboratum derivari, habendos. [51] Cæterum licet hic spiritus, quantum ad ejus naturam attinet, principio uniusmodi sit, eundem tamen putat in variis sensuum organis quadantenus informari, singularesque qualitates adipisci. Nam eum, qui ab *opticis* nervis hospitio accipitur, pellucidiorem, rariorem, & forsan igneum esse: eum, qui nervis auditui inservientibus inest, esse subtilem magisque aëreum: eum, qui nervis gustui dicatis servit, esse humidiorem, pinguiorem: qui olfactui, sicciorem & puriorem: qui tactui tandem blandiorem, æquabiliorem forsan & spissiorem. [52] Quintam coctionem, quam *spermatosin* nominat, fieri censet in testiculis vasisque seminalibus, e materia per innumeros nervulos illo delata; ubi hanc interveniente calore & fermento seminali converti in semen, & in germen: hoc, quod tantummodo fœcundum judicat, *prostatis*: illud vero testibus, asservari. Quid? ad *spermatosin* rite perficiendam multum facere existimat, triplicis generis spiritus, ut (1) naturalem, quem progigni in *chymosi* e salsis potissimum alimentorum principiis: (2) vitalem, quem in *hæmatosi* e principiis magis sulphureis: & (3) animalem, quem *pneumatosin* procreare ex elementis maxime *mercurialibus* & æthereis. Quinimo persuasissimum habet hos spiritus in *spermatosi* cum germine conjungi [53].

XXVI.

[51] Ibidem Sect. v. & cap. II. Sect. III. & deinceps, copiose & abundanter de *pneumotosi* scripsit, quam non modo in animantibus, sed in fossitiis inque plantis etiam a natura institui, multis argumentis tuetur.

[52] Libr. II. cap. III. Sect. X.

[53] Ibidem cap. I. Sect. VI. & libr. III. cap. I. Sect. IV.

[54]

XXVI. Ab his quinque coctionibus vitiatis, tanquam totidem fontibus, deducit *Rogersius* magnum morborum numerum, ut a *chylosi* læsa, anorexiam, bulimum, picam &c. a *chymosi* hydropem, lienteriam, dysenteriam &c. ab *hæmatosi* anhelationem, pleuritidem, peripneumoniam &c. a *pneumatosi*, ubi spiritus crassus, lentus &c. fuerit, lethargum, apoplexiam &c. ubi nimis tenuis adeoque nimium actuosus, phrenitidem, cephalalgiam, spasmum, maniam &c Neque tamen satis est, si quis morbos e vitiata *pneumatosi* ortos, in duas tantum classes, ut jam jam dixi, distribuit? sed auctor noster plures commemorat ut (α) in qua collocat morbos, ex intemperie *pneumotosis* nimium frigida & humida productos, ut hemicraniam, carum, paralysin, incubum &c. (β) morbos ex intemperie *pneumatosis* nimium calida & sicca, ut febres, vigilias maniam, phrenitim &c. (γ) ex intemperie *pneumatosis* nimis frigida & sicca: (δ) item calida & humida: illius generis esse metum, tristitiam, melancholiam &c. hujus autem vertiginem, lassitudinem, torporem &c. (ε) morbos ex læsa *pneumatosi* ab excretis aut retentis ortos, ut catarrhum, lippitudinem, raucedinem &c. Nec his classibus cuncta *pneumatosis* vitia comprehenduntur, sed iis subjunxit depravationes, quas *pneumatosin* concipere ratione organorum, congruentem naturæ constructionem & figurationem non habentium; in primis eorum, quæ sentiendi movendi, nutriendique facultatibus serviri debent [54]. En fontes uberrimos, a quibus, in complures deintegro rivulos dispertitis, deduxit sexcentas, ut ita dicam, morborum species. In hoc tam immenso campo mirum quantum libere vagetur, proferatque tam multas membrorum conditiones & caussas, ut vix quispiam eas memoriter enumerare possit. Eadem ratio est *spermatosis*, de cujus a qualitatibus primis vel spiritibus vel ab organis male constitutis contracta vitiositate fuse differit. Ad summam, ne agam de singulis, in principum caussarum

[54] Libr. II. cap. VII. Sect. II. & III.

farum morbos quoslibet fere producentium numero habet Chemicorum principia, tartarum, fermentum, in primis vero, spiritum. Hæc recensita utramque paginam faciunt: in his cardo *Physiologiæ* & *Pathologiæ* vertitur potissimum [55].

[55] Libr. III. cap. VII. Sect. I.

DISSERTATIO XXII.

DE

Roberti Flud Institutis Medicinæ.

I. Eos, qui obiter modo Roberti Flud a Fluctibus libros evolverint, arbitror, assensu suo comprobaturos, virum hunc summe omnium doctrinarum studiosissimum, fuisseque in rebus, quæ usum vel sacrum vel profanum habent, exercitatissimum. Placet mihi hoc capite quædam ex ejus in lucem editis voluminibus attingere, quæ ipsi ad illustrandam Medicinam facere visa sunt.

II. Sed, ut ab initio rerum exordiar, Deum T. O. M., censet solum & unicum esse rerum universitatis *principium simplex & absolutum*, *a quo*, *in quo*, *& per quod omnia alia sive sint principia*, *sive principiata*, *derivantur* [1]. Ab hoc, quem ut unitatem in numero considerat, duas sibi maxime adversarias proprietates, putat, exortas & derivatas, tenebras utpote, primarium materiæ informis, quæ in potentia modo erat, tegumentum, & lucem, materiam mundi informem caliginosam forma lucida imbuentem. [2] Lucem quidem & tene-

ne-

[1] Medic. Cathol. tom. I. tract. I. sect. I. libr. 4. cap. II.

[2] Ibidem cap. III. & cap. VI. vel ut habet cap. IX. pag. 37. *Ex uno radicali fiunt duo principia mundi lux & tenebræ. Ex tenebris materia, ex luce forma mundi, ortæ, sine quibus in mundo nihil, & nihil mundus.*

tenebras fuisse res easdem in monade omnium antiquissima; verum posteaquam partu ineffabili fuerint editæ, has factas esse inter se maxime contrarias: lucem enim res illuminando tenebris, & tenebras vicissim obscurando luci resistere. Enimvero tenebras efficere rem abditam & occultam, inducere timorem & mœstitiam, tollere verecundiam, conciliare somnum: e contrario lucem reddere rem cognitam & manifestam, pellere pavorem, torporem & segnitiem, afferre autem confidentiam fortitudinem, lætitiam, verecundiam, nec permittere, vt animal quiescat, quoniam in ejus sanguine vitam & motum excitat: eampse enim esse formarum & actionum originem. [3] Tenebras insuper frigoris & densitatis, lucem vero caloris & raritatis esse caussam. [4] Hisce positis funditus repudiat sententiam eorum, qui lucem & tenebras, tanquam duo principia æterna, quorum alterum boni, alterum mali, originem primariam crediderunt; illudque Deum, hoc vero dæmonem vocarunt [5].

III. Neque vero in his subsistit Flud, sed statuit diversos principiorum ordines: Primarium esse Deum: secundaria lucem, tenebras, aquam, quasi immediate a fonte *Ensoph* scaturientes: tertiana quatuor Peripateticorum elementa, quæ proxime a *Monade*, & immediate a secundariis existere [6]. Aquam

[3] Ibidem cap. IV. & utriusque Cosmi Histor. Tract. I. libr. I. cap. V.

[4] Philosoph. Mosaic. Sect. I. libr. IV. cap. I. Medic. Catholic. Tom. I I. Sect. I. part. I. libr. I. cap. IV. quo copiose utriorumque originem, naturam atque efficientiam pertractat.

[5] Med. Cath. tom. I. tract. I. Sect. I. libr. I. cap. VI. In hoc summo errore versabatur, teste Plutarcho de Isid. & Osir. Zoroaster, qui statuebat duos esse Deos, quasi contrariis deditos artibus, ut bona alter, alter mala opera conficiat: eum, qui est melior, Deum, qui deterior, Dæmonem appellabat: illum Oromazam maxime similem esse luci, & ex luce purissima natum: hunc autem, quem Areimanium vocat, similem tenebris & ignorationi, e caligine. Manes etiam, ut auctor est Epiphanius contr. Hæref. libr. II. tom. II. cap. LXVI. §. 8. colebat duos ingenitos Deos per se naturales sempiternos, alterum alteri oppositum, & alterum quidem bonum, alterum vero malum introducebat; alteri lucis, alteri tenebrarum nomen tribuebat: & lucis quidem esse partem, animam in hominibus: tenebrarum vero, corpus & materiæ opificium.

[6] Med. Cathol. Tom. I. tr. I. sect. I. part. I. libr. I. cap. II.

[7]

quam vero imprimis habet pro universale cunctarum rerum tam naturalium, quam earum, quæ præter naturam, sunt subjecto, vel materia ex qua: quam tamen ante illius visibilis creationem fuisse inconspicuam, nihilque aliud, quam aërem universalem [7]. Materiam elementi, putat nihil aliud esse, quam simplicem materiæ primæ orbis superioris complexu suo continentis, & jam per claritatis præsentiam in actu deductæ portionem: quas portiones tanto magis a se distingui, quanto forma *essentiali* ditiores sunt. Harum autem portionum in quolibet cœlo quatuor esse genera, & non plura; illam enim materiæ cujuslibet portionem, quæ plus formæ *essentialis* i. e. lucis & minus terræ habeat, dici ignem; quæ vero minus formæ & plus materiæ, terram: ex quarum mixtione produci deintegro duo elementa intermedia, quorum alterum terræ magis particeps esse, ut aquam, hinc utrasque qualitatem frigidam sortitas, quia minus formæ, plus materiæ habeant: alterum autem, aërem utpote, ignis consortem: ambos natura calidos, plus formæ, minus materiæ esse nactos. [8] Aquas autem, quæ ex tenebricosa, & informi abysso præsentia & virtute divini *Ruah Elohim* fuerunt ante omnia extractæ & in actum reductæ, habet pro communi omnium rerum subjecto, vel materia, ex qua omnia expressa atque effecta sunt, & pro subjecto ad condensandum & rarescendum apto: rarefieri autem aquas a calore, earum partes, quæ ante a frigore erant contractæ, dilatante: e contrario condensari aquas a frigore, earum moleculas, quæ anteaa calore erant dilatatæ & attenuatæ, in molem unicam congregante vel contrahente [9].

IV. E binis principiis, tenebris puta & luce, ortas esse primas duplicis generis qualitates simplices, frigidam atque calidam: calidum formas amplecti & rei unicuique præstare vitæ functiones, ejusdemque animæ esse comitem; frigidum vero

[7] Ibid. tom. II. sect. I. part. IV. libr. II. cap. I. & II.

[8] Utriusque Cosmi Histor. tract. I. lib. I. cap. IX.

[9] Philosoph. Moysaic. sect. I. libr. IV. cap. I.

[10]

vero corpora possidere, diligere, ac iis naturaliter inhærere. Ex hisce duobus, v. g. si calidum cum æquali frigidi parte conjungatur, fieri humidum: siccum vero, si humidum penitus abfuerit. Hujusmodi ergo qualitates secundæ sunt, quas *Artesius* simplices de simplicibus appellavit [10].

V. *Materiam primam*, censet, *esse quoddam infinitum, informe, in potentia tam ad aliquid, quam ad nihil, nullius quantitatis seu dimensionis, cum nec parvum nec magnum dici possit, nullius qualitatis, cum nec sit subtile, nec spissum, nec perceptibile, nullius proprietatis nec inclinationis, non movens nec quiescens sine ullo colore, aut qualitate elementari, omnium tamen actionum passivum primum, rerumque capax.* [11] Hujusmodi rem, quæ a compositione omnium est remotissima, appellavit *Hylen*: secundam esse materiam elementorum per se ratione dominantis frigoris vel caloris distinctam, & nominibus variis propter varios ejus situs & effectus vocatam. Tertiam esse Chaos vel materiam confusam, indigestamque molem, in qua cuncta elementa erant confusa & commixta, eo quod ex illis terra & aqua, quæ cæteris sunt graviora, sursum usque ad orbem Lunæ assurgebant; ignis autem & aër, tanquam leviora descendebant usque ad terræ centrum [12]. Quartam, & ultimam materiam primam, quæ corporibus propinquior est, & ex qua infimi coeli composita immediate generantur & multiplicantur, in animantibus esse sperma, in plantis semina, inque fossilibus sulphur & hydrargyrum [13]. Purissimum sulphur autem, nihil aliud esse quam ignem *essentialem*, tincturamve simplicem a luce divina immediate ortam, & sine illius præsentia nihil in hoc mundo vivere aut esse posse [14]. Sal

[10] Ibid. tom. I. tr. I. sect. I. part. I. libr. I. cap. V. & utriusque Cosmi Histor. tract. I. libr. I. cap. VII.

[11] Utriusque Cosm. Hist. libr. I. cap. IV.

[12] Ibid. cap. X. & Philos. Moysaic. sect. I. libr. III. cap. VI. *Chaos erat confusa quædam & frigida atque sicca moles, quousque lux divina e tenebris apparebat, & in aquarum congelatarum massam operabatur.*

[13] Utriusque Cosm. Hist. tract. I. libr. I. cap. X.

[14] Medic. Catholic. tom. I. tract. I. sect. I. part. III. libr. V. cap. VII.

Sal virgineum, si primigenium & simplex consideretur, esse vitæ pabulum & cibum per pulmones ad cor atque arterias introductum, esseque balsamum vitæ pretiosissimum, aëreo spiritui inclusum, & per arterias in corpore undique expansum, atque calore nativo facile accensum, & in sui simile conversum, in quo, & per quem Deum immediate in creatura agere [15]. Enimvero quicquid in hoc mundo oboritur, fieri a sulphure Mercurio & sale, quæ una agere in creatura, ad imitationem radicum suarum; videlicet lucis sulphureæ, aquæ mercurialis & salis ex utrisque conflati. Ex his tribus cuncta per gradus esse creata; ita tamen, ut hæc tria sola proprietate distincta, in unica consistant natura: sicque omnia esse tria & tria unum. Quinimo prout anima mundi nihil aliud est, quam consensus unitatis in *trinitate*, sic elementa, quæ mundus numero quatuor constituit, revera non nisi tria esse, ad imitationem mundi & ejus animæ compositionis, quam etiam ex tribus constare, videlicet ex tenebris vel materia tenebrosa, luce formali, & materia intermedia: *hoc est*, inquit, *ut Pythagorice loquar ex æternitate seu verbo lucido, litigio tenebroso & pane, vel materia intermedia*. Ex his, opinatur, mortalium corpus, ut ex elementis cœlestibus animam & vitam, constare Quod si aliquod ex his elementis extra harmoniæ nexus amoris ignei sit egressum, vitæ temperiem corrumpi, sanitatisque imperium violari: bellum enim intestinum hinc esse inter elementa compositionem vel corporis, vel animæ, vel utriusque vitam constituentia, ortum [16].

VI. Licet aliqui de veteribus calidum, frigidum, humidum, siccum pro elementis habuerint, commodius tamen, arbitratur, in eorum locum substitui ventos quatuor principes, ut subsolanum, austrum, favonium & septentrionem; quatenus anima cujuslibet elementi ab illis oriatur. Nam afflatum septentrionis frigidum & siccum, aërem in naturam terræ

[15] Medic. Catholic. tom. II. libr. I. de Ouramantia cap. V.

[16] Ibidem tom. I. tract. I. sect. I. part. III. libr. V. cap. VII. & hoc eodem tomo libr. II. cap. III.

[17]

terræ mutare, atque ideo terræ esse originem: ventum, qui ab occidente spirat, frigidum & humidum aquæ: qui a meridie calidum & humidum, aëris: qui ab Oriente, calidum & siccum, ignis initium esse. Ventum autem vocat naturam angelicam spiritu sapientiæ æternæ informatam, atque in vasto Mundi spiritu Mercuriali motam atque exagitatam, quo & quando ipsi placuerit. Elementum vero nihil aliud ipsi videtur esse, *quam spiritus mundani portio qualitatis per se expers: vel portio quædam essentialis venti cujusdam angelici afflatu animata.*

VII. Vocabulo mixtionis nonunquam late utitur ad indicandam mixti alicujus compositionem: interdum compressius ad significandam elementorum vel naturæ ventorum cum spiritu, cui insunt commixtionem: hoc est miscendorum atteratorum conjunctionem, ex qua corpus naturale compositum existere. Mixtionis rationem sequi temperamentum, quod proprie non esse mixtionem, sed potius ipsius mixtionis rationem vel dispositionem seu ventorum seu eorundem qualitatum. Si ea absolute æqualis fuerit, dici temperamentum ad pondus: aliquid non absolute temperatum appellare, in quo tantummodo est commistorum ventorum in spiritu, vel elementorum mediocritas, sed minime simplicitas [17].

VIII. Colores oriri, autumat ex profundiori vel superiori naturæ unius tertii in alium: etenim lucem, quo profundius ea in diaphanum penetret, eo obscuriorem, & in opaco multiformiter mutare objecti intuitum. Gratia exempli in medium profert carbonem nondum accensum, quem, ob sulphur in sale *centrali* occultatum, nigrum esse, more enim chaos confusi omnia inibi esse tenebris obruta: at si parum inflammetur, exoriri colorem cœruleum, in quo multum nigredinis vel fumi nigri & parum flammæ esse: verum si plus flammæ croceæ & minus fumi atri adsint, vel si fumus sit aliquantum subtilior, quam in cœruleo, viridem oboriri colorem: ast si æqualis fuerit carbonis nigri cum igne ful-

[17] Ibidem part. III. libr. V. cap. I.

sulphureo corpori ipsius adhærente, rubrum produci colorem: ubi vero flammæ pars tenuior fuerit in aëre, proveniri flavum: albedinem tandem in aëre illustrato reperiri. Quinimo rem colore esse nigro, si lux nulla: albo si nigroris nihil: flavo, si albedo & rubor æquales: croceo, si plus nigritiæ & minus albitudinis: rubro, si nigritudinis & alboris medietas: viridi, si lucis & nigritiei æqualitas: cœruleo, si plus nigroris & minus lucis fuerit [18]. Sed satis mihi videor attigisse, quæ ad Physicam generatim spectant; ordo scribendi postulat ut me convertam ad ipsum hominem, quem Hermes filium mundi vocabat, & Socrates totius mundi incolam & civem arbitrabatur.

IX. Hominem Robertus Flud ducit immediate ab ipsa Sapientia Divina, ipsum mundum *typicum* undique implente & vivificante, & materia mundi humida e chaos radicitus exurgente, & in cœlum & terram virtute dictæ Divinæ Sapientiæ distincta, conflatum [19]. Quid? quod suas cuique in Divinate personæ tribuit partes ad procreandum primum hominem. Nam ex parte Patris nos habere materiam præparatam seu spiritum tam gloriosa forma dignum: ex parte Filii seu Sapientiæ, dari formam tali materiæ convenientem; glutine & nexu Spiritus Sancti fieri conjunctionem in naturam angelicam, qua universalis mundi spiritus animetur, & vitam suam ducat. Ex quibus confici, putat, vitam & animam esse totam a Deo, in Deo, & quasi ipsum Deum, creaturarum utpote, præsertim vero hominis, vitam dierumque longitudinem; causam scilicet. Utique ex [20] eodem fonte, Deo puta, vitam, & quod consequens est, sanitatem fluere. *Nam ex una parte*, scribit, *spiritus passivus a materiæ potentialis est fonte, quæ patri refertur, & ex altera parte lux formalis & agens ex parte verbi seu filii, utpote qui est emanatio deliciarum & jucunditatis a fonte radicali: horum unio est ipsa vita.* Ex hisce clarissime apparere, judicat, sanitatem esse vitæ ad justitiæ & per-

[18] Medic. Cathol. tom. I. tract. I. sect. I. part. III. libr. V. cap. VII.

[19] Ibidem part. I. libr. II. cap. II.

[20] Ibidem cap. I.

[21]

perfectionis metam vel mensuram exaltatæ actum vel effectum: e contrario morbum vitæ impeditæ & imperfectæ, vel decrescentis & debilitatæ effectum: & utrorumque tam salutis & vitæ, quam morborum & mortis auctorem actoremque primarium esse Deum, cujus in manu esse animam omnis viventis, & spiritum universæ carnis [21].

X. Incredibile est, quam multum ingenii *Flud* habuerit ad fingendum. Exempli gratia afferam munimen valle & quatuor propugnaculis ad cardines mundi positis septum: hujus in medio provolutus genibus orans homo: in singulis vero propugnaculis singuli angeli collocantur ad inhibendam dæmonum turbam, a quaternis ventorum spiritibus versus quodvis propugnaculum efflatam, hominemque ni boni genii in custodia positi prohibuerint, adorsuram. Angelum, qui ex oriente spirat archidæmonem *Samaelem* cum sua caterva, vocat *Urientem* vel orientem, impetum hujus retundere Archangelum *Michaelem*, in propugnaculo illi opposito in custodia positum: eum, qui a meridie flat *Azazelem* cum sua cohorte, nominat *Amaymonem*, noxam ejus amovere *Urielem*, qui e regione in excubiis est: eum, qui ab occidente proflat *Azaelem* cum sua caterva vocat *Paymonem*, cujus maleficia homini inferenda, repellere *Raphaelem*, in opposita munitione vigilias agentem: eum denique, qui a septentrione *Mahazaelem* & ejus asseclas exspirat, *Egynem* appellat, cujus improbitatem retundere *Gabrielem* ex adverso in propugnaculi vigilia stantem. Ne autem aliquis hoc hieroglyphicum mysticum salutis munimentum pro fictis & commentitiis fabulis habeat, mentem suam sententiamque confirmandi caussa notat varia e Sacra Scriptura loca, quibus putat confici, Deum ventis & ab iis emissis malis spiritibus tantam, quantam *R. Flud* iis tribuit, mala facinora faciendi potestatem permittere. [22] Putat ad hæc Deum benevolentiæ erga hominem primas

[21] Ibidem cap. III. & cap. IV.

[22] De his vide Medicinæ Catholic. tract. I. præfationem & tom. 2. libr. IV. cap. VII. & seq. ubi cacodæmonum vim, quam in macro- & micro-cosmo habent, copiose descripsit.

mas detulisse magno Michaeli, a *Cabbalistis Mittatron* vocato, cujus ad curam spectare animæ, vitæ, atque sanitatis custodiam: malevolentiæ primas vero *Abaddoni*, a Grajis Apollyoni nominato, ad cujus hostilem & litigiosam naturam attinere infirmitatum morbos & mortem hominum de quibus illum tandem triumphum agere [23].

XI. Verum enimvero, priusquam cacodæmonum ventorumque singularem hominibus inferendi morbos potentiam enarrem, oportet prius indicare quo pacto ad stabiliendam de spiritibus opinionem *R. Flud* morbum & sanitatem, aliter quam supra §. IX. ostendi, definivit. Sanitatem, scribit esse affectum vel statum naturalem, ortum suum a benedictione propter obedientiam ducentem. Morbum esse affectum præter naturam a maledictione divina propter peccatum ortum atque effectum;ut autem spiritus, tanquam causæ proximæ morbum inferentis, mentio fiat, has duas exhibet definitiones. *Morbus est plaga, quam angelus percussor corpori humano, sic volente & permittente, imo vero & animante Domino, infligit.* Vel *Morbus est plaga, quam malevolens Jehova in cor inobedientis per percussorem, sive malum angelum immittit* [24]. Siquidem vero etiam venti soleant morbos corpori importare, ea propter hoc pacto morbum definivit. *Morbus est meteorum aliquod infaustum maledictione divina seu Jehovæ irascentis actu in mortalium flagellum animatum* [25].

XII. Cacodæmones ergo, ut miram incredibilemque eorundem vim ostendam, putat *Flud* producere in solo hominis spiritu aëreo subtili diffidentiam, idololatriam, iram, furorem, timorem &c. Ratione spiritus aërii densi & humoribus immixti morbos ignitos ut pestem morbosque contagiosos, phrenitim, guttam roseam &c. vel morbos aereos turbinosos ut vertiginem, epilepsiam &c. vel flatulentos, ut hypochondria-

cos

[23] Ibidem tom. I. tr. I. Sect. I. part. I. libr. II. cap. III.

[24] Medic. Cathol. tom. II. sect. I. Part. II. cap. II.

[25] Ibidem cap. III. ubi insuper trinas hujus generis finitiones memorat, quæ tamen maxime inter se conveniunt.

[26]

cos flatus. Ratione corporis aqueos morbos, ut hydropem ventris fluxum, gonorrhœam &c. vel aëreos ut lepram, scabiem, scirrhum &c. Ratione corporis & spiritus simul efficere in hominis spiritu aëreo vel flatus, unde tympanitidem, colicam, spasticos affectus &c. vel æstus & ignes, inde pestem, febrem ardentem, inflammationem &c. In aqua vel hominis elemento pituitoso paralysin, aquam, intercutem, catarrhum &c. in terra vel partibus solidis stuporem, apoplexiam, œdemata, scirrhos &c.

XIII. Neque vero in his, quæ generatim Dæmonibus adscripsit, substitit *Flud*, sed recenset præterea cujusque Dæmonis, in una ex quaternis aëris regione, rerum potientis, singularem homines nocendi potestatem. Persuasum enim habet eum, qui in aquilonari plaga, quæ tenebrarum & frigoris sedes est, dominatur, condensando corporis humani humoris obscurandoque ejusdem spiritus, inducere stuporem, catochem, lethargum &c tristitiam, desperationem &c. ægrotationes: eum, qui in occidente primatum tenet, efficere in corpore humano hydropem, catarrhos &c. eum, qui in australi mundi plaga obtinet principatum, inferre pestem, contagiosas febres, psoram &c. eum denique, qui Orienti cum summo imperio præest, cum sua geniorum malorum cohorte, excitare febres ardentes, omnis generis inflammationes &c [26]

XIV. Simili propemodum ratione differit *Flud* de meteoris morbidis in aëre procreatis, quorum alia esse tenebrosa, quæ bipertitur in septentrionalia & occidentalia: alia lucida, quæ denuo in duas classes distribuit, in orientalia nempe & meridionalia. Meteora ex ventis septentrionalibus, esse vel non

[26] Med. Catholic. tom. II. libr. IV. membr. II. cap. VIII. & deinceps capite XIV. Christianis nimis inculcat, ut hanc de Dæmoniorum morbos quoslibet inferendi potentia doctrinam serio & sedulo expendant, perutilem enim hanc ad medicinam faciendam esse. Vide etiam sect. I. part. III. libr. I. cap. IV. & V. & tom. I. tr. I. sect. I. part. I. libr. II. cap. IV. ubi pluribus verbis de angelorum percussorum malignitate disputat.

[27]

non contagiosa, vel contagiosa. Illa partitur rursus in ventosa, liquida, vel solida; ventosa vel male afficere animam, & inducere ratione circii solicitudinem, mœrorem &c. ratione Boreæ tristitiam, ignorantiam &c. ratione Aquilonis invidiam, desperationem &c. vel corpus, quare ex parte Circii oriri scotomiam, epilepsiam, convulsionem &c. ex parte Boreæ flatum, hypochondriacam, stuporem &c. ex parte Aquilonis insaniam, febrem quartanam, uterum nigrum &c. Liquida ventosa inferre ratione humoris melancholici vel fœcis sanguinis, in quæ potissimum dominantur, apoplexiam, appetitum caninum, dysenteriam &c. Meteora ex ventis borealibus solida, quæ ex liquidorum concretione existunt, esse gangrænam, cancrum, scyrrhum &c. Ventosorum tandem septemtrionum contagiosorum meteororum unicum esse princeps, ut lepram: cætera de proprietate cum illo convenire, ut impetiginem, tineam, lippitudinem. Eodem modo pertractat reliquorum ventorum cardinalium meteora morbida, quæ, ne nimius cuipiam videar, sciens prætereo [27].

XV. Verum enimvero, non satis erat tot dæmonia ac meteora ventosa tanquam morborum fontes & capita statuisse, verum is, ut ostenderet se ingeniosum ad comminiscendum, insuper in Astrologorum castra se conjecit, decrevitque astrotum judicium in sanitatis tuitione nequaquam esse negligendum: imo Astrologiæ cognitionem medico maxime necessariam esse. Ex stellis fixis, præsertim vero quæ in signifero orbe sunt, alias esse ad corpus homini salutares, alias vero

[27] Vide tom. I. tract. I. sect. I. part. III. libr. III. cap. II. & seq. & tom. II. sect. I. part. III. libr. II. partic. I. cap. I. & deinceps, id est, a pag. 84. usque 156. item libr. IV. membr. I. partic. II. cap. I. a pag. 174. ad 228. item libr. IV. membr. IV. cap. II. Incredibile est, quam subtiliter, & copiose de ventorum vi morbos tum animi tum corporis efficiendi differuit, placitaque sua auctoritate vel Sacræ Scripturæ, vel Hermetis, vel Hippocratis vel Galeni stabiliverit. Quid? ne aliqua ex parte ejus doctrina manca quodammodo atque imperfecta esset, pag. 421. & seq. varia experimenta physica in medium protulit, quibus persuasissimum habet, confici ventos e varia Mundi plaga flantes omnimodis corpus & animam pariter afficere.

[28]

vero homini inimicas atque infeſtas. V. g. illa Zodiaci ſigna, quæ domicilia ſunt Jovis & Veneris, vitæ humanæ eſſe gratiſſimæ, cujuſmodi eſſe Tauri ſidus, a quo defluere ſuaves Plejadum influentias, propter fœlicem nexum, qui factus eſt inter Geminos: quod ſidus, quatenus madorem ſuavem & influxus moderate calidos in animata inferiora demittit, humano generi admodum ſalutare eſſe [28]. In primis vero magni facit ſtellas errantes, quia, dum omnifariam in corpora hominum influentias ſuas demittunt, efficiant cum quaternis corporis humoribus, bile puta, ſanguine, pituita & atra bile quatuor temperamenta, ut *cholericum*, *ſanguineum* &c. [29]. Multus eſt *Flud* in explicanda planetarum efficientia, quam habent ratione loci, quem in Orbe ſignifero in ſingulos dies occupant. Fauſta, infauſta, utcunque homini uſu venerint, benevolentiæ vel malevolentiæ eorundem adſcripſit. Quandoquidem vero de his ſupra Diſſert. VII. ſatis ſuperque diſputavi, ea de cauſſa hæc conſulto prætermitto [30].

XVI. Memorat præterea *Flud* morbos vel meteora morboſa *empyrea*, Divina, ſeu *idealia*. Divina hæc vocat, quatenus immediate oriantur a Deo, vel ſe contrahendo, quem actum ſequi tam tenebras ſpirituales quam meteora ſpiſſa ſeu ſeptentrionalia: vel ſe dilatando emittendove lucem ſuam malevolens; ſic fulgura in nube ad metam certam dilatatione emitti; ſic morbos igneos in corporibus generari. Sed quia hæc, quæ de Deo philoſophatur, penitus abſtruſa ſunt, idcirco ea in medium relinquam [31].

XVII.

[28] Medic. Cath. tom. I. tr. I. ſect. I. part. III. libr. I. cap. I. & ſeq.

[29] Ibidem ſect. II. part. II. libr. I. cap. III. & ſeq.

[30] Ibidem tom. II. ſect. I. part. IV. libr. IV. membr. III. cap. IV. & & deinceps vel a pag. 366. ad 407. Et de Divinat. Iatromathem. a pag. 166. ad 203. Eadem fere habet, quæ Julius Firmicus, ad 203. Ptolemæus, Cardanus, Taiſnier Manginus &c. Aſtrologiæ doctores.

[31] Vide tom. II. ſect. I. part. III. libr. I. cap. I. & III. ubi ideas, ad mentem *Auguſtini*, definit, *formas æternas & incommutabiles in mente Divina*: velut Scotus *res objectivas cognitas ab intellectu Divino*. Siquidem vero hæ ſint æternæ, conſequens eſſe, ait, has eſſe ipſum Deum, quia plura æterna non ſunt.

XVII. Teneri tamen non potui, quin hoc loco declararem caussas morborum, quas *Flud* appellat *formales*. Harum quatuor genera, ratione quaternarum Mundi plagarum, posuit, ut lepram, quæ ipsi videtur fons omnium morborum tum contagiosorum tum non contagiosorum, ad septentrionem: Epilepsiam ad Occidentem: pestem ad Meridiem: & febrem ardentem ad orientem. Definitionem lepræ, quam Galenus aliique a Christiana religione aversi doctores dediderunt nauci facit; loco ejus autem alias suggessit, ex quibus unam afferam. V. g. *Plaga lepræ est quædam carnis ab aëre corrupto & depravante defectio, homini a Jehova propter peccatum inflicta, in qua aut tumor, aut scabies, aut macula alba cum pilo ut plurimum candido, ipsa cute profundior apparet* [32]. Ad genus lepræ refert meteora corporea septentrionalia tam contagiosa, ut porriginem, scabiem, ulcera maligna &c. quam minus contagiosa, ut podagram nodosam, scirrhum &c. Corpus meteori leprosi, censet, non aliter in humorem melancholicum resolvi, quam glaciem limo permixtam in aquam turbidam & limosam. Et, ne profanis auctoribus assentiri videretur, novam humoris melancholici inauditamque affert definitionem, v. g. *Humor melancholicus est liquor quidam aëreus, malevolo spirituum borealium afflatu in consistentiam lentam, atram & tristem (maledicente Jehova) ad peccatoris flagellum alteratus.* Scilicet corpus leprosum, putat, in humorem melancholicum, qualis prius erat, converti: hunc vero vicissim in spiritum borealem, ex quo dictus humor primordia generis duxit. Melancholiam hypochondriacam describit esse *flatuosam quandam spiritus humani perturbationem a Jehova per angelos suos a boreali, vel binis simul oppositis mundi plagis spirantes ad peccatoris flagellum productam, quam sequi indignationem, mœrorem, viscerum elevationem, cordis palpitationem*

[32] Ibid. sect. I. part. IV. libr. III. in præf. & membr. I. cap. II. ubi & hanc tradit descriptionem. *Lepra est plaga tumida scabiosa, & ut plurimum candida, cutis humanæ defectio, a Deo Elohim per ministros suos Boreales Been Elohim dictos, peccatoribus loco flagelli inflicta.*

[33]

tionem, ftuporem, conturbationem &c. Infolens eft etiam ftuporis definitio, quem dicit effe *plagam quandam fpiritualem, gelidam & foporofam, per ftupidum fuum in proprietate boreali miniftrum, ob peccati punitionem, inflictam, in qua nervorum virtutem, motufque facultatem in fuo actu & officio quafi impotentem, & ad quietem fere præparatam videri* [33].

XVIII. Ex aquea feu occidentali Epilepfiæ materia craffiori & terreftri, fenfit, exoriri œdema, fcrophulas &c. operante fpiritu magis *centrali*, terreno & ad quietem tendente: e materia craffiori & aquea vertiginem, paralyfin, lethargum &c. fpiritu magis ftupido, frigido & aqueo materiam congelante: e tenuiori & magis aqueo generari Hydropis fpecies &c. ex aëre, omnis generis catarrhos. Epilepfiam vero effe *meteoron quoddam turbinofum, ab Adonai per afflatum fpiritus immundi & aquatilis in proprietate occidentali fpirantis, tempeftuofum, propter peccatoris punitionem productum, in quo ægroti fpiritus certis Lunæ ftatibus, fed præcipue plenilunio, inftar turbinis a dæmonio jactari & conturbari, & ipfos percuffos & elifos in terram fpumantes, & cum ftridore dentium quafi mortuos volutari.* Oedema effe *plagam ex fubftantia aquea a Jehova per fpiritum occidentalem ad proprietatem feptentrionis vergentem leviter coagulatam, quam comitari tumorem mollem, laxum, dolorifque expertem* [34].

XIX. Peftem, ftatuit, principem effe in omnibus meteoris Auftralibus; in hac reliqua infalubria tam contagiofa, quam non contagiofa, tanquam in arca refervari. Pro improbata veterum peftis definitione hanc, quafi vero magis perfpicua effet, fubftituit. *Peftilentia eft fagitta Dei volans in tenebris ab occurfu feu dæmonio meridiano proveniens, atque in peccatorum flagellum ejaculata, cujus toxico fpirituali & æftuofo plagæque feu ictus invifibilis virulentia multa millia hominum hic atque illic cadere animadvertuntur* [35].

XX.

[33] Ibidem cap. IV. & V.

[34] Ibidem membr. II. cap. I. & II.

[35] Ibidem membr. III. cap. I. II.

XX. Febrem definivit esse *Jehovæ in æstu & ardore suo per percussorem aëre orientali indutum propter peccati plagam visitationem, in qua ægroti spiritum æstu consumi*, vel *causam esse gravem quandam atque æstuantem peccatoris a sagittis Jehovæ orientalibus seu igneis percussionem, cujus virulentia spiritum ægroti ebibi, cum substantiæ fluore effervescere flatibusque siccis elevari viscera, cutem linguæ esse denigratam, ossaque præ nimio æstu arescere, pulsumque velociter & præter naturam solutum sine requie laborare.* Hujusmodi febrem ardentem igneam & siccam, caput seu ducem esse, sub cujus ditionem cadere reliqua ignei imperii meteora vel spiritalia, cujusmodi esse febres cunctas in spiritibus, & meteora omnia in humorum regno tam febrilia ut phrenitem, delirium &c. quam, quæ sine febre sunt, ut partis cujusquam inflammationem, intemperiem siccam &c. [36]. Et, ut clare ostenderet febris ardentis procreationem, sumpsit tanquam res concessas, aërem nil aliud quam quoddam sal volatile, qualitate autem nitrosum esse: siquidem vero sanguis est substantiæ aëreæ, colligit ex hoc sanguinem nitri participem esse, hinc illum, quamdiu in corpore est, fluidum semper & quasi igne dissolutum permanere simul atque vero idem e corpore eductus fuerit, eum protinus instar nitri congelari. Quando jam sanguis bili flava sulphurea contaminetur, fieri non posse, quin igneam intemperiem indipiscatur, inque actum reducatur, carbonis sane maligni accensi instar: inde exoriri febrem ardentem cum ingenti in visceribus murmure, magnoque ardoris cruciatu. Si non satis aëris a calore rarefacti ad implenda cerebri interiora fuerit, ad locum vacuum implendum elevari æstuosum atque biliosum regionum inferiorum spiritum, igne febrili accensum, cujus immiti æstu morderi partes cerebri

[36] Ibidem membr. IV. cap. II. & I. Mirum, quanta est usus *Flud* metaphora ad hanc febrem definitionem. *Febris*, scribit, *est ventus quidam ab Elohim Gibor urens, seu tempestas ab eo æstuosa, nocte, (hoc est tenebris & occulte) opprimens, quæ peccatorem infirmum tollit, & veluti turbo rapit eum de suo loco.* Plus quam sexcenta loca e sacra Scriptura profert, quibus supra traditas definitiones probare contendit.

rebri magis sensiles, atque adeo inquietudine perturbari, inque alienationem verti spiritus imaginandi facultatem moderantes, inde phrenitidem vel delirium generari [37].

XXI. Et victus rationem, censet *Flud*, solere nonnunquam morbos vel meteora morbosa procreare. Assentitur quidem Hippocrati, mutationes temporum potissimum pariunt morbos, & in temporibus magnæ mutationes aut frigoris aut caloris fiunt, scribenti [38]: verum putat omnia nutrimenta tali anno producta ut triticum, hordeum, fructus & radices, imo vero ipsa pecora & volatilia nancisci peculiares vires ratione illius anni, & quartarum ejusdem præter naturam a ventis alteratarum: unde colligit, hujusmodi alimenta ab homine comesta in singulares humores divisa vel conversa tam insalubres ventorum quam elementorum, atque etiam imperfecte ab istis mistorum proprietates sanguini impartire; atque ideo creaturam reddere morbis eorundem conditionibus convenientibus obnoxiam, *nisi ipsius natura contra ipsorum insultus sit commode fortificata atque præparata, aut fomento talibus influxibus in sua conditione inclinato destituta, uti in morborum vulgarium ortu atque procreatione videmus* [39].

XXII. Reprehensori dogmatum suorum, instabilitatem eorundemque objicienti, ex dictis ratione concludenti hoc modo, si alimenta, si elementa, possunt tum agendo tum patiendo omnis generis morbos hominibus inferre, quid mihi cum istis ventorum & angelorum figmentis, otiosi cujusdam cerebri, & tenebrionis inconstantis opinionibus? respondet *Flud*, *si Deus implet omnia idque essentialiter & præsentialiter, si Deus operatur omnia in omnibus tunc certum est, quod Deus sit & operetur centraliter in qualibet atomo totius universi.* Nam spiritum corrumpi nescium, teste Salomone, esse in

[37] Ibidem cap. VIII. demonstr. 20. & 22. Hoc capite multa experimenta affert, quibus ante oculos proponit complurium morborum productionis rationem ut aurium tinnitus, flatus hypochondriaci, catarrhi, vertiginis, gonorrheæ, phthisis &c.

[38] Aphorism. sect. III. §. I.

[39] Medic. cathol. tom. II. libr. IV. membr. IV. cap. IX.

in omnibus, hunc cujuslibet rei centrum, cujus circumferentiam nusquam esse: quinimo verbo Domini firmatos esse cœlos, psallente Davide, & spiritu ab ore ejus omnes virtutes eorum. Quæ cum ita sint, confici ex his, concludit, omnem actum & motum provenire a magno illo mundi *animatore*, qui a fonte *Ensoph* seu *infinitatis quasi legatus*, *nuncius seu angelus catholicus in mundi civitatem emittitur*, *a quo omnes tum postea angelos subalternos*, *quasi radios a plenitudine divinitatis emissos scaturire*, *ad verbum & placitum creatoris efficiendum ordinatos & paratissimos.* E loco Psalmi CIV. *Angeli Dei validissimi robore efficientes verbum ejus facientes*, *ministri ejus placitum ejus*, colligi nos posse, arbitratur, quod effector mundi & molitor Deus nihil sine instrumentis istis, angelis puta, agat, nihil moliatur, sed voluntatem suam. v. g. Borealem exequi gestire in spiritum & per spiritum mundanum [40].

XXIII. Temperare mihi nequeo, quin hoc loco commemorem quoddam thermometri genus, quod *Flud* vocat *speculum calendarium.* Constructio ejus ita se habet. Capiatur instrumentum ordinarium e sphæra & tubo gracili conflatum: hoc modica aqua adimpleatur, donec tubus inversus in temperato aëre ad medietatem plenus sit, qui tum in vasculum aqua repletum immittatur. Longitudini tubi in tredecim partes æquales partiti adscribitur medietati ejus primus, & ab hoc inferius ad vasculum sex, totidemque superius ad sphæram usque, gradus, ita ut in qualibet extremitate septeni gradus sint. Incredibile est, quot ac quanta ratiocinia argumentaque tam ad physicam quam ad Medicinam spectantia ex hoc instrumento collegerit *Flud.* Imum vasculi habet pro polo Australi, superficiem aquæ pro tropico solstitiali, & regione elementum ignis, iracundiam, furorem &c. icterum, erysilepatem, gangrænam &c. Urinam tenuem, rubram, nigram &c. indicante medium pro æquatore & moderata

[40] Ibidem cap. VIII. demonstr. 35. in conclusione p. 466.

derata vitæ temperie, supremam tubi partem pro tropico brumali, & regione elementum terræ, mœrorem, tristitiam &c. scirrhum, cancrum, apoplexiam &c. Urinam tenuem, albam, lividam &c. ostendente: summitatem sphæræ pro polo Boreali. Gradus 2. 3. 4. ab æquatore versus superiora tubi convenire de proprietate cum elemento aëris; perque hos significari ingenii gravitatem, mœstitiam & lienteriam, pleuritidem, pestem &c. Urinam spissam, obscuram, fulvam, rufam &c. [41]

XXIV. Morborum, non modo, ut supra ostendi, sed & *Criseos Flud* inusitatam & novam definitionem fecit. v. g. *Crisis est velox in pugna inter spiritum percutientem, & illum læsum sive percussum facta, motus post sententiæ Jehovæ vel miserescentis ad bonum, sive vitam, vel irascentis & sævientis ad malum seu mortem conducentis prolationem.* [42] Lunam, censet, esse causam, ut morbi acuti, Solem vero, ut lenti diuturnique, solvantur. Incredibile est, quanta diligentia & subtilitate *crisium* mysteria pertractaverit. Ego haud injuste cui-

quam

[41] Instrumentum hujus modi non uno modo delineatum exhibet Philos. Mosayc. sect. I. libr. I. cap. III. & v. Medic. cathol. tom. II. Sect. I. part. I. libr. I. cap. v. libr. III. cap. I. II. III. v. part. III. libr. II. partic. I. cap. I. part. IV. libr. IV. membr. IV. cap. VII. & de Ouromant. libr. v. membr. II. cap. x. Sed, utut hæc se habeant, videtur mihi *Flud* interdum in partitione tempestatum anni errasse, dum trinas imi tubi partes orienti, & ternas insequentes æquatore tenus meridiei, assignat. Nam secundum hypothesin contra est experimentum; siquidem tempore brumali aqua ob coarctatum a frigore aërem altissime tollitur: e contrario tempore æstivali eadem ob dilatatum a calore in sphæra detentum aërem maxime versus infima tubi loca deprimitur. Quæ cum ita sint, consequens est, ut in nostro climate heic ponatur non orientis, ut *Flud* habet, sed meridiei sedes. Sic etiam oriente sole atmosphæra frigidior est, quam cum sol ad occasum commearit: ergo post tres septentrionis gradus debent totidem orientis, hinc temperati unus, & deinceps tres occidentis poni. Hæc enim omnia quamvis instrumentum dextre se habeat, præposteris verbis pronunciavit.

[42] Tom. II. tract. II. part. II. membr. I. libr. II. cap. II. ubi & hanc dedit. *Crisis est velox & subitanea Jehovæ vel benevolentis vel malevolentis in natura ægroti ab hora ipsius decubitus sive percussionis lictoris Divini custodiæ commissam & in carcere quasi ad diem usque judicii detentam sive ad libertatem sive ad necem exequutio.*

[43]

quam nimius in ſcribendo haberes, ſi ea recenſere in animum meum inducerem. Quid? quod auctor Aſtrologorum viæ potiſſimum inſiſtit, & omnimodam ſiderum conſtellationem, tanquam criſeos cauſſam, ſumit. Hujus gratia orbes duos cum indice ſupra limbum inferiorem fixum verſatiles finxit, inſtrumentum vocat ſpeculum criticum: adeo multa eis inſcripta ſunt, ut pagina non una ſufficiat ad ea ordine exponenda. Eadem ratio eſt uſus hujus ſpeculi, quin & variorum apoteleſmatum ratione horoſcopi confictorum: quæ cum ſubtiliora & ſpinoſiora, quam ut recentiores noſtri medici aſſentiantur, prudens prætermitto [43].

XXV. Neque tamen *R. Flud.* Chaldaico prædicendi generi tantum confidit, verum etiam more & inſtituto *geomanticorum phyſiognomicorum* & *chiromanticorum* plurima divinandi præcepta tradit de rebus quomodocunque futuris. Sed, qnia hoc tempore ea nullum in Medicina uſum habent, ea propter hæc miſſa faciam [44].

XXVI. Singularem quoque habet *Flud* de Urina opinionem; exſtimat enim Urinam hominis eſſe ſanguinis ſerum, & quaſi aëris humani pluviam, ſanguinemque animæ ſedem, atque adeo in ſanguine maximum vitæ myſterium deliteſcere. Quæ cum ita ſint, minime mirum ergo cuipiam debet videri, ſpiritum inconſpicuum virtutis non minimæ & ſtatus vitalis nuncium *veridicum* in urinam non minus, quam in quaternos corporis humores, immergi atque abſcondi. Itaque cum ſpiritus iſte in lotio abſconditus in cernendi ſenſum non cadens, ſed per ſolum effectum apparens, ſit de ſpiritus aërii in homine natura, (ſupervacuum enim quoddam ejus eſſe) neceſſe eſt credere, inquit, *quod & ipſe aëris, ſeu ſpiritus vitæ in aëre incluſi ſtatum & diſpoſitionem per effectum oſten-*

[43] Fabricationem & uſum hujus ſpeculi docet, ibid. membr. II. libr. V. cap. III. & deinceps, hoc eſt a pag. 45. ad 71. Doctrinam de apoteleſmatibus conficiendis eorundemque ſignificatione tradit a pag. 237. ad 235.

[44] De his ſubtiliter & copioſe diſſerit loco jamjam citaro, id eſt a pag. 204. ad pag. 231.

[45]

ostendere queat [45]. Rejectis veterum Urinæ definitionibus quinque novas, ceu vero magis perspicuæ essent, substituit: ex his duas, ne nimius videar, adducam. Urina *est quædam quasi pluvia ab aëre microcosmi sanguineo decidens, quæ vel ob fulguream & nebulosam Meridiei proprietatem corruscantem sulphuream, & siccam illam Orientis tingitur atque colore intenditur, vel pruinoso Septentrionis sicco, aut Occidentis humido algore remittitur.* Vel Urina est *aquea quædam superfluitas insigni naturæ chymia mediantibus emulgentibus atque renibus a sale sanguineo separata, quæ colore secundum sulphuris in sale dominium, hoc est manifestationis aut occultationis gradum magis minusve aut intenditur aut remittitur.* Incredibile est, quam multa *Flud* de origine naturaque urinæ philosophetur, quam multa de ea divinandi det præcepta; quorum aliqua magnam utique subtilitatem ingenii, ad fingendum promti, produnt. Sed quis singula exponenda a me, auctorum doctrinas ad compendium conferente, postulabit [46].

XXVII. Veterum de pulsus caussa opiniones non modo repudiavit *Rob. Flud*: verum etiam novas ejus fabricavit definitiones v. g. *Pulsus est cordis & consequenter arteriarum mediante corde dilatatio & contractio ab increato vitæ spiritu in purissima & subtilissima cœlorum substantia quasi vehiculo, seu curriculo equitante atque dominante ad vitæ creaturam beneficium gubernata & ordinata*: vel *Pulsus est vivificans spiritus Deiformis in corde & arteriis actus in contractione & dilatatione consistens, ad vitam continuandam spiritusque vitales per novi aëris panem vitæ occultum in se retinentis inspirationem augendos productus atque ordinatus* [47]. Quantum vero ad pulsus caussas tum antegressas tum continentes attinet; *R. Flud* denuo cum *Cabalistis* philosophatur, agnoscitque mundi artificem, Deum nempe, omnium, quæ aut agunt aut patiuntur, auctorem pri-

[45] De Ouromant. libr. I. cap. IV.

[46] Dictæ definitiones extant Ouromant libr. II. cap. II. totus liber continetur 158. pagin. in folio.

[47] De pulsuum mysterio libr. II. cap. V. ubi insuper novem diversas pulsus descriptiones tradit, quas singulas auctoritate Sacræ Scripturæ munivit

primarium, vel monadem, qui tametsi ratione naturæ suæ, & unicus sit, & æternus, eundem tamen ab initio rerum se proprietatis esse duplicis, secundum animi nostri perceptionem ostendisse. Ratione unius, contractionis utpote Deum abscondere se in seipso, mutareque lucem in tenebras, trahereque a circumferentia ad centrum, & subtilia atque pellucida mutare in crassa & opaca, convertereque motum in quietem, facereque e re aliqua nihil, ita ut potentia Divina videatur illud, quod informe tenebris erat velatum; sic tenebras dictas fuisse super faciem abyssi ante ullam rerum inconspicuarum creationem. Ex hisce quomodocunque positis colligit tenebras fieri a contractione; quinimo aërem perlucidum contractione in nubem tenebricosam transverti, spiritum tenuem in rem crassam, densam &c. Ratione alterius proprietatis, dilatationis nempe; quam priori e diametro oppositam, Deum dilatare virtutem suam absconditam in centro contractam, & quasi quiescentem, a centro ad peripheriam, & hoc actu mutare tenebras in lucem, res crassas & densas in subtiles & pellucidas; quiescentes in mobiles, ponderosas in leves, frigidas in calidas &c. Siquidem vero dicta revera ita se habeant, necesse est credere, statuit, quod *cœlum microcosmicum, mediante quo vivit, centraliter movente Deo, ex istis contrariis conflatur*, atque adeo a dictis proprietatibus Divinis, pariter ac major mundus, afficiatur. Ab his fontibus deducit *Flud* utraslibet pulsus actiones, *systolen* scilicet & *diastolen*, quarum in vicissitudine & conjunctione naturam pulsus esse positam. Humidum, quod corpori humano inest, propter frigus in eo delitescens, contrahendi, e diverso calidum innatum dilatandi, habere facultatem, eque his, si in æquilibritate fuerint, fieri compositionem vitæ [48].

XXVIII. Ut autem dictorum naturam clarius exponeret, in medium profert musicorum instrumentum, *monochordon* dictum,

[48] Hæc e cap. II. libr. I. & cap. III. libr. II. pag. 27. & cap. II. libr. IV. de pulf. mysterio.

[49]

ctum, cujus chordam percussam prodere unisonum, omnes tam consonantes quam dissonantes sonos continens; quo posito, si eadem deinceps in alterutra extremitate percutiatur, edere utrimque sonum diapason; unum ex his respondere materiæ, alterum formæ: medium tanquam Dei sedem considerat; ex hac perfectissima consonantia vivificari hominem: imo optimam corporis humani constitutionem, & vitam ad pondus, ut vocant, consistere in dicto diapason. Vitam temperatam, quæ æqualis ad justitiam dicitur, congruere cum Diapente, id est in proportione sesqui altera ut 2. ad 3. Ubi vero temperamentum hominis fuerit quodammodo intemperatum, ita tamen ut limites sanitatis non excedat, convenire hunc gradum de proprietate cum diatesseron. i. e. in proportione sesquitertia, vel ut 3. ad 4. quam fidis strepitum exoriri e monochordo in quatuor partes æqualiter diviso.

XXIX. Sed ut hæc planius & apertius *Flud* explicaret, suadet lectori de novo *thermometri*, de quo supra §. XXIII. scripsi considerationem. Huic ab uno latere appinxit quinque diversæ crassitiei & amplitudinis frustula arteriarum: e regione autem notas musicas cujuslibet arteriarum particulæ orificii diametro, ratione temporis, quo pulsus fit, respondentes. Nempe in tubi medio, quod pro æquatore habet, ponit arteriam mediocris amplitudinis, vel dilatationis: intervallum temporis pulsus motus & quietis comparat cum nota Musica, quam *Kircherus* [49] minimam appellat; hujus venarum pulsum moderatum naturæque hominis congruentem esse. A secundo gradu ad quartum versus superiora tubi ponit ab una parte arteriam minus dilatatam, & ab ab altera notam semibrevem, per quam significat pulsum motu tardum quiete rarum. A quarto gradu usque ad sextum arteriam angustissimam cum nota brevi pulsum tardissimum rarissimumque & calorem nativum maxime languidum indicante. A secundo ad

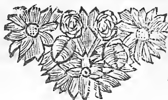
[49] Musurgiæ libr. XI. cap. XIII. & IV. & libr. VIII. cap. II.

ad quartum gradum versus inferiora tubi, in tertio utpote, collocat arteriam magis ampliatam, & notam a *Kirchero semiminimam* vocatam, & pulsum hoc loco indicari putat, celerem & crebrum, & calorem innatum, si humidum *radicale* respondeat, intentum: a quarto ad sextum ponit arteriam amplissimam & notam *chromatem* vel *fusam* dictam, quam monstrare pulsum celerrimum & creberrimum, & intensionem caloris, præsente insuper humidi *radicalis* proportione, permagnam. Incredibile est, quot ac quanta *R. Flud* ex his conjunctis ducat argumenta, quibus doceat cujusmodicunque corporis statum. Sed ut aperte ingenueque fatear, hæc mihi Platonis numero obscuriora videntur; nec percipio, tardi hoc ingenii mei fortassis vitium est, quo pacto hæc Medico ægrotis medicinam facienti prodesse, utilitatemque afferre possint. [50].

XXX. In valetudine tuenda, morborumque curatione, tenet *Flud* astrologorum veterum institutum. Nimirum sanguinis missionem, supervacuorum a corpore abscissionem, balnea, medicamenta tum alterantia tum purgantia vix ulli usui futura, censet, nisi medicus planetarum, in primis Lunæ, benevolum erga reliquos aspectum observaverit [51]. Verum, quoniam de his supra Dissert. VII. satis superque scripsi, ea de caussa finem huic dissertationi facio.

[50] Hæc & plura hujus generis extant de pulf. myst. libr. III. cap. III. libr. IV. cap. VI. & XI.

[51] Vide Medic. cathol. tom. I. tract. I. sect. II. part. II. libr. I. cap. IX. & X.



DIS-

DISSERTATIO XXIII.

DE

Placitis Tackenii, Sylvii & Willisii.

I. Tackenius [1] antiquatam propemodum Hippocratis Physiologiam instauraturus, posuit ignem & aquam, tanquam duo corporum principia [2]. Ignem duplicis generis esse, alterum universalem, alterum singularem. [3] Universalem, omnium rerum scientem, & omnium naturalium formarum parentem, a sole proficisci, esseque occultum quendam atque inconspicuum spiritum acidum. [4] Singularem autem cuilibet mixto, modo oculos fugiente, inesse; eundemque esse, qui ab Hippocrate nomine spiritus, flatus, venti, seu aëris, nuncupatur. [5] Alterum Naturæ principium, aquam nempe, igni obedire, & medium esse inter densum, & tenue, inter terram, & aërem: esseque Naturæ Solvens, & fœminam; præditumque insuper corpore volatili, multiplicem induens figuram. Aquam præterea, sentit, esse vacuam, qua de caussa ejus Natura ita comparata, ut possit intra se incomparabilem Solis spiritum acidum suscipere, absorbere, attrahere. Majoris perspicuitatis ergo non dubitat eam, more aliorum Philosophorum, appellare *Alkali*. [6] Proprium ignis esse cuncta semper movere: at aquæ omnia semper nutrire. [7] Ignem autem, & aquam inter se copulata, constituere

[1] In Hippocrate Chimico, & in tractatu de morbor. principe.

[2] In libr. de morbor. principe cap. I.

[3] *Ibidem* cap. II. & VI.

[4] Ibidem cap. VII. Hujusmodi spiritum, cum aquam in matrimonio habuerit, constituere fermentum rerum vitale, & omnia, quæ mundus habet, in se comprehendere.

[5] *Ibidem*. cap. II.

[6] Vide cap. III.

[7] *Ibidem* & cap. II. Hæc duo utramque faciunt paginam: omnia possent

tuere fermentum vitale, & omnia, quæ mundus habet, in ſe comprehendere. Etenim aqua, cœleſtia maſculinaque rerum ſemina ex aëre, hauriente, confeſtim ignem inchoare in illam agere, movere, eamque ornare: indeque poſtmodum progigni Hermaphroditam, Ignis aquam, quam Naturæ myſtas nomine ſalis communis nominaſſe, cum tamen id potiori jure ſit ſalis Philoſophorum, Balſami univerſalis, &c. cooptandum. Ex hiſce poſitis, putat, planum fieri, rerum univerſalitatem non aliter, quam per acidum & *alkali*, produci poſſe. Hæc concordia ſibi mutuo eſſe conjunctiſſima; & hæc inter ſe copulata, conſtituere id, quod veteres humidum *radicale* vocarunt [8].

II. Apud acidum, opinatur, commorari animam qualicunque prudentia præditam [9]. Hoc dogma, quamvis cuipiam abſtruſius prima fronte videatur, per Mechanicam tamen poſſe demonſtrari, putat. Scilicet omnis generis ſpiritus acidos, invicem mixtos, uniuſmodi quidem liquorem ſecundum externum aſpectum conſtituere; neque diverſitatem ejus mixti guſtu explorari poſſe. Verum enim vero hujuſmodi liquor, ſi fuerit ſali cuivis lixivo ad ſaturitatis punctum, hoc eſt, donec nulla amplius in amborum mixtione appareat ebullitio, junctus; ac poſtea ſuper ignem ad exhalandum, quoad cruſtula in ſuperficie conſpiciatur, poſitus: hinc loco frigido ad *cryſtalliſandum* collocatus, repræſentat de novo omnis generis acida, a ſe mutuo tum forma tum ſapore facili negotio dignoſcenda. Fabricare enim, ait, quodlibet acidum ſibi ex *alkali* domicilium ſimile illi, ex quo deſumptum fuerat. Ex hoc exemplo, arbitratur, apparere, dictos ſpiritus acidos lucis Naturæ ſcintillam in ſe recondere, intelligentiamque ex ſua dotali proprietate habere. Nam-

ſunt, omnia ipſis inſunt. Ab igne etenim, ſenſit, binas qualitates primas maſculinas, calidum videlicet & ſiccum: ab aqua totidem fœmininas, ut frigidum & humidum, effluentes in mixtorum generatione concurrere, commiſcerique. vide etiam cap. VII.

[8] *Ibidem.* cap. IV.

[9] *Ibidem.* cap. VI.

[10]

Namque, nisi intelligentia ac sensu pollerent, ratiocinari pergit, non singuli in una ac simili materia peculiarem locum occuparent vel servarent [10]. Hac ratione itaque putat effici, acidum quodlibet constare ex anima & spiritu: [11] *Alkali* autem, more magnetis, vi attrahendi refertum, superorum virtutes ad se allicere, immutareque praeterea acidum de proprietate naturali in salsam concretionem [12].

III. Hisce, stabiliminis Theoriæ loco, positis, transit ad corpus humanum, quod, si quando temperiem ex tenuissima aqua & rarissimo igne adeptum, censet, saluberrimo habitu præditum esse. [13] Ad nutricatum autem id ipsum indigere duplicis generis nutrimento, altero corporeo, altero spiritali: sine hoc enim illud parum ad vitam conferre. Nam acidum vitale, seu mollis stomachi ignis, quem homines per pulmones inspiratione recta, ad cor, tanquam ad Microcosmi centrum, ex athmosphæra attrahere, cum ad ventriculum tandem pervenerit, nisi corporeo *Alkali* inibi nutriatur, facillime ambo destrui: & e diverso *Alkali*, nisi dicto acido saturetur, perdere nutrimenti vim, atque cadaverosum evadere. Præter hæc illud, perinde ac Natura nihil amat solitarium, non posse solum consistere, sed appetere *Alkali*, ut cibum sese multiplicandi caussa: quem assumptum illud acidum attrahere, fermentandoque resolvere primam in materiam, i. e. in Chylum: in quo omnes, tam solidarum quam fluidarum universi corporis partium, particulas, sive eæ ad nutricationem, sive ad generationem, sint necessariæ, potentia inesse. Has prudentem opificem seu *Spagyrum*, in stomacho sedentem, pro sua ratione & intelligentia, separare, ac mandare eas postea in varias corporis regiones. Scilicet, cum tum temporis nondum adeo, ut postea, demonstrata sunt vasa lactea, existimat *Tackenius* totum Chylum, aura vitali turgidum, in vaporem adeo volatilem resolvi, ut solidam

[10] *Ibidem*. cap. VIII.
[11] In recapitulatione. cap. VIII.
[12] Hæc capite IV.
[13] Vide cap. VI.

[14]

dam inteſtinorum membranam pervadere nullo negotio poſſit: & peracta in venis meſenterii, propter novam generationem, puri ab impuro, ſecretione, ventriculum Hepatis dictum vaporem chyli ſalſum rurſus ſugere: quem vaporem, cum is fuerit iſtuc loci in liquorem iterum condenſatus, eſſe eundem, quem vulgo ſanguinem vocamus. Hunc eſſe aquam microcoſmi, omnium corporis ſuccorum, muſculorum, capillorum, &c. ſemina complectentem, vitaliſque ſpiritus ſedem. [14] Adhæc, cum obſervetur in ſingulis fere corporis partibus peculiare liquidum ſecerni, apparere ex hoc, ſuum cuique eſſe ventriculum; imo quot membranas, quot muſculos, totidem etiam eſſe digeſtionum officinas: aliter enim, ac dixi, ſi eſſet dictarum Natura partium comparata, ſeparetur, neceſſe eſſe, ubique locorum uniuſmodi latex [15].

IV. Quomodocunque aliquid fuerit in corpore effectum, non potuiſſe id, judicat, ſine duabus Naturæ effectricibus, ſolutione utpote & coagulatione, perfici. Has non ſolum requiri ad panis ad vini opificium; ſed etiam ad omnium animalium vitam, ſanitatem, & morbum. [16] Prout de ventriculis, ita etiam de animabus, ſtatuit. Animam quidem, ſi generaliter conſideretur, eſſe ſui domicilii architectum; at enimvero, cum nemini non notum ſit, ſingulos morbos inter ſe diverſos: effici igitur hac ratione, perſuaſum habet, ſuam cuique morbo etiam eſſe animam. Hunc ſpiritum, cunctarum rerum ſcientem, tam morborum quam remediorum eſſe fabrum. Qui cum in unoquoque individuo natura diverſus, quid ſtatuendum de iis, ad judicandum relinquit, qui præpoſtere beſtiæ ſanguinem peculiari, & ab hominis natura diſtincto, ſpiritu præditum, in venas hominis immittant [17].

V. Quod

[14] Vide cap. VII.
[15] *Ibidem.* & cap. IX.
[16] Vide cap. IX. in medio fere.
[17] Plura hujus generis occurrunt cap. VI. Hujus inventi auctor habetur *Daniel* Major, qui de chirurgia *infuſoria* peculiarem librum in lucem edidit, in quo copioſe de hac operatione diſſerit.

V. Quod ad morbos pertinet, ſtatuit, omnes propemodum morbos a *fermentatione*, ſeu conjunctione acidi & *Alkali* exoriri. [18] Itaque morborum omnium modum, Hippocratis ſententiam tenens, opinatur, unum eundemque eſſe, locum vero, facere illorum differentiam; ſiquidem acidum ab acido non natura, ſed ſecundum loca modo, differt, aliter enim ſi ejus ratio eſſet, ac ſtatuit, non poſſe, ait, quin ſemper idem morbus generetur. [19] Acidum ergo ad urinam admiſſum, ſtranguriam: ad inteſtina, colicam: ad commiſſuras articulorum, podagram: ad pellem, ſcabiem: ad fauces, raucedinem, &c. efficere. [20] Paronychiam generari, quando in extremitate unguis occultum fermentum errore tendit ad exteriora, & indidem propter impeditam exhalationem foras exire neſcit, tunc illud protinus aceſcere accendique. Hæc ita ſe, ut cenſuit, habere, hoc habet rei documentum. Si in principio, ſcribit, pellicula leviter ſaltem ſcalpello abradatur, dolorem omnem & pulſationem illico ceſſare: quia detenta acrimonia, dempto obice, identidem exſpirare poteſt.

VI. Poſito acido tanquam cujuſlibet morbi cauſſa principe, aliquis Tackenio poteſt objicere, ergo *Alkali* quodvis, quoniam id ſecundum ejus ſententiam, omnis generis acidum abſorbet ſeu invertit, nemini non morbo medetur. Verum ille ab hoc tale reſponſum auferat, licet, *Alkali* generaliter in *Macrocoſmo* cuncta acida ſine diſcrimine ſorbeat: *Microcoſmi* tamen longe aliam conditionem eſſe; eo, quod acidum, quamvis morboſum, animatum tamen, & ſuo modo prudens, magnetis inſtar, ſit: ideoque id non feſtinare, niſi ad illud *Alkali*, quocum ipſi convenientia & neceſſitas quædam intercedit. Et hanc eſſe rationem, quapropter lapilli cancrorum, ut & ferrum, tanquam *alkali*, ſingulariter acidum hypochondriacorum abſorbeant, emendentque. [21] Hæc ſunt præcipua

[18] Hæc cap. IV.
[19] In anacæphalæoſi cap. VIII.
[20] Ita cap. VII.
[21] Vide plura cap. IX.

cipua *Tackenii* dogmata, quæ etiam maxima ex parte professi sunt Bontekoe, Overcamp & alii: qui tamen insuper viscidum, variorum affectuum effectorem, acido & *Alkali* junxerunt. Et, ut summam doctrinæ dicam, opinantur, *Alkali* perraro, verum & acidum, & viscidum, plerasque corpori importare ægritudines.

VI. Verum enimvero, utut dicta se habeant, mihi non tam auctores in disputando, quam rationis momenta quærenti, longe aliter, atque memorati statuerunt, videtur. Fateor equidem dictam hypothesin apprime valere in incolas regionum frigidarum, & humidarum, ubi maxima hominum pars morbis diuturnis & obstructionibus laborat: verum vix quispiam mihi persuadebit, eam quadrare in regiones calidas seu siccas, ubi homines sæpissime morbo acuto & inflammationibus corripiuntur: cujusmodi affectibus non *Alkali*, sed acido quodam, vel terrestribus, vel frigore, vel sanguinis missione, vel & alio sanguinis nimiam exæstuantis motionem cohibente, Medici non raro medicinam faciunt. Docuit quondam id Sylvius, docuerunt & alii, in malignis, in ardentibus febribus, inque aliis morbis observari sanguinem justo fluidiorem. Cæterum astipulor Sylvio, non argumentis non experimentis qualibuscunque in Medicina agendum, sentienti: quia plurima in Theoria quidem speciosa, verisimiliaque; ast in praxi, vana ac erronea, animadvertantur [22].

VI. Itaque Sylvius & Willisius, utrique seculi modo præteriti auctores longe celeberrimi, copularunt ratiocinia Anatomica cum Chemicis Quotus enim quisque ignorat, intra sesqui seculum oppido multa ab indefessis utriuslibet artis cultoribus observata, adinventaque, quæ scientiam quantamcunque veterum fugiebant. Ex his uterque petebat, quæ ad condendam novam in Medicina philosophandi rationem

[22] Vide *Deleboe Sylvii* Prax. Medic. libr. III. cap. VII. §. 13. & seq. & ejusdem libr. cap. X. §. 64.

[23]

nem facere videbantur. Et quamquam ambo ex iisdem fontibus rationes, quas proferunt, deduxerint; tantum tamen abest, ut conveniant inter se, ut potius sua cuique placita sint singularia. Uterque suos habuit, imo etiamnunc habet, sectatores. Uter utri autem, qua doctrina qua eruditione, anteferendus, non meum est dirimere; sed id aliis, me doctioribus, ad judicandum relinquo.

VII. *Sylvius* tanquam enuntiatum habet nihil in Medicina, perinde atque verum, admittendum esse, præterquam id, quod Experientia per sensus externos confirmarit. [23] Ut autem hanc sibi quisque comparare possit, necesse esse, ut is & Anatome, & Praxi Medicæ, & Chymiæ operam navet: illi, ut singularum partium structuram, ac affinitatem communionemve, quæ ipsis intercedit, nec non contenta corporis multiplicia, addiscat: isti, ut affectiones rerum naturalium, quæ ex harum aut usu aut abusu homini, vel sano, vel ægro accidere solent, accurate & exquisite observentur: huic denique, ut sibi naturalium vires. i. e. eorum agendi patiendique modi, atque adeo sensiles mutationum naturalium caussæ, innotescant. [24] Hoc triplici fonte Sylvius cum ea, quæ ad Physiologiam, tum ea, quæ ad Pathologiam, spectant, derivat.

VIII. Digestionem ciborum in ventriculo, non dubitat, *fermentationi* in Mechanicis assimilare. Nam cibo dentibus manso intermisceri salivam, vi fermentandi in primis refertam: posthinc cibum mansum demitti ad ventriculum, ubi reliquias alimentorum, circa ventriculi rugas hærentes, potestate fermenti dotatas, suum quoque symbolum conferre [25]. Exacta alimenti in liquorem albidum, beneficio *fermentationis*, in ventriculo elaboratione, dictum liquorem, chylum a Medicis appellatum, indidem per pylorum emitti in lactes: in quibus iterum fieri chyli ab alvi excrementis secretionem. In

[23] Disputat. medic. IX. §. 27.
[24] Disputat. medicar. X. §. 5. 6. & 7.
[25] Disputat. medic. I. §. 21. & seq.

In primis vero hoc opus contingere in inteſtino duodeno, ubi bilis, propter ſibi adjunctum ſal lixivum, & ſuccus Pancreatis, natura ſubacidus, facta utpote utrorumque cum chylo mixtione, excitant blandam, naturæ noſtræ amicam, efferveſcentiam. Quæ cum contingat, fieri inſimul puri ab impuro ſecretionem. Hoc tendere ſenſim ſenſimque, poſtquam fuerit prius in lactibus omni ſibi admixto chylo orbatum, ad alvum, ut foras eliminetur: illud vero a motu inteſtinorum periſtaltico in venas lacteas, & ductum thoracis exprimi, ubi denuo id conjungi cum lympha: aſt cum ſanguine, ſi quando ad axillarem & cavam venam pervenerit. Poſthac conjunctim defluere paulatim verſus dextram cordis auriculam; ubi, perhibet, de novo eis admiſceri ſanguinem, ab inferiore parte ad cor redientem. Mixta invicem dextram cordis auriculam ſubire, & ex hac contracta in dextrum cordis ventriculum propelli. Et licet iſtuc loci interior cordis ignis mixturam hanc accendat attenuetve; tamen eam non ultimam perfectionis ſuæ metam attigiſſe: Ideoque iterum deferri per arteriam pulmonis in pulmones, ubi ab aëre inſpirato temperari, ac, ut ita dicam, recreari: per venam pulmonis deinceps properare ad auriculam cordis ſiniſtram, ac ad ejuſdem loci ventriculum; ubi deintegro antedictam mixturam ab igne cordis accendi, rarefieri, ac quodammodo efferveſcere, & tunc ſortiri ultimam ſui perfectionem [26].

IX. Sanguinis conſtitutionem, quomodocunque fuerit, Triumviratui *Sylvius* acceptam refert. [27] Per Triumviratum autem intelligit triplicis generis corporis humores, bilem ſcilicet, ſalivam, & ſuccum *pancreatis*. Bilem, ratione ſalis volatilis & oleoſi, blande partes alimentorum tenaciores incidere, quo facto has potiorem fluentiam ſortiri. Salivam, propter

[26] Vide diſputat. medic. II. §. 14 & ſeq. diſput. III. §. 2. & ſeq. diſputat X. §. 44. 53. & ſeq. Prax. Medic. libr. I. cap. XI. §. I. & ſeq. item appendic. tract. V. §. 526. & Prax. med. libr. I. cap. XVIII. a §. I. uſque 6.

[27] Prax. Medic. lib. I. cap. XI. §. 3.

propter ſpiritum acidum & ſal lixivum, ipſi admixta, magis magiſque ciborum *fermentationem* promovendo, eorundemque lentorem minuendo, partes quaſcunque ſeceſſui reddere aptas. Denique ſuccum *Pancreatis*, propter ſpiritum ſubacidum, quo dotatum, alimentorum tenacem naturam potentius ſolvere, ſimulque partes ipſorum maxime lentas cogere ad confluxum cum fluidioribus: quo peracto temporis veſtigio ipſis perfluendi occaſionem præberi. Quoties nunc dictorum trium humorum vel unus, vel duo, vel omnes inſimul male conſtituti, toties pituitoſam contingere Chyli a fœcibus alvi ſecretionem. [28] In primis vero & ſalivam, & ſuccum Pancreatis, utroſque inter ſe non diſſimillimos, pituitæ producendæ eſſe aptiſſimos. [29] Cæterum, peracta iſtorum trium humorum conjunctione, in qua ſal lixivum bilis ab acido ſucci pancreatis & ſalivæ immutatur, progigni quartum; quem de proprietate convenire cum ſale ammoniaco, quod etiam ſui generis eſſe acidum, a ſale volatili urinæ informatum [30].

X. Quemadmodum in duodeno a Triumviratu cum Chylo, ita etiam in corde fieri lymphæ, quam naturæ ſubacidæ, & bilis, quam naturæ *alkalicæ*, *efferveſcentiam* ſeu ebullitionem amicam: cujus beneficio deinde, arbitratur, erumpere, ſeu exurgere ignem vitalem, non lucidum, ſed ſimilem ei, qui ex oleo Therebinthinæ & oleo vitrioli invicem mixtis oboritur. Hunc foveri ſanguinis reliquiis intra dextri cordis ventriculi cavernulas reſtitantibus [31]. Ebullitionem Naturæ humanæ inimicam, modo hanc modo illam febris ſpeciem, cientem, exoriri, quoties utraque, bilis puta

[28] *Ibidem* cap. x. §. 2. 5. & ſeq.

[29] Append. Prax. Medic. tractat. VI. §. 39. & 40. Diſput. Medic. V. §. 37.

[30] Prax. Med. append. tract. V. §. 163.

[31] Diſput. med. X. §. 30. 43. 54. & 56. Prax. Med. libr. I. cap. XVIII. §. 6. Append. tract. II. §. 243. & ſeq. Paragrapho 16. Diſput. X. ſcribit ignem vitalem haudquaquam more ignis foveri vel excitari, *verum deberi aut reſtitantibus intra dextri cordis ventriculi cavernulas ſanguinis reliquiis; aut ipſi ſanguini utrinque ex venis accedenti, aut utriſque ſimul.*

ta & lympha, vel alterutra, fuerit minus temperata [32].

XI. Lympham suspicatur *Sylvius* generari e spiritibus animalibus, eandemque ad glandulas conglobatas, per nervos deferri; cui ulterius acidum, ex affluente ad ipsas sanguine secretum, admisceri. [33] Quamvis *Sylvius* alibi [34] ingenue fassus sit, se hærere in declarando indolem ac usum lymphæ: attamen alio loco [35] statuit, duplicem utilitatem corporis œconomiæ lympham afferre: (1) impedimento esse spiritibus animalibus, ut ne nimiam subeant consumptionem sui, & (2) ebullitionem sanguinis in corde peragendam, dirigere.

XII. Quantum vero ad spiritus animales attinet, putat *Sylvius*, generari hos e sanguine, a corde per arterias carotides in ipsam cerebri cerebellique substantiam, perlato: ubi parte sua aquosa, colando quasi per angustissimos capillarium arteriolarum poros, privari, ac nancisci qualitatem, a spiritu vini non multum abludentem [36].

XIII. Acidum, cujus sæpenumero mentionem facit, existimat, sanguini arteriarum inesse; hoc non genitum in corpore, sed postmodum in glandulis certa proportione secundum omnigenam humorum indolem ab aliis rebus modo separari. Sic in glandulis conglobatis fieri e spiritu volatili & acido lympham, in *Pancreate* e spiritu acido & oleo, succum

[32] Disputat. Medic. x, §. 55. Append. Prax. tract. x. §. 654. Ita non modo universe, sed potius sigillatim scribit *Sylvius* de caussis febrium. E. G. Prax. Medic. libr. 1. cap. xxx. §. 97. & seq. scribit, febres algentes ortum suum debere succo *pancreatico* acidiori, & pituitæ satis copiosæ ac tenaci juncto: bile interim valde inerte. Ardentes febres oriri a succo *pancreatico* minus acri, & pituita modica minusque lenta: bile autem acri, oleosa & copiosa. Cardiacas febres exoriri a succo *pancreatico*, stagnando vim corrodendi nacto: præsertim vero, quando fel acre concurrat, atque valida, ex ipsorum confluxu, contingat ebullitio; qua de caussa tunc halitus acerrimos, versus superius ventriculi os assurgentes, id ipsum acriter mordere ac rodere. Non dissimili modo de reliquis febrium speciebus differit.

[33] Disputat. medic. VIII. §. 40. & 42.

[34] Disputat. medic. V. §. 4. 8.

[35] Disputat medic. VIII. §. 62. & 63.

[36] Disputat. medic. IX. §. 28. & 29.

cum sui generis: in glandulis maxillæ conglomeratis ex acido & volatili spiritu, & oleo, salivam [37].

XIV. Si quis memorata hypothetice a *Sylvio* posita sumserit, non imparatus is erit ab argumentis probabilibus, quæ faciunt ad faciendam fidem plurimarum corporis ægritudinum. Nam modo humorum, aut abundantiam, aut defectum, tametsi laudabiles fuerint: modo singulatim fellis nimiam aut acrimoniam lixivam aut pinguitudinem: modo succi *pancreatis* nimiam acerbitatem, austeritatemve: modo salivæ, modo lymphæ, &c. quoquo pacto contractam mendam, culpabit. [38] Non imparatus itidem erit, secundum hanc hypothesin, suum cuique affectui remedium adornare. Scilicet si ejus virtutes habuerit perspectas, & dosin, & tempus administrandi, observaverit: incassum alias, me judice, quævis cunque medicamenta ornabit. Sed quantopere in his, in quibus tamen cardo curationis vertitur, plurimorum scientia vacillet, non meum est indicare. Utinam hæc arte determinarentur? Arbitror enim horum cognitionem universis morbis salutarem, & fore, ut exinde Medicorum honor in dies increbrescat. Sed quis multorum præjudicatas opiniones, & negligentiam, e vita sustulerit? Eorum nempe, qui putant cognito morbo ejusdemque caussa, nullo negotio remedium inveniri posse: verum hoc est, quod curatione ægri demonstrandum est. Quis nostrum non ingenue confitetur medicos, quamvis morbum cognoverint, fluctuare sæpe animo, quando ægris remedia præscribunt: & id potissimum ob rationes jam jamque allatas. Verum mitto hujus seculi errores, quos, spero, alios, me doctiores, diligentia correcturos; auctoritateque, ac experientia, roboraturos. Sed mihi jam satis superque scripsisse videor de *Sylvii* hy-

[37] Disputat medic. VIII. §. 48. 53. 54. & 58.

[38] Method. med. libr. I. cap. XVII. §. 13. & seq. Prax. med. libr. I. cap. XI. §. 7. & seq. Quid, quod *Sylvius* ejusmodi argumenta passim in libris suis affert. Supervacaneum ergo duxi laborem, si huic operi plura inseruerim: siquidem auctor cum plerisque medicis recentioribus versatur.

[39]

hypothesibus ; commemorandæ supersunt *Willisii* hypotheses, quas me hac Dissertatione daturum promisi.

XV. *Willisius* statuit in homine revera duas, natura distinctas esse animas: alteram intelligentem, incorpoream, immortalem: alteram corpoream e sanguine vitali, & spirituum animalium congerie pariter, conflatam esse. Hanc illi loco subjecti, cui inhæret, inservire, &, quamvis corporea per universum corpus distributa, tamen rationalem animam sedem occupare in phantasia; hanc vero collocatam esse in meditullio cerebri. [39] Verum, quoniam multa multi de natura animæ humanæ, quatenus ea singularis, & a brutorum animalium anima sit distincta, philosophati; mittam itaque illam, at conferam me ad hujus, de qua peculiarem edidit tractatum, indagationem.

XVI. Animam bestiarum corpoream, opinatur *Willisius*, constare e duplicis generis initiis: unum flammæ non dissimile, ortum e sanguine ducere : alterum lucidum, in cerebro inque nervis gliscere. [40] Hujusmodi animam per universum corpus, sensit, esse extensam, naturæque esse igneæ; vel halitum, flammæ similem. [41] Hanc primordia generis ducere e semine genitali, in quod eam nondum accensam, tanquam atomorum subtilium congeriem, reconditam esse: quam deinde, posteaquam focum nacta est idoneum, vel a parentis, vel gestantis, vel incubantis anima, velut flamma de flamma, ante jacta corporis fundamenta, accendi ; hinc micare, & se paululum explicare. Eam postea conceptus telam exordiri, & materiam agitare oppositam, & accendere, & suo quamque partem ordine disponere. Eam porro adaugescere in dies, paremque evadere corpori, a se effícto. [42] Constare itaque naturam animæ brutæ, opinatur, e particulis ejusdem materiei, ut corpus; hoc tamen discrimine, quod illi sint selectæ, sub-

[39] De anim. brutor. part. Physiolog. cap. VII.

[40] Libr. de sang. incalescentia.

[41] De anim. brutor. part. Physiolog. cap. II.

[42] *Ibidem*. cap. V.

[43]

ſubtiliſſimæ, maximeque agiles; huic vero craſſiores, &c. [43] Præterea hanc animam cujuſquemodi corporis mixtionis, & connexionis eſſe vinculum: hanc id ipſum corpus, tanquam Sal, a putredine vindicare. Namque flamma animæ interſtincta, ſeu accenſione & motu particularum ſubtilium ceſſante, confeſtim, ait, corporis compages diſſolvi. [44] Non modo beſtiis, verum & inſectis ſuam quibuſque animam eſſe igneam, aſſeverat; quoniam vitæ accenſæ ergo, copia aëris, tanquam ignis pabulum, ipſis ſit opus. [45] Porro ſingulare innatumve in hac anima eſſe, tueri ſe a cujuſmodicunque injuriis: dein ſpeciem ſuam propagare. i. e. ſobolem, ſeu alias animas.

XVII. Quantum vero ad effectus ſpectat, dependere eos, putat, a flamma animæ brutæ, plurifariam aut aucta, aut imminuta. In ira inque indignatione eam modo immani excandeſcere: a gaudio pene extingui: ſuffocationis autem periculum ſubire, prout omnifariam, vel ſubito timore, vel triſtitia perculſa, periclitetur Quid? quod & ipſe corporis habitus ejuſmodi flammam omnimodis immutare potis eſt. Etenim in temperamento frigidiore, hydrope, leucophlegmatia, &c. propter ſanguinem nimis aquoſum, flammam non niſi exiguam, inconſtantem, proinde quaſi fumo & vapore effet obruta, emitti: interdum vero ſanguinem, ob abundantiam ſulphuris, in totum accendi: exempli gratia in temperamento cholerico, & intemperie febrili. Ex dictis exemplis concludit, prout flammæ vitalis accenſio varie alteretur, ita etiam particulas lucidas, ab eo ortas, ſeu ſpiritus animales, diverſimode fulgere. Neque oblivione conterendum eſt, aliquando ipſos ſpiritus animales, non ſatis lucidos ac aëreos eſſe: verum moleculis peregrinis, ſalinis nempe, ut chalcanti, ut nitri, vel aliis nubiloſis, infici: cujuſmodi deinde ſenſibiles ſpecies deformare, & motus inordinatos excitare: atque

[43] *Ibidem.* cap. II.
[44] *Ibidem.* cap. V.
[45] *Ibidem.* cap. III.

que adeo caussam esse, ut tota anima subinde varias subeat mutationes, speciesque induat alienas; ceu in mania, melancholia, &c. sæpe usuvenit [46].

XVIII. Duplicis generis, sensit *Willisius*, bestiis notiones esse: alias enim esse ingenitas animæ, alias aliunde acquisitas. Illius generis appellari vulgo instinctum naturalem, quo duce animalia bruta impelli ad conservationem sui, & ad propagationem sui generis; hinc ad famem, frigus, &c. tollenda jugiter conniti, exquirereque ea, quæ sibi, ut commoda, congruunt; aut amoliri summopere ea, quæ his contraria sunt: inde coitum appetere, nidulari, ovis incubare, & similia, tum ad generandum tum ad nutriendum fœtum necessaria, peragere. Acquisitæ autem notionis bestias fieri consortes, si quando sensibilia earundem animabus imprimuntur. Non statim, cum in lucem venerint, eas se præbere dociles, sed tum demum, quando cerebrum & ejus appendix non amplius humida, partem animæ lucidam obscurent; quapropter hoc tempore factæ sensationes obiter modo impressæ cerebro, confestim denuo obliterentur. Verum enimvero, si contra, ac memoravi, cerebri fuerit constitutio, & spiritus animales satis lucidi, objecta externa, ad sensuum organa delata, his quidem cujusdammodi impressiones importare, quas nequaquam in his perstare; verum ratione continuatæ spirituum animalium feriei, introrsum versus corpora striata transmissas, *sensorium* commune afficere; indidem ulterius ad corpus callosum, & ab hoc rursus ad cerebri corticem, pertingere, ac ita animæ perceptionem rei sensæ inferre; cui vestigio temporis succedere imaginationem, atque ejus typi relicta vestigia constituere memoriam [47]. Ex hisce positis deducit *Willisius* argumenta & caussas omnis generis capitis morbos efficientes. Mirum, quanta series rerum sententiarumque sit? atque ut ex alio alia nectantur. Nimium me oporteret in scri-

[46] Hæc e cap. v. dictæ partis Physiol.

[47] Vide cap. vi. ejusd. part. ubi auctor copiose hæc disputat.

ſcribendo eſſe, ſi ſingula attingere vellem [48].

XIX. Fermentationi, ducit *Williſius*, complura, quæ in animalium corporibus oboriuntur, eſſe adſcribenda: quinimo eam ipſam multum pollere ad omnimodam corporis tam ſani quam valetudinarii conſtitutionem. Per vocabulum *fermentationis* ſignificat quamcunque ebullitionem turgidam, quæ in corpore naturali ſponte, a particulis iſtius varie agitatis, concitatur. Hanc operationem vero neutiquam in re obſervari, niſi adfuerint particulæ diſpares ſui atque diſſimiles, in aliquo humido congredientes. [49] Superſedebo his, quæ longe lateque de utilitate ac potentia hujus in Mechanicis diſſeruit: ea tantum proferam, quæ ad corpus humanum pertinent.

XX. Hominem, arbitratur, non modo ratione fermentorum naſci, nutririve, verum etiam mori: quemlibet enim morbum virtute cujuſdam fermenti ſuas excitare tragœdias. Quid? morborum quoque curationes *fermentationis* ope Naturam moliri. Etenim in tuenda aut recuperanda hominis ſanitate, & medici, & œnopolæ parile propemodum eſſe officium. Sanguinem enim, & reliquos corporis humores perinde ac vina, oportet in æquabili temperie, æquabilique *fermentationis* motu ſervare. In hoc enim conſiſtere bonam valetudinem: ægram vero, ſi quando dicta humorum motio, aut minor ſolito, aut major, fuerit. [50] Et, ut prima vitæ initia attingam, ſenſit *Williſius*, ea originem ſuam ſpiritui in corde, velut puncto cuidam fermentanti, debere. Hujus cordis fermenti inſtinctu, ſeu occurſu, ſanguinem impetuoſe effervеſcere. Proindeque ſanguinem a *fermentatione*, ſeu

[48] De his vide part. II. quam *Pathologicam* appellat, in qua tractat morbos, qui ad animam corpoream, ejuſque ad ſubjecta, cerebrum utpote, & genus nervoſum, ſpectant, ut Cephalalgiam, Apoplexiam, Maniam, &c.

[49] Vide cap. I. de Fermentat. cap. III. hoc modo dictam operationem definitione declarat. *Fermentatio eſt modus inteſtinus particularum principiorum cujuſvis corporis, cum tendentia ad perfectionem ejuſdem corporis, vel propter mutationem in aliud.*

[50] *Ibidem.* cap. V.

ſeu accenſione, quam in cordis ſinu patitur, quam plurimis ſpiritus ſalis & ſulphuris particulis, e laxata compage erumpere nitentibus refertum, non ſine tumultu inſigniter turgeſcentem, per vaſa deferri. Nec cordi tantum, ſed etiam pleriſque interaneis, ineſſe peculiare fermentum, cujus adminiculo omnis generis humorum, per vaſa poſtea colandorum, perfectionem fieri. Ventriculi plicis, autumat, inhærere fermentum acidum, cujus beneficio eſculenta mutantur in chylum: quem propter particulas ſulphureas cum ſalinis diſſolutas, fermentoque acido commiſtas, colorem nanciſci lacteum. Quod vero tale ventriculi fermentum a liene ſtomacho inſpiretur, multum addubitat: quia Anatome non monſtrat viam, qua id eo uſque ad ventriculum pertingere poſſit. Attamen, ne ſplen habeatur tanquam viſcus ignobile, ut ita nonnullis viſus eſt, ratum habet, eum, velut promptuarium terreſtris, & limoſæ partis, eſſe conſiderandum. Inde hanc, poſtquam fermenti naturam ſortita, viciſſim ad ſanguinem, efferveſcendi gratia, amandari. [51] In ſanguine vero, quem ſtatuit, ſulphure, ſale, aqua atque terra, compoſitum: vel, quem habere particulas ſpiritus inſtar valde agiles ad calorem & motionem; nec non molles, & teneras ad corporis nutricatum, idoneas, [52] inveniri du-

[51] *Ibidem.*

[52] Libro de febribus. cap. 1. Spiritus eſſe ſubtilem, & maxime volatilem ſanguinis portionem. Horum particulas nunquam non expanſas, & avolare nitentes, cæterorum, quibus obvolvuntur, corpuſcula craſſiora exagitare, & in continuo fermentandi actu continere. Sulphur copioſe ſanguini ineſſe, apparere ex hoc, quoniam non modo alimentis pinguibus affatim veſcimur; verum etiam, quoniam nutrimentum, quod partes corporis ſolidæ a ſanguine accipiunt, ſulphure, vel pinguedine cumprimis refertum eſt. A diſſolutione hujus ſulphuris, ſenſit, rubicundum ſanguinis colorem oriri. Salem inprimis vero volatilem, ſanguini ineſſe, evincit guſtus: item deſtillatio. Terram inſuper eidem eſſe admixtam, probat, quia eſt humor craſſus, & ſpiſſus: eandemque ſanguinis ſubtilitati nimiæ moderari, ac præproperam hujus accenſionem inhibere. Fluxionem ſanguinis dependere ab aqua ipſi admixta. Hanc, ut ne ſanguis ſtagnet, impedire: ideoque cauſſam eſſe, ut hic debite circuitum per vaſa abſolvat; & quod ſupereſt, nimium ſanguinis calorem attemperare, aduſtionemque reſtinguere. Præ-

duplicem fermentandi actum : alterum naturalem , præter modum naturæ alterum. Naturalis eft, quando rite citra ullam moleftiam perficitur: præter Naturam ex adverfo, quando fanguis, ultra modum effervefcit, & turgefcendo rarefactus, vafa diftendit, pulfum celeriorem concitat , & velut liquor fulphureus incenfus calorem adurentem quaquaverfum demittit. Trifariam autem præcipue fanguinem præter naturam effervefcere: five enim ei aliquod extraneum, ipfi diffimile, vel extrinfecus corpori illatum, vel intrinfecus a vitiofis quibufvis vifceribus, fuppeditatum, permifceatur: five principium quoddam, fanguinem conftituens, ultra temperiem naturalem, efferum evaferit: five tandem ei a cauffa morbida qualifcunque liquoris coagulatio inducatur, ac ita particulæ craffiores a tenuibus fecernantur ; quomodocunque memoratorum aliquid evenerit, actutum id cauffam effe, ut fanguis folito magis effervefcat, & naturalis corporis ftatus perturbetur [53].

XXI. Sanguinem exiftimat *Willifius* , effe animatum, & vitam ejus ab cujufquemodi incendio dependere : quinimo ipfam vitam effe fpeciem quandam flammæ, ab ipfo conceptu in humore genitali depofitæ ; quam deinceps a calore materno exfufcitatam , incipere paululum glifcere, micareque, & ad fanguinem, quoad animal ætatem degerit , commorari. Non adeo ftupidum aliquis credat *Willifium*, ut ftatuat fanguini flammam lucentem, ut ea igni culinari, vel candelæ, vel fimili inflammatæ materiæ, eft, itidem ineffe: verum potius *Willifius* perfuafum habet, eam, quoniam tenuiffima , forfan fub forma fumi , vaporis , &c. fanguini præeffe [54]. Quid ?

Præterea comparat fanguinem cum vino, ratione effervefcendi vel fermentandi actus: quem, fenfit, utrifque effe familiariffimum. Quin etiam illum lacti comparat, ratione cujufdammodi formæ, coagulationis, feu alius, quoquo pacto inftitutæ , partium utriufvis difceffionis.

[53] *Ibidem* cap. II. confer etiam cum dictis cap. I. part. pathol. de anim. brutor.

[54] Vide tractat. de fang. incalefcentia.

Quid? quod calor & motus ſanguinis inteſtinus a duobus deinde dependeant: nempe (1) a peculiari ejus conſtitutione, quam eſſe in hoc ſitam, ut ſanguis, quia ſcatet principiis actuoſis, ut ſpiritu, ſale & ſulphure, in vaſis ſuis, non ſecus, ac vinum dolio incluſum, ſua ſponte turgeſcat; (2) a fermento, cordi inſito, quod liquorem, ſinus ejus pertranſeuntem, efficienter rareſacere, ac cogere eundem, ut efferveſcens quaſi cum ſpuma corde exiliat [55].

XXII. Præter hæc, ſtatuit, vaſa ſeminalia & partes genitales fermento turgere adeo, ut nihil ſupra. Videri enim ſibi, ait, heic locorum ſpiritum, ſal & ſulphur, ſimul compacta, ſummeque attenuata, in ſemen, velut in *Elixir* nobiliſſimum, redigi. Actuoſa hujuſmodi principia, non tantum in utero pro fœtu efformando fermenteſcere; ſed etiam juxta ac vividum fermentum, univerſo ſanguini, ut volatilior fiat, & acrior efferveſcat. inſpirari. Hoc fermento itaque rite ſe habente, in fœminis faciem colore florido ſuffundi; nec non, ob luxuriantem ſanguinem, ſingulis menſibus neceſſe habere ſanguinis ex utero profluvium. Eandem eſſe virorum conditionem, quibus ratione fermenti ſeminalis eſſe plurimum caloris, vocem ſonoram, pilorum in barba inque inguine eruptionem. Deficiente vero, ſeu depravato ejuſmodi fermento, in utroque ſexu obſervari pallorem, anhelationem, &c. & viros fieri plurimum imberbes [56].

XXIII. Spiritus corporis, cenſet *Williſius*, generari e ſanguine, & quidem ex ejus purioris ſulphuris portione. Hanc intra *corticalem* cerebri cerebellique partem a ſanguine ſecerni, ſimiliter fere, ac ſpiritum vini; quem deſtillando per poros ſpongiæ, alembico impoſitæ, pertranſire, ac ita ſubtiliorem indeptare naturam. Neque vero conſtrictiori cerebri nervorumque compagi ſolum, ſpirituum confectionem eſſe tribuendam: ſed in cerebro liquorem ſubtiliſſimum, ſpiritum puta, e ſanguine extillatum, fermento quodam imbui: quo ad-

[55] Libro de febrib. cap. II.

[56] De fermentat. cap. v.

[57]

admixto eum volatiliorem reddi, atque adeo ad motus sensationisque munia obeunda magis idoneum. Cerebrum namque abundare sale volatili, cui spiritus acuendi attenuandive virtutem esse insignem. [57] Procreatorum, tali, ut dixi, modo, spirituum, e sanguinis flamma emissorum, lucis radiis similium, ingentem copiam in meditullio cerebri in futurum animæ superioris usum asservari: sufficiente interim portione, e summa hac corporis regione in medullam oblongam, & spinæ dorsi medullam, & deinde in nervos, inque eorundem propagines, blande scaturiente, hosque insimul agitante, &, ut tensi evadant, inflante. Quin etiam spiritus, ubertim e nervorum sinubus exundantes, musculorum, membranarum, &c. fibras *nerveas* subire: adeoque caussam esse, ut hæ propria, sine medio interveniente, constituantur sensus ac motus organa. Bifariam autem spiritus rerum suarum satagere: introrsum, cum officium erga sensus: a foris, cum erga corporis motionem, conservent [58].

XXIV. Persæpe *Willisius* mentionem facit liquoris nervorum, spiritibus animalibus vehiculi loco inservientis. Hunc originem ducere, judicat, a sanguine, cerebri cerebellique oras exteriores, irrigante, ipsisque instillato: unde, caudicem medullæ trajiciendo, leni postea scaturigine per totam systematis nervosi compagem diffundi. Hujusmodi laticem autem re vera, & cerebro inesse, & nervoso generi, apparere ex hoc, quod spiritus animales, jugiter manantes, sint contigui: quod tendonum, partiumque nervosarum seu vulnera seu abscessus, exsudent ichorem tenuem: quod, si catuli cujusdam nervi majores ligentur, hi paulatim intumescant; quæ omnia accidere, arbitratur, ratione liquoris, nervos permeantis. Addatis his, quod si nervi, novissime discissi, extremitati admoveatur charta bibula, ea humectetur istic loci. Munus hujus laticis esse, vehere spiritus, & varios spirituum, in

[57] *Ibidem* cap. II. & V.
[58] De anim. brutor. part. Physiolog. cap. IV.

in usum sensus & motus, *schematismos* referre: posthæc eundem conferre ad nutriendum corpus. Verum, antequam hic liquor ad nutricationem aptus sit, necesse esse, ut ei admisceatur aliusmodi humor, quem ubique fere e Massa sanguinis per arterias deponi. Hos geminos humores, postquam utrimque commixti, constituere liquorem vere nutritium: hunc deinde partibus accrescendis debita proportione ac mole conjungi: vel spatiola, propter jugem particularum exhalationem, decidua, interpositu suo continuo explere: in hisce duobus namque nutritionis opus cummaxime consistere. Utut nutritio fuerit, primatum tamen conferendum esse, censet, liquori nervoso: hunc, propter subtilitatem, & spiritus, quibus abundat, liquorem arteriarum, natura sua inertem crassioremve, informare, reddereque accommodum nutricatui. Constare enim inter Medicos, succo nervoso aut deficiente aut depravato, sin ullam, perversam minimum, in corpore orituram, nutricationem [59].

XXV. Ut corporis motionem *Willisius* clare exponeret, postulat, ut duæ positiones sibi concedantur; nimirum plus spirituum animalium, vel particularum impellentium, intra fibras tendinum, quam carnis, hospitari: deinde fibris carneis aliusmodi particulas, ac in tendonum fibris, esse insitas. In motu itaque corporis vel musculi alicujus, spiritus animales, ad instinctum cerebri cum nervis communicatum, e fibris tendonum in carneas, erumpere, prosilire; & cum inibi inveniant alius generis particulas, a sanguine suppeditatas, conjunctim protinus effervescere. Quod cum contingat, fibras musculi carneas, laxas alioqui, & poris abundantes, infarciri, ac quodammodo corrugari, hinc sequi ejus musculi contractionem. Qua finita, spiritus superstites, quorum natura etiamnunc sincera est, redire in fibras tendinum. reliquis interea particulis intra carnem relictis. Harum dispen-

[59] Vide Cap. I. de febrib. De cerebri Anatom. cap. XIX. & XX. unde hæc, quomodocunque fuerint, excerpsi.

[60]

pendium sanguinem; at illorum, nervos, resarcire. Et licet ingenue fateatur, se magnum opus omnino & arduum conari, si indicare dictarum particularum naturam, si declarare caussam, qua eæ ipsæ ad motum impelluntur, & denique si definire rationem vel modum contractionis musculorum, moliatur: non dubitat tamen se omnes exorpturum difficultates, si permittatur sibi ponere, nervorum spiritus salinæ indolis, & particulas laticis in musculis inhabitantes, vel nitro, vel sulphure, esse refertas [60]. Hujusmodi duplicis generis particulas, ad nutum animæ, quoscunque corporis motus ad eorundem normam dirigentis, effervescendo vel ebulliendo coire; perinde ac spiritus complures, Chemica arte parati, vel invicem mixti, vel rebus solidis diversis admixti, parilem effervescendi actum edere solent. Quemadmodum in horum, ita etiam in illorum conjunctione, autumat, fieri repentinam partium subtilium eruptionem, a quibus postmodum inflari musculos, contrahique [61]. Contractis enim, breviatisque fibris musculorum carneis; quia ejusmodi particulis adimplentur, eos tumescere, ac ad omnimodam motionem esse accommodatos. Porro, contractis quoquo modo musculis, spiritus, nervos influentes, a fibris membranaceis, carnosas ubique decussatim secantibus, desistere: quare etiam musculos, quia istiusmodi fibræ membranaceæ exinanitæ vel laxatæ sunt, facili negotio posse distendi; relaxatis autem musculis, spiritus modo dictas fibras denuo subire, implere, &, quo melius carne stringant, breviores reddere [62]. Hæc de naturali partium quarumcunque corporis motione. Vitiose autem habere se eandem, si memorata spirituum eruptio, *explosionem* vocat, haud ab arteriarum sanguine, fibras musculorum undique interfluente, verum

[60] Etenim nisi aliquis ejuscemodi particulas posuerit, vix fore, putat Willisius, ut aliquis mentem suam de affectibus spasticis, &c. verbis explicare possit. Vide cap. xv. Part. Pathol. de anim. brutor.

[61] De morb. convulsiv. cap. 1.

[62] Plura inveniet. B. L. 1. in libr. de motu musculor. pag. 33. & 34. edit. *Wetsteinian.*

verum a cerebro cum liquore, nervos irrigante, descendat; & dein juxta horum origines, medios processus, plexus, extremitates, sibi certos terminos constituat. Nullum enim sibi dubium esse, ait, quin particulæ diversæ, & vi quadam e sanguine erumpentes, una cum succo nervoso instillentur cerebro. Has postea in nervosum genus detrusas spiritibus inibi contentis accrescere, iisque constitutionem spasticam inferre. Scilicet, spiritus dicto modo contaminatos, intra nervorum truncos, vel intra fibras membranaceas, musculis intertextas, vel inter plexus nervosos, hospitantes, aut gravatos ob nimiam plenitudinem, aut data quaqua occasione exagitatos, irritatos, cogi excutere copulam suam; & tum particulas elisas a se mutuo discedentes, partes continenter valde inflare, adeoque convulsionem concitare. Neque vero omnes convulsionum species a capite solum, verum quasdam originem ducere a nervorum finibus. Luculenta enim hujus asserti exempla observari in splenis, uteri, renum, &c. affectibus, in quibus itidem corpus convulsione bifariam, ob irritationem videlicet, & ob copulam dissimilem particularum explodendarum, torqueri. Si liquor nervosus fuerit penitus vitiatus, fieri convulsionem continuam: intervallis vero redeuntem, si materia morbida, finita accessione, de novo collecta, nervoso generi iterum debita portione immisceatur. Igitur prout materia, aut statis, aut instabilibus, temporibus fuerit congregata; ita etiam periodos affectus reciprocaturas [63]. Pulcherrime quidem istiusmodi ratiocinium a *Willisio* excogitatum est, sed belle, sed melius, haberet se, si constaret inter nos de tanta, quantam ipsis affinxit, spirituum animalium & sanguinis arteriarum discrepantia, de actu effervescendi, & subita particularum, maxime subtilium, in fibras musculorum, irruptione. Reliqua omittam, ne ego videar Viro spectato, ejusdemque sectatoribus adversari.

XXVI. Febrem, *Willisius* censet, esse inordinatum sangui-

[63] Vide libr. de morb. convulf. 37. cap. VI. & VII. de motu muscul. pag.

[64]

guinis motum, & ſanguinem nimiopere effervescere. Si in ſanguine aut ſpiritus aut ſulphur nimis attenuatum ac efferatum, cætera principia ſuperemineat, cauſſam hoc eſſe, ut ſanguis continuo effervescat, i. e. ut febres continuæ oboriantur. Sin vero aliquid diverſum ſanguini confundatur, cujus particulæ tamdiu ebullitionem cient, donec vel ſubactæ reddantur aptæ mixtioni, vel foras excernantur; eſſe id cauſſam, ut febres, vel ſtatas periodos obſervent, vel earum acceſſiones aut anticipent, aut ſuccedant ſibi tempore incerto. Febres hæ, cujuſquemodi ſint, a Medicis appellantur intermittentes. Intermiſſionem autem oboriri, exiſtimat, quia materia morbida uno acceſſu omnis difflatur; quamprimum vero de novo alia, in debita quantitate accumulata fuerit, iterum aliam febris acceſſionem ſequi, neceſſe eſſe. Quod vero typi non ſint uniusmodi, cauſſam eſſe, putat, diverſam ſanguinis conſtitutionem; dum a temperie naturali degenerans conſequatur modo acrem, modo acidam, modo auſteram qualitatem Cujuſmodicunque ea fuerit, tamen non oblivioni tradendum eſſe ſuccum alibilem; quem non ita pridem in ſanguinem advectum, plus aut minus crudum, in materiam citius aut tardius ad fermentandum idoneam, perverti, Hinc typorum varietates, ſentit, eſſe deducendas [64]. Sunt quidem Williſio multa artis theoremata, in tractatu de medicamentorum operationibus, ubi inſimul complures morbos omni cogitatione pertractat: at enimvero, quia hæc cum illis, quæ modo perſcripſi, conveniunt, derivantur enim ab eodem fonte, ea de cauſſa his ſuperſedeo.

[64] Pervolve libr. de febrib. cap. III. & ſeq.



DISSERTATIO XXIV.

DE

Medicis, qui ex institutis præceptisque Matheseos; quid in homine fieri soleat, ratiocinantur.

I. Est hoc in more positum institutoque auctorum, ut ii, qui de re aliqua disserere volunt, prius verbum, quænam ei subjecta sit notio, definitione declarant: ideoque, ut intelligatur quid sit mathema, de quo animum induxi hoc loco scribere, indicabo obiter, Mathema significare quidem quamviscunque disciplinam: per excellentiam tamen Mathemata seu scientias Mathematicas fuisse nominatas, Arithmeticam Musicam, Geometriam & Astronomiam. Addatis his alias, ex dictis quaternis, quæ a posterioris ævi scriptoribus quadrivium vocabantur, ortas; ut Architecturam, *Staticam*, Mechanicam, Opticam, Gnomonicam, &c. Eadem ratio est vocabuli Mechanices, quod notat generaliter artem, quæ ingenio & manu simul exercetur: per eminentiam vero scientiam, secundum Mathematicorum & Physicorum rationes, efficiendi machinas, & organa admirabilis effectus [1]. Mechanicum Boerhavius appellat, qui non modo callet dicta construere; verum qui corporum vires ex mole, figura & velocitate, vel assumptis, vel observatione deprehensis, calculo æstimat Geometrico [2]. Proinde, nisi aliquis Geometriæ præceptis initiatus, nunquam is evadet magnus Mechanicus. Et, ut ad studium Medicinæ deveniam, Geometria

[1] Vide lexica *Hofmanni* & *Reyheri*. *Hofmannus* Med. Rat. systemat. tom. I. in præf. *Mechanica est motuum scientia, qua eorum naturam, caussas ac leges tradit, easque postea ad varios usus applicat.*

[2] Ita *Boerhavius* in Oratione de usu ratioc. Mechan. &c.

[3]

tria est illa necessaria scientia, quam & Hippocrates [3], & Galenus [4], sectatoribus suis tanquam requisitum scitu maxime necessarium suaserunt. Quis enim ignorat, ii, qui Mathematici vocantur, quanta in obscuritate rerum, & quam recondita in arte, & multiplici subtilique versentur? quo tamen in genere, vel Tullii ævo, ita multi perfecti homines extiterunt, ut nemo fere studuisse ei scientiæ vehementius videatur, quin, quod voluerit, consecutus sit [5].

II. Equidem non diffiteor Mathematicos, qui in Astrologia vel Genethlialogia, vel in aliis hujusmodi divinationibus, male horas collocarunt, male quondam audivisse, eosdemque crimine Imperatores quosdam damnasse [6]. Quippe illi præceptis disciplinæ abutebantur, perinde ut olim aliqui Magi, Philosophiam profitentes, qui cum nimis subtiliter studium Sapientiæ evolvere conarentur, superstitione eam contaminarunt. Verum eos, qui rationibus & præceptis mathematicorum ad explicandam rerum efficientiam tantum utun-

[3] In epistola ad Thessalum filium. Ubi memorat Geometriam & Arithmeticam non modo in omnigenis hominum negotiis, verum etiam in Medicina, ex usu esse. Namque illam maximæ utilitatis esse, in articulorum, ossium, &c. membrorum situ cognoscendo, inque luxati membri restitutione; hanc vero in omnis generis febrium natura, ac circuitibus determinandis.

[4] De libris propr. cap. XI. confitetur se a patre, ab avo & proavo ad omne humaniorum disciplinarum genus instructum. Et cap. V. de ord. libr. suor. narrat, se, posteaquam ad XVII. ætatis annum pervenit, & liberalibus disciplinis innutritus, monitu insomnii patris, ad Medicinam applicuisse, atque hanc Philosophiæ conjunxisse. Et *talem*, inquit, *meam felicitatem*, *quamquam majorem etiam redderem*, *quod citius meliusque reliquis omnibus*, *quæcunque docebar*, *discerem*: *nisi tamen per universam adeo vitam in illis Medicinæ*, *Philosophiæque theorematibus. me diligenter exercuissem*, *nihil præclarum*, *excellensque eram consecuturus. Quapropter mirum non est*, *in tanta hominum multitudine*, *qui in Medica & Philosophica exercitatione*, *studioque versantur*, *inveniri tam paucos*, *qui recte in illis profecerunt.*

[5] Ita *Cicero* libr. I. de oratore.

[6] Dioclet. sc. & Maxim. vide Cod. libr. IX. Tit. XVIII. §. 2. Cæterum, *artem Geometriæ discere atque exercere publice interest*; eadem lex testatur. Item *Cod.* libr. X. Tit. LXIV. §. 2. Mechanicos, Geometras & Architectos, & eos, qui aquarum ductus, & inventos modos docili libratione ostendunt, Impp. Constantinus & Constans immunitatibus donarunt.

tuntur, omni laude esse dignos, neminem, puto, præter eum, qui eruditorum mathemathicorum pulverem nondum attigit, inficiaturum.

III. Ex medicis primus Cassius, quem Celsus, [7] æqualis illorum temporum, vocat ingeniosissimum seculi nostri medicum, Geometrarum more conatus est explicare, quare ulcera rotunda cæteris difficilius coalescant? Attulit scilicet figuram angularem & rotundam tanquam argumenta ad sententiam suam probandam. In illa enim partes, sibi viciniores esse, quam in hac, in qua omnes partes æqualiter a centro distant: difficiliorem proin hic fieri labiorum vulneris ad sese accessionem [8] cicatricisque coitionem. Cur motus hominis recti ei non vertiginem inferant, sed circulares in gyrum cursus, caussam hanc esse. *Rectos motus*, scribit, *non prohibere materiæ transpiratum, circulares vero non permittere eam difflari, irruente nimirum cum turbinis impetu aëre & transpirationem inhibente. Adde quod motui corporeo respondet ad unguem circularis in nobis humorum motus. Hi namque cum corpore simul circumacti, occlusa perspirandi via, ob rationem memoratam, postquam motus caussa quiescit in orbem, jam tum moveri incipiunt: unde talis motus in caussa est, cur humores præter naturam aliquid concipiant, ac repræsentari credant* [9]. Quæstionem etiam habet de accessibus febris, qua de caussa videlicet in universum fere extrema frigore capiantur? Rationem esse, ait, quia humores eo confluunt, ubi motus initium extat: id autem in mediis viscerum penetralibus consistere [10]. Cæterum culpat passim adstrictionem nimiam, aut *perspirationem* corporis impeditam, aut nimiam spirituum motionem [11].

[7] In Præfat. libr. I.

[8] Hæc e Probl. I.

[9] Problem. XXVII.

[10] Ita ratiocinatur Probl. VII.

[11] Sic Problem. LXVII. qua de caussa in febrientibus alteretur pulsus, hanc affert rationem. Nimirum, quoniam spiritus innatus, quum naturali & *symmetro* statu, redundat, & a calore interiore dividitur, tenuaturque, ac levitatis occasione concitam acquirit celeritatem; non pulsui tantum, sed & ipsi respirationi, alterationem inducit. Et Probl. LXXI. cur in Cholera convellantur contrahanturque, & refrigerentur extremæ corporis partes, atque pul-

IV. Post hunc jacuit ratiocinium Geometrarum diutissime, aliis sectis in Medicina interea primatum habentibus: adventu autem Viri incomparabilis Cartesii seculo haud pridem elapso exorti, id reviviscere cœpit. Hujus e Physica postmodum multi medici, ut Regius, le Grand, Craenen, Brockhusius, Waldschmid, &c. complures hypotheses in Medicinam transtulerunt; easdemque cum variis, quæ ad rem pertinere videbantur, tam Galenicorum quam Chemicorum decretis, copularunt. Hinc orta nova Medicinæ rationalis facies. Inter alia tamen, quæ medici a Philosophia Cartesii mutuati sunt, eminet decantata illa Mundi Materia subtilissima. Hanc, statuit, universum mundum perfluere, adeoque non inepte vocabulo animæ Mundi nuncupari: hanc, ne uspiam vacuum esset, omnes omnium corporum poros adimplere. Quandoquidem autem horum natura non uniusmodi, sed tum amplitudine tum figura, diversa sit; necesse itaque esse, ut illa etiam aliis atque aliis particulis referta, quæ omnis generis poros explere possit: sin vero pori alicujus rei ita comparati, ut materia subtilis eos difficulter, aut plane non, penetrare valeat, immensam tunc rerum luctationem seu agitationem oboriri; quæ prout omnifariam, aut mitis, aut valida, aut brevis, aut diuturna, ita quoque omnimodam sortiri nomenclationem. Inde varios fermentandi, effervescendi, putrefaciendi, &c. actus, quibus corpora omnimode, aut conjunguntur, aut alio quoquo pacto

pulsus adsit obscurus? fieri hæc ratiocinatur, per spiritum impetu elatum, propter tenuitatem partium, qua ventriculum esse præditum. Et, quia hujus spiritus sit oppido calidus, idcirco eum latenter difflari: &, quod consequens est, dictas partes torpore affici; ea autem torpere, quæ spiritus vehiculo priventur. Extrema porro refrigerari, contrahique propterea, quod in istis calidum nativum ad ventriculum, ob illius partis tenuitatem, commeet. Et Probl. LXXIX. insanorum deliria accidere, ait, quoniam spiritus animalis propter impedimentum, & obstructionem pororum, qui in partibus, memoratum spiritum conficientibus, sunt, angustum inveniat transitum. Quin etiam *Cassius*, ut mentem suam explicaret de variis corporis affectibus, in quibusdam problematibus, usus est spiritu, calore vel frigore.

cto alterantur, vel immutantur, originem capere. Latissime proinde patet, quod hæc sit caussa princeps extraordinariorum effectuum, in animantibus non solum, verum etiam rerum in universitate, obortorum: atque adeo putant ejus sectatores, eandem tanquam dominam omnium rerum habendam. Posita pororum differentia, conficitur ex hac, suum cuique rei esse ætherem. Alium metallis, alium lapidibus, alium frumento, &c. esse. Quippe particulæ materiæ subtilis, quæ v. g. in Auro insunt, nesciunt eadem ratione aliorsum hospitari. Et, ut presse loquar, proferam verbi caussa sanguinem, cum quo, putant, materiam subtilem communicare variam *diathesin*. Ab ipsa, quos reditus, quæ impendia sanguis faciat, esse ac fieri: eampse, quia vel ferit & furit, vel rodit & perfodit, sanguinem & quidem floridum ejicere [12]. Quæ cum ita sint, liquet inter nos positionem materiei subtilis, cumulare & Physicam, & Medicinam ratiociniis omnimodis [13].

V. Celeberrimus *Craanen* præter dictum ætherem, ad exponendos varios corporum affectus, sæpissime commemorat corporis animalis poros, ex quibus alios, statuit, foris intro, alios vero intus foras, spectare; per illos aliquid rarefactum in corpus vel partem ejus mitti, per hos vero e corpore, vel parte ejus, idem emitti [14]. Glandulam pinealem itidem, ut id apud eos, qui de familia Cartesii sunt; in more est po-

[12] *Broekhusius* Oeconom. animal. artic. LXIII.

[13] Vide opera, quæ titulo *Craaneni* in lucem a variis edita, *Broeckhusii* Oeconomiam animalem, *Waldschmidium*, Broenii scripta, &c. qui hujusmodi ratiocinativo dicendi generi frequentissime insistunt.

[14] Non adeo absurda sunt esse meatus corporis forinsecus ad interiora tendentes. Medicamenta enim exterius adhibita non agerent, nisi talis corporis constitutio esset. Memorabile est, quod *Theophrastus* libro de odorib. literis prodidit, unguenta quædam, vel malagmata ex aromatibus confecta esse, quorum aliquo si cujusdam præcordia & pectus illiniantur, eum continuo ructus odoratos edere: Urinam reddi odoriferam, si unguentum capiti illiniat. Hydrargyrum foris inunctum vel applicatum salivæ fluxus ciere, pervulgatissimum est, &c.

[15]

positum, sensuum in officinam assumsit. Ad hanc, tanquam ad mentis immortalis solium, spiritus animales sensationes suas deferre: indidemque mandata iisdem spiritibus identidem dari de negotiis gerundis.

VI. Plausibile quidem est hujusmodi ratiocinandi genus; verum tamen, quomodocunque fuerit, laborat id a veritate; siquidem multas habet hypotheses, quæ proinde, quasi veræ essent, ponuntur. Quas, cum Pitkarnius [15], & Baglivus [16], & alii, observarent, occasionem sunt nacti ejusmodi ratiocinationem reprehendendi, quia nihil fere habeat ad fidem proni; sed pleraque, cujuscunque modi sint, foris assumantur, quæ concipi non possunt. Quid? quod ipse *Broekhusius*, quamquam maxime Philosophus, non dubitavit, aperte ingenueque profiteri rem arduam, ac difficilem esse de singulis ad præcepta Philosophorum disserere. *Utinam*, inquit, *intimam modificationem partium caperem, & eandem juxta genuinos motus, & mixturæ conciperem respectus; tunc sane quam raro & parum aberrarem in cognitione caussarum & effectuum e corporis nostri machina resultantium, mentique & oculo sese offerentium, & nemo non experietur meam in praxi industriam, cum jam xx. annis præter propter sedulam navaverim operam corporis ut compositum, & ejus partium ad se invicem perspicerem relationem* [17].

VII. Verum enimvero quoniam plerique recentiores philosophi persuasissimum habent mundum universum non modo, verum etiam singula animalia cum machinatione quadam moveri, ea de caussa placet hoc capite potissimum recensere varias variorum auctorum, Mechanicen profitentium, opiniones, quas habent de qualicunque corporis viventis constitutione, deque ei medicinæ adhibendi ratione. Sed ad propositum revertar.

VIII. *Hofmannus* F. F. [18] tanquam Theorema proponit; quod

[15] Cujus gratia vide differtat. III. de cauf. diverf. mol. &c.

[16] Prax. Medic. libr. I. cap. x. §. 4.

[17] Ita Ration. philofoph. medic. theor. pract. cap. v. pag. 69.

[18] In Fundament. Medicin. cap. II.

quod, quemadmodum rerum universitas in Mechanice sita, ita etiam Medicina; quam ideoque non modo hic, sed complures alii senserunt, Mechanice declarandam. Ut autem ea proponatur perspicue, judicat, prius consideranda esse bina rerum elementa, materiam nempe & motum. Materiæ, cujus natura consistit in extendendi actu, differentiam esse positam in diversa ejus figura & magnitudine; quibus si insuper & motus, & quies adjungantur, tunc hæc quatuor constituere universales corporum simplicium affectiones. Ipsam materiam autem, non dubitat, ad duo genera redigi posse; quorum alterum solidam, alterum fluidam, materiam complexu suo continere. Solidum Pitkarnius [19] dicit esse corpus omne corpus, cujus partes inter se cohærentes difficulter a se divelluntur ac distrahuntur. Fluidum vero esse corpus omne, cujus partes cedunt vi cuicunque illatæ, & cedendo facile inter se moventur [20].

IX. Celeberrimo *Newtonio* simillimum veri videtur, Deum Mundi artificem principio materiam ita creasse, ut primigeniæ ejus moleculæ, ex quibus deinceps oritura corpora, essent solidæ, firmæ, duræ, non penetrabiles, inertes, mobiles tamen; dotatæ vero tali magnitudine, figura proprietateque, tantoque numero & quantitate; quanto opus est ratione spatii, in quo futurum erat ut moverentur, & eum ad finem, ad quem creatæ fuerunt, perducerentur. Hujusmodi particulas censet admodum solidas multoque duriores, quam ulla corpora ex iisdem deinceps cum occultis interjectis meatibus composita: imo adeo duras esse, ut nec deteri possint unquam, nec comminui: nec ullam in rerum Natura vim esse, quæ talem moleculam, quam Deus in prima mundi fabricatione unam fecerit, in plures partes dividere queat. Quod si illæ particulæ primitivæ aut deteri aut comminui possent, consequens esse, argumentatur, ut rerum natura, quæ ex iis

[19] Propositione x.

[20] Idem propos. IX. & Elem. Medic. Physico-Mathem. libr. I. cap. IV. §. 19. & *Newton* Philosoph. nat. libr. II. sect. V.

[21]

iis pendet, immutaretur. Nec aquam nec terram, si forent nunc ex particulis imminutis & contritis compositæ, habituram easdem proprietates, quas habuerunt in principio, ubi ex particulis integris concreverint. Quid? corporum cunctorum mutationes, existimat, in variis secretionibus, novisque conjunctionibus & motibus durabilium, istiusmodi particularum consistere. Concedit quidem corpora composita disrumpi posse, verum negat id fieri particularum primigeniarum solidarum fractura, sed contra, qua parte ex commissuris inter se junctæ *erant*, & paucis in punctis se modo contingebant, disjunctione, secretione [21].

X. Motum *Hofmannus* habet pro primo ac universali rerum principio, & caussa, omnis generis formas, efficiente. Primam vero motus caussam esse materiam subtilissimam, cui Deus impulsum in corpora universa concessit. Motus autem naturam ita comparatam esse, ut semper procedat secundum lineam rectam, præterquam alia res ipsi obstaret: exinde oriri, si ita accidat, vel reflexum, vel refractum motum. Et cujusquemodi motus fuerit, non evenire hunc tractu, ut complures credidere, sed pulsu: cujus momentum, aut ex celeritate corporis, aut ex mole, æstimandum. Peculiare autem hoc cuilibet corpori esse, ut id, quale quale fuerit, eadem vi deorsum ingravet, nisi vis aliorsum premens, illius nisui superior, interveniat.

XI. Quandoquidem vero varii illi motus, quos in mundo observamus, perpetuo decrescant, necesse esse, scribit *Newtonius*, quem plerique recentiores philosophi sequuntur, recurrere ad actuosa aliqua principia, per quæ motus conservatur, vel si retardatus fuerit, de integro instauratur. In horum numero habet gravitatem & caussam, quæ corporum seu cohærentiam seu *fermentationem* efficit. Hæc motus principia latissime patere, ad plurimosque Naturæ effectus pertinere. Nam per gravitatem planetarum & cometarum mo-

[21] Newton Optices pag. 343. edit. Lond.

motus in orbibus suis jugiter conservari, corporaque omnia magnum cadendo acquirere motum: per fermentandi actum cordis sanguinisque animalium motum & calorem sartos tectosque tueri, interioraque telluris perpetuo calefieri, corpora permulta ardere, lucere, &c. Addit & his motum, qui ex imperio voluntatis manifesto oritur. Præter hæc ad explicandas rerum caussas persæpe adhibet attractionem vel vim magneticam, per quam significat vim, qua corpora ad se mutuo tendunt, cuilibetcunque caussæ demum illa virtus tribuenda sit [22].

XII. Quod ad variam corporum motionem attinet, *Newtonius* statuit hanc trifariam potissime accedere, adeoque trinas ejus leges dedit [23]. I. Corpus omne perseverat in statu suo quiescendi vel movendi *uniformiter* in directum, nisi quatenus a viribus impressis cogatur statum illum mutare. II. Mutatio motus proportionem habet ad vim moventem impressam, & fit secundum lineam rectam, qua vis illa imprimitur. III. Actioni contraria semper & æqualis est *reactio*: vel corporum duorum actiones in se semper sunt æquales, & in partes contrarias diriguntur.

XIII. *Pitcarnius* [24] inficiatur esse materiam ætheream vel subtilem, omnium corporum poros replentem, & libere permeantem, prout ea *Cartesio* ejusdemque sectatoribus visa est. Nam si talis esset, argumentatur, aër ejus plenissimus haberet densitatem, hydrargyri densitati æqualem; nec minus aër motui ferri deorsum resisteret, quam hydrargyrum: adeoque nec ferrum, nec aliud quodvis corpus posset per aërem descendere: quibus tamen contra est experimentum.

XIV. Principium & caussam motuum animalium, *Borellus* [25] censet, esse animam: per hanc enim illa vivere, & du-

[22] Newton optic. quæst. 23. pag. 322. & 343.

[23] In Philos. natur. princip. mathemat. pag. 12.

[24] In Element. Med. propos. XXVI. & cap. 1. §. 6. ubi alterum argumentum, quo vanitatem materiæ subtilis evincat, affert.

[25] De motu animal. part. 1. cap. 1.

[26]

durante vita motum eis inesse: simulatque vero animal quoddam extinctum occidat, hoc est quando animal non amplius operatur, machinam animalem omnino inertem & immobilem relinqui. *Hoffmannus* [26] sentit nervorum fluidum motuum voluntariorum animalis, & naturalium, qui contra voluntatem fiunt, seu mechanicorum primam & præcipuam esse caussam. Illius generis motuum organa esse musculos e fibris cylindraceis mollioribus ac porosis in fasciculum collectis, constructos: hujus vero instrumenta esse tunicas nervosas & carneas ex fibris maxime annularibus composita.

XV. De omnibus corporum actionibus, quarum profecto ingens est numerus, Bellinus [27] excipit contractionem & distractionem. Sub his, velut duobus generibus, reliquas comprehendi. Has igitur utramque facere paginam. Ut autem dictarum actionum aliquod cogitatione percipi possit, proponam, gratia exempli, chordam: quæ si distendatur, longitudinem illam, in quam chorda tractu oppositas ad partes redigitur, vocat distractionem; contractionem vero, si cessante distensione chorda pristinam recuperet longitudinem. Eadem ratio est rerum flexibilium, quæ quoque, exacto paulisper curvamine, per latera nitentia sponte in priorem positum restituuntur: cujusmodi actus solet hoc tempore vocabulo *elateris*, vel vis *elasticæ*, frequentissime nuncupari [28]. Hanc secundum omnigenam corporum soliditatem,

[26] Medic. Ration. Systèm. part. III. cap. II. §. 4. 5. tom. I.

[27] Hæc e propos. L. de contract. natural. Et *Hoffmannus* p. I. tom. I. cap. II. §. I. corpus elasticum illud est, quod ex variis filamentis duris tensilibus constructum, & vi alterius corporis expandi ac constringi, elongari ac abbreviari potest, qua vi cessante in pristinum statum se restituit.

[28] Item *Hofmannus* tom. I. in Præf. *Sunt vero duplicis generis solidorum motus, contractio nempe & dilatatio, quibus omne fluidum in universo corpore movetur, atque propellitur*. Et in scholio §. XI. cap. VIII. part. III.. Has esse caussam, statuit, quæ omnes vitales motus tuetur, quæ totum corpus a putredine vindicat, qua universum secretionis & excretionis negotium moderatur, qua salva & recte se habente omnes functiones omnis vigor tam animi quam corporis recte se habent: qua læsa vel turbata omnia fiunt præter naturæ

tem, qua res cum re differt, Baglivus statuit, diversam [29].

XVI. Verum enim vero, antequam solidi naturam, quam Mechanici, teste Boerhavio [30], tantummodo declarare norunt, aliquis indagare potis sit, necesse est, corporum cohæsionem scire, quam, *Bellinus* sensit, in hoc positam, quod v. g. duo corpora se contingant nisu quodam: & repugnent postea contra sui disjunctionem seu remotionem; sin vero alterum ab altero ex facili removeatur, merum modo talium corporum contactum accidisse, & ea haudquaquam cohæsisse. Ut autem natura cohæsionis duorum corporum plana fiat, necesse habet Physicus considerare nisus in contactum determinatos gradus, determinatasque positiones in lineis directionum. Posthæc cohæsionem corporum dici tamdiu in uno tenore versari, quamdiu persistunt in contagione; atque ad hanc, per lineas directionum eodem modo positas, nituntur. Quoties corpora dictum cohærendi modum, qui plurifariam accidit, amiserint: toties illorum forma mutatur, id est, nova, a prioribus diversa, corpora generantur. Exempla possumus sumere e rebus fermentatis, putrefactis, aut alio quovis modo cunque immutatis [31].

XVII. Perspectis placitis generalioribus, quæ ad Physicam potius spectare videntur, quorum tamen Medici, Mechanicen profitentes, sæpenumero mentionem faciunt, ordo scriptionis requirit ut ad propria singulariaque, quæ ad homi-

turæ ordinem, & morbi ac mors in propinquo sunt. Quibus positis vitam sentit nihil aliud esse, quam motum sanguinis & humorum in circulum abeuntem, a systole ac diastole cordis & arteriarum omnisque generis canalium ac fibrarum, sanguinis & fluidi nervei influxu sustentata, proficiscentem, qui secretionibus & excretionibus corpus ab omni conservat corruptione, & omnes ejus functiones gubernat. Ita in tom. I. præfat. & part. I. cap. II. §. 2. & cap. I. §. 27.

[29] In specim. de febrib. motric. libr. I. cap. VIII. corollar. 4. Hanc ibi tradit *Elateris* definitionem. *Vis elastica corporis, ea est, qua corpus externa vi a figura sua detrusum, in pristinam figuram se ipsum restituere nititur.*

[30] In oratione de usu ratiocin. Mechan. &c. p. 15.

[31] Vide Propos. XXXI. in qua actus fermentandi exponitur.

[32]

minem, quatenus vitalis eſt, magis pertinent, me convertam. *Boerhavius* [32] ſtatuit, corpus humanum eſſe machinam, cujus ſolidarum partium alias eſſe vaſa liquidis coërcendis, dirigendis, mutandis, colligendis, & excernendis apta: alias vero inſtrumenta mechanica, quæ figura, duritie nexuque ſuo, vel fulcire alia, vel definitos motus excitare queunt. *Baglivus* [33] vero mechanicorum ſententiam amplexus, cenſet, corpus humanum, quatenus functiones naturales edit, eſſe complexum motuum Chemico-Mechanicorum, a principiis mathematicis pendentium. Namque non dubitat eum, qui attenta mente machinam hanc perquiſiverit, inventuram in mandibulis & dentibus forficem, in venis arteriis cæteriſque canalibus, tubulos hydraulicos: in corde, embolum: in muſculis, potentiam vectis: in hirquis, trochleam, &c. Quibus inventis eundem, putat, facile conceſſurum, actiones corporis re vera ad vires cunei, æquilibrii, vectis, *elateris* & ſimilium Mechanices principiorum, referri debere.

XVIII. Vitalitatem corporis ſenſit *Boerhavius* [34] communi fluidorum, a Mechanicis explicatæ naturæ, in ipſo corpore vi viſcerum productæ potius, quam ſingulari, cujuſquam particulæ virtuti, deberi. Motum enim eorum ſolum, quem cum fœtu primum parentes communicarunt, quemque alternantes cordis, ac ejus auricularum, contractio ac diſtractio continuant, præcipuam vitalitatis cauſſam eſſe. *Pit-*

[32] Dictæ orat. p. 14. Et *Hofmannus* tom. 1. part. 1. cap. 1. §. 9. Machinam corpus eſſe ſcribit, ex variis partibus, magno artificis ingenio inter ſe junctis conſtructum, eo conſilio, ut certos ac ordinatos motus producat. Et §. 17. Corporis humani ſtructuram maxime eſſe hydraulicam, cum tota fere ejus compages vaſculoſa ſit, vel ex innumeris diverſæ magnitudinis & ſtupendæ exilitatis & anguſtiæ tubis conflata, per quos varii generis fluida jugi & perenni motu circumvehuntur, vel ſecernuntur. Non diffitetur tamen Clariſſ. Auctor tom. 11. cap. 1. §. 14. in ſchol. Complura in corpore humano mechanice peragi, quæ captum noſtrum longe exſuperare.

[33] Praxeos, Medic. libr. 1. cap. XI. §. 7. Vide etiam inſtitut. Medicin. *Boerhavii* §. 27.

[34] Memoratæ orat. p. 21. 22. 23. & 25.

Pitkarnius [35] corpus omne vivens esse, ait, in quo liquores intra suos canales continuo moventur. Vitam proinde esse circuitum sanguinis e corde pulsi per arterias, & per venas reducti [36].

XIX. Sed antequam ad tractationem partium solidarum aggrediar, opus est indicare staminum, ex quibus illæ coalescunt, naturam. Hæc a *Bellino* villi, & a *Baglivo* fibræ, vocantur. Quid uterque senserit, sigillatim narrabo. Villum, contractioni aptum, *Bellinus* statuit, non ex unico individuo, sed ex dividuis constare corpusculis: aliter enim, ac dixit, si comparatus esset, nec distrahi, nec contrahi vicissim posset. Partes autem villum quemque componentes, cohærere non posse per plana ad axem recta; quia ipsis intermedium, cui adhærere possit, deest: cohærere autem eas per plana ad axem obliqua, si quando axis sit directus; aut æqualiter distet a linea, per quam villi partes in contactum nituntur, cohærere posse per plana ad axem quomodocunque inclinata. Utut nunc villus fuerit, facultatem hunc contrahendi, statuit, ejus esse conditionis, ut eodem tempore per eandem rectam lineam partes in oppositas nitatur. Duplicis generis porro contractionem villo esse, unam naturalem seu necessariam, alteram voluntariam: caussam autem hujusmodi contractionis esse liquidum nervorum subito rarescens; aut quaquaversum se in bullas innumeras effundens, ipsius villi partes secundum longitudinem & amplitudinem penitus premens. Utrarumque contractionum discrimen in eo poni, ut villus naturali contractione alterne, & id quidem intervallo æquali, contrahatur: involuntaria autem continue per intervalla æqualia, inæqualia, majora, minora, prout nimirum usus fuerit. Hæc *Bellini* [37], ast *Baglivi*, opinio est, fibrarum corporis humani duo esse genera, alte-

[35] Element. Medic. physic. mathem. propos. 12.

[36] Ibidem defin. 1.

[37] Desumpta hæc sunt e proposit. de contract. natur. Item ex iis, quæ ad motum musculor. pertinent §. 4. 11. 15. & 16.

altero membranaceas, altero carnosas, comprehendi: illas a cerebro, ut & a pia duraque matre: has vero a tendinibus, ortum ducere: & tendines ab ossibus. Quid? quod opinione non solum, sed & ad veritatem sibi persuadet, plerasque corporis partes, exceptis musculis, tendonibus ac ossibus, nihil aliud esse, quam productiones, quam continuationes membranarum medullæque cerebri: has, postquam plurifariam circulatæ, contortæ, expassæque fuerint, efficere omnis generis interranea, vasa, saccos membranaceos, &, nescio quid amplius [38].

XX. Priusquam fibrarum munia persequi queam, oportet primo indicare originem motus solidarum corporis humani partium. *Baglivus* igitur, ut hanc rite explicaret, statuit geminos partium omnium motores, cerebrum nempe & cor: ab horum mutua consensione omnem sensationis, motionisque rationem dependere. Cor namque ad cerebrum, sanguinem: cerebrum vero ad cor, nervorum laticem, tanquam perennem rivulum, mittere. Quid? quod autumat suum cuique singulare esse dominium, & neutrum neutri obnoxium. Etenim cor, ratione originis, motus & nutritionis, in partes carnosas, & sanguineas: & cerebrum ob eandem rationem, in partes membranaceas, cummaxime dominari [39]. In primis vero magnificat membranam cerebri, ab Anatomicis duram vel meningem, vel matrem, nominatam. Ab hujus motu, conjectat, cordis motum pendere; adeoque id ipsum sub illius ditionem cadere. Et, quia in dicta membrana, parilis ferme fibrarum lacertorumque structura reperiatur, ut ea cordi est, non addubitat eam jure quodam posse appellari cor cerebri, e villis membranaceis compositum; cujusmodi villos, cum crispentur contrahanturque, omne id, quod ipsis inest, contactu, pariter ac cor, constringendo exprimere. Quinimo conjicit, hanc duram ma-

[38] Specimin. de fibr. motric. libr. I. cap. I.

[39] *Ibidem*, ut & cap. VI.

matrem longe cordi in potentia inque efficientia excellere. Eam enim maximum esse corporis humani agitatorem: eam ipsam perpetua agitatione secretiones fluidorum varie promovere, dirigere: eam solidis juxta & fluidis imperare; imo singularum partium motus, quoniam ab ipsa impellantur, ab ejusdem legibus pendere [40]. Et, ut in summa dicam, utrasque meninges, adeo utiles, adeo necessarias ad vitam esse, putat, ut aliquorum vita sine cerebro quidem, ast non sine meningibus degi potuerit. Ita etiam eos, quibus sana mens est, & alios, qui mente capti, non differre inter se cerebro, sed dura matre; cujus tonum & renixum hos nimis debilem & laxum habere: ideoque etiam eos, si non gravioribus corporis ægritudinibus obnoxii sint, saltem esse plerumque valetudinarios [41]. Quid caussæ vero sit, quæ innatum meningi *elaterem* & excitet jugiter, & promoveat, ratum habet, eam solidarum partium motibus succedentium; & reflectentium æquilibrio tribuendam.

XXI. Affectuum, qui in quibusvis membranis oriuntur, sedem, arbitratur, esse in meningibus, quarum fibras exquisitissimo præditas sensu: e diverso medullæ cerebri fibras qualicunque sensatione torpere. Pulsationem equidem interius in variis capitis affectibus ab ægris non raro percipi; quam non arterias, ceu vulgo homines credunt, sed duram meningem, concitare. Hujus ab agitatore, tono, distractione, contractioneque, a naturali statu recedentibus, cephalalgiam, maniam, vigilias, epilepsiam aliosque capitis morbos, originem ducere [42]. Eandem esse rationem, asserit, meningis, quam Anatomici vocabulo piæ matris nuncupant [43]. Præter hæc, opinatur, dari re vera in corpore duplicis generis motionem, seu contractionem cujusdammodi reciprocam; a meningibus videlicet ad partes, & ab his rursus ad illas

[40] Vide ejusdem specim. cap. v. & Corollar. VII.

[41] *Ibidem*, & corollar. X. & cap. VI.

[42] *Ibidem*, & coroll.

[43] Ejusdem specim. cap. VIII.

[44]

illas tendentem: siquidem plerique existimant membranarum proprium esse sentire: & musculorum, motus corporis perficere [44]. Membranas vero omnes ad unam, primordia generis sui ducere a dura meninge [45]: easdemque aliis partibus non tantum involvendis esse destinatas; sed summum Numen ordinasse, ut oscillarent perpetuo, ut liquidorum secretionem promoverent, ut æquilibrium reliquis corporis partibus importarent [46].

XXII. Quandoquidem vero quilibet musculus peculiari membrana involvitur, hæc vero a nervis, per musculos expassis, ortum trahit: confici hac ratione, putat *Baglivus*, cum fibris carnosis jactationem, seu oscillandi instinctum, participare duram meningem; siquidem ab hac singulæ membranæ singulique nervi, ceu jamjam memoravi, oriundi, & cui omnes ad unum contigui sint, seu cohæreant. Idcirco etiam fibram oscillantem, seu motu agitatam, ocyus motum sibi impressum ad remotas partes propagare, quam lineam cujuscunque fluidi itidem commoti. Frustra eruptionem spiritus nitri & sulphuris repentinam in medium afferri, prout Willisio placuit: sed acceptum robur, acceptamque agilitatem fibrarum, *elateri* agitationique, seu tono, corpus referat, necesse esse. Enimvero, nisi fibræ decenter, aut tendi, aut laxari possent, vix fore, ut corpus valeat [47].

XXII.

[44] Motum a meningibus ad partes, vocat *systalticum successivum*: & ab his ad partes, *systalticum reflexivum*. Namque, ut animi jussa partes patrent, laticem nervorum & meninges recipere impressiones talium directionum, ab anima determinatarum, quas postea illas per motum, primo loco dictum, ad partes transmittere. E diverso, ut impressiones, in externis sensibus ab externis objectis factæ, ab anima percipiantur, necesse esse, ut per humorem nervorum a sensibus perveniant ad cerebrum: nec non per ipsas meninges, in partibus sensiferis expassas, cujusmodi sensationem fieri ratione motus *systaltici reflexivi*; quia veluti reflectendo, a partibus ad primum mobile duræ matris momento temporis propagetur. vide specim. cap. V. in fine.

[45] *Ibidem*, cap. VI

[46] Corollar. I. cap. V.

[47] Hæc, quæ auctor. cap. I. dicti libri habet, conferantur iis, quæ cap. VIII. & IX. ut & libro de Anatome fibrar. monumentis prodidit. Dictis adde præcipuum, ac innatum quasi

XXIII. Nervum *Borellus*,[48] statuit, esse fasciculum complurium capillamentorum, seu fibrarum, involucro quodam membranaceo colligatarum. Et, quamvis oculorum acies ullas in eo cavitates offendere haud valeat, tamen non ambiguum sibi esse, asserit, quod nervus, instar cannæ indicæ, seu ferulæ, habeat tubulos, humore aliquo refertos. *Bellinus* [49], ait, hujusmodi humorem, pariter ac lympha, seu ovi albumen solet, igne condensere se. Et *Hofmanno* [50] probabile habetur, hunc duplici materia, altera humidiore ac subtilissima succi nutritii parte, altera ficciore, e purioribus aëris particulis, pulmonum ministerio in sanguinem receptis, elaborata, constare.

XXIV. Quanquam *Galenus*, *Aquapendens*, *Vesalius* &c. solertem subtilemque descriptionem musculorum corporis dederint; Doctissimus *Steno* tamen videtur ea in re illis antecellere; siquidem primo Geometricis rationibus ostendit musculorum e variis fibris constructionem [51]. Borellus, qui Stenonem imitatus est, musculorum tria genera posuit, primo comprehendit musculos columnæ similes, e fibris inter se parallelis compositos: cujusmodi trahere resistentes per eandem fibrarum directionem: Altero, musculos rhomboidales simplices, quorum fibras obliquas, ossi annexas, trahere ad se aliud os vel tendinem: Tertio denique, musculos pennæ similes, quorum firmo perimetro fibras duplici ordine annecti [52].

XXIV.

si fibrarum effectum accidere contractione. Ab hac fluidorum motus promoveri dirigique. Fibrarum membranacearum contractionem jugi duræ matris agitatione & renixu foveri, augeri, dirigi: carnearum vero, ab æquilibrio jactationum cordis per arterias & sanguinem in illas propagatarum. Hanc contractionem, si ea naturæ congruenter contingit, appellat tonum: contra, ac dixi, si fuerit, laxitatem, vel partium *atoniam*.

[48] De motu animal. part. II. propos. 23.

[49] In comment. part. II. §. I.

[50] In fundam. medic. cap. V. §. 50.

[51] Vide ejus musculi descriptionem Geometricam, in qua subtilissime admirabilem musculorum fabricam more Geometrarum demonstrat.

[52] Part. I. propos. VI. de motu animal.

XXV. Potentiam musculis *Borellus* statuit, duplicem esse; unam propriam ab ipsa naturali fibrarum structura, seu positura: alteram a caussa externa, dependentem. Illam esse debilem fibrarum musculi contractionem contra suos *antagonistas*: hanc vero validissimam contractionem, qua ingentia suspendant pondera. Ut altera ab altera distinguatur, majoris perspicuitatis ergo illam vocat propriam: hanc vero voluntariam fibrarum musculi contractionem [53].

XXVI. Quandoquidem vero musculi e fibris cavis seu tubulis, in quibus, vel lympha, vel sanguis, inest, compositi sunt, *Borellus* opinatur, in actione eorundem affluere succum nervorum; quem inibi efficere ebullitionem quandam, qua deinde musculos inflari, tumescere, breviari, exinde contrahi, atque sic actionibus suis reddi accommodos [54]. *Bellinus* autem ejusmodi efficientiam soli nervorum latici attribuit, ac vult in contractione musculi fieri refluxum liquidi per nervos, per ejusdem musculi villos distributos: & tanto quidem impetu, ut series partium refluentium superet momentum, quo series partium succedentium se inter naturaliter cohæret [55]. *Pitcarnius* autem judicat [56] præter liquores nervosi & *arteriosi* ad partem movendam influxum, requiri etiam subitam dictos liquores rarefaciendi actionem & in bullas conversionem, & effusionem quaquaversus alterutrius, aut utriusque liquidi in musculum influentis. Deinde partem nullam moveri, nisi musculus ad eam pertinens in longitudine contrahatur; hunc autem secundum longitudinem a rarefactis liquidis inibi simul influentibus distendi non posse, nisi aliquid de ejus amplitudine detrahatur; & nisi pars fibræ musculosæ solida extrorsum subito ab influente liquoris copia urgeatur. Influxum hujus liquidi, in omnes musculos, sentit *Boerhavius*, fieri semper æquabiliter, in aliquos uno

[53] *Ibidem*, propos. VII.

[54] Vide part. II. propos. 24. 26. & 27.

[55] In comment. part. II. ex iis, quæ ad mot. liquid. &c. §. 8.

[56] Element. Medic. physic. mathem. libr. II. cap. III. §. 7. & proposit. 140. 141. 142.

uno tenore alterne: in aliis vero mutari ejus influxum, mente momentum pressus mutante. Dirigi autem vim musculi sæpe fasciis membranaceis coercentibus, ut ad carpum, &c. sæpe lacertorum fasciis, ut ad dorsum & femur: sæpe trochleis cartilagineis, ut ad trochleas oculi, &c. sæpe alio musculo dirigente, ut ad *digastricum*, &c. [57] *Baglivus*, observavit motum musculi in medio ejus ordiri; in tendonibus autem terminari, quod sibi innotuisse, asserit, facta musculi ventris colligatione; quæ quantisper arcta fuerit, contractiones tantisper in toto musculo cessasse: e diverso, relaxato paululum vinculo, musculum intermissam ad tempus motionem recuperasse [58]. Quomodocunque hæc fuerint posita, *Baglivus* tamen aperte & ingenue confitetur, eos opus arduum conaturos, qui mechanice musculorum motum declarare annituntur. Necesse etenim ipsis esse, investigare proportionem motus, & gravitatis minimorum, liquidum quodlibet constituentium, & singulorum liquidorum per canales fluentium: nec non indagare æquilibrium, quod fluida inter & solida est [59]. Reliquis, ab eo in medium allatis, difficultatibus, ne in enarrandis rebus abstrusis & controversiosis multus & insolens sim, supersedeo.

XXVII. Temperare tamen mihi non possum, quin hoc loco reprehendam *Baglivi* inconstantiam, eundemque in sententia non consistere. Etenim modo aspernatur tam veterum, quam recentiorum, ratiocinationem: modo Mechanicorum amplectitur sententiam: modo Chemicis vitio vertit, si quando complurium experimentorum operationumve similitudines cum actionibus, & affectibus corporis instituunt: & tamen is ipse, de natura fluidorum passim disputans, Chemicorum experientiam ac principia in subsidium vocat [60]. Huic non diffi-

[57] Hæc in Institut. medic. §. 318. edit. prim.

[58] Specim. de Fibr. motric. cap. VIII.

[59] Vide libr. de Anatom. fibr. p. 408. edit in 4.

[60] Ut prax. medic. libr. I. cap. X. & cap. XI. §. 3. & 4. scribit Galenicorum Theoriam non solum per inanem quæstionum exercitationem, imbecillos mul-

dissimilis est D. *Frind* [61], qui etiam vituperat Chemiam, quatenus ab hac ratiocinia pro stabilienda Medicinæ Theoria petantur: & tamen is, ut medicamentorum vim, aut adstringendi, aut attenuandi, exploraret, ipse periclitatus est in sanguine, cui omnis generis res admiscuit; utcunque postmodum eventus rerum fuerit, judicat de medicamentorum & sanguinis natura. Quid? asserit præterea, quod ea, quæ ex hujusmodi experimentis elicitur, non futilis sibi videatur argumentatio [62]. Sed damus rem se ita habere, verum si aliquis Chemicorum ejuscemodi ratiocinativo dicendi generi institerit, de præpostero ordine objurgatur, perinde quasi sambucam aptasset caloni: sed si aliquis Mechanicorum istiusmodi argumentis, quæ Chemia ministravit, egerit; tunc apposite, tunc probe judicavit, tunc nemo primoribus medico-

multorum animos a recta Praxeos ratione abducere, verum molesta rerum repetitione inventionis sterilitate, argutiarumque ostentatione, Praxi tenebras offundere cap. x. §. 3. Paracelsum Helmontiumque, dicit, tranquillum Medicinæ statum perturbasse, quoniam ea, quæ vel librorum lectione, vel *venaticis* fumi experimentis, didicerunt, haud ad amussim ad motus naturæ progressusque morborum aptaverunt. Ejusdem generis reprehensionem vide. cap. XII. §. 4. Et cap. x. §. 4. facta Philosophiæ corpuscularis mentione, scribit, ejus auctores nihil aliud re vera prodidisse, quam puram & abstractam Philosophiam. Vide etiam cap. XI. §. 5. Adde his, quæ habet §. 7. Postquam utilitatem Hypothesis Geometrarum in Medicina indicavit, hæc notatu digna subjunxit. *Si morbi a solidis vitiatis duntaxat penderent, certe origines, & caussas effectuum morbosorum, in eis existentium, facillime per antedicta principia investigarentur, notarenturque: at quoniam major pars illorum fluidis, variè affectis, originem debet; ideo nil mirum, si per principia theoretico philosophica, veram ac genuinam morborum caussam investigare unquam poterimus.* Subtiliori enim quolibet Mathematico, ait, subtiliorem esse Naturam. Quantopere autem is fuerit in explicandis corporis actionibus, Geometrarum seu Mechanicorum præceptis deditus, ejus opera lecturis plurimum constabit. Ita etiam Tarantularum venenum, salivæ, atque bilis naturam principiis, ac experimentis, quæ Chemia ministravit, explorat.

[61] In Præfat. Emmenolog.

[62] Vide cap. XIV. in quo auctor complura hujus generis argumenta, & experimenta ex arte Chemica petit. Et *Pitcarnius* Elem. medic. physic. mathemat. libr. I. cap. V. ejusdemmodi exemplis usus est ad ea detegenda, quæ ad sanguinem vel coagulandum vel liquefaciendum apta sunt.

[63]

dicorum probatior. Sed redeo ad *Baglivum*, qui, licet copiose de solidorum natura atque potentia differuerit; non inficiatur, has nobis a posteriori, i. e. ab effectibus, innotescere tantum. Enimvero, quomodocunque aliquis accuratissimas ac exquisitissimas demonstrationum Geometrarum leges, seu canones in medium attulerit: tamen non evidenter corporis functiones a nobis percipi posse. Siquidem nobis latent, ait, vasorum omnium diameter, seu amplitudo; eorundemque productiones: quin minus differentes, humorum per singulas corporis partes, motus, in quibus vitam consistere. Hæc & similia, quoniam ad accuratam Geometrarum demonstrationem redigi nequeunt, prodere, nos per caliginem modo corporis vitalis actiones videre [63]. Ex hisce dictis conficitur, ne Mechanicorum quidem ratiociniis *Baglivum* prorsus confidisse. Verum e diverticulo in viam.

XXVIII. *Borellus*, Mechanicorum facile princeps, statuit duplicis generis articulorum motum; alterum sphæræ, alterum cono, similem accidere. Nempe, quotiescunque motus unius ossis undequaque circa unum punctum fixum fit motum esse sphæricum, dextrorsum utpote, sinistrorsum, sursum, deorsum, ante & retro: sin vero motus fieri debeat circa duos polos vel axem, necessario articulum, aut in superficie plana circulari, aut in superficie conica, circumduci. Illius exemplum nobis esse in motione humeri circa scapulam: ast hujus in motu cubiti circa humerum, ut & in motu tibiæ circum genu [64]. Sed de exterioribus corporis partibus hæc hactenus, de interioribus quibusdam nunc ad mentem mechanicorum scribam: ordiar itaque a ventriculo, reliquarum corporis partium promo.

XXIX. Cibos, *Pitkarnius* statuit, non mitigari in ventriculo ratione alicujus fermenti; sed ratione attritus, quem tuni-

[63] Ita differit. libr. I. specimin. de Fibr. motric. cap. VII. vide etiam Corollar. II. cap. X.

[64] De motu animal. part. I. propos. 9.

tunicas ventriculi interiores efficere. Musculos abdominis symbolum conferre, ut alimenta commolendo, comminuendove, in Chylum mutentur; facta earum partium, quæ ultimo coierunt, in tubulos fibrasve formæ, in animali spectandæ, sejunctione. Quæ cum ita sint, frustra aliquos *Archæum*, qui ope caloris & fermenti ex alimentis sulphur alibile, seu acidum & *alkali* pro sulphure extricando, secernat, fuisse commentos. Frustra itidem aliquos ad comminiscendum ingeniosos, de natura ciborum, de eorundemque partium aut pororum magnitudine ac figura, more philosophorum disseruisse. Etenim non esse usui scire, an ullum sit fluidum pervadens, an omnes ciborum partes ejusdem, an diversæ, sint figuræ; verum satis esse nosse, solidum, quod ex conjunctione rerum, antea fluidarum, coaluit, redigi posse in simile fluidum, detrudendo partes illas in contrarias vias. Memoratis abdominis musculis, ut & ventriculo, adeo validum cibos perficiundi potestatem esse, hac demonstratione, credit, confici posse. Nimirum pondus musculi medium abdominis recti æquare grana MDCCCLX. pyramidalis grana LXIII. Musculi oblique adscendentis, grana MCCCXX. pondus musculi oblique descendentis grana MXX. pondus septi transversi MMMCCCLX. Summam, siquis collegerit, inveniet 8223. Quandoquidem propositione [65] Borelli efficiatur, potentiam flexoris pollicis, quem pendere 122. grana, æquare libras 3720.: pariter se habere modo dictum musculorum pondus ad 248235. libras. Musculorum enim potentias se habere in ratione composita; nempe secundum rationem longitudinis & profundi: hoc est secundum rationem solidorum homogeneorum. Ex quibus positis apparere vires horum musculorum non cedere potentiæ lapidis cujusvis molaris. Et licet non nemo musculorum auxilium pro cibis comminuendis inficiatus fuerit; attamen soli ventriculo satis virium esse ad tale munus subeundum: quippe pon-

[65] CXXVI. part. I. de mot. anim.

pondus medium ſtomachi humani eſſe unciarum octo, quod ſi memorato modo calculus inſtituatur, inveniri potentiam muſculi ſtomachi æqualem eſſe ponderi librarum 12951.

XXX. Sed ecquis non admiratur potentiſſimas a *Pitkarnio* in medium prolatas probationes. Borellus quidem flexori tantam, quantam commemoravi, potentiam tribuit, quia ejus fibræ pennæ ſimiles ſeſqui digitum excedere videntur: harum ratione itaque vult vim 124. librarum prius poſitam, debere trigeſies multiplicari: ſubducto taliter calculo proveniet ſumma a me jamjam allata. At enimvero Anatomicis ad dirimendum relinquo, num tantus fibrarum pennæ ſimilium numerus, tantaque earundem longitudo in ſingulis abdominis muſculis, inque dimidiato ventriculo, inveniatur? quod, ſi numero plures, ſi aut minoris aut majoris longitudinis fuerint, de quibus non pendet mihi animus, ecquis noſtrum inficias ibit? longe alia ratione calculum eſſe ſubducendum. Adhæc ponamus rem ſe ita habere, qualem Pitcarnius ſumpſit, nonne conſequens eſt, ut ii, qui ponderoſiores abdominis muſculos & ventriculum, qui longiores talium partium fibras habent, facilius cibi copiam digerere poſſint, quam alii, quorum natura a propoſita ratione diverſa eſt. At quis noſtrum non habet perſuaſiſſimum, puerorum muſculos & ventriculum multo minores, quam adultorum, vel ſenum eſſe; dein cui noſtrum eſt dubium, quin illis indies major ciborum digerendorum copia ſit opus, quam his. Quæ cum ita ſint, apparere ex his, puto, *Pitcarnium* e locis longinquis & reconditis, imo altius initium digeſtionis demonſtrandæ, petiviſſe; & plura, proinde quaſi vera eſſent, poſuiſſe, quorum tamen dubia etiamnunc eſt ratio [66].

XXXI.

[66] Hæc memorat. differt. in quo tractat motum, quo cibi in ventriculo rediguntur ad formam ſanguini reficiendo idoneam. Dictis addatis. Uſum liquoris copioſi ventriculo eſſe impedimento, quo minus is munere ſuo perfungi poſſit. Ab interpoſito enim fluido, aut copioſo, aut tenaci, ait, eludi muſculorum ventriculique impetum; a quo ſolo, cum nullum ſit fermentum vel liquor coquens, pendere coctionem oportet. Præterea, quo gravius fuerit

XXXI. *Boerhavius* [67] ciborum digeſtionem tribuit fibris. Has utraque ventriculi ora claudere, has contenta premere, cogere, variataque contractione miſcere: minus cohærentia utpote cum fluidis eliquando, & tenacia intermedio acrium dividendo. Imo varias fibrarum ſeries aut ſimul, aut deinceps contractas, ſecundum omnem ſuperficiem partes jam maceratas liquidis calidis perpetuo miſcere, dividere, mutare, ſoliditatem ciborum deſtruere, fluida in iis contenta exprimere; & ita cuncta in uniuſmodi liquorem mutare. Haud diſſimile ſane ratione juxta ac Pharmacopæi aſſolent e ſeminibus, vel nucleis, lac quoddam interveniente liquido quodam conficere. *Borellus* [68] admittit fermentum, cujus ope piſces & aves aliquas alimenta in ventriculo vindicare. In homine fermentum ejuſmodi eſſe, *Hofmannus* [69] aſtruit. Nec *Boerhavius* in ventriculo fermentandi actum eſſe inficiatur [70].

XXXII.

rit interpoſitum in ventriculo fluidum, eo magis id valere motui ventriculi reſiſtere, vimque motus, ac contactum fruſtrari: atque adeo coctionem abolere. Inde ſequi, putat, ſalſos acidoſque liquores, cum graviores ſint, digeſtionem ventriculi impedire. Deinde, quod ad modum mutationis alimentorum in ſuccum alibilem attinet, ſtatuit, necubi in corpore ſecretionem contingere, quæ potis ſit alimenta mutare in ſpiritus Chimicos, ſalia volatilia, &c. Nam cibos in ventriculo comminui, fierique prius earum partium disjunctionem, quæ minus arcte inter ſe cohærent. *Atqui partes*, inquit, *ex quibus ultimo conſtati ſunt canales, vel quarum adjunctione ſunt aucti, minus cohærent, quam iſtarum partium partes, cum iſtæ a reliquis, non hæ a ſe mutuo per impetum cordis ſanguiniſque diviſæ & ſecretæ fuerint. Poſtquam vero iſtæ ita fuerint in ventriculo ſeparatæ rurſus, ut fluere unæ ſupra alias poſſint facile, tum motu ventriculi expelluntur in lactea. Unde ſequitur nihil fieri in ventriculo, unde quis pro certo poſſit ſtatuere, ciborum coctione elici ſulphur, ſaliaque, & alia corpora pro elementis venditata.* Vide etiam ejuſdem Element. medic. phyſico mathem. propoſ. 121. 122. & libr. 1. cap. v. §. 2. & ſeq. & §. 51.

[67] In inſtitutionib. medic. §. 53. edit. 1.

[68] Part. 11. propoſ. 189. de mot. animal.

[69] In fundament. Medicin. cap. v. §. 23. & Medic. rat. ſyſtematic. tom. 1. part. 11. cap. IV. §. 12. *intima diſſolutio corporum ſine fermentatione, quæ motus inteſtinus eſt, mixti partes unitas intime ſolvens, fieri nequit: nullum hinc dubium eſt, quin in ventriculo etiam atque in inteſtinis tenuibus actus fermentationis celebretur.* Salivam autem §. XI. & XIII. ducit eſſe verum & univerſale alimentorum ſolvens & fermentum, quo ea funditus diſſolvi atque extrahi.

[70] Inſtitut. medicar. §. 78. editionis ſecundæ.

XXXII De Chyli in sanguinem mutatione Mechanici hanc habent opinionem, scilicet Chylum in intestina propulsum, judicant, in his magis ac magis elaborari; in ductu thoracis cum lympha misceri, ut dilutior evadat, in vena sanguini confundi, in auricula cordis solvi, subigi, attenuari; in dextra cordis cavitate eadem pati: tandem per tot ambages, per tot discrimina rerum tendere ad canales conicos & cylindraceos arteriæ pulmonis, ubi eundem a postico premi & a lateramine reprimi, formarique in sanguinem [71]. Proinde chylum ministerio pulmonis, quem intumescendo fieri se ipso breviorem, atque instar sphæræ evadere: detumescendo vero, per lineas ad suam longitudinem quoquo modo inclinatas circum compressum, fieri se ipso longiorem, ac quodammodo *sphæroidem* [72]; chylum, inquam, ministerio pulmonis, perfectionem suam indipisci, ac mutari in humorem, ad quasvis corporis functiones necessarium [63]. Hanc chyli in sanguinem elaborationem autem, non accidere ratione aëris, aut majori, aut minori momento, inspirati, vel exspirati: verum, si aër momenti mediocris exspiretur; & id quidem expirationis initio, tunc sanguinem ab ipso solvi in partes minimas [74]. An vero aliquid aëris per pulmones sanguini admisceatur, multi pendent animis; siquidem vias non reperiri, ajunt, per quas aër pertransiens se sanguini associare possit [75]. *Borellus* [76] opinatur, laticem, qui sem-

[71] Vide *Boerhavii* institut. medic. §. 149. edit. 1.

[72] *Bellinus* in Comment. ex iis quæ in prim. part. respir. §. 20.

[73] *Boerhavius* in institut §. 157. & seq. edit. 1. Et edit. secund. §. 208. scribit, efficaciam pulmonum in corpore sano esse majoris momenti, quam aliorum viscerum: ideoque humorem omnem vitalem, totus quantus est, pulmones transire, certa tantum portione per alia viscera transfluente: imo hic ejus præparationem pro nutrimento fieri, quia chylus omnis ad illos mittitur: quin hic in primis officina sanguinis &c. Et *Pitcarnius* propos. 102. & 103. statuit commixtionem sanguinis fieri ab actione pulmonis & cordis impetu, arteriarumque minimarum compressione. Et constrictione canalium, sanguinem vehentium, in pulmone partes sanguinis majoris & ultimæ compositionis, dividi.

[74] *Bellinus* in Comm. ex iis, quæ in 1. part. respir. §. 24. 31. & 32.

[75] *Ibidem*. §. 26. & *Boerhav*. in instit.

ſemper veſiculis pulmonis, lubricandi ergo, ineſt, imbui inſpirando aëris particulis. Et, quia talis latex facile poros venarum penetrare valeat, fieri non poſſe, quin ſibi conjunctas aëris particulas exinde cum ſanguine communicet. *Bergero* [77] nihil vero ſimilius videtur, quam partem aëris, intra utriculos pulmonum admiſſi, per raram veſicularum, & quæ ſingulis illarum planis modo reticuli intertextæ perque minima diſperſæ ſunt, venularum pelliculam, in ipſum ſanguinem intromitti. Hanc aëris, reſpirando intra ſanguinem admiſſi, commixtionem, *Borellus* [78] judicat, ad vitam animalium producendam & conſervandam, eſſe maxime neceſſariam. *Pitcarnius* ducit, prout per attritum alimentorum fit chylus, mutata ſolum partium ultimæ compoſitionis textura; ita etiam per attritum chyli fieri ſanguinem mutata ſolum partium chyli figura [79]. *Hofmannus* cenſet [80] præter ipſum ſanguinem ejuſque motum compluria viſcera conſpirare ad chylum in ſanguinem convertendum. Pulmones in primis, deinde lienem multum facere, ut chyli partes a nexu ſuo liberentur, & conjunctiſſime cum ſanguine verſentur: quin etiam in venarum toto ſyſtemate,ubi tardior eſt ſanguinis progreſſio commodiſſime perfici chyli in ſanguinem mutationem.

XXXIII. Quantum vero ad abſtruſum reſpirationis negotium pertinet, putat *Bergerus* [81], id totum a motu muſculorum thoracis, & pondere aëris ac elatere, pendere. Thoracem enim, quo velut injuncto jugo pulmones coerceri, paulatim dilatari; quapropter aërem in illorum veſiculis adhuc concluſum, ſpatium deinde nactum, & libertatem, ſuam explicandi vim experiri; atque externo athmoſphæræ cylindro, in ore & naribus, aſperaque arteria comprehenſum, niten-

ſtit. medic. §. 150.

[76] Part. II. propoſ. 113. de motu animal.

[77] Libro de natur. hum. cap. IV.

[78] Part. II. propoſ. 116. de mot. animal.

[79] Elem. medic. phyſic. Mathem. propoſ. 123. & 124. & libr. I. cap. V. §. 51. *Sanguificationem*, ſcribit, *eſſe comminutionem chyli per motum cordis & arteriarum, contracta ſua præſertim in pulmonibus comprimentium.*

[80] Medic. ration. ſyſtemat. tom. I. cap. IX. §. 4. 5. 6. II.

[81] Loco jam jam citato.

nitenti, facile concedere: locum autem invadendi pulmones dare, viam aperire, hinc vesiculas illorum, quousque potest, replere & expandere. Præterea, siquidem pectus est in aëre constitutum, *Bellinus* [82] sensit, nec musculos contrahi nec ossa moveri posse; nisi aëri, externam ejusdem pectoris superficiem in quolibet animalis positu undecunque comprimenti, aliqua alia facultas, ab intestina superficie per easdem quaquaversum lineas æqualibus viribus contranitatur. Hujusmodi facultate autem præditum esse aërem, qui in pulmones ducitur: quoniam nulla alia caussa potest concurrere ad æquilibrium illud constituendum. Deinde contractis semel pectoris musculis, necesse esse, animal per totum vitæ spatium respiret. Scilicet dictos musculos tantisper, dum animal vitam vivit, alterne restitui contrahique: & quo tempore eos contrahi, dilatari pectus, & aërem in pulmones duci. i. e. inspirationem contingere: verum musculis iterum se restituentibus, pectus constringi, aëremque reddi. i. e. exspirationem fieri.

XXXIV. Explicatio efficientiæ cordis, quod Hofmannus [83] censet, motus & sanguinis circuli principium esse, quodque agendi ratione perfecte antliam & machinam hydraulicam imitari, cujus *diastolen* semper fieri caussam *systoles*, & hanc vicissim illius caussam: cujus structuram hac ratione perpetuum quoddam mobile, cujus inventio mirum quantum mechanicos hucusque torsit, repræsentare [84]: non adeo facilis est, ut ea quibusdam Matheseos ignaris videtur. Nam ejus potentia difficulter ex cognitione effectus potest indagari, quemadmodum tali pacto potentiam musculorum solent explorare mathematici: ad eos utpote appendentes pondus, donec in trutina radiorum æquabilium alteri altera haud prævaleat, sed conjunctim in æquilibrio persistant: vel eos conferentes cum machina, cujus vires cum vecte comparantur ra-

[82] In Comm. ex iis, quæ ad respir. §. 16. & 18.

[83] Medic. rat. systemat. tom. 1. p. 1. cap. VI. §. 5. 7.

[84] Ibidem in Præfat.

ratione potentiæ reciprocæ, ratione proportionis distantiarum, seu velocitatum, quibus moveri possunt. Verum, quoniam cordis natura non comparata est, ut articulos graves ac pondera trahat sustollatque; sed, ut constringendo instar præli exiguam sanguinis molem, in ventriculis ejus contentam exprimat: ergo alia ratione progrediendum est, ut potentia cordis exploretur. *Borellus* opinatur cordis potentiam esse cum arcu, vel simili re tensa, & resiliente, conferendam. Antequam autem eousque aliquis pervenire potis sit, eundem necesse habere comparationem facere cordis cum cæteris musculis. Et quia inter Mechanicos liquet æquales moles duorum musculorum continere æqualem fibrarum minimarum multitudinem; confici hac ratione, putat *Borellus*, vi unius musculi movente perspecta, exinde nos nullo negotio de alterius potentia judicaturos. Igitur, moles carnosa cordis cum sit prope ejusdem magnitudinis, ut unus musculus temporalis & *masseter*; apparere ex hoc vim cor moventem æqualem esse ei, quam quæ dictis duobus mandibulam stringentibus musculis est: & quæ MMM plus minus librarum. Præterea cor sua contractione superare majus obstaculum, quam est vis illa, quam ipse cordis musculus, vel ejus fibræ minimæ edunt. Etenim vim musculum cordis moventem superare suo momento obstaculum totius sanguinis arteriarum, & fasciarum, earundem dilatationem impedientium; quod vi esse majus ponderis 180000. librarum. Quale assertum ut planum fiat, considerandam esse primo vim, quam cordis musculum exerere inflando omnes vesiculas seu poros suos. Hanc adeo grandem esse, ut vel sine machina quadam possit superare pondus 3000. librarum. Deinde contemplandam esse proportionem vis moventis ad cordis momentum, seu ad vim, qua sanguinis motus in arteriis impeditur: hanc vero se habere ut 1. ad 60. si jam uterque numerus, id est, alter cum altero fuerit multiplicatus, effici inde propositionis memoratæ demonstrationem. Scilicet vim totam, a qua sanguinis motus impeditur,

&

& quam cordis potentia ſuperat, majorem eſſe vi ponderis 180000. Q. E. D. Ab hoc validiſſimo cordis muſculo, alterna vibratione propelli ſeu exprimi, in modum emboli, in arterias certam ſanguinis portionem (uncias tres circiter in adultis exiſtimat *Borellus*): quo facto univerſam arteriarum compagem amplitudine dilatari, diſtrahive: molem ſanguinis vero noviſſime immiſſam, aliam, quæ ante eſt, protrudere, propellere, cogere, ut locum cedat, donec ea ipſa ad vaſa minima pervenerit; ubi arteriarum faſciæ, diſtractionem ulteriorem ob renixum diſtentus renuentes, eandem undique comprimunt; ac ita cauſſæ ſunt, ut totius molis, per vaſa minima, ex arteriis in venas expreſſio; atque adeo ejus per univerſum corpus circuitus, fiat. Compreſſio itaque & reſtrictio arteriarum a vi Machinæ, qua vaſorum viſcerumque fibræ contrahuntur, & quæ diverſa a vi propellente, projiciente, vel exprimente cordis, ſunt cauſſæ, ut ſanguis extra arterias, per earum orificia, expellatur. Quænam autem ſit cauſſa cor movens, utrum ſcilicet id propter organorum neceſſitatem, machinatione quadam, ut automa quoddam moveatur: an vero a facultate animali, inſciis nobis, ob conſuetudinem habitu acquiſitam, primario moveatur? incertum. De his tamen *Borellus* copioſe in utramque partem diſſerit [85]. Hoc tamen inter Naturæ ſpeculatores conſtat, cruorem ſolo cordis pulſu, in extremas trudi arterias, & has eſſe canales conicos, diſtentui aptos, inflexos, diviſos in ſimiles minores eodem trunco ortos, quos ultimo circa vertices cylindraceos retis ſtructura in ſe mutuo patere. Inibi ſanguinem *elaſtica* arteriarum contractione retropelli aliquantulum, quo momento ictum cordis ceſſare, ejusque valvulas concidentes, regreſſui ſpatium laxare. Hoc reciproco impulſu & repercuſſu, varias mole partes cruoris, ubique

[85] Hæc part. II. de motu animal. cap. v. quo tractat cor, & ejus pulſationem propoſ. 37. 51. 52. 66. 67. 72. 74. 75. 79. & 80 contraxi. Confer. hæc, quæ modo attuli, cum iis, quæ habent *Bellinus* de motu cordis propoſ. 24. *Boerhavius* in inſtitut. Medic. §. 104. & ſeq. & *Thomſon* in diſſert. I.

[86]

ubique applicari ad diversa capacitatis hiantia oscula, easque, aut intra hæc suscipi, aut inde repelli. Hoc artificio solum secedere sanguinem in diversos, qua colore qua tenuitate, humores, mox in venis iterum sanguini permiscendos.

XXXV. Porro Mechanici statuunt, arteriam, postquam memoratum antea rete constituerit, tubos emittere cylindraceos adeo arctos, ut rubras sanguinis sphærulas in oscula sua suscipere nesciant: missis itaque illis factis, hæc vasorum lymphaticorum oscula potius recipere tenuiorem tantum, & limpidam sanguinis partem. Eandem arteriam ibi locorum recto decursu porrigere truncum, quem tanquam initium venæ habendum: hunc emissis *lymphaticis* sensim sensimque ampliorem nancisci formam, ob advenientem per fistulas, ei a latere positas, laticis *venosi* & lymphæ molem: hunc destinatum ad rubrum crassioremque, sero liquidiori orbatum, sanguinem vehendum. Ex dictis vasis, ut & nervulis omnifariam inter se, in modum glomeris, convolutis, oriri modo simplices, modo compositas, glandulas [86]. Quomodocunque nunc hæc, & alia corporis, vasa fuerint, ratum habent, eorum orificia non inter se differre ratione figuræ, sed ratione amplitudinis figuræ: omnia quippe ad unum circulorum more sunt disposita [87]. Quid? quod diame-

[86] Vide *Boerhavii* orat. de usu ratioc. Mechan. &c. pag. 8. 9. 10. 11. & 26. nec non ejusdem instit. §. 97. usque 142. & a §. 161. ad 173.

[87] *Pitcarnius* in dissert. de circuit. sang. §. 15. & 16. & de curat. febrium §. 4. Et Elem. medic. physic. mathem. in præloq. §. 12. propos. 47. 49. 96. 97. 98. scribit canales corporis animalis certam habere *elasticitatem*: eorundemque & liquorum conditiones esse infinitas. Orificia vasorum, secretioni humorum destinatorum esse forma inter se similia. Glandularum poros esse orbiculatos, & nullam esse pororum differentiam, nisi ratione majoris minorisve amplitudinis. *Hofmanni* fundam. Medic. cap. VII. §. 50. 51. & 52. Et Medic. ration. systém. part. II. cap. I. §. 8. & seq. literis prodidit diversitatem secretionis humorum recte a diametro & amplitudine canalium majore vel minori deduci: canales angustissimos, tenuissimum: ampliores, crassiorem humorem admittere: non inficiatur tamen canales angustos posse ampliari, ita ut fluida crassiora quoque suscipiant, sed fieri talem humoris crassioris admissionem præter naturam.

 [88]

metri ramorum, *Boerhavio* [88] auctore, fere ubique minores sunt diametro trunci recta pergentis eodem in loco communi. Qui cum ita sint, hac lege divisionem in minutissima usque pergere; & cum ultimi rami ultimo trunco minores, ergo ibi in sanguine, propter omnimodam arteriarum pressum motionemve jugem, soluto attenuatoque omnis generis partes reperiri: aliis diametros esse majores diametris ramorum; aliis diametros minores: illas cogi inire in ultimum truncum rectum, ubi ramos desinere, ubi conum, cylindrum; ubi arteriam, venam fieri: has vero, obliqua opposita validaque pressura, in ramos patentes, impelli. Et quamquam hæc vasa non prout arteriæ a fluido projecto dilatentur, nihilominus tamen ea aliquatenus, ut Thomson [89] auctor est, distendi, propter multiplex obstaculum fluidorum. Resistere autem fluidum, quod in canalibus inest, ratione molis ad movendum ad perfluendum inertis. Ad hæc, quoniam fluidorum motus non fiat ad lineas directionum rectas, seu canalium lateribus parallelas; verum pro vario, fluidi a tergo prementis, impulsu canalibus impingat, & ad angulos plus minus obtusos reflectatur: proinde anguli, quo minus fuerint obtusi, id est ad naturam rectorum accesserint, eo magis eos motui esse impedimento. Dictis addamus admirabiles quorundam vasorum contorsiones, mutuum eorundemque implexum in modum retium: nec non lymphaticorum valvulas ultro citroque se fluidis obviam dantes. Hæc & similia obstacula priusquam fluida superare queunt, necesse ipsis esse, se omnino juxta latitudinem expandere; quod cum contingat, distrahi quoque canales in majoris latitudinis diametros.

XXXVI. Quod vero ad naturam fluidorum, in quorum motu & libera per vasa fluxione sanitas & vita sitæ sunt, attinet, eam *Boerhavius* [90] statuit, hunc examussim mente capere;

[88] In Institut. Medic. §. 200.
[89] Dissertat. 1. pag. 36.
[90] In Orat. memorat. p. 17.

pere, qui minuta & agitata corpuscula, quorum congeries aliquod fluidum constituit, noverit. Etenim, siquis dictorum unum attenta mente consideraverit, eundem illi ultro delaturum rationem solidi; adeoque ejus efficientiam moli, motui, figuræque esse assignandam. Sin vero aliquis universam fluidi molem simul ad Mechanices præcepta perpenderit, innotescere ipsi gravitatem & fluorem esse generales cujusquam liquoris proprietates: singulares vero, qua alius alio distinguitur, esse virtutem *elasticam*, ponderis, spissitudinis, fluxuræ, nixusque in contactum gradus varios, impetus, quo feruntur, momentum, & itineris directionem.

XXXVII. Quantum vero pertinet ad omnigenam in corpore humano humorum secretionem, de qua paulo ante etiam mentionem feci, putat *Bellinus* [91], hanc fieri ratione plexus, more retis constructi: hunc maxime facere ad conservandam promovendamque generalem liquidorum solutionem, & secretionem liquidi a liquido, in glandulis sine ullo fermento. Et *Boerhavius* [92] pressius verbis, asserit, variam longitudinem arteriæ a corde, varium ejus situm, complexum, velocitatem, proportionem rami ad truncum, vim exprimentem, moram in cavo variam, (i. e. mechanica necessitas secundum *Borellum* [93], caussam esse, ut varia liquida variis in locis secernantur, & secreta mire immutentur. Quibus concessis posse mille modis omnis generis humorum secretiones fieri. Quid? proportiones corporum diversorum eundem liquorem constituentium, *Pitcarnio* auctore [94], sunt infinitæ

[91] Libro de ferment. propos. 36. & 37.

[92] In institut. medic. §. 203. & 204.

[93] De motu animal. p. II. propos. 160.

[94] Elem. med. phys. mathem. propos. XLVIII. XLVI. LXI. LXXXVIII. CXIII. & seq. ponit dari 1. vim quandam naturalem, secretionis nutritioni inservientis principium, circuitus legibus circumscriptam. 2. vim vitalem, caloris in corpore innati primordium, in arteriarum sanguine, per has a centro ad circumferentiam permeantem, calorem universum per corpus distribuentem. 3. Vim animalem, motus & sensus initium, in spiritibus animalibus, proportione data ad vim naturalem & vitalem in venarum arteriarumque sanguine subsistentem, a sanguine intra cerebrum circumeunte ortam.

[95]

finitæ : imo, utcunque quilibet liquor fuerit, certa tamen ratione quisque fluidus est. Liquores impetum in canales faciunt, deinde retrorsum vicissim canales impetum in liquores faciunt. Quomodocunque vero liquorum corporis conditio fuerit, putat eorum secretiones in corpore fieri mechanice, hoc est secundum certas leges: quinimo secundum virium naturalium vitalium & animalium potestates & proportiones, fieri secretiones naturales vitales & animales. *Bellinus* [95] arbitratur secretionem, & derivationem dissimilium liquidorum, per canales corporis conjuncte fluentium, fieri per compositionem duorum motuum; quorum alterum accidere secundum canalis longitudinem, alterum eodem tempore quaquaversum ad latera: prius autem exprimi, quod liquidius est. Et *Baglivus* [96] sensit, secretionem cujusvis laticis, in quolibetcunque viscere factam, dependere in primis a majori vel minori velocitate sanguinis, ad viscus quoddam appellentis, & a longinquitate visceris a corde.

XXXVIII. Quin etiam nutricatum *Pitcarnius* [97] statuit, sui generis esse secretionem. Hujusmodi a cæteris non differre, nisi, quod motus fluidi, in nutritione secreti, per canalem, seu porum secernentem, multo tardior fit, quam aliorum fluidorum motus per suos canales. Cujus rei caussam esse, quod in secretione, nutricationis ergo instituta, angulus per verticem canalis vel pori, a latiori basi orientis multo major sit angulo per vertices aliorum canalium, per quos vulgo secretiones fiunt: & hanc esse rationem, auctor memoratus asserit, ut in secretione hujusmodi maximum latera alicujus pori obstaculum importent progressuris partibus, e pertranseunte fluido dicta secretione separatis. Hæc, & ante memorata, cum ita se habeant, efficitur inde non modo secretionem fluidorum omnigenam a solidis; verum etiam illorum

[95] In comment. ex iis, quæ ad secret. §. 1. & 2. Eadem suffuratus est *Baglivus* libr. 1. de febrib. motric. cap. 1. prop. 5. & 6.

[96] *Ibidem*. propos. 8.

[97] Differt. de motu, quo cibi in ventric. &c. §. 17. & Elem. med. propos. 107. & deinceps.

rum motum a solidis. i, e. a varia canalium tensione *elastica*, dependere [98]. Vasis enim quibusque corporis id peculiare esse, ut tum actionem suam instituant, quando fibræ, a liquido transfluente distractæ, versus suæ cavitatis axem se contrahendo, humores propellunt [99]. Quid? quod humores, ut *Baglivus* [1] monumentis prodidit, in juvenibus plurimum faciant impetum versus loca superiora: e diverso in senibus versus inferiora: atque hoc contingere in his propter nimiam solidorum, & fluidorum laxitatem, in illis vero propter dictorum nimiam tensionem, vim, seu agitationem.

XXXIX. Cæterum, licet plerique de sanguine decreverint, eum bifariam moveri, nempe juxta ductum vasorum, & juxta latera, qui motus etiam intestinus vocatur, in quo globuli, sanguinem constituentes, juxta axem perpetim commoventur [2]: *Baglivus* tamen præter hos novit sanguinis motus projectionis, inclinationis, *horizontales*, ascensus, descensus, &, nescio, quos amplius [3]. *Gulielminus* autem [4], ratum habet, triplicem in sanguine motum inesse. Primum vocat *circularem*: alterum, *agitativum*, *fermentativum*, tertium. Illum a corde ducere originem, a vasorum vehentium, & revehentium situ; nec non a valvularum positione, determinari: adjuvari autem a constrictione vasorum, & musculorum ea comprimentium. Istum non toti sanguini, sed ejus partibus inesse, producique; quia ille non solum in diversis ejusdem arteriæ sectionibus, verum etiam in eadem sectione, non uniusmodi, propter obstacula varia, fiat. Pro certo enim habet sanguinem, qui circa vasorum axem versatur, velociter magis, vel rapidius fluere eo, qui prope

[98] *Thomson* differt. 1. de motu, quo renituntur, &c. pag. 37.

[99] *Boerhavius* in instit. Medic. §. 856.

[1] Libr. 1. specim. de fibr. motric. cap. x. propos. 1.

[2] *Hofmanni* Fundam. medic. cap. IV. §. 37.

[3] Lib. 1. specim. de fibr. motric cap. VI. Corollar. XI.

[4] In libro de sang. nat. &c. §. 6. 11. 20. & 22.

prope circumferentiam eſt: quin etiam diverſam partium ſanguinem componentium, gravitatem, & partes aëris tenuiores, reſpiratione ſanguini admixtas, ut & ætherem *Carteſii*, hujusmodi motui cauſſam eſſe. Hunc denique, quamquam non æque in naturali, ac in ſtatu præter naturam, obſervetur, adeſſe, ſanguinem extra vaſa perfacile corrumpentem, atque febres, quas majores appellarunt putridas, tanquam aſſertionis habet documenta: naturam hujus motus generaliter partium diverſitate eſſe fundatam. D. *Frind* tamen [5] contradicit tot ſanguinis commotiones, ut & ejus effervescendi fermentandive actus. Illum enim ſanguini ineſſe non poſſe, cauſſatur, quia deeſt acidum, primarius illius actionis auctor; neque adeſſe hunc, fermentandi nempe actum, quia fluidi cujuſvis partes, quæ ſub iiſdem planis *horizontalibus* jacent, æquabiliter premuntur: adeoque conquieturæ deinceps, niſi intercedente novo impetu, vel liquido a corde miniſtrato, fieret motus redintegratio. Quod ſi res ita ſe habeat, latiſſime patere, præter eum, quo continuo progreditur, & circumfertur, vel propellitur per univerſum corpus, nullum alium in ſanguine motum eſſe poſſe. Sanguinis circumactus eſt menſura vitæ: ab hoc adaucto oritur calor: qui eſt tanquam rectangulus ex velocitate in viciniam [6]. Imo ſanguis convenienti menſura ac temperie, motuque bene conſtitutus, *Hofmanno* [7] videtur eſſe omnium virium ac motuum in corpore noſtro fons atque origo: calorem autem ejus, putat, dependere quam maxime a parte ſubtili ſulphurea in motum concitata [8].

XL. Quandoquidem recentiores quidam ſemper in ore habent leges mechanicas & hydraulicas, non ab re fore, duxi, ſi aliquas hoc loco deſcripſero, ut (1) *Vires moventes ubique ſe habent ad onus movendum, uti reciproce ſpatium ab hoc decurſum aut decurrendum, ad ſpatium illud, quod*

[5] In Emmenolog. cap. 11.
[6] *Pitcarnius* Elem. medic. propoſ. 58. 53. 55.
[7] Medic. rational. ſyſtem. tom. 1. in Præfat.
[8] Ibidem part. 1. cap. v. §. 13.

[9]

quod vis movens interim emetitur. (2) *Virtus motrix & onus movendum sunt ipsorum velocitatibus reciproce proportionales.* (3) *Eadem vis quæ potest verbi caussa C. libras elevare per duos pedes, potest quoque CC. libras elevare per unum pedem* [9]. Hæ leges usum habent ad motus partium corporis animantis solidarum explicandos. Siquidem vero sanguinis humorumque progrediens & circularis motus legibus motus corporum fluidorum subjectus est, non ab re erit facere comparationem hydraulicorum cum animalium organis. *Quemadmodum in hydraulicis, quo minus fluidorum motus impediatur, opus est valvulis, quæ fluidum in cavitatem vel vas admittunt, regressum vero per eandem viam impediunt : ita ad promptiorem & non interruptum sanguinis motum conservandum valvulæ cordis & venarum multum faciunt. Sicuti in hydraulicis expeditus fluidorum motus est per canales continuos licet inversos : ita etiam in animalibus tubus ille magnus arteriosus & venosus unicum continuum canalem conicum & cylindricum inversum efformat, cujus basis est in corde, apex vero in partibus externis. Quemadmodum in hydraulicis impetus fluidorum major est, quæ per longius spatium propelluntur, quo major & celerior fuit emboli vis : ita etiam circulus sanguinis pro diversa cordis systole atque compressione ventriculorum multum variat. Quemadmodum in hydraulicis, permanente eadem potentia movente, fluidum si premitur, ejus partes ad omnia vasa, pro eorum capacitate, æquali nisu tendunt, illuc vero maxime feruntur, ubi nullam vel minorem resistentiam inveniunt : ita etiam sanguinis circuitus non ubique æqualis est &c. Sicut in hydraulicis aliquot canalibus, per quos antea libere ferebatur fluidum, obstructis ejus impetus vergit in tubulos apertos per quos celerius transfluit : ita etiam evenit in animalium corpore. Perinde ut fluidorum motus & adfluxus se habet ut vasorum resistentia, adeo ut hac minuta plus adfluat, eadem vero aucta plus alteri accedat : ita fit in sanguinis fluxu & motu. Ut in hydraulicis pro diversitate pressionis & capacitate cavitatis,*

[9] Has tradit *Sturmius* mathes. juvenil. scient. static. & mechanic. cap. x.

tis, quæ liquida continet, nec non pro amplitudine majori vel minori orificiorum & canalium, per quos liquida ferri & ejici debent, modus liquidorum valde differt ratione accelerationis & tarditatis, atque adeo ratione copiæ, quæ effunditur: similiter circulus sanguinis multum variat ratione amplitudinis cordis & reliquorum vasorum [10]. Neque vero Hofmannus, ab quo dictas collationes sumpsi, in generalibus acquievit, sed singulares etiam exhibet microcosmi leges hydraulicas: ut (1) spasmi tubulos constringendo liberum fluidorum cursum impediunt atque inæqualem reddunt. (2) Quo major est spasmorum vasa coarctantium vehementia; & quo latius illi sese diffundunt, adque ampliora vasa exporriguntur: eo copiosior & impetuosior ad alias & remotas partes fit sanguinis appulsus, translatio & congestio. (3) Spasmus vehementior membranis nervosis insidens vitiosum motum per universam sæpe nervorum ac membranarum compagem propagat. (4) Spasmus parti, quam semel atque iterum occupavit, talem inducit habitudinem, ut postea accedente levi caussa easdem spasticas constrictiones repetat. (5) Spasmus partibus, quas diu obsedit, atoniam atque imbecillitatem inducit. (6) Spasmus non est continuus, sed ad certum tempus ejus vehementia remittit se, vel plane intermittit: interjecto autem aliquo tempore statis periodis, cum eodem sæpe impetu revertitur. (7) Fluida & solida ex iteratis actibus talem acquirunt naturam constitutionemque, ut facillime eosdem motus repetant [11]. Quandoquidem omnia, quæ de natu-

[10] *Hofmannus* med. ration. tom. 1. part. 1. cap. VI. §. 4. 10. 12. 18. 27. 28. 29. 30.

[11] Idem tom. 4. part. 1. cap. III. §. 3. 4. 26. 28. 30. 29. 35. N. *Hofmannus* in præf. tom. 1. nimiam atque intensiorem solidarum partium contractionem vocat *spasmum*, earundem autem dilatationem immodicam, diuque partibus insidentem *atoniam*. Hos duos motus intensum videlicet & depressum esse morbosos. Sed in Scholio §. 30. cap. 1. part. 11. tom. 11. statuit tres motuum naturæ maxime hostilium, & morbos inferentium classes, ut (1) vehementiorem febrilem, quem ab interioribus foras cum impetu sanguinem pellere: (2) Spasmum, quem ab exterioribus ad interiorem sanguinem urgere: & (3) atoniam, quam a nimia resolutione & relaxatione fibrarum *motricum*, & remissione toni consistere.

[12]

natura & motione fluidorum vitalium jam jam ſcripſi, apprime cum principiis mechanicis conveniunt, atque illorum proprietates per hæc congruenter dilucidantur; apparere ex his ait *Boerhavius* [12], illa quoquo pacto vitiata, egere, ut in ordinem naturalem redigantur, auxiliis mechanicis. Nempe fluida eſſe ſubinde inſpiſſanda, coacta reſolvenda, ſtagnantia movenda, diſſoluta compeſcenda, craſſa diluenda, leviora ſolidanda.

XLI. Ex Iatromechanicis *Pitcarnius* cenſet *temperamenta eſſe conditionum in liquoribus mutationes, quæ in infinitum fieri poſſunt.* Eadem eſſe, autumat, morbos nativos, & diverſa *cacochymiæ* genera, quæque numero tria eſſe potiſſimum. Illum ſanguinis liquorem, qui dato circuitus impetum permittit, ut bilis in majori ad reliquas ſecretiones proportione, quam in pleriſque ejuſdem regionis incolis fieri ſolet, ſecernatur, in temperamentum evadere bilioſum. Illum ſanguinis liquorem, *fluxilitatem*, qui liene bene conſtituto permittit, ut major quam ad reliquas ſecretiones ſit proportio ſecretionis per renes & meatus cuticulares, abire in temperamentum melancholicum. Ubi per datam vim ſanguinis, a corde pulſi, proportio ſalivæ ad alia ſecreta eſt major, exiſtere ex hac temperamentum pituitoſum. Quod ſi quis temperamento aliquo præditus eſt, hunc in ſe habere morbum naſcentem [13]. Hofmannus vero [14] ſtatuit temperamentum eſſe certam partium & ſolidarum & fluidarum habitudinem, ad circulum ſanguinis motuſque microcoſmicos & functiones tam naturales quam vitales & animales perficiendas. In *cholerico* temperamento fibras eſſe teneriores, valdeque tenſas, & vaſa anguſtiora, per quæ validiorem vim *motricem* vehementi impetu vitales undas jaculari. In temperamento melancholico, ob fibrarum duritiem ac denſitatem ſanguinem lente per vaſa devolvi; unde humores craſſitiem induere, omneſque tam animi, quam cor-

[12] In citata Oratione pag. 22.

[13] Elem. med. propoſ. 63. 72. 73. 65. & deinceps. Item libr. I. cap. III.

[14] Medic. rat. ſyſtematicæ tom. I. part. III. cap. XIV. §. I. 2. 4. 5. 6.

corporis actiones quadam difficultate peragi. In temperamento *phlegmatico* serum abundare, valdeque tardum ac languidum esse humorum circuitum, & omnes tum animi tum corporis actiones pigritiam ac torporem sibi habere adjunctum. Sanguineos vocari, quibus habitus corporis spongiosus est, & laxe cohæret, quibus venæ copiosæ sed exiles & angustæ sunt, per quarum alveos sanguis placido & secundo flumine decurrit.

XLII. Spiritus animales, quos alii vocabulo liquoris vel succi nervorum nuncupant, medici semper consideraruntm ut quondam Romani tribum prærogativam, cui cæteræ tribus frequentissime assentiebantur. Spiritus enim, si debite munere suo funguntur, in primis caussæ sunt corpori animali, ut fit vitale, sit mobile, & sibi in functionibus, naturæ suæ conformibus, expediendis, assentiatur. Hos *Borellus* [15] statuit esse naturæ fluidæ, subtilissimæ, purissimæ & mobilis: & *Boerhavius* [16], judicat nervorum succum esse corpus tenue, celere, fluidissimum, in cortice cerebri *glandulosa*, secretum; & quod hujus fibrarum ope in medullam oblongam, & inde in spinalem, post hæc in nervos, deferri. *Hofmanno* [17] probabile habetur, liquidum nervorum constare ex duplici natura, una humidiori subtilissimaque succi nutritii parte; altera sicciore, quam e purioribus aëris particulis, pulmonum ministerio in sanguinem receptis, elaborari. Siquidem vero hujusmodi fluidum nequicquam a- illud,

[15] Propos. 24. Part. II. de motu animal.

[16] In Instit. Medic. §. 311. no. 8. & §. 219.

[17] Vide Fundament. Medicin. cap. V. §. 50. 47. 54. & V5. vide etiam cap. VI. §. 2. 3. Et in antedictis, ut & §. 15. 14. & 16. *Hofmannus* vocabulis spiritus animalis, & succi nervorum, ut æquivalentibus, utitur. Et med. ration. Syst. tom. I. part. III. cap. I. §. 2. Duplicem, scribit, in fluido cerebri & nervorum admittendam esse substantiam, alteram omnium tenuissimam ad motum celerrimum & varium recipiendum atque propagandum aptam; alteram crassiorem, quam magis humidam, atque illi vehiculum esse, & §. 17. *Fluidum nervorum, quum ex partibus admodum exilibus, flexibilibus & mobilissimis compositum a globulis æthereis, quibus innatat, omnes in partes agitari possit &c.*

[18]

liud, quam materia subtilissima, potentia mechanica determinata, ut ait, instructa sit, & ad *ideales*, & ordinatos in corpore motus edendos, apta; hinc ei recte spiritus nomen imponi. His spiritibus duplicis generis motionem esse, alteram rotando quasi perfici, quoniam quævis particula circa axem moveatur: alteram directam esse, tendereque a termino ad terminum. Præter hæc spiritus animales in nervis secundum lineam rectam se movere: ast ætherem in sanguine secundum lineam curvam, inde ejus calorem dependere.

XLIII. Philosophantur Iatromechanici etiam multum de corporis excretionibus, in primis vero de ea, quæ fit modo insensili per cutem. Primus *Sanctorius* indefesso labore se ipsum, nonnunquam & alios in trutina, ad id negotium concinnata, stateram vocant, suspendit, explorandi animo, quanti ponderis corpus quotidie perspirando jacturam faciat? libratis prius alimentis, ventriculo ingestis, exinde excrementis alvi & vesicæ seorsim ponderatis, invenit excretiones hanc plerumque servare rationem. Nimirum excretionem alvi esse quatuor: vesicæ sedecim: cutis quadraginta & amplius: oris, ratione respirationis, sex unciarum [18]. Ex quibus apparet insensilem exhalationem omnium corporis excretionum esse maximam Quid? *Pitcarnius* [19] minime dubitavit, quin computando possit adinveniri, quantum ponderis de quodam corporis villo expiret? Hoc pacto calculum subducit. *Sanctorii* observatione fretus, ponit viginti quatuor horarum spatio, perspirando excerni uncias quinquaginta, seu scrupulos cIↄ. cc.; & spatio horæ L. scrupulos; & quovis horæ momento, quinque pondera, qualium sex conficere scrupulum. Quandoquidem vero corporis humani pondus medium sit librarum CLX, quas scrupulum minimum sexaginta millia æquare; & e tali corpore intra

[18] Vide ejus Medicin. static. Sect. 1. §. 59. 5. 6. & seq. Et *Pitcarnii* dissertat. de curat. febr. §. 8.

[19] In citata modo dissertatione. §. 14.

tra horam quinquaginta ſcrupuli *perſpiratione* excernantur ; effici hac ratione, concludit, ſi utpote quinquaginta in ſexaginta millia ducantur, quamvis corporis partem emittere eodem tempore, partem ſui milleſimam ducenteſimam : vel ſpatio cujuſvis horæ quemvis corporis villum unius ſcrupuli de ſe exſpirando emittere partem ſcrupuli milleſimam ducenteſimam. Concedo utique acutiſſimum & ſubtiliſſimum hujusmodi argumentandi genus eſſe ; verum multa in eo ſunt, quæ in dubium incertumque vocantur. Inter Medicos enim conſtat, corpora, ut & ſingulas eorum partes, ſeu ratione ponderis & figuræ, ſeu laxitatis & denſitatis ratione, eſſe inter ſe cummaxime diverſas; quin & non quolibet tempore, ne ipſo quidem *Sanctorio* negante, fieri uniuſmodi exhalationem. Quibus poſitis, & ita re vera, ut dixi, ſe habentibus, latiſſime patet, eos, qui conantur calculo mathematico excretiones corporis determinare, quot ac quantum videlicet ſingulis horis, ſingulisve horæ momentis, excernatur, obſcuritatem & tenebras afferre.

XLIV. De ſanitate deque morbo Iatromathemathici non eadem ſentiunt. Sunt aliqui [20], qui ſtatuunt, ſi fluida corporis decente temperie æquabileque motu prædita ; ſi ſolida debitam figuram, ſitum & ordinem ſint nacta, corpus tunc bonam conſequi valetudinem ; & hanc eſſe perenne, fluidorum per ſolida, motu fundatam. Alii [21] perhibent ſanitatem animalis conſiſtere in juſta canalium tenſione, eam ob cauſſam inſtituta, ut valido renixu, canalium villi alterna contractione, fluida comprimant, ad circuitum per vaſa minima abſolvendum. Contra, ac dixi, ſi ejus conſtitutio fuerit, ad morbum tunc illud eſſe proclive. *Pitcarnius* [22] aſſerit

[20] Ut *Hofmannus* in Fundam. Medic. cap. III. §. 2. Et med. rat. ſyſtem. tom. I. part. III. ſect. II. cap. 5. §. I. ita eam definivit: *Sanitas eſt vigor actionum tam corporis quam animi, a temperato & libero ſolidorum ac fluidorum motu ſanguinisque & humorum temperie, neque minus a convenientibus ſecretionibus & excretionibus dependens.*

[21] Ut *Thomſon* in fine diſſertat. I.

[22] Element. medic. propoſ. 75. definit. 2. 3. 5. 6. 4. & libr. I. cap. II. §. 2.

rit sanitatem animalis consistere in debitis secretionibus a sanguine rite factis: eandemque esse vitam sanam, vel circuitum sanguinis liberum nullo dolore comitatum. Perfectam sanitatem esse vitam *indefinite* longam, morbi expertem: vitam *indefinite* longam esse eam, quæ est infiniti conatus moriendi expers: vitam infiniti conatus moriendi expertem esse vitam maxime sanam: medicinam ergo esse artem faciendi vitam *indefinite* longam; perfecte tamen sanum esse neminem: morbum esse motum sanguinis circularem nimis acutum vel diminutum: morbos omnes in liquoribus consistere, vel in eorundem mutata qualitate, vel mutata velocitate motus: mortem tandem esse morborum summum, vel circuitum sanguinis penitus suppressum. *Hofmannus* [23] morbum definit esse magnam mutationem & turbationem proportionis & ordinis motuum in solidis & fluidis, cum vel nimis accelerati vel retardati in universo corpore, aut in certis partibus sunt, junctam cum insigni læsione secretionum, excretionum & aliarum functionum corporis animati, tendentem vel ad ejus salutem aut interitum, vel ad pravam partium ad alios morbos dispositionem. Caussam ergo ejus proximam esse motus solidorum & fluidorum valde immutatos, ratione proportionis suæ vel nimis deficientes vel nimium excedentes.

XLV. Omnis generis autem morbos, qui nil nisi naturalium motuum læsiones sunt, non secus ac motus, quæ vitæ atque sanitati præsunt, ad duas potissimum classes, ad *systolen* nempe & *diastolen*, id est, ad contractionem & dilatationem referri

2. propos. 74. definit. 30. & libr. 1. cap. VI. *morbus est circulatio sanguinis insolita, seu motus sanguinis circularis auctus, sive diminutus, aut per totum corpus, aut per aliquam corporis partem.* Symptoma vocat morbum simplicem; compositum vero symptomatum complexionem. Minus recte proinde fieri, censet, morborum divisionem in morbos partium similarium organicarum, & solutæ unitatis. propos. 78. defin. 100.

[23] Med. rat. system. tom. II. part. I. cap. II. §. 3. 9. & tom. I. in præfat.

referri posse, idem Hofmannus loco citato censet. Nec huic dissimilis est sententia Baglivi [24], qui priscorum Methodicorum communitates in Medicinam rursus introducens, statuit, strictum & laxum, quia æque in fluidis, ac solidis, vigeant, in primis in numero caussarum morborum habenda. Contractione enim & laxatione non modo in Mechanicis, verum etiam in universitate rerum, plerasque operationes perfici. Alibi tamen [25] ubi duo fibrarum genera recenset, memorat etiam duo morborum genera, quorum alterum membranaceis, alterum carnosis corporis partibus, secundum fibrarum differentiam inesse. Illos periculosos, propter necessitudinem, quæ ipsis cum capite vel dura meninge intercedit: hos vero minus periculi ægris injicere. Utrumlibet etiam genus separatim in corpore posse subsistere: quandoque vero utraque inter se in tantum copulari, ut alterum cum altero acceptum communicet vitium. *Boerhavius* statum corporis viventis tollentem exercendæ actionis cujuscunque facultatem vocat morbum [26]. Morbos autem ad tria genera redegit, sub primo complexus est, qui ratione solidi aut fluidi accidunt: sub altero, qui aut maribus aut fœminis sunt proprii; sub tertio autem eos, qui eveniunt, quatenus homo ex anima & corpore compositus [27]. Quod vero ad solidum spectat, ratum habet, quod ultimum minimi vasis solidum, cum liquidi fuerit plene expers, sit considerandum, ut corpusculum terrestre, simplex, tenue, cujus connexæ particulæ adeo minutæ, ut vix a fluidis differant; sintque omnes nervosæ, vel e nervis saltem oriundæ. Hoc solidorum genus, autumat, non inepte in quatuor classes posse dispesci. Sub prima comprehendi par-

[24] Specimin. de fibr. motric. cap VIII. Corollar. 3. cap. IX. propos. 3.. Et anatom. fibrar. p. 4. 9.

[25] Specim. de fibr. motric. libr. I. cap. IV.

[26] Institut. Medic. edit. secund. §. 696.

[27] Ibidem §. 699. has trinas morborum differentias tradit (1) morbos partis solidæ simplicis organicæve. (2) humorum morbos, horum naturam, copiam accidentia spectantes. (3) Morbos ex his binis compositos, qui masculini fœminini.

[28]

particulas terrestres minimas, quarum ex conjunctione fibram, cujus dotes esse laxitatem, rigorem, robur, debilitatem, oriri: secunda canales minimos, e quibus in unum collatis nervum minimum: tertia canales ex congregatione minimorum canaliculorum, unde reliqua vasa: quarta denique ea, quæ ex liquido & vase, vel e vasis, liquido expulso, concretis, originem ducunt comprehendi. In his, semel incolumitatem adeptis, nihil morbidi, nisi quod solutæ unitati, vel laxitati, vel rigori, vel robori, vel debilitati, vel pravæ solidorum cohærentiæ vitium acceptum refert, concipi posse. Quantum vero ad vitiatam fluidorum qualitatem pertinet, in his considerandas esse particulas singulas, qua mole, soliditate, figura, rigore, flexu, elatere, cohærentia, &c. sint dotatæ singulatim. Molem enim adauctam corpori obstructiones omnimodas, minutam vero nimiam importare *perspirationem*. Soliditatem auctam producere osculorum apertionem, rupturam vasorum, &c. vel fluidorum nimiam attenuationem & attritum. Soliditatem justo minorem augere inertiam liquidi in vasa, & obtundendo vim solidi in liquida fere enervare. Figuram se, propter angulorum aciem, vitiose habere, dum partes a sphærica nimiopere recedant, aliamque induant formam. Rigorem nimium, ob acrimoniam plerumque adjunctam, inducere malum vix medicabile. Flexilitatem nimiam, aucto contactu, caussam esse partibus, ut facile concrescant. *Elaterem* nimium, ob calorem mutatum & vim comprimentem, cuncta mutare. Cohærentiam nimiam impedire requisitas, partium in aliam naturam, mutationes. Præterea fluidum in considerationem venire generatim, ratione universæ massæ fluidæ; scilicet an liquor, an tenuitas, motus, quies, &c. rite se habeant: item ratione loci, si nimis aucto vasis diametro crassiora liquida in arctiores mittantur canales, si ruptis vasis in solidorum interstitia fluant distenta [28]. Quid? quod fortassis caussæ

[28] Hæc ex ejus institut. Medic. edit. prim. §. 490. 492. 507. 508. 509 &.

caussæ morborum simpliciores, & potiori jure inter mechanicas solum referendæ sint, quam aliquispiam medicorum cum animo suo cogitare valeat. Documentum hujus positionis nos capere posse, ait, e punctura nervuli, seu festuca membranaceæ corporis parti infixa. Quæ & quanta non oboriri symptomata, corpori, alias optime valenti, mortem minitantia. Quotus quisque est? qui tali pacto læsi non torqueantur doloribus, rubore, tumore, ardore, pulsatione, febri, siti, delirio, convulsione, &c. [29] quia copiosior, teste *Thomsone* [30], in partem dolentem fit liquidorum fluxus, ob renixum canalium fortiori & celeriori impetu exertum. Hæc cum ita se habeant, existimat *Boerhavius* [31] venenorum spicula, pestis lanceolas vel salium acumina; quoniam pariter efficientiam mechanicam habent, nemini admirationem motura. Quinimo ne ipsos quidem animi affectus esse de hac excipiendos: siquidem virtus cogitationis, quamprimum in corpus influit, totum id, quod in eo, producit, conficiat corporeum; adeoque tale etiam legibus Mechanices obedire.

XLVI. Sed ut singulatim quosdam morbos attingam, *Pitcarnius* plethoram, quæ est sanguinis moles, aut quantitas in majorem mutata; & cocochymiam, quæ est sanguinis velocitas, aut qualitas a statu integro quovis modo mutata, non habet in numero caussarum morbi alicujus, velut plerique medici eas referebant [32], sed pro morbis ipsis [33]. Scorbutum

& 510. contraxi. In aphorismis autem §. 21. & seq. magna cum cura atque diligentia describit & exponit morbos fibræ solidæ simplicis, morbos fibræ debilis & laxæ: morbos fibræ rigidæ & *elasticæ*: morbos vasorum minimorum & majorum: morbos viscerum debilium & laxorum; morbos viscerum fortium & rigidorum; morbos spontaneos ex acido humore: morbos a glutinoso spontaneo: morbos ex *alcalino* spontaneo; morbos ab excessu motus circulatorii solo: morbos ex defectu circulationis & plethora: morbos ex obstructione & vulnere &c.

[29] Vide ejusdem oration. de usu ratioc. Mechanic. pag. 32.

[30] In Differt. I. §. de stimulis.

[31] *Ibidem.* pag. 33. & 34. & institut. medic. §. 796. edit. secund.

[32] Elem. med. physico mathem. libr. I. cap. VI. §. 8. & definition. 33. 32.

[33] Ibidem libr. II. cap. XXIII. §. 8. 2.

butum definit intimam ſanguinis *dimotionem*: vel texturæ ſanguinis ultimæ mutationem generalem: vel *cohæſionem* partium ultimæ compoſitionis mutatam. Sanguinis *dimotionem*, quæ ſcorbuti ſymptomatum cauſſa eſt, eſſe intimam ſolutionem partium *in ea* quarumvis, & remotionem ex aliarum vicinia fieri. Quandoquidem vero ſanguinis miſſio poteſt facile intimam ſanguinis *dimotionem* inferre; eapropter hanc ſcorbuto laborantibus haudquaquam ex uſu eſſe. Nam *ſi particulæ ſanguinis habeant vires reſpectu aliarum centripetas, aliarum autem reſpectu centrifugas: hoc eſt, ſi potentes quædam & univerſales cauſſæ ſint, quæ eas perpetuo conentur impellere verſus unas & removere ab aliis, tum hæc dimotio intima a venæ inciſione, quæ ſanguinem in vaſis minus conſtrictum relinquit, poteſt facilius contingere: quia ea cauſſa vires motuum a corde & in arteriis per ſanguinem V. ſectione ablatum, diminutæ, poſſunt fieri minores viribus per cauſſas illas alias communicatis.** Affectionem hypochondriacam cenſet [34] eſſe hypochondriacorum morbum, a deficiente chyli & ſanguinis comminutione in canalibus & liquoribus inteſtinorum ortum. Strangulatum vulvæ, quem *hyſtericam paſſionem* plerumque vocant, eſſe partium membranacearum in inferiore ventre ſitarum convulſionem, a partium peregrinarum cum ſucco nerveo in nervoſarum fibrillarum tubulos per intervalla effuſarum, eoſque conſtringentium, actione exortam. In hypochondriacis, & hyſtericis convulſionem e preſſura cerebri, per arteriolas ſanguinem non ſatis attenuatum ferentes, facta exiſtere. Convulſionem, quæ eſt contractio muſculi non voluntaria, fieri ſi ad muſculum perveniat aut ſanguinis, aut liquoris *nervei*, copia major,

8. 2. & propoſ. 137. 136. 138.

* Vis *centripeta*, ſecundum definitionem v. Philoſ. Nat. *Newtonii*, eſt, qua corpora verſus punctum aliquod tanquam ad centrum undique trahuntur, impelluntur, vel utcunque tendunt. Vis centrifuga ſecundum *Graveſande* phyſ. elem. tom. 1. acp. xxv. §. 218. eſt, qua corpus a centro recedere conatur: verbi cauſſa, lapis fundæ impoſitus, inque gyrum agitatus, & projectus. De hac Nobiliſſ. *Hugenius* peculiarem libellum in lucem edidit.

[34] Ibidem definit. 80. 81. propoſ. 171. & libr. 11. cap. xxii. §. 7. cap. v. §. 4. propoſ. 150. 148. 149. 147.

jor, quam ad musculum oppositum, eaque præter voluntatem: quæ si ita fuerit, impetum ab iis impressum etiam majorem, & quod consequens est, inflationem contractionemque musculi majorem futuram. Verum enimvero si in musculum minor dicti liquoris vel sanguinis copia derivetur, quam in oppositum, fieri hujus oppositi contractionem. Inducere autem spasmos ea, quæ corpus, vel ejus partes nimium aut replent, aut inaniunt. Sensationem, ast non motum, tolli, ubi sanguis intra musculos cum nervorum liquido concurrens rarescere quidem adhuc, sed non libere intra nervos moveri, inque varias undas agitari, potest.

XLVII. Quantum vero ad febrium enodationem attinet, Borellus, [35] in *Willisii* fere vestigiis insistit, & succum nervorum justo acriorem; quin & quoddam fermentum, pro caussa, febrem efficiente, habet. Ast *Pitcarnius* [36] sentit febrem, quæ est motus sanguinis auctus [37], tam a suppressa meatuum cuticularium secretione, quam a suppressa alia, exoriri. Quandoquidem vero illa sit omnium secretionum, vel duplo, vel triplo major: proinde suppressionem dimidiæ, vel tertiæ partis seri *perspirabilis* febrem generaturam; æqualem ei, quam generaret aliarum simul omnium suppressio. Adhæc, quia cuticularis sit minimum decuplo major, quam ventris: idcirco decimam partis seri ad exhalandum apti febrem excitaturam. æqualem ei, quam progigneret tota alvi suppressio. Quibus rationibus positis effici, auxilium dimidiæ vel tertiæ partis exspirationis tantum in solvenda febre pol-

[35] Part. II. de motu animal. propos. 225. 226. Ut vicissitudinem accessus & remissionis febrium secundum rationem elucidaret, propos. 231. in medium affert fermentum quoddam, cujus reliquias, finito utpote priori febris accessu, succos tenaces & acres, in glandulas deinceps advenientes, rursus invadere, cumque his virtutem suam communicare. Inde vasa, excretioni destinata, & postea nervulorum ostia, ab iis secunda vice infarciri, obstrui, pungi; atque adeo novum febris accessum excitari.

[36] Dissertat. de curat. febrium, &c. §. 9. & seq.

[37] Elem. medic. defin. 34. vel, ut habet libr. II. cap. I. §. I. est *velocitas circulationis uniformiter i. e. per æqualia temporis intervalla æqualiter, aucta.*

[38]

pollere, quantum valet reliquarum excretionum auxilium insimul: & auxilium decimæ partis perspirationis tanti futurum, quanti excretio alvi integra. Quin minus ex his confici, morbum non posse tam cito adaucta alvi excretione, quam aucta cutis exhalatione, depelli; præterquam quod incrementum illius ad incrementum hujus fuerit in ratione inversa. Scilicet, secretionem per alvum debere centuplo majorem esse, antequam spatio diei tantum evacuarit, quantum eodem tempore *perspiratio*, decuplo tantum major naturali, potis est. Quin etiam febrem decupla istiusmodi secretione cuticulari probabilius solvi posse; quia minori cum virium dispendio ac faciliori negotio instituitur, quam alvi, vel alia corporis excretione, quoquo pacto adaucta.

XLVIII. Cæterum venit mihi in mentem, venia sit digressioni a proposito, singularis, *Pitcarnii*, hominis sane imprimis ingeniosi, opinio de ratione inebriandi [38]. Scilicet, si duorum animalium, inter se cum forma tum qualitatibus cæteris, similium, & nervos amplitudine æquales, ac æqualiter a se mutuo distantes, habentium, arteriæ cerebri fuerint amplitudine inæquales, istud animal tunc, cui majores sunt arteriæ, citius fieri ebrium, quam illud, cui minores sunt, quod exin citius dolore capitis afficietur. Nam majorem molem requiri, ad majoris arteriæ latera ad datam tensionem, extrudendam, quam minoris: quippe moles se debet habere, ut quadratum diametri.

XLIX. De mensibus mulierum, quam opinionem habeat Doctissimus Frind, placet hoc loco referre. Putat enim purgationes fœminarum menstruales potissimum exoriri, quia fœminis sit humorum, cum primis vero sanguinis, abundantia. Generari autem hanc, quoniam eæ ipsæ non tantam *exspiratione* insensibili jacturam humorum faciant, quantam alias viri: quoniam earum temperamentum humidius, quam

[38] Quam affert differtat. de circuitu sanguin. &c. §. 14.

quam virorum: & quia non æque, ac viri, labores validasque corporis exercitationes, sustineant. Sic & situm matricis multum conferre. Fœminis enim esse uterum, respectu horizontis, ad perpendiculum rectis lineis collocatum; cum e diverso cæteris animalibus, sit vulva respectu horizontis parallela. Truncum Aortæ descendentem multo ampliorem in fœminis, quam in viris, reperiri: arteriarumque situm esse ad perpendiculum fere, & inflexionem habere tortuosam: ita etiam non inveniri in venis matricis ullas valvulas: quæ cuncta multum conferre, ut sanguis redundans uteri per vasa evacuetur. Namque in fluido corporis cujusvis circumpositi fieri pressuram, non modo deorsum, sed etiam a latere. Quandoquidem vero pressura lateris sit in ratione altitudinis, qua attollitur incumbens fluidum: idcirco universam sanguinis columnam, ab aortæ descendentis trunco ad uterum usque, protensam, vasa uteri a latere, atque id juxta perpendiculum, comprimere distendereque. Igitur, propter *plethoram* & pondus fluidi, tum in arteriis tum in venis perpendiculi in modum, incumbentis, intumescere latera vasorum; ita ut fibræ magis ac magis distrahantur, ac vi superiori cedant. Præterea in *plethora* augeri sanguinis momentum, quia augetur quantitas, & insimul, nisi lentor obstiterit, ejus velocitas: vim autem obstaculi imminui, quia in vasis, ob multitudinem sanguinis pridem, distentis, minor sit fibrarum contactus, vel cohærentia; sanguinem itaque, superato tali impedimento, tandem erumpere. Quod autem hujusmodi fœminarum purgationes stata tempora servent, ratum habet ex his dicendis apparere. Deficiente videlicet in mulieribus per meatus cuticulares exhalatione, necesse esse, aliquid in dies intra vasa coacervari, ex quo paulatim sanguinis multitudinem ortum trahere. Ut autem modus dictæ sanguinis abundantiæ perspicue mente percipiatur, hanc habet hypothesin. Scilicet, si singulis diebus pars tantum tricesima alimentorum, v. g. libras duas pendentium, accumuletur, redundare tum tàlem fœminam, singulis diebus pondere

dere drachmarum sex & duarum quinque partium drachmæ: intra mensem vero triginta dierum sanguinis adaucti copiam fore librarum duarum; quas quatuor unciis excedere copiam sanguinis, purgatione menstruali effusam: cujus pondo plerumque esse unciarum viginti. Posita hac sanguinis redundantis, & quolibet mense evacuandi, quantitate, quam esse circiter partem decimam totius sanguinis massæ; momentum sanguinis fore sub fine cujusque menstruæ periodi decima parte fortius. Quod cum ita sit, velocitatem non commemorat, confici hac ratione, putat, singulos corporis canales, decima quoque parte magis comprimi distendique, donec tandem sanguini effluxuro locum cedant. Haud dissimili sane modo, ceu lances in æquilibrio positas, quas pondere adjecto protinus præponderare. Quibus concessis consequi, menstruales fœminarum purgationes æque, ac anni tempestates annuatim, suas vices & tempora observare. [39].

XLVIII. Fateor quidem subtiliter admodum D. *Frind* caussas menstrui fuisse rimatum, esseque ingeniosum ad comminiscendum. Verum enimvero aliquas quoque in medium profert, quas non possum non in dubium vocare, e.g. memoratum paulo ante positum uteri, & singularem venarum constitutionem. Quæ si aliquid ad mulierum profluvium facerent, quare simiæ per vulvam, quare complures viri per penem perque hæmorrhoides, ejusdemmodi sanguinis profluvium menstruale habuerunt; sicuti varia hujus rei exempla, a medicis longe celeberrimis, memoriæ sunt prodita [40]. Fortassis adhuc sunt alia exempla, quæ notitiam nostram fugiunt. Præter hæc non advertit, profluvium istiusmodi non exactis triginta diebus, ut hypothetice sibi sumit; sed post viginti duos, vel quatuor plus minus dies revertere, & sic

[39] Hæc de Capitib. III. IV. V. & VII. Emmenologiæ decerpsi, ac feci rationum auctoris qualecunque breviarium.

[40] De quibus vide *Etmulleri* instit. Medic. Physiolog. cap. XXI. §. 9. & 10. Therapeutic. cap. III. §. 1. & de menstr. flux. vitiis. cap. I. ubi talia exempla, e Zacut. Lusitano, Bartholino, & Fehr. deprompta, profert.

sic memoratam pressuram, vel distensionem vasorum efficere: quia quamdiu menses fluunt, qui non in singulis individuis non idem dierum spatium observant: aliquando enim tribus, subinde quinque, & pluribus: interdum bis in mense, aliquot diebus, effluere solent; tamdiu moles sanguinis non adaugetur, sed potius diminuitur. Calculum itaque debet D. *Frind* alio modo subducere, ut demonstret, quod sibi ad probandum assumpsit. Plura dubia sunt, quæ ipsi objicere possem: verum ne videar contradicendi studiosus, eapropter his supersedeo. Mea faciam, quæ habet *Baglivus* [41]. Plurima nempe in rerum natura nobis occurrere, quorum effectus esse certos ac evidentes: & tamen nos caussas, quæ talia re vera produxerunt, ignorare. Is ipse *Thomsonius*, qui alias ad amussim more Mechanicorum, corporis humani cujusquemodi conditionem declarat, ingenue aperteque confitetur [42], Medici non esse indagare caussam caussæ, vel curiose perscrutari, quare aliquid eveniat, sed quid Natura faciat, aut ferat, id necesse esse, ut dignoscat duntaxat. Nolite autem putare, me investigationem caussarum primarum, quia plerumque sunt abstrusæ, ideo eas ducere inter res scitu supervacaneas, minime gentium? sed supervacuas tum ego eas habeo, si conjecturis meris, si hypothesibus subtiliter excogitatis, si commentis opinionum, quæ ne speciem quidem veri præ se ferunt, fuerint nixæ duntaxat. Sed in viam.

LI. Menses ad mentem D. *Frind* [43] supprimuntur vel vasorum, vel sanguinis, vitio: vasa namque uteri si usque adeo constricta, vel tenacia, vel distenta, ut cruor penitus effluere nequeat, caussam esse, censet, ut momentum sanguinis intendatur. Enimvero non modo ejus quantitas peccat, verum etiam velocitas; quam vero, nisi lentor adfuerit

[41] In Epistola ad Philippum *Hecquet*, de motu mening. & oscill. solidor.

[42] Dissertat. IV. de Mercurio propos. 4.

[43] cap. X. memoratæ Emmenologiæ.

[44]

fuerit, ratione copiæ una adaugeri. Lentefcere autem fanguinem ratione multitudinis trifariam. Nimirum, fi major fuerit fluidi moles, quam vafa complexu fuo continere poffunt, fanguinem redundantem tunc majorem fuftinere renixum: quoniam ejus particulæ, tum a canalium tunicis, tum a præcedente liquido, cui continuo affricantur, proinde quafi retro pulfæ & retardatæ, in anguftius fpatium coeant, id eft, tenaciter invicem coaleant. Deinde motum cordis imminutum cauffam effe, cur fanguis minori impetu protrudatur, cur facili negotio a quocunque obftaculo retardetur, adeoque prompte lentus evadat. Poft hæc partium tenuiorum abfumptionem efficere quoque fanguinis lentorem. Vafa enim a redundante fanguine admodum diftenta, viciffim, & reciproca quadam actione contra fanguinem niti; ita ut ejus particulæ, a tunicis vaforum repercuffæ, a *preffione* recedere conentur: quo fieri, ut per vaforum poros & ductus, fecretioni deftinatos, quicquid in fanguine tenue vel aqueum fuerit, exprimatur. Quo facto, fuperftitem fanguinis compagem, evenire arctiorem juxta & conftrictiorem.

LII. Hucufque conditionem qualemcunque quarundam corporis partium, earundemque functionum, ad Mechanices præcepta perpendimus; reftat, ut fimili modo de morborum curatione fcribam, & de hac, quæ decreta fecerunt, heic commemorem. Celeberrimus *Boerhave* decrevit, ut Medicus morbo medicinam facturus attendat animum ad cauffas impediti liquidorum fluoris, ad regulas fuperandi renixus, ad reftituendos motus *elafticos*, ad augendam cordis virtutem, conferendo hanc cum morbi phænomenis, &c. [44] *Baglivus* autem [45], ut in curatione femper habeatur major folidi, quam fluidi, ratio. Temperiem enim fluidorum femel vitiofe fe habentem, facile reftitui: folidorum vero tonum

[44] Hæc Cl. *Boerhavius* in oratione fæpe fæpius citata pag. 33. vide etiam ejufdem inftit. medic. §. 839. & feq.

[45] Specim. de fibra motric. libr. I. cap. VI. corollar. I.

num amissum difficulter, vel raro, instaurari. Quid? sicut pronunciatum habet [46], quod morbi solidorum, a vitiosis fluidis producti, remediis sanari nesciant; nisi fluidum prius ex malo convalescat. Et eandem esse conditionem morborum fluidi, vitio solidi cujusquam obortorum; quos itidem non sanari, præterquam quod solidum convaluerit: etenim hæc duo morborum genera inter se reciprocari. Sic etiam magni facit medicos, qui, antequam morbum curare in animum inducant, Mesenterii conditionem examinant, ac serio ad artis præcepta perpendunt [47]. *Pitcarnius* [48] vult morborum omnium curationem per materiæ & motus mutationes, rite factas, institui debere. Mutationes autem hujusmodi, sive bene sive perperam procedant, fieri secundum certas leges mechanicas. Hofmannus [49] non aliam, putat, constare medendi viam, quam ut motus & excretiones a naturali statu descifcentes, in ordinem reducantur. Omnia etenim remediorum genera id præstare tantum, ut vel nimis auctos motus sedent ac moderentur: vel depressos & impeditos excitent, promoveant, & æquales rursus reddant. Ab auctiore sanguinis circulo, qui in febribus est, has, præsertim vero acutas, sine medicis & medicamentorum apparatu, convenienti ordine ac tempore, sponte sanescere. In morborum autem longorum curatione, ubi ars plus quam natura potest, medici usu periti esse, remediis tollere viscerum *atoniam*, motus depressos excitare, obstructiones solvere, & noxiam materiam per convenientes vias educere. Perpaucas simplicesque esse morborum origines & caussas, statum corporis naturalem immutantes: perpauca itidem esse remediorum genera, caussis hisce removendis accommoda. Universum enim remedio-

[46] *Ibidem* cap. VII. corollar. 2.

[47] *Qui hoc bene perpenderit*, scribit in Epistola ad Hecquet, *O quam bene curaverit! Sapienti pauca.*

[48] Element. medic. physic. mathemat. propos. 85. 86. & 87. *morbi cujuscunque curatio sive in canalibus, sive in liquoribus, sive in utrisque per leges fit mechanicas.*

[49] Medic. rat. systema. tom. I. in præf.

[50]

mediorum apparatum ad materiam nocentem emendandam ac removendam & perniciales motus tollendos collineare.

LIII. Medici, Mechanicen profitentes, in morborum medicatione crebro mentionem faciunt de ſtimulis; hos *Thomſon* ſentit [50], ſeu doloris ſpecies eſſe, ſeu voluptatis: utrovis modo tremorem parti inferri validum, quem, poſteaquam ex hac ad ſenſuum officinam, (*ſenſorium* commune plerumque appellatur) interveniente nervorum motu, undatim progrediente, delatus eſt, validiori motione partem identidem ferire, ac liquidum inibi contentum magis ac magis exagitare. Sic ſalia actione ſtimuli, ad inteſtinorum glandulas, & ad ſanguinem delata, fortiores canalium villis movere renixus, ut deinde, accedente ſanguinis fuſione, quæ magis ſoluta ſunt, per vaſorum emiſſaria expellantur. *Bellinus*, qui copioſe de ſtimulis ſcripſit, dicit [51], ſtimulos ſub genere doloris complecti. Quinimo ſtimulum appellat, quidquid ſenſum acrius movet. At enimvero ſi ponatur vim ſtimuli ſolum eſſe flectentem, & ſtimulum ſub genere doloris complecti: his rationibus tum confici, ait, flexiones in ſingulis partibus ſentientibus fore citiſſimas, & undas denſiſſimas, in longitudine nervorum per intervalla minima, factas. Et quemadmodum contingit in corporibus, ſeu diſtenſioni, ſeu flexioni, aptis, ut ea partibus prope medium poſitis, in extremitatem ſui contactus excurrentibus, & nitentibus, vel diſtendendo, vel flectendo, exiliora fiant: pari modo evenire in nervis, quorum partes tunc id, quod ad exprimendum, & ad movendum, idoneum, movere ac exprimere. Ideoque ſtimulos loco miſſionis ſanguinis interdum ex uſu eſſe, quoniam moveant, & augeant ſanguinis velocitatem; quoniam minuant ejus quantitatem; quatenus id, quod quoquo modo evacuant, ex ipſo ſanguine eliciant. *Baglivus* auctor eſt [52], in morbo non a fluido, ſed a ſolido originem du-

[50] Differt. 1. de motu, &c. membro de ſtimulis, & purgatione.

[51] Libro de ſang. miſſione propoſ. IX. §. 2.

[52] Libr. 1. cap. VI. corollar. 8. ſpecim. de fibr. motric.

ducente, iſtiuſmodi ſtimulos non reſerare vias, ſed potius intercludere. Talibus enim remediis, agitationem & ſpaſticam ſolidorum contractionem creſcere, oririque majorem ſolidorum contra fluida renixum: inde cauſſam patere, quare a præpoſtero dictorum uſu nonnunquam canceronoma, ſcirrhus, internecinæque viſcerum obſtructiones exoriantur.

LIV. Sanguinem, *Thomſonius* ſenſit [53] mittendum, quando ejus impedimentum, ſive a nimia mole, ſive ab expanſionis impetu, obortum, contractionis canalium vires ſuperat, adeo ut juſto renixus momento, actione alterna, vaſa eundem ſanguinem non comprimant, ad pergendum circuitum per vaſa minima. Deinde venam incidere ex uſu eſſe, ſi tota ſanguinis compages, propter nimiam partium cohærentiam, eſt ſolvenda. Miſſa enim debita ejus quantitate, quod reliquum eſt, agitatione canalium, vehementius conquaſſari, ac exin minutatim facili negotio conteri comminuique.

LV. De purgantibus medicamentis, D. Frind [54] ſentit, bifariam ea potiſſimum vires ſuas in corpore effundere: vel ratione ſtimuli tunicas inteſtinorum irritando, vel ſanguinis circumactum ocyorem promovendo. Ea, quæ potentiora ſunt, utrumque efficere. Stimulum eorum non modo lymphæ majorem vim ex glandulis exprimere, ſed etiam humores ita revellere, ut ad iſtarum ora minus, quam alibi, ſit impedimenti, atque ideo horum exitus facilior fiat. Huc igitur eos uberius confluere, vel, quod idem eſt, ſanguinis celeritatem his in locis incitari. Neque vero D. *Frind* in conſtitutione purgantium generali ſolum ſubſiſtit, verum etiam ad calculos revocat quantum ex ſanguine velocius aucto ad alvi fluxum accedat. Ponit nempe arteriarum meſenterii, quibus inteſtina irrigantur, amplitudinem ad *aortæ* baſin ſe habere ut 1. ad 10. Quandoquidem vero naturæ ſpeculatores uſu tractandoque cognoverunt ſanguinis 4000. uncias

[53] Differt. 1. de motu, quo renit. §. de miſſ. ſang.

[54] In Epiſtola ad D. Mead Commentariis de febribus ſubjuncta.

[55]

uncias singulis horis in *aortam* derivari, ratiocinatur D. *Frind*, dictas arterias eodem temporis spatio 400. uncias ad intestina delaturas: quin etiam aliquid ex uno aut altero *cœliacæ* ramulo huc adduci. Utut sit, naturalem, quæ inde per glandulas fit, excretionem plus minus pondere duodecim scrupulorum esse. Quibus sumptis, ratiocinando pergit, quod si usu *cathartici* sanguis duplo citiùs circumagatur, arterias Mesenterii singulis horis octingentas uncias sanguinis adducturas, iisdemque temporis intervallis glandulas humoris scrupulos viginti quatuor excreturas. Quod si triplo velocitas sanguinis major fuerit, excretionem fore scrupulorum triginta sex. Præterea si vasorum excernentium diametri duplo ampliores evadant, quod iis, ubi *catharticum* paulo acrius fuerit, usu venire nullum dubium esse, excretionem intestinorum glandularum fore centum quadraginta quatuor scrupulorum, i. e. naturalem, supra memoratam, duodecies excedentem. Nec oblivioni tradenda est excretio bilis, cujus drachmas duas intra horam in intestina effluere: usu autem *cathartici*, triplo majorem sanguinis velocitatem inferentis octo horarum spatio, quo ex glandulis intestinorum quadraginta octo unciæ humoris elici possunt, uncias sex fellis e jocinore elici. *Ad hunc modum*, concludit, *per has intestinorum vias, quamquam neque alimenti reliquias, neque succum Pancreaticum æstimaverit, a cathartico expurgari possunt libræ quatuor & semis. Vasis autem simul ampliatis copiosior erit multo humorum effluxio, scilicet in ratione diametrorum duplicata.*

LVI. Mechanici aliquando etiam cum animo suo considerant medicamentorum quorundam gravitatem singularem, ut hujus ope ratiocinarentur de eorum viribus, quas edunt in corpore humano. Sic D. *Pitcarnius* [55], ut vires mercurii investigaret, advertit gravitatem in eo majorem esse, quam in cæteris mineralibus; adeoque, cum is celeritate non minori instructus, quæ ubique celeritati sanguinis

[55] Differt. de cauf. diverf. mol. &c. §. 1.

nis æqualis ſit, eundem plus momenti ſuſcipere, impetumque majorem exerere. D. *Frind* [56] ſtatuit gravitatem hydrargyri decuplo majorem, quam ſanguinis: ideoque hac ratione hydrargyri momentum eo, quod ſanguini eſt, fore validius. Sanguine itaque, ob aſſumptum argentum vivum, fortiorem impetum acquirente, humores lentos per obſtructa vaſcula facilius protrudi. Neque hoc impetu ſolum pollere hydrargyrum, ſed propter partium gravitatem pariter & tenuitatem, id cohærentiam ſanguinis ita diffringere ſegregareque, ut, humoribus plurimum attenuatis, major fiat ſpirituum ſecretio, & vis cordis fortior: unde etiam velocitatis ratione, ab adhibito mercurio, increſcere ſanguinis momentum; imo id proprium eſſe mercurio, ut non modo vaſa obſtructa aperiat, verum etiam acidorum aculeos una retundat. Verum enim vero, D. *Thomſon*, qui plerumque Mechanicis aſſentitur, de potentiæ Argenti vivi ratione cum ante dictis auctoribus diſſentit. Literis enim prodidit [57], ſe ponderi Mercurii, in quantum ad Medicinam attinet, parum tribuere. Lubenter equidem concedit illum gravitatis ſingularis ratione ſanguinem ſuperare; attamen illum, quamquam adeo gravis ſit, nihilominus ad nutum hujus circumferri. Nempe, vim motus ſanguinis, hydrargyrum propellentis, fortiorem eſſe, quam ut hujus gravitatis exceſſus, cum illius ſingulari gravitate, comparari poſſit.

LVII. Interdum Mechanici, medicamentorum facultates indagaturi, alia atque alia via proceduntur. Sic D Frind [58] quatuor modis remediorum. v. g. vim attenuandi explorat. Primus verſatur circa effectus ſenſiles, quos eſſe inveſtigandos, cenſet. (1) Sapore, qui ſi acris ſi amarus ſit, indicare partes eſſe tenues, & ad motum excitandum idoneas.

(2)

[56] In Emmenolog. cap. XIV. membr. IV. §. 7.

[57] Diſſertat. IV. de Mercur. propoſ. 2.

[58] In Emmenolog. cap. XIV.

[59]

(2) Odore, qui si vividior adsit, prodere, pariter ac sapor solet, salis volatilis præsentiam. (3) Pulsu citatiori, qui cum usu remedii alicujus fortius increbrescat, ostendere sanguinem ita attenuari rarescereque, ut copiosior fiat spirituum secretio: &, qui consequens est, cordis impetus, pulsum moderans, validior. (4) Calore, quem nihil aliud, quam motum partium vividiorem esse, fierique earundem invicem attritu: inde sanguinis globulos divelli plurimum, atque adeo rarescere. (5) Sudatione, quam provocando remedia sanguinis cohærentiam adeo resolvere, ut facilius per poros, quod vitiosum est, secerni queat. Secundus modus versatur circa variarum rerum cum sanguine calido, vel sero, mixtionem; a qua si sanguis aut fluidior aut spissior efficitur, adscribit tunc eis aut attenuandi, aut condensandi potentiam. Tertius inhæret mixtioni rerum cum syrupo violarum, quod si is indeptarit colorem viridem, vel proxime ad hunc accedentem, prodi tum rem ejusmodi *Alkalicæ* esse indolis: *Alkalicis* autem virtutem esse sanguinis coagulum resolvendi. Ex adverso, quando color syrupi cœruleus additione rei in rubrum mutetur, indicium hoc esse, illam si non acidam, minimum tamen acoris alicujus esse consortem: & insuper facultate sanguinem coagulandi dotatam. Eadem ratio est modi quarti, qui versatur circa rerum in venam canis, vel alius animalis viventis injectionem. Utcunque sanguis post aliquam moram, & animalis deinde apertionem, inventus fuerit; ita post hæc judicat de omnimoda remediorum seu attenuandi seu condensandi virtute.

LVIII. Sed quomodocunque dicta se habeant, mihi tamen hæc & similia legenti, videtur D. *Frind* delinquere in assignanda ferri solutionibus, spiritu seu salis seu nitri paratis, facultate sanguinem attenuandi; quia istæ, perinde ac *Alkalicis* id in more positum est, colorem syrupi cœruleum in viridem transmutent. Certe vix quispiam, mihi saltem ita videtur, credet, Ferrum seu Chalybem intercedente acido: vel acidum interveniente dictorum alterutro, conver-

ſum fuiſſe in aliquod, *Alkalica* natura præditum; quod tamen de illis, ut mihi videtur, laudatus auctor inferre voluit.

DISSERTATIO XXV.

DE

DD. Andry, de Moor & Stahlii placitis.

I. VArii generis inſecta in hominis corpore nonnunquam generari, eademque perſæpe mortis cauſſam proximam eſſe, res nota atque apud omnes pervulgata eſt: ſed eorundem origo, natura, æque aliis in alia viciſſitudo atque mutatio, non æque veteribus, ac recentioribus, manifeſta erant. Incredibile eſt, quantum in his generatim cognoſcendis atque tractandis Malpighi, Rhedi, Swammerdam, Lewenhoek &c. ſtudium poſuerint. Quomodocunque dictorum arguta ſedulitas fuerit, N. *Andry* tamen de his ſigillatim, quatenus ad Medicinam ſpectant, magna cum cura & diligentia ſcripſit. Placet itaque hoc loco quædam ex hoc auctore excerpere.

II. Quandoquidem omnis, quæ a ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet, Tullio ſuaſore [1], a definitione proficiſci, ut intelligatur, quid ſit id, de quo diſputetur: proferam ergo inſectorum deſcriptionem, quam Cl. *Andry* habet. Inſecta, ſcribit, ſunt animalia perfecta, diviſa in complures inciſuras, forma circulorum vel annulorum factas, quarum ope illa reſpirant [2]. Ex inſectis alia, tradit, habere

[1] De officiis libr. I.

[2] Vide ejus tractat. Gallice conſcripti. cap. I. & cap. XII. ſection. I. §. 3. ubi ita breviter. *Les inſectes ſont ainſi appellez, parce qu'ils ont le corps marqué, d'inſections, ou, pour mieux dire, d'inciſions.*

re incisiones sub ventre: alia super dorsum: alia utrobique. Non dubitat cuncta insecta ad duo genera redigere; unum complexu suo, censet, continere magna, ut colubrem, aspidem, viperam, ranam, &c. alterum parva, quibus singulariter nomen vermis competere, ut muscas, erucas, papiliones, lumbricos, animalcula insolita in corpore humano generata, &c. Vermium genus denuo in duas classes distribuit: In prima ponit reptantes, quos ventre in modum lumbricorum terrestrium humo serpere: in altera, qui ratione ingressus ab illis distinguuntur, ut muscæ, formicæ, millepedes, &c [3]. Quantum vero attinet ad vermium, in corpore humano natorum, formam, statuit, eos apte ad novem classes posse redigi. Nempe interdum inveniri vermes quodammodo vel ranis, vel lacertis, vel serpentibus, vel anguillis, vel iis, qui habent caudam instar furcæ; vel scarabæis, vel erucis, vel scorpionibus, forma similes. Non credit iis talem formam ab initio esse, sed, quando senescunt, tunc paulatim partes, quæ antea occulabantur, in apricum proferri. Haud dispari sane ratione, sicut bombyx, diuturnitate temporis, se multimodis transformat: accidere autem hoc ob accretionem partium, cutem, qua circumdati, & quam Physici nympham appellant, vi disrumpentium [4]. Qua de caussa autem contingat, ut semina insectorum, quæ vel respiratione, vel alimentorum usu, in corpora immittuntur, non omnia simul, sed ex dictis vel unum modo vitalitatem accipiat: caussam esse, putat, diversitatem humoris, quo corpus aliquod præ alio abundat. Quinimo, prout semina plantarum non in unoquoque solo proveniunt; sed aliud sabulosum, aliud pingue, aliud humidum, aliud siccum, &c. requirit; ita etiam semina insectorum indigere loco, ac nutrimento idoneo, ut vitam & incrementum obtineant. Siquidem semina insectorum forma adeo exilia, idcirco vix quiddam in rerum universitate inve-

[3] Chap. 1.

[4] Artic. 111. chap. 3.

veniri, in quod illa se insinuare non possint. Si calor modo, & materia alimentaria adfuèrint, dicta tunc nullo negotio excludi. Nec fortuitam admittit insectorum generationem, sed suum quibusque esse semen, quod singulis speciebus ad conservationem sui, Deum O. M, cum in rerum initio res omnes creasset, indidisse. Quid? postquam animo suo consideravit, constare insecta, quæ nusquam, nisi apud homines divertant, ut *solium*, ut pediculi prope inguina, &c. quæstionem de iis habet, utrum eorum semina sint in homine, an insimul cum homine, creata [5]?

III. Profecto magna quæstio est, quam Cl. *Andry* in medium protulit. Nam si ita res se haberet, ut Vir celeberrimus conjectat, necesse est, ut alteruter e primis humani generis parentibus fuerit, si non ipsis insectis, saltem eorundem semine, præditus. Quod si ita res se habuit, conditio eorum non fuit ab exordio perfectissima, sicut omnes, qui sacra biblia venerantur, persuasissimam habent: quippe insecta, si in corpore humano insunt, præter naturam corpori insident, eidemque omnimodam important calamitatem; igitur, quod consequens est, & Religioni nostræ nequaquam congruit, status primorum parentum non fuit perfectissimus. Sed missam facio perdifficilem & perobscuram quæstionem, ne videar longius a proposito declinasse.

IV. Tametsi totus Mundus, Paulino auctore, [6] verminosus: & vermes in tribus ita dictis regnis reperiantur [7]: memorabo tantum species, quæ in corpore humano subinde sunt inventæ. Celeberrimus *Andry*, vermium, qui in homine nascuntur, duo genera posuit. In primo collocat, qui extra intestina in quibusvis corporis partibus: in altero eos, qui in interaneis fuerunt generati. Prioris generis, secundum

[5] Chap. 2.

[6] Paragr. x. xvii. & lxiii. de morte verminosa. In hoc libro auctor doctissimus quæstionem tractat, an mors naturalis plerumque sit substantia verminosa? cujus quæstionis gratia e luculentis auctoribus plurima collegit exempla.

[7] Vide passim in dicta disquisitione; nec non D. *Andry*, chap. 3.

[8]

dum locum natalem, decem species enumerat, ut *encephalos*, *pulmonares*, *hepaticos*, *cardiacos*, *sanguineos*, *vesiculares*, *spermaticos*, *helcophagos*, *cutaneos*, *& umbilicales*. Posterioris numerat tres species, ut vermes longos & rotundos, breves & rotundos, dein planos. (α) *Encephalos* (quorum quatuor species tradit, ut (1) qui in cerebro sunt, & singulatiter nominatione *encephalorum* nuncupantur, (2) *rinares*, (3) *auriculares*, (4) *dentarii*) capiti, vel parti, quam incolunt, inferre dolores acerbissimos, aliquando febrem ardentem, delirationem, imo interdum furorem. (β) *Pulmonares* efficere tussim, quandoque etiam ascendere in asperam arteriam, & compungendo istic loci partem, similem effectum producere, perinde ac id, quod forte in laryngem incidit, efficere solet. (γ) *Epaticos* producere jecoris gravitatem, lancinantesque lateris dextri dolores: imo secundum aliquorum opinionem, caldoris per universum corpus sensationem cum magna tristitia. (δ) *Cardiacos*, quorum alios in corde, alios in pericardio, efficere cordis dolores, palpitationes, syncopem, &c. (ε) *Sanguinarios* una cum sanguine ad carnem adductos, istic locorum efficere furunculum, subinde corporis universi scabiem. (ζ) *Vesiculares*, intra renes generatos, & per vesicam exeuntes, conciere saepenumero retentionem urinae, & in mingendo acerbissimos circa vesicae collum dolores. (η) *Spermaticos*, partes, quibus insunt, quadantenus vellicare; exempta tamen hac differentia, ut illae partes nullis doloribus torqueantur. Et, quia ex his fieri propagatio sobolis creditur, confici hac ratione putat, quanto aliquis fuerit potiorem corporis incolumitatem nactus, tanto & eundem dictis animalculis abundaturum. (θ) *Helcophagos*, quamvis ulcera rodant, & carnem corruptam modo comedant; tamen propter excrementa relicta parti sanae corruptionem inducentes, eidem esse damno. (ι) *Cuticularium* diversas esse species: praecipue tamen considerandos esse (1) crinones, ita dictos, quia, quando cutem exeunt, forma glomeribus pilorum quadantenus similes sunt; eosque inveniri in brachio,

 crure:

crure; præsertim vero in dorso infantium lactentium, ubi succum alimentarium consumentes, maciem corpori inducunt. (2) Acaros, quos sub cute repere, hancque sensim ac sensim rodendo excitare pruritus insignes, & tumores parvulos, sub quibus eos frequentissime delitescere. (3) Bubulos, ita nominatos, quoniam boves quandoque iis referti. Hos, acaris majores, sub cute serpentes, concitare pruriginem fere universalem. (4) Dracunculos, & (5) Ton. [8] (κ) *Umbilicales*, in infantibus efficere maciem languoremque corporis, labra pallescere, calorem naturalem diminui: ad summam, contingere universi corporis eversionem; præsentiam ejusmodi vermium non magis innotescere, quam gobionis fluviatilis supra umbilicum applicatione; quem, si illi modo adfuerint, ex parte exesum iri [9]. Posterioris generis vermium, qui utpote in intestinis insunt, esse tria genera, ut (1) rotundos & longos; quos aliquando in ventriculo, interdum in lactibus, inveniri. Hos varia mala corpori importare, ut nauseam, vomitionem, acidos oris halitus, tormina, diarrhœam, tenesmum, & alia sexcenta corporis cruciamenta. (2) Rotundos & breves, quos potissime in crassis intestinis inhabitare: illos esse anonymos; hos vero appellari ascarides, efficere pruritum in anu: quinimo ob ejusmodi intestini irritationem sæpenumero oboriri animi deliquia, syncopen, & sæpissime tenesmum. (3) Planos, quos vocari tænias, propter formam, quæ ipsis cum tæniola intercedit. Duas earum esse species. Quæ nec motionem, nec capiti simile aliquid, habent, eas singulariter nomine tæniarum nuncupari. Tæniam autumat, in gracilioribus intestinis produci primum; indidem autem se postea per cætera intestina explicare: alterius speciei tæniam appellat *Solium*. Equidem Naturam, ferunt, amare nihil solitarium: contrarium tamen comperimus in hoc verme, qui nunquam non

[8] Horum supra Differtat. V. pag. 76. mentionem feci.

[9] Hæc e cap. III. artic. I. & cap. IV. artic. I. excerpsi.

[10]

non ſolus in corpore, cui ineſt, invenitur. Hunc mobilem eſſe, ait, hunc capite rotundo, verrucæ non diſſimile, præditum: hunc habere caput in pyloro, ac indidem nutrimentum capere; reliquum corpus vero per longitudinem inteſtinorum porrigere. Præter hos supereſſe quidem ſpeciem vermium planorum, quos aliqui *cucurbitarios* nominant; verum hos D. *Andry* dicit; alios conſiderare, tanquam excrementa, alios, ut ovula *Solii* [10]. Et, ut in ſumma dicam, Auctor multo celeberrimus curatione complurium ægrorum comprobavit, multos admodum in corpore humano oboriri affectus, quorum cauſſa perperam, neſcio, quot diverſis rebus, cum tamen ſæpius ſit vermibus tribuenda. Compertum enim ſe habere, ait, enectis, ſeu eliminatis e corpore, vermibus homines ex morbis variis convaluiſſe: cum antea ipſis omnifariam fuerit incaſſum Medicina adhibita. Sed de vermibus hæc hactenus.

V. Quoniam vero induxi in animum recenſere plerorumque medicorum dogmata hypotheſeſque, quæ ad oſtendendam Medicinæ Rationalis mutabilitatem facere videntur; non ingratum fore, exiſtimavi, ſi hac diſſertatione duorum in Medicina celebrium virorum, D. de *Moor* puta & *Stahlii*, placita commemoraverim. De illius præceptis inſtitutisque Medicinæ primo, de hujus deinceps ſcribam.

VI. Cl. de *Moor* ſtatuit corpus humanum eſſe machinam *hydraulico-pneumaticam*, e partium fluidarum & ſolidarum, apte inter ſe convenientium atque motarum mirabili conſtructione conſtantem [11]. Hujus machinæ *pneumonico-hydraulicæ*: vitam, & actiones tantummodo a preſſu ſanguinis, & reſpiratione, pendere [12]. Vitam, definire

[10] Hæc ex artic. I. cap. III. & artic. 2. cap. IV. contraxi.

[11] Ita inſtitut. med. cap. III. §. 30.

[12] Patholog. cerebr. cap. XIII. de morb. caduc. pag. 402. & pag. 397. ſcribit vitam, motum, calorem a preſſu ſanguinis & impetu ſpirituum animalium pendere. Et cap. VII. de caro. A ſanguine ejuſque preſſu, ſcribit, vitam & vires humanas dependere corporeas.

finitione declarans, dicit, esse aliquid actuosum ex interiori principio. Principium autem istud intestinum esse nequicquam aliud, quam perennem sanguinis motum, circumactum, pressum [13]. Imo omnes corporis humani acceptas functiones, quæ ac quantæ fuerint, dicit, huic principio, pressuræ puta sanguinis, esse referendas [14]. Hujus efficientia admirabilis traduxit D. *de Moor* ad admirationem adeo, ut nihil supra. Quare raptus ejus amore, non dubitavit exclamare, o blandam, o scaturientem, o efficacem sanguinis pressuram [15]! Hujusmodi sanguinis iteratis percussionibus pressum esse maximi momenti negotium ad vitæ conservationem, & operationes omnes absolvendas, imo intelligendas; ideoque statuit, eas debere medicis semper ante oculos versari. Ab hoc enim dependere nutritionem, accretionem, spirituum animalium secretionem, imo secretiones omnes, somnum, vigiliam, animi perturbationes, motum voluntarium [16].

VII. Licet Celeb. auctor non neget Harvæum sanguinis circuitum descripsisse; celeritatem tamen ejus insignem, & consequentias, quantæ ad eum satis sunt, censet, eundem non monumentis prodidisse. Et, quamquam recentiores celeritatem ex insigni pulsuum numero demonstrarint; finem tamen hujus circumactus eos non probe perspexisse; scilicet, *sanguinem maxima vi premi in arterias repletissimas*: unde functiones naturales plurimas, si non omnes, clarissime demonstrandas. Fatetur quidem harum fundamenta ante jacta, sed ne-

[13] Vide oration. de method. docend. medic. pag. 12. & 15. Et institut. cap. IV. §. 6. scribit, quod *vita sit activitas ex interno principio, atque ea in motu partium fluidarum per tubulos appropriatos sese exerat.*

[14] Patholog. cerebr. cap. I.

[15] Vel potius ita, ut propriam auctoris exclamationem in medium proferam. *O blandam, & amicam vitæ atque calori nostro nativo pressionem sanguinis! O scaturientem a primis vitæ incunabilis, ad extremum vitæ halitum fontem perennem! O efficacem iteratis pulsibus continuatam pressionem, a quo nutritio, vivificatio, motus voluntarius, robur, agilitas, corporis nostri pendent!* Significanter & ornate dictum, in memor. Orat. pag. 13.

[16] Institut. med. cap. XXV. §. 15. 16.

[17]

neminem, credit, rem, quamvis sit consequens circuitus, se excepto, verbis perspicuis illustrasse [17].

VIII. Quamquam Cl. Auctor in sanguine admittat duplicis generis motum, alterum intestinum, alterum progredientem: [18] posteriorem tamen curatius disserit. Ut autem tradendæ pressuræ nobis aliquod cogitatum sit, gratia exempli profert decollatum hominem, ex cujus trunco nos contueri, ait, plerumque sanguinem subsultim decurrere. Idem etiam accidere, , siquis hominum & bestiarum venas inciderit. Tale vehemens sanguinis profluvium, arbitratur, non posse ab ejus circuitu, aut motus celeritate deduci tantum. Confitetur quidem celeritatem posse effluentiæ subitaneæ, at non sanguinis in distantiam eruptionis, caussam esse. Igitur, ut rem exemplis illustraret, fontes artificiales, antliasque hydraulicas, tanquam rei documenta, in medium profert. In his & similibus nos animadvertere, scribit, quanto lympha ex sublimoribus locis derivetur; quanto pressura in machinis fuerit major; tanto aquam vehementius, & sublimiter magis ex angustis canalibus, prosulturam. Eadem quadrare, putat, in dictam sanguinis eruptionem, cujus caussam esse cor, quod eum perprimat. In primis vero pressuram, quam efficit sinister cordis ventriculus, validiorem esse: indidemque calorem corporis naturalem primordia generis ducere. Præterea sanguinem, accedente aëre in pulmone, dilatari, atque in angustiora vasa propulsum comprimi admodum: adeoque consequi dictum premendi actum, quem in arteriis angustioribus esse ingentem. Neque vero oblivioni tradenda est cordis fabrica, quam fibrarum dispositione non parum ad contractionem validam conferre: promoveri autem hujusmodi sanguinis propulsum, & pressum ab ipsa arte-

[17] Cogitat de instaur. medic. libr. I. pag. I: 38. & 40. Et in citat. orat. *Mirum re vera, utilissimum hoc inventum*, de circumactu sanguinis disserit, *adeo fuisse hactenus sterile, si modo sterile sit dicendum id, quod abortus non paucos, & opinionum peperit monstra.*

[18] Patholog. cerebr. cap. I. pag. 13.

arteriarum contractione [19]. Arterias autem esse tubulos albicantes, firmos, crassos, venis minus amplos, continuo motu dotatos, a corde originem ducentes, in extremitates capillares desinentes. Tunicam arteriarum inferiorem esse admodum glabram & levem, ut sanguis quidem aliquod *e configuratione* inveniret obstaculum, nullo modo autem in motu suo rapido impediretur. Renixum, vel *resistentiam* hanc omnino esse notandam, quoniam ea se habeat instar librilis, vel penduli in horologio, quæ si abesset, actum statim esset de viribus deque vita nostra. Porro arteriæ tunicarum densitatem efficere, arbitratur, ut ea, quamvis sanguine vacua, suam servet rotunditatem, adeoque liquor e corde expulsus inveniat vasa patula: tunicarum vero crassitiem impedire, quo minus sanguis e corde validis & iteratis percussibus expulsus, arteriam nimium expandat, aut aneurisma producat. Pulmonis arteriarum constructionem a reliquis maxime distare: eas etenim similiter atque aorta a principio amplissimo originem ducere, & protinus in extremitates minimas desinere. Et hanc esse rationem, opinatur, quare Athmosphæræ pondus, omnino requiratur ad angustum sanguinis transitum adjuvandum: ob hanc caussam respirationem adeo necessariam esse, ut ejus intermissio caussa sit, ut homo statim intermoriatur: hinc petendam explicationem angoris maximi, qui in febribus subinde oboriri solet, quique tum ægrotis tum medicis molestiam creat, cujus caussam nonnulli vaporibus aliisque caussis fictis perperam adscribere solent [20].

IX. Verum enimvero, utut antedicta se habeant, mihi videtur Clarissimus Vir superiorum medicorum sagacitatem eruditionemque oscitans hallucinatus fuisse, quum crediderit eos non animadvertisse rationem eruptionis sanguinis in distantiam: eam utpote fieri pressu contractioneve cordis, sanguinem propellentis. Contrarium, arbitror, me posse nullo

[19] Vide cogit. de instaur. med. lib. I. pag. 48. 51. 66. & 69.

[20] Institut. cap. VI. §. 2. 5. 6. 7. 8. 17. 18. 19.

[21]

lo negotio facere planum auctoritate Harvæi [21], Wallæi [22], Borelli [23], aliorumque [24]. Verum ne videar contradicendi studio-

[21] Qui sæpe hujusmodi sanguinis eruptionem observavit. v. g. in Exercit. Anatom. I. ad *Riol.* pag. 14. Edit. in 12. *Et si quisquam viderit, & cogitaverit, quanta difficultate & molimine, compressionem, ligaturis apparatuque multiplici cohibetur impetuosus prosiliens sanguis, e rescissa vel disrupta minima arteriola, quantis viribus, (veluti si syphone ejaculetur) omnem apparatum projicit, propellit, aut pertransit*, &c. Et exercit. I. pag. 55. scribit singulis cordis contractionibus sanguinem ejici: *quinimo in arteriotomia, si exilem partem orificii laxaveris, sanguinem singulis pulsibus subsultu ejaculari.* Pag. 60. dicit, cor ab auricula distendi, ultro autem contrahendo pristinam formam adipisci: pari modo arterias a corde dilatari, & ultro eas rursus subsidere. pag. 114. & seq. perspicue tradit modum, ut sanguinis circumactus fiat cordis impulsu, ac ita sanguis in omnes arteriarum fibras didatur, &c. Tandem Harvæus, ut probaret arteriarum distentum, & pulsum, fieri a solo sanguinis impulsu, in medium. pag. 121. profert rescissam arteriam, in qua nihil dictorum adverti. *Et quemadmodum*, scribit, *cum aqua, vi & impulsu syphonis, per fistulas plumbeas in altum cogitur, singulas compressiones instrumenti, (per multa licet stadia distent) in ipso aquæ exeuntis fluxu, singulorum ictuum ordinem, principium, incrementum, finem, vehementiam observare & distinguere possumus: ita ex abscissæ arteriæ orificio.*

[22] Is in libr. de motu chyli, præter motum sanguinis continuum & celerem, admittit quoque vehementem: & sanguinem e corde in arterias pelli, dum cor constringitur; constringi contrahive autem id ipsum, si ejus ventriculorum fibræ secundum latitudinem undique distendantur: abbreviari eas tum juxta longitudinem, & caussam esse, ut cavitas ventriculorum reddatur angustior; atque adeo sanguis, inibi contentus, in arterias expellatur. Vide etiam ejus Libellum de motu sanguinis.

[23] Qui principiis Mechanicorum nixus potentiores; quam antedicti, protulit probationes. Nempe libr. II. de motu animal. propos. XLIX. demonstrat ventriculorum cordis restrictionem fieri non posse a vi contractionis fibrarum ejus; neque cordis cavitates stringi, quia ventriculorum longitudines decurtentur, sed quia eorum latera ad sese accedunt. vid. propos. I. Pergit prop. LII. probare actionem propriam musculi cordis esse constrictionem ventriculorum ejus, & compressionem, & expressionem sanguinis in eis contenti instar preli factam: minime autem a contorsione fibrarum cordis spiralium; sed ab inflatione, & earundem tensione. Vide etiam propos. LXXI. in qua demonstrat vim, quam sanguis in ventriculis cordis contentus ab ejusdem compressione patitur, æqualem esse vi, qua idem sanguis ad instar emboli impellit sanguinem intra arterias. Item propos. LXXV. ubi probat caussam, sanguinem extra arterias per earum orificia expellentem, esse compressionem, & restrictionem arteriarum a vi machinæ, qua contrahuntur fibræ vasorum & viscerum. Vide supra Dissertat. XXV. §. XXXIV.

[24]

studiosus, ea propter his supersedeo. Ut autem me in viam recipiam, indicabo utilitatem, efficientiamque, quas Cl. *de Moor*, sanguinis pressui adscribit.

X. Motum corporis voluntarium, qui fiat, multos, ait, anxie quæsivisse: cum tamen is clarissime demonstrari possit. Scilicet (1) nervos, esse instrumentum motus, & tanquam chordas, quæ ab influxu spirituum animalium tenduntur, considerandos. (2) Innumeras nervorum fibrillas per musculorum carnem, seu tubulos sanguineos, esse dispersas, easdemque caudam vel tendonem constituere: (3) ablegationem spirituum versus quosvis musculos, a voluntate nostra pendere, eandemque distensione fibrillarum nervorum, qua sanguinis motus retardatur, perfici. Hisce positis musculorum actionem hoc pacto declarat. *Quandoquidem*, inquit, *spiritus animales ad voluntatis nostræ nutum in fibrillas nerveas musculorum, motui voluntario inservientium, præcipue circa extremitatem influunt, ubi nerveæ fibræ copiosiores, necessario tubuli arteriosi expanduntur, sanguineæ in progressu suo impeditæ: atque adeo musculus contrahitur, & partem sibi annexam trahit, qui est ipsissimus motus voluntarius* [25]. Sin vero sanguis ordinarium circuitum impetu quodam repetit, musculum, statuit, rursus flaccescere seu detumescere [26]. Nec etiam heic loci omittenda est aëris inspiratio, quam sanguinis, dextro cordis ventriculo expulsi, motum vel magis, vel minus, impedire: sanguine interim venæ pulmonis, versus sinistrum cordis ventriculum properante, ac eadem vi, qua arteriarum sistitur, versus cor propulso. Hunc excipi statim, exceptumque expelli in arteriam magnam; inde sanguinis pressum, musculorum expansionem, atque vires majores oriri. Imo, quanto obstaculum, sanguinis motum progre-

[24] Ut *Bellini*, in tractat. de sang. mission. & *Pitcarnii* in duabus dissertat. de circuitu sang. Non modo hi, verum & *Borellus* propos. xxxv. xxxvi. & ccI. memorat utilitates, quas hujusmodi sanguinis circumactus corpori infert.

[25] Cogitat de instaur. medic. lib. I. pag. 75.

[26] *Ibidem* libr. III. pag. 346. vide etiam libr. I. pag. 78. & 79.

[27]

gredientem impediens, majus: quanto pressura a tergo major fuerit; tanto etiam distensionem musculorum fore majorem [27]. Mirum dictu, quantopere ipsi hujusmodi motus muscularis explanatio placet. Nullam, asseverat, se hujus gratia habuisse hypothesin [28]: cum tamen tres ante memoratæ positiones, ut mihi videntur, hypothetice ponantur.

XI. Licet spiritus animales sint motus requisitum & instrumenta, quatenus in musculos, motui destinato inservientes, influendo efficiunt, ut fibræ nervorum per universum musculum disseminatæ, atque versus tendinem coeuntes tendantur; existimat tamen celeberr. auctor contractiones membrorum adeo efficaces continuatasque a blando spirituum per tubulos admodum exiguos influxu derivari solum non posse, sed requiri insuper liquorem longe efficaciorem, sanguinem utpote per vasa conica efficaci pressu & repetitis percussibus per universum corpus propulsum. Aliud enim esse expandere musculum & caudam vel tendonem versus caput adducere; aliud sanguinis motum progredientem aliquatenus cohibere: illud sanguinis, hoc spirituum animalium proprium officium ac munus esse.

XII. Siquidem vero spiritus animales proxime mentem afficiunt, atque proxime a voluntatis imperio determinantur, ratum habet Cl. *de Moor* eos non tantum sensus, sed & motus proximum esse instrumentum. Frivolam proinde eorum sententiam esse, qui contendunt extare partem aliquam solidam, sive ea glandula *pinealis*, sive alia qualiscunque sit, cui nomen *Sensorii* communis imponendum sit. Etenim spiritus anima-

[27] *Ibidem* pag. 360.

[28] Vel ut libr. 1. pag. 76. scribit. *Nihil hic suppono, non voco in auxilium non probata, non humores contrarios, non effervescentias, non pulverem pyrium, aut vim elasticam fictitiam, non motus explosivos, vel similia.* Et post paulo. *Dico simpliciter, a tensione nervearum fibrillarum sanguinem arteriosum impediri in suo progressu, hinc extendi musculos.* Ite jam *Willisius*, *Borellus*, & vos cæteri, qui per ambages, e principiis, seu Chemiæ, seu Mechanices, motum musculorum incredibili meditatione ac studio suscitati estis. Celeb. de Moor illum facillime percipit, eum utpote a præpotente sanguinis pressura dependere tantum.

animales solos abunde isti sentiendi officinæ satisfacere, atque hos utramque facere paginam [29].

XIII. Somnum, putat, oriri a valido cerebri, ejusdemque membranarum, pressu: qua de caussa sensuum externorum munia, nec non motum voluntarium, ad tempus retardari. Contribuere etiam decubitum aliquid ad somnum cuipiam inducendum: quia sanguinis via, versus cerebrum ardua, decumbendo redditur facilis, minusque acclivis; hanc ob caussam pressuram, atque adeo in somnum majorem evenire propensionem. Calorem, undiquaque excitatum, sanguinem magis dilatando, eandem pressuram intendere. Itidem, si spiritus circa cerbri basin, nervorûmque exortum, parum moveantur, orificia nervulorum facile tunc ab incumbente desuper pondere, & sanguinis arteriarum pressu, comprimi: quibus deinde externorum sensuum & motuum voluntariorum cessatio consequatur, necesse esse. Enimvero, quanto dicta pressura major, tanto etiam somnum profundiorem futurum. In principio somni majorem inspirationem adesse, postmodum exspirationem increbrescere: tum enim particulas subactas, per minima quæque vasa, facilius trajici. Ubi vero membranæ & cerebrum, ratione sanguinis minus subacti, deprimi cessent, pressum validiorem postea cuircuitui aucto ferre suppetias; dum interea particulæ, per cerebrum separandæ, lævigantur, poliuntur, attenuantur. En caussam, quocirca finito somno, tanta adest mentis sensuumque omnium alacritas [30].

XV. A pressu sanguinis, censet, dependere quoque intestinorum, & fibrarûm motui destinatarum, motum peristalticum: nec non variorum excrementorum sejunctionem. Exempli gratia proponit renes, e quibus, cadavere exemptis, & in frusta dissectis, facili negotio, carunculas papillares va-

[29] Institut. cap. XIX. §. 14. 15. 17.

[30] Cogit. de instaur. med. pag. 84. 85. 87. 365. & 366. scribit. *Atque hæc sunt, quæ de somno moderato dicenda habuimus, perspicua, uti opinor, & verissima. Nihil enim assumimus, nisi, quod e vasorum constructione, & phænomenis diligenter expensis clarissime sequi arbitramur.* Vide etiam ejus Patholog. cerebr. cap. VII. pag. 423.

[31]

valide premendo, urinam satis copiosam exprimi; sine pressura autem nihil proditurum. Ex hoc apparere, colligit, pressum etiam in vivente requiri, ut urina versus pelvim, & ureteres, amandetur. Quemadmodum urinæ; pariliter se habere secretiones omnis generis humorum, sive in glandulis, sive in aliis quibusvis corporis partibus, peractas. Harum omnium solam validamque sanguinis arteriarum pressuram esse unicum auctorem. Quæ cum ita sint, ratum habet doctrinam hujusmodi oportere nimis inculcari [31]. Quid? quod in libro, in quo morbos capitis omni cogitatione pertractat, pressum sanguinis seu intensum seu imminutum potissimorum morborum caussam statuit, v. g. comatis vigilis caussam dicit, esse nimium sanguinis pressum, cum ejusdem particularum motu intestino rapido, & febrili vasorum distensione, per meninges & cerebrum, dispersorum. Comatis somnolenti tres præcipue caussas esse, repletionem, sanguinem exteriorem cerebri corticem prementem, & spirituum animalium torporem [32]. Et, ut brevis sim, præter decantatum istum sanguinis pressum, mihi videtur, nihil novi ab Auctore allatum.

XV. Pergam porro Celeberrimi in arte medica *Stahlii* dogmata, quæ me hoc capite traditurum, supra §. v. pollicitus sum, persequar. Is præcipua Medicinæ tum docendæ tum discendæ fundamenta posuit in corporis humani, quatenus vivum est, historica cognitione: & in ejusdem adhuc vitalis ad res externas & adventitias habitudine. Ex horum etenim recte & prudenter instituta investigatione & comparatione, Theoriam; ex moderatione vero & restituenda rerum, quæ præter naturam sunt, ad naturalem statum directione, Praxin Medicam unice pendere [33]. Alibi duo jecit Theoriæ Medicæ fundamenta, quæ longe omnium firmissima, sensit: innituntur autem hæc consideratione corporis, quatenus id mixtum

[31] Ita part. III. pag. 346. & part. I. pag. 92. 96.

[32] Vide cap. VII. Patholog. cerebr.

[33] Opusc. chymic. phys. medic programmate, quod exstat pag. 50.

mixtum & vivum eſt [34]. In mixtione corporis duo conſiderat, (1) materiam videlicet, ſubtilem terram, pinguedinem, & aquam, e quibus illud coagmentatum, & (2) finem, quem in hoc poſitum eſſe, ut corporis conſtitutio, propter movendi ſentiendique actus, quos exerere oportet, ſit flexilis, tenax, minimeque fragilis [35]. Vitam quod attinet, dicit, eſſe conſervationem corporis, ejuſdemque mixtionis ab omni corruptione, cui alias id reſpectu materiæ obnoxium eſt [36]. Corpus humanum autem ſiquis ſecum conſide-

[34] Diſputat. de fundam. Theor. med. cap. III. & Theor. medic. pag. 185. 194. & ſeq. diſputat. de vita cap. II.

[35] Theor. Medic. pag. 95. & ſeq.

[36] Ibidem pag. 76. 194. & ſeq. & 561. Diſput. de febr. Therap. Sect. II. ſcribit. *Vita formaliter nihil aliud eſt, niſi conſervatio corporis, & ſingularum ejus partium, adverſus corruptionem illam mixtionis ſuæ, cui tota materiali ſua conſtitutione abſolute expoſitæ ſunt.* Et in diſput. de vita. cap. V. *Vita eſt conſervatio mixtionis præcipue corporis a principio, corpori inhabitante, non manifeſto corporeo, per actum etiam in ſe incorporeum, nempe motum in genere, ſecretiones vero & excretiones in ſpecie.* In diſput. de mechaniſm. mot. progr. ſang. §. 17. dicit vitam, ſi generatim conſideretur, eſſe conſervationem mixtionis ad corruptelam maxime pronæ: ſi ſpeciatim eſſe *conſervationem mixtionis, valde corruptibilis ſeu diſſolubilis, ſine ullo materiali concurſu, aut mixtionis ulla alteratione, in ordine ad potentiam corruptionis, ſed tantum ad actum.* Et paulo poſt magis ſingularem tradit deſcriptionem, ut: *Vita eſt conſervatio mixtionis, inter media corruptionis organa, ſine ullo tamen materiali concurſu, aut mixtionis alteratione in potentia corruptionis, a cauſſa ſeu principio, quod corpori intrinſecum exiſtit, proficiſcens.* Vitam, philoſophatur, conſiſtere *ſubjective* in partibus, quæ præ aliis magis corruptioni obnoxiæ ſunt: *objective* vitam verſari circa habitum partium ſumme *corruptibilem.* *Inſtrumentalem* vitæ cauſſam, nihil aliud eſſe, quam actum quendam mechanicum, quo tota illa efficacia *conſervativa*, ſimpliciter & directe mechanice abſolvatur; imo eſſe motum, quo illa heterogenea, quæ ab indole corporis non ſolum aliena ſunt, ſed etiam quæ periculum illi minantur, perpetuis ſucceſſibus, e corpore eliminantur, ut ne corpori adverſarium effectum inferre valeant. *Formaliter* vitam eſſe conſervationem corporis ratione mixtionis quidem *corruptibilis*; citra tamen iſtiuſmodi corruptionis *actualem* eventum. *Finaliter* neceſſariam eſſe, ut corruptioni corporis reſiſtat, ut nutritio, &c. actus ad conſervandam vitam neceſſarii, fiant *efficienter per nudum actum mechanicum, in ſe formaliter incorporeum ſeu immaterialem, nempe motum; & quidem ſpecialiſſime, amotionem perpetuam alienorum a bonis atque ſinceris: quo ipſo actu hæc ab iſtis ita expurgata, in propria ſuæ inte-*

ſideraverit diligenter, apparere ex hoc, ait, id ad nihil aliud aptum, quam ut id animæ, ſicuti inſtrumentum quoddam, inſerviat. Ut autem id juſſa animæ patrare poſſit, neceſſe ipſi eſſe habere omnis generis organa, tam ſolida quam fluida; præſertim vero flexibilia ſint, neceſſe eſſe, ut non modo motus *craſſiores*, ſeu vehementiores: verum etiam quoſcunque ſentiendi actus, perficere valeant. Flexilia vero ea eſſe, quia temperiem mucido pinguem nacta ſunt: & hanc eſſe cauſſam, quapropter corpus fragilitati & putredini obnoxium ſit; ob mixturam nempe aquæ & pinguedinis, nullum durabile conſortium ſervantium [37]. Quandoquidem dicta organa non ſolum, ſed etiam ipſe ſanguis ad corruptelam maxime proclivis ſit: ideoque cuncta conſervationem ſui, ſine qua vita degi non poteſt, requirere [38]. Hanc partium conſervationem in qua, ut modo memoravi, naturam vitæ poſuit, fieri abſolute motu: quem re vera eſſe rem incorpoream, corpori adjunctam, *generice* ejuſdem indolis habitudiniſque, qualis ipſa anima eſt [39]. Quid? ſingulos corporis actus, generatim conſideratos, nequicquam aliud, quam unum actum, ſeu motum, eſſe. Eadem ratio eſt, ſi ſpeciatim conſiderentur, apparere tunc, omnes, ne ſenſationibus quidem demptis, eſſe motuum ſpecies, vel motus omnifariam directos [40].

XVI.

integritate ita perenniter, conſerventur. Vide Theor. Medic. pag. 119. 125. 561. 663. item Diſput. de temperam. cap. v. Et paulo ante citata Diſp. de febr. Therap. dicit ſubjectum vitæ eſſe omnes & ſingulas partes corporis: objectum autem ejus quaſi *materiale*, hanc ipſarum *corruptibilitatem: formale* vero hujus objecti, *corruptibilitatis* hujus *expugnationem*, adeoque corporis adverſus illam *præſervationem*; inſtrumentum huic ſcopo inſerviens *remotius* & *generalius* motum humorum progreſſivum; *ſpecialiſſimum* vero, ultimas illas hujus motus *productiones*, ſecretiones & excretiones rerum corrumpentium & corruptarum: quarum perpetua ſubtractione, reliqua incorrupta & integra manere. Has deſcriptiones, & diſtinctiones in medium eo attuli, quia Celeb. Stahl putat, vitalitatem corporis pleriſque e medicis eſſe incognitam.

[37] Theor. medic. pag. 33. 42. 43. 101. 268. Diſput. de fund. theor. Med. cap. III.

[38] *Ibidem.* pag. 131. 271. 254. & 561.

[39] Ibidem. pag. 569.

[40] Vide. pag. 43. 119. & 561.

XVI. In numero actionum, quas vulgo vitales appellant, quia ad corporis conservationem adminiculantur, ponit duplicis generis actus vel motus: altero ea, quæ corpori adversaria sunt, removeri: altero ea, quæ quoquo pacto fuere abacta, vel rejecta, istis partibus admoveri. Hujus generis est nutritio, quam nequicquam aliud esse, quam corpusculorum recentium, Lymphæ scilicet, in locum eorum, quæ decesserunt, applicationem, admotionem, receptionem [41]: illius generis sunt secretio & excretio, quas etiam vitæ instrumenta appellat: quoniam harum ope omne, quicquid corpori quoquo modo noxiam inferre potest, non modo e partibus, quibus inhæret, sed ex universo corpore, emovetur [42]. Licet pleraque, quæ e corpore excernuntur vel educuntur, secretionis beneficio fiant: secernuntur tamen quædam, ut Lympha, saliva, &c. quibus ad corpus, pro inserviendis variis commodis, opus est, ut intrinsecus apud se, corpus puta, maneant [43]. Quantum vero ad negotium secretionum & excretionum attinet, putat, id potius in materiæ movendæ proportione, quam in ulla organorum necessitate, consistere [44]. Hac ratione ductus, nauci habet opinionum commenta, quæ quibusdam Mechanicis sunt de mira incredibilique, tam secernentis vasis, quam secernendæ partis, forma, figura, constructioneque. His certiorem esse effica-

[41] Vide. Theoriæ Medicæ veræ. pag. 564. 563. 474. & 484. dicit *assimilationem nutritoriam* nihil aliud esse, nisi corpusculorum, cujusslibet partis consistentiæ convenientium, e lymphæ liquamine, a reliquis diversæ indolis, semotionem (dum illa locum ubi appositio fieri debet, præterlabitur) particularum harum ad loca, in quæ imponi, ibique in posterum immanere debent, admotionem, seu per motum immissionem, atque ita collocationem: sed hoc ipsum absolute, numero simpliciter conveniente; non quantum materiæ occurrit, sed quantum ejus de die in diem, imo de anno in annum, per totos ætatum circuitus, in proportione perpetua, apponi congruit. In primis vero negotium nutritionis inservire, ut partes solidæ decentem nanciscantur formaturam: deinde ut sanguis, perpetuis in dies agitationibus fatiscens, restauretur, Disp. de fundam. Theor. Med. cap. III.

[42] Disput. de febr. Therap. in Gen. Sect. II.

[43] Theor. Medic. pag. 444.

[44] *Ibidem*. pag. 571.

efficaciam meatuum, sola magnitudine differentium, quorum alios tenuiora, alios spissiora tantum, secernere; & id colando quasi per omnis generis vasa perfici, simplicissima utpote Mechanicæ proportione; dum organa, secretioni destinata, id ex humoribus spissioribus, se pertranseuntibus, retinent, quod tenue, quodque cum forma sua maxime congruit [45]. Ideo autem tale vitæ conservandæ ergo esse removendum, quia, propter tenuitatem agilitatemque nimiam, periculum aliquod corpori minatur. Proinde particulas acres *salino-sulphureas*, ac tenues, secerni in renibus, ac amandari ad vesicam: ejusdemmodi moleculas item in hepate separari transmittique vesicæ bilis: nec non per poros cutis, atque inde proxime extra corpus pelli: subtiles, *aquoso-vaporosas*, *halituosas*, *spumidas*, maxime per ipsam cutem forma sudoris, udoris, halitus, vaporis sejungi; *mucido viscidas*, lentas tenuesque per intestina cum excrementis alvi, per *mucositatem* narium, oris; & paulo *inordinatius* per fauces, & ipsos pulmones screando vel tussiendo, &c excerni [46].

XVII. Has enumeratas actiones, quomodocunque fuerint, censet, peragi præcipue partium solidarum motu, quem duplicis generis esse: alterum intrinsecus ordiri, & terminari forinsecus, quaquaversum, æqualiter, & generaliter pulsu cordis, & quadantenus respiratione: alterum a foris introrsum, quaquaversum singulariter, & inæquabiliter motu partium *tonico*, perfici: cujus ope partes modo relaxari, ut plus humorum, pulsu appulsorum, in ipsas penetret; modo constringi, ut postea inordinate impulsa, inde exprimatur, ac retrorsum in vasa compellatur [47].

XVIII. Non modo in solidis, sed etiam in fluidis, ut sanguine, lympha & sero [48], esse motum quendam, quem communiter circumeuntem, progredientem, vel *progressivum*, vocant

[45] *Ibidem.* pag. 327. & 123. & Disput. de Autocr. cap. I.

[46] *Ibidem.* pag. 124. & Disput. de Autocrat. natur. cap. I. & disp. de fundam. Theor. med. cap. III. disp. de temper. Phys. &c. cap. VIII.

[47] Disput. de Autocr. natur. in Procem.

[48] Disp. de temper. Physiol. Phys. cap. VIII.

[49]

vocant [49]. Præsertim vero sanguinis motum progredientem fieri duplici impulsu; altero intestino, cordis videlicet contractione: altero externo, distentu utpote partium solidarum mollium [50]; præcipue vero musculorum. Hos autem distentos esse, confici duabus rationibus, (1) e musculo transversim dissecto, cujus labia, vel fibras de se mutuo discedere illico, resilireque; quod non fieri posse, infit, nisi fibræ ejus essent extensæ: (2) ex humero, femore, &c. luxatis, ad quæ reponenda ideo valida distensione opus est, quoniam musculi, osse e loco excidente, non adeo secundum longitudinem expassi, ut alias solent, sed retrahendo fibras breviores facti sunt [51].

XIX. Cæterum, sanguinem, qui pulsu ad partes per arterias propellitur, statuit, non transire proxime ab arteriis capillaceis ad venas capillaceas, ratione fictæ alicujus *anastomoseos* [52]: sed ex arteriis exilissimis in *porosam* partium substantiam exprimi; ex hac vero rursus in venas, interveniente partium solidarum molliorum distensione, imprimi. Enimvero hujusmodi partium distentum, quem nomine motus *tonici* nuncupat, moderari sanguinis *porosas* per partes progressui, ut is, aut copiose admittatur, aut minus; & id quidem non generaliter modo, verum etiam singulariter: dum quævis corporis particula subinde, facta ejus aut contractione, aut laxitate, plus vel minus sanguinis expellit vel admittit [53], adeoque omnimodam humorum secretionem efficit; quam, secundum dictam partis distensionem, multimodis constitutam, subito aut tarde, copiose aut parce, perfici. Namque a tono partium remisso copiose sanguinem in poros exteriorum partium admitti: ab adstricto autem abun-

[49] Disput. de Natur. errorib. Sect. 1.

[50] Posit. de Mechanism. motus sang. §. 2.

[51] Posit. de æstu mar. microcosm. §. 1.

[52] Theor. medic. ver. pag. 296.

[53] Posit. de mechanism. mot. sang. §. 3. 5. 8. 9. de æst. maris microc. §. 1. Theor. Medic. ver. pag. 196. 575. & seq.

[54]

bundanter ad interiora reprimi [54]. Hujusmodi mollium mobiliumque corporis partium motu *tonico* menstruale fœminarum profluvium, non ex ipso utero, materia spissa, densa ac dura prædito; sed ex vasis, quæ a vena *hæmorrhoidali* in cervicem, atque collum uteri porriguntur, expelli. Cessare autem hocce profluvium, quia concipiendi facultas, vel intentio deficit. Concipiendi actum vero desinere, quoniam proprii corporis struendi ulterior vegeta intentio & virtus cessant [55]. Cætera tonum istiusmodi diversimode variari non modo sensibilium, ut caloris, frigoris, siccitatis, &c. ratione; verum etiam ratione pathematum animi, unde ejus nimiam laxitatem aut distensionem; &, quæ consequuntur, nimiam aut modicam secernendorum secretionem, & excretionem, exoriri [56]. Præterea differentiam ponit in *tonico*, spastico, & *convulsivo* motu, hosque differre inter se specie. Illum esse secundum naturam, & partibus solidis, exceptis cartilagineis & osseis, familiarem, lenem, *successivum*, & a nemine hactenus observatum: istum esse motus tonici repentinam *exacerbationem*, *contractoriam*, singularem, in quibusdam musculis exortam: hunc tandem esse motus *tonici* completi, nempe *contractorii* & *relaxatorii exacerbationem*, in musculis factam. Ex dictis apparet, spasmum & *convulsionem* esse præter naturam, & motus *tonici*, qui naturæ congruens est, excandescentias [57].

XX. Utilitates varias, quare sanguinis circumactus fiat, in medium profert Cl. *Stahlius*. Nempe (1) sanguinem hoc violento per dictas partes perenni pressu attenuari, ac in fluore contineri; quod si non debite perprimatur, eundem tunc facili negotio lentorem nancisci. (2) Hoc actu partes, nutricatui destinatas, ubi iis opus est, impelli: (3) secretiones humorum utibilium, & inutilium excretiones fieri: (4) san-

[54] Vide pos. de æst. mar. microc. §. 2. 3. de Mechan. mot. sang. §. 10. & Theor. Med. pag. 217.

[55] Theor. medic. pag. 391. & 355.

[56] Posit. de æst. maris microcosm. §. 4. & 5.

[57] Disp. de Mechanism. mot. sang. §. 11.

ſanguinem quo vehementius per partes, & majori niſu exprimatur, eo magis incaleſcere; in primis vero ſanguinem nuſquam magis, quam dum pulmones pertranſit, ab actu reſpirandi calefieri, citra opem alicujus ætheris ſe iſtic loci ipſi admiſcentis: ingredi autem ſanguinem pulmonum vaſa, quando aërem inſpiramus [58]. (5) Sanguinem ob jugem iſtiusmodi motionem mutari, attenuari, reſolvique in materiam, inutilem ac nocivam, ſerum dictam. Hoc ſerum maxima ex parte conſtare aqua, cui paucas, agillimas tamen, admixtas eſſe particulas *orgaſticas*, *halituoſas*, ad fermentandum pronas, ſalinas, *mucilaginoſas* & oleaginas [59]. Sin vero dictus ſanguinis circuitus præpoſtere, vel perperam procedat, tunc non modo ſecretiones & excretiones, præcipuas vitalitatis conſervatrices, male ſe habere; verum etiam ipſum ſanguinem, ob tarditatem circumactus, coagulari, deinde perfacile putreſcere: & ſic omnimodam corruptionem contrahere [60]. Quomodocunque inde aliquis effectus in corpore obortus fuerit, motum, qui ei ſuccedit, non fieri a materiæ perverſitate; ſed propter illam vel eliminandam, vel ad ſtatum naturæ conformem redigendam [61].

XXI. Tametſi plerique eorum, qui Medicinam Rationalem profitentur, ſpiritus pro auctoribus cunctarum motionum, quæ in corpore fiunt, habeant; videtur tamen mihi Vir clariſſimus, quantum e lectione ejus ſcriptorum, in lucem editorum, profeci, hærere in doctrina ſpirituum. Quid? quod ſenſit, motus quoſlibet corporis vitales re vera ab ipſa anima adminiſtrari Corpus vero propter animam rationalem ſubſiſtere: quia id nemini, niſi dictæ animæ ſolum, aliquod commodum afferre poteſt. Ideoque

[58] Theor. medic. pag. 407. & ſeq.

[59] Theor. medic. 149. 286. 288. 217. 284. 291. Poſit. de mechaniſm mot. &c. §. 12. 13. 14. 19, de æſt. mar. microcoſm. §. 1.

[60] Theor. medic. ver. pag. 271. 609. 631. 1286. Poſit. de Mechaniſm. &c. §. 16. & ſeq.

[61] Ibidem pag. 208.

[62]

deoque animam rationalem non modo re ipsa tali corpori inesse; verum per istud agere, sentiendo: in istud vero agere, motus *locales* producendo. Et, quod ad animæ naturam spectat, monumentis prodidit, eam *generalissime* esse aliquid activum: generaliter, aliquid movens, & *specialissime* aliquid intelligens. Ad summam, acceptos actus vitales ratiocinandi, sentiendi (quem potius *active*, quam *passive* contingere [62], & actum e loco movendi, animæ cogitanti & rationali corpus referat tantum, necesse esse [63]. Eam ipsam enim omnium, quæ in corpore fiunt, rectricem esse; peragereque singula solo motu, secundum incorporeas circumstantias: nempe secundum gradum, tempus, loci directionem, organique electionem: &, ut strictim sententiam suam dicat, juxta proportionem reciprocam instrumentorum, ad obtinendum certum effectum, exquisitissime administratam [64]. Tantum abest, ut corpus humanum ratione imaginarii *Mechanismi*, aut ætheris, aut gravitatis & levitatis partium, aut *fermentescentiæ* &c. continuo moveatur, ut potius intestinum quoddam principium actuosum sit, quod ad arbitrarium pleraque omnia, quæ corpori vivo usu veniunt, prudentia sua gubernet & moderetur [65].

XXII.

[62] *Ibidem* pag. 524. 533. & seq.

[63] *Ibidem* pag. 567. 153. 491. 35. 32. & disput. de Autocrat. in præf. & disput. de abort. &c. p. 18.

[64] Disputat. de fundam. Theor medic. pag. 27. Et in Negotio otioso. pag. 125. hæc scribit. *Est autem, quod ego cum tota schola Medicorum physiologorum animæ tribuam energiam motus conservationi æque atque usui reliquo universo, corporis sui convenientes active agitandi; seu corpus suum tam vitalibus quam animalibus motibus instruendi & exercendi.*

[65] Opusc. chym. physico-medic. pag. 61. 57. *Omnes agnoscunt*, scribit, *quod tale activum, & effectivum, gubernans, dirigens, regens, principium in corpore vivo præsto sit, tam in statu sano, quam concusso agens, vigilans, propugnans*, quod complures Medici Naturam vocarunt. In hujus ditione ac potestate neutiquam esse materiam ipsam, ejusdemque efficientiam, sed illam habere potestatem solam materiam dimovendi, eque loco emovendi. Ita theor. med. ver. Patholog. sect. IV. membr. III. pag. 649. Hinc D. *Alberti* Nob. Stahlii sectator introduct. in univers. med. cap. I. §. I. Naturam definivit, *quod sit principium reale, incorporeum, corpori mechanica dispositione prædito inexistens*,

XXII. Verum tamen, utut dicta fuerint, animam, ſtatuit, ſe ſubinde ad corporis temperamentum accommodare. Temperamentum vero, cenſet, eſſe legitimam partium corporis ſolidarum, & fluidarum inter ſe mutuam proportionem; qua utrarumque debitus motus, purgatio & conſervatio per ſecretiones & excretiones in fluidis; & debita flexilitas in ſolidis conſervatur. Differentiam quatuor temperamentorum non ſitam eſſe, putat, in diverſitate mixtionis ſanguinis: quippe is qua quantitate qua qualitate in ſingulis plerumque uniuſmodi eſt; ſed differentiam eorum conſiſtere in hoc, aſſerit, ut partes ſolidæ reſpectu humorum majoribus aut minoribus poris ſint refertæ; atque adeo adeptæ aut laxitatem, aut denſitatem. Hinc evenire, ut in temperamento, ſeu ſanguineo, ſeu pituitoſo, non tanta humorum quantitas in vaſis, dum partes ſolidæ, ut dixi, ob meatuum magnitudinem notabili portione refertæ ſunt, reperiatur, quanta alias in bilioſo, &c.: ubi apud partes, ob meatuum anguſtiam, humores in copia diverti neſciunt [66]. Qualiscunque corporis conditio fuerit, animam illum typum, quem primæ ac jugiter peragendæ vitalium actionum principi, motui humorum videlicet per meatus certæ proportionis, adhibet, ſervare: eidemque parere conſueſcere in tantum, ut illum pleriſque omnibus actionibus quoque adhibeat; inde huic motuum typo reſpondere etiam motum, ſeu intentionis, ac proportionis omnium actionum, typum [67]. Animus Viri Doctiſſimi utique præſentiebat aliquos futuros, qui rationes hujusmodi, quaſi vero penitus abſtruſæ eſſent, reprehenſuri, judicaturique ſint iſtiuſmodi philoſophandi viam metaphyſico potius, quam medico, convenire; ſed adverſus hos dogmatum

ſtens, idque motibus, tanquam incorporeo medio, rationabiliter inſtruens, & organica ratione conſervans, præſervans, & a periculis vitæ & ſanitatis educens.

[66] Diſſert. de temperam. phyſiol. phyſ. &c. cap. III. & theor. medic. ver. pag. 227.

[67] Vide theor. medic. ver. pag. 308. & ſeq. item pag. 656. ſi plura, quæ ad naturam animæ ſpectant, deſiderantur: habentur hæc diſſert. de febr. pathol. in genere. §. I.

[68]

tum suorum exagitatores excusatione utitur [68].

XXIII. Sed satis de iis, quæ ad Physiologiam spectant, scripsi: reliquum est, ut quædam, quæ ad morborum naturam expositionemque caussarum pertinent, attingam. Hominem equidem ipsis brutis animalibus crebrius ægrotare, unicuique nostrum notum, scribit Cel. Stahlius: accidere autem id non ratione mixtionis *materialis*, nedum peculiaris membraturæ, verum ratione animæ, cujus perturbationes non solum vitales motus protinus alterare; sed etiam illorum ordinem, atque legitimum progressum, & decursum, novas ideas immutare, efficereque, ut perplura insolita periculosaque morborum genera exoriantur, quibus bestiæ potissime solutæ & liberæ sunt [69]. Dictis addatis perversos animi more,errores, &c. in victu, &c. quos singulos esse aptos ad omnis generis corporis affectus producendos, ac ejus constitutionem omnifariam perturbandam [70]. Hoc ipsi maximam admirationem movet, quod homo, etiamsi ejus corpus ratione omnimodæ materiæ, invicem mixtæ, corruptioni seu putredini promptissime obnoxium; tamen infrequentibus ac paucis morbis corripiatur [71]. Et, quod insuper consideratione dignum

[68] Hujus gratia vide disput. de febr. patholog. in genere pag. 11. & 12. ubi inter alia hæc habet. „ Qui di- „ dicerunt quid sit propter finem agere, „ & sciunt, quod necesse sit, qui vult „ finem, velle media: in nostro vero „ negotio corporeo, non uti timetur „ metaphysico, intelligunt absolutam, „ & physicam: pro ipsa etiam anima „ inquam, physicam, non metaphy- „ sicam, illius finis necessitatem; & „ quidem non qua finis metaphysici, „ sed non servationis corporis pro usu „ animæ. Illis non opus est respon- „ sionem hic suppeditare, & ita ope- „ rose inculcare, quod in periculo „ œconomiæ humanæ capitali: & ne- „ cessitate hujus generis agendi, non „ contra Logicam, aut Metaphysicam; „ sed contra λόγον sit, libertatem age- „ re volendi ab illo agente expectare, „ eo ipso, quia rationale est. Plura non modo in hac disputatione, sed passim in scriptis editis occurrunt.

[69] Vide Disp. de freq. morb. præ brutis. 27. 28. & 64.

[70] Theor. medic. ver. pag. 227.

[71] Ibidem pag. 71. 194. 222. 562. 612. Disput. de fundam. Theor. Medicin. cap. IV. & disput. de infrequentia morb. personal. §. 1. 2. & 6. Cæterum, ut planum fiat, quid auctor hoc paradoxo significare conatur, tradam, quæ habet disp. de fundam. &c. loco citato.

dignum eſt, quod rariſſime corpori humano tales ægritudines obtingant, quæ ab externis, & quidem violentioribus, cauſſis, producuntur. Etenim morbos pleroſque omnes, ſtatuit, minime reſpectu vitiatæ mixtionis & ſtructuræ læſæ; ſed in primis ratione motus, ſe vitioſe habentis, oboriri [72]. Imo motuum in corpore humano læſionem, inæqualitatem, & perverſitatem magis pollere ad morbos quoſvis progignendos, quam ullam humorum intemperiem. Ex quibus, ita conceſſis, confici, verum *generaliſſimumque* ægritudinis ſubjectum eſſe perturbatam ideam regiminis ipſius œconomiæ animalis [73]. Et, quantum ad ipſius morbi naturam attinet, credit, morbum eſſe actum, ab ipſa Natura, materiam pernicioſam expugnandi gratia, ſuſceptum: ideoque ad conſervationem vitæ neceſſarium [74]. Diſtinguendum autem eſſe in unoquoque affectu *paſſivum* ab activo. Scilicet cujuſmodi damnoſum actionibus propter partium corporis vitium accidat: & quale inſolitum reſpectu conſtitutionis, ſub variis morbidis occaſionibus, circa actiones varias, in primis vitales, eveniat [75]. Porro animadverſione Medici dignum eſſe, quod in ſingulares ætates, temperamenta, tempora anni: imo in ſexum fœmininum potius, quam in virilem, ſingulares morbi ingruant [76].

XXIV.

Quamvis etiam corpus humanum, ſed in diverſis individuis ingenti numero læſionum, e potentia in actum deductarum, diverſis temporibus & locis infeſtetur; quod nihilominus illæ corruptiones, quibus corpus materialiter directe ſimpliciſſime expoſitum eſt, adeo in immenſum rariſſime ipſo actu corripiatur, ut ejus rei exemplum, ad incredibilem uſque raritatem raro eveniat. v. g. ſi conſideremus mille homines, quorum quilibet quinquaginta circiter annos vixerit, & tamen nemo illorum unquam vera & nuda putrefactione ſeu ſphacelo laboraverit; veriſſime dicimus, quod ſphacelus in quinquagies mille annis, non obtigerit, &c. & ita de tot myriadibus hominum, & ſecundum illorum intuitum, vix numeralibus myriadibus annorum. Item theoriæ ver. pag. 613.

[72] Diſputat. de infreq. morbor. perſon. §. 3. & 5.

[73] Theor. Medic. ver. 198. 601. & 602.

[74] *Ibidem.* pag. 47. 616. 619. 627. & ſeq.

[75] *Ibidem.* pag. 622. & ſeq.

[76] *Ibidem.* pag. 222. 656. 662. & 600. Diſputat. de morbor. ætat. fundam.

[77]

XXIV. Morborum caussarum, Clarissimus Vir, tria genera statuit, ut *Plethoram*, *Cacochymiam*, & *Rheumatismum*, vel motum [77]. Multitudinem sanguinis, etsi laudabilis, liberum sanguinis ejusdem progressum non modo varie alterare; verum etiam eandem ratione ponderis, & molis, cum capacitate spatii comparatam, ipsi motus actioni plurimum negotii facessere: atque id in primis, quia abundantia sanguinis mox qualitatem lædit, dum sanguis ob liberum progressum deinceps spissescat [78]. Rheumatismum esse motum humorum ad peculiaria loca tendentem [79]. Ex hisce generalibus oriri deinde singulares morborum caussas, ut restagnationes, stationes, corruptiones: & motus, ad hæc omnia partim præoccupanda partim expugnanda apti, defectum [80]. Quid? quod sensit, plures morbos ratione motus, quam ratione corruptelæ, mixtionis, & structuræ partium, hominem corripere [81]. Et hæc est caussa, quare complurium admodum motus specierum passim in scriptis, hactenus in lucem editis, mentionem facit [82]. Præter dictas admittit etiam caussas, a Medicis non naturales appellatas, & violentas, & similes a foris in corpus ingruentes, partium quarumlibet ru-

[77] Theor. Med. ver. 815. 973. & 673.

[78] *Ibidem*. pag. 638. 644. & 646.

[79] Vel Rheumatismum esse sanguinis congestionem, qua ille ad propria corporis loca astringitur ita, ut ibidem stagnans omnigenas sensationes molestas proferat: præsertim vero oboriri tensionem, gravitatem, *pressionem*: postmodum sub qualicunque *repressione*, seu *contentione* motus corporis, aut fortioris attactus, sensum acutiorem talem, qualem a contusione plerumque persentimus; quin etiam materialem distensionem, mobilem calorem, quodam modo *inflammatorium*, & ardorem velut acrem. *Ibidem*. pag. 819.

[80] Ibidem. pag. 673.

[81] Vid. Disput. de infreq. morb. personal. §. 5.

[82] Ut Disput. de Autocratia Naturæ cap. III. memorat motum active *congestorium*, *eluctatorium* ad excretionem & expressionem spectantem; commemorat motus *arthriticos*, *hemicranicos*, *hypochondriacos*, *ischiadicos*, *varicodes*, *erisypelatodes*, *podagricos*. Et in Disput. de motu sang. hæmorrhoidal. cap. VIII. memorat motus *cardialgicos*, *suffocativos*, *flatulentos*, *colicos*, *alvi adstrictorios*, ac *rigidos*. cap. IX. habet motus *spasmodicos* tam *pressorios*, completos, quam *vibratorios*, *tractorios*, *palpitorios*, *incompletos*.

[83]

ruptionem, & texturam lædentes [83]. His adde habitudines corporis, ut consuetudines, & affectus hæreditarios. Consuetudinem, dicit esse habilitatem, vel celeritatem singularem, ad varias actiones tam suscipiendas, quam decenter exercendas. Si quid huic contrarium in corpore contingat, id aptum tunc esse alicujus morbi productioni [84]. Quomodocunque nunc materia aliqua, præter ordinem naturæ, in qualibet corporis parte fuerit collecta, requiri tunc ad eam in ordinem redigendam, vel foras e corpore eliminandam, motus extraordinarios vitales: genere quidem eosdem, sed ratione proportionis, gradus, ordinis, successus atque methodi, intentiores, ad materiam nocivam secretione, & excretione expellendam [85]. Cæterum, quoniam sanguinis multitudo omnis generis mala corpori minitatur, ideo naturam moliri eam, secundum variam sexus & ætatis differentiam, per hæmorrhagiam, diversis in corpore locis, per vasorum utpote extremitates, peragendam, imminuere; cui autem peculiariter auxiliari motus *tonicos* adauctos, quibus sanguis in hunc vel illum corporis locum ita constringitur, donec tandem, facta vasorum & orificiorum extremorum distensione, in modum expressionis prorumpat [86]. Collectiones autem progigni, quando major sanguinis portio per motum *tonicum* in peculiaria corporis loca impellitur, salvo tamen progressu Massæ sanguinis in genere: eapropter autem eas fieri, ut, quod supervacuum, quod nocivum, est, exoneretur [87]. Inflammationem esse intensum & verum calorem, naturalem vehementia excedentem, in aliqua corporis parte, cum tumore, rubore, duritie, &c. ob sanguinis stationem, obortum [88].

XXV. Quandoquidem vero Celeb. auctor putat, neminem fere

[83] *Ibidem.* pag. 597. & seq.
[84] Vide. pag. 452. & seq. nec non pag. 594. & 652. vide etiam Disput. de consuetud. efficac.
[85] *Ibidem.* pag. 646. & seq.
[86] *Ibidem.* pag. 681. 693. 694. & 703.
[87] Ibidem. pag. 800. & 805.
[88] Ibidem. pag. 830.

[89

fere examussim inflammationis rationem tradidisse [89]: eapropter breviter, quoad fieri potest, dabo, quid de ea sensit. Ab aliqua sanguinis portione, intra partium poros statione, coagulata, statuit, nil, nisi corruptionem ejus putridam, esse expectandum. Licet hac præsente sanguis coagulatus rursus ita dissolvatur, ut mollior ac fluidior, quam ante hac erat, evadat: interea tamen eundem non adeo fluidum reddi, ut ita per se iterum ex illa statione decedere valeat. Et quamvis putredinis particeps sanguis fiat adeo fluidus, ut reliquis humoribus apte immisceri possit: expedit tamen id non fieri; quia partem sinceram ex facili simile labe inficit. Medici igitur esse subvenire sanguini subsistenti, ne cujusquemodicunque corruptelam contrahat. Fieri autem id non melius posse, quam per solitos motus vitales, i. e. sanguinis per partem læsam perenni progressu: moveri tunc sanguinem non solum e vicinia dictæ partis, sed subinde ex ambitu corporis, restringendo quasi, ad locum affectum; ac paulatim in moleculas sanguineas, etiamnunc in meatibus corporis subsistentes, penetrare. Id autem accidere vix posse, quin insimul dicta pars magis ac magis expandatur, infletur, intumescat, &, ob copiam intromissi sanguinis, rubescat. Calorem vero istic loci increbrescere, quia sanguis, propter vegetiorem *tonica* directione appulsum, & rigidiorem partis istius distensionem, hæc loca transit: atque ad

[89] Vel hoc pacto doctrinam verbis extollit. *Interim, cum ego non sine gravibus meis incommodis & fastidiis, abunde expertus sim, & publica experientia universalis hoc monstret (provoco enim ut e classicis dogmatibus, usquam receptis, aut approbatis, monstretur, ubi hoc, quod agito, jam declaratum habeatur) quod præ incondita illa, & ad scientiam simpliciter inani, mechanica corpusculari, vera Physico-Chymica materiarum, & vera Mechanica, seu machinalis, motuum (instrumentalis etiam) ratio, omnem cogitationem, ne dum conceptum de his rebus dissuaserit, atque præcipuerit: quod me cum bona lectoris solertis venia facturum esse confido, sistam etiam veram Physico-Mechanicam inflammationis rationem: tum quatenus adhuc iterum discussionem assequitur, tum suppurationem producit.* Ibidem. pag. 840. & seq. unde reliqua, quorum supra mentionem feci, excerpsi.

ad eorum fibras, & ad moleculas sanguinis coagulati solidescentes, allidit, impingitque; quinimo, si modo materia subsistens non nimis densa fuerit, ab adaucto sanguinis motu, nonnullas illius particulas insimul abradi, hinc illam mole diminui. Sin vero moleculæ adeo crassæ, ut excedere e loco nesciant, contingere tum, ut interiorem suæ mixtionis dissolutionem sensim subeant. Quandoquidem autem rei mixtæ partes tenuissimæ, & ad motionem maxime proclives, ut sulphureæ, primum commoventur: fieri inde, ut, illis abactis dissipatisve, quod reliquum est, veram putredinem, non in resolutione simplici, sed in nova subtiliorique partium conjunctione positam, suscipiat. Fugatis tali modo subtilioribus, sulphureis utpote particulis, ruboboris sanguinis auctoribus, usu tum venire ut id, quod superest, amisso coloris principio, album tantummodo appareat; esseque idem, quod puris nomine cognitum est. Hoc putrori insuper vix aptum, sed potius ad salsam indolem, exulcerationis auctorem; proclive. Verum enimvero sicubi talis motus progrediens, abstergens, auferens, haud ministretur, produci tunc sphacelum, vel ipsam putredinem: quam non modo sanguinem, istic loci commorantem, verum etiam portionem partis solidæ, corrumpere: imo partes huic conterminas, *fermentali* agilitate, ulterius corripere, sicque sensim sensimque mirum in modum evagari [90].

XXVI. Ad plurimorum naturam morborum cognoscendam facere, censet Cl. Auctor, a majoribus intermissam venæ portæ

[90] Vide etiam Disput. de inflammat. ver. patholog. cap. III. Ibidem cap. IV. tradit differentiam Gangrænæ & Sphaceli, sentiens, illam esse summum gradum inflammationis jam defecturae, & in puram putredinem, suppuratione non impetranda, ruiturae; hunc vero esse simplicem putrefactionem sanguinis coagulati, una cum parte, cui is fuerit impactus. Quo magis purus & copiosus sanguis stationis istius caussa fuerit, eo pejorem & acriorem putredinis fœtorem futurum: & quo plus seri salsi illi intercurrerit, eo tardius processuram putredinem, & in salsam, seu in canceronoma degeneraturam.

[91]

portæ considerationem: esse enim quædam in hac vena singularia, quæ in nullam aliam conveniunt. Nempe cæteras venas ex angustioribus ortas initiis fieri magis magisque deinceps majores & ampliores, & in canalem maxime capacem, venæ utpote cavæ truncum desinere, ex quo postea sanguinem in dextrum cordis ventriculum effundi: e contrario venæ portæ truncum in plurimos minores, & majores, & minimos ramulos dispertitum, in hepar inque reliqua abdominis viscera ingredi perque hæc passim dispergi: nec ullas in hac valvulas, quales in cæteris venis deprehenduntur, reperiri. Quandoquidem vero intercedentibus aliquot ramis *hæmorrhoidalibus* venam portæ inter & cervicem vaginamque uteri communio est, inde planum fieri consensum, qui inter mensium & primarum viarum alternantia vitia, & hæmorrhoides est. Bifariam autem venam portæ amplitudinis ratione lædi; extremitates enim ejus subinde adeo esse angustatas, ut sanguis per eos libere & copiose permeare nequeat: vel sanguinem crassiorem, non prompte per hepaticos venæ portæ ramos progredientem, subsistere, atque adeo justo ampliorem dictæ venæ inducere distensionem. Quinimo ipsum sanguinem, quoniam abundanter a compluribus vasis ad venam portæ mittitur: indidemque vero ægre propter arctissimas extremitates in jecur demittitur, ob longiorem ibidem moram coacervari, ac facile spissescere, contractumque vitium cum vena *hæmorrhoidali* splenica, & vase brevi communicare [91].

XXVII. Licet *Stahlio* de doctrina febrium quadantenus cum Campanella, febrem rem utilem pronuntiante; cumque Helmontio, & Sydenhamo, febrem tanquam opus Naturæ habentibus, conveniat: verumtamen ille perplura dubia, ab his tradita, perspicuis illustravit [92]. Verum ad propositum. Febrem, statuit auctor, esse actum, per secretiones &

[91] Ita differt. medic. de vena portae, porta malorum pag. 14. 11, 23, 27. 30. 32. 46.

[92] Theoriae Medic. ver. pag. 209.

& excretiones materiæ nocivæ, ad conservationem corporis tendentem [93]. Et alibi [94] scribit *febres omnes esse intensiones motuum vitalium secretoriorum & excretoriorum ab ipsa natura humana, seu anima vitaliter, movente, ad conservationem corporis institutas, directas & ad effectum perductas.* Principem ergo febrium caussam, quam efficientem vocamus, esse naturam humanam, vel animam, conservationi corporis organici intentam. Materiam, cujus gratia motus febriles suscipiuntur, esse rem aliquam corpoream, aptam ad corruptionem putridam; si non præcipuis, quibusdam saltem corporis, partibus, inferendam. Materiam ejusmodi constituere concreta salino-sulphurea, terreæ plus minus subtili substantiæ, implicata; quorum temperiem non taliter, ut mineralium, sed ut plantarum, ut animalium, comparatam, quæ notabilem aquæ portionem sibi habere intermixta: hinc, quia translatitiam mixtionem nacta, ea perfacile ab actu putrefaciendi fermentandique jugiter commota, extenuari in summam teneritudinem adeo, ut vel halitus formam subire possint. Talem materiam, si utpote ita, ut dixi, fuerit attenuata, esse idoneam, ut per varias subtiles secretiones e corpore excernatur. Equidem superesse, ut quibusdam placet, alium modum materiam febrilem invertendi, ut effectus pristinos non amplius exerere valeat: verum talem, exceptis paucissimis forsitan rebus, perraro sub ditionem naturæ cadere. Quippe hæc non habet solenne, ut physicis actionibus formandi aut reformandi mixtiones, (dempta illa, quam corpori, ut organo suo, impendit) vacet; sed potius illa mecha-

[93] Disput. de febr. Patholog. in gen. pag. 23. Et pag. 40. scribit. *Febris non solum & absolute est commotio, effrenis videlicet atque indeterminata: sed ad effectus convenientes, secretiones & excretiones deducenda.* Et Theor. Medic. ver. pag. 925. *Dicitur autem febris, insigniter, & satis constanter alteratus motus sanguinis, & hunc veluti pressis vestigiis insequentia, etiam caloris, frigoris, sensationum, augmenta: roboris autem ad voluntarium motum impotentia, seu atonia.*

[94] Observat. Chymic. phys. medic. curiosar. anni M. DC. XCVII. mens. Novembr. cap. VI.

[95]

mechanico organico actui, structorum organorum motui perficiendo, invigilet. Efficitur igitur ex dictis, secretiones & excretiones, quas præcipue *Diapnoe*, mictu, vel alvi egestione contingere, media esse respectu materiæ, cujus gratia motus febrilis suscipitur. Ut autem memoratæ extraordinariæ, ac operosæ actiones deinceps fiant, opus esse circuitu sanguinis generaliter aucto intensoque, & variis directionibus *tonicis*, versus loca affecta, aut versus loca, ubi id, quod secernendum est, colari, vel excerni, decente ac efficace proportione, oportet. Motum febrilem quidem primo propter materiæ, partibus vitalibus corruptionem penitus inferre aptæ, expulsionem: deinceps vero propter corporis conservationem, atque arcendam, quæ ipsi inde imminet, corruptionem & distructionem, suscipi. Namque quamlibet febrem tendere ad expurgationem rei alicujus, in intimam ipsius mixtionis corporeæ dissolutionem, vergentis. Ergo, peracta talis materiæ a moliente Natura expurgatione, febrem habentes, sponte naturæ, sine ullo artificiali subsidio, convalescere: quinimo febrem speciatim consideratam, nunquam non ad exitum salutarem tendere, præterquam quod ex accidente aliquo ordo ejus perturbetur. Calorem, qui plerumque in febribus adest, oriri, censet, ab augmento motus verticosi corpusculorum sanguineorum circa suum axem: præsertim vero hujusmodi verticosam motus calidi intensionem, adscribit, rapidiori transitui, & affrictui corpusculorum sanguinis, ad solidas fibras meatuumque parietes; qua de caussa tunc illa latici *seroso*, sicut vehiculo, innatantia, verticosum istiusmodi motum velociorem nancisci: quem omnifariam variare, prout sanguis magis, vel minus celeriter progrediendo ad dictas partes allliserit. Frigus contrario, ac de calore dixi, modo, se habere: efficere autem frigus rigidam atque crassam partium *porosarum*, constrictionem; in tantum, ut vel oculis compressionem, & inanitatem vasorum, sanguini vehendo destinatorum, conspicere cuiquam liceat. Quandoquidem febres

 naturæ

naturæ congruenter, per memoratas corporis secretiones, terminantur: ea de caussa hujusmodi actiones oportet medicum, non solum in ægro tolerare; sed etiam observare, gubernari, & quoquo modo juvare, ac promovere potius, quam ullo modo negligere, nedum pervertere. Id tamen ab re ægri esse, onerare ventrem, quando necessarias excretiones fieri, oportet: item absonum esse, tempore imminutionis sanguinis, a natura institutæ, eundem augere velle; quia fieri nequit, ut tum novus sanguis perfici queat [95]. Et hæc est, in quantum ratione assequi potis fuerim, Cl. Stahlii Theoria febrium. Mirum dictu, quantopere hæc sibi placet, & quam ostentationem scientiæ suæ literis ultro citroque prodidit [96].

XXVIII. Commemorat quinque præcepta, ad Therapeiam spectantia, quæ, quoniam mihi tanquam medicorum leges, quibus pareant, quas observent, videntur, placet formula legum exprimere. I. Non movete, ubi nihil est movendum. II. Ubi quidem aliquid est, quod moveri debet, & tamen id ad movendum etiamnunc ineptum est, istud ad motum, & quidem generaliorem, haud impellitote. III. Ubi res mo-

[95] Hæc hausi partim e disput. de febr. Pathol. in gen. pag. 33. 40. 4. 13. 15. & seq. usque 20. 28. 34. 35. & 37. item e disput. de febr. tertian. gen. cap. IV. disp. de æstu sang. pag. 10. partim e Theor. medic. ver. pag. 209. 927. 933. & 942.

[96] Quamquam Cl. auctor passim inventa sua, quibus Theoriam Medicinæ ditavit, extulerit, ac gloriosius de se ipso prædicarit; tamen non possum non heic perscribere, quæ literis mandavit. pag. 22. disput. de febr. Pathol. in genere. „ Ego sane, *scribit*, „ Disputationis præses, cujus est hæc „ hypothesis, provoco confidentissime „ ad universi orbis practicos, e qua „ hypothesi ante, aut extra hancce „ meam, bona fide, cordate, nedum „ distincte & connexe deduci potuerit, „ vel solum ὅτι, quod in febribus pleræque commotiones sint activæ, contra materiam corpori noxiam directæ: eidem examussim quadrantes: „ & quidem non ad ejus difficiliorem, „ plus moræ requirentem, imo interdum impossibilem: alterationem „ tendentes; sed ad evacuationem naturarum respicientes, &, si nihil ex „ accidenti impediat, pervenientes. „ Nedum ut ex alia hypothesi quacunque illi parti τῦ διότι, quibus Mechanicis aptitudinibus hi organici effectus deducantur, vel minima lux „ affulsisset. &c. Vide etiam Theor. Medic. 197. 191. & alibi.

[97]

mobilis, motus vero languidus adest, nullum concitatote. IV. Omnia tempori, mensuræ & loco convenienter, ratione motus, agite. V. Inæqualitates motuum aliunde coortas mitigate, refrenate, & in ordinem inque viam reducite [97].

XXIX. Tandem, ut ad finem properem, eos verbis perstringit, qui complures subtilitates, quas vel Anatome, vel Chemia, vel Mechanica ministrat, Medicinæ perverse immiscent: longe alia enim via, quam dictarum artium cultores statuunt, NATURAM procedere [98]. Reprehendit quoque affectatum vel nimium nostri ævi plurimorum studium auctores admodum plures citandi, & id quidem subsidio complurium lexicorum, vel auxilio librorum indicis tantum [99]. Quin etiam non magni facit studium bibliothecas antiquariorum more perreptandi, ab quo pulverulento labore, nec non ab exscribendis auctoribus, & collectione locorum communium, se ab ephebis, ait, fuisse alieniorem [100].

DIS-

[97] Vide Disputat. de fundam. Theor. Medic. cap. v.

[98] Vide Theor. Medic. ver. pag. 68. 69. 70. 196. 197. 198. 199. 227. & seq. Quin etiam passim in disput. in lucem editis.

[99] *Ibidem.* pag. 238. & seq.

[100] Sed e diverso, afferit, se unice ipsis rerum *phænomenis*, per ipsam experientiam intentam observationem, deprehendendis, & quanta in ipsum caderet, pensitationis ἀκριβείᾳ, e vera *causali* habitudine, & mutuo inter se nexu, ita æstimandis, & tandem pernoscendis, ut inde vera, firma atque immutabilis Theoria consurgeret, potissimum invigilasse. *Quam quidem rem*, pergit scribendo, *facillime probare possum illis ipsis meis systematicis conceptibus non solum, sed deductionibus, quas juvenis adhuc 24. annorum, non solum discursibus publicis, sed plane ad calamum dictatis, non profecto unquam e libris, sed simplicer e liberali ingenio, & liberrimo animi conceptu, dogmatibus, & collegiis uti vocant in Jenensi Academia* 1684. 85. 86. *ingenuorum, & certe maximam partem egregie eruditorum juvenum non exiguo numero habui.* Ibidem 102. & seq.

DISSERTATIO XXVI.

DE

Nepenthe.

HElena, Tyndarei ex Leda, procreata filia, [1] Menelai Lacedæmoniorum Regis conjux chariſſima, fœminarum quondam totius Orbis longe formoſiſſima, Telemacho parentis Ulyſſis Fortunam iniquam narratura, vino immiſcebat Medicamentum magna prudentia confectum, ipſi, cum in Ægypto per quicquam temporis diverteret, a Polydamna, Thonis Ægyptii Regis uxore, datum: quod poſtmodum ad ebibendum Telemacho cæteriſque convivis, non modo exhilarandi animum cauſſa porrigebat; verum etiam, ut ne contriſtarent ſe, ſiquando audiverint Helenam, decenne infortunium, quo vagum atque laborioſum Ulyſſem adverſa Fortuna immiſericorditer jactaverat, recenſentem. Admirabilis profecto, imo captum ſuperat, divina hujus Medicamenti virtus; quam miris laudibus Homerus, omnium ſane poëtarum, quotquot vitam vixerunt, parens & princeps, prædicavit. Medicamento erat nomen Nepenthes, & virtus, ut, ſiquis id ipſum vino mixtum bibiſſet, omnes id dolores omnemque iram tolleret, atque oblivionem protinus malorum induceret omnium: &, licet cujuſdam pater & mater chariſſimi jam noviſſime in rationem Libitinæ veniſſent; vel filius fraterve coram conſanguineis ferro crude-

[1] Ita *Hygin.* fab. LXXVIII. Verum *Pauſanias* Aitic. cap. XXXII. ſcribit Græcos dicere matrem Helenæ fuiſſe Nemeſin, Ledam vero nutricem: præterea eos perhibere Helenæ patrem, non Tyndarum, ſed Jovem, fuiſſe. *Servius* vero in Æneid. Lib. II. auctor eſt, de Jove & Leda natos eſſe Pollucem & Helenam.

delissime trucidatus fuisset, idque cum horrore necessitudine conjunctissimi quique aspexissent; tamen iidem nequirent tota ista die, qua facinus malum acciderit, ullam de genis profundere lachrymam [2]. Tanta huic Pharmaco vis animum lætificandi erat. Tanta dolores ac iram cogitationesque tristes auferendi potestas, ut nihil supra. Hanc nemo non secum considerans admiratur, stupescit. Sed dicta, quomodo se cunque habeant, non impedimento mihi erunt, quo minus experiar, &, ut spero, assequar Nepenthes ab Homero decantatum: proinde audientia & observatione vestra non indignum fore, existimavi, si hoc tempore, de re tali, omnium consensione laudata, rationibus conquisitis in utramque partem disputavero. Vos autem A. D. seligetis, quicquid vero simillimum vobis probabitur, & condonabitis mihi, si me sine sermonis lepore, sine latinitatis purissimæ dictionibus, sine apta & quasi rotunda verborum constructione; sine tam multis aliis requisitis, quæ dicendi venustatem procreant, auditorumque aures permulcent, audiveritis balbutientem. Quidni impetrem a vobis veniam? Siqui-

[2] Licet Doctissimus *Petitus* Librum, in quo pererudite Nepenthis naturam pertractavit, in lucem ediderit: tamen non dubitavi eandem materiam tractare; quia mihi alia, quam Cl. *Petito*, de tali medicamento opinio est. Argumentum autem nostræ orationis tradidit *Homerus* Odys. his verbis.

Ibi tum alia excogitavit Helena e Jove nata
Protinus sane in vinum misit pharmacum unde bibebant,
Absque dolore & ira, & malorum oblivionem inducens,
Qui illud deglutierit postquam crateri mixtum erit,
Non utique tota die profundere poterit lachrymas e palpebris,
Neque si ei mortui fuerint mater paterque:
Neque si coram eo fratrem, aut charum filium
Ferro trucidarent, ipse vero oculis videret.
Talia Jovis filia habebat pharmaca utilia
Bona, quæ illi Polydamna præbuit Thonis uxor
Ægyptia, quæ plurima producit fertilis terra
Pharmaca plurima quidem salubria mixta, multa lethalia.

Eadem canit Joh. Tzetzæ Histor. Chiliad. VI. 76.

quidem nemini vestrum latere puto, me quidem ab ephebis usque ad hæc tempora multum laboris & operæ in Chemia, sed non in artificiosa eloquentia, consumpsisse. Nullum itaque meo cordi dubium est, quin me in dicendi studio prorsus hospitem, si qua in parte animadvertatis errores errantem, seu leges dissertationis prætereuntem, excusatum habeatis: ac menda qualiacunque mea, in dicendo prolata, corrigatis, inque mitiorem partem interpretemini. Haud quaquam provinciam hanc, tenuitatis quippe ingenii ego mihi probe sum conscius, suscepissem; nisi justum, ac æquum esset, morem gerere Academiæ legibus, quæ servari suum solenne flagitant. Nempe, ut is, qui in ordinem Professorum recipitur, in quem & ego ab *Amplissimis* & *Nobilissimis* hujus Academiæ Curatoribus benevolentissime inauguratus, recitata Oratione, vel dissertatione publica, initietur. Sed quo evagor? Revocem me ad iter, quod mihi propositum, necesse est.

Nepenthis vocabulum, quod tantum significat, ut luctus mœrorisque expers: vel luctum mœroremque abolens [3], satis cognitum quidem; sed inexploratæ rationis est, an id significet Medicamentum singulare, & quodnam tali nomenclatura insignitum sit: an vero vox Nepenthis indicet modo quandam allegoriam? Utrumque suos habet defensores. Inter eos, qui posteriorem asserunt tuenturque sententiam, scilicet Helenæ medicamentum tanquam allegoriam accipi debere, eminent complures præclaræ eruditionis viri. In horum numero Athenæum primum habeo, qui narrat Helenam, Jovis gnatam, oratione commercioque sapientum Ægyptiorum multa edoctam, panacem, efficax revera mœroris auxilium, vino injecisse, & de Ulysse narrare incepisse, obiterque etiam texendi consuetam aggressam fuisse operam [4]. Post illum in mentem incidit Apollonius Thyanæus, qui Da-

[3] *Macrobius* Saturnal. libr. VII. cap. 1. Latine reddidit delinimentum. Vide etiam *Suidam* in voce Νηπενθής.

[4] Vide Deipnosoph. libr. V.

[5]

Damidi, sectatori suo, absurdum esse, inter viros mœstos deambulare proferenti, ita alloquitur: Imo vero, inquit, hi cummaxime colloquentibus, & consolationibus indigent, si Homeri carminum meministi, qui dicit Helenam Ægyptia medicamenta in cratere miscuisse, ut animæ dolores dilueret. Quod ego, verba sunt Apollonii, nihil aliud significare puto, quam Helenam, cum sermones Ægyptios didicisset, eos mœstis hominibus narrare solitam fuisse: atque eos in cratere ponere, id est, sermones pariter & vinum ad levandam animi ægritudinem adhibere [5]. Quin etiam Plutarchus, historiæ Homeri literarum sensum redarguturus, hæc memoriæ tradidit. *Sunt, qui buglossam*, scribit, *vino admiscent, aut solum rigant verbenarum adiantorumque succis imbuta aqua, quod hæc conviviis hilaritatem aliquam, & comitatem parere opinantur. Imitantes Homericam Helenam, quæ vino medicamentum injecerit: neque intelligunt fabulam illam, longo itinere ex Ægypto usque deductam, tandem in sermones decoros & elegantes desinere. Bibentibus enim narrat Helena de Ulysse*

Infractum quantum toleravit mente laborem
Cum se verberibus fœde multasset acerbis, &c.

Hoc enim fuit illud mœrorem abolens medicamentum, omnemque abolens medicamentum, omnemque amoliens dolorem. Oratio videlicet præsenti rei & eventibus accommoda [6]. Verum, ut reliquis, ut Macrobio [7], & aliis, quos adducere possem, supersedeam, videntur mihi ante memorati scriptores fuisse Homeri historiæ contortores: & verbis, clare ac distincte exaratis, citra rationem verborum translationes tribuisse. Quan-

[5] Hæc apud *Philostratum* de vita Apollon. Thyanæi. libr. VII.

[6] Ita *Plutarchus* Symposiac. libr. I. Quæst. I.

[7] Apud quem Eustachius. libr. VII. hoc pacto confabulatur. *Nam*, inquit, *si Homeri latentem prudentiam inscruteris altius delinimentum illud, quod Helena vino miscuit, non herba fuit, non ex India succus, sed narrandi opportunitas, quæ hospitem mœroris oblitum flexit ad gaudium.*

Quandoquidem de connexione ac ſerie hiſtoriæ, ab Homero conſcriptæ, planiſſime conſtat, Helenam, poſtquam calici prius medicamentum injeciſſet, eidemque poſtmodum vinum ſuperaffundere juſſiſſet, tunc demum verbis menſæ aſſidentes convivas allocutam fuiſſe, in modum, veluti Poëta narrare pergit. Hanc ſententiam varii quoque ex antiquis ſcriptoribus amplexi ſunt, ut Diodorus Siculus, qui, comprobans Homerum etiam in Ægyptum iter feciſſe, inter alia hæc affert. Quod autem Homerus eo loci pervenerit, cum aliis argumentis, tum pharmaco, ab Helena Telemacho apud Menelaum, ad inducendam exantlatorum laborum oblivionem exhibito, Ægyptios probare. Nepenthes enim pharmacum, quod Helenam a Polymneſte, Thonis uxore, acceptum ex Thebis Ægyptiis adportaſſe, Poëta diligenter exploratum habuiſſe videtur. Nam etiamnunc efficaci hoc remedio mulieres iſtic loci uti, ait: quinimo apud ſolas Diopolitanas iræ & triſtitiæ medicamentum, ut aſſerunt, inveniri. Thebas autem & Dioſpolim unam & eandem eſſe civitatem [8]. Quin etiam Plinius ejuſdem ſententiæ favet. Et Homerus, inquit, herbas certe Ægyptias a Regis uxore traditas ſuæ Helenæ plurimas, narrat, ac nobile illud Nepenthes, oblivionem triſtitiæ veniamque afferens, & ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum [9]. Quid? quod ipſe Plutarchus, alio loco [10] verba Homeri ſecundum literam intellexit: ſcribit enim Homerum, præter medicamenta, quæ extrinſecus applicantur, noviſſe, quæ interius ad devorandum dantur. Hujuſmodi eſſe illud, quod Helena in cratere temperavit, quod omnem dolorem & acerbitatem animi abolendi, & oblivionem omnium malorum

[8] Bibliothec. Hiſtor. libr. I. cap. XCVII.

[9] Ita Hiſtor. nat. Lib. XXV. cap. 2.

[10] Libro de Homero in fine circiter. Et Anonymus, qui vitam Homeri deſcripſit, monumentis quoque prodidit, Homerum noviſſe etiam poculenta remedia, ut cum Helena pharmacum crateri immiſcet, Nepenthes adimens iram, malaque cuncta tollens.

[11]

lorum inducendi potentiam habuit. Ex hisce adductis exemplis, nec non recitata paulo ante Homeri historia, nullo negotio unus quisque concludet, id, quod ab Homero Nepenthes vocatum, fuisse re vera medicamentum quoddam: injuste autem, ac citra necessitatem, quosdam traduxisse historiam totam, vel partem ejus ad allegoriam. Quæ cum ita se habeant, superest igitur investigandum, quodnam pharmacum Nepenthis titulo insigniri possit. Incertum hoc est; quia Homerus nusquam dedit exquisitam medicamenti, tam maxime præclari, descriptionem, unde aliquis concludere posset, aut hoc, aut illud genuinum esse Nepenthes. Prisci itidem Medici, ut & herbarii consimilis vitii sunt incusandi. Memoriæ namque haud prodiderunt, quænam res ejusmodi Nepenthis nominatione digna sit. Hoc autem an ignorantia an negligentia factum, non facile dixerim. Contingere quippe poterat, ut ipsius Homeri scientiam fugeret Medicamenti forma: cum nihilominus Poëta ejus virtutes, quas forsitan ex relatione aliorum didicerat, accurate haberet perspectas. Nemo ideoque, velim, adeo inverecundus sit, ut insimulet Poëtam mendacii: quasi ad gratiam historiæ conciliandam modo, tam incredibilem medicamenti facultatem finxisset; quoniam id posteri oblivione propemodum contriverint, & non memoriæ mandarint, cuinam rei peculiariter istiusmodi laudes, ac dotes admirabiles, quas elegans Poëta cecinit, attribuendæ sint. Verum enimvero, licet ipsum Nepenthes in lucem veritatis proferre non ausim, atque adeo illud vobis nudum digito monstrare: tamen non illicitum nobis esse, arbitror, a posteriori, ut ajunt, argumentari, asseverareque, huic vel illi, a me jamjam, recensendæ, rei, competere Nepenthis vocabulum. Fuerunt, qui credebant, vinum esse verum Helenæ Nepenthes, cujus sententiæ patronus exstitit Plinius [11]. Quin gravemini audire auctoris multo eruditissimi verba, nullus dubito. Vinum, ait, curas vigo-

[11] Histor. nat. libr. XXXIII. cap. I.

vigoremque animi impedit, ad procinctum tendentibus: ſomno vero ac ſecuritatibus jamdudum hoc fuit, quod Homerica illa Helena ante cibum miniſtravit. Sic quoque proverbium ceſſit, Sapientiam vino obumbrari. Galenus itidem, Medicorum lumen excellentiſſimum, auctor eſt [12], vini potum omnem & triſtitiam, & tædium levare. Liceat mea facere, quæ canit Naſo [13],

Vina parant animos, faciuntque coloribus aptos.
Cura fugit, multo diluiturque mero.
Tunc veniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit,
Tunc dolor & curæ, rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes ævo rariſſime noſtro
Simplicitas artes excutiente Deo.

Et quod Lyricus Poëta de ebrietate habet. [14]

Quid non Ebrietas deſignat? operta recludit,
Spes jubet eſſe ratas, in prælia trudit inermem.
Sollicitis animis onus eximit, addocet artes,
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in paupertate ſolutum?

Vinum profecto, cæteroſque potus inebriantes, admirandæ virtutis eſſe in permutandis hominum moribus, plurimis ſane exemplis poſſem, ſi temporis anguſtiis non excluderer, probare. Permittite, quæſo, A. H. veſtram gratiam aucupari, ut modo unicam, non illepidam tamen, vobis ex Athenæo [15] hiſtoriam, dicta quantacunque mea confirmantem, enarrem. Juvenes quidam Agrigentini, poſtquam non modicum meri in ſe ingurgitaſſent, uſque adeo temulenti, & mente alienati erant, ut in triremi ſe navigare crederent, hor-

[12] Libr. quod anim. mor. corp. temper. ſeq. cap. 111.
[13] Libr. 1. de arte amand.
[14] Epiſtolar. lib. 1. Epiſt. v.
[15] Deipnoſoph. libr. 11.

[16]

horrenda tempestate mari jactata. Tantaque mentis alienatione laborabant, ut omnia domus vasa, & stragula, foras ejicerent, velut in mare, navis, quam tempestas mala affligeret, ut ipsis videbatur, exonerandæ caussa, jussuque gubernatoris. Congregatis ad id spectaculum multis, ut projectam supellectilem diriperent, ne illorum quidem concursu tanta juvenum cessavit insania. Postridie vero profectis ad illas ædes prætoribus; tam attonitum illorum stuporem cernentibus, unus ex iis, qui major natu cæteris videbatur. Ego, inquit, viri tritones, metu consternatus sub infimo navis tabulato, quam maxime licuit, abditus jacui. Perenni mentis alienationi cum judices ignovissent, objurgatos ac monitos, ne postea se vino ingurgitarent, dimiserunt. Illi vero se gratiam habituros professi, dixere, si portum attingerent, a tempestatis periculo liberati: ac ipsis, scilicet judicibus, quia servassent se, & tam opportune auspicatoque sibi apparuissent, in publico cum marinis diis statuam dicaturos. Admiranda hercule! horum juvenum mentis alienatio, quam, ut a vino fuerit corpori importata, vix mentis acumine explorare possumus. Sed quorsus hæc recito? quorsus, nimirum ut planum fiat, vinum quidem animum exhilarandi, mentisque alienationem inducendi, habere potentiam: verum inde concludatis, nolim, me putare id ipsum Ægyptium esse Nepenthes. Nam judicate quæso, nonne ex contextu verborum Homeri liquet, illud aliquid diversum a vino fuisse. Siquidem Poëta expresse ac distincte memorat, Helenam poculo prius pharmacum immisisse; postea autem curasse, ut eidem poculo vinum infunderetur. Igitur, quoniam vinum istud hilaritatis medicamentum non est, circumspiciendum mihi est, ut aliam alibi rem, quæ laudatissimis Nepenthis viribus dotata sit, reperire possim. Plinius dicti sui immemor, vinum utpote verum esse Nepenthes, alio loco [16] memoriæ prodidit Helenium, quod e lachrymis

[16] Histor. nat. libr. XXI. cap. XXI.

mis Helenæ dicitur natum, & ideo in Helena insula laudatissimum, esse famosum istud toties memoratum medicamen. Ælianus etiam auctor est [17], Polydamnam Ægypti Regis uxorem docuisse Helenam vires alicujuspiam plantæ, qua se ab ictibus venenatorum animalium præservaret. Hanc deinde posteros per excellentiam vocasse Helenium. Cæterum Plinii distinctum est Dioscoridis Helenio. Etenim Helenium Dioscoridis, & Galeni [18] id ipsum est, quod etiamnunc in pharmacopoliis, nomine Enulæ campanæ, in usu est: at vero Plinii [19] frutex est, humi se spargens, dodrantalibus ramis, folio similis serpillo, radice candida & dulci. Præterea putant, scribendo pergit [20], usu ejus quandam gratiam, veneremque conciliari. Attribuunt hilaritatis effectum eidem poto in vino, eumque, quem habuerit Nepenthes illud prædicatum ab Homero, quod tristitia omnis aboleatur Verum enimvero, quia recentioribus, Rei herbariæ callentibus, vix ulla planta, vel frutex, qui ejusmodi forma, vel tam egregiis viribus, ut Plinius tradidit refertus sit, cognitus est; his de caussis missum Helenium faciam: indicabo autem numne radix Oenotheros, vel Oenopia istud, quod anxie quæritur, doloris remedium sit. Inter veteres industrius rerum naturalium investigator Theophrastus literis prodidit [21] radicem Oenotheram datam e vino mitiores mores, atque hilariores efficere homines. Habere autem Oenotheram, ait, folium quidem amigdalo simile, latiori tamen: florem rubrum, ut rosam, loca adamare montosa. Id vero absurdum videri non debere, quod homines hilares reddat: fieri enim quandam quasi refectionem ex viribus, quas radix ista vinosa possidet. Plinius, ille inexplebilis cujusque artis & scientiæ, ut ita dicam, heluo, parilia ferme, ut Theophrastus

[17] Libr. IX. cap. XXI. de animalib.
[18] Ille Helenium. libr. I. cap. XXVII. hic vero de simplicib. medic. cap. XCVIII. describit.
[19] Cujus Histor. nat. libr. XXI. cap. X. mentionem facit.
[20] *Ibidem.* cap. XXI.
[21] Histor. plantar. libr. IX. cap. XXI.

[22]

phrastus, profert [22]. Oenotheram sive Onurim enim, scribit, hilaritatem afferre in vino, amigdalaceo folio, flore rosaceo, fruticosa longa radice: &, cum siccata est, vinum olente. Galenus radicis Oenotheræ non mentionem facit, sed Oenopiæ, quæ mihi videtur esse eadem Oenothera. Habete, quæ de hac Oenopia [23] profert. Radicem quoque Oenopiam, scribit, id vel magis præstare ajunt, nempe ut potius quam vinum tristitiam omnem demat: eandemque esse hospitis Ægyptiæ medicamentum, de quo dicit Poëta.

Infudit vino medicamentum unde bibebat,
Luctum iramque fugans, oblivificumque malorum
Cunctorum

At enim, quid multa hujus radicis de virtutibus profero? quandoquidem illam non, nisi nomine, noscamus: quam velim, ut secula Barbara nos non illius cognitione privassent! Forsitan contingeret, ut, si recentiores Botanici eam distincte nossent, Medici hujus ævi præclarum effectum ab ejus usurpatione sibi aliisque polliceri possent. Hanc itaque, quoniam quid sit, res dubia & controversa est, missam facio. Verum, ut me paulatim ad notiora, quam hactenus protuli, recipiam, ipse differendi ordo postulat. Sunt qui credunt, *Daturam*, quæ species solani Indici vel stramoniæ est, Helenæ decantatum esse pharmacum. Enimvero varii auctores adsignant eidem facultatem inducendi ad tempus omnium rerum oblivionem: enarrantque præter hæc Lusitanorum in India Orientali uxores, siquando mœchaturæ, marito prius certam *Daturæ* portionem in potione quadam ad ebibendum porrigere. Qua epota maritum, cautis Marpesiæ instar, fieri rigidum, attonitum, stupidum, omniumque rerum hoc tempore peractarum plane nescium; quan-

[22] Histor. natur. libr. XXVI. cap. XI.

[23] Libr. quod anim. mor. &c. cap. III.

quantumvis plurimum oculis apertis omnia aſpicere præſentibus videatur: imo ſubinde diſtorqueat os cachinno. Interim autem, marito talia perpetiente, mœchum cum mœcha illicitam furtivamque Venerem celebrandi opportunitatem tuto & ſine metu obſervare [24]. Quod ſi mente capti pedes aqua laventur vel humectentur, eum paulatim mentis errorem deponere. Verum, utut dicta hiſtoria ſe habeat, tantum abeſt, ut credam, *Daturam* eſſe Homericum Nepenthes, ut eam potius habeam pro abominando pharmaco. Non opus eſt, ut id pluribus verbis vobis probem; ſiquidem rationis meæ veritatem facili negotio vos veſtra mente capturos, non ambigo, ſi penſiculatius vobiſcum reputaveritis, Telemachum, cæteroſque convivas menſæ Menelai accumbentes, ſenſuum haud quaquam fuiſſe orbos. Quod ſi ſic? opera me Hercule Helena fuiſſet abuſa, ſibi id negotium dans, ut recenſeret ipſis tam longam, de Ulyſſe, incredibiles errores variamque in itinere fortunam perpeſſo, hiſtoriam: aliam ergo noſtræ orationi aptam rem pandamus, neceſſe eſt. Medicorum nonnulli arbitrantur Opium, aut medicamentum ſaltem, in quod aliquantulum Opii ingreditur, eaſdem, pariter ac de Nepenthe audiviſtis, habere virtutes. Fit autem Opium ex papavere, e nigro vult Plinius [25]: ex erratico

[24] Vide *Petiti* de Nepenthe part. I. cap. XIIX. Item *Linſcotens* Itiner. p. I. cap. XXX. Mandelſlo *Morgenländiſche Reyſebeſchreibung*. libr. I. cap. VII. *Chriſtoph. Acoſta* Hiſt. nat. cap. XI. ſcribit. *Il mal' uſo dell' inamorate ſi e dar di queſti ſemenza fin, mezza dramma infuſa nel vino, o in quello, di che piu ſi diletta, & quel che la prende, reſta alienato per grande ſpatio di tempo ridendo, o piangendo, o dormendo con varii effetti, & molte volte parlando, & riſpondendo il povero, che l'ha preſa di maniera, che par' alle volte, ch' egli ſia nel ſuo giudicio, eſſendone in vero fuori, & non conneſcendo la perſona, con la qual parla, nè ricordando ſene paſſata l'alienatione.* Tradit inſuper dictus auctor hujus Daturæ eſſe tres ſpecies: primæ autem ſpeciei ſemen maxime in uſu eſſe. Effigies hujus plantæ, quam Acoſta exhibet, convenit cum *Hummatu* Hort. Malab. tom. 2. tab. 28. & a recentioribus Botanicis, ut ab *Hermanno* H. Acad. Lugd. vocatur ſtramonia ſeu datura pomo ſpinoſo. rotundo, longo flore, & a *Plucknetio* Almag. p. 358. ſtramonia vel datura, fructu ſpinoſo, rotundo, flore candido.

[25] Hiſtor. natur. libr. XX. cap. XVIII.

[26]

co Galenus [26]. Modus vero confectionis eodem redit. Nempe papaver, quando incipit capita quodammodo matura proferre, turgescereque succo, matutinis horis cultello vel ungue inciditur: aliqui medietatem scapi sub capite: aliqui id ipsum caput forma asterisci præcidunt. Inde liquor lacteus manat, in conchis Solis calori, ut paulatim indurescat, exponunt. Succum densatum, inque pastillos depsitum, in loco umbratico siccant. Bonitatis signa sunt, si grave & densum, si gustu amarum, si odoratu soporiferum, si absque ullo negotio aqua diluitur, si candidum, neque asperum, neque grumosum: si inter colandum non, ut cera, coit [27]. Verum enim hujus generis opium apud nos corvo albo rarius invenitur: verum loco ejus ex Oriente apportatur succus densus, niger, quem veterum Meconium esse non sine ratione crediderim: atque id ipso genuino opio ignavius esse. Præparatur Meconium vel e capitum & foliorum papaveris aqua facta decoctione: vel e contritis invicem foliis & ampullis viridescentis papaveris succus exprimitur; uterlibet deinde mediocri calore densatur [28]. Meconium, narrat Bontius [29], Indos vocare *Poust*: &, quandoquidem ii, quibus est angusta res domi, hoc utantur potissimum, ditiores

[26] De simpl. medicam. cap. cxcvii. & de Meconio vide etiam lib. ii. de Dinamid.

[27] Et in sole diffunditur: si lucernis admotum, non atra flamma lucet: denique si extinctum odoris vim conservat. Hæc Dioscorides libr. iv. cap. ix. *Kampferus* Amœnit. exotic. fascic. iii. observ. xv. literis prodidit in Perside collectionem Opii ineunte æstate institui, capita papaveris, ubi fere maturuerint, decussatim extrinsecus sauciando. Cultrum, qui huic negotio inservit, quintuplici acie esse instructum, quem una sectione quinque vulnera longa paralella infligere. Ex vulnusculis succum manantem postridie scalpro abstergi, & in vasculum abdomini præligatum colligi. Posthæc alteram capitum faciem eodem modo vulnerari, ad succum pariter indidem eliciendum. Primæ collectionis lacrymam longe præstare virtute cerebrum demulcendi isti, quæ altera vice colligitur: illam primo albicare, postea ex luteo pallere, & tandem, cum magis ac magis a sole induruerit, fuscam evadere: hanc vero ex rufo nigricantem esse.

[28] Hunc modum tradit *Galenus* loco paulo ante allegato.

[29] Animadv. in Garciam ab Orta. cap. iv.

 [30]

tiores idcirco illos sarcasmo *Pousti*: contra pauperes, divites *affionios* appellitare; quia hi *affion*, vel, *amphion*, quod idem, ac si Latini dixeritis Opium sincerum, usurpent frequentissime. Cui diuturnitate temporis Ægyptii adeo asuescunt, velut Prosper Alpinus auctor est[30], ut ejus vel trium drachmarum pondus aliqui devorare ausint. Ab assumpto autem *amphion* locorum Orientalium incolas, praeterea narrare pergit, duarum horarum spatio hilarescere, fierique promptiores ad munera obeunda; maxime vero ad bellum, & ad Venerem [31]. Atqui ego mecum modo memoratum reputans, in ista sum sententia, quod sincerum opium, quod e papaveris sauciati stillantibus lachrymis fit, ubi justo pondere assumptum, congruat de qualitate cum pharmaco Helenæ: privatim vero, si eidem nonnihil rei, vim soporiferam ejus corrigentis, adjunctum fuerit. Nolim istud, quod seplasiæ opii nomine venit, quodque veterum meconium est, hac nominatione dignum esse. Nam id illo, e lachrymis originem ducente, vilius est virtute; ac potius soporem, quam lætitiam affert. Interea tamen non inficias ibo, aliquantum convenire utrumque inter se. Siquidem Experientia docuit, complures etiam meconium, & id quidem magna quantitate, devorare: præsertim eos, qui hoc frequenter ac assidue usi sunt, citra ullam somni invasionem, vigiles hilaresque ab ejus usione fieri. Verumtamen, quoniam nobis inolevit natura, ut potioribus exemplis probationem rei incertæ confirmemus: manifestum est, opium, quod apud nostrates in usu sæpissime est, homines potissime somniculosos: atque inquietos, efficere tranquillos; perraro contra hilares, ac vigiles. Igitur priori, ut sententiam paulo ante prolatam repetam, laudes Nepenthis, reor, esse adscribendas. Namque, ut ex relatione auctorum, Orientis memorabilia narrantium, comperi, homines istic locorum

[30] Libr. IV. cap. I. de Medic. Ægypt.

[31] Hujus gratia vide etiam. Jul. C. *Scalig.* de subtil. exercit. CLXV. §. I.

[32]

rum longa annorum ſerie ſolitos fuiſſe ſincerum opium, ſingulis ſubinde diebus, uſurpare, non ad morbos, non ad dolores profligandos ſolum; ſed ad magnanimitatem, ad hilaritatem, procreandam quoque [32]. Præter hæc, quoniam non aſſuetis exigua primum particula offertur, perſuaſum mihi habeo, id de virtute covenire cum Nepenthe Homerico. Etenim vero quadantenus ſimile eſt, Helenam non magnam medicamenti molem, non pulverem plantæ cujuſpiam vino immiſcuiſſe: ingratum alioquin, faſtidioſumque id ipſum, ad bibendum fuiſſet convivis; ſed tantulum medicamenti, tam admirabilem incredibilemque Telemacho effectum inducentis, granum ſumpſiſſe, & cum vino temperatum ad epotandum dediſſe. Quale jam putetis magis aptum, quam papaveris lachrymas a Sole induratas; quarum paucula grana illarum inſuetis ſufficiunt ad tam mirum effectum ciendum: vel, ſi non purum putum opium fuerit, exiſtimo id medicamentum quoddam compoſitum fuiſſe; cujus tamen præcipuum, quod tam præclari effectus auctor, opium fuit: cætera autem huic fuiſſe addita vim ſoporiferam corrigendi gratia. Sed, ut naſcitur, non ſine ſpinis roſa, non ſine ſcoriis aurum, non ſine palea granum; ſic etiam noſtrum aſſertum ſuam habet ſpinam, ſcoriam, paleam; quæ eximi, exuri, excuti:

[32] Voyez les Voyages du *Thevenot* part. III. livr. II. chap. X. & Kæmpferum loco paulo ante citato, ubi etiam tradit varias Perſarum rationes ex opio ſeu pilulas, ſeu paſtillos, ſeu electuaria conficiendi additione variorum aromatum, vel croci & ambræ. Inter omnis generis ex opio compoſitiones excellere, quam inventori *Hasjem begi* referunt acceptam: hanc enim animum capientis miro perfundere gaudio & voluptate, magicis ideis cerebrum demulcendo. Addit auctor Pharmacopœæ Perſicæ pag. 367. *Novi hominem gravem ex noſtratibus, qui bolo modico hujus electuarii ad experimentum hauſto, continuo per duas horas ad riſus impetus cogebatur, involuntarie loquebatur, loco directi inceſſus, curſum moliebatur retrogradum, identidem vero hinc inde tranſeuntia ſpectra conſpiciebat, & ſciomachiam, alioſque ſatyricos effectus in ſe ſentiebat, citra noxam viriumque diſpendium.* Et Perſæ crebro utuntur potione *Kokuar*, e cortice papaveris facta, ad animum exhilarandum, quam tamen, quoniam corpus debilitat, ſtupidumque efficit, Rex *Abbas* prohibuit, teſte *Piedro della Valle* itiner. part. IV. cap. XI.

cuti: & ſuum adverſarium, qui confutari debet. Is autem fortaſſe mihi objiciet, ſi opium fuiſſet celeberrimum Helenæ Nepenthes, veteres procul dubio ejus mentionem feciſſent: quippe ejus naturam ſatis perſpectam habebant. Poſthæc ab ejus uſu homines plerumque dormiturire: nequaquam itaque aptos ad tam diuturnam rerum geſtarum narrationis auditionem: & denique ſaporis id nauſeoſi eſſe, ut poſſit cuipiam delicato offerri; concludere ergo ſe non ſine ratione, putabit, opium non fuiſſe laudatiſſimum Helenæ medicamentum. Equidem nodum hunc quodammodo intritum, verum non Gordium, autumo, ut opus ſit vel Oedipo, qui objectationem diſſolvat; vel Alexandro, qui perplexos illius nexus diſſecet. Perpendite enim. A. H, ut primum objectum diſſolvam, contingere non modo in Medidicina; verum etiam in cæteris omnis generis opificiis, ut hoc ævo res variæ admodum ſint in uſu: & tamen non omnes Medici, vel artifices promiſcue ejuſmodi, quamquam communes & vulgares ſint, conficere calleant; aut ad minimum, quibus ex rebus componantur, cognitas habeant. Exempli cauſſa. Nitrum veterum unus quiſque medicorum fere tunc temporis noverat: hodie vero vix decimus quiſque hiſcere audet, ſibi id perſpectum eſſe aliquatenus. Quin etiam purpura, ex certa concharum ſpecie deſumpta, olim erat notiſſima: at hoc tempore eadem ignotiſſima eſt. Quid dicam de vitri rubicundi conflatura, elapſo noviſſime ſeculo, per totam propemodum Europam cognita, de qua hoc tempore ne veſtigium quidem ſupereſt, qua ratione videlicet iſta cuticula rubicunda vitro vulgari liquando ſuperinducenda ſit. Plura, quorum Panciorolus in peculiari de rebus perditis libro, mentionem facit, ne in rebus notis & pervulgatis multus & inſolens ſim, ſciens prudenſque prætéribo & miſſa faciam. Sed hoc oſtendere debeo, quemadmodum olim, ita etiam hoc tempore eſſe unum artificem, qui rem ſingularem a ſe inventam, ſolus aliis, qui ea indigent, impertiat. Quidni & idem olim uſu veniebat? Medicamentum, quod Poëta κατ' ἐξοχὴν Nepenthes, i. e. delinimentum ani-

animorum vocavit, fortaſſis toti Ægypto ratione virtutis cognitum erat: interim tamen ſola Polydamna ejus confectionem ſciebat. Hæc Regina iſtud fortean præparatum modo, cum ſubditis, qui eo indigerent, cumque hoſpitibus, muneris hoſpitalis loco, communicabat. Quin etiam eadem Polydamna compoſitionem tam celeberrimi medicamenti impartiebat ſuis, communicabatque cum proximis, ut ne gens humana tam laudatiſſimo privaretur remedio. Hoc factum fuiſſe conſtat ex ante citato Diodori Siculi loco, ubi memorat ſuo ævo, ſcilicet tempore Auguſti, mulieres Dieſpolitidas etiam uſurpaſſe tam præclarum doloris remedium. Præter hæc, quid Turcarum aliarumque Orientis gentium uſitatiſſima *Maſlach* & *Aſſeral* indicant aliud? quam apud ipſos etiam nunc divertere Homericum Nepenthes. De *Aſſeral* non gravemini audire eruditiſſimi Scaligeri ſententiam. De Turcarum *Aſſeral*, ſcribit, hoc compertum habemus, prælium inituros ex eo vorare aliquantum, ex quo alacres ac periculorum evadunt contemptores [33]. De *Maſlach* autem Quacelbenus ſcribit [34], quod Mahomedani ob legem vino abſtinentes, diverſi generis compoſitiones, quas inter communiſſima eſt, quæ vulgo *Maſlach* dicitur, excogitarint: quibus non diſſimilem, ut alii vini potu, ebrietatis mentiſque alienationem ſibi inducere conſueverint: atqui nec iſtam tantum, verum immanem aliquando inſaniam; quam nunc ad ponendam animi mæſtitiam, nunc ad fugiendum ſuborientem in rebus difficilibus pavorem, conducere opinentur [35].

Utri-

[33] J. Cæſ. Scalig. exercit. CLIV. Porro narrat inter Turcas eſſe aliquos, *Derviſi* appellatos: hos in conventibus annuis poſt ceremonias, & epulum eſitare aſſeral: quod facere, ut lætitia atque gaudio exultent.

[34] In Epiſtola ad Matthiolum: & eſt prima libr. III. Epiſtolar.

[35] Eadem fere habet *Thurnheiſerus* Hiſtor. Plant. libr. I. cap. XXIX. pag. 116. de cervaria nigra, quam ab incolis Syriæ *Masz* appellari, ex ea primum ſuccum, poſtea gummi parari, quod *Maszlach* dici. Sed pag. 120. docet hanc a *Calepho Caracleri* traditam *Maszlachi* confectionem. E ſemine cervariæ nigræ maturo & tuſo, ut pharmacopœorum moris eſt, oleum exprimitur: e radicibus recentibus itidem ſuccus exprimitur: herba vero & flores aquæ deco-

Utrilibet autem compositioni nonnihil opii adjungi, atque id tam stupendæ virtutis, auctorem esse, pauci sunt, qui addubitant. Literis quidem Sinapius aliorum opiniones prodidit: materiam scilicet ipsius *Asseral* esse folia plantæ, cannabi forma quodammodo similis: cujus quoque semen fere cannabino non dissimile; præterquam quod minus, nec tam candidum, sit. Ex ejus foliis, in pulverem redactis, aqua interveniente, fieri pastillos; quibus postea homines vesci solere ad conciliandam sibi ebrietatem, ac dulcem quandam mentis peregrinationem: semen vero cum foliis Indos devorare, ut in Venerem procliviores essent. Quantum vero ad *Maslach* attinet: idem auctor scribit, id ex planta aliqua, quam Herbarii nostri cervariam appellant, confici [36]. Sed, quin

coquuntur, quorum decocto, ubi refrixerit, solet materia lenta supernare: cujus sumunt portiones tres, succi e radice duas, & olei unam: hæc mixta vasi amplo indita in sole exponunt, ut denseantur, & tandem instar gummi durescant. *Atque hoc perhibetur esse gummi Masz'ach*, subjungit Thurnheiserus, *cujus usus apud Turcas est frequens; sed notitia ortus & modus, quo paratur, exceptis sacerdotibus, paucis admodum perspecta.* Ergo incerta sunt, quæ auctor de hoc gummi literis prodidit, præterquam quod ipsum sacerdos aliquis modum docuisset.

[36] Vide ejus tractat. de remed. dolor. cap. IV. §. 9. & cap. V. §. 8. Præter dicta memorat *Prosp. Alpin.* libr. 4. cap. 11. Ægyptiis esse electuarium, ex proximis Indiis allatum, *Bernavi* vocatum; quo eos uti ad visiones concitandas. Capere etiam *Assis*, quod nihil aliud esse, quam pulverem, ex cannabis foliis paratum, quem cum aqua dulci mistum eos in massam redigere: hinc ejus capere quinque bolos, vel & plures, magnitudine castaneæ: a quibus tunc fieri, quasi ebrii ac amentes, imo in ecstasi, essent: & sic eos desideratis istiusmodi visionibus mire oblectare se. *Bosa* idem, & plus, quam *Assis*, præstare dicunt. Hanc e farina lolii, & semine cannabis & aqua, invicem in massam subactis componi. *Bernavi* electuarium, in proximæ Indiæ locis parari: ejus compositionem Ægyptios ignorare. Si quis ejus unciam assumpserit, eum tum primo incipere hilarescere, garrire multa, amatoria canere, ridere multum, aliaque læta deliramenta prodere. Verum elapsa circiter hora, eum fieri iracundum, atrocem, effrenemque, in quo statu eum parumper persistere, postea vero eum occipere adeo tristari, tantoque & timore angi, ut necesse ipsi sit continuo plorare, lamentari. Fessum denique tot delirationibus somnum corripere, sicque pristinam sanitatem recuperare. Et *Kæmpferus* amœnit. exotic. fascic. III. pag. 650. scribit, apud Indos jam in usu esse electuarium Magicum, ad cujus compositionem capiunt semen Daturæ, succum

quin error hic ſubſit, nullus dubito. Nam planta hujuſmodi, quod plurimi experti ſunt, effœtas, reſpectu genuini opii, ha-

ſuccum papaveris, *aſiuun* dictum, pollinem cannabis *Tsjers* aliaque ex phytologia venenata, pro vario affectu, quem pharmacopœus concitare deſiderat, additis aromatibus, quæ ferociam corrigant, & vitales ſpiritus manducantis roborent. pag. 652. narrat ſe cum aliis ſociis a *Benjanis* convivio exceptum fuiſſe, & inter epulandum electuarii inebriantis bolum a *Benjano*, ſingulis convivis, excepto *Verdunckio*, datum devoraſſe. Quid ſit, narrando pergit D. Kæmpferus, *perfuſi & repleti ſumus, quotquot Nepenthe lactati, gaudio quodam inexplicabili, quali me n unquam in vita affectum memini. Nec aliud toxico illo delibutis licuit, quam amplexus miſcere, loqui parciſſime, arridere alloquentibus, & cachinnis ſe invicem laceſſere. Soluto ſub noctem convivio, ubi equos conſcenderamus, virtus pharmaci, quaſi mutata ſcena, alia cerebris noſtris creavit phantaſmata. Haud enim aliter nobis viſi fuimus, quam cum Pegaſi volatu per nubes & irides ferri, lucida elegantiſſimorum colorum ſpecie undiquaque obſervante oculis noſtris. Appulſi domum & cœnæ, quæ nos expectaverat, accumbere juſſi, quicquid quiſque ante ſe invenit, capimus appetitu lupino, & ciborum qualiumcunque ſapore ita oblectamur, ut cum Diis ipſis cœnare nobis videremur. Poſtridie, gravedo, qualiter ſolet poſt crapulam, nulla cerebrum infeſtavit, ſed diſcuſſis ſomno vaporibus, in ſtatum ſuum reſtituta eſt ratio & optime habuimus, & memores fuimus rerum pridie geſtarum.* En medicamentum, quod de virtute convenit maxime cum Nepenthe Homeri. Quantum vero attinet plantam, quam Indi *Bangi*, Arabes *Axis*, Perſæ & Decanini *Bangue*, & Turcæ *Aſarath* vocant, eſt ea ſpecies cannabis. In hort. Malab. tom. x. pag. 119. & ſeq. duæ ſpecies deſcribuntur, quarum altera quinque folia & florifera *Kalengi cansjava*, altera trifolia ſine floribus ſemina gerens *Tsjerucansjava* dicitur. Chriſtoph. Acoſta della Hiſt. &c. cap. LXI. poſteriorem deſcripſit, & tradit caules hujus non adeo cavos eſſe, ut cannabis; & ſemen non adeo album & multo minus, quam cannabis eſſe. *La gente Indiana, ſcribit, mangi a di queſta ſemenza, & delle foglie per ajutarsè nell' atto Venereo, & per accreſcer l' appetito di mangiare. Faſſe di queſto Bangue una compoſitione, la quale è molto ordinaria tra quelli genti, per diverſi effetti; perche alcuni la prende per iſcordarſi i ſuoi travagli, & dormire ſenza penſiero; altri per dilettarſi dormendo in varieta di ſogni & illuſioni: altri per eſſer ebbri, & gratioſi paraſiti; altri per l' effetto delle donne. Preparano il Bangue a queſto modo; prendono della ſemenza & foglie del Bangue, fatto in polvere quel che vogliono; & gli pongono Areca verda, ch' è nocella Indiana, & dell' opio piu o meno ſecondo il lor volere, & lo prendono con zuccaro: & ſe ſi vogliano dilettare in varieta di ſogni, aggiungono a queſta compoſitione camfora della buona, garofoli, noce moſcata & macis. Et per allegrare & far ſtar di buona voglia, & principalemente per far li ben potenti con donne, aggiungono ambra & muſchio & con zuccaro fanno il lor ellettuario.* Kæmpferus compertum habebat Bangue, quod e ſemine ex India in Perſidem miſſo & ſato crevit veram cannabin fuiſſe &, non a noſtrate diverſam. Nec habuiſſe ejuſ-

habet vires: Ideoque nullum mihi dubium est, quin potissima istarum regionum pars hominum confectionis *Maslach*, juxta & *Asseral* ignara sit: & ii, qui eam callent, in eam inquirentibus, vel de dictis se interrogantibus, verba dederint tantum. Secreta enim apud ipsos, quantumvis usu notissima, dictorum confectio est; & pauci sunt, sicuti hoc ex relatione aliorum didici, qui probam vendant mercem. Cæterum opii præcellentissimas quasque virtutes Medici & antiqui admirati sunt, & recentiores. Hinc inde tam plures inveniuntur compositiones, in quas id, tanquam præcipuum constituens, considerandum venit. Quas præclaras dotes haberent? Quæ egregia facinora præstarent, tam longa seculorum serie notissima Theriaca atque Mithridatium? Quid Athanasia? Quid Philonium? & sexcenta alia? Intrinsecus, forinsecus, quoquo pacto velitis, opium ex omnibus medicamentis Princeps est. Et, si vobiscum sermocinari posset, vos sine dubio ita alloqueretur. Ego opium ex divina mihi concessa potestate mira, mira inquam ac præclara, intellectu prope humano non assequenda, perficio facinora. Anxii & tristes pariter ut hilarescant, auctor sum. Inquietos ac vigiles pacatos efficio, ut placidissime obdormiscant: atque curo, ut membra cura, labore, vigiliisque fessa, requiete dulcissima fruiscantur. Oblivionem ad tempus induco rerum, quæ vos afflixerunt, ut posthac sitis idonei ad extricandum vos hisce afflictionibus. Reliqua, ut vobis ne habear gloriosum, silentio præteribo. Tamen id vos verbulo admonuisse fas ac æquum duxi. Nimirum, ut opportuno tempore auxilium de me petatis: neque hoc affatim,

sed

ejusmodi efficientiam, qualem ei, quam fert India, aut quæ colitur in *Komareh*, aut *Luristana*, aut quibusdam aliis Persiæ regionibus. Persuasissimum itaque habet *Bangue* acceptam virtutem debere cœlo diversitatique soli. Semen *Sjadonehs* pollen flosculorum *Tsjers*, & folia *Bang* vocari, atque ex his varias compositiones fieri. Et *Kampferus* & auctor pharmacop. Persicæ conjectant *Bangue* esse Theombrotion Plinii, quam plantam libr. XXIV. cap. XVII. scribit, XXX. schœnis a Choaspe nasci, pavonis picturis similem, odore eximio. Hanc autem a Regibus Persarum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda instabilitatemque mentis: eandem semnion a potentiæ majestate appellari.

ſed parce a me expectetis : cæteroquin inexorabilis Atropos ſtamen vitæ veſtræ, quod tamen maximo mihi dolori eſſet futurum, ſecabit; ita, ut non poſſitis, quin ſoporem dormiatis lethalem. Quæ cum ita ſe habeant, A. D. neminem veſtrum eſſe opinor, qui non perſuaſum ſibi habeat planiſſime, opium ſolum convenire cum Nepenthe de potentia, atque vi admirandos affectus perpetrandi. Opio ſoli, inquam, competunt fere omnes, quas Poëta venuſtiſſimo carmine exaggeravit, virtutes. Verum tamen duo adhuc levioris momenti reſtant adverſariorum objectus refutandi : nempe opio proprium eſſe, ut ſomnum conciliet:quod ſi ita ſe habeat,oblivisci tunc quidem eo utentes rerum triſtium,concedunt,ſed urgent, eos tum evadi ineptos ad auſcultandum alterius dicta; concludunt ideo Nepenthes non ipſum opium, multo minus ejus particeps fuiſſe. Verum hi reſponſum ſibi habeant, opium ſincerum, a Meconio, quod Medicinæ rudes vulgo opium nominant, magnis diſtinctum eſſe intervallis. Genuinum quidem, non diffiteor, uſurpanti ſomnum inducere: ſed non tam citum nec tam profundum, quemadmodum Meconium ſolenne habet; verum is ſomnus invadit hominem aliquot horas poſt opii aſſumptionem. Deinde & climatum cœli eſt ratio habenda: Aſclepiadæ enim artis filii compertum jampridem habent opium, quod non modo id ipſum, verum etiam cuncta ex hoc parata facilius, & minori pondere data, craſſum aërem incolentes, quam contra, ſomniculoſos efficiant homines; atque alias, ſibi proprias, edere operationes ſoleant. Et, quoniam in plaga Orientali inhabitantes, ſubtiliori omnium humorum, vel ſpirituum, dotati ſunt temperatura; non admirationem meretur. quare non tam facile id ipſum opium apud illos, quam apud noſtrates, craſſiorem auram incolentes, funeſta exhibeat exempla. Tandem, ut ultimam objectationem leviter attingam, opii ſapor in amaritudinem vergens, non adeo ingratus eſt, ut aſſumentibus faſtidium ingens excitet: plerorumque quippe adultorum hominum natura appetit res amaras potius,

 quam

quam dulces: vel alius generis ſapore præditas. Quid? quod granum unum atque alterum inſuetis, vini ſufficienti portioni immixtum, non uſque adeo guſtus ſenſum eſt pote offendere, ut ſemel ebibi non poſſit: vel, ſi in paſtillos efformatum, velut *Maſlach*, ut non citra nauſeam unus atque alter maſticari, vel integer devorari poſſit. Sed oportet, ut vela contraham. Sentio enim me in altum æquor abduci, ac vereor, ne jam longius, quam animo propoſueram provectus ſim. Linguæ itaque curſum inhibeam, optimum eſt, meque recipiam in portum: ſiquidem ſuſceptum definitumque iter confeci. Indicavi namque laudatiſſimum Homericæ Helenæ, quantoſvis tum animi tum corporis dolores auferens, remedium. Utinam Medici conveniente tempore debitum pondus ægrotis exhibendi modum callerent! Liberaretur ſane gens humana pluribus ærumnis, quibus calamitoſe ſubinde & omni modo excruciatur, O Pharmacum pretioſiſſimum, omnique laude digniſſimum! ab omnibus, qui acerbiſſimo animi ſenſu & dolore conficiuntur, omnino expetendum. Agite igitur Æſculapii filii, commilitones optatiſſimi, omni ope omnique opera connitamur atque elaboremus, ut tam præclari remedii cognitionem teneamus.

Et te, ſtudioſa juventus, etiam atque etiam adhortamur, ut non vitam ſilentio, ſicuti pecora, tranſigatis: neque ſitis ſimiles iſtis adoleſcentibus, de quibus Marcus Seneca [37] querimoniam olim habuit. Torpent ecce, queritur, ingenia deſidioſæ juventutis, nec in ullius honeſtæ rei labore vigilatur. Somnus languorque, ac ſomno & languore turpior, malarum rerum induſtria, invaſit animos. Cantandi ſaltandique nunc obſcœna ſtudia effœminatos tenent: & capillum frangere, & ad muliebres blanditias vocem extenuare, & immundiſſimis ſe excolere munditiis, noſtrorum adoleſcentum ſpecimen eſt. Non ſic de vobis, faxis ſtudioſa juventa,

[37] Controverſiar. libr. 1. in præf.

ta, ut vel parentes, vel amici, vel præceptores querantur. Non modo hi, sed & ipsa patria, admonet vos curantiæ, diligentiæque in literarum studia; nec non vestrum implorat auxilium, ut ipsi tandem aliquando ex usu sis. Neminem vestrum præterire, autumo, quod encomium, Tullius Oratorum lumen, literarum studiis tribuit. Quod si non hic, ait, [38] tantus fructus ostenderetur: & si ex his studiis delectatio sola peteretur: tamen, ut opinor, hanc animi remissionem, humanissimam ac liberalissimam judicaretis. Nam ceteræ neque temporum sunt, neque ætatum omnium, neque locorum. Sed hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant: adversis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Ergo igitur, Juvenes doctissimi, ut vos vestra industria scientiam, & gloriam consequamini, omnem movete lapidem. Imitemini melligeras apes, quæ primo diluculo ex apiario abeunt, excedunt, evadunt, erumpunt, mella de floribus carpunt, colligunt: & quicquid attulere, disponunt, ac per favos digerunt [39]. Ita etiam vos Juvenes doctissimi, quicquid eruditionis primo vestræ juventutis diluculo collegeritis ac recondideritis, hoc deinde senectute confecti non modo in Patria; verum etiam ubique gentium ad gratiam fruemini Pergite itaque, ut facitis adolescentes, atque in id studium, in quo estis, incumbite, ut & vobis honori, & amicis utilitati, & Reip. emolumento esse possitis.

Vobis denique, Patres Nobilissimi & Amplissimi, Academiæ hujus curatoribus atque nutritoribus benevolentissimis, quas referam gratias, quod me peregrinum, quamquam vestro favore juxta & benevolentia indignum, honorificentissime tamen tractastis: ac mihi primum Provinciam mandastis Chemiam publice profitendi. Eadem conditio est mea, ut quondam Æschi-

[38] Oration. XXVI. pro Archia poëta.

[39] Ita *Seneca* fere in Epistol. LXXXIV.

Æſchinis. Is erat pauper auditor Socratis. Et cum Socrati multa multi pro ſuis quiſque facultatibus offerrent. Ille nihil, inquit, dignum te, quod dare tibi poſſum, invenio: & hoc modo pauperem me eſſe ſentio. Itaque dono tibi, quod unum habeo, me ipſum. Hoc munus rogo qualecunque eſt, boni conſulas, cogiteſque alios cum multum tibi darent, plus ſibi reliquiſſe [40]. Et ego, Patres Ampliſſimi, præter me nihil habeo. Ego me Vobis offero, ego Vos demiſiſſime atque ſubjectiſſime rogo, ut hoc qualecunque munus accipere non dedignemini. Quantum ad me ſpectat, operam dabo jugiter, ut Vos non pœniteat tale munus accepiſſe.

Et veſtram fidem Clariſſimi cunctarum Diſciplinarum Profeſſores, Academiæ hujus multæ celeberrimæ lumina, amici exoptatiſſimi, obteſtor: ut, quemadmodum novenos propemodum annos veſtram omnium fere expertus ſum benevolentiam & favorem, me his inſuper perfrui, concedatis. Quod ad me pertinet, indefeſſo ſtudio ad promerendam conſortionem veſtram adnitar. Enimvero hac mihi nihil acceptius eſt, & hoc in univerſo nihil carius.

Faxit cæterum Deus. O. M. ut fauſta omnia Belgio fœderato eveniant, propulſetur hoſtis finibus noſtris quam longiſſime. Redeat Pax artium altrix, atque diu diuque in hiſce terrarum oris diverſetur, ut harum incolæ ætatem in tranquillitate degant diutiſſime.

[40] Hæc *Seneca* libr. I. de benefic. cap. VIII.

F I N I S.



I N.

INDEX I.

Auctorum, quorum sectam atque institutionem persecuti, vel quorum auctoritate ad probandum ea, quæ in hoc volumine attulimus, usi sumus.

Boer-

Da-

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.



INDEX II.
RERUM MEMORABILIUM

A.

B.

Con-

Cor-

F.

Follis

H.

Hu-

I.

Metho-

N.

nis

O.

Partes

San-

Solu-

Sen-

T.

nem



E R R A T A.

PAg. 15. lin. 4. pro *medico* lege amico p. 17. l. 17. lege servitudine p. 19. l. ult. pro *in est*. l. in vita p. 21. l. 23. *tudes* l. rudes p. 41. l. 10. ingurgitandum. pag. 43. error in numeris ratione notarum citationum. Nam lin. 4. a *compositione* ponendus est numerus 9. & post *Stagyritam* 10. & sic deinceps usque ad 17., qui convenit cum nota 18. 19. vero numerus indicat Harvæi tractatum de gener. &c. p. 45. l. 21. l. unum. p. 81. l. 5. l. alligari. lin. penult. l. propomata p. 98. l. 17. l. alterationes p. 103. l. 26. l. prædictiones, quas eventus probavit pag. 104. l. 20. pro puncto pone comma, & dele *Tum* p. 132. l. 3. l. eam p. 134. l. 28. pro *neu* l, non p. 136. l. 20. l. caussæ. p. 163. in nota 2. pro *arrat.* l. narrat. p. 166. in nota 9. l. 7. l. sacri p. 178. l. antepen. l. corrigere. p. 245. l. 15. post *involuta* pone punctum, & dele *in* p. 280. in nota 20. l. 2. l. 'Ο-στάγρυρας. p. 289. l. 5. l. illam. p. 291. l. 14. l. jecoris. p. 299. l. 1. l. distribui p. 301. l. 1. l. duplio. p. 323. l. 6. pro *procedure*, l. producere p. 330. l. 25. l. abstineat. p. 331. l. 19. l. egregium. p. 339. l. 5. l. quiete. p. 343. l. 7. l. feratur. p. 351. l. 11. pro *est* l. esse. p. 364. l. 5. pro *autem* l. artem p. 365. l. 3. l. excogitatam p. 393. l. 3. l. primam p. 413. l. 15. post, *cum ita sit*, infere, statuit. p. 442. l. 19. l. crisis p. 459. l. 15. l. alteratorum p. 465. l. 2. l. gratissima p. 472. l. 1. l. haberer. p. 489. l. 13. pro *effectus* l. affectus p. 506. l. 12. dele *corpus* p. 511. l. 11. l. inventurum p. 545. lin. 1. post definit, pone numerum 63. p. 558. l. 9. pro *aque* l. eque p. 566. l. 4. l. interiorem p. 571. l. 23. l. persequi. p. 579. l. 19. l. arbitrium. p. 638. l. 16. col. 2. lege *Empiricorum scripta cur deperdita* pag. 639. l. 35. col. 1. lege *exonerantur*, p. 660. col. 2. l. 36. lege *habeat.*



